

MIKSZÁTH
KÁLMÁN
ÖSSZES
MŰVEI

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 84.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTI:
†REJTŐ ISTVÁN

84. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XXXIV.

1895. január — 1895. december

1992

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XXXIV.

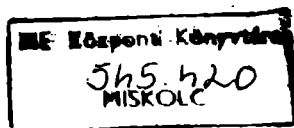
1895. január — 1895. december

1992

Sajtó alá rendezte:
PÉTERVÁRINÉ ERDEY-GRÚZ HELGA
és
†REJTŐ ISTVÁN

Lektor:
MÉREI GYULA

Megjelent a „Kulturális és történelmi emlékeink feltárása,
nyilvántartása és kiadása” program támogatásával

ISBN 963 05 0 152 X (életműszám)

ISBN 963 05 1907 0 (kötetszám)

ISBN 963 7873 03 1

Kiadja a Balassi Kiadó és az Akadémiai Kiadó, Budapest
Első kiadás: 1992

© Balassi Kiadó, Budapest, 1992

Minden jog fenntartva

A kiadásért felelős a Balassi Kiadó Kft. igazgatója
A nyomdai munkálatokat a Tótfalusi Tannyomda (Budapest) végezte

Felelős vezető: Nagy Lajos igazgató

Nyomdai táskaszám: 920299

A szerkesztésért felelős: Zsolnai Margit

Műszaki szerkesztő: Fleichné Szabó Teréz
Terjedelem: 24 iv (A/5) + 9 oldal melléklet

Printed in Hungary

CIKKEK, TÁRCÁK

A LULU VENDÉGEI

A herceg kis Lulu (Meszlényi tisztelt képviselő úrról van szó) néha nagy demokrata (amikor eszébe jut, hogy Kossuthné Meszlényi leány volt), néha nagy arisztokrata (amikor eszébe jut Fejér megyei ősi fészke), néha nagy klerikális (amikor a püspök bácsijára gondol).

Egy ilyen püspök bácsijára való emlékezésekkel teljes időszakban volt a Pulszky Ágoston zurányi követválasztása, minél fogva a herceg kis Lulu leutazott ellene korteskedni s a klerikális ellenjelölt zászlóit támogatni. Ama községben, ahol működési székhelyét felütötte, nem lévén vendéglő, egy jó módú Kácsér nevű paraszthoz szállt, kit leginkább ajánlottak neki, mint vendégszerető szíves embert.

A parasztgazda nyájasan fogadta a nagyságos képviselő urat, még a helyét is megfújta, füstölt a kémény egész nap, gyilkos kések alatt sikongatott lúd, malac, csirke. A kis Lulunak minden ízlett, s egész jókedvűen járta a falut s kapacitálta a lelkeket Pulszky ellen, magát a gazdát is megpróbálta, de az ellenszegült:

— Mindenben parancsoljon a vendégem, amim van, csak a szavazatomat ne kívánja.

A gazda lutheránus volt, tehát Pulszkyra szavazott, és Pulszky mellett korteskedett. De a gazda magyar is volt, és éppen ezért nem tagadta meg gazdag vendégszeretetét az ellenfél kortesétől, Meszlényitől.

A győzelem után, ti. a Pulszky győzelme után, a herceg kis Lulu is fölszedte a sátorfáját s a gazdának megköszönvén a vendéglátást, egy tíz forintos bankót nyomott a markába, de Kácsér uram indignálódva utasította vissza:

— No, csak az kellene, hogy a nagyságos úr fizessen. Van énnekem hála istennek elég pénzem. Majd bizony engedem magam csúfságba hozni. Teszi vissza mindjárt azt a bankót. Majd ha én elmegyek a nagyságos úrhoz Budapestre, ugye a nagyságos úr se vesz el tőlem pénzt?

— De nem ám — szólta Meszlényi, és visszatette a bankótát.

Ebben végződött a szívélyes búcsúzás. Azóta elmúlt egy-pár hónap, midőn a legközelebbi napokban csengettek a Meszlényi budapesti szállásán.

Meszlényi éppen otthon feküdt a díványán, és a Fejér megyei ősi fészkeről gondolkozott (tehát arisztokrata volt), midőn a csengettyűhang után kíváncsian nézett a megnyíló ajtóra, amelyen belépett fölpakolt ládákkal és batyúkkal Ká-cser uram, a Pulszky kortese, kedves oldalbordájával, három felnőtt hajadon leányával és a fiú kölykökkel.

— No, kedves nagyságos uram itt vagyok. S olyan igaz, amint élek, hogy itt maradok három napig.

A kedves kis Lulu szerette volna a pokolba küldeni a reconnaissance vizitet, de eszébe jutván a Kossuth családba jutott Meszlényi leány, hirtelen felölté demokrata mosolyát, s elfogadta jó képpel a vendégeket, kiket három nap óta traktál és hurcol ide-oda, még a képviselőház karzatára is elhozta tegnapelőtt.

Természetesen a folyosókon mindennap száz meg száz ember kérdi Lulutól:

— Nos, hogy vannak megelégedve a vendégeid?

Lulu bosszúsan felel valamit, mert ilyenkor a püspök bácsijára gondol, ergo: mint klerikálist bántja, hogy lutheránus eretnekeket és Pulszky korteseit kell vendégelnie.

KÉT SZOBA

Két történelmi szoba. Ezekben játszódtott le az utolsó kormányválság.

Ennek történetét részletezni nem a mi feladatunk, se kikutatni miért, hogyan, ki által bukott el a kormány.

Ezt magok a szereplő államférfiak is inkább csak sejtik s

a kulisszák mögül kiszivárgó hírekből kombinálják, mint a gyerekek szokták mutogatni az ujjaikon a szegény őzecske sorsát:

— Ez meglátta, ez meglötte, ez megnyúzta, ez megsütötte, ez meg megette.

Akárhogyan volt is, az bizonyos, hogy e két szobában, melyeket képeink ábrázolnak, dőlt el a válság. Persze képeinken a válságból semmi se látszik. Ha megszólalhatnának azok a bútorok! De ők hallgatagok maradnak. S csacska fonográf nincsen köztük, mely összefogdosta volna az érdekes beszélgetéseket.

A két szoba közül az egyik a királyé. Ebbe hozatta fel az ünnepek alatt tanácsra a nagy országtartó urakat, az »ország eszeit«, mert a mi királyunk ugyancsak komolyan veszi az alkotmányt, a nemzet akaratát és a saját kötelességeit. Ha az elődje (V. Ferdinánd) abban fakadt ki egy ízben »Hiszen uralkodni könnyű lenne, csak azok az aláírások ne volnának«, ő éppen megfordítva, az aláírásokat tartja könnyűeknek, és az uralkodásnak alulról úgyszólván semmiségeknek látszó feladataival küszködik vasszorgalommal és puritán lelkiismeretességgel.

Ebben a szobában voltak a kihallgatások. Ide lépkedtek sorba a meghívottak, s feleltek a király által tett kérdésekre:

— Mit tart ön a fúzióról?

— Mi a véleménye a helyzetre nézve?

— Hogyan gondolja ön a megoldást?

A király állva fogadta a belépőt, s néhány lépésre eléje ment, de nem olyan közel, hogy kézfogásra kerülhetne a dolog. A magyar király nagyon nagy úr s bizonyos irányban ridegen fenntartja a királyi méltóságot. A belépőt kitanították az előszobában, hol kell megállnia a király szobájában. Ott aztán megállt és főhajtással várta a kérdéseket.

Ófelsége csak a legbizalmasabb minisztereit ülteti le, azokat is ritkán. Tisza Kálmán szokott volt ülve referálni kormányzása vége felé, s ez különös kegy volt. A feszesség azonban még mindig nagy maradt.

Otthonosan a királynál alattvaló nem lehet. Csak Deák Ferencsel történt meg, hogy a király audiencia közben megbíztatgatta:

— Gyűjtsen rá, kedves Deák.

A király németül szokott beszélni minisztereivel, amely nyelven jobban fejezi ki magát, s inkább megérti a néha eléggé komplikált előterjesztéseket. Az efféle kihallgatások is németül folynak, ez alkalommal először ment a kihallgatás *magyarul*.

Az urak így egyenként járulva a felség elé nem öltöznek díszruhába, nem kuruc dolmányt, mentét, hanem csak frakkot öltönek. Néha a viszonyokhoz képest ketten, hárman is mennek egy s ugyanabban a frakkban. Így történt például a júniusi válságnál, midőn a miniszterelnöki palotában úgyszólván permanens volt a kormányférfiak tanácskozása, és a király majdnem minden félórában áthívatta a szomszédból hol Fejérváryt, hol Bánffy, hol Wekerlét.

A meghívottak jöttek-mentek a király parancsára, de minthogy frakkja csak Wekerlének volt (a többiek mind megszűntek a városban), a boldog frakk igen sokszor megfordult napjában a rezidenciában különféle nagyurakon.

A király kérdez az így meghívott tanácsosoktól, de ő maga nem fejezi ki nézeteit.

Néha tesz egy-egy észrevételt, s aztán megint beszélni hagyja az illetőt, s ha valami megragadja a figyelmét abból, amit mond, ruganyos léptekkel siet fróasztalához és följegyezi. De mindezt állva, gyorsan.

Ha a kérdés kimerült, könnyed főhajtással int, a sarkantyúját összeütve. Ez az audiencia végét jelenti.

Természetes, hogy e tanácskozások nagy része csupa forma. A királynak megvan már a maga terve, de meg akarja adni az eljárásnak az alkotmányos csínyját-bínyját.

Az »ország eszeinek« örömet okoz, ha kibeszélhetik magukat e varázslatos szobában, a királynak pedig nem kerül semmibe.

S mekkora öröm ez!

A beteges báró Huszár Károly csak egyre azon fohász-kodott a kihallgatás előtt való napon:

— Istenem, istenem, csak elő ne fogjon a köhögés a király jelenlétében.

Egy marék titkos tanácsos pedig egész órákig ostromolta

a nagy pillanat előtt Pápayt, hogy kivegye tőle mi hát a király szándéka, mert éppen azt szeretné neki tanácsolni.

*

A másik szoba a miniszterelnöki palotában van. Ebben folyt le a válság másik döntő része.

Ez már kedélyes szoba. Itt szivaroznak, pertu beszélnek és disputálnak.

S e kóválygó kékes füstből bontakozik ki egy darab a történelemhez.

Itt folyt le a nyolcak tanácskozása, akiket a király jelöltje, Khuen-Héderváry hítt össze, hogy a fúzió megcsinálásának megnyerje.

Szegény jó horvát bán! Júniusban nem hitte, hogy a szabadelvű párt haragszik rá, és elvállalta a kabinetalakítást.

Most pedig nem akarta elhinni, hogy a szabadelvű párt szereti, és nem vállalta el a kabinetalakítást.

Különben volt, ahogy volt, kár firtatni. Ami volt, elmúlt, a király visszautazott Bécsbe, a bán elpályázott Zágrábba, Wekerle Dánoson fiatal csikókat nevel, Széll Kálmán a szimentáli tehenei mellett ábrándozik; az akkori eleven napokból nem maradt meg más a maga formájában, csak ez a két szoba.

Úgy értem, hogy a bútoraival egyetemben, mert e bútorok, e székek és szekrények állandóbbak, nem olyan törékenyek, mint a miniszterek.

... Pedig azokat csak egy bikfic asztalos csinálja, emezeket pedig egy király

VACSORA A KÖLTŐNÉL

Jókai Mór február 19-én, múlt kedden töltötte be hetvenedik esztendejét, s erre a napra, mint ő mondá, »gyászvacsorát« adott. Ritka fehér asztal látott még Magyarországon ilyen illusztris társaságot. A nagy költő fróbarátain kívül ott voltak a legnagyobb élő államférfiaink is, Tisza Kálmán, Szilágyi Dezső, Csáky Albin gróf. Ott volt a mostani minisz-

terelnök, báró Bánffy Dezső és a kultuszminiszter Wlassics Gyula. Jókai rendes ebédlője kicsiny lett volna a társaságnak, tehát a földszintre költöztek le a vacsorához, a Feszty e célra feldíszített híres műtermébe, ahol a »Magyarok bejövetele« készült.

Kár, hogy nem volt sztenográfus, aki feljegyezte volna a sok tósztot. Mert sok tószto volt, habár minden ember érezte, hogy »borotvák közt« van; gúnyoros kritizáló közbeszólások, röpke nyilak csak úgy zúgtak a levegőben. Magyarország legnagyobb elméi legfrissebb és legmalíciózusabb szellemei ültek itt egy rakáson.

Fejedelmi multság volt ez. A kappannál (aki az egyedüli parlamenti egyéniség a holt állatok között) Horváth Gyula kezdte meg a Jókai érdemeit magasztaló tósztokat, szép, lendületes pohárköszöntővel, mire Jókai felelt, körülbelül ezeket mondva:

»Hetven évet éltem, de úgy rémlik előttem, mintha kétszer éltem volna. Egyszer már volt hazám, azután nem volt egy darabig, vagy ha volt, nem az volt — most másodszor meging az a régebbi hazám van, amelyik szabad, boldog.

Egyszer már volt családom, de meghalt, egyedül maradtam. Most újabban megint van családom.

Mikor azokat a híres pontokat megcsináltuk azon a bizonyos március 15-én, Degré Alajos valahol a külföldön járt, és mire ő hazajött, minden kívánság meg volt már pengetve, ki-kiáltva. De néki mégis kellett volna még valami. Sokáig gondolkozott, míg végre kitalálta:

— Követelem a só árának leszállítását.

Ez akkor volt. Most félszázad múlva megint így van. Boldog vagyok, mert még egyszer megélhettem azt a napot, melyen a nemzetnek annyira betelt minden vágya, hogy az ellenzék már ismét nem tud egyebet kívánni, mint a só árának leszállítását.«

Jókai attikai sóval bővelkedő tósztja után sorba emelkedtek fel Wlassics miniszter, Beöthy Zsolt és Tisza Kálmán, leleményes módon aknázva ki a nap jelentőségének gazdag anyagát.

A szebbnél szebb beszédek után Szilágyit kívánta hallani az asztal, de Szilágyi nem akart felemelkedni, hanem amaz

ötletgazdag csipkelődéseibe kezdett, melyek legnagyobb fűszerei az ilyen lakomáknak.

Nem ért semmit. Az asztal beszédet követelt. Szilágyi erre még elevenebben kezdte marcangolni a szomszédait szarkazmussal, és oda se hederített a követelések zenebonájára, míg végre Mikszáth kiszorította belőle a tósztot, melynek elhallgatása örök kár lett volna.

— Te most minket ütsz, csipkedsz — mondta Mikszáth — s úgy teszed magadat, mintha ebben a gyönyörűségedet találád; pedig te voltaképpen beszédet szeretnél tartani, de még nincsen meg az anyagod hozzá. Olyan vagy, mint az angol. Mi, közönséges emberek, mikor utazunk, költünk; az angol azért utazik a kontinensre, hogy gazdálkodjék, gyűjtjön. Te azért beszélsz most, hogy anyagot szerezz — az alatt, míg ránk utazol — egy szép tószt hoz.

Úgy is lett; az elhangzott gyönyörű beszéd egyike volt Szilágyi apró remekeinek. Valóságos elbűvölő hatást gyakorolt.

Gajári Ödön a háziasszonyt Jókai Rózát és a költő unokáját éltette: (a kis karonülőt fehér bársonyköpenykéjében a vacsora alatt mutatták be a vendégeknek).

Természetesen még egy csomó köszöntő volt, mind Jókaira, csupán Mikszáth Kálmán éltette a jelen levő államférfiakat, azon a címen, hogy ami szépeket Jókai megálmodott Magyarországnak, azt ők segítették valósággá lenni.

»Jókai álmai beteljesedtek — folytatta Mikszáth — ő álmodta meg az Androméda csillagot is, s a csillagászok ennek folytán fixirozták és konstatálták, hogy csakugyan megvan az Androméda. De ez a csillag már ott volt az égbolton, mielőtt a csillagászok konstatálták is, s mielőtt Jókai odaálmodta. A csillagok öröktől fogva ott voltak és ott lesznek. Mert azokat nem kell Bécsből kieszközölni. Hanem amit Jókai a hazának álmodott, annak a megvalósítása nem volt könnyű stb.«

Az öreg költő csak hallgatta, hallgatta a sok szép beszédet, míg egyszerre megnedvesedett a szeme . . .

A beszédektől-e? Ki tudja.

Néha kinyílt a műterem nagy ajtaja, amint új pezsgőket hoztak az inasok, s behangzott egy percre a belső szobákból az öreg dada hangja, aki a kis Macát, az unokát altatta:

Aludj Maca, aludjál,
Mamácskáról álmodjál.

Jó éjjel után volt már, mikor az öreg Tisza a gyufatartóját kezdte keresni a mellényzsebében, s akkor egyszerre rábukkant az órájára.

Megnézte, és a parlamenti harcok rettenthetetlen bajnoka elsápadt:

— Szentisten! Mit mondok a feleségemnek?

No, erre aztán minden embernek eszébe jutott a felesége: Bánffynak, Rákosinak, Beöthynek, Wlassicsnak, és a szép társaság, mely talán sohase lesz többé ilyen formásan együtt, elbúcsúzott Jókaitól, aki már a hetvenegyedik esztendejébe is belekóstolt az éjjel utáni órákkal.

— A vizionlátásig, gyerekek — szólta az öreg — mához tíz esztendőre!

KÖNTÖSNÉ ASSZONYOM

Klotild kir. hercegasszony elbeszélése

József királyi hercegünk fenséges neje szereti elbeszélni bizalmas vendégei előtt az alcsuthi fehér asztalnál, hol mint valami nemesi kúrián egy pántlikával megkötött egyszerű rézcsengettyű áll előtte a cselédek behívására, a következő, vele történt epizódot:

Néhány év előtt valamelyik téli napon hosszabb sétáról jöttem vissza a gyerekeimmel. Mindjárt a falu végén egy jól öltözött asszony, valami csizmadiáné-féle csatlakozott hozánk. Jó meleg, újdonszerű prémes bundát viselt, s a feje pamutból kötött capichonba volt beburkolva, úgy, hogy az arcából alig látszott ki egyéb, mint a hidegtől pirosra mart orra és nyájas, barátságos szemei.

— Jaj lelkecskéim — szólta a leányaimhoz — nem fáznak meg maguk ezekben a vékony ujjasokban? No már nagy könnyelműség a mamájuktól.

Valóban szigorú hideg volt, s a befagyott hó kellemesen csikorgott a talpaink alatt.

— Az ujjasok prémmel vannak béelve — feleltem a leányaim helyett.

— Ostobaság! — fortyant fel az az asszony. — Fityfirty dolgok ezek . . . — Lássá asszonyság, ezt a bundát, ami rajtam van, ez a jó, ez az igazi. Az igaz, hogy drága volt, harmincöt forintot vette az uram, Köntös János uram Tatárol, talán ismeri is az asszonyság?

— Bizony nem ösmérem — mondtam.

— No, azt csodálom. De elég az hozzá, hogy harmincöt forint volt. Hát 'iszen mindenkinek nem lehet ilyen, mert sok pénz a harmincöt forint ebben az időben, de már legalább egy-egy meleg kendőt köthetett volna az asszonyság a szegény leánykák dereka körül.

— Ne aggódjon, jó asszony — igyekeztem Köntösnet megnyugtanni — nem gondolnám, hogy olyan hamar megfáznánk, hiszen gyakran megtesszük ezt az utat, és már nem vagyunk messze otthonról.

— Hol laknak édes lelkem? Itt Alcsuthon?

— Itt.

— Messze van még a házuk?

— Közel van már.

— No, az szerencse — folytató vidám szószaporasággal. Hanem ördög adtát, lépkedjenek hát sebesebben, mert nem fáznak úgy, ha sietnek; inkább én is sebesebben megyek. Hja, csak mégis a bunda a ruhakirály.

S barátságosan megsimogatta az új öltönyének meglehetősen durva posztóját, miközben egyre beszélt, egyre zsörtölődött, hogy ilyen vékonyan öltöztetem a leánykáimat.

— Bizony, bizony — fakadt ki kesernyésen — furcsa az úristen. Egy embernek gyereket ad, s nem adja meg a hozzávalót, másiknak nem ad gyereket, de megadja a módot. Volna csak nekem ilyen két leányom, még a cipőjüket is báránybőrrel béleltetném.

Eközben hazaértünk. A jó Köntösne nagyot nézett csak, mikor azt mondtuk a kastély előtt, hogy most már itthon vagyunk.

— Csak nem ez a maguk háza? — kiáltá utánunk.

S még jobban elbámult, mikor a kapuban álló ezüst-zsinóros vadász köszönt és beeresztett. Valami különös gyanú

kezdett benne ébredezni, s ott maradt nagy fejcsóválások közt, fel s alá járva, míg nem egy szembejövő paraszttól megkérdezte:

— Miféle família volt ez bácsi?

— Hát ez bizony a József főherceg öfensége famíliája volt, asszonyság.

A szegény jó Köntösnén nagy röstelkedés mutatkozott (mi már ezt az ablakból néztük), gondolkodott, habozott. Nyilván azon törte a fejét, hogy valahogy helyre kellene hozni a kudarcot.

Végre elhatározta magát, és bátor léptekkel egyenesen a vadász felé tartott:

— No, már meg kell adni — mondá magát mélyen meghajtva a vadász előtt —, hogy gyönyörű gyermekei vannak fenségednek.

BÁLINT CSÁSZÁR

(Képek a székely életből)

Voltaképpen Császár Bálintnak hívták az ország egyik legcsalafintább emberét, hanem az ismerősök megfordították a nevét, mert olyan hatalmas volt, hogy ráillett a császár név, legyen hát Bálint császár.

Ha csakugyan fejedelmi embernek születik, egész Európát megzavarta volna agyafűrt észjárásával, hálót szövögető elméjének finomságaival, s az emberi tulajdonok és gyöngeségekre épített filigrán plánumaival, de Bálint császár hála istennek csak egy székely város polgármestere volt.

Hanem ott aztán úr volt. Féken tartotta a gyeplőket, mint egy Napóleon. Nem szerették, de félték tőle, imponált nekik. Kegyetlen is volt, zsarnok is volt, de persze csak a maga kis hatáskörében.

Ha az odaváló tyúkrok naplót vezetnének, Heródes helyett írják be évlapjaikra a Császár Bálint nevét. Mikor Tisza Kálmán meghalt a városban, Bálint császár dobszó mellett hirdettette ki utcáról utcára előtte való délután:

»Tudtára adatik mindenkinek, akiket illet, hogy szigorú

büntetés terhe alatt a kakasait mindenki ölje meg este nyolc óráig.«

Az összes kakasok kiértattak, hogy őexcellenciáját éjjeli álmában kakaskukorékolás meg ne zavarja.

És ebből következtetni lehet, tisztelt olvasó, a tyúktársadalom elkeseredésére. Milyen szomorú epocha volt ez nekik! Még Magdeburg ostrománál is minden asszony kivihetett magának egy férfit. De itt egyetlen kakas se maradt.

És még inkább lehet következtetni a Császár Bálint zsarnoki hajlamaira és hatalmára. Mi lett volna belőle, ha a polgármesteri pálca mellé kap egy guillotine-t is, s az egy szál kék atillás hajdú helyett egy jóra való hadsereget?

De a »ha« csak »ha«. A valóság az, hogy ő így is erős és hatalmas volt, mindenféle zsírral megkent kezei messze kitertek a város határából, s amennyi darab földet belát egy torony tetejéről nagyító üvegen emberi szem, azon ő regnált valamely ügyes módon ő vezette, befolyásolta az embereket, akár akartak azok utána menni, akár nem.

Ma már azonban ő is csendes ember, alszik mozduatlanul, némán, mélyen lent a földben, nagy hóbunda alatt.

*

Szép, piros arcú, gömbölyű emberke volt, ravasz, csilámló fekete szemekkel. Szinte fiatalnak látszott: a fehér szakáll és haj rajta, mint a rózsákra hullott hó. Olyan ravasz volt, hogy az ember majdnem azt hihette, Bálint császár fehérre festi bajuszát, haját és szakállát, hogy nagyobb tekintélyt mutasson.

Azokban az időkben ismertem meg a fürge öregurat, mikor az a betegség rajtam is erőt vett, melyen minden kabátos magyar ember keresztül esik (még jó, aki bele nem patkol), a »mandátum-vágy«.

Az öreg Bálint, aki mint afféle mandátum-specialista volt ismeretes, akárcsak a jó doktor, legott felismerte rajtam a gyanús szímtómákat. S valahányszor Budapestre jött, mindig megbízott engem is:

— Nonno, majd csak kinézek valamit önnek is.

Egy alkalommal, meglehetősen közel a választásokhoz, a Váci utcán találkoztunk. Az öreg messziről kiabált huhogó szapora hangján:

— Hóha, hahó! Álljon meg csak, édes uramöcsém!

Megálltam, az öregúr sebesen szedte apró, húsos lábait, de már jövet kiabálta nagy distanciáról, lihegve:

— Megvan már a hely, hogy a macska egye meg. Már ti. nem magát, hanem a helyet. Kutya egy hely, de meglesz benne. A macska egyen meg engem, ha meg nem lesz. (S kevélyen ütögette meg a mellét.)

Én csak mosolyogtam nagy szomorúan. Nem volt valami nagy bizalmam a macskában, hogy megeszi azokat, akik nekem kerületet ígérnek, s aztán nem adnak. De Bálint úr nem látszott ez egyszer tréfálni.

— Becsületemre mondom meglesz, csak ügyesen kell csinálni.

— És hol van az a hely? — kértem.

Az öregúr egy híres kerületet nevezett meg ugyanazon megyében, ahol az ő városa volt. Valamikor egy nagy fró képviselte.

Lehangolt a kerület neve.

— Az nehéz pozíció — mondtam —, ahhoz sok pénz kellene, de én szegény vagyok.

— Szegény az ördög — pattan fel Bálint császár —, mert lelke nincs. De ön gazdag, mert egy ördöge van.

— Miféle ördögöm?

— Hát az én vagyok.

S olyan barátságosan s mégis olyan baljóslatún vigyorogott, mint egy valóságos ördög.

— Nono, fiatal barátom, ha én mondom . . . Amit egyszer én mondok. Egyen meg engem a macska, ha nem lesz igaz. Azért csak ezt a kerületet kell kérni a végrehajtó bizottságtól. S ha ijesztgetik, bátortalanítják, mindig csak azt kell mondani: »Nekem csak ez a kerület kell, a macska fél, de nem én; ott fogok föllépní«.

Úgy is lett. Minthogy nekem egyre ment a dolog, mert seholy se voltak különösebb összeköttetésem, ezt a kerületet kértem el a párttól.

A pártnban olyan közömbösen osztják oda a nehéz kerü-

leteket, mintha egy-egy csillagot kérne el az ember tőlük a mennyboltról, hogy hát jól van, legyen a tied:

— De most láss hozzá, fráter, hogy ott valamiképp gyökeret verj!

Nehéz feladat! Gyökeret verni! De hova? A semmibe, a levegőbe. Hol kezdje az ember?

Végre is ott kezdtem, hogy írtam Bálint császárnak, mitévő legyek, mire ő visszafelelt, hogy nemsokára egy nagy névnap lesz a vármegye nábobjánál, aki éppen a kerület kellő közepén lakik, ott lesz minden valamirevaló választóm, hát menjek el oda a főispánnal, hol is egy karikacsapásra megösmarkedhetem inkognitó az összes faktorokkal.

Nemsokára ismét Budapestre jött e levél után, s felkerekedett a lakásomon, hogy apró útbaigazításokkal lásson el a kalandos útra.

— Csak egy szemöldök-hunyorítással se árulja el most, hogy a kerületben föl akar lépni. Az nem jó volna. A hallgatás arany. S végre is, ha fecsegni kell, hát ott vagyok én. Ön csak azért lesz ott, hogy mint afféle író közlelől akarja látni a székel népet. A többit bírzza énrám.

— Hát ön is ott lesz?

— Természetesen. De ön úgy tegyen, mintha engem nem is ismerne. Ha szóba hoznak ön előtt, beszéljen rólam fumi-gatíve.

— Mit gondol? Azt már a világért sem teszem.

Bálint császár fölfortyant, ravasz szemei háromféle színt is játszottak.

— Csak tegye azt — mondá fensőséggel —, amit én megállaptok. Mert annak úgy kell történni. Tetszik érteni? Meg lesz a kerület, ne aggódjék. A plánom jó, instállom, s a plánom teszi a dolgot. Egyben nyugodt legyen, uramöcsém, hogyha egyszer a macska beledugja fejét a köcsögbe, hát akkor fel is nyalja a benne levő tejfölt.

Bálint császárnak csak egyetlen állatja volt a hasonlataira — a macska. Örökre a macskát varcalta, nyúzta.

A következő hetekben, mert már a parlament is vége felé járt, csakugyan elutaztam arra a nevezetes névnapra, messze a székel havasok közé.

Hó feküdt a mezőkön, mert tél közepe volt, a Nemere is

fújt, mikor a főispánnal az ő kocsiján megindultunk, amint ő is mondá, »a nábob« nevenapjára.

Három-négy apró falun kellett keresztül mennünk, szegényes házikók a székelyeké, de tiszták, a kopjas kapu a vendéget üdvözlő feliratokkal ott van mindeniknél, izléses tulipánokkal kifestve. A házak zsuppal vannak fedve — de kemencéik nincsenek. Bolond dolog is az, hogy már a füstöt is elfogják az okvetetlenkedő városi emberek, s mindjárt a tűzhelynél fogják el, hogy az egy lyukon menjen ki, akár tetszik neki, akár nem. Hát már a füst se legyen szabad? Ejh, csak hadd járjon, terjengjen és illatozzék, amerre és ahol neki tetszik a házban; hiszen a végén is felkerül a padlásra és miután kijátszotta magát, kison a padláslecekhöz, meglapul zsupok között, megfestvén azokat szép barnára.

Valami tornyos, bástyás, ragyogó várkastélyra gondoltam, mikor végre így szólt a főispán:

— Itt vagyunk a nábobnál.

Kicsinyke szerény kúria udvarán állott meg a négy párolgó ló, Magyarországon a szegényebb bocskoros nemesek laknak ilyenben. Az udvar tele volt kocsikkal, bricskákkal, hintókkal és bútorokkal. Almáriumok, ágyak, szekrények, bőrdívánók álltak künn a havon egymás mellé állítva.

— Itt valami költözködés van — mondtam.

— Dehogyan van — jegyzé meg a főispán —, hanem kirakták az összes bútorokat, hogy a vendégek beférhesse- nek.

— Hát annyi van?

— Majd meglátod. A mi gazdánkat mindenki szereti. De ni, itt is van!

Valóban künn állt a gazda a faoszlopos tornác alsó lépcsőjén hajadon fővel, nyájas arccal, melyen valami méltóság- teljes komolyság ült a nemes szerénység mellett.

Ez hát a nábob! Ez a kedves arcú, deresfejű öreg- úr!

Megrázta a főispán kezét, majd a bemutatás után engem fogott karon, és bevezetett olyan kordialis barátsággal, mintha örökké ismertük volna egymást.

A tornácból egy tágas szoba nyílt, mely tele volt szürke- posztós farkas-bundákkal. Egész a gerendáig értek a bundák.

A mienket, mikor lehámozták rólunk, úgy kellett fölhajítani a garmada tetejére, mint ahogy a búzakévét szokás földni az asztagra.

A »bundák szobája« után, melyben a bundák miatt csak egy kis átjáró maradt az ajtóhoz, egy másik nagy szobába léptünk, mely tele volt vendéggel, ember ember mellett szorongott. A képzelhető legtarkább társaság. Itt egy elegáns lakkcipős alak, divatos ruhában, mellette egy másik, ósdi formájú kopott bekecsben. A sűrű tömegben csak nehezen lehetett mozogni, s a bemutatkozások is lassan mentek.

S milyen különös volt hallani magyarországi embernek a különféle rangokat egymás mellett.

Gróf Z. birtokos B-ről.

Sándor Károly néptanító F-ről.

R. községi jegyző.

B. alispán és így tovább. A jó székely atyafiak, primipilusok és pixedariusok, szépen megfértek együtt, örültek egymásnak, diskuráltak, disputáltak — és nem tartották szükségesnek egymást lenézni.

Maga a nábob, bár a természeténél fogva lassú és nehézkes, mégis erre az egy napra bizonyos fürgeséget erőszakolt magára, s úgy tudott járni-kelni e tolongásban, mint a karika, s sasszeme észrevette, ha valakinek gyufa kellett vagy szivar az agyarára.

— No, ne is vegyétek rossz néven — mondogatta —, hogy nem tudtok leülni. Ha a székeket behoznám, ti nem férnétek. Hát én pedig inkább benneteket akarlak itt látni, mint a székeket.

A szoba teljesen bútortalan volt, csak a mestergerendán voltak némi szerszámok. Az ingóságok kivándoroltak, csak a nagy kályha maradt odabent. Az az egy, ami nem teddide-teddoda jószág, hanem valóságos családtag. Tetejéről finom birsalma illat szállott, terjengett barátságosan elvegyülve a pipafüst fojtó szagával.

Keresztül hatolva a sokaságon, kezet fogva a bemutatott alakokkal, egyszer csak megláttam a szögletben Bálint császárt is. Karjait összefonva állt ott. Első mozdulatom az volt önkéntelenül is, hogy feléje rohanjak, de egy tiltakozó mogorva szemintés megakadályozott abban. Homloka tele lett ráncok-

kal, a szeme véghetetlen hidegséget fejezett ki, mintha egyenest reám akarna kiáltani.

— Ember, ne közeledj hozzám!

A főispán is sarkamban volt, s mint jó mentor megfogta a galléromat a kellő pillanatban.

— Gyere, nyissunk be a harmadik szobába.

A harmadik és egyszersmind utolsó szobában öt-hat asztalnál ferblit játszottak. Összezsúfolva ültek a játékosok és gibicek, itt is alig lehetett mozdulni. A főispán mégis befurakodott a szoba belső részeibe, s valamit beszélgetett a játékosokkal a legutolsó asztalnál, aztán megint végigviaskodta magát visszafelé hozzámig.

— Akarsz-e ferblizni?

— Nem éppen.

— De hát akkor mit csinálsz itt egész éjjel?

— Hát megvacsorálunk, aztán lefekszem.

— Lefekszel? Hol? (Nagy szemeket meresztett rám.)

Hiszen láttad, hogy az ágyak odakünt vannak az udvaron.

— Hát a többiek se fekszenek le? — kérdém kétkedőleg pillantva végig néhány aggastyánon.

— Egész főispánságom alatt elő nem fordult efféle lefekvés névnapon.

— Terringettét, hát nincsen a házban több szoba? Valami alvó kamra?

— Télen nincs, de nyár volna, a szénapadláson lehetne aludni.

— No, a te nábobotoknál nincs valami nagy komfort. Kezdem is apródonkint nem érteni, hogy miben áll voltaképpen a nábobsága.

A főispán apprehenzívus képet vágott.

— A székely ember, barátom, nem biggyeszti ki léha cifraságokban, amiye van, egyszerűen lakik és él, még ha gazdag is.

— Hát csakugyan olyan gazdag? És miben van a vagyona?

— A földjeiben; mind prima földek.

— Sok földje van?

Őméltósága elgondolkozott egy kicsinyt, mintha az el-

méjében össze akarná szedegetni a réteket, erdőket és a szántó-földeket.

— Van annak talán kétszáz holdja is.

— Csak? — kiáltottam fel önkéntelenül.

A főispán a tudásnak bizonyos fölényével ütött hátba.

— Ne beszélj olyan hangosan, és jegyezd meg magadnak, hogy a nagyságot mindig az arányok teszik. Ha csak három zsemlye volna a világon, és a tied lenne az egyik zsemlyének a fele, gazdagabb embernek tartanának a Rotschildnál. Igaz-e vagy nem?

— No, ez egyszer igaz.

— Akkor nyugodj bele, és gyere ferblizni. Látod, még csak hat óra, s a vacsora legfeljebb éjfélkor lesz. Az időt el kell ölni. Már szorítottam is magunknak két helyet a legvégső asztalnál.

— Kik játszanak ott?

Rendre elmondta a játékosokat; nagy történelmi nevet viseltek valamennyien; három gróf volt és egy fejedelmi ivadék.

Ijedten hőköltem vissza. Hogy üljek le ezekkel kártyázni? Mindössze néhány tízes bankó volt a zsebemben.

— Nem, nem — dadogtam röstelkedve.

— Meg kell lenni. Hogy akarsz ismerkedni az emberekkel, ha nem azt csinálod, amit ők? Gyere, ha mondom.

Megfogta a galléromat, s vitt. A hideg verejték gyöngyözött homlokomon. Mi lesz velem, ha elvesztem a pénzemet és nem tudok fizetni? Megöl a szégyen. Szaladni akartam, sőt már a vallomásra is el voltam szánva, de későn volt, mire zavaromban szóhoz jutottam volna, már akkor ott ültem a székben két mágnás között, már a kártya is ki volt osztva, és a szomszédom, az egyik gróf, nyájasan kérdezte:

— Megadod a *vizit*?

Megnéztem a kártyámat, két piros volt:

— Megadom — szoltam fojtott hangon — mennyi a *vizi*?

— Egy picula — felelték —, többnek nem szabad lenni.

Egy picula! Ó, be édesen hangzott most ez a szó: picula. Meg voltam mentve. Visszanyertem legott lélekjelenléteimet és biztonságomat, amelyre e napon oly szükségem volt. De mint a villám egyszerre végighasított a agyvelőmet egy aggo-

dalom. Hohó! ki tudja, mi Erdélyben a picula? Hisz ezek kupa-
pának nevezik a kancsót, méltóságosnak mondják a nemes
embert, nagyságosnak a főurat. Az ördög igazodik itt el.
Hátha a tífziorintos bankót nevezik piculának?

Félénken indítottam hát el szemeimet az asztal közepére,
ahol csakugyan közönséges Lónyay-hatosok csillogtak nyájas,
ismerős fényben. Üdvözöllek, kedves kis piculácskák!

Nagy megkönnyebbülést éreztem, s áhítatteljesen áldot-
tam magamban a régi fejedelmeket, akik szűken adományoz-
ták az uradalmakat a székely főuraknak. Sőt el is szedegették
néhanapján. De bölcsen cserélték — mert bizony nagy za-
varba hoztak volna most engem önagyságaik — ha nem így
történik vala.

Tehát ferbliztünk. Gyorsan múlt az idő. A fali óra ka-
kukkja minduntalan előjött elkiáltani, hogy egy órával me-
gint közelebb értünk a képviselő-választásokhoz.

Éjfél felé bejött a háziúr, és stentori hangon kihirdette:
— Az asztalokra és székekre szükség van, urak!

Abbahagyták a játékot, beseperték a pénzüket (valami
keveset én is nyertem), felálltunk, mire aztán néhány perc
alatt összetolták az üres asztalokat a két szobán keresztül, és
vacsorához ültünk.

Azok a csodaszép, nyúlánk, szürke szemű székely leányok
kezdtek rendre hordani a nagy, egyszerű cseréptálakat.

A töltöttkáposztától és a ropogósra sült malactól kezdve,
aki (mert megérdemli, hogy ne legyen: amely) még holtan is
illedelmesen tartott a szájában egy sült almát, a kürtöskalácsig
és levelen sültig ott volt a székely konyha minden dicsősége.
Némely hatalmas illatú étel után be-beszólongatták a szakács-
nét, nemes János Péterné asszonyomat, aki be is jött piron-
kodva mindannyiszor (mint a színpadokra a nagy szereplők),
és felhajtott egy-egy pohár bort, mellyel a hálás góbék meg-
kínálták, miközben a száját törülgetve eldadogta:

— Jobb is lehetne, instálom.

Azután megindultak a tósztok. A székely keveset beszél
a lakomáknál, nyugodt, méltóságteljes és mogorva. Ha beszél
felköszöntőkben, beszél pátoossal és meglehetősen virágosan.
Egész disputák támadtak és zajlottak le lassú hömpölygéssel,
kacsaringós szónoklatokban.

A vacsora eltartott éjfél után öt óráig.
Ekkor felállt a nábob és újra így szólt:

— Az asztalokra szükség van.

A vendégek felálltak, s az asztalokat és székeket vissza-
helyezték a régi helyükre. Restitution in integrum.

— Hát most mi lesz?

A főispán vállat vont, mint egy igazi fatalista.

— Hát mi lenne? Megint leülünk ferblizni.

— De hát aztán?

— Mikor megjön az ideje, megjön velem a fölöstököm. Mit akarsz még tudni?

— Hogy a hazamenetelre mikor gondolsz?

— Ó, az még messze van, édes jó barátom. Odáig én nem gondolkozom előre. Hanem annyit mondhatok tájékoztatásul, hogy a névnapok itt közönségesen három napig tartanak.

— Abba én belehalok — szepegtem a meggyőződés határozottságával.

— A halottakra nem kötelező. Aki hamarabb meghal, az hamarabb megy, mert ide el se férne egy ravatal, hanem az életben maradókra kötelező a három nap; a negyedik a *bundaválogatás*.

— Hát az mi? — pattantam fel ijedten.

— Ejh, csak nem képzeled, hogy mikor negyednap hazaindulsz, akkor a garmada bunda közül, amelyik mind egyforma posztóra, szőrre és szabásra, te egyszerre odaböksz a magadéra. Egy egész nap telik el a turkálásban, az ide-oda hánytorgatásban. Hidd meg, hogy nagy mulatság az. S igazi élvezet, ha az ember végre post tot discrimina rerum a jószágához jut — föltéve, hogy el nem cserélték és el nem vitték, másikat hagyva helyébe.

— No, az szép lenne . . . Az enyim haszonbérbe van véve a szabómtól. Minden napra egy forint árenda. Ha elviszi valaki, holtomig fizethetem.

A helyzet valóban aggasztó volt. Ez csak az első éj, és máris el voltam bágyadva, meggótulva, szempilláim minduntalan leragadtak; Majmuna istenasszony sűrű öltésekkel kezdte összevarrogatni.

De a mandátum, a mandátum! Suttogta a nagyravágyás ördöge, és minduntalan kiszedte a férceket a szememből.

A kedves székely atyafiak elkezdtek velem kötödni:

— Hát a palócok csak ilyen legények?

Egy kissé el is szégyeneltem magamat, mert a tósztokban csak az imént dicsekedtem vele, hogy a palócok még a széke-lyeknél is régebben laknak itt — ha igazak a krónikák.

— Bizony igazak lehetnek — felelte egy éltes úr —, mert látszik is, hogy régebben itt vagy már, mint münk, mert ehol ni, hamarabb kezdesz kidőlni.

Bálint császárral egyetlen szót sem váltottam volt még idáig, messze az asztal végén ült a vacsoránál, mint »kun kapitány«. A kun kapitány egy ad hoc tisztség, Csaba vezér utó-
dai közt és abból áll, hogy a kun kapitány töltőget a szomszéd-
jainak. Minden négy-öt vendég közt ül egy kun kapitány, akit
a gazda nevezett ki ilyenek, többnyire a kisebb tekintélyű
emberek közül. Hogyan? A hatalmas Bálint császár szolgálja
fel a szomszédait. Lehetséges-e? Vagy talán a szemem káp-
rázik. Az is feltűnt, hogy az elszámíthatatlan felköszöntők
közül egyik se szólt a »székely Bismarck«-nak, ahogy a jelöltek
szokták nevezni a követválasztást megelőző évben. (Persze a
ciklusok elején csak »vén Császár«.) Ezen mellőztetés miatt
meg is interpelláltam a szomszédomat:

— Mi az, hogy az öreg Császárt nem becsülik meg va-
lami nagyon?

— Nemigen szeretik itt a megyében ökelmét. Nyikorgó
talyigának senki se mondja »gyere hintó«.

— De ott bent a városban azt hallottam, nagy hatalom
az öreg.

Az én bal szomszédom kedvetlenül sodorgatta, törülgette
a tömött bajuszát.

— Hja no — szólt végre —, a róka is tisztartó a maga
lyukában.

A vacsora után, mielőtt újra a játékhoz ültünk volna,
mégis sorát kerítette Bálint császár, hogy elsuhanva mellettem,
a fülembé súgja:

— Nagyon jól mennek a dolgok, nagyon jól.

S hová később mindinkább kezdtek érezhetőbbé lenni
a machinációi. Egy fiatalember félrehúzott egy sarokba és
arra kért, hogy pártfogoljam a miniszternél valami hivatal
elnyerésében; menyasszonya van már két év óta, de nem bírja

elvenni, mert a szerelemhez éléskamra is kell. (Már, hogy ezt a lány öregei mondták így.)

— De nekem nincs befolyásom a miniszterre.

— Majd lesz — felelte jelentőségeltjes hunyorítással, mintha azt mondaná: »tudok már én mindent«.

Kártyázás közben pedig odajött a hátam mögé az öreg Derczey János, a kerület legszájasabb embere, megveregette a vállamat szeretettel, és valami hízelgőt, szépet akart mondani, amivel megbíztasson, de azért a tapintat határát át ne lépje még most, másik agyarára tolván át nyelvével a szivarját, így szólott jelentőségeltjesen, de szörnyűséges nyugalommal:

— Éppen olyan formájú lapockád van, öcsém, mint a Jókaié.

Felcacagott erre a főispán gibice, egy megyei aljegyző. (Azelőtt régebben ugyanis Jókai Mór volt a képviselőjük.)

— Csak tán nem lapocka szerint szemeli ki bátyám, a követeket?

Az öreg mogorván, szigorún tekintett le a szája eljárt ifjoncra.

— Vagy hogy igen, hékás. Csirke vagy te ahhoz!

Mindezekből láttam, hogy jelöltségem lanszfrozva lett már. Szinte megfoghatatlannak tűnt fel, miképpen történt. A főispán senkinek sem szólt, mindig együtt voltunk, Bálint császárt pedig nem szeretik, alig is állnak vele szóba a megyei urak, s mégis észrevettem a barátságos nyílt tekintetből, hogy jól indul a dolog.

Hát biz az úgy indult meg, hogy Bálint császár mindjárt este, amint megérkeztünk, elpletykázta nagy suttogással azoknak, akikkel jobban barátkozott.

— Hm, a főispán megint töri a fejét valamiben. Ravasz ember, rettentő ravasz ember. Olyan fej az, mint a Griff konyhája Brassóban, mindig fő benne ott valami. Vagy azt hiszitek, hogy hiába hozta ide azt a pesti embert.

— Hát miért hozta volna?

— Miért? Hát miért? Képviselőnek akarja varrni a nyakatokra.

A székely urak, akik hallgatták, összenéztek, hogy »ez bizony igaz lehet«.

— Hogy igaz-e? Tudom. Hogy kitől tudom? Hátha éppen tudni akarjátok, megmondom nektek, hogy maga Tisza mondta nekem, mikor a múlt hónapban nála jártam.

A székelly urak gyanúsán kezdtek erre méregetni engem úgy félszemmel, saványún, de a székelly Bismarck csak folytatta az ő leleplezéseit:

— No, de megmondtam Tiszának, hogy abból ugyan semmi se lesz, s ha nem fogadott szót, ám ő lássa. Itt ugyan nem lesz követ, azt én mondom. De uramfia, nem is nekünk való. Hiszen nem tud ez még magyarul sem. Ugyan hallgassák csak, hogyan ejti ki a szavakat.

Bizonyos ímmel-ámmal fogadták eleinte e közléseket, de azért terjedtek a vendégek közt, mint a futótűz, s az öreg Bálint bá' az egyik csoporttól a másikhoz kacsázott, hogy ott is elmondja a maga nézetét, végezve imígyen:

— Nem lesz meg, ha mondom ... ha egyszer én mondom ... Macska legyenek, ha engedem.

S ilyenkor hetykén a mellére ütött. Magam is többször láttam azon este, hogy a mellét egyre veregette az öreg — de ugyancsak el nem képzeltem volna, hogy milyen ravaszságban.

Természetes, hogy rögtön akadtak a kevély megyeiek közt, akiket bosszantott a Bálint császár prepotenciája:

— Nem engedi? De hátha megváltaszjuk? — szólt egyik-másik gúnyolódva.

— No, azt szeretném én látni — pattant fel az öreg, mint egy mérges kakas.

De már erre feljebb hangon kezdte a másik is.

— Ejha! De nagy úr az úr. Hiszen önnek itt még voksa sincs. Csak azt szeretném tudni, hogy mi jogon akar itt rendelkezni?

Bálint császár a halántékáig vörösödött haragjában.

— Azon a jogon, mert én jobban tudom, milyen követ való ide, mint az urak.

— Ohó! Otthon parancsoljon, de nem itt. Nézze meg az ember. Hát én erre azt mondom önnek, uram, hogy én azért is órá szavazok. Amit mondtam, mondtam.

Ha a diskurzus már túlságosan élénk lett, közbeléptek a csittók.

— Pszt. Ne okoskodjanak. Ami nem járja, nem járja.

Nézzék az urak, ide figyel, talán már meg is hallotta. (Ti. engem értettek.)

A higgadtabbak elkezdtek szidni Bálint császárt, hogy illetlenül viseli magát. Ha már engem nem néz, legalább a házigazdára legyen tekintettel, akinek én most a vendége vagyok.

— Nem szégyenli magát, hogy folytonosan szapulja? Bizony még a fülébe jut.

De Bálint császár javíthatatlan volt. Verte a mellét, hogy őt nem lehet elnémítani:

— Én karakter vagyok — rikácsolta —, ami a szívemen, azt én ki is mondom.

Egész éjjel hallottam, átszűrődve heves beszédeket a szomszéd szoba hangzavarából, s nekem úgy rémlett, mintha a nevemet is hallanám. De ki gondolt volna effélére? Azt hittem, képzelődés az egész.

Bálint úr folyton folyvást dolgozott, agitált ellenem, s úgy föl paprikázta az embereket, hogy mire megvirradt, már mindenki egy véleményen volt, mindenki hangoztatta:

— Meg fogjuk választani a pesti embert, punktum.

Volt olyan is, aki hozzátette:

— Ha kell, még a két lovam is eladom, és voksokat veszek az árán, de megmutatjuk, isten úgy segítjen, Bálint császárnak, hogy ez lesz a mi követünk és nem más.

Mikor kilenc óra tájban bejött a háziúr az ő sztereotíp kikiáltásával: »Kérem az asztalokat«, Bálint császár is besont, s elejtván valami gombot, a hátam mögött, amint lehajolt érte, hogy föl vegye, a következő hadijelentést morogta:

— Gratulálok önnek. Egyhangú lészen a választása.

A reggeli után megint ferbli következett. Egyéb változatlanság nem történt, csak a szivarok fogytak el. Egy lovas embert el kellett küldeni a szomszéd faluba, ahol állítólag kaphatók kurta szivarok az *örménynél*. (Zsidó nemigen tud megélni a székelyek közt, mert ők az élelmesebbek. Egyetlenegy volt a megyében, de azt nagy becsben tartották a ritkasága végett, az ott névnapozott velünk.)

Szivar nem lévén, a házigazda összekereste öreg pipáit, pipaszárakat hevenyészett, néhányat kölcsönzött is imittamott a faluban. Nagy delícia volt az úgy is. Még a mágnások se fintorgták az orrukat, amiért a pipaszár szotyagos.

Az ebédnél, mely körülbelül uzsonna tájára esett, megint megindultak a tósztok. A legtekintélyesebb emberek emelkedtek fel, rám ürtve a poharukat, olyanforma célzásokat szőve be, hogyha az isten is úgy akarja, mint mink, ezen mi vendégünket szívünkhöz jobban is megragasztjuk. Valamiképpen a kanyarodó patak messziről jön az ő csörgedező vizével, de akár milyen messziről érkezik, amerre elfolyik sehol se mondják, hogy ehol jön ni a nógrádi vagy a zólyomi patak, hanem mindenütt azt mondják: »Ez a mi patakunk«. Engedje az úristen ő szent felsége, hogy itt a mi megyénkbelől váljék a kis patak nagy folyammá.

Szépen, szívhez szólón tudtak ők beszélni, van valami bibliai őserő az ő különös észjárásukban; a Libanon cédrusainak illatával és Thibeza mézével.

A nagy éljenzésbe, az általános lelkesedésbe csak a Bálint császár egy-egy rakoncátlan gúnyos közbeszólása vegyült.

»Vagy ki tudja?« »No, majd meglássuk.« »Ember tervez, isten végez.«

Egyik szomszédjának fennhangon odaszóltott:

— A macska is szereti a tejfölt, de ha mély köcsögben vagon, hát akkor mégsem juthat hozzá, mert a feje be nem fér.

— Ez sértés! — kiáltottak a szomszédok. — Ez illetlenség!

Kevés híja, hogy rögtön ki nem dobták Bálint császárt, én vettem magamat közbe, hogy szabad országban minden vélemény szabad legyen — s az a legjobb, amelyik szemtől szembe nyilatkozik.

Hallottam is a megjegyzéseket köröskörül:

— A mi leendő követünk nemes szívű ember. Kenyérre lehetne kenni, mint a vajat.

Az ebéd végén megszorította a kezemet a főispán.

— Szerencsés ember vagy, bizonyosan burokban születél. Megfoghatatlan, hogy mi tetszett meg nekik rajtad anynyira.

Vállat vontam, »isten tudja«, pedig most már teljesen világos volt előttem, hogy nem én vagyok itt a rokonszenves, hanem Bálint császár az antipatikus. S erre bazírozza a székelly Bismarck a csatatervét, mely oly fényesen ütött be.

— Most már azt merem mondani — folytatá a főispán —, hogy biztos a mandátumod, ha csak gróf J. föl nem lép. Ő még hideg, mint egy jéghegy, s valami rejtélyes aggasztó van az arcában, ha a jelöltségedre céloznak.

Valóban J. gróf tartózkodó volt irántam. De ez, megvalom, e percben nem is aggasztott. Alig tudok akkori érzésemről számot adni, de az bizonyos, oly állapotban voltam, kimerülve, elbágyadva, hogy immár becsesebbnek látszott előttem egy órai alvás egy ötéves mandátumnál. Ha én egy órát alhatnám, istenem, de boldog volnék! Tízéves álmom lett valósággá, a mandátum e szinte biztos kilátásával, s most egy órai álomért odaadnám az egész valóságot.

Különféle terveket kezdtem kovácsolni, s abban állapotam meg, hogy megszököm. Meglehet mindent kockáztatok ezzel, de mégis megszököm. Ha egy trón várna ébrenlétemre, mégis jobb szeretnék aludni egy szalmazsákon. Ah, az ember roppant gyenge, még ha képviselőjelölt is.

Míg újra összetolták a ferbliző asztalokat, kimentem az udvarra, hogy a levegő megmarjon, felfrissítsen, féltem az összerogyástól. A pitvarban Bálint császár enyelgett a szakácsnéval.

— Kedves cicám — mondá —, minden jó volt, minden fölséges volt, hanem egy kis túrós derelyét szeretnék estére. Van-e túrójuk?

— Van, instálom.

— Nagyon jól van. Hát meglesz? — S megveregette kedveskedően a bal combját, persze a szoknyán keresztül.

— Meglesz, nemzetes uram.

Egy fiatal sugár leány éppen vitte ki az udvarra kiönteni egy csöbörben a piszkos vizet, melyben az edényeket öblögették.

Bálint császár jelentőségteljesen hunyorított felém.

— Csinos kis macska. Hm. Nem igaz?

Figyelmesebben megnéztem, csakugyan gyönyörű gyerek volt. Szép hosszúkás arca, halvány piros színű, mint a barackvirág, s a szemei, ezek a gazella szemek, olyan szelíddek, ábrándosak, mint egy szenté.

— Hogy híznak, fiacskám?

Amint megszólítottam, első dolga volt a kékvirágos szok-

nyáját görcsre ereszteti, mely fel volt gyűrve és hátul összekötve úgy, hogy az inge nagy darabon látszott ki alul. Durva volt az ing, de mégis bájos és ingerlő. Csak miután leeresztette a szoknyáját, akkor felelt.

— Zsuzsinak.

Körülnéztem, hogy nem hallja-e valaki, amit mondok.

— Hallod-e, Zsuzsika, megtehetnél nekem egy szívességet.

— Kettőt is, instálom.

— Szavadon foglak, Zsuzsika. Éppen kettőt kérek.

A leány elmosolyodott.

— Bizony, már sajnálom, hogy nem hármát mondtam.

S annyi kellem, annyi természetesség volt a mozdulataiban, amelyekkel ez udvarias szavakat kísérette, hogy egy comtesse is megelégedhetett volna vele.

— Elég a kettő is. De tudsz-e hallgatni?

— Meglehet — mondá dévajkodva —, de eddig nem próbáltam.

— Jaj, szívceस्कém, ha te hallgatni nem tudsz, akkor minden elromlik.

— Ej, no — szólt, a fejét féloldalt hajlítva —, hát olyan romlós portéka?

— Biz az olyan. Egy fuvarost kellene fogadnod számomra a faluban, aki éjjel megvárjon itt átellenben a haranglábnál nagy titokban, és elvigyen Brassóba.

Zsuzsika ijedten csapta össze a kezét:

— Jézus Mária, Szent József, még csak az kellene. Hiszen akkor engem mindjárt elcsapna az urunk a szolgálatból.

— Csak tán nem?

— Vagy igen. Ránk van parancsolva, hogyha valamelyik vendég szökni akar, azonnal jelentsük a tekintetes úrnak. Mi lenne, ha magunk szöktetnők el?

— Hát nem teszed meg, Zsuzsika? — szóltam rimánkodó hangon. — Nagy jutalom ütné a markodat.

— Nem, nem — s még a keze mozdulatával is elhárította a tervet — nem tehetem. (A kezecskéit bűnbánóan összetette.) Bizony isten, nem tehetem, pedig tudom, hogy maga itt nagy úr lesz

— Már hogy én leszek nagy úr.

— Hogy maga lesz. Megmondták nekem. Tudjuk mi, miről beszélnek az urak maguk közt, de mégse teszem, mert lássa ... mert ... mert ...

Nagy zavarba jött, a kötényt a szájába vette és harapdálta.

— Mert nekem senkim sincs, nekem semmi se kell, hanem a Borbála, az megteszi ... én azt gondolom, megteszi ...

— Ki az a Borbála?

— Az is olyan cselédleány itt, mint én, de annak szeretője van a katonaságnál, hát az megteszi. A Borbála nem fél az ördögtől sem — mert annak szeretője van.

— Hol van az a Borbála?

— Az a konyhában mákot tör. Hát nem hallja a mozsárongást?

— Küldd ki, fiacskám! Légy oly jó.

— Nagyon szívesen.

— Hopp, megállj még. Ha már olyan makrancos vagy ebben, pedig nem illik ám egy ily szép leányhoz.

— Ilyet hétfőn kell mondani — szólt a leány könnyed pirulással —, hogy egész héten igaz legyen.

— De fiam, én nem várhatok hétfőig. Elég szép vagy te így hét közepén is. Azonban arra kérlek, azt tedd meg legalább, hogy kikeresed estig a bundák közül az enyémet, hidd meg, nem leszek háládatlan.

Zsuzsika tiltakozón rázta a fejét, a dús szőke varkocs kecsesen himbálózott a vállán jobbra-balra.

— Ó, hogysisne! Még mit ki nem gondol! Isten ments! Hisz rá se ösmernék a bundájára. De különben se tehetném, mert részes lennék a szökésében.

Ebben a percben lépett ki a pitvarból Bálint császár az udvarra, s felmarkolván egy marék friss havat, elkezdte vele dörzsölni az arcát. (Székely medicina a bágyadság ellen.) Elég volt ránézni Bálintra, hogy egy kis együgyű furfang jusson eszembe.

— Jól van, jó, Zsuzsika. De hát legalább a szivartárcámat keresd elő.

— No, azt már megteszem, de hol van?

— Bizony isten nem is tudom. Hiszen ha tudnám, akkor

nem kellene, hogy keresd. Azazhogy . . . megállj csak. Az bizony a bundám zsebében lesz valahol.

— Majd megtalálom én — szolt a leány tettetett együgyűséggel. — Ha sorba tapogatom a bundákat.

A székelv észjárását kell eltalálni, ha a székelvekkel boldogulni akar valaki. Ez a kis fruska is csak a kellő formát várta. S olyan buta pofácskát vágott hozzá, hogy öröm volt ránézni.

— De a Borbálát el ne felejtöd.

— Azonnal küldöm.

Csakhamar kijött a Borbála. Szép szál leány, nyurga természetű, gödrökkel az arcán, élveteg vérpiros ajkakkal, fekete szemei fénylettek, villogtak, mint két szentjánosbogár. A nehéz, nagy bunkójú mozsártöröt a kezében himbálta könnyedén, mint valami légycsapót.

— Eszemadta hugom, te, amint látom, buzogánnyal jössz.

— A Zsuzsika küldött, instálom, hogy valamit parancsolni tetszik.

Elmondtam neki a kívánságomat. Csóválta a fejét meg a buzogányt. Egy darabig habozott.

— Nehéz dolog — mondá —, de én is nehéz dolgot fogok kérni a méltóságos úrtól. Tyúkért tyúkot, ökörért ökröt. Megteszi?

A szemembe nézett, mereven, fürkészve.

— Hogyne tenném meg. Megteszem.

— Egy levelet visz tőlem a királynak. Megteszi?

— Elviszem.

— És személyesen adja oda. És négyszemközt. Mert szégyenlős a dolog, nem szeretném, hogy sokan tudják. Átadja?

— Odaadom, ha találkozom vele.

— Már hogyne találkozna, hiszen egy városban laknak.

— Ugyanazon egy városban.

— Hát akkor jól van. Minden rendben lesz. Megfogadom a fuvarost éjjelre, és egy kavicsot dobok az ablakra, ahol kártyáznak. Ez annyit fog jelenteni, hogy a kocsi a haranglábnál várja.

Kitanítottam a bundára nézve is, hogy azt a Zsuzsika, aki belső leány, előkeresi, s akkor azt valahogy ügyesen a konyhába kell csempészni, és éjjel feltenni a kocsira.

— Meglesz, instálom.

Mint egy olyan ember, aki veszedelmes nagy terveket mozgat, némi izgatottsággal kerestem fel a ferblitársaságomat, ahol egy üres szék várt. S ez az izgatottság fenntartott, erőt adott, pillanatokra. A kemény fejű székely grófokon ellenben meg se látszott, hogy már a második éjszaka felé járnak. Vidorak, frissek voltak. Istenem, micsoda anyagból gyúrtad meg ezeket az embereket!

Egy óra se múlt el, már bejött Zsuzsika lábujjhegyen, és élémbe tette a bundában hagyott szivartárcámat.

Lázás öröm fogott el: tehát sikerült. A bunda megvan. A fele már elsült a tervnek. Csak még a másik fele lóg. Kinyitottam a tárcát, két britanika volt benne.

A partnerek megdöbbenve néztek össze. J. gróf vérfa-gyaszító pillantást lövellt szúrós szemeiből a kincstre.

Britanika szivarok! Az ördögbe is, ez nem tréfa, két napi kurta szivar után.

Sfri csönd támadt e látványra, s roppant feszültség uralkodott, a főispán, aki éppen osztott, letette a kártyát, mintha érezné, hogy valami nevezetes fog történni.

Azt hiszem, felfogtam a pillanat jelentőségét, mert egy belső ösztöntől mintegy kényszerítve, egyszerre kivettem az egyik szivart, a szebbiket, és J. grófnak nyújtottam.

A gróf mosolygott, édesdeden mosolygott, aztán leharrapta a szivar végét, és még egyszer rám mosolygott.

A szivar pompásan szelelt. Nagy füstöket eregetett szép lassan az orrán keresztül, hogy minél tovább ott bolyongjon a becses pára a szájpadról és az orr belső lyukaiban.

A harmadik szippantásnál egész ábrázata mennyei kéjt fejezett ki.

— Pompás szivar — dünnyögte —, igazán kapitális egy szivar.

Később azután óvatosan veregette le a hamuját.

— Én csak akkor szívlak ilyet, ha Pestre megyek.

— Valóban ritkán jársz oda — szól közbe a főispán.

— Talán nem is megyek többé soha.

— Hogyhogya? Pedig nekem azt mondták, miképp is mondjam csak hogy a jövő országgyűlésre szándékos van

— Ah, üres beszéd. Vén, lomha csont vagyok már. Egy

pillanatig talán gondoltam, hogy föllépek, ha más nem akad, de — tette hozzá — már úgy nézem, akadt. (Nyájasan hunyórtott felém a szemével.) És végre is, mint mondom, vén, lomha csont vagyok, és végre is ez a szivar olyan fölséges és végre is, mi a vízi?

Egy kő gurult le a szívemről. J. gróf már nem lép föl ellenem. A britanika letéperte.

Vígan folyt most a ferbli — bár én szórakozottan játszottam. Fejem zúgott a kimerültségtől, szemeim kápráztak, az eszem pedig megszibbadt. De a szerencse szeszélyes istenség, nem merem már mondani asszonynak, mert a legkimerültebb emberhez szegődött. Valóságosan belém csimpeszkedett, s boldul nyertem, egyre nyertem. Igyekeztem visszaveszíteni a pénzt (mert a jelöltnék nem jó nyerni), hasztalan, a könnyelműen eldobott piculák minduntalan visszakerültek a »zsinór-ból« egy falka hatosokat hozva magokkal.

Vagy ötven, hetven forint nyereségem volt már éjjél előtt, mikor egyszerre megcsörrent az ablak.

Felkeltem. A hátam mögött egy becsületes képű, szeplős arcú fiatal úr ült, mint gibic. Nem tudom a nevét, nem is tudtam.

— Vedd át, kérlek, egy kicsit a kártyámat, míg kimegyek. A vizit már beadtam.

Szó nélkül leült a helyemre.

Mire az ajtóhoz értem, a kártyaasztalok mellett kifejlődött tolongás közt az érdeemes *helynök* utánam kiáltott:

— Kóstáltatnak. Adjam?

— Amint neked tetszik.

A pitvarban Zsuzsi ült egy ládán, és tejes habot vert egy sárga agyagtálban. (Mert persze a vacsora még csak ezután lesz.)

— No, Zsuzsika, isten áldjon meg — mondtam halkán, egypár forintot nyújtva feléje.

Leeresztette a tálat a ládára, és hátratette a kezeit.

— Nem fogadok el pénzt.

— Hát mit adjak?

Zavartan sütötte le a szemeit.

— Azt gondolom, semmit. De ha mégis eszébe jutnék, küldjön inkább . . . inkább

— No, ugyan mit küldjek, talán szeretőt?

— Ó nem azt! Kell is nekem!

Kétszer is megakadt, míg kinyögte.

— Küldjön Brassóból a fuvarostól egy stangli szagos szappant . . .

Elmosolyodtam.

— Igazad van, kis Zsuzsika. Előbb a szappan. Ez a sorrend. A szagos szappanhoz majd megjön a szerető. Igaz-e?

Durcás arcot vágott, s a habtól tajtékos kanállal felém hagyintott kedveskedve, mintha meg akarna ütni:

— Ugyan, menjen már!

Künn szurok sötétség volt, alig bírtam kibotorkázni az udvarból, nem láttam semmit, csak a harangláb fehérre meszelt alapzatát. Csakugyan ott izgett-mozgott, feketéllett valami eleven dolog. Ezek az én lovaim lesznek. Inkább sejteni lehetett a szekeret, mint látni.

Közelebb érve a toronyhoz, szoknyasuhogást hallottam. Ah, ez a Borcsa, a szép nyúlánk Borcsa, azokkal a szemvesztő piros cseresnyeajkakkal, a villogó hamis szemekkel. Bolondos éjszaka, hogy még ezek a szemek se bírnak átragyogni a feketeségén!

Csak a ruhasuhogás jelezte, hogy ott van. S a szoknyasuhogás az éjben varázslatos, ingerlő, valóságosan ellenállhatatlan.

— Maga a fuvaros?

— Én vagyok, instálom — felelt egy tompa férfihang.

— Mehetünk?

— Mehetünk.

— Látja-e majd az utat?

— Ahogy az út lát engem, instálom, úgy én is látom őtet, instálom.

Ezalatt közel jött a magas női alak, és kezembe csúsztatta a levelet.

Egy pillanatig éreztem, amint keze az enyimet érintette. Sajátságos érzés fogott el. A saját fantáziám megrészegített, mert az kiegészítette, teljessé tette a Borcsa szépségét, és rá-rakott az éj átláthatatlanságán keresztül annyi bűbájt, annyi varázst, hogy fölbizsergett a vérem tőle, s egy démoni vágy

rám kényszeríté, hogy átkaroljam a derekát, s egy csókot lopjak tőle — ami pedíg azt a bizonyos katonát illeti.

Pillanat műve volt e pajkosság, átkaptam a derekát s magamhoz szorítottam a fejét, mely gyaljas nagykendőbe volt burkolva.

— Ó, jaj! — sikoltott fel. — Ne bolondozzon teens úr, mert összetöri a pápaszememet.

Erre a szóra egyszerre eleresztettem.

— Miféle pápaszemet?

— Ami a szememen van.

A hangja ismeretlen volt előttem. Ezt a nyalka, vékony hangot én még sohasem hallottam.

— Hát kicsoda vagy te?

— Én a Péter István nagymamája vagyok, özvegy Péter Mihályné, instálom.

— Milliom ördög! Mit keres maga itt? És ki az a Péter István, akinek maga a nagymamája?

— Az, instálom, a Borcsa leány jövendőbelije, ha az isten is, meg a király is úgy akarja, és hazaereszti.

— Úgy? A Borcsa levelét hozta? Hát úgy is jól van.

Ezzel felültem nagy bosszúsan a szekérre, s reggel felé beértünk szerencsésen Brassóba, ahol huszonnégy órát aludtam egyhuzamban. Sok-sok év elmúlt azóta, de még most is kedvesen emlékszem szeretetreméltó székely gazdámra, és szeretetreméltó vendégeire. S gyakran képzelem úgy, mintha még mindig folyna ott a ferbli, s mintha még mindig ott ülne helyemen a szeplős gibic, és játszanék helyettem.

Egyszer csak megnyílik az ajtó, szinte várom, hogy megnyílik és hopp, belép rajta, lassú cammogó lépteivel, fontoskodó arcával, amint pillanatra megvillan emlékezetemben, és teleönti a szobámat bankókkal, hatosokkal, mondván:

— Meguntam már várni az urat, instálom, hát vagy más embert ültessen oda, vagy fogja a pénzét, ahol van ni. Éppen egymillió forint és néhány ezer.

Persze, hogy sok év múlt azóta. Semmi sincs már meg az emlékezetem kívül e napokból. Az ifjúság sincs meg. Bálint császár sincs meg (no ugyan kialussza most magát), a mandátum sincs meg (már ti. az, amit őtőlük kaptam), csak a Borcsa levele hányódik még egyre az íróasztalomon, sokszor

látom, ha az irataim közt turkálók, mosolygásra fakaszt piros pecsétje, mely egy gyűszűvel van lenyomva, és ez együgyű címirata:

T. C. Ferenc Jóska úrnak magyar apostoli királynak őfelségének tisztelettel adassék Budán.

Szegény Borcsa, tudom, sokat epekedett, de mit tehetek én róla, hogy sohase voltam még azóta négy szemközt a királlyal? Nem énrajtam múltott, de őfelségén.

LATKÓCZY IMRE

Az utolsó hároméves országgyűlésre több tehetséges fiatalember került be a Házba, s ezen időben jutott nagyobb szerepléshez Berzeviczy Albert, Visi Imre és Láng Lajos, s e ciklus végén lett a Ház tagja Tisza István is. Ugyancsak erre az országgyűlésre küldte fel Latkóczy Imrét Nyitra megye egyik kerülete, s ő mindjárt a felirati vitánál feltűnt egy csinos beszédjével. A mindenható Tisza letette ceruzáját és figyelemmel hallgatta a szónokot, aztán így szólt: »Igen értelmes, okos beszéd volt«. S ezzel a pár szóval meg volt alapítva a Latkóczy karrierje. Bizonyos érdeklődés kezdte kísérni, mely idők múltával még inkább fokozódott. A fiatal gárda tagjai, Láng Lajossal az élükön, akkor csinálták meg a »keddi vacsora-kompániát«, mely a legtehetségesebb fiatal politikusok közt némi szorosabb kapcsot hozott létre, de amely vacsorák idők jártával kimentek a divatból, azaz annyira divatba jöttek, hogy most oda járt a pártból mindenki, s ma már legfeljebb arra jók, hogy a képviselő urak keddi estéken az illő jogcím miatt nagyobb léleknyugalommal hagyhassák egyedül unatkozva otthon a feleségeiket.

Latkóczy Imre is csakhamar keresett tagja lett e szellemileg disztinyvált kis csoportnak, s attól a naptól fogva, amint első beszédje sikert aratott, mindig fokozottabb tevékenységi kört vívott ki magának a Ház bizottságaiban s a beszédjével a plénumban is. A plénumban ugyan ritkán beszél, ha csak nem mint előadó; különben csak akkor beszél, ha indikálva van, hogy ő szóljon s ha érzi, hogy érvei a kérdés megértését elősegítik. »Haza« nem szokott beszélni, pusztán a nyomda-

festék kedvéért még kevésbé. Pedig mint szónok vonzó és elegáns. Gesztusai a megboldogult Grünwald Bélára emlékeztetnek. Előadása folyékony, világos és tömört, de az élénkebb fordulatokat nélkülözi. Csodálatos az, hogy bár Tisza Kálmánál jobb szónokaink bőven voltak (sőt Tisza alig is volt szónok, inkább csak nagy debatter), mégis a mai parlamentre rendkívüli nagy hatása volt. Ma a Ház »beszélői« (ritka kivétellel) a Tisza-iskola szerint beszélnek, az ő formáival, fordulataival, nyelvezetével és modorával élnek. Még a legrosszabb szokásait is átvették, annyira, hogyha Tisza például köhécselt volna beszéd közben, ma valószínűleg igen gyakran lehetne hallani a mondatok közben némi parlamentáris krakogásokat.

Egy azonban bizonyos, és ez az (hogy én is a Tisza egyik mindenki által használt szófűzésével éljek), miszerint a Latkóczy ereje nagy részben a judíciuma helyességében és a közigazgatási téren szerzett ismereteiben van. S azért a kormány már évek óta igyekezett őt nehéz főispáni állásokra megnyerni, sőt az államtitkárság is már régen lebeg a feje fölött.

Latkóczy szikár, vékony alak, finom vonásokkal átbarázdált körte alakú arccal, melyet ritkán látni mosoly nélkül. Egész lénye csupa előzékenység, szeretetreméltóság — szinte túlságosan kedves. A társaságoknak kényeztetett kedvence — de ő arról nem látszik tudni semmit. Amellett eleven, ügyes társalgó s finom gentleman, ki igen kényes az illedelmi kérdéseknél. Ha grófnak születik, ma talán udvari marsall lehetne.

De így is nem megvetendő az ő komoly tulajdonai mellett e jelentéktelenebb, de tetszetős nagyvilági vonások, melyek végre is nem csapnak a túlságba. Hiszen monoklit nem visel.

Ruganyos, életerős, fiatal temperamentumú ember még, kit a belügyminiszteri államtitkárságban rokonszenvennel fogad a közvélemény.

Múltja a szakadatlan munkásságáé (amint azt alábbi életrajza is mutatja), s már fiatal kora óta bírta társai szeretetét és becsülését. Őszinte jellem, átlátszó, mint egy Dzierzon méhközpű. Ellenségei, ha majd lesznek, aligha fognak találni egyéb hamisat rajta, mint a haját . . . De csitt, hiszen a »Vasárnapi Újság«-ot szépasszonyok is olvassák.

SZERENCSETLEN SZÓNOKOK

Bevezetés, illetőleg Tóth Pál esete

Nem azokról akarok beszélni, akik nagy diadalokat arattak a szónoklat terén, de azután szomorú végük lett, hisz' a politikában a vég csak szomorú lehet; még kevésbé szólok azokról, akik nem tudnak beszélni, ezek úgyse szónokok. Hanem valami egészen más lebeg a mi szemünk előtt.

Hogy is értessem csak meg, mit akarunk? Hát igen, egy történettel fogom kimagyarázni.

Ösmertem az Alföldön egy Tóth Pál nevezetű fiatalurat, igénytelen emberkét, akiről azt se tudták, hogy él, míg egyszer le nem esett a lóról.

Azzal aztán egy csapásra híres lett.

Az ördögbe is! Egy fiatalember leesik a lóról, a Kúnságban, 25 éves korában, ez igazán hihetetlen, csodálatos.

Az egész városon kiütött az izgatottság az esemény hallatára, hogy Tóth Pál leesett a lóról. Hetekig beszéltek erről, emlegették a leesés részleteit, az utcán egymásnak mutogatták:

— Ni, itt megy Tóth Pál, aki leesett a lóról.

Igyekeztek vele megbarátkozni, »pertu« lenni a férfiak, mint egy érdekes emberrel, sőt az asszonyok szívét is megmozdította a kíváncsiság egy olyan udvarlót fogni, aki a lóról esett és aki emiatt messze vidéken specialitás.

Az a sok más ezer ember, aki a lóról soha le nem esett, mert ott csupa ilyenek laktak, unalmas sablon-alak számba ment; de ezt az egyet kiemelte ez a körülmény; ebédekre, lakodalmakra hítták, hogy elbeszéltessek vele a vendégeknek az esetet, kényeztették, megszerették és megválasztották főjegyzőnek (penna való úgymond a kezébe), s mindezt csak azért, mert szegény leesett egyszer a lóról.

Hát ilyen *lóról leesett* orátorokat akarunk az olvasónak bemutatni — miután már sok emberöltőn mindig csak olyanokat dicsőített a nyomdafesték, akik sikerrel, dicsóséggel szavalták el az ő mondókáikat. Pedig hát mi virtus van ebben a beszélő országban, hogy valaki jól elmondja a beszédét? Hisz itt már az apró gyerekek is országgyűlést játszanak, s még a

kukoricacsősz is olyan dikciót kanyarít el ha nekidurálja magát, szüreten vagy disznótoron, hogy egy burkus udvari tanácsost kilelnc a hideg — ha így ex abrupta annyit kellene elmondania.

Az úgynevezett nagyszabású beszédekről a legnagyobb élő szónok (Szilágyi Dezső) azt mondta egyszer:

— A legfontosabb beszédnél is többet nyom a valóság mérlegén egy bolha teste.

A nagy beszédeket tehát bámulja más, a jó szónokokat éljenezék meg a Házban, ha még bele nem untak, mert annyi jó szónok van Magyarországon, mint ahány görbe fa az erdőben, de a szerencsétlenül járt szónokok igazi specialitások. Azokat érdemes összegyűjteni és átadni a hálás utódoknak.

I. Urbanovszky Ernő és Deák Ferenc

Az öreg bácsi, akit Ucsunak neveznek egymás közt a képviselők, népszerű, kedves ember, aki megelőzte kortársait azzal, hogy igazi klub-lakó, aminők eddig még csak Angliában vannak.

Agglegény lévén, délelőttjeit és délutánjait is a klubban tölti, és úgy tekinti azt, mint egy sok évtized óta megszokott otthon; a díványok, melyeken üldögél, az óra, mely vagy harminc esztendejét ketyegte már el, a hűtelen tükrök, melyek azelőtt feketének mutatták, most fehérnek, mind kedves ismerősei neki, s nagy válságok idején ki is mutatja az öreg irántuk való mély ragaszkodását:

— Történje magát ami akarja, de én itt maradok. Hattik elmentek, hát elmentek, valaki csak lesz, aki itt lesz, hát én azzal leszek, aki ide fogja jönni és punktum.

Más politikai nyilatkozatát nem ösmerik az öregnek, aki egyébiránt másképp igen tisztességes hű pártember és fedhetetlen jellem. A Házban sohase beszélt. Csak a kerületében, de azt is tótul.

Hogy mi vette el kedvét a szónoki babéroktól? Éppen ez az az eset, amely miatt ő nyitja meg a szerencsétlen szónokok rovatját.

Történt ugyanis, hogy Deák Ferenc az 1872-iki válasz-

tások küszöbén beszédet mondott Budapest belváros választóinak, melyet a sajtó és közönség egyhangúan fenomenális remeknek ösmert el.

Ucsu is hallgatta a beszédet és egy merész ötlete támadt, amint egyre zúgtak a levegőt rázó éljenek:

»No már ilyen éljeneket én is szeretném. Nagy delfcia az. Hm, miért ne szerezném őket magamnak meg? Lefordítom Deák beszédét tótra, és elmondom odahaza mint a magamét. Az ördög se nem tudja meg.«

Lefordította a nagy beszédet, betanulta, és felutazott vele Trencsinszka sztolicába, ahol a kerülete feküdt.

Elmondta szépen szórul-szóra sok verével, lendülettel. Hát nézi, nézi, de a választók hidegen maradnak (az ördög bújják a bőrükbe!), odább mondja egész tűzzel, lelkesedéssel, de semmi hatás. Nagyot emelint a hangján, mindegy, a tótok unatkozva morognak.

Ez az eset annyira kihozta a flegmájából, hogy visszajövet, mihelyt Deákot magasztalták, nem állhatta soha szó nélkül.

— Nagy ember, 'iszen nagy ember, de sohase nem nyúlnék többé az eszéhez. Olyan az mint a sztrelhői csevics, hogy idegen palackban szállítva elveszíti övé savanyúságát.

S őszintén elmondta, hogy a Deák beszédje mennyire nem tetszett a trencsényi tótoknak.

A dolog eljutott Deák fülébe is, s évelődni kezdett Urbánovszkyval:

— No Ucsu, ezt nem viszed el szárazon, vicem pro vice. Elkérem valamelyik tót beszédedet, a Kubiczától, lefordítatom, megtanulom, és elmondom jövőre a belvárosban. Megállj Ucsu!

Ucsu egy filozóf mosolyával felelte, mikor ezzel ijesztgettek azután.

— Hát mi lenne, ha Deák elmondaná? Semmi se lenne. A száj teszi, nem a beszéd. Bizony isten. Az én szájambul Deák beszéde se nem volt jó, az ő szájából az én beszédem is volna nem rossz. Vanitas vanitatum.

Azóta hallgat, mélyen és bölcsen hallgat Ucsu, ott ül a Ház közepe táján, és mikor a legnagyobb orációk folynak, ő

csak egyre rázza ősz hajjal vastagon borított nagy fejét, mintha minden megéljenzett mondatnál azt kiáltaná:

— Vanitas vanitatum!

A RÓZER CSALÁD EBÉDJEI

I. A Rózerék vagyonra tesznek szert

Mindig mondom, ezek a szerencsétlen újságok nem tudják, miről írjanak. Összehordanak hetet-havat innen-onnan, az akadémia üléséről, ahol sohasem történik semmi, és azt a semmit megírják, referálnak nagyúri estélyekről, ahol mindig történik valami, de azt a valamit meg nem írják. Hírt adnak a parlamenti ebédekről, ahol senki se mer igazat beszélni, s a halálózásokról, ami által az illetőnek, akiről szólnak, már semmi élvezetet nem szereznek, nemhogy a Rózerék ebédjeiről csevegnének, amelyek mindig érdekesek, ahol mindig ebédel valami kitűnőség, és élvezetesen beszél a heti eseményekről a tudni vágyó családnak. Becsületesre mondom, érdemes volna külön sztenográfust küldeni a Rózer-ebédekre.

Hogy kik azok a Rózerék, fogja kérdeni az olvasó. Előre tudtam, természetes is, hogy megkérdezze. Éppen azért vagyok én itt, hogy elmondjam.

Rózerék egyike a legvagyonosabb, legelőkelőbb pesti polgárcsaládoknak (lakásuk Zöldfa utca, saját ház), a polgári erényeknek és a demokrata műveltségnek azon a fokán, mikor a nemesség után kezdenek áhítózni. (Ha jól tudom, már ott is fekszik ez a dolog a belügyminiszter előtt.)

Régi patrícius polgárok, de a jelentékenyebb vagyonhoz a család mostani feje jutott.

Rózer Nep. János fővárosi képviselő és a Ferenc József-rend lovagja, fiatal korában patikáriusnak készült, és be is végezte a gyógyszerészeti tanfolyamot. (Rózer mama hálószobájában függ a rá mába foglalt diploma.)

Azonban éppen mikor már segédi alkalmazást akart vállalni a Kígyó-patikában, egyszerre meghalt egy nagybátyja, a nagy tokájú Schramm József (régii törzsvendégek még emlé-

kezhetnek rá), és egy kisebbfajta vendéglőt hagyott az unoka-öccsére.

Rózer úr megsiratván az öreget, így okoskodott:

— Bizony bolond volnék én, ha herbateákat, utálatos színű zsírokat, keserű koktumokat főznék a Kígyó-patikának a laboratóriumban, mikor fölséges töltött káposztákat, mosolygó túrós csuszákat főzhetek a saját vendéglőmben.

Költői kedély lakozván benne, vendéglős lett. Ugyancsak ebben az esztendőben meg is házasodék, vevén magának hitestársul, háromszori kihirdetés után egy nyugalmazott sótári tisztnek, Kós Ferencnek Krisztina nevű becsületes hajadon leányzóját, akivel ma is boldogul él, s aki fent említett ebédek-nél ma is szeretetreméltó tapintattal elnököl.

Meg kell adni, igen tevékeny és takarékos emberek voltak. Rózer maga vásárolt be mindent a piacon, maga nézett utána a vendégeknek, a csinos, ropogós menyecske pedig reggeltől éjfélig ott sürgött-forgott a konyhában, és ugyancsak tudott a főzőkanállal is bánni. A vendéglő igen jól ment (sokkal jobban, mint néhai Schramm apó alatt), úgyhogy Rózerék szemlátomást gyarapodának az anyagiakban.

Mert hát értett hozzá Rózer úr; nemcsak költői kedély volt, hanem praktikus ember is, bővelkedő hasznot hajtó ötletekben.

Mikor már volt vagy ötvenezer forintja megtakarítva, hirtelen eszébe jutott gyógyszerési mestersége, és megvett egy a vendéglőjéhez közel fekvő külvárosi patikát, ekképpen okoskodván:

— Miért készítem én ki az emberi gyomrokat az én tulajdon vendéglőmben más emberek patikái számára? A vendéglő csak előszobája a patikának. Hát mért tartsak én előszobát a mások lakásának? Legyen patikám magamnak is.

A gonoszabb nyelvű törzsvendégek arra biztatták, hogy már most okozati összefüggésből és logikai folytatás gyanánt, megfelelő tőkével csináljon egy temetkezési vállalatot is.

Roppant elfoglaltsággal járt a két üzlet. Éjjel-nappal be voltak fogva feleség és férj. Pláne mind a két üzlet belenyúlik az éjszakába. A polgári munka embereinek igazán örömtelen az élet. Dolgoznak, egyre dolgoznak, és ha a strapától ki-

merülten leteszik késő éjjel fejüket a párnára, még álmodni sem érnek rá. Nekik sietve kell aludniok, mert megint mindjárt virrad. Az üzlet nagy zsarnok, az felrángálja az embert a legédesebb álmából: »Kelj fel dolgozni!«

Ez óriási tevékenységben és szorgalomban, mellyel kölcsönösen támogatta egymást a házaspár, minden szaporodott, csak maga a család nem. Néhány év alatt vagy háromszázezer forintot szereztek, s ekkor így szólt Rózer János:

— Hallod-e Kriska? Voltaképpen miért törjük mi magunkat tovább is? Ha a patikát meg a vendéglőt eladom, vagyonunk innen-onnan egy félmillióra rúg. Annak az ötpercentes kamatja 25 ezer forint. Éppen több, mint kellene. Mert én fiam három rostélyosnál nem tudok vacsorára megenni többet. Hát te ugyan tudsz-e?

— Nem tudok — felelte Kriska.

— Ennyit pedig ehetünk az eddigi vagyonunkból is; vonuljunk vissza az üzlettől a nyugodt polgári életbe. Nekem több pénz nem kell. A gondviselés nem adott gyereket, a pénzből nem kérünk. Igazam van-e Kriska?

Kriska igent bólintott, s Rózerék eladván vendéglőjüket és gyógytárukat, megérdemelt nyugalomba vonultak. Mert ez az igazi polgári vonás. A zsidónak semennyi pénz se elég, még Rotschild is mindig játszik. Az arisztokratának semennyi föld, még a királyok is új földterületekre vágnak, hanem a polgár, az megelégszik a jóléttel, és a Herkópáternek se mozdul a jólétnél tovább.

Azonban mi nem történt? A gondviselés úgy látszik komolyan vette, és megapprehendálta a Rózerék szemrehányását, s ilyenformán szólhatott magában:

»Ohó! Hogy nektek nem kell a pénz, mert gyereketek nincs? Hát jól van. Adok egy csomó gyereket!«

A tunya, dologtalan élet kényelmei közt egyszerre csak szülni kezdte Krisztina asszony a kicsiny Rózereket. Első évben a Pali született, aki jelenleg önkéntes a dragonyosoknál. A második évben ikreket szült Rózerné, a harmadikban szintén ikreket.

— Semmi az — mondogatta Rózer úr —, mégis mind-egyiknek lesz még százezer forintja.

De mikor aztán a negyedik esztendőben hármasokat ho-

zott napvilágra a derék asszonyság, erre mégis megriadt Rózer úr:

— Nono! Mi akar ez lenni?

A rokonok, szomszédok és az eddigi gyerekek számtalan keresztapái és mamái gúnyolódni kezdtek: Mégis csak szörnyűség, hogy valakinek a felesége *kubus szerint* szülje az örökösöket.

Valóban csodálatos volt ez a nagy szaporaság a meddő esztendő után. Ki látott már ilyen örült gólyát! Ötödszörré egy szép kis leánykát hozott. Ez a Nina volt, aki most a Sacré Couer-öknél van, de a szombati dinékre hazaeresztik.

Kilenc gyerek volt már, s mind virgonc, eleven, mint a halcsik, egyik csinosabb, mint a másik. Rózer úr elkezdett kalkulust csinálni.

— Ötvenezer forint se jut egyre, mert elfogy a nevelésükre valamelyest a tőke is. Koldusok lesznek a gyermekeim!

Ezt a gondolatot nem bírta meg az ő puha polgári szíve, és imígy szólt egy napon a feleségéhez:

— Hallod-e, jó Kriska? A vagyon nem elég többé anynyunk számára. A Biblia utolsó lapja tele van írva gyermeknevekkel. Ami ezután következik, az már csak a margóra juthat. Azt mondom én Kriska, hogy újra üzlethez kell látnunk.

Krisztina, aki most is áldott állapotban volt, csendes mosolygással egyezett bele az új tervekbe. Rózer úr egy parkettkocka-gyárba fektette a tőkét Szlavóniában, és ezzel megint figyelmessé tette a gondviselést, mely ilyenformán okoskodhatott magában:

Ördögös Rózerék! Először pénzt adtam nekik bőven, akkor gyerekek kellettek, ezután adtam nekik bőven gyerekeket, most megint pénz kellene. Hát jól van, visszaszedem a gyerekeket, és adok nekik még több pénzt.

A gyár káprázatos haszonnal dolgozott, az ezresek örült szaporaságban kölyköztek, mint az egerek, de míg a vagyon nőtt, nőtt, addig a Rózer-gyerekek elkezdtek egyre fogyni. A difteritisz, a skarlát jöttek-mentek egymásután, a piros cédula le se ment az ajtóról. Őt esztendő lefolyása után nem maradt életben kettőnél több: a Pali úrfi, meg a kis szöske boglyos Nina.

Oh, azok a pici koporsók, amint kimentek sorba a kék-

-fehér üveges hintón messze, messze, meghökkentették Rózer urat.

— Isten büntetése rajtam a kapzsiságomért. Nem kell több pénz, nem, nem. Így is egy-egy félmillió jut már mind-egyik gyerekemnek.

Megint visszavonult az üzlettől végleg, eladva a kockagyárat két hollandus vállalkozónak.

Annyi pénzük volt így is, hogy nem tudtak vele mit csinálni. A polgári költekezés akármilyen bő is, megmarad igénytelennek. Evés-ivásból áll, délután kalabriász-párti a kerületi körben, este egy kis sörözés a József téri Virágbokornál, karácsonykor krisztkindli a gyerekeknek, húsvétkor új selyemruha Krisztinának, pünkösdkor kirándulás a Svábhegyre. Ez az egész. Mi egyéb rendkívüli vágya és következképp kiadása lehetne még egy békességes érzésű polgárnak, aki fáradságos munkával szerezte azt, amije van?

II. A dinék története

Így elégedt a Rózer család hosszú évekig teljes homályban — egy akkora világító lámpával, aminő egy kerek millió. Megvásárolván a Zöldfa utcai házat, a többi pénzüket betették az első hazaiba és egyéb takarékokba, s a kamatokból kivettek annyit, amennyi szükségletük volt, a többit a tőkéhez csatolván. A milliomosság nem nehéz mesterség. Az úr ropant nehéz arany óraláncot viselt a nyakában, az asszonyság gyémántfüggőket a fülén. Az úrnak három pénztárcája volt a zsebében, az egyik a nagy bankókra, a másik a kis bankókra, a harmadik az aprópénzre, az asszonyság pedig abban úzött nagy luxust, hogy tartott egy fehér pincsikutyát, kék selyempántlikával a nyakán. Rózer azonfelül burnótszelencét is hordott magával, s minden nyári vasárnap elvitte a feleségét a Margit szigetre uzsonnálni, ahol rántott csirkével laktak jól.

Így is folyt volna le egész életük csendben, egyszerűségben, ha egyszer az asszonynak föl nem puffad a mája, mire a házi orvosuk, dr. Wlada Celestin (akivel hihetőleg bővebben ösmerkedünk majd meg a dinéknél) elküldte Karlsbadba.

A derék asszonyság vissza is tért egy hónap múlva kigyó-

gyultan és szerencsésen; más baja nem esett, csak az, hogy az egyik csomagja (egy lakattal ellátott csomagoló kosár) valahogy kicserélődött. Alkalmasint a karlsbadi pályaházban történt a baj, olyanformán, hogy a mázsáló hivatalnok két hasonló csomagra elcserélve ragasztotta fel a számot.

Elég az hozzá, hogy mikor az asszonyiség otthon kibontotta a csomagot, hol selyemszoknyái, hálóréklíjei és más fehérneműi voltak elpakolva, megrökönyödve látta, hogy azok átváltak férfingekké és egyéb férfi lim-lommá.

Krisztina sirt bánatában a holmija után, azután kiszámította mennyi a vesztesége, s mennyit érhet, amit a kosárban talált. Bíz az édeskeveset ért. Egy ruhatisztító és két suvikszoló kefe, egy borotváló készülék, két pár kopott cipő, néhány harisnya és amit előbb kellett volna említenem, egy újonatú urasági inasruha ötágú koronás ezüstmombokkal mellényestül, nadrágostul. Valami nagy úr strimpflis inasáé lehetett az eltévedt kosár.

Rózerék írtak a vasutakhoz, reklamálták mindenféle úton és módon az elcserélt holmit, de soha nem került az többé vissza, minélfogva a mindent értékesítő polgári ész ügyet kezdett vetni a szép, előkelő libériára.

— Hallod-e Kriska? Ha már megvan ez a szép inasancúg, mért ne fogadnánk bele egy fickót, amelyikre éppen ráillik?

— Nem bánom, János.

Csakhamar akadt is egy a dzsentrí-klubból elcsapott specics, aki bevált a ruhához; csak a bajusz leborotválása miatt merültek még fel némi nehézségek. Georges (valódi néven Szabó Gyurka, Rév-Komáromból) ragaszkodott a bajuszához, Wlada házidoktor pedig, akitől tanácsot kértek, ragaszkodott ahhoz az állításához, hogy a harisnyás inas meghagyott bajusszal egy lehetetlen látomány.

Minthogy egy igazi polgár soha nem enged abból, amiye már egyszer megvan, s minthogy a harisnya tényleg megvolt, Georges-nak kellett engednie a bajusszal. Sok huzavona után ötvenöt forintért végre is megvált tőle.

Rózer úr kerek számban ötvenet akart csak adni, de Georges makacsul ragaszkodott a summához.

— Azt az ötöt a borbélynak kell adnom — mondá bána-

tosan sóhajtva —, egész életében hadd emlékezzék a gazfickó, hogy mit semmisített meg ezen a napon.

Csinos és méltóságteljes lett ez ember, amint fölvette a livrét. Mily bámulatos volt, midőn megjelent a küszöbön és meghajtotta magát Rózer mama előtt. Valami új, csodálatos és előkelő levegő kezdett lengeni e szűk szobákban, a ripsszel és kanavással bevont bútorok között. Ezek a bútorok szégyenlősen látszottak összezsugorodni, meglapulni az ő tekintete előtt, s a kinyitott ablakon valami különös előkelő illat ömlött be.

E derék polgárokat, kiket meg nem szédített a hozzájuk röpülő millió, elbódította Georges ezüst gombjainak csillogása. Valóban félték e Georges-tól, amint megjelent, hideg, merev arcán a hódolat némaságával, zajtalan, csendes, egy kissé ringó lépteivel, miként a színpadon a márkik komornyikjai, e jó emberek összerendeztek és végignéztek öltözékeiken, hogy nem talál-e rajtuk valami kifogásolnivalót Georges. Rózer úr nem merte többé a pipája hamuját kiverni a földre, mert Georges egyszer akaratlanul így szólt a hamu láttára »pfuj«. Az asszonyosság, aki a díványon fekvé szerette olvasgatni a Neues Pester Journal kishirdetéseit, ijedten helyezkedett illő úriás pózba, ha a komornyik lépteit hallotta közelegni.

Feszélyezte őket, és egyszersmind csiklandozta egy eddig szunnyadó érzésüket. Félték tőle, és mégis örültek neki, mint egy szokatlan játékszernek, mely öreg gyerekek számára van kitalálva, és amint beteltek vele apródonkint, egyszersmind egy olthatatlan vágy kezdett magának nyílást keresni.

— Mit ér az előkelő inas — sóhajtá egy napon Krisztina férje előtt —, ha senki nem tudja és nem látja?

— Nem értelek — dadogta János úr, de értette.

— Egyszer egy pozsonyi kisasszony selymet lopott a boltban — mondá Krisztina, aki szeretett szülővárosából történeteket mesélni —, ruhát varrt magának belőle, gyönyörű ruhát, de félt benne kimenni az emberek közé, csak otthon viselte bezárt ajtó mellett, és e feletti bánatában megőrült.

Rózer úr gondolkozóba esett:

— Nem szeretném, hogy úgy jáj Krisztina. Mit szólanál

hozzá, ha egy fogatot szereznék, egy szép fogatot, és valahányszor kikocsiznánk, a Georges ott ülhetne a bakon?

Az asszonyság szemei felragyogtak.

— Óh, be szép lenne, János.

Egy hét múlva megvolt a hintó két szép almásszürkével, s a következő vasárnap Georges-zsal kocszitak ki a ligetbe.

Boldogok voltak, de csak kevés ideig.

— Mit ér — pattant fel Rózer úr egy alkalommal —, hogy szép kocsiban ülünk, hogy megbámulják a kocsinkat, inasunkat, ha sem ők nem tudják, kit irigyelnek, sem mi nem tudjuk, kik irigyelnek.

No ez igaz volt. Rózerné azonban megtalálta a medecinát.

— Az kellene János, hogy az ismerőseink hozzánk jöjjenek.

— Valami ilyesmi — mondá az öregúr komolyan.

— És, hogy az inas szolgáljon fel az asztalnál.

— Természetesen.

— Miért ne adhatnánk tehát diner-eket?

— Persze, hogy persze. Adjunk diner-eket, feleség.

Az asszonyság homloka elborult.

— Nem, nem! Hová gondolsz? Hiszen ahhoz szakács kellene.

— Ej no, úgy beszélsz, mintha csak egy szakács lenne a világon, és az is Rotschildnál szolgálna, ahonnan nem lehet elcsalni. Meglesz a szakács, Kriska. Meglesz, ha mondom.

— János, te vagy a legnagyobb gavallér a világon!

Most azonban Rózer úr homloka borult el.

— Paperlapap! Bolondságokat fecsegünk lelkem mind a ketten. Hiszen a diner-khez nemcsak inas szükséges és ebéd, hanem előkelő ismerősök is, azt pedig nem lehet pénzen venni.

Rózerné elgondolkozott.

— Karlsbadból egy Bobor Károly nevű nyugalmazott ezredessel és ennek a nevével utaztam hazafelé (báró Plichta leány az ezredesné). Olyan derék emberek, olyan udvariasak voltak irántam, hogy azt hiszem, eljönnének az ebédünkre, ha szépen meghívnök őket.

— Bah! — kiáltott fel egyszerre János úr örvendezve.

— Tegyük össze amink van! Most jut eszembe, hogy Bibithy Gedeon országgyűlési képviselő is eljönne.

— Ki az?

— Az ő erdejéből vettem a parkettkockákra való fát. Egy eladósodott ember, de képviselő. S egy képviselő, egy igazi eleven képviselő nélkül nem is képzelhető fiacskám elegáns ebéd.

— Az egyszer úgy van — mondá meleg meggyőződéssel Rózer mama. — S milyen párti?

— Fájdalom, kormánypárti.

— Ejh, hagyd el János, még talán jobb. Hátha valami érdemrendet szerezhetne neked; olyan pompásan illenék ebédjeinken a frakkodra.

Rózer úr fülig vörösödött:

— Hallgass Kriska, hallgass — és szégyenlősen tapasztá tenyerét a felesége szájára.

Diktum, faktum, az ebédek tartása határozattá vált. Persze, mindez nem ment csak olyan könnyen, egyszerűen; a régi kopott patriárkális bútorok közé nem lehetett oly előkelő személyeket híni — tehát új, pompás garnitúrákat kellett rendelni Bécsből, s e fényes holmit nem lehetett bevinni azokba a szűk zugokba, át kellett alakítani az egész emeletet, felmondani a lakóknak, és szalonokat, szellős termeket csinálni a bér-lakásokból, s mindehhez sok idő kellett, sok gond, sok pénz.

De most már minden megvan, s a teljesen nyélbe ütött ebédek, melyeken a főhelyeket rendesen a képviselő és az ezredes foglalják el (mindenik igen okos és mindenik kitűnő elbeszélő), egyre tágabb körökben keltenek méltó irigységet. A vendégkoszorú szűkebb része áll a doktorból és a részint elhalt, részint élő gyermekek keresztiszülőiből. Az asztal végén a dragonyos önkéntes ül, Nina hugával.

Az ezredes és a képviselő ez ebédeken beszélnek el a hét fontosabb eseményeit. S valóban egy idő óta igen sűrűn hallani, amint szájról-szájra kering a fővárosban: »Bibithy képviselő beszélt a Rózerék ebédjén ezt vagy azt«.

Máskor pedig, kivált becsületbeli vagy katonai afférok idején, villámként futja be a hír az illetékes köröket:

»Bobor ezredesnek ez volt Rózeréknél ebben az ügyben a véleménye. Az ezredes így fogja fel a dolgot, punktum.«

Megesik, igaz, ritkán, hogy valami gondosan eltakart kulisszatitok kerül napfényre, érdekes szerelmi tragédiákról és idillekről rántódik fel a lepel. Keresik, kutatják honnan szivárog a világosság. Hát kisül, ez is a Rózerék ebédjeiről jön. Bobor ezredesné (szül. báró Plichta leány) éles nyelvecskéje csevegte el igen érdekesen.

Az ezredesné (báró Plichta leány) széles ismeretségű nő, sokat látott, sokat élt, sokat tud, sokat hallott, és mindazokból, amiket az ezredesné (szül. Plichta baronesse) látott, hallott és átélt, nem hogy elfelejtene valamit — de még hozzá ad. Egy szóval kifogástalan úridáma . . .

De hiszen meg fogják önök jobban is ismerni, mert lapunk élelmes kiadója, aki a Rózer családdal jó lábon áll, ki-
eszközölte, hogy a híres ebédekre egy munkatársunk ezentúl mindig meg legyen hívva, és szabadságában álljon az ott hal-
lott tanulságos dolgokat az Új Idők számára lesztenografálni.

A MAJORNOKY KISASSZONYOK

(Kozsibrovsky tréfája)

A »Ne okoskodj, Pista« című elbeszélést írván a Pesti Hírlapban, amelyben gróf Kozsibrovsky, a nagy tréfacsináló és fölültető szerepel, az elbeszélésem keretébe nem volt belevehető egyik legjobb csínje, mert hátráltatta volna a cselekvény gyorsabb menetét. De ha már benne vagyok, bizony nem sajnálom külön föltálatni.

A dolog Rimaszombatban játszik. A nagy piacot kell elképzelni szép őszi napon: garmadával állnak a gyümölcsök a gyékénysátrak alatt, ott ülnek a pirosposzsgás tiszolci asszonyok a mogyoróiknál, diós zsákjaiknál, a csinos zeheri menyecskék az almarakásokon, s ha megáll előttük a vevő megkérdezve: »Édes-e az alma, édes?« dévaj mosolygással felelgetik vissza:

— Édes bizony, édes.

Hát persze, hogy a gonosz csont Kozsibrovsky oda is elvetődik, és egy mogyorót áruló menyecskével kezd legyeskedni, aki szívesen csattant elmés szóra, még ha egy kicsit

csiklandós is, maga módja szerint még csiklandósabbat, de amellett el nem felejtí az üzletet sem.

— Ej no, de csintalan szája van az úrnak, legalább már vegyen a mogyorómból!

Kozsibrovsky meg is vesz egy kézikassal vagy nyolc-tíz iccényit, de mi az ördögöt tegyen most már vele? Egy percig zavarban van. Hanem a gondviselés, az csak mindig segít neki a pernahajder csfnyjeiben.

Ahol lép ki ni a kapujából nagytekintetű Hiléczy Sámuel uram, az ásványtan tudós professzora, hosszú, burnótszín kaputrokkjában, bozontos, elhanyagolt üstökével, s egyenesen a piacnak tart. Noha legényember még, görnyedten, totyakosan szedegeti kiaszott lábait, amelyeket sose dresszírozott táncmester, mert egész élete az ásványvilág bűvárlatában telt el, s különben sem nézi sokra ezenkívül a világot. Olyan az előtte, mint egy lábbal fölrúgott hangyazsombék. A rúgást a tudomány adja. A sürgő-nyüzsgő hangyák — a szamarak — ellenben azt hiszik, hogy valami általuk megállapított célból jönnek-mennek. Pedig mennek, mert lökést kapott a dombjuk.

De ha nagytekintetű Hiléczy professzor úr nem vet ügyet a mozgó-rajzó hangyákra, őtudósságát azok ugyancsak megnezik, mert meglehető furcsa alak. Eppen az átellenes ablakból is a két Majornoky kisasszony nevetgél (gyönyörű két szőke fejecske egymás mellett), egymásnak mutogatva valami különöset a tudós úr alakján vagy öltözetjén. Érdekes volna tudni, hogy mit beszélnek — de végre is lehetetlen. Az ördög tudná azt, hogy ilyen két pajkos fejecskében mennyi csintalanság elfér.

Elég egy pillantás az utca öblébe Kozsibrovskynak. Látja Hiléczyt, és látja szép rokonait, a Majornoky kisasszonyokat, héja tekintettel. Ó mindent észrevesz. Hopp! Megvan! Tudom már, mit tegyek a mogyorókkal.

S alig hogy áthalad mellette a tudós professzor, szemüveges szemeit a földre szegezve, hiszen a földben vannak az összes titkok, hirtelen odaint egy ácsorgó suhancot:

— Gyere ide, fickó, tudod-e hol laknak a Majornoky kisasszonyok?

— Nem tudom.

— Amott néznek ki az emeleti ablakból. Az a két szép leány. Látod-e?

— Nem vagyok vak.

— Fogd ezt a kosarat, vidd el nekik, megértetted?

— Nem vagyok siket.

— És mondd meg, hogy Hiléczy professzor úr küldi.

Meg tudod mondani?

— Nem vagyok kuka.

— Hát miképp mondod?

— Hogy Hiléczy professzor úr küldi.

— Nagyon helyes; itt van ez a fényes kéthatosos, ha jól elvégezted és visszajössz, még egy ilyen kapsz tőlem.

A gyerkőc visszajött tíz perc múlva.

— No, mit mondtak?

— Nagyon nevettek.

*

Már talán régen el is felejtette Kozsibrovsky az ő csfnyjét, midőn egy nap fölolvasás volt Budapesten az Akadémiában, amit a tudós Hiléczy Sámuel tartott (mert Hiléczy I. tagja az Akadémiának): »A kövek alakja az özönvíz előtt«. Ez volt a »kiváló fontosságú« értekezés tárgya. Hogy milyenek voltak a kövek az özönvíz előtt, habár ott voltam, és gróf Kozsibrovsky t. képviselőtársam mellett ültem a hallgatóság közt, mégsem tudnám már elmondani, de azt hiszem, hogy akkorában nem lehettek olyan cudar kemények, mint most, mert a tudós kollégák a fölolvasó körül elég kényelmesen aludtak rajtuk, azonban a fölolvasás után fölébredtek, és a vidékről jött tudós tiszteletére egy kis vacsorát hevenyésztek az István vendéglőben, és noha már éjfél volt, sehogy se volt kedvük aludni. Beszélgetés közben egyszerre csak Rimaszombatra fordult a figyelem. A tudós fiatalember (mert csak negyvenéves még a professzor úr) szokatlan derült volt ezen az estén, dicsérte a városka levegőjét, az ivóvizet.

Kozsibrovsky közbeszólt:

— Azonfölül igen jó lakásod van, kedves öregem, fölséges kilátással.

— Nem valami különös a kilátás, mindössze egy kopasz

domb, s még távolabb a szőlők, amelyekben már a filoxéra garázdálkodik.

— Ohó, ne titkolódzál, kedves öreg. Én a vizavíkat értem, a két szép Majornoky kisasszonyt átellenben.

A professzornak elborult a homloka. Egy fájdalmas vonás tette sovány, barázdás arcát még szomorúbbá.

— Óh, azokat a szegény leányokat érted? Szívemből sajnálom. Megőrültek.

Most Kozsibrovskyn volt a sor megijedni.

— Ne beszélj! Az nem lehet! Engem nem értesítettek semmiről. A legkedvesebb unokahugocskáim.

— Már pedig azok megőrültek.

— Megfoghatatlan! — kiáltott föl Kozsibrovsky.
— Mind a ketten?

— Mind a ketten — mondá a tudós rendületlen meggyőződéssel.

Kozsibrovsky, ez a léha, víg fráter, belesápadt a rémületes hírbe, annál is inkább, mert eszébe jutott, hogy nagyatyjok, Majornoky Gedeon is Döblingben halt meg. Az unokákra szokott visszatérni az efféle.

Eltolta a borospoharat magától, kialudt a havanna a szájában, izgatottan odahúzta a széket Hiléczyhez.

— És hát mit tudsz, kérlek, a részletekről? Milyen körülmények közt történt? Mi mégis a rögeszméjük?

Hiléczy csodálkozó szemeket meresztett Kozsibrovskyra.

— Hát hogy tudnám én ezt? Értek én az ilyenekhez? Törődöm én az ilyenekkel?

— Tudom, hogy csak kövekkal foglalkozol, de csak mégis hallanod kellett

— Én sohase szoktam hallani semmit — szólt a professzor önérzetesen. — Én vagy tudok valamit, vagy nem tudok. Hallomás után nem beszéllek.

— De már engedj meg, édes barátom, ha nekem elmondod a hugocskáimról ezt a szomorú dolgot, mégiscsak . . .

— Mondom már, hogy semmit se hallottam.

— Teringettét, akkor hát honnan tudod?

A professzor úron valami zavarféle látszott, restellte elmondani, ami következik, habozott egy percig, hogy az illusztris társaság kisszerűnek, közönségesnek fogja találni az

ilyen köznapi hitványságot, végre azonban mégis a közlésre határozta magát.

— Hát kérlek, úgy volt az, vagy három hónap előtt, azt hiszem, még ősszel, behozta egy este szakácsném a vacsorámat, és így szólt:

»Ma, mikor kint jártam húsért a mézárszéekben, a Majornoky kisasszonyokkal találkoztam.«

Szakácsném szeret fecsegni, mint minden hosszú hajú állat; hagytam tehát, hogy elvégezze azon bizonyos számú mozgásokat, melyekre a nyelvének naponként szüksége van.

»Azt üzenték általam a nagytiszteletű úrnak« — folytatá. Csodálkozva emeltem föl a szememet:

»Nekem üzentek?«

»Igen, a nagytiszteletű úrnak.«

»De hisz én nem is ösmerem őket.«

»Mindegy, mégis üzentek.«

»És mit üzentek?«

»Azt üzenték, hogy ők nem mókusok.«

Nem mókusok? Hát mondtam én valaha, hogy ők mókusok? Hát mért üzennek nekem ilyesmit? Egész éjjel ezen töprengtem. Nem mókusok! Hát persze, hogy nem mókusok. De mért kell éppen én előttem megállapítani ezen kétségbevonhatatlan igazságot. Nem tudtam aludni azon éjjel. Anynyira fölizgatott rejtélyességével ez üzenet. Soha életemben nem beszéltem ezen leányokkal, sem másokkal öfelölük. Hát mit jelenthet ez? Valamely olthatatlan kíváncsiság hajszolt megoldani a talányt. Mert kell valami okának lenni, amért üzentek. Kell, kell, és ezt az okot meg kell találnom. Másnap se szabadulhattam a szfinx-szerű üzenettől, velem jött és bosszantott: elkísért a katedrára és diákjaim közé a laboratóriumba a köveim közé, és ezek a kövek rám vigyorogtak gúnyosan, mintha ők is azt mondanák: »Nem vagyunk mókusok, nem vagyunk.« Hidd meg nekem, Kozsibrovsky, hogy közel voltam már a megörüléshez — amikor végre sikerült megállapítanom, hogy az egésznek igen egyszerű a nyitja, valóságos Kolumbus tojása

— Mi? — kérdék egyszerre négyen is.

— Az, hogy meg vannak örülve a leányok. Ez az egyetlen kielégítő magyarázat. És ebbe belenyugodtam.

— Más indíciumaid nincsenek? — kérde Kozsibrovsky, édesdeden nevetve.

— Más indíciukok? — pattant föl a nagytiszteletű professzor úr. — Minek volnának? Nem elég ez? Avagy magyarázd hát te meg, hogy miért üzenték volna józan ésszel, hogy ők nem mókusok.

Kozsibrovsky buta arcot vágott, és vállat vont:

— Hja, ha én azt tudhatnám.

MAGYAROK SZAPORÍTÁSA

Wlassics kultuszminiszternek jutott eszébe az a zseniális gondolat (annak ösmerték el a pedagógusok is, a politikusok is), hogy az elemi iskolákban, a nem magyar ajkúakban, száz olyan magyar mondatot kellene betanítani a gyermekeknek, amelyben benne van körülbelül mindaz, amire nekik első szükségük lehet egy esetleges érintkezésben a magyarokkal. Ezzel a száz mondattal a gazdájuk már bátran elindulhat a magyarok közé, nagyjában beszélni képes velök. A minisztert az a kombináció vezeti ebben, hogy a gyermekek ötven százaléka esetleg elfelejti a maga száz mondatát, mely száz fogalomra szól, de a másik fele apródonkint kibővíti, s egyszer csak szinte észrevétlenül azon veszi magát észre, hogy a magyar nyelvet teljesen megszerezte oly gyorsan és könnyen, mintha találta volna.

Nekem is nagyon megtetszett az idea, és a miniszternek, ki a száz mondat összehozásával megbízott, megígértem, hogy megcsinálom.

— Nem könnyű dolog — mondá.

Mosolyogtam.

— Mennyi időre van hozzá szükséged? — kérde azután.

— Egy esős délutánra — feleltem.

Most ő mosolyodott el.

— No, majd meglátod!

E naptól fogva gyakran törtem a fejemet, hogy miképpen kell a magyarokat szaporítani (már ti. az ismert metódusokon kívül). Összes érdeklődésemet abszorbeálta a magyarosítás kérdése. Összeolvastam, amit erről a tárgyról publicistáink

írtak, de ebből, megvallom, igen kevés hasznom lett. A száz mondat megszerkesztésének kötelezettsége mind jobban kezdte nyomni a lelkiismeretemet, s mint alaktalan gyurma kóvályogtak fejemben a mondatok. Száz mondat, mi az? Száz mondat, száz sor. Száz sort gyerekség megírni. Igaz, hogy éppen a legszükségesebb száz mondatnak kell lenni. A nép foglalkozásának és szóbeli érintkezésének összes fogalmi anyagából, mintegy biztos kézzel kell kirántani a lényegeset. Annál jobb . . . Legalább valami virtus is legyen benne. Ámbár virtus nélkül is örömet megcsinálnám, hogy használjak vele a fajtámnak.

Ezen közben (öexcellenciája valósággal bogarat eresztett e kérdéssel a fejembe) megint a falvakat kezdte végigkóborolni a fantáziám. Ott vagyok újra a parasztjaim között, akiket hajdanta ékesen kivarrt ködmönökbe öltöztettem a novelláimban, s azóta szépen engedem róluk lehúzatni a megszavazott adójavaslatokkal. Újra látom a falunkbeli kavicsos országutat, labodával, szerbtövissel a széleken, ahol szekerek nem járnak, kátyúkkal a közepén, ahol járnak, különféle nemzetiségű utasok vonulnak el naphosszat, s szóba állanak a mi embe-reinkkel, ha lehetne, jelekkel mutogatnak, ha valami kívánságuk van, ha egy ital vízre megszomjaztak, vagy ha a kis csikójuk eltévedt, ha valami a kocsin összetört és szerszám kel-lene kölcsön a kijavításához — s kezdem az elmémben kiszedegetni, hogy a Matyejnek milyen magyar mondatra is volna most hirtelenében szüksége.

Másrészt itthon, a főváros utcáin is jobban kezd érdekelni azóta, hogy mit beszélnek egymás közt a nép emberei, mint hogy mit beszélnek a folyosón gróf Zichy Jenő és Zele-nyák, pedig az is igen érdekes lehet. Egy-egy cselédfélét vagy napszámost, aki magyarul szól, de meglátszik a kiejtésén, hogy nem magyar anya lökdöste a teknőjét (mert a szegény embert mindjárt a születésénél kezdik csalni, bölcső helyett rengő teknőben altatják), megkérdeztem:

— Hol tanult magyarul?

Egy tagbaszakadt ember, aki egyik felvidéki képviselő-társunknak az inasa, azt felelte:

— A katonaságnál, uram.

A katonaságnál, a gyűlöletes katonaságnál, a németesítő intézménynél.

— Melyik ezrednél szolgált?

Elmondta, hogy a huszároknál volt, többnyire magyar fiúk közt, s két év alatt játszva tanulta meg a nyelvet.

Alig vártam, hogy ismét találkozzam egy ilyen szaporodott magyarral (van belőle már hála istennek elég példány), midőn az »Angol királyné« előtt rám ösmert a hajdani selmeci kosztadó gazdámnak a fia, aki most egy komfortáblinak a bakján ül, és jól beszél magyarul. Mikor utoljára láttam, a selmeci kis házikó falánál ült, és gombozott a többi vásott utcai sihederrel, és csak németül beszélt.

— Én vagyok a kis Lojzi, tekintetes uram. Rám nem ösmert, ugye?

Nagy nehezen visszaidéztem emlékezetembe.

— Hogyne, persze, persze. Most már emlékszem. Ejnye, hát hol tanultál meg olyan jól magyarul?

Egy darabig habozott, megmondja-e, de azután mégis csak kivallotta:

— A börtönben.

— Mennyi ideig ültél bent?

— Egy évig.

— Persze, magyarok közt.

— Csupa magyarok közt. Gyarmaton.

Igazán szép eredmény, dörmögtem magamban, s most már valóságos mániám lett kivallatni az embereket, mi módon jutottak magyar nyelvhez. Kezdtém mindjárt otthon a saját szepességi szakácsnémon.

— Hol tanult meg maga magyarul, Zsuzsánna?

Zsuzsánna megtörülgette a száját a kötényével, aztán nagy szégyenlősen lesütötte a fejét.

— A szeretőmtől.

— És mennyi idő alatt?

— Egy félév alatt, kérem alássan. Az imposztor aztán odébb állott, kérem alássan.

Úgy? Tehát a katonaságnál két évig kellett tanulnia magyarul a képviselő inasának, a börtönben elég rá egy esztendő is a komfortábli-kocsisnak, Zsuzsánál pedig csak egy félesztendőt vett igénybe a csodatevő szerelem. No lám, mégis ez a leg-erősebb földi intézmény.

És még nagyobb szenvedéllyel kérdezgettem fűtől-fától,

aki hónapok óta szemem ügyébe akadt, hol szedte a magyarságát, hallottam is sok mindenfélét, az egyik cserén volt, a másik magyar faluban szolgált, de egyetlen eset sem fordult elő, hogy valaki azt mondta volna:

— Az iskolában tanultam.

Éppen ez az. Éppen ezen akar Wlassics segíteni, s most már roppant kedvvel láttam a száz mondat megírásához, be sem várva az esős délutánt.

Ment is a dolog sebesen, mint a karikacsapás negyven mondatig, de a negyvenedik mondatnál borzadva láttam, mire vállalkoztam, s mekkora nagy utat kell lefutnom, míg a századik mondathoz érhetek. Ha addig kell az esős délutánnak tartania, nagyobb özönvíz lesz, mint Noé idejében volt. Egészen úgy tett velem Wlassics, mint a sakk feltalálója a kalifával, azt kívánván tőle, hogy a sakktábla minden kockájára egy búzaszemet tegyen, s a másokra mindig kettőzve. Hát bíz az első kockákat egy szakajtó búzával is könnyű volt végigrakni, de a vége felé már az Eszterházy-magtár se lett volna elegendő.

Siettem is legott elpanaszolni a nehézségeket a miniszternek.

— Hja, mondtam én azt — felelte —, te azt hitted, hogy csak úgy le kell szedni a száz legjelentékenyebb mondatot a köznyelvből, mint a tejről a tejfölt, mely a köcsög tetején van megülepvedve, hanem ez olyan processzus, barátom, mintha a tej össze volna habarva a tejföllel, és akkor kellene a tejfölt külön kiszedegetni.

Persze, hogy olyan. Töprenkedem, rágom a tollat, képelem magamat szolgálatot kereső oláh pesztonkának, vándorló német kertészlegénynek, sajtokat vásároló tót embernek, bérletet kereső rác boltosnak, megbetegedett vendnek, aki a doktort keresi, szomjas rutén utasnak, aki ivó-forrás után tudakozódik stb., de a mondatok lassan csurognak, nagyon lassan, pedig az íróársaim is mondanak ajándékba némi használhatót, s a folyosóról is hozok néha egyet-egyét az államférfiaktól, de mind kevés, még mindig kevés . . . a századik mondat oly messze van még, hogy a fantázia is elfárad, míg a környékére ér.

Ezért támadt az az ötletem, hogy elpanaszolom bajomat

e lap hasábjain a közönségnek, abban a hitben, hogy az olvasók közül sokan fognak beküldeni egypár mondást (sok embernek sok jut eszébe), s azokból aztán válogatva, mégiscsak meglesz a száz legszükségesebb mondat — mellyel isten segítségével megapasztjuk a következő generációkban az idegeneket Magyarországon.

VÁSÁR AZ OPERAHÁZBAN

Vajon álmodta-e volna valaha Cartouche, Franciaország legregényesebb és az egész világ legelegánsabb rablója, amikor az ő szeretetreméltó alakja is elhomályosodik a fosztogatás terén, mert még sokkal kedvesebb rablókat szül a divat?

Hátha még azt tudta volna, hogy az áldozatok magoktól fognak elmenni a rablók barlangjába, frakkot húzva, fehér nyakkendőt kötve és fiákert hozatva, hogy vigye őket oda?

Bizony, nem álmodta volna meg ezeket Cartouche — mert hát a barlangja válogatja. Nem sötét rengeteg közepén van ez, mint a régié voltak, hanem a barlang ezúttal az Operaház fényes terme, földszívtve sátrakkal, virágokkal, gobelin szőnyegekkel, és nem is egy nagy tűznél sütkéreznek a rablók, mint a népmesékben, hanem mosolyognak, sűrögnek-forognak, enyelegnek, s nem is marcona alakok, aminőknek a rablókat képzeljük, s aminőktől félünk, hanem szép, előkelő aszszonyok, kisasszonyok, aminőkben gyönyörködünk.

S azután micsoda kellemes modorban veszik el a pénzünket! »Vegyen tőlem egy szivart!« »Nem iszik egy pohár pezsgót?« Egy ezüst csengésű hang kérdi ezt. (Ej, hogyan innám!)

Az ezeregyéjszaka meséinek fantázia-szülte paradicsomát mutatta az operaházi nagy bazár, melyet márc. 27-én és 28-án rendeztek előkelő hölgyeink az alföldi ínségesek javára. Jobban is illik ez nekik, mint a korteskedés a főrendi tárgyalások irányára. Ámbátor nekik talán még az is jól áll — csakhogy nem csinálhatják olyan graciózus jelmezekben, mint a vásárt.

*

Valóban, a magyar hölgyekben megvan a hazafias lendület, s ahol a szűkölködőkön segíteni kell, ott egyszerre megszűnik minden osztályválaszfal, s legott együtt találjuk a comtesse-eket és polgárkisasszonyokat, amint szép fehér kezeccskéikkel a gyámoltításra sietnek. A végén nem is olyan nagy teher az, a szép fehér kezeccske megbírja, s még esetleg gazdája is akadhat (ti. a fehér kezeccskének) ezen a kedves vásáron.

Talán az is hozzájárul, hogy nem mulasztanak el szép hölgyeink egyetlen alkalmat sem a *mulatva segítésben*. S fájdalom, más részt a mi szegény országunk se fősvény az alkalmak megadásában. Majd minden évben van valami szerencsétlenség. Csak a címeik mások. Egyszer a víz pusztít, egyszer a tűz. Máskor az anyaföld haragszik meg egyes vidékekre, és nem hoz termést. Bizony a sok éhezõ emberen mindig ezeknek a szépasszonyoknak kell segíteni. Teszik is szívesen. Egyletekké alakulnak. Volt már »Segítség«, »Jó szív«, »Felebarát«, már a nevekből is kifogynak, de a jóakarattól soha kifogni nem tudnak. Nagy dicsőség ez a mi asszonyainkra.

*

Élénk, mozgalmas kép tárul a szem elé. A különböző jelmezek ragyogó tarkasága elbűvölõ hatást tesz a kápráztató fényözönben. Néhányat bemutatunk képeinken is (akiknek fényképeit fényképészeinktől megszerezhettük), de mi ez a valósághoz képest.

Szem nem gyõzte nézni, a toll még kevésbé vállalkozhatik a hű leírásra. Szinte kedvet érzünk évelõdni az olvasóval a következõ logikai felállítással:

Vagy látták önök a vásárt, és akkor fölösleges elolvasni e cikket, mert mi is csak láttuk, nekünk is csak két szemünk van. Vagy nem látták, és akkor kár elrontani az igazi képet valamely bágyadt leírással.

Mindjárt a bejáratnál két virágos sátor volt. »Tessék virágot venni!« Volt ott mindenféle kigondolható virág, piros rózsza, fehér rózsza, szõke leány, barna. A virágok igen drágák voltak, a virágárusnõk igen kellemesek. A virágárusnõi sátorba miniszternék is jutottak, akik különösen a képviselõkre tartottak nagy hajtóvadászatot. (Szegény mamelukok, nemcsak a minisztereknek kell engedelmeskedniök.) Frakkjaik

gomblyuka nem sokáig maradt üresen. (A kegyelmes asszonyok fűrgébben csinálják az effélét, mint báró Jósika Samu.)

Az asszonyok poétikus növényei, a rózsák, szegfűk után jött a férfiak poétikus növénye, a nikotin. Gróf Szapáry Gézáné uralkodott egy szivarsátorban, mellette bűbájós török odaliskok. (Bizony, sokkal többet értek, mint a vörös fező, festett bácsi, akit a köznapi trafikégtáblákon látunk ősidők óta csibukozni.)

Aztán a tombola árudák következtek, hol egy koronáért lehetett egy tombolajegyvet venni. »Hallatlan olcsóság!« Volt cukrászda, hideg büfé, takaros csaplárosnékkal. Egy sarokban mindenféle apró tárgyakat árultak, roppant kereskedői talentummal. Hja, persze. Hisz itt volt a kereskedelmi miniszterné, Dániel Ernőné, aki minden jótékony mozgalomban legelől van, s ő öntött üzleti szellemet szép társnőibe is. Hogy hány percentre dolgoztak, Isten a megmondhatója.

Tíz óra felé jöttek a legtöbben, mikorra már a színházak is kiöntötték a maguk közönségét, s akkor valóságosan beállt a vásári zsongás, jövés-menés, bizonyos diszkrét enyhítésben. A zűrzavarból legtöbbször a következő mondatok bontakoztak ki:

— Ah, vegyen tőlem valamit, kedves báró! (Egy kedveskedő, fülbemászó hang.)

— Köszönöm, drága grófné, már volt részem. (Elutasító bariton hang.)

— Kegyetek, grófnők, kitűnően értenek a dolgukhoz, bárcsak én is ily áron tudnám eladni a búzámat.

— Nem veszed észre, kegyelmes uram, hogy a gazdag kereskedők nincsenek itt. A Lipótváros majdnem hiányzik. Pedig az nagy baj, nagy baj . . .

— Nagyon természetes, haragszanak rátok, mert leszavaztátok a recepciót. Akkor nem kellett; most, mikor keltenének, ők nem jönnek.

Hogy a közönség ne távozhassék gyorsan, gondoskodtak egyéb marasztaló dolgokról is, ilyen volt a »Kremonai hegedűs« előadása a színésziskola növendékeivel, ami igen tetszett. Jó ötlet volt a Linek műterme is a vendéglő szomszédságában. A gyors kezű piktor rögtön papírra vetette kinek-kinek az ábrázatját. És az se került többre egy koronánál.

Az előkelő fővárosi közönség majdnem egészen megtöltötte a termet, s folyton jöttek új és új tömegek, tábornokok, grófok, képviselők, miniszterek. Ez utóbbiak távoztukban (körülbelül éjfélkor) mind azon panaszkodtak, hogy átlépték büdcséjük kereteit — ami nekik már megszokott frázis. Nem azért mondom, hogy az »utóbbiak«, mintha az előbbiek is nem panaszkodtak volna, csakhogynem ebben a sablonban.

Kellett is panaszkodniok, mert a hölgyek, akik éjfél felé kezdtek az áruikat becsomagolni (nem sok maradt nekik), igen megelégedett, mosolygós képpel dörzsölgették jótékony kezecskéiket, mint a kereskedők szokták, ha jó vásárt csinálnak.

HOL A TÖK KÉTSZEM?

Pitvar-e, szoba-e, ahol ez a jelenet történik, a jó isten tudná, de hogy nem Magyarországon van, azt könnyű megtalálni. Nyilván a zöld Stájer a színhelye, s meglehet, ha Árpád még egy óráig továbbmegy (de már ki lehetett fáradva), valósággal Magyarországon állhatna a takaros paraszt házikó, melynek belsejébe vezet a piktor. Nagyon a határon lehet így is, mert a leányzónak — el ne mozduljak erről a székről, ha nem igaz — jó magyar arca van.

Hanem persze, ha Magyarországon volna, egész másképp volna.

Nem kanalak lógnának a falon, hanem tányérok, nem a kutya volna a menyecske ölében, hanem a kislány. (A magyar nép ugatásra neveli a kutyát, nem becézgetésre.) Azután az ökrök se nézhetnének be olyan familiárisan, mint valami kíváncsi nénikék. Coki az ökörnek minálunk! Még a Lukács evangélista tekintélyén is ront, hogy egy ólálkodó ökröt festenek mögéje, nem hogy ablakot építsen a magyar ember a szarvas jószágának, amin az belenézhet a levesestáljába.

És, ami fő az egészben, a furfangos Wastl — akit vitéz Sebestyénnek neveznénk emitt — alkalmasint nem mutogatna kunsztokat, mert bár Wastl és Sebestyén együtt feküdtek, úgy lehet, a soktornyú Majlandban, az obsit előtti időkben, mégis míg vitéz Sebestyén honfitársunk újságban soha napvilágot nem látott csatákat vívott, császárok és generálisok fejét vag-

dalta (közbül egy kilenc mázsás békáét is), amiknek elbeszélésével hátborzongató bámulatba ejtené Erzsók nénémaszszonyt, a Zsuzsó leányt, az özvegy menyecskét, a Klárit, meg a veres mellényére kevély porontyát, a Pista gyereket; addig a furfangos Wastl valami kóklertől leste el a majlandi kocsmákban a kártya-kunasztokat, s voltaképpen ugyanazt cselekszi (csak hogy más alakban), amit Sebestyén vitéz tenne, ámulatba ejti önnön csudálatos ügyességével Fra Kátit (Frau Kati), a viruló Lénit, a legszebb leányt a faluban, meg az érdekes özvegyet, a Hankát. A Hanzsi gyereket majd elfelejtetem — pedig csak a Hanzinál akad egy közös vonás: az a kis ostor a kezében.

De ahogy van, úgy van, az isten teremtménye a stájer is, s nem feje lányára esett fickó Wastl se. Látszik, nem hiába viselte a császári mondúrt, sokat látott, tapasztalt, sokat tud.

S míg kondignációs pipájából vígan ereszti a füstöt, egy professzor fontoskodásával adja elő a művészetét:

— Ide figyeljen, Fra Káti! Ide nézzen! De jól idenézzen és gondoljon magának egy kártyát! Megvan? Mi?

— Megvan.

Egyet villan a Wastl tíz ujjá, mintha csak árnyék suhanna el a szem előtt, villámhirtelen sebesen, s diadalmas arccal vágja ki Wastl a veres alsót.

— Ez az!

Frau Kati összecsapja a kezét.

— Jesszus, Maria, Jozsef!

Most a menyecskére kerül a sor. Hanka húz egy kártyát, visszateszi a pakliba, megkeveri, úgy megkeveri, hogy Léni tréfálkozva kiált rá:

— Vigyázz, mert meggyullad!

Mindegy, keverhette volna akármeddig, Wastl megszogolja a kártyákat, és kiveti azon nyomban.

— A makk kilences volt.

Valóban megérezte volna a Hanka által először érintett kártyán a Hanka ujjának illatát? Ejh, lehetetlen! A Hanka fejet csóvál és fölkacag:

— Ördög bújt az ujjaidba, Wastl!

Wastl meglepődötten somolyog és a szakácsné-verő te-

kintetével (mely tudvalevően ellenállhatatlan volt Majlandban) méregeti a takaros özvegy tejfehér arcán a hatást.

Nagy érdekfeszültség tükröződik minden arcon, csend van, minden mozdulatlan, csak talán a Wastl ujsa mozog, s Hanzi kalapján a kakastoll rezeg meg néha-néha.

Egyik mutatvány a másikat követi. Szinte lehetetlen meghatározni melyik a szebb, megfoghatatlanabb. Hopsz! Most jön a legérdekesebb, hogy hol a tök kétszem?

Előttük forgatja, előttük teszi le az asztalra. Nézik szemmeredten, lélekzet elfojtva, s mégis, mikor rábök Léni az ujjával, nem a tök kétszem, hanem a zöld király. Nézi a másikat; az sem ő, sőt még a harmadik se. Hát hol van a tök kétszem?

Boszorkányság; nincs sehol. Eltűnt; mintha a pokol nyelte volna el.

S íme mondja Wastl:

— Ej, ugyan te próbáld meg, Hanka!

Lám, lám; a Hanka érinti, megnézi, hát csakugyan ott van a tök kétszem. Mintha csak a Hanka ujsaiban volna a bűverő.

Pedig szó ami szó, szebb, finomabb a Léni ujsa, de mégis a Hankáéban van a tök kétszem mágnese. Bizonyosan, mert Wastl úgy akarja. Hisz a Léni . . . mi még a Léni? A Léni csak csirke, Wastl meg már nem tavalyi bocs, de innen-onnan öreg medve. S bizony a medve is inkább megyen mézért a hozzá közelebb eső köpűhöz.

Szóval a Hankáért produkálja magát; neki kedvez, őt mulattatja, és ha az isten sok pohánkát adna, és sok almabort az idén, hát bizony talán jutna belőle egy ezüst karikagyű . . . de vigyen el az ördög, ha előre el nem szoltam magam, mert ebből ugyan a piktör (Eberle Adolf) egy mákszemnyit sem tett még a képre.

A képen legfeljebb még csak ott tart a dolog, hogy Hanka a mesterség nyitját kérdezgeti asszonyos incselkedéssel.

— Mutasd meg nekem is a csfnját-bfnját. Szeretném megtanulni.

— Ohó! Mélységes titok az.

A Hanzi is közelebb húzódik, ő is szeretné megtudni, pedig csak az asztal alá kellene néznie egy kicsit, s mindjárt kippattanna a turpisság: hogy a rejtélyes tök kétszem hol van,

mikor Léni az asztalon gondolja, s honnan varázslódik elő szemfényvesztő gyorsasággal, mikor Hanka nem az asztalon gondolja. Az biz ott van becsukorítva időnként a Wastl térdei között.

Nem nagy dolog az egész, aki a fortélyát tudja.

A Léni legalább azt tartja, közömbös vállvonogatással:

— Keze van hozzá a Wastlnak, ebből áll, punktum.

Léni nem nagyon törí magát a rejtélyek kulcsáért, annál inkább Hanka:

— Hát csakugyan nem mondod meg, csúf Wastl?

— Nem ettem nadragulyát. Hiszen kincs ez, ameddig mások nem tudják. Ha rákerülne a sor, ebből is megélnék. Hát nem igaz? Dehogysis szórom hát szét a művészetemet.

— Nekem se árulod el?

— Neked se, Hanka.

— Ha senkinek se mondod meg, akkor aztán veled száll sírba a titok, s ezért kár lenne.

— Oh, ha egyszer fiam lenne, annak megmondanám.

Hanka csengő kacagással lógazza magát a széken.

— Ugyan honnan lenne? Hiszen feleséged sincs.

— Hát a feleségemnek is megmondanám — nyögi ki hirtelen eltökéléssel, mintha egy domíniumot akarna rá átrátni.

— Eszerint nem fogom megtudni — mondja ki véghatározat hangján a ravasz Hanka.

A szerelmes Wastl nagyot sóhajt, szemöldjeit sokat jelentőleg rántja fel a homlokára.

— Az csak tőled függ — veti oda tompán.

Hanka szégyenlősen süti le a szeméit, pirosodik az arca, mint a rák; mély és nyomasztó csöndesség terpeszkedik el egy percig, míg újra megtöri Wastl.

— Szóltál valamit, Hanka?

— Hát mit szóljak? — pattan fel a menyecske kardosan, de a haragjának titkolt öröm a fele része. — Oh, te ostoba! Talán azt mondjam, hogy feleségül megyek hozzád a kunsztjaid kedvéért?

— Nem éppen a kunsztokért, Hanka — feleli a Wastl mélabúsan és a kártyák kiesnek a kezéből, a kondignációs pipa kialszik a szájában, de ahelyett kigyúlnak a szemei és a többi meg a többi.

KÁROLYI GÁBOR GRÓF HALÁLA

A beszédes száj elnémult, az ajkáról lefagyott a mosoly, az okos, kedves szemek fényét megtörte a halál. Megdermedt a szív, amelynek minden dobbanása csak barátainak, hazájának szólt.

Egy igazi magyar arisztokrata, igazi nemes ember, nemcsak születésénél és címerénél fogva, de gondolkodására és cselekedeteire nézve is: Károlyi Gábor gróf meghalt ma délelőtt. Váratlan halálának híre általános részvétet kelt mindenütt.

Barátja volt mindenki, aki ismerte; ellenségei nem voltak, még talán a saját családjában sem. Még az ellentábor hívei, kiket úgynevezett elvi ellentétek választottak el tőle, még azok is föltétlenül tisztelték, és elismerték önzetlenségét, tiszta lelkületét, nyíltszívűségét.

Ügyszólván a tenyerén hordta a szívét. Egész életében nem mondott ki ajka egy árva szót sem, amelyről nem tudott volna szíve. Gyűlölte és kérlelhetetlenül ostromozta a hazugságot, a kétszínűséget. Lelke és jelleme tiszta volt, mint a színarany.

Őszinte volt a kíméletlenségig, önzetlen az önfeláldozásig. Odaadó barát és kérlelhetetlen ellenség volt; szíve csak szeretni vagy gyűlölni tudott, a politikai eszélyesség zavaros rejtortáin átszűrte egyes érzelmeket nem ismerte.

Arisztokratának született és egyike lett a legszabadelvűbb demokratáknak. Osztálytársai jakobinusnak mondták, de e szó csak legnemesebb értelmében illett őreá. Igazi Égalité herceg volt ő is, aki képes lett volna lemondani címről, rangról, minden előjogról és csak az egyéni érdemeket ismerte el embertársaiban.

Tévedhetett, hibázhatott gyakran életében. De cselekedeteiben mindig csak a legtisztább szándék, a legnemesebb szív vezérelte.

Igazi gavallért veszített el benne a magyar társadalom, egyik legérdekesebb egyéniségét a magyar parlament.

EGY EL NEM MONDOTT BESZÉD

A »Vasvármegye« című szombathelyi lap legközelebbi számában egy beszédet közöl, amit Szent-Mihályon (a német-újvári kerületben) én mondtam volna, holott én beszédet ottlétemkor nem mondtam. Csak a jól szerkesztett lap ajándékoz meg vele.

Egyszer már volt hasonló esetem. Szentesen hangverse-nyen novellát olvasott föl *éntőlem* Sima Ferenc, amit ő maga írt.

Csakhamar rájöttem a dologra, de gondoltam magamban: minek nyilatkozzam? Ha kisül is ez az egy eset, a közönség nem fogja elhinni, hogy a többi novellámat is Sima Ferenc-cel íratom.

Ám a beszédekkel gyöngébben állok. Bizony rám férne, ha nekem is volnának elmondott jeles beszédeim. Van is egy pár ember, akiét elfogadnám. De amiket számomra a »Vasvármegye« szerkesztősége komponál, azokat nem vállalom.

JÓZSI BÁCSI

A héten temettük el Józsi bácsit, aki valamennyi író-ember szívének nagyon kedves volt. Mecénásnak született, és ha tőle függött volna, aranykorát éli a magyar irodalom, mert minden tehetség, még a legparányibb is, dicsérőre és támogatóra talált őbenne. Székely József volt az igazi neve, de csak nyomtatásban látta ilyennek, és a hozzá intézett levelek címborítékán, kimondva mindig így hangzott: Józsi bácsi. Volt még egy harmadik neve is, amellyel a legintimebb barátok ajándékozták meg Shakespeare-rajongásáért: *Shakespeare Jóska* volt ez a név. Ebből is látható, hogy amiért ő rajongott, az nem volt sohasem csekélység. A nagy angol költő nevéhez fűződik az ő egyetlen haragjának története is. Egyszer, mikor Kövér Lajos, a jeles vígjátékró azt fejtegette előtte, hogy a színházi közönségnek méltán Scribe a kedvence, és nem Shakespeare, aki már lejártá magát (történt ez a beszélgetés az ötvenes években, amely időből az itt közölt képe is való), Józsi bácsi felpattant és rákiáltott az ő eszményének kicsinyítőjére:

— Elöttem ne beszélj ily badarságokat, mert fejedhez vágom . . .

Azt akarta mondani: azt a poharat, de eszébe jutott, hogy ez gorombaság volna, és hirtelen megszéldülve, hozzátette: — Mert fejedhez vágom ezt a házat!

Négyemeletes ház földszintjén történt a beszélgetés, és képzelhető, milyen nevetés támadt a herkulesi vállalkozásra. De Shakespeare-t senki sem bántotta többé az ő jelenlétében.

Csendes, kevés szavú ember volt, pedig valaha politikai szónoknak készült. S hogy nagy hivatottsága volt erre a pályára, mutatta két hozzáértő ember kritikája.

Az egyik — Szemere Bertalan — megjósolta neki, hogy kiváló politikai szónok lesz belőle, a másik — Kossuth Lajos — jeles szónoknak nevezte. Nem az ő hibája, hogy be nem váltotta a hozzá fűzött reményeket. Férfikora teljében pangás állott be a közéletben, a szuronyok beszéltek, és az abszolutizmus elfojtott minden szabad szót. Józsi bácsi ekkor az írás mesterségére adta magát, és ezen a téren is derekasan megállta helyét. Később azonban, mikor már kiszabadult nyűgéből a szó, belátta, hogy az ő retorikája kissé elavult és berozsdásodott. Lemondott hát a nyilvános pályáról, és a régi idők emlékének élt Pest megye levéltárában. Itt érezte magát jól az ő múltba visszavágyódó lelke, és mikor nagy ritkán fölkereste a fiatal írógenerációt, mindig a múltra emlékeztette. De a múltnak szeretete nem szült az ő lelkében vaskalaposágot, sőt inkább buzdította az ifjúságot, hogy haladjon a maga ösvényén. Az a koszorú, melyet a mai irodalom képviselői ravatalára tettek, annak jóakarataknak viszonzása volt csak.

A MINISZTEREK A VIZEN

Akit az istenek miniszterré tesznek, észt is adnak hozzá (azt mondják az ellenzéki urak), de még ez nem elég (azt mondom én), még jó étvágyat is kell hogy adjanak. Mert egy miniszternek mindenek előtt sok bankettet kell végig ennie egy esztendőben, részint a közügyek iránti érdeklődésből, részint a reprezentálás, részint az összeköttetések fenntartása szempontjából. Mert nálunk is mindent evéssel kezdenek és

evéssel végeznek. Ha valaki házat épít, házat elád, gyereket kereszteltet, új hivatalba lép vagy sikerült beszédet mond, bankettet ad. Általában nem történhetik valamelyes olyan mozzanat pártokkal, egyesekkel, intézetekkel, aminek ne bankett lenne a következése. Még aki meghal is, bankettet adat a megmaradottak által, itt hagyott pajtásainak.

S minthogy a demokrácia folytonos fejlődésben van hazánkban, minden jóra való banketten kell lennie egy grófnak vagy legrosszabb esetben egy bárónak, a legjobb esetben egy-egy miniszternek (a legislegjobb esetben pedig sok miniszternek). Képzeltetni ennél fogva, mennyire igénybe vannak véve az excellenciások. Bánffy e télen panaszolá: »Három hét óta lakom frakkban«. De még hagyján, ha csak az az idő veszne el rájuk nézve, ami a fővárosban a nagy diner-ken és bankettekben elkallódik, meg az, ami az országgyűlésen kárba megy csiricsári beszédek meghallgatásában, meg az, ami a klubban naponkint eltelik a párttagokkal való barátkozásban, meg az, amit a »Bud. Tud.« így fejez ki: »Ma öfelsege X minisztert félórai kihallgatáson fogadta«. (Igen ám, de ehhez a félórához legalább is két nap kellett, Bécsbe menni, Bécsben lenni és Bécsből jönni.)

És mégis, talán kiállnák őexcellenciáik mindezt a sok idővesztésedet, ha nem volnának azon felül nyilvános audienciák s szabadon bejáró képviselők, akik egy-egy óráig ülnek a miniszter nyakán, összehordanak hetet-havat, a protezsált egyéniség életrajzát, nagy érdemeit, klub-pletykát, pártmanővert, stb. Ha még ehhez hozzávesszük, hogy a miniszter napjában háromszor eszik, és egy kicsit talán alszik is, mint valóságos rébusz áll elénk az a kérdés, honnan veszi szegény az időt a voltaképpeni reszortjára?

De még nem is elég, amit mondtunk. Hiszen csak a fővárosról beszéltünk, elfeledkezvén a vidékről. Pedig a vidék is él és mozog. Hidakat, színházakat, intézeteket létesítenek. S ilyen alkalmakhoz a vidék is minisztereket akar.

Régebben elég látványosság voltak a veteránok és a tűzoltók, de most már miniszter kell. Ha csak egy akkora icipici miniszter is, mint a kisujjam, de miniszter legyen. Ebédkezhez vagy bankettekhez némileg a volt miniszterek is elég jók, mert az *elhasznált levélbélyegeket* is meg lehet becsülni gyűj-

temény szempontjából, de az élő nagy aktusokhoz aktuális miniszterek kellene.

Így aztán egyre utaznak hol ide, hol oda; első kapavágást megtenni, prólógot meghallgatni, gyűlést megnyitni, áldomás-serleget emelni. Nincs ez ellen semmilyen medikámen. Utaznak, egyre utaznak, éjjel-nappal, télen-nyáron, vízen és szárazon. Ma itten, holnap ottan! Élmény élményre torlódik, új benyomás gyorsan mos el régit. Lassankint apróra megismerik az egész országot, melyet kormányoznak.

Milyen jó és hasznos volna ez — de mit ér? Mikorra teljesen megismerik, akkorra megbuknak.

Jelenleg vízen utaznak őexcellenciáék, hazafelé a hercegprímás székvárosából, Esztergomból.

Simor temetése óta nem volt ott annyi miniszter. S ez első miniszterjárásból eredt a mostani második.

Télen halt meg Simor, s a minisztereknek a Duna repe-dező jegén kellett átmenniök a városba. Ez már mégis nagy nyomorúság! Meg kell a hidat csináltatni!

Ennek a hídnak a megnyitási ünnepélyéről utaztak most haza. Minden sikerült, fényes fogadtatás volt, a népszerűség verőfénye gazdagon sütött rájuk. Az éljenektől még most is zúg a fejük. Mintha a hajó kereke is azt locsogná . . . A hajó vígan siklik lefelé a Dunán. Az előkelő társaság azonban alighanem unatkozik. Miről is beszéljenek? Újságokból élő emberek valamennyien. Amit az egyik tud, azt a másik is tudja. A nézeteik is egyformák. Csak legalább egy Apponyista volna köztük, akivel disputálhatnának. Lassankint elmaradoznak a prímási város házai meg az új híd, majd Visegrád szép vidéke, s aztán alig következik valami, ami leköti a szemet és a figyelmet. Most már egyhangú vidék jön. Jó volna átaludni az unalmas utat. Próbál is bóbiskolni Széchenyi Pál.

— Pál, ne aludj!

— Hát mit csináljak?

— Milyen lassan mászik ez a csiga!

Egyik is mozog egyet, másik is mozog egyet, de az ördögnek van olyan költői kedélye, mint Wlassicsnak, aki a hajó tetejéről álmatag szemmel látszik a vidék szépségeibe elmerrülni. Ki tudja egyébiránt miben fő a feje ilyenkor? Micsoda reformok forrnak széles, erős homloka mögött.

Még egy darabig foly a beszélgetés a fedélzeten.

Bánffy elbeszéli tábori élményeit Erdélyből, egyik-másik tud egy-egy adomát vagy valami bonmot-t, a napi eseményre vonatkozót, aztán kifogy minden.

— Hej, sokat érne most egy tarokk - kártya!

Csak éppen ki kellett mondani, egyszerre kicsapott egyet a zsebéből Ludvigh Gyula. Van. Hogyne volna? Hát mikor nem volt?

Lett egyszerre nagy mozgás, nagy akció; helyet húzni, ceruzát, táblát szerezni.

— No, majd lesznek itt mindjárt bukott miniszterek kívülem is — fenyegetőzik Széchenyi Pál gróf.

Megalakulnak, letelepednek. Perczel Dezső bontja ki a kártya paklit, s kihajigálja a fölösleges »kicsinyeket« olyan nyájas arccal, mintha főispánok volnának.

— Helyre, uraim, helyre!

Bánffy ül szembe Ludvigh-gal: Széchenyivel Perczel néz farkasszemet. Nincs többé se gond, se politika, se egyházi konfliktus, csak egy kérdés van már, hogy: *ki oszt?*

Annyira komplett a társaság, hogy gibicei is vannak — sőt Vörös László partner is lehetne, mert az mindent tud —, ámbátor a jobbról ülő gróf Bethlen Balázs országgyűlési képviselő és gibic is olyan arcot vág a képen, mintha értene a dologhoz.

Hogy milyen a kártyajárás, ki nyer, ki vesz, nemigen lehet kivenni, csak egy konstatalható biztosan: hogy a »csiga«, vagyis a hajó most már örült gyorsasággal nyargal Budapest felé. Az átkozott *Skiz* (»politikai társadalmunk kimagasló alakja«, mint Szontágh Pál nevezte) úgy meg tudta babonázni.

Egypár kiosztás — és hangzik a fütty, a köteleket kihajítják a partra.

A partnerek bosszúsan néznek össze: Mit? Megérkezünk? Már?

Valóban otthon vannak. Zsebre a kártyákkal! Jobbról a miniszterelnöki palota fehérlik, balról a Lloyd-épület oszlopai integetnek feléjük. Ott ismét várja őket sok új munka és sok új bankett.

PRILESZKY TÁDÉ

A képviselőház elnökéhez a mai ülés előtt távirat érkezett e szomorú szavakkal Szalay Ödöntől: »*Prileszky Tádé képviselőtársuk ma meghalt*«.

Az ember azt hitte volna e távirat előtt, hogy az öreg künn ül valahol a folyosón, és intrikál egy kicsit, mert szeretett intrikálni, típusa volt a ravasz öreg politikusoknak, kik naivaknak teszik magokat, egyenesen mennek ugyan, de minden ajtót nyitva hagynak maguk után, mert senki se nem tudhatja, hogy fordulják a dolgok. Jókai Tallérosy Zebulonja alighanem Taddus után készült, vagy hogy Taddus idomult át csodálatosan a Jókai alakjához.

Nagy csontú, brontes ember volt, nagyobb egy ölnél is, mintha egy öslény lett volna, az ember akaratlanul a mamutot képzelte melléje háziállatnak; szinte rengett a föld alatta, mikor lépdelt. Sok eső eshetett, mikor ő nőtt.

A jó levegőjű Nyitra megyében született 1826-ban, s kalandos pálya jutott osztályrészéül, volt az öreg mindenféle, honvéd, jószágigazgató, még impresszáriója is volt a külföldön egy cigánybandának; élelmessége bizonyos szeretetreméltó bonhómiával volt összekötve, úgyhogy az öregre épenséggel lehetetlen volt haragudni. 1869 óta, amikor Nagyszombat képviselője volt, egész 1887-ig megszakítás nélkül tagja volt a tisztelt Háznak, s a Tisza-rezsim vége felé, mint a zárszámadási bizottság elnöke, jelentékeny szerepet játszott. Többször szólalt föl a Házban, bizonyos eredetiséggel beszélt, és sajátos fölfogással védelmezte álláspontját, úgyhogy a Háznak többnyire jó kedvet szerzett.

Azon fölötte okos emberek közé tartozott, aki nem mutatta ki soha egészen, mennyi esze van — holott a parlamentben éppen ellenkezőleg, többet szeretnek mutatni az emberek, mint amennyijök van. Prileszky nem. Prileszky szívesen tette magát tudatlannak is a hatalmasok kedvéért, s ebben állott a roppant okossága.

Az első ötéves országgyűlésre 1887-ben nem jött föl, megbukott, s ezzel mintegy kizökkent pályája vágányából. Midőn 1892-ben újra előjött az öreg Taddus, új embereket, új vezé-

reket talált már a pártban, akik közt újra előről kellett volna a tekintélyét fölépíteni.

Élete alkonyán tehát ott volt újra a kezdő képviselők közt, s nem feledhetve fényesebb múltját, váltig duzzogott és morgott, ott ülve esténként a klub puha dívánjain, selyem fekete sapkával a fején, keresztbe tett lábakkal: váltig a fúzió mellett intrikált. Mert változás, örökösen változás kellett volna neki.

— Semmit se nem ér a dolog. Kevesen vagyunk. S amik vagyunk, se nem vagyunk okosak. Mért ne jöhetne be az Albert? Azt mondjátok, hogy folyton veszekedés lenne a mi vezéreink, meg az övék vezéreik közt. Dehogy lenne. Semmi se lenne. Minden jó volna. Hogy ellentétek vannak? Hiszen vannak, vannak, de mi az? Egyszer nem bírtam otthon Pozsonyban szobámban a zárszámadásokat számolni nagy kutyaugatástól az udvaron. Kimegyek dühösen, hogy agyon a kutyákat verem. Hát mi van odakünn? Az én kutyám, a Wodka ugatja a szomszéd kutyájára, a Tiszára. A Tisza visszaugatja a Wodkára. Csak úgy csattog ugatástól egész udvar. Köztük fekszik egy palánk, a palánkon egyik se át nem mehet, csak ugatnak, mindig ugatnak. No, eztet én túrom nem tovább. Megfogom az enyém kutyát, a Wodkát, és áthajtom a palánkon: »Ebadta kutyái, végezzétek a ti dolgotokat egymással, de ne zavarjátok zárszámadási elnököt, egyétek meg egymást, ha tudjátok, de a zsörtölődésnek, zajnak legyen vége.« S íme mi nem történt? Mit gondolsz, Sporzon? Hát az történt, hogy mikor a Wodkát áthajtottam, amint együtt találták egymást, és nem volt a palánk közöttük, szép csendesen, majdnem barátságosan megálltak egymás mellett, anélkül, hogy csak egyet is vakkantottak volna többé egymásra. Istenúgyse így volt. Hiszen a Neiszidler is tudja. Csak a palánk tette őket oly mérgesekké és bátrakká. Sarleati pauca . . . Hát nem így van, Schober?

Ilyenforma parabolákban szeretett politizálni az öreg, s azért némelyek nem tartották elég jó mameluknak, pedig az öregot bottal se lehetett volna elkergetni a szabadelvű párttól, hű volt ő ahhoz — csakhogy a hűsége tele volt malíciával.

Most már szegény ő is csöndes ember lett, s a szép po-

zsonyi temetőben fogja tovább álmodni kedvenc töprenkedési témáját, hogy mi lesz a púroszokkal?

Alakja élni fog ismerősei és barátai emlékében nagyon sokáig, s ahányszor fölbukkan, mindig egy fájó húr rezdul meg szívükben: mert jó és becsületes ember volt az öreg Tad-dus, csak szája volt rossz, de az most már fájdalom, örökre be van csukva.

APPONYI BESZÉDEI

Beszédeiket rendszerint csak a kisebb szónokok szokták összegyűjteni és kiadni a saját költségükön, vagy mert éheseb-bek a dicsőségre (rendesen éhesebb, aki kevesebbet kóstol be-lőle), vagy mert nem bíznak, hogy elszórt elmeszülötteiket összeszedi egy jobb kor. Deák nem adta ki soha a beszédeit (pedig valamelyes beszédeket ő is mondott). Szilágyit hiába üldözik évek óta a Révai testvérek, hallani se akar arról, hogy beszédjeit összegyűjtse. Ellenben Orbán Balázs, Göndöcs Benedek beszédjei megjelentek, és ha jól emlékszem, meg-jelentek a Szalay Imrée is.

De mindegy. Az, hogy Apponyi kiadta beszédeit a harc kellő közepén, bármennyire szokatlan is, mit sem von le sem a beszédek, sem az ő értékéből. Egy lattal több vagy kevesebb hiúság nem számít.

Két óriási, 800 lapnyi kötet terpeszkedik előttem. Nem idegen dolgok ezek nekem sem. Ohó, hát magok megint itt vannak! Az én múltamból is elvonul előttem egy jókora da-rab. Én is benne vagyok parányi részben e két vaskos könyv-ben, ott, ahol ilyenforma szöveg van a zárjelek közt: (Mozgás, nyugtalanság jobbról) vagy (Zajos ellenmondások jobb-ról).

Hát igen, bevallom, hogy politikai ellenfélhez jutott a két kövér, sárga könyv, de olyanhoz, aki tiszteletet érez minden talentum iránt, s örömet lel az olyanban, kit magukénak mondhatnak a magyarok.

Más e könyv mindnyájunknak; Apponyinak az, amik a színésznek az ő összegyűjtött koszorúi, »éljenek« harsognak ki a fekete betűkből, és végigzúg a Házon a tetszés-vihar —

pártbelieinek a zászló, amely alatt sorakoztak, ellenfelei előtt a nyilak gyűjteménye, melyek kellemetlenül, olykor sebezve röpködtek a levegőben.

1872-től (ez évről szól az első beszéd a Zeneakadémia fölállítása érdekében) 1895-ig nagy idő. Még hét év kell hozzá, és akkor kitelik a harmincéves háború, az eredménytelen ostrom a piros karszékek ellen. Vajon tart-e még hét évig? Tisztelet ennek a makacsságnak — de semmivel sincs ma közelebb a célhoz, mint akár ezelőtt húsz évvel.

A mágnás ifjú már egy öt megelőzött jó hírrel jött e terembe, hol fiatalságát nem minden dicsőség nélkül töltötte el a bal padok egyikében, ma már ősz szálak fonódnak fekete haja közé, s az eredmény . . . ez a két kötet.

Igen, ez a két kötet. Egy művelt fejnek, egy nemesen gondolkodó embernek, fogékony léleknek, lelkes szívnek a hullámzásai — mert én nem tartom komédiának Apponyi küzdelmét — naiv vergődés imitt-amott, de fennen szárnyaló némely helyütt.

Nem, a »kalksburgi növendéket«, amint gúnyosan odatetik, nem lehet letaszítani bizonyos erkölcsi pozícióról. Ebben az emberben nemes idealizmus lüktet, az kétségtelen. Tapasztalatlanság, a szituáció félreismerése, naiv hiszékenysége, jufdúciómának (tehetségeihez arányítva) gyöngesége, az emberismeret teljes hiánya sokszor sodorták félszeg helyzetekbe, az kétségtelen, politikai egzisztenciájának egész épülete görbén emelkedik és csuszamlós talajon áll — de az ő egyénisége tiszta és egyenletes.

Az csak egy fallácia, hogy Apponyi vezeti a pártját, Apponyi senkit se vezet, hanem őt lökik az áramlatok ide-oda, anélkül, hogy ő azt tudná. Éppen az az eset ez, mikor az ember álló vonaton ülve, szaladó vonatot lát — abba a tévedésbe esik, hogy az ő vonata megy.

De nem a politikus Apponyi jelenéről, jövőjéről, kilátásairól van most szó — hanem csak a beszédjeiről.

Nos, igen csinosan kiállított két kötet ez, ellátva az egyes beszédek rövid kronológiai magyarázattal, bennük hagyatván a »tetszés«, »helyeslés«, »zajos derűltég« eleven tarkasága is — úgyhogy e beszédek voltaképpeni hatása már oda van nyomtatva a sorok közé —, több nem volt és talán nem

is lesz — e »helyesek« a gombostűre szurkált színes lepkék — itt maradnak a gombostűkön örökké.

Maga a könyv pedig, legalább az én példányom, bevándorol holnap a könyvtáramba, amíg én vagy a fiaim újra előkeressük.

De vajon előkeressük-e?

Elgondolkodom az esélyek fölött, melyek szükségessé tennék e könyv elolvasását még egyszer — s ennél fogva a létezését.

Minek kellene történnie? Elővesszük-e, hogy valamit megtanuljunk belőle, mint ahogy elővennie az ember a Szilágyi Dezső beszédeit, melyekben egy-egy közjogi vagy egyházpolitikai kérdés van megvilágítva a tudomány apparátusával?

Nem, ezekben a beszédekben nincsenek ilyen értekezések. A fecske röpülésének könnyedségével vannak érintve a súlyosabb kérdések. A tudás itt csak mint egyszerű famulus cammog és biceg a párt szolgálatában, mely huszonhárom év óta olyan sokszor változtatott nevet. Nincs az a foltozó varga az országban, aki olyan leleményesen űzné ezt a mesterséget, mint Apponyi az ő programjain — de a foltozáshoz nagy masszív bőrtöket nem használ.

Tudományt tehát e könyvből senki se kergessen. Hát akkor mi van benne? Fölnyissuk-e azért, hogy nyelvi szépségekben gyönyörködjük az elme?

Nyelvi szépségek nincsenek benne, ezt Apponyi maga se hiszi, s említi is az előszóban. A szókötés nem mondható helytelennek, sőt korrekt, tömör, sok helyütt kifejező, de több-kevésbé magyartalan, úgynevezett parlamenti nyelv, azaz színtelen. Ha magyar szónoki stílust akar valaki, az hallgassa meg Eötvös Károlyt. Apponyi nyelvezete előkelő, szabatos, formás, de azt a benyomást teszi, hogy Apponyi könyvekből tanulta a magyar nyelvet; nem a bölcsőben a dajkadalból, nem a mezőn a játszópajtásoktól; hiányzik színe, illata, zamatja, az édes anyaföld szaga róla.

Még az sincs meg e beszédekben, amiért sokszor egy ötödrendű szónokot is fölnyit az ember, hogy beszédeiben a napok története, izgalma, sivársága, szenvedélye lüktet. Egy ötödrendű ember förmedvényeiből is kizúghat, példának oká-

ért a véderő vita viharja, vagy az egyházpolitikai vita fanatiz-
musa.

De ebben a munkában minden egyforma. Mindenütt Apponyi áll, csak Apponyi, a minden gombjával begombolt feketé kabátjában, az egy centiméternyire kilátszó zsebkendő-
csücsökkel az oldalzsebben, ünnepélyesen, bizonyos pátozzsal, bizonyos előkelőséggel és méltósággal fölmelegedve bizonyos Réaumur-fokig . . . ő az mindig, csak ő, az izgó-mozgó tömeg-
ből, az utcákból, az országból nem látszik semmi, semmi, egy-
formán csiszolt, formulázott, egyformán kivasalt, ha az ország
alkotmánya reng alaposzlopaiban, vagy ha Nagy János nem-
zetipárti választót hagyták ki a szavazási lajstromból.

Talán értékes »Kraftausdruckok« vannak a beszédeiben,
amikből a jövőkor röpke mondatai fognak származni? Mázsás
bölcsségek, mint a Deáké, hogy *a magyar anyák csak egyszer
szülnek* (a kétszeri újoncozás kérdésénél), hogy *a fák nem ereszt-
hetik gyökereiket a levegőbe* (az Ausztriával való szorosabb egye-
sülés kérdésénél).

Nem; Apponyi agyveleje finom, porhanyós talaj, csinos
virágok teremnek, szép cserjéket és díszbokrokat hajt, de gyé-
mántok innen nem hasadnak. Ilyen világraszóló ötleteket a
fej nem lökhet ki — könyvében ilyesmit nem szabad keresni.

Talán a szellemesség sziporkázik bent? S a belletrisztikus
hajlamúak át fogják lapozni idők végéig a könyvet, vágyván
utána, mint szarvas a hűvös patakra? Dehogy. Azok a kis
zsuzsuk, azok az aranyos szikrák, a jellemző, helyzetet festő,
aperçuik, amik például idősb Andrassy Gyula gróf beszédeit
beragyogták, mint az égbolt sötét alapját a nevető csillagok,
teljesen hiányzanak Apponyinál. Csak gyerünk hát lejjebb,
csak még lejjebb tisztelt uraim — majd kiviláglik, hogy hol
van az Apponyi Albert igazi helye a szónoklat rangfokozatá-
ban.

S ti, szép mosolygó rózsás arcú asszonyok, kik minden
beszédje alatt ott ültök a karzatokon csillámló bogár szemek-
kel, az elragadtatástól kipirosodva, hófehér kezecskéiteket
tapsra összeütve, ti szép mosolygó asszonyok, akik e sorokat
idáig olvastátok, és elbiggyesztitek a szájatokat megvetőleg
énrám gondolva rossz szívvel, ki elég gonosz vagyok a bál-
ványotokat lejjebb húzni, legyetek kérlek türelemmel hol-

napig, amíg bővebben beszélhetek, s addig is gondoljátok meg
mentségemre, hogy én nem vagyok a női karzaton, és azt is
gondoljátok meg, hogyha ezeket a beszédeket, amik a két
kötetben vannak, dr. Sághy Gyula mondta volna el az utóbbi
huszonhárom év alatt, ti sem lettetek volna a karzaton. Egyéb-
íránt a viszontlátásig — holnap. Aludjatok, álmodjatok addig
is órála szépasszonyok!

*

A tegnapi cikkre azt a megjegyzést hallottam a sok között,
ami a Ház folyosóján ejtetett, hogy nagyon megszólalt bennem
a pártember.

Nem igaz. Igyekeztem igazságos lenni és szigorú mér-
téket alkalmazni azon férfiúra, kit a napi divat nagy szónok-
nak vert föl. Be akartam bizonyítani olvasóimnak, hogy nem
olyan nagy, mint gondolják.

De viszont nem is olyan kicsi, hogy az igazat el kelljen
róla hallgatni. Apponyi már ott áll, hogy az igazságot meg-
bírnja. Mikor arról volt szó, hogy a Kisfaludy Társaság meg-
koszorúzza mint szónokot, hozzájárultam ehhez a koszorúhoz
a szavazatommal, mert azt tartom, a leírt és elmondott gon-
dolat közt nincs különbség, s azon szép szellemek közt, kik a
Kisfaludy Társaságban ülnek, ő egyik legkiválóbb.

De nem volna-e nevetséges, ha a XIX. század legvégén,
mikor Európa minden szónoka mintegy előttünk fekszik, s
Casteláry Emil beszédeit vagy a Gladstone-ét sokszor még az-
nap olvassuk, amikor elmondja, egy fingált hazai mérték alá
vennők Apponyit, mint ahogy az ötvenes években a Schneider
viereckről mondták, hogy talán ez a legnagyobb ház a vilá-
gon?

Apponyira a legmagasabb mértéket kell alkalmazni. Ez
csak udvariasság Apponyi iránt. Ha Kinizsi Pál kardját akar-
nám összehasonlítani, azt kiáltanám a fegyverkereskedésben:
»Hozzátok ide a legnagyobb kardokat, amik a világon van-
nak«.

A tertium comparationistól függ minden. Ha Horánszky-
hoz, Kovács Alberthez hasonlítjuk Apponyit, vagy a szabad-
elví párt másodrendű szónokaihoz, akkor ő titán a szónok-

latban, de Szilágyival már nem állja ki a versenyt; Szilágyi színesebb, velősebb, magyarosabb, nagyobb látkörű, s azonfőül a szónoklati drágakövekből is bír egyet, a szatírárt. Mert két ritkaság van: a szarkazmus és humor — ez utóbbi a Kohinor, a nagy gyémánt: ilyet csak Eötvösre vesztegettek az égiek.

Isten nem egyenlően, sőt nem is igazságosan osztja a fényes tulajdonokat, de mindent mégsem ad oda egynek. Még Ugronban is van olyan elsőrendű tulajdon, amit valamennyi nélkülöz. Az a rettenetes tűz — de az már talán nem is égi tulajdon, az valami pokolbeli katlan alól van kilopva.

A nagy öreg debatter, Tisza Kálmán, kit egykor szívesen kaparna ki majd az ország a sírjából, de akit kicsinyíteni divat most (gyümölcstelen fára nem hajigálnak bottal) vasvillával összehányt nyelvezetével, fénytelen, fakó ruhába öltöztetett argumentumaival nem volt-e nagyobb mindenkinél a parlamenti feleselésekben, vagdalkozási fürgeségben, elmeélben, a szituáció áttekintésében s az ellenfél gyöngeségeinek kipiszkálásában?

Sőt itt vannak a közelmúlt napok kiemelkedett szónokai, Berzeviczy, Láng . . . (mert nemcsak azok a jó borok, amelyeknek vignettáján kilenc kiállítási aranyérem van kifestve), nincsen-e meg Lángban az analizáló tehetség nagyobb mértékben, mint Apponyiban, s ha egyszer kölcsönkérhetné az Apponyi hangját beszédjéhez, s elmondaná azon padokról, hol a borostyán terem, és nem a mi oldalunkról, hol az urak szerint vicinális vasutak teremnek, ki állhat jót azért, hogy nem lenne-e éppen olyan nagy, vagy még nagyobb a hatás? Berzeviczy finom megfigyeléseinek hatása hasonlóan kiszámíthatatlan — ha őt is a fantázia jogaival a másik oldalra átültetjük.

De hát ez mind csak föltevés, jámbor »ha«. A dolog úgy áll, hogy Apponyival csak egy szónok versenyezhet a Házban: Szilágyi, de ha a beszédekot kihozzuk a Házból, s könyvekbe gyűjtjük össze, ahol nincs baloldal, jobboldal, hanem csak lapok és lapok, ahol nincsen műlelkesezés, tomboló karzat: ha nem a füleken át jutnak az értelemhez, hanem a betűszedők útján, ott, a komor, hallgatag könyvekben már Apponyi beszédei nem versenyezhetnek a Szilágyiéval, de a Láng és

Berzeviczy utóbbi szónoklatai aligha el nem érik az Apponyi legjobb beszédeit.

Mert min nyugszik Apponyi hatása? A szónoklat külső tulajdonságain. Kellemes, magas alak, nemes fej, formás gesztusok, a legszebb férfihang, melyet valaha szónok használt, harangzúgáshoz hasonlatos. De mit ér? Ezeket bele nem lehetett a könyvekbe nyomtatni.

A könyvekben nem maradnak, csak a meztelen beszédek — Apponyi nélkül.

S ezek a beszédek nem egy nagy szónok, vagy egy nagy államférfi, vagy egy nagy gondolkodó revelációi.

Másodrendű dolgok, nagyon másodrendűek. Megcsillan bennük mind a három: az államférfi is, a szónok is, a gondolkodó is — de ez a három úr, bár mindenik művelt gentleman, eszes, illedelmes, disztिंगvált, eléri a nívót, sőt talán fölül is haladja, de egyik se nagy — mindegyik másodrendű.

E beszédekben nincsenek új, frappáns, még kevésbé megrendítő gondolatok. Amik vannak, azokban nincsen mélység, bár a fölvetett kérdések mélyéig a szerző gyakran eljut. Szóval az anyag, amiből Apponyi a beszédeit gyűrja, nem az az isten kegyelméből való tészta, mely a kiválasztottaknak jut — az csak a közönséges gyurma, amely a hétköznapi elmélkedők konyháján felgyúl.

De egyet nem lehet megtagadni, hogy e beszédek architektúrája formás, néha művészi. Ebben a mi Apponyink mester. — Fecske nem építi fészket oly gondosan, csinosan, mint ő a beszédeit. (Csakhogy a fecske az ereszt választja meg gondosabban.)

De semmi közöm most a »nemzeti« politikához — csakis e beszédekhez, melyeknek egy jó oldalát még ki kell emelnem, hogy hangjuk mindenütt parlamentáris és előkelő. Az alapgondolat mindég nemes, és gyakran megreszket rajta a hazaszeretet harmatja.

S ha végiggondolok hirtelenében a világ újabb nagy szónokain, úgy hiszem, hogy az Apponyi helye a szónoki ingredienciák tekintetében Casteláry és Berryer között esik, persze azzal a különbséggel, hogy Apponyi csak halvány epigon a kettő közt. — Casteláry szónoki piperéjét csak úgy viseli Apponyi, ahogy a szobalány kalapján vannak az úrnő tavalyi

virágai, s Berryer mélységeiben csak úgy jár, mint egy finom szemű és edzett akaratú dilettáns, ki kézilámpájának nem csekély olajánál penicilusával és beljebb a bányászok által kivájt üregek fenekére.

Mindegy — ha sokkal kisebb is ez idegeneknél, de a mienk, és bizony szegényebbek lennének, ha ő nem volna.

És ezzel, azt hiszem, minden jót és rosszat elmondtam e két kötetről, amint az a mérlegemen mutatkozik, s amit úgy hevenyészve el lehetett mondani. Magáról Apponyiról esszét, igaz képet írni még korán lenne, ő még útban van, majd akkor írok róla, ha megérkezik valahova — de ő addig is bátran elmondhatja Bánk bánnal: »Fölöttem bíró csak Magyarország lehet«.

Űl is Magyarország bírói székén, s hagyja őt eddigelé az előszobában csoszogó alperesnek . . .

Óhó! Már megint a tilosba tévedtem — bocsánat a csin-talankodásért! De ezek a beszédek, ah ezek a huszonhárom évig tartó beszédek annyira csábítanak a malíciára! — A fekete betűkből incselkedő koboldok és picinyke manók ugrálnak ki és táncolnak tollam alatt. — Mars innen, kicsike Papp Gézák, nem akarok én most mameluk lenni — hagyjatok meg engem komoly képű, tárgyilagos kritikusként még csak egy percig, s azután szívesen kacagok veletek.

De a kis koboldok nem engednek többé egy szót sem írnom, és váltig sugdossák a fülembe, hogy mit is mondott egyszer nekem Szilágyi a beszédekről.

Hát azt mondta, hogy a legnagyobb beszédnél is többet nyom egy közönséges bolha teste.

[ELŐSZÓ
AZ EGYETEMES REGÉNYTÁR ALMANACHJA
AZ 1896-OS ÉVRE C. KÖTETHEZ]

Előszó az előszóhoz

Az fróságot sokan valami különös, extravagáns mester-ségnek tartják, a poeta nascitur közmondásnál fogva is, pedig voltaképpen az író csak annyiban különbözik a nem íróktól,

hogy több elmondani való története van — de egy-két története minden embernek lehet. Mennyivel jobban elüt a laikus a mestertől, például a csizmadiaságban. A mester annyi csizmát tud varrni, amennyihez bőre van, a laikus pedig egyetlenegy csizmát se tud varrni.

Mondom, csekély a különbség írók és nem írók között. Hiszen minden ember szíve érez leírni méltó dolgokat, legalább egyszer életében, s minden szem fedez föl eredeti színeket a látott dolgokban, csak nem tudja róluk, hogy eredetiek. Igen, úgy kell annak lennie, hogy mindenkinek van egy jó története, amit érdemes volna meghallgatni, még tán a rossz íróknak is van egy brilliáns témájuk — de azt soha meg nem írják.

Megösmerkedel valakivel, s lassankint előbújnak a fehér asztalnál, pipafüst mellett, az ő sajátos történetei — és ha aztán száz esztendeig ismered is, mindig e történeteket hallod tőle. A történeteitől sohase szabadul meg senki — össze vannak azok valahogy növe az agyvelejével. Deáknak voltak ilyen történetei és bizonyosan vannak Demkó Pálnak is. Ha a kiadók rámennek Jókaira kéziratot kérni, hogy így-úgy, ha kicsiny lesz is, ha csak száz sor lesz is, az öregúr nekik szegez ilyenkor egy történetet arról az emberről, aki zsebórát ment csináltatni. Az órás egy heti időt kért, annyi munkája lesz rajta. Hát akkor csináljon egy picinyt, mint a gombom, szólott az ember, de az aztán holnap legyen kész. Az órás persze azt felelte, hogy a kicsiny órához még több idő kell. Az öregúr, akinek fejéből millió történet rajzott ki, ezt az egy ócska históriát úgy tartja kéznél, mint valami megszokott, elválatatlan szerszámot. Király a király, mégis bizonyosan csak egy penicilust tart a zsebében.

Vannak aztán kivételek. Albrecht főherceg például nem vitte föl történetekig, hanem két kedvenc tószója neki is volt. Báró Harkányi Frigyes adomái közt szintén van egy legkedvencebb, mely nélkül egy látogatóját sem ereszti el.

Visi Imre és Láng Lajosnak kettőjüknek volt egy történetük. Visi elmondta félig és hozzátette: »A többit Láng tudja«. Láng örömet beszélt a reá eső részt, de elhagyván az elejét, el nem mulasztá megjegyezni: »Az elején azonban Visi volt ott«.

Az egész történetet sohase hallhattuk, nem lévén jelen vagy Visi, vagy Láng — de egy konstatálva lett, hogy mindenik csak azt szerette belőle elmondani, ami övele történt —, mert csak annak van különösebb ingere. Amit az ember ki-gondol, az mégiscsak mostohagyerek (a Fantázia anyától), amit másoktól hall, az csak adoptált poronty, de ami magával az emberrel történik, az egy édes kölyök, azt öröm produ-kálni . . .

Ezek után senki sem veheti rossz néven, ha bevallom, hogy nekem is van egy ilyen saját történetem, ami velem esett, amit szeretek elbeszélni író pajtásaimnak. Úgyis már nyolc-szor írtam e rovatban az olvasókhöz az írókról, illő most a ki-lencedik alkalommal, hogy az olvasókról meséljek az íróknak.

A szittyá-vér

(*A tulajdonképpeni előszó*)

A képviselők kétségen kívül gentleman emberek. Kül-sőleg, a szalmájukra nézve, majd mind jól fest, a magra nézve . . . no ott lehetne kifogást tenni, de (az ördög akar pár-bajt) nem tesztek semmi kifogást, inkább ráhagyom, hogy többnyire okos emberek.

Különösen jó és derék ember volt köztük Zalay István. Tipegő járású, lassú beszédű, lassú mozdulatú, tömzsi úr. A szíve puha volt, mint egy galamb szíve, a jelleme hófehér volt, mint egy galamb tolla (ti. egy fehér galambé). Szerette az öreget mindenki, bizonyosan még Hentaller barátom is, dacára, hogy egy könyvet írván (mintegy nyolc év előtt) a mamelukokról, Zalayról is megeresztett benne egy árnyképet — melyben *származására valló göndör fürteire és hajlott orrára* tett félremagyarázhatlan célzásokat. Egyéb rosszat a szegény Pis-táról nem is igen lehetett mondani.

Hanem iszen elég volt az; a képviselők összesúgtak el-képedve a folyosón.

— olvastad, mit ír Hentaller Zalayról?

— Hogyne? Dehát igaz lehet-e?

Legtöbben vállat vontak.

— Ki tudja? Ma már senkiről se biztos az ember.

- Borzasztó, ha igaz.
- A haja csakugyan göndör.
- Az orra csakugyan hajlott.

A politika se ront meg mindenkit. Vannak itt is jó lelkek, akik védelmére keltek.

- Ejh, lehetetlen ennyire csalódní egy emberben!

Honnan, honnan nem, maga Zalay is megszimatozhatott valamit, s azt kérdezte tőlem este a vacsoránál.

- Olvastad a Hentaller könyvét?
- Olvastam.
- Ugye én is benne vagyok?
- Igen.
- Ugye engem is leránt?
- Körülbelül.
- Mit ír rólam?

Eszembe jutott a göndör fürtökre való hivatkozás, resteltem elrontani az estéjét.

- Nem emlékszem.

— Látom az arcodon, hogy tudod — szólt idegesen, tekintetét élesen rámszögezve.

Zavarba jöttem, látta, hogy csakugyan tudok valamit, kért, mondjam meg, de én most már állhatatosan megmaradtam a hallgatásnál. Ez még csak ingerelte. Elkomorodott, lehorgasztotta a fejét: rettenetes lehet a cikk, gondolta, hogy nem akarom elmondani.

Végre rimánkodásra fogta a dolgot, nem fog tudni aludni egész éjjel, ha meg nem tudja. A pajtások is közbeléptek, hogy ne kínozzam, mert a bizonytalanság halálos méreg. Pista négy pezsgőt ajánlott föl a kompániának, ha beszélék — a kompánia tehát követelte, hogy beszéljek.

De az én lelkem csak nem vitt rá. Kevély, rátartó embernek ösmertem, tudtam, hogy végtelen dühbe hozza a fátyol lerántása a család eredetéről. Amilyen vérmes ember, még a guta is megütheti, kivált ha igaz a dolog (én igaznak sejtetem). Nem, egy szót se szólok, ha nyársba húznak se.

Nem is szóltam, úgy váltunk el éjfétkor.

— Nem vagy jó emberem — mondá, majd kisvártatva hozzátette elérékenyülve: — Mit vétettem én az embereknek? Tudod valami bűnömöt?

— Nem.
— És mégis bánthanak! — sóhajtott fel.
Másnap reggel a Ház folyosóján láttam vizont. Ott üldögélt szegény öreg Pistánk, a maga borászati emberei: gróf Andrássy Manó és Vadnay Károly között, szomorúan, mint egy beteg medve.
Újra megfogott, újra vallatni kezdett.
— Nem mondod meg?
— Nem.
— Látod, egész éjjel be nem hunytam a szememet, úgy bántott, de úgy bántott (hangja tompa volt és fátyolozott), étvágyam sincs, a szivar se esik jól. Olyan bolond, érzékeny szívem van . . . és te mégsem mondod meg . . .
Már szinte levett a lábamról, haboztam, vergődtem, megmondjam, ne mondjam — de csak jobb mégis kitérni, ha lehet (lutheránus embernek pedig mindig lehet — külön esze van az ilyenhez).
— Hát mért nem veszed meg a könyvet?
Fölsillant erre a szeme, mintha hirtelen valami csodálatos világosságot gyűjtött volna föl a fejében ez a mondat.
— Az igaz — felelte bizonyos megnyugvással. — No, már ez igaz . . . Hiszen persze És hogy az a könyv?
— Egy forint.
— Bizonyosan tudod, hogy egy forint?
— Bizonyosan.
— És hol lehet megkapni?
— Minden könyvkereskedésben.
— Mindenikben? Megállj csak! Azt mondod mindenikben. — Hát jól van, Kálmán. — De meg ne csalj, Kálmán.
Meg voltam győződve, hogy rossz napja lesz. Megveszi a könyvet (nem szeretnék annak a könyvnek lenni, mert azt bizonyosan a földhöz paskolja), s egész nap fül-dül — jó lesz ma az öreget kikerülni.
Nem mentem hát a rendes vacsorázó tanyára, ahelyett benéztem este a színházba, s képzelhetik csodálkozásomat, amint őt is ott látom előttem ülni egyik jól öltözött választójával. Éppen egy Shakespeare-darabot adtak, nem emlékszem már melyiket, gondolom a Szentivánéji álmat.
— Sületlenség — mondá Zalay félhangosan.

— Hogy mondhatok kérlek olyat — reagált a választó odabökve a színlap közepébe, ahol a szerző neve szokott lenni. — Nem látod, hogy a Shakespeare alkotása.

— Mit bánom én? Mégse szép.

— De Shakespeare . . .

— Az mindegy — pattant föl Pista. — A patkányt maga az úristen teremtette, mégse szép.

Fölkacagtam erre az argumentumra. Rám ösmert a nevetésemről, megfordult.

— Ej ni, hát itt vagy?

— Itt.

Felhőbe borult a homloka, s megráncosodék, a nyaka téglavörös lett. Keleties lomhasággal fölemelkedett helyéről, átült a mellettem levő üres zsöllyébe, s átfogta gyöngéden, hízelkedően a nyakamat.

— Ha istent ösmersz, mondd meg már, mi van abban a könyvben rólam.

Ránéztem csodálkozva. Ekkora flegmáról és könyviszonyról nem volt fogalmam.

— Mit? Te még most sem olvastad, te még most sem vetted meg a könyvet?

— Nem — hörögte szomorúan, tompa hangon.

— Hát miért nem vetted meg?

— Nem tudom — felelte megzavarodva, bizonyos fatalizmussal. — Csak nem vettem meg.

— No, én tudom — mondtam megkönnyebbült lélekkel — és most már közlöm is veled a cikk tartalmát, mert látom, hogy nem igaz. Úgy vagy föltüntetve, kedves Pistám, mintha zsidó származású volnál, de . . .

Nyugtalanul mozdult meg széken, a rémület tükröződék nagy diószín szemkarikáin.

— De, föl se vedd, kérlek alássan, hiszen bebizonyítottad a könyv meg nem vételével, hogy ereidben valódi szittya-vér foly.

*

Eddig az én történetem, a szittya-vérről, melynek kétségkívül sok hibája van, éles is, lassú is, sós is; a kékje túlságosan kék, mint egy ököllel ütött folt, a pirosa túlságosan vörös, mint

egy kakastaréj, hamar fölforr, hamar lehül — de mégiscsak a mi vérünk, száz elágazású piciny erekben, magyar érzésű szívet hajtó, mégis csak a mi édes vérünk, jobb, mint a másé; szomorú tudni róla, hogy azóta is fogy, egyre fogy, csatáink sincsenek már, mégis fogy . . .

A könyvek pedig mégse fogynak.

MOROGNAK A TANÜGYI BÁCSIK

A Holló Lajos t. képviselőtársam lapjában, melyet én mindennap el szoktam olvasni lefekvés előtt, egy támadásfélét olvastam ama »Társalgási leckék« ellen, melyeket én írtam a nemzetiségi népiskolák tanulói számára, s melyeket a kultuszminiszter is ajánlott azoknak.

Vártam egy ilyen támadást. Mert azt hallottam, hogy darázsflészekbe nyúlni és tanügyi dolgot írni nem lehet, mert a darazsak és az ügynevezett »tanügyi bácsik« csípni szoktak. A darazsak nyilván csak unalomból és megszokásból teszik, de a tanügyi bácsik nem szeretik, ha ügynevezett laikus ember valamit ír a gyerekeknek. A gyerekeknek írni az ő szakmájuk, írni más nem tud, csak a tanügyi bácsik. Az anyák voltaképpen talán azért is szülik a gyerekeiket, hogy a tanügyi bácsik írhasanak nekik.

De minthogy nem szeretek unalmas polémiát írni, amit más nem ért, csak a két tintagolyóbist váltó úr, megmagyarázom a tisztelt olvasónak, mi a »tanügyi bácsik«.

A tanügyi bácsi többnyire egy komoly képű úr, őszülő szakállal és fekete nyakkendővel. A fekete nyakkendő hozzátartozik a szerepköréhez. A tanügyi bácsi már fiatalon savanyú képet vág, és a gyerekek által bácsinak tituláltatja magát. A tanügyi bácsi kapucínerezik és a pedagógiáról beszél, pertu van a Wodianer F. fiaival és sógorsági viszonyban a kultuszminisztérium valamelyik tisztviselőjével. Amelyik nagyon kiváló, az még ezenkívül olvasta a Pestalozzi életrajzát is.

Ilyen tanügyi bácsik írják vagyis ollózzák és fércelik Magyarországon a tankönyveket. Azok ők a tanügynél a szegény

tanítókkal szemben, amik az armádiánál a liferánsok: a szellemi élelmet szállítják — de olyan is az. A szegény katonák éheznek, a liferánsok meggazdagodnak.

A tankönyvek ezen gyártása többnyire csoportoknál van, néha csupán egyes családoknál, mint ahogy a francia hódérség a Sanson családnál volt. Mondanom sem kell, hogy a tanügyi bácsik rossz tankönyveket csinálnak. Nincsenek eszméik, nincsen alkalmazkodási képességük, a zsenialitás hozzáférne a gyermek eszéhez, nincs újítási szellem bennük vagy egyszerűsítési lelemény (hiszen ha volna, nem lennének tanügyi bácsik), hanem ehelyett tudják a könyvgyártás módját. A magyar tankönyv többnyire úgy támad, hogy a tanügyi bácsi elővesz egy német tankönyvet, mely jól van megcsinálva, s hogy újnak látszassék, lefordítja s átrakosztatja a tartalmát — amivel aztán a jó német tankönyvből rossz magyar tankönyv lesz.

Így megy ez már sok esztendő óta. Végre támadt egy vakmerő miniszter, aki nemcsak az asszonyokat meri emancipálni, hanem a tanügyi bácsik ellenére merészkedett engem is megkérni, hogy a száz mondatot megírjam. Tudtam, hogy ebből baj lesz, én is megkeserülöm, a miniszter is — mert tanügyi bácsikhoz még eleven miniszter nem mert nyúlni. A régi török szultánoknak is mindig azt tanácsolta a főleima, mikor a trónra léptek: »Mindent tehetsz uram, csak a janicsárokhhoz ne nyúlj — Bektas kertjének virágaihoz«.

Hozzájok nyúlt, s én a száz mondatot megírtam, s íme csend és csend. Hónapok sora múlt el, és mégis csend van. Hát mi ez? Hát senki se haragszik, senki se csíp? Pedig idegesen vártam a támadást, de semmi. Mi az ördög történt a tanügyi bácsikkal? Csak talán nem haltak ki?

Nem, nem: itt van hála istennek, sokáig késett, de kibukkant az első és támad. Isten hozta tanügyi bácsi! Vártam már. Így legalább átesünk rajta.

Hát igen, azt kell hinnem, hogy egy ilyen tanügyi bácsi támad (persze, névtelen a Magyarország e közleménye), s ha nem tanügyi bácsi a támadó, hanem újságíró kolléga, akkor bizonyosan valami tanügyi bácsi inspirálta. És ha tanügyi bácsi a támadó, akkor ugyan hiábavaló ez a felelet, mert a tanügyi bácsit nem lehet kapacitálni.

De miután lehetséges, hogy csak tanügyi bácsi által inspirált hírlapíró írta a támadást a száz mondat ellen, felelem neki a következőket:

Tisztelt uram és kartársam! Mindenekelőtt kár volt felülnie azon regéknek, melyek a honorárium kérdésében burjánoztak ki a tanügyi bácsik fejében, jeléül annak, hogy voltaképpen ez bántja őket. Az a honorárium, melyet munkámért a kormány fizetett, alatta áll annak, amit a kiadók szoktak fizetni bármely kéziratoméért. Egyébiránt az efféle pletykákra nem reflektálok, csak az érdemleges kifogásokra teszek néhány megjegyzést. Az ön kifogása az, hogy ezek a mondatok nem szólnak a gyermekszívhez.

Hát nem is akarok én semmit a szívével; ezek a mondatok úgy vannak kontemplálva, hogy azokat idegen ajkú parasztyerek iskolázása közben megtanulja, s midőn az életbe kilép mint munkakereső vagy vándorló, el tudjon velök, magyarok közé érve, igazodni, és ha a tanulók fele elfelejti is addig, egy részéről remélni lehet, hogy a száz mondatnyi nyelvtőkéjét apránként az érintkezésben kibővíti, s egyszer csak azon veszi észre magát, hogy tud magyarul.

Nem a tanítók számára van hát ez írva, még kevésbé a gyermekek kedélyvilágának (hadd írjanak ilyet a kedélytelen tanügyi bácsik), hanem egy indirekt, erősen praktikus eszköz akar lenni a magyarosításra, csakhogy ezt persze a tanügyi sablonokba begöngyölgetett eszű tanügyi bácsiknak nehéz megérteni.

A másik lényeges kifogása a cikkírónak az, hogy e mondatok sem szerkezetre, sem zamatra nem elég magyarosak, s azért el sem hiszi, hogy én írtam.

Köszönöm szíves nagyrebecsülését, ön nagyon kegyes — de én írtam a mondatokat, s meg vagyok azokkal elégedve. Azt, hogy nem tökéletes magyarságúak, igen jól tudom, éppen ez az egyik legnagyobb előnyük, s ezt a miniszterhez írt indoklásban ki is fejtettem, mert a magyarizmusokat, édes nyelvünk sajátos szépségeit, ornamentikáját, zamatját jó volna, ha a magyar professzorok tudnák (még az egyetemieket se véve ki), nemhogy román és tót gyerekekkel kóstoltassam — egy, az öntanulásra becsalógató eszköztől lévén szó, ebben úgy kellett a nyelvet eleibök vinnem, hogy összerakásában és a fogalmak

kifejezési formájában világosabb, könnyebb és az övékhez hasonlatosabb legyen.

Mert ugye, ha teszem azt, a sváb ember éhes voltát akarja jelezni magyarul, legszebben, legmagyarosabban így mondhatná:

— Ehetném.

Igen, de ez neki sehogy sem megy a fejébe. És mert ő ezt így mondja: »Ich bin hungrig«, zavarba jön e szittyá mondatnál. Hol van itt az »ich«? Hova lett a »bin«? És mi abból a borzasztó szóból a »hungrig«?

Hát talán csak mégis a legokosabb, amit neki írunk, ahhoz az ő észjárását és elméleti kényelmét vesszük mértékül (a tanügyi bácsikat vigye el az ördög), s fejezzük ki így:

— Éhes vagyok. (Még tán jobb volna magyartalanabbá tenni: »Én éhes vagyok«.)

Vagy egy másik példát vegyünk. Az idegen azt kérdi a folyamnál a mondatokban:

— Át lehet-e menni ezen folyamon lábbal, kocsival?

Hát persze, hogy ez magyartalan, de könnyű, mert amint ott áll tanácstalanul a folyónál, melynek mélységét nem ösméri, hídját merre van nem tudja, az általa ösmert legközönségesebb szavakból kellett számára összerakni a legszükségesebb kérdést, s elkerülni a magyarosabb szólásmódot:

»Sekély-e a víz?« »Át lehet-e lábolni?«

Ne kívánjuk tőle, hogy a nyelv rejtett szépségeibe (ahová a tanügyi bácsik sem bírnak bekukkantani) mintegy beleugorják, ott kezdje, ahol a nyelv nagy művészei végzik, mert ha kívánjuk se teszi meg. Hogy e fogalom: valamin keresztül hatolni lábbal, egyetlen »átlábolni« szóval legyen kifejezve, az igen szép és tömör dolog — de én nem megyek annyira, hogy első intrádára Arany Jánosokat akarjak nevelni a román vagy tót gyerekekből. Bőven megelégszem, ha egy kicsit nekiérednek a magyar nyelvnek — s szívesen teszem azt nekik hozzáférhetővé ahelyett, hogy elriasszam őket a magyariszmu-sokkal.

Legyen hát megnyugodva, tisztelt tanügyi bácsi, éppen azért jó az a száz mondat, mert ő rossznak találja.

Ha más oldalról támadja vala e jóakarató kísérletünket, ha azt igyekszik bizonyítani, hogy nem éppen ez a száz mon-

dat a legszükségesebb mondat, s elsorolta volna a legszükségesebbeket — itt tág mezeje nyílt volna helyes bírálatra, mert e tekintetben bizonyára nem olyan ez a füzet, hogy jobb ne lehetne; végre is egy ember csak egy ember, s az emberi életviszonyok milliárd változataiból nem egykönnyen halássza ki azt a száz legszükségesebb szituációt, melyben a szegény képzeletbeli rumuny embert megszólaltassa; de erről nem szól a cikk, és az természetes is, mert a tanügyi bácsi soha, még tévedésből se találja el, hova üssön. Hiszen azért tanügyi bácsi.

PARLAMENTI KARCOLATOK

A MINISZTÉRIUM BEMUTATÓJA

Koválygó felhők után még megcsillan arany fényével egy kis szürkület. Mély, üde lélegzetet veszünk és kidörzsöljük a szemeinket. »Ah, milyen gonoszat álmodtunk!«

Vagy igaz lett volna mindaz? És ez volna a múltó álom? Nem, nem igaz! Még ott ül a hatalmas öreg szabadelvű párt, elterpeszkedve a Ház paderdejének szinte három részén. Óriás karzat néz le a nyugtalanul hullámozó földszinti tömegre, melynek egyes érdekes alakjait egymásnak mutogatják a karzat-beliek.

Az óramutató nagy lomhán eléri a tízet. Az egyetlen megmaradt alelnök (az elnökökben nagy pusztítást vitt véghez a király) Andrassy Tivadar gróf belép, amire nagyot lélegzik Janicsary Sándor »az öreg admirális«, kit azzal ijesztgetnek napok óta, hogyha Andrassy valahogy nem találna eljönni, őneki kell vezetni mint volt korelnöknek a zivatarosnak ígérkező ülést.

A folyosókról egyre ömlenek be a képviselők. Tisza Kálmán is belép, tömör, önkéntelenül előtörő éljenzés hasad föl a tisztes fehér fej láttára

Hochok felelnek rá túlról. A betanított papagályok memóriájából kimorzsolódik a régi rikácsolás.

Szerencsés Tisza Kálmán, kinek dicsőségét szüntelen megöntözik, felfrissítik az ellenfelei haragos kiáltásaikkal, hogy minduntalan figyelmeztessék pártfeleit: Itt jön a legnagyobb emberetek, a legerősebb bástyátok. Hoch! Hoch!

Hanem 'iszen nagy emberünk van nekünk elég most. A kormány még nincs is bent, s mégis úgy látszik, mintha senki sem hiányoznék már a Házból.

Jön Wekerle. Nini, egy cseppet sincs leverve. Csodálatos! Vidám mosolygás játszik friss arcán, üde zemeiben. Egy tekintetet vet a még üres miniszteri székekre, s aztán leül a szélső jobb oldalra, a második padközbe Rakovszky Géza helyén. Előtte Csáky foglal helyet a Nicolits Fedor környékén.

Azelőtt a középre vetették magokat nagy előszeretettel a lelépett kormányférfiak. Miért? Isten tudja. Egy egész kolónia tenyészik ott nagy emberekből és volt miniszterekből, ami nem mindegy. Lehet, hogy Széll Kálmán volt az ős anyaméh, s utána oda telepednek a többiek. Lehet, hogy Falk a vonzeró, lehet, hogy Jókai, aki szintén azon a környéken üldögél, és nézi nagy flegmával, amint jönnek-mennek a kormányok, mint a hajók a folyamokon. Ott könyökölgetett Horvát Boldizsár, ott ábrándozik emlékein Fabiny. Mintha az lenne a tapasztalatok országának a túlsó partja. Még maga Tisza is azt a helyet választotta.

S íme a lelépett kabinet új szigetét alapít a szélsőjobbon. Összebújnak egy nagy csomóban valami ösztönszerű összetartozandósággal. Szilágyi az első padköz első padjába a Mikszáth helyére ereszkedik, Csáky Albin ott ül a szomszédságban beljebb, bizvást átbeszélgethet hozzá, és ha hatalmas kezét mérgesen hátra csapja, a mögötte ülő Hieronymi írásaiban okoz kárt, ki most se szokhatott le róla, hogy írásokat ne hozzon magával. Lukács Béla is csak egy padgerezddel ül feljebb kollégáitól, és igen vidáman hallgatja az elnök apró-cseprő bejelentéseit Zelenyákról, az elsőről és több effélééről. Igen, az ülés már megnyílt, a képviselők már javában elhelyezkedtek a padokban, minden hely el van foglalva, csak még a piros székek tátongnak.

A fiatal, szelíd arcú elnök még egyre a fölszaporodott jelentéseket végzi, midőn egyszerre megnyílik a szárnyas ajtó, ideges hullámvás támad a zsúfolt Házban, s Csávossy háznagy bevezeti az új kormányt.

Bánffy alakja föltűnik. Zajos éljenzés harsan föl. A baloldalról nevetés hangzik, de az éljenektől elnyomva, siketül, tompán, mintha valahonnan a föld alól jönne valami bagolyhuhogás.

Bánffy nyomában jönnek a többi miniszterek, kis kivétel-

lel új alakok, de valamennyien a mieink, a parlamentből vett emberek.

Nincs semmi ünnepélyes, semmi látványos a bevonulásban. Hiába jöttetek a karzatokra, szépasszonyok! Nem fogtok látni semmit. A Wekerle-kormány első reformja előlte a mentét, a kócsagos kalpagot és a megcsörrenő fringiákat. Most már csak kilenc egyszerű úriember lép be, semmi sem mutatja rajtuk a minisztereket. Még a gänsemarsch is elmaradt, hogy ünnepélyes sorban, feszesen jönnének, mint a ludak. Bejönnek, ahogy lehet, és iparkodnak a helyeikre, ahogy tudnak. A kilenc fekete kabát nem mutat semmit. Nem jönnek asbóthi léptekkel, sem Lendvay testtartással, mint a régi kormányok. Én istenem, minden parádé megszűnt, és higgyék meg tisztelt hölgyeim, sokkal többet ér négy bárendezőt látni, mint kilenc minisztert.

Ah, belül talán, belülről megvan a mente, a fringia és minden paszománt, de az nem látszik, s önök azt észre nem veszik. Ott megy Bánffy elől szerényen, szinte meghajolva, agyagszín bajuszának nincs ma semmi öklelő jellege, csak a növekvő homloka fénylik kísértetiesen. Csendesen, szinte búsan ereszkedik le a Wekerle székébe, s egy pillanatra úgy látszik, mintha valaki egy új kabátot venne magára, mely lerí róla. A párt tekintete rokonszenvesen pihen rajta.

Mellette Lukács László ül még szerényebben, mintha bocsánatot kérne barnás, szelíd szemeivel a Háztól: »Ne haragudjanak rám, hogy itt ülök. Szívesebben ülnék én egyebütt.« Azután jönnek a többiek: a szikár Perczel, hosszúkás vékony arcán nemes nyugalommal. Egy szék most kimarad. Az a Jósika báró helye. A legszebb arisztokratikus fizionómia Budapesten, úgy lehet Bécsben is az lesz. Szegény Fejérváry, azt hitték róla, hogy soha meg nem bukhat. S most mégis vége lett: most már nem ő a legszebb miniszter.

Bánffy jól válogatta meg minisztereit. A Ház legrokonszenvesebb tagjaihoz nyúlt a határozott jellemek és a független gondolkozók bátorságával: nem válogatott a nagy tömlők között, mint ahogy szokás, mert minden parlamentben vannak nagy tömlők és kis tömlők, a kis tömlőkben néha van tartalom és sok tartalom, a nagy tömlőkben néha nincs semmi tartalom, csak a szem megvesztegetésére valók, mert nagy

tömlők, de azért mindig a nagy tömlők közül válogatnak. A nagy tömlők pedig lesznek a kis tömlőkből, de hosszú, hosszú ideig önfölfűväs útján.

Bánffy nem érheti kicsinyes vaskalaposság vádja. Úgy tett, mint egy ember, akinek biztos szeme van és helyes ítélete. A sovány kakasnál többre becsüli a kövér csirkét. (Higgyék meg uraim, hogy ez egy nagyon-nagyon kedvező jel a mi miniszterelnökünk egyéni tulajdonaira nézve.) Tisza Kálmán-i vonás volt tőle, hogy egyikét a legfiatalabb képviselőnek emelte a kultuszminiszteri székbe. A magyaros, kerek arcú, göndör hajú Wlassics az. Hatalmas tehetség, ki hamarabb lett miniszterré, mint híressé (nem ért rá híressé lenni), de a miniszterség csak egy véletlen játéka, a hír, dicsőség azonban elmaradhatlan osztályrésze: ezt ezzel ki nem kerülte, csak nem hagyta elöl menni, mint ahogy a nagy emelkedésnél szokás, hanem hátra maradt, mint egy szükségtelen málha.

Wlassics mellett csendesen, nyugodtan ül Dániel Ernő (könnyű neki, mert az ő költségvetése meg van szavazva), a Ház egyik kedvelt, szeretett alakja. Kissé hegyesbe végződő arca, komoly, hideg, szinte márványszerű, de apró fekete szemekben élet ég. Ő lett a Lukács Béla utóda és a Baross unokája.

Hát a Szilágyi széke? Oh, boldog szék, mely annyit reccsgetél a hatalmas csontok alatt, most nem nehezedik már rád olyan teher, most egy szubtilis alak ül rajtad. Egy kedves, mosolygó, piros arcú úr, kinek fehér szakálla olyan, mint az őszi rózsákra esett hó. Ez Erdély Sándor, Szilágyi nagy tehetségű munkatársa. Nagy csizmát húzott föl — de minden jel odamutat, hogy tudni fog benne tovább lépegetni azon a kijelölt úton.

De már sokáig is időztem az új miniszterek fölsorolásánál, kik pedig régi jó ismerősei az olvasóknak, csak ezeken a padokon újak. Andrássy már rég bevégezte azóta a bejelentéseket, s Bánffy Dezső föláll mély csöndben, s átnyújtja a király pecsétes levelét. A teremtszt viszi, az ország ollóját előveszi Andrássy, lenyírja gondosan a nagy, tenyéryni kétfejű sasos pecsétet (jó, hogy gyenge a Madarász szeme, és nem lát odáig), mindez egy pillanat, átnyújtja Molnár Antalnak.

Mindenki Molnárra tekint. Molnár most a pillanat em-

bere. Persze. Voltaképpen az ő kezében van most az ország sorsa, azt olvashat ki a levélből, amit akar.

De Molnár becsületes pártember és nem »kedvelt hívűnket«, Khuent olvassa ki, hanem losonci Bánffy Dezsőt, mire megint támad lelkes éljenzés a jobboldalon.

Mindenki éljenez, csak egyetlen hang veszi észre:

— Hát a »tekintetes és nagyságos« hol maradt?

Valóban az eddig szokásos »tekintetes és nagyságos« címzés elmaradt a kéziratból és okosan tette, hogy elmaradt. Nem reklamáljuk. Jól eső újítás ez is.

Azután az egyes miniszterek kinevezéséről szóló kézirat olvastatott föl, s minden miniszter megkapván a maga éljenezet, következett a nap eseménye, a Bánffy programja.

A miniszterelnök csendes hangon, megnyerő egyszerűséggel adta elő a kormány programját, mely ízléses, szinte túlságos szerénységgel ölelte föl az előző kormány törekvéseit, tömört, igénytelen formában, a fennhéjázás és a hatásvadászat minden cafrangjaitól meggyomlálva.

Az ellenzék hullámmzó, nyugtalan volt. Izgatottan mozgult meg olykor-olykor, de Andrassy, aki ma igen ügyes volt, le-lecsillapította a csengettyűjével és a szavaival, s az ellenzék már csak abban kötözködött, hogy a miniszterelnök a közös program némely kifejezéseit, hogy azokat híven reprodukálja, meg-megnézi az előtte heverő kéziratból.

— Ne tessék olvasni — ízetlenkedtek minduntalan a szélsőbal közbeszólói.

A jobboldal azonban pontról pontra helyeselte a kifejtett programot.

Bánffy után Justh Gyula emelkedett föl, egy igen ellenséges indulatú beszéddel, amely ha üdvözlő beszéd, nemigen mondható sikerültnek. Harapós volt az utána következő Apponyi is, aki megtalálván Bánffy programbeszédjében egy kis csontot (mindig efféle csontocskát keres ki), azt hömpölygette, kopogtatta, játszott vele, rágódott rajta, fenyegetőzött általa és vicsgorgatta a fogait, a harapási tehetségét. Ez a kis csontocská volt, hogy Bánffy nem a korona és a nemzet közötti bizalmat említette ápolandónak, hanem a korona és a törvényhozás két háza között.

Majd Szapary kelt sorompóba, fejtegette, hogy a szabad-

elvű párt nem akcióképes többé, gúnyolódva említette föl a szászokat: s nem helyeselte, hogy ilyen kis csoportok vannak.

— Hát az ön kis csoportja? — kiálta valaki a szélső-balról.

Azután Darányi Ignác tett igen érdekes leleplezéseket a Khuen-Héderváry-féle szereplésről, az elterjedt mindenféle kulisszahírekkel szemben.

Az ellenzék nagy lármával, sok félbeszakítással bosszantotta Darányit, a szabadelvűpártnak ezt a hasznos emberét, aki mindig hátul van, ahol osztogatnak, de mindig elől, ahol valamit tenni kell. E leleplezések egész más világításba helyezték a szabadelvű párt eljárását — melyről hamis képet festettek, s e színezéshez sok festékes tégely járult, amiket Darányi kifordított.

A gőz nagy volt a teremben, a hangulat nyomott volt. Darányi beszéde alatt az ellenzékét szokatlan, alig megmagyarázható ingerültség fogta el. Magán a jobboldalon is melankólikus tünetek kezdtek kiütődni. Az ellenzéki vezérek levelibéka-jóslásai, szorongó érzésekkel töltötték meg a szíveket.

A kétkedés démona végigsimította jéghideg kezét amaz érzékeny halántékokon, melyekkel a mameluk-fejek szoktak beboltozva lenni, s szájról szájra szállt lopva, suttogva az aggodalmas kérdés:

— Ki fog most ezekkel hadakozni?

Andrássy szólalt meg és azt mondta:

— Öt percre fölfüggesztem az ülést.

*

Öt perc. Igen öt perc. Öt percig ki lehet színi egy cigarettát. De hát öt percnyi haladék mit ér? Függesztette volna föl az ülést legalább öt hétre. Az öt perc elmúlik, de hát aztán? . . . Aztán, aztán? Megint csak ott leszünk, ahol voltunk.

Az öt perc valóban elmúlt, hamar elillant, az ajtók újra megnyíltak, a képviselők újra betódultak, s az elnök csendes hangon mondta:

— Báró Bánffy Dezső miniszterelnök kíván szólni.

A meglepetés fölszisszenése hangzott. Az új vezér! Belemegy az ütközetbe! Ilyen hamar. Mindjárt az első napon.

Rögtönösen, öt perc múlva, úgy, ahogy a kipróbált, száz parlamenti csatát vívott debatterek szoktak.

No, ez derék!

Mélységes síri csend következett, minő a temetőkön van. A szívek hangosan dobogtak. Mintha egy újonc rohanna halálos csatába. Ex abrupto beszélni, az ellenzék összes farkasai ellen, az első nap lámpalázával.

Hiszen a program csak hagyján, azt meg lehetett tanulni, frásba tenni, elolvasni, ahol megakad, de rögtönözve, egyszeri hallás után, visszaverni vén parlamenti alakok rohamát.

Bánffy megszólalt. De nini, mennyivel izmosabb, csengetőbb most a hangja!

Az első vágás az egész ellenzéknek szólt. Hollah, ez ügyes volt. Az egész jobboldal megmozdult, mintha kétszáz ember oldalba lökné egymást: »nini, hiszen ez jól van mondva«.

A második vágás Apponyit érte. A »jövő« és a »jelen« szembeállítására.

Mindenki föllégett, és kitért a tetszészaj elementáris erővel.

— Úgy van! Helyes!

A mamelukok szemei fölcillantak:

— Hiszen tud ez beszélni!

Hieronymi álmélkodva riadt föl:

— Denique, beszédet nem szabad előre megcsinálni.

És Bánffy csak folytatta olyan ügyesen, elevenen és annyi elmeélel s mégis tapintattal, inkább csillapítva, mint ismételve, hogy lassan-lassan kezdett átmelegedni az egész párt, amelybe visszazállott a lélek és az önbizalom, s nem egy ember mondta a csodálkozástól kipirulva:

— Ki hitte volna, hogy ilyen debatter.

*

Folytassam-e még tovább? Az ellenzéki képviselők még Bánffy után is beszéltek, és sokat beszéltek, de már senki sem törődött velük, senki sem félt a frázisoktól, elröpültek az aggodalmak, mindenki érezte, hogy van már vezér, aki a mai rohamot diadalmasan visszaverte, s férfiasan meg fogja állani az előre bejelentett csatákban.

Akik odapillantottak a miniszterelnöki székre, ahol immár nyugodtan, fésztelenül, szinte hidegen ült az új vezér, szinte úgy rémlett nekik, mintha onnan nőtt volna ki.

ÚJ ELNÖK ÉS NEM ÚJ TÉMA

(Néhány megjegyzés a Ház mai üléséről)

A sárga kis gyerekkoporsót, amelyből születnek a Ház tisztviselői, kitették a Ház asztalára; melléje a jegyző fölolvasta a képviselők neveit. A képviselők odajárultak a gyerekkoporsó alakú urnához, s átadták cédulájukat Regelőnek, ki azt bizonyos gráce-szal tudja becsúsztatni a koporsócska belsejébe.

Mondanom se kell, hogy az elnökét választotta a Ház. A balról érkező cédulákon a Justh Gyula neve volt kiírva, a jobboldaliakén Szilágyi Dezső.

Lassan folydogált a választás, minden elevenség nélkül, csak a levegő romlott folytonosan. De minthogy az embereknek szükségképpen meg kell lenniök mindig botránkozva (mert ez jól esik nekik), nagy megbotránkozás támadt, hogy gróf Szapáry Gyula, az aranygyapjas-rend vitéze, aki a közjogi alap védelmére első volt kész a maga külön zászlaját begöngyölgetni, Justh Gyulára szavazott.

Ez nem annyira Szapáry Gyulát jellemzi, mint inkább a szavazás titkos voltát.

Megolvastatván a beadott szavazatok, az elnök, Andrássy Tivadar kihirdette, hogy Szilágyi Rezső választatott meg, mire szünni nem akaró éljen morajlott föl.

Justh Gyula kapta majdnem az összes ellenzéki szavazatokat, kettőnek kivételével: ez a kettő Pantocsek Rezső és Péchy Tamás közt oszlott meg, az aritmetika természeténél fogva egyenlő arányban.

Egyéb baj nem történt.

— Habemus Papam! — kiáltá Fenyvessy, s többedmagával rohant Szilágyiért, hogy vegye át a jogart. De Szilágyi még nem jöhetett, nem volt még átöltözve. Nem tréfa dolog az, azokat a szűk csizmákat fölhúzni.

Míg őccexcellenciája a csizmákat húzza a füleiknél fogva, addig ráér még a tisztelt Ház megválasztani Berzeviczy Albertet is alelnöknek, s addig mi is ráérünk elmélni azon a furcsaságon, hogy éppen az ország legnagyobb szónokát, legerősebb birkózóját teszik bele az elnöki székbe, mintegy reciprocitásból, hogy akit annyi esztendőn mindenki figyelemmel hallgatott, most az hallgasson figyelemmel mindenkiket. Mintha Kinizsi Pált ültetnék föl csaták idején a muniációs szekérre, ő vigyázzon az eleségre, nehogy megromljék.

De hát arra való Perczel Béni, hogy visszagörbítse okosra, amit a sors bolondot csinál és azzal vigasztalja meg a mame-lukokat:

— Hiszen le fog ő szállni néha a katedráról és lent terem, ha baj lesz, váratlan, hirtelen, mint Csaba vezér, hogy szétüssön az ellenség között.

De pszt! Az ajtóban egy magyar vitéz sziluettje jelenik meg. A piszkos lila színű gőzön át alig lehet kivenni. Ez ő Csakugyan. Szilágyi az. Ott áll az ajtónál, a jelenésére várva. Van az efféle bevonulásban valami színésziesség, amitől ő undorodik. Bosszúsan rángatja fekete bársony mentéjét, majd két kézre fogva fringiját, türelmetlenül ütögeti vele az ajtófélfát.

Míg végre int belülről a háznagy, hogy az alelnök választásának kihirdetése is megtörtént.

— Jöhetsz már, kegyelmes uram!

Szilágyi belép, s falrengető éljenzés mellett halad föl az emelvény lépcsőin, kardja tompán csörömpöl a színes szőnyeghez ütődve. Andrassy fölkel nagyot lélegezve, és átadja helyét. Az éljenek még egyre zúgnak. Az új elnök ott áll egy kissé haloványan, mozdulatlanul, mint egy ércszobor, csak panyókára vett felöltője igyekszik lejjebb csúszni. Várja, míg az éljenek elhalnak.

Sokáig kell várnia. Minden szem őt nézi. Ezer tekintet tapad rá a zsúfolt karzatokról, mindenfelől. S e magaslatban, honnan oly furcsa lehet az odalenn nyüzsgő világ, mintha az ő vasfeje is szédülni kezdene, egy hajszállal már megint haloványabb, hogy meg kell fogóznia a pulpitusban.

Nagy tenyerét szinte öntudatlanul ereszti le, s az a csengettyűre vágódik. Huh, micsoda nagyszerű prognosztikon ez,

mint mikor a fiúcsecsemő a bojtos pipa után kap, s a szülők örömmel kiáltanak föl:

— Íme a rátermettség!

A hideg érc egyszerre lehűti forró tenyerét. Nem, nem, az éljeneket nem lehet lecsengetni, még ha saját éljenei is, tehát csak áll, egyre ott áll, míg az egész Ház ül, hogy azután mindig ülve maradjon, még akkor is, ha az egész Ház állani fog.

Végre csend támad, s elmondja szófukar és mégis gyönyörű beköszöntőjét, lelkes helyeslések közt, melyek mint a mennydörgés átszaladnak a boltozat azon részéről, ahol kezdődtek, a túlsóra.

Elhallgatná a Ház akármeddig, de egy hirtelen fordulat-tal, mintha egy díszvirágbokorból egy munkás-ásót húzna ki valaki, arra csavarodik »no most pedig fogjunk a dologhoz, napirenden van a kormány bemutatása«.

Valóban még mindig a kormány mutatja be magát. Pedig már elmúlt három napja, holnap lesz a negyedik. De se baj. Jó jel az.

Ennek a kormánynak három hét kellett a megszületésére, más kormánynak egy nap is elég, négy nap kell a bemutatására, más kormánynak egy óra is sok: ha minden ilyen arányban fog menni, legalábbis húsz esztendő lesz szükséges megbuktatására.

De ezt nyilván nem hiszi gróf Bethlen Gábor, ki a kormány programját bírálta. Utána Meltzl Oszkár fejtegette a szászok aspirációit, amire ismét kitűnően felelt meg Bánffy miniszterelnök. De 'iszen olyan debatter lesz abból, mint a pinty. Szájtátva hallgatták az ellenzéken, s Apponyiék arcán komor redőket szántott minden szava. Horánszky savanykásan merengett el a nyugodtan beszélő miniszterelnökön.

— Ezt az embert kicserélték.

Azután Herman tartott érdekes beszédet.

Szilágyi még mindeddig semmit se csinált — pedig mindenki órá volt kíváncsi. Hej, csak jönne már valami jelenet.

A jegyzők a szokásos módon diskurzust próbáltak vele kezdeni:

— Hogy lesz, mint lesz, kegyelmes uram? Péchy cukedlit tartott egy pikszisben, s azzal kínálgatott. Bánffy férfiasabb volt, nála jó tubákot lehetett kapni. Hát tőled vajon mit várhatunk?

— Egy-egy barackot a fejetekre!

Herman csak egyre beszélt és jól beszélt, a jobboldalról is helyeseltek, de egyszer csak valami megjegyzést tett gróf Szécsen Antalra.

Szilágyi lecsapott mint héja, és megleckéztette Szécsen miatt. A Ház zajosan helyeselt.

— Hm — mondta egy vén mameluk —, nem vetek neki egy esztendőt, és Szilágyi arcképe ott lesz valahol fölakasztva a király dolgozószobájában, ha nem is az ágya fölött.

Azután volt beszéd, meg beszéd. Sierbán személyes kérdésben állott fel, de másról akart beszélni, így Szilágyi leültette. Mindez olyan simán, szépszerével ment, hogy öröm volt elnézni. A mogorva Olayra, ki valamibe közbeszólt, egy mérges tekintetet vetett, mire az elsompolyodott, mint egy leforrázott kos. Asbóth beszéde alatt lehunyta szemeit, s elnöki ábrázata a hipnotikus elaltatás tüneteit mutatta, ami olyan zavarba hozta Asbóthot, hogy orátori ruganyosságát teljesen elvesztette. Ugron beszédje alatt valamely gyermekes kíváncsiság lopózott szemeibe, egész lényébe, s olyan naiv csodálkozással látszott csüggni a szónokon, mintha csak azt várná, hogy mikor gyullad meg, és miként fog elégni, most, mindjárt a szemünk láttára.

Pedig ugyancsak mérges volt ma Ugron. Sistergett, raké-
tázott — s valóban voltak beszédjében nem közönséges szépségek is, de az egészben mégis hasonlított ama pisztolyokhoz, melyekkel a társaságban szokás ijesztgetni. Minden úgy nézett ki, ami csó, kakas rajta, hogy az valódi csó és valódi kakas, hogy egy fegyver, amely lőni fog, és talán le is durrantja Bánffy, míg a végén kiszűt, hogy csak egy szivarvágó.

Ilyenforma pisztolyalakú szivarvágók kaphatók Kertész Tódornál, Szervita tér, áruk 45 krajcár.

SZILÁGYI-LÁZ [I.]

Van egy öreg mese, s annak száz meg száz variánsa, de az alapeszme mindég egy. A király leütteti fejét a legjobb vitézének, valaki odajön (ez a valaki az alábbi történetben ezúttal a nemzet), megkeni gyógyfűvel a nyakát, vissza-

ragasztja rá a fejét, s a vitéz fölugrik: »hopp, de furcsát álmodtam«, s még erősebb lesz, mint volt. Nemsokára rájön a király, hogy hibát tett, mivel hitt az ármánynak, de meg szüksége is van a nagy bajvívóra, siratja, siratja, s hogy ím kitudódik az életben léte, elcéjbe megyen, viruló örömmel, aranypatkós lovon, színezüst nyeregen

Így folyik, folydogál a nemzeti mese. Mindég is mese volt. Beszélték, beszéltek sok száz esztendeig, de igazra soha sem bírták átbeszélni.

Most végre úgy néz ki, mintha igazán meg akarna történni. Döfjetelek kérlek oldalba, hogy nem-e álmodom ezeket?

De nem, csakugyan Szilágyi Dezső ül ott abban az elnöki székekben, ahova a nemzet emelte, s úgy emelte oda, hogy a vesztőhelyről mind a két kezével fölvette, s úgy emelte oda, hogy komolyan fölötte álljon.

Hogy ez lehetséges, igazán senki se hitte volna, még maga Szilágyi sem. Hiszen akit a király eldob, az olyan mint a dinnyehéj, azt senki sem veszi föl, az már csak úgy szerepelhet, hogy esetleg megbotlik, elcsúszik rajta valaki.

Nem, ezt Szilágyi sem hitte volna el. Mikor a bukása közelgett sötétben mondá egyszer:

— Ejh, mit bánom én, visszamegyek mint a bölény a rengetegbe, ahonnan jöttem, ahol legalább szabadon ordíthatok.

No, ezt ugyan el nem találta. Visszament a rengetegbe az igaz, de nem bölénynek, aki szabadon ordít, hanem erdésznek, aki a bölényeket, rókákat, ordító farkasokat ijesztgeti, néha közjük is ló.

Ma kétségkívül Magyarországnak ő a legérdekesebb és legnépszerűbb embere. Az egész nemzet bizonyos kevélységgel nézi őt . . .

Még csak a mese *utólja van hátra*. A miniszteri széken félig se volt akkora erkölcsi hatalma, tekintélye mint most. Ma nem történhetik fontosabb dolog, hogy ne az legyen az első kérdés:

— Mit szól ehhez Szilágyi?

Az új elnök már az első percben beletalálta magát abba a székbe, melyet az ő emléke fog bearanyozni. A tacitusi beszédet, mellyel beköszöntött, márványba kellene vésní örök

időkre e szék fölé. Első rendreutasításai valóságos remek dolgok, melyek részben elbájolták a Házat, részben ismeretlen félelmekkel töltötték el. A biztonság, mellyel a Ház fölött uralkodik, oly rendkívüli, hogy szinte megdöbbentő. Mintha a gondviselés ülne ott az emelvényen Molnár Antal és Bartók között a maga borzalmas rejtélyességével. De az ülések vége felé mégis fölismerhető rajta a kimerültség. A titán unatkozik. Ásít. Szemkarikái megnagyobbodnak, vastag ajka fitymálólag csüng le. A bölény nem szokta meg az iskolamester szerepét.

A gyenge beszédek alatt démoni gúnyosság terpeszkedik el az ajk szegletei körül, az erősebb ellenzéki beszédek alatt idegesen kapkod a kezével, mintha jegyezni akarná ellenök támadó gondolatait. Egy ösztönszerű, akaratlan mozdulat mutatja. De a csöngettyű nem plajbász.

A Ház ülései csöndesek, unalmasok, úgyszólván színtelenek. Sablon beszédek, sablon emberek a porondon. Nincs igazi csata, és előszele sem fűjdogál. Tehát nem készül obstrukció. Szürke kritika és rikító dicséretetek váltogatják föl egymást. S a posványos béke nemcsak azért van, mert Apponyi délre utazott, s mert Bánffy Bécsben van, hanem kivált azért, mert Szilágyi ül a magasban, s rettentő szemöldökei uralkodnak. Ah, a verebek nem egészen bolondok, hogy a macska szájába repüljenek.

Valóban az ülések oly szárazak, poshadtak, a vita olyan semmitmondó, hogy a közvélemény nem azt kérdezi: ki beszélt ma a Házban? Hanem azt kérdezi:

— Hogy elnökkölt ma Szilágyi?

Jól elnökkölt-e? Nem, nem azt akarják tudni, hanem, hogy kit taposott le. — Mert azt szeretnék róla, hogy mint a sárkány, két embert reggelizzen föl naponkint.

Mindenki Szilágyit tudakolja, mindenki róla beszél, e csodálatos ember pályája olyan, mint a tenger útja, apály, dagály váltogatják egymást nagy sűrűségben. Wekerle alakja halványodik. Miért? Az isten tudja. Khuen el van felejtve, mintha öt lábnyi föld volna fölötte. Szilágyi egyre növekszik. Miért? Hát azt is az isten tudja. Mert amióta olyan nagyon növekszik, azóta nem csinál nagy dolgokat. Csak növekszik, egyre növekszik. Az embereket elfogja a Szilágyi-láz. Delfrium Szilágyiensis. Őnékülé semmit se tudnak képzelni a jelenben

és azután a jövőben sem, sőt vannak entuziazmussal megtöltött alakok, akik visszaviszik Szilágyit a múltba is, mert már nem elég nekik, hogy csak a jelent és a jövőt adják neki.

Hja persze. Egészen másképp volnánk most, ha Szilágyi applikálva lett volna a II. Endre udvarában. Akkor nem törtenék az a bűn. Szilágyi ráreccsentett volna Petur bánra, hogy »ne számárkodj, öreg«, és az öreg megjijed, s Gertrudis nem hal meg, még új fiaikat szülhetett volna, akiknek a maradékai ma is élhetnének . . .

I. Ulászló sem szegte volna meg a töröknek adott esküt, ha Szilágyi tanácsát kérheti ki akkor, és elmarad Várna stb.

Egyszóval Szilágyi in floribus. Akik valaha ellene agyarkodtak, azok most mind dicsérik, és a jóslás tehetségét kezdik magukban érezni:

— Majd meglássátok, hogy még egyszer ő lesz a miniszterelnök.

De az még nem jelent semmit, ha a mameluk dicsér és jósol (hisz ez a mestersége), hanem az aztán a csodálatos, ha a mameluk aggódik valakinek az egészségéért. Ez valami szokatlan és megdöbbentő.

— Nem betegszik-e meg a sok ülésben? — hajtogatják gondterhelten arccal. — Nem kap-e szegény aranyeret?

Boldog isten, hát törődött valaki Péchy Tamással vagy Ghyczyvel, hogy nem kapnak-e aranyeret? Volt erről szó valaha?

Mindegy, ha volt, ha nem volt. Most szó van e kettőről, hogy e széken szerzi meg Szilágyi az egyik verzió szerint a miniszterelnökséget, a másik szerint az aranyeret. Az is meg lehet, hogy mind a kettőt.

Annyi bizonyos, hogy ami a miniszterelnökséget illeti, eddig legalább mindig arra dolgozott Szilágyi, hogy meg ne szerezzé, most nem tudom, de az aranyérre nézve merem állítani, hogy nem vágyik rá.

Éppen ezért korán reggel kél, hat óra táján megreggelizik, kiszíjja ósdi cigaretté-jét (mert csak olyan cigaretté az, amin szopóka van), elolvassa a lapoknak órá nem vonatkozó részét (mert amint a nevét találja valahol, dühösen fordít a másik lapra), aztán megy a vívómesterhez.

A nagy orátor, aki most már némán kénytelen nézni a parlamenti csatákat, két óra hosszat viaskodik az ülés előtt a vívóteremben, s azután kifáradva, teljesen kimerülten, megizzadva, hogy csurom csap, kilenc óra után megy a Házba. Ott már várják a tisztviselői és a szállingózó jegyzők, amint fújva, lihegve, vad tekintettel beront, és valóságos fúriával nekiesik a mai ülésre aktuális iratoknak.

Egy perc alatt átnézi, de mindig állva, mire egyszerre kiderül ábrázata, s gunyoros kedélye szarkasztikus morzsáival kezdi környezetét mulattatni. A csinált anekdotákat nem szereti, leginkább az a szokása, hogy beleköt valakibe, csipkedi, bosszantja, ingerkedik vele, folyton a legszélsőbb határon. Még egy vonal, és Molnár Antal meg volna sértve. De Szilágyi úgy tud járni az ő nagy, vaskos csizmáiban, hogy sohase lépi át ezt a vonalat.

Egy fél óráig szeretetreméltó, szinte kedves. Az apróbb tisztviselőket melegen kérdezi ki a bajaikról, azokkal nem kötekedik (a gyöngéssel mindig gyöngédebb), azután olyan jóízűen eltanácskozik velök holmi apróságokról, mintha a világ legfontosabb dolgai volnának, hogy hova kellene tenni a Bánffy arcképét? Melyik hely volna legjobb a falon?

A legjobbat azonban hiába tanácsolják neki, mert Szilágyi önző lélek, azt bizonyosan a maga képeinek tartogatja.

A fél óra sietve eltelik, odakünn már csoszognak a Madarász apró léptei. Aztán mindig növekszik a csoszogás. Szilágyi kiveszi óráját, s arca egyszerre ünnepélyessé, rideggé változik. Hóna alá csapja a paksamétákat, s megindul dübörögve, mint egy tehervonat, utána imbolyogva lépeget Perczel Béni, és a kimaradhatlan Molnár.

Mikor az elnöki székbe végre beleülhet, már akkor anyyira kifárasztotta magát hajnal óta szándékosan a vívással, járással és az állással, immár valóságos gyönyörérzet fogja el, hogy ülhet. Ami másnak fáradságot okoz, őt az fölfrissíti. Szinte látszik az arcán, hogy végtelenül élvez: elméje friss és éles, mint a borotva, szeme villogva kémleli a tájékat, hogy valami kifogásolni valót találjon.

A Ház azonban csendes, mint a pihenő kenderáztató. S a sütkérező békák egy mérges tekintetere cuppogva ugrálnak vissza . . .

Egy-egy álmodozó képviselő odanéz néha-néha. Úgy ül ott gögösen, hatalmasan, mint egy indus isten.

Az ember azt hinné, hogy egy millió katonája áll sort valahol odakünn. Pedig nincs egyebe a világon, csak egy kis könyvecske az elterpeszkedett könyöke alatt, a házzsabályok, s abban millió katona helyett legfeljebb egy millió betű, s az is bolondul összerakva.

SZILÁGYI-LÁZ [II.]

Tegnap ily című tárcánkból egy egész kikezdés kimaradt, amit most sajnos, csak mint hibaigazítást pótolhatunk, azon helyről, hol szerző arról szól, hogy Szilágyinak nemcsak a jelent és jövőt adják, hanem a múltba is beleillesztik. A kimaradt kikezdés így hangzik:

»Az aradi, ónodi országgyűléseken semmi sem lett volna a koncolásokból, ha ott Szilágyi elnököl vala, s rárivall az urakra kemény hangon:

— Méltóztassanak azonnal hüvelyükbe dugni a kardjaikat!

A hétéves háború is sokat vesz alakjából, ha ő elnököl Pozsonyban, mikor Mária Terézia odajött a kis II. Józseffel, mert Szilágyi imígy szólt volna:

— Gyermekeket ide behozni nem szabad!

A vitam et sangvinem talán el sem hangzik ott ez esetre.«

Nagy kár, hogy e kimaradt részletek megcsonkították a különben is rendkívül érdekes tárcacikket.

AZ ÚJ MINISZTEREK

Bevezetés

Nem szabad csodálkozni az új minisztereken. Az olvasó (talán minden olvasó) volt már egyszer-másszor egy jól berendezett konyhában, amelyikben éppen főztek, és gyakran láthatta, hogy a nagy fazekak, vaskos kondérok eltolva álltak a padkán, és a tálásban vagy füleiknél fogva fölakasztva lóg-

tak a falakon, és a kisebb fazekak, bögrék voltak a tűzhelyen, és azokban főtt a napi szükségletre való étel.

És nem csapták össze a kezeiket (ti. nem a fazekak, hanem önök), és nem kiáltottak föl:

— Óh, ez valami csodálatos, természetellenes!

Hát igen, nincs abban semmi különös, hogy Wekerle ott ül Bobula János mellett a szélsőjobbon, és hogy ott vegyül el a többi közönséges koponya között a Csáky gróf rövidre nyírt tojásdad feje is. Könyökére dőlve ábrándozik Széll Kálmán, bizonyos csömörrel a hatalom iránt. S minthogy rövidlátó, az izgó-mozgó alakoktól körülvéve, magát képzeletben kedves szimentali állatjai közé ringatja . . .

Vagy milyen szeszélyes kézlegyintése a sorsnak, mely Szilágyit fellökte az elnöki katedrúra! Az se utolsó dolog, hogy az öreg Tisza nap-nap után künn a folyosón szivarozgat, s adoma-beszéléssel és hallgatással tölti az időt Fehér Miklóssal, gróf Nákóval — éppen olyan, mintha Hunyadi János tollat fosztana, és az ütközetben viaskodnának mások.

De hát ez azért mégse szokatlan és nem rendkívüli, volt már így sokszor, és lesz még így sokszor.

A rend talán nem az volna, elismerem. De ahol örök mozgás van, ott nem lehet örök rend. A politikai élet egy óriás folyam, mely föltartóztathatlanul siet a maga medrében, és a nagy követ éppúgy eltemeti az iszapjába, mint a kicsinyt, megfordítja, ha neki úgy tetszik, kilöki a partra, vagy tán ki se löki, hanem egy kisebbet sodor a tetejébe, és csak siet, siet . . .

Bánja is a folyam, hogy most már a nagy kő van alul és a kicsiny fölül, megyen, siet tovább.

Bizonyára tehát nem a Bánffy hibája, hogy az események nem másképp jöttek.

Őelőtte, hogy a tisztelt olvasó teljes megelegedését kiérdemelje a kabinet megalaktásában, minden kritikát elhallgattatván, csak két megoldás lehetősége állott.

Vagy bevárni, míg a magyar anyák nagyobb minisztereket szülnek; de ez nagyon lassan megy.

Vagy kivitetni, úgy ahogy Héderváry Kont vagy Hunyadi László idejében volt divatban, az összes hatalomtól visszamaradt nagy embereinket a Szent György terére és,

hogy a szimmetriát ne rontsák, leüttetni a fejeiket — persze ma már ez is nehezen kivihető dolog.

Egyiket se tehetette, s következképp kénytelen volt kisebb embereket ültetni a piros bársonyszőlyékbe, mint aminők a kopott zöld bőrszékeken ülnek elvegyülve — s ez sérti az önök szemérmékét tisztelt közönség. Igaz-e, hogy eltaláltam?

Én mindamellet azt tanácslom, méltóztassanak bele-nyugodni, hogy a mai kormány ilyen, annál is inkább, mert ha nem nyugodnak is bele, ilyen marad.

Végre is az egész differencia igen kicsi lenne a két álláspont között. Ti. az a két álláspont van, hogy úgy is lehet: miszerint az ember előbb lesz államférfi, és azután miniszter, vagy pedig lehet úgy is, hogy előbb lesz miniszter, és azután államférfi. Nemigen érdemes ezen a különbségen fönnakadni.

És mielőtt áttérnék az új miniszterek egyenkénti bemutatására (rövid vázlatrajzokban), még csak azt jegyzem meg, hogy amit a nagy emberek elrontottak, azt a kisebbek sokszor helyrehozták.

Ámbár hiszen jogunk sincs voltaképpen a Bánffy új minisztereit előre kicsinyekké tenni. Ki tudja, hogy igazán kicsinyek-e? Nem kicsinek tetszett-e Baross Gábor, mikor Tisza államtitkárul tette Kemény Gáborhoz? Pedig ugyancsak kicsihez tette. Gondolta-e valaki, hogy egy nemzeti vezéralak rejlik gróf Csáky Albinban, midőn először ült le arra a székre, amelyet most Wlassics nyom, és amely most Wlassicsot nyomja?

»Nagy minisztérium.« »Kis minisztérium.« »Törpe kabinet.« »Erős kabinet.« Jóslások ezek néha és divatok. Gyakran csak üres epithetonok, amiket az emberek eltanultak egymástól és szüntelenül hangoztatják, rikácsolják éppen úgy, mint a Mátyás-madarak és papagályok. A nimbusz, a patina, mely befogja a rég szereplő alakokat, csalódásba ejti és megvesztegeti az ítéelő tehetséget, de éppen úgy vezetheti félre a *patina-hiány* is.

Példa rá a »nagy minisztérium«, az első, a hatvanhetedik. Még most is ott lógnak az arcképeik a nemesi kúriák vizitszobáiban. Huszonhat év harasztja befödte az alakjaikat teljesen. S mi huszonöt év a nemzeti élet folyamában? Öt perc, vagy mondjuk a Szilágyi kedvéért tíz perc. S e tíz perc alatt kisült ez ünnepélyes díszalakokról, akik, mint lázsiás tal-

lérok szerepeltek a közkeletben, hogy csak közönséges rézgarasok voltak. Csak az egy Andrassy tündöklük ki színarany voltában, minden időközön keresztül.

Születtek fáklyafénynél, és úgy is éltek, de a fáklyákkal együtt kialudtak, elmúltak.

S hogy az érem másik oldalára is rámutassak, mennyit gúnyoltuk, kicsinyeltük a Tisza minisztereit. Hányszor mondtuk a miniszteri padsorokra célozva:

— Itt ül Tisza a nyolc írónokával!

És mégis a Tisza *írnokaiból* három óriás maradt ránk: Baross, Wekerle, Csáky. Szilágyit nem is említve, ki már ellenzéki képviselő korában mameluk-szemmel (kicsinyítő üvegen) nézve is nagy volt.

Gondold meg ezt tisztelt olvasó, aki e cikkeket átfutod, és aki jártodban-keltesben megszokta, hogy áhitattal iszod meg a lőrért, ha híres vignetta van a palackján, s fitymálódva biggyeszted el ajkad a jó borra, ha még nem került az étlapra a reklámmal fölvert »grand vin«-ek közé.

Gondold meg ezt, és ne ítélkezzél előre a Bánffy-kabinet fölött. Várj, kérlek, egy kicsit.

És hogy addig se únd magadat, engedd meg, hogy a kabinet új embereit sorra bemutassam — nem amilyenek lesznek, hanem amilyenek most.

Kezdem pedig a holnapi számban Lukács Lászlóval.

AZ ÚJ MINISZTEREK

Lukács László pénzügyminiszter

Hogy mit csináltak azon a lucskos januári napon a miniszterek, amikor a kinevezési legfőbb kéziratot megkapták, és hogy általában mit érez ilyenkor egy miniszter, arról éppenséggel nincs fogalmam, de egyet bizonyosnak tartok, hogy ezen a nevezetes napon egyik is, másik is benyitott egy-egy papírkereskedésbe, és vizitkártyákat nyomtatott. Mert az embernek jólesik, nemcsak érezni, mi ő, de látni is, mégpedig nyomtatott betűkkel azokon a négyzögletes kicsiny papírlapokon. Valami sajtóságszerű varázs van abban.

Ezen okoskodásból indulva ki, joggal föltehetem, hogy Lukács László is benyitott ilyen kereskedésbe, ahol azt kérdezték tőle:

— Mit parancsol?

— Névjegyekre volna szükségem.

S leírván nevét és állását, meghatározta a látogatójegyek alakját.

— S mennyit parancsol, kegyelmes uram? Elég lesz száz?

A miniszter némán bólintott fejével, de magában azt mondta:

— Talán *ötven* is elég lenne!

És ebben a morgásban azonfelül, hogy híven kifejezte az akkori közhangulatot, benne van az ő két legmarkánsabb tulajdonsága: a takarékoság és a pesszimizmus.

Két kardinális kellék egy jó pénzügyminiszternek.

Hogy lett Lukács László pénzügyminiszter? Az isten tudja. Nincs ennek meghatározható receptje. Miniszterré lesz az ember váratlanul, sokszor hihetetlen okoknál fogva, és csak némelykor természetesen.

Ámbátor a Lukácsok éppoly szerencsések, mint a Szmrecsányiak. Ezzel a két névvel jó születni. Lukácsok mindig voltak a boldogító tüzeknél, és lesznek. Lukács György államtitkár volt. Később Lukács Béla lett kereskedelmi miniszter.

Egy Lukácsnak csak az ujját kell kinyújtani valami után.

Lukács László azonban nem nyújtotta ki az ujját. Nem azon az úton ment ő, amely a piros székekhez visz, mert Lukács László csak tanulta, csak tanulta a pénzügyi szakmát, csak egyre tanulta, és egyéb semmit se csinált.

Ott ült a Házban valahol a szélsőjobbon. Olyan igénytelenül, semmitmondón, mint azok a mezei szavazatok, amelyeket a Wipp telegramja ránt be a padokba időről időre. Nem volt a gomblyukában piros szegfű, hanem valami rejtelmes zordonság gomolygott a homlokán. Sivár életútság ömlött el egész lényén, mintha örökre azt mondaná: »Hát van nekem itt valami dolgom?«

Szikár, törékeny, vézna alak, lagymatag testtartással, a nyaka mintha félrehajolna egy kicsit, bizonyos fájdalmas vonás ögyeleg az ajkakon, ami a beteges embert mutatta. Azon

alakok közé tartozott, aki sokáig marad idegen. Négyszer-ötször is megkérdezi az ember, ki ez? És újra elfelejti.

— Aranybányái vannak — mondák.

— Hol?

— Erdélyben.

És ezzel vége volt. Ej no, hát így néz ki egy aranybánya tulajdonos? (Az ember azt szerette volna, hogy úgy nézzen ki, mint Beöthy Aldzsi.) Azt senki se gondolta, hogy abban a növekedő homlokú fejben nekünk is lehet aranybányánk. Bolondság is lett volna arra gondolni. Nem a fantáziájuk miatt választjuk ide az embereket.

Csak a legközelebbi szomszédjai ismerték, de azokkal se igen beszélt. Némán, csendesesen húzódott meg a padban, s meggömbült háttal, fejét könyökére támasztva, hallgatta a szónokokat.

Sajátságos embernek látszott, akit semmi sem érdekel a világon, még azok a beszédek se, amiket hallgat; olajbarna arcán sohase mutatkozik se tetszés, se nem tetszés. Az egész Ház ordít, lázban van. Lukács behúzza fejét a vállapockái közé, s még csendesebben ül. Szája meg sem mozdul mosolygásra, ha valami ötlet elcsattan, bár az egész Házat rengő hahota mozgatja; diószín szemében, melyek le vannak mindig sütve, nem csillan föl a lendület tüze az úgynevezett »lelkes momentumoknál«; olyan ő, mint egy kőember

De vajon igazán olyan-e? Ej, ki figyelné. Hiszen csak egy szürke ember, aminők százával jönnek a parlamentbe, nekik a parlament csak indóház, keresztülmennek rajta, és eltűnnek nyomtalanul, a vonat innen elviszi őket valamely állomásra, vagy ismét haza, ahonnan jöttek. Ki törődne Lukács Lászlóval? Ki találgatná, hogy a kőember belsejében tűz lehet belül, s hogy a hideg szenttelen arc alatt kacag ő a szíve mélyén. És hogy talán éppen akkor kacag, mikor a többiek lelkesednek.

Gondolkozik-e vajon? És miről gondolkozik? Ajka örökre be van csukva. Órákig ül mereven, mozdulatlanul, és soha sincs semmi észrevétele a szomszédokhoz. Szükségét nem érzi, hogy megszólaljon, és talán nem is szólna soha, ha nem kérdeznék.

Ha valamely ismerős megy el mellette, és jó napot mond üdvözlétül, rettentő szófukarságában arra se szól semmit, csak

a szempilláin vehető észre egy mozdulat, a szemekben rezeg egy hálás hunyorítás, s ebben a hunyorításban valami rejtett melegség. Ez a »fogadj isten«.

Mint a zárszámadási bizottság előadója, s más egyébkor is okos, higgadt érvekkel tele tömött szép beszédeket tartott, de ezek nemigen hatottak, mert a hangja színtelen, majdnem tompa, s beszédei (Neményi írta egy cikkében) olyanok, mint egy pisztoly, amely nem durran, de talál.

Igen, a beszédek okosak voltak. Izmos talentumra és ismeretekre mutatók, de ha mégis azt mondta volna valaki: »Ez a szikár, igénytelen emberke nemsokára Magyarország pénzügyminisztere lesz«, ti derék, tapintatos emberek, akik előre meg tudjátok szagolni, kiből lesz és kiből nem lesz miniszter, nagyot nevettek volna a jóslaton.

— Óh, óh a ruha se úgy áll rajta, hogy ez valaha miniszter lehessen!

De hisz erről senki sem beszélt, senki nem jósolta, s még az is, aki közelebből ismerte Lukács Lászlót, csak annyit tudott róla mondani: »Egy igen szerény jó ember«.

A Tisza sasszeme kellett, hogy fölfedezze. Tisza volt az első miniszterelnök ebben az országban, aki el tudott képzelni egy minisztert úgy is, hogy ne legyen a lábán lakkcipő, és hogy ne álljon mindig pózban.

Mikor pénzügyminiszter lett, megkínálta tanácsossággal. Lukács Lászlóban meghűlt a vér erre az ajánlatra.

— Hiszen nem értek én, kegyelmes uram, a pénzügyekhez.

S idegesen babrált rövidre nyírt szakállában, melybe patkóalakban lefelé konyulva nyúlik be a vékony bajusz.

De a generális szóhoz se engedte:

— Azt én jobban tudom, hogy értesz-e.

Tanácsos lett, de rövid időre, betegsége miatt meg kellett válnia állásától, de szintén rövid időre, mert Láng Lajos távozása után Wekerle államtitkáruul vette maga mellé. A nagy optimista egy pesszimistát. Az örök mosolyú ember egy keserű embert. A pazar ígérő egy olyan társat, aki fukarul bánik a szavával. De hiszen okos ember a mi Wekerlénk.

Az utóbbi időben, mióta a miniszterelnököt sok politikai gond nyomta, úgyszólván maga vezette a pénzügyminiszté-

riumot példás rendben, úgy, hogy midőn beütött a válság, a legnagyobb tárca egész természetszerűen hullott az ölébe.

Lukács László rémülten kapta hátra a fejét erre a szerencsére.

— Nem vállalom; dehogyan vállalom, hiszen nem tudok én a Házban beszélni.

Valóságosan könyörgött, hogy hagyják meg csak államtitkárnak, ezt már megszokta, tegyenek meg miniszterré másvalakit, akárkit, nem bánja ő . . . elszolgál ő inkább akárki alatt, még annak a dolgát is elvégzi, ha valami lusta ember lesz, csak őt hagyják meg államtitkárnak.

Hanem bizony nem hagyták, hiába hajtogatta egyre:

— Mit akartok velem? Nem tudok beszélni, ha mondom. Nem tudok, nem tudok . . .

Végre megnyugtatták, hogy ebben az állásban nem is kell beszélni tudni, mert ha valahol, itt egészen a *penz beszél*. Nagyobb szónok az Szilágyinál is.

Hát elvállalta, miniszter lett, utódja a legnagyobb nemzeti alakoknak, utódja Kossuth Lajosnak, Széll Kálmánnak, Tisza Kálmánnak, Wekerlének és a becsületes Duscheknek, aki garasos szivart szítt, sült krumplit vacsorázott, és a fizetését benn hagyta az államkincstárban, hogy azzal is több legyen. Miniszter lett, pedig ő maga semmit se segített hozzá, nem bókolt a hatalmasoknak, nem stréberkedett nagy képeket vágva, nem tartott tóosztokat a lakomákon nagy urak egészségére, nem intrikált és nem járt reklámok után, hanem csak dolgozott, tanult — és mégis miniszter lett.

Megfoghatatlan. Valami vesztét érzi már ez az ország.

*

Mióta miniszter, még nem volt semmi kiváló szereplése: tehát nem is írhattunk róla, mindössze a bécsi interjú esett meg rajta. Mégis német a német, hogy meg bírta szólaltatni! Nem ígérte meg ebben sem a valutát, sem az önálló bankot.

Fogadni mernék rá, hogy megcsinálja.

AZ ÚJ MINISZTEREK

Dániel Ernő kereskedelmi miniszter

A közéletben kétféle Dánielek mozognak. Az ékezet nélküliek és az ékezetesek. Az ékezet nélküli Dánielek régebben mozognak; primipilus, székely család. Az egyik ősük gügyüje volt Bethlen Gábornak, s nem kisebb dologban járt a bécsi udvarnál, mint a Lipót császár egyik kisasszony leányát megkérni a vén csontnak, a »serenissimusnak«; persze nagy kosárral jött haza.

Az ékezetes Dánielek nem mozognak olyan régóta. Minél fogva elég szórakozottak voltak elhagyogatni itt-ott az ékezetet, hogy ne látszassanak külön családnak.

De két hét óta megfordult a sor, és most már az ékezet nélküli Dánieleken üt ki majd a szórakozottság, ők kezdik el ékezetesen írni a nevüket, s e csodálatos változás szülőoka, hogy az ékezetes Dánielek egyik tagja, Dániel Ernő nevezetett ki kereskedelmi miniszternek.

Hogy esett meg az ő kinevezése? Miért lett általában miniszter, s miért éppen kereskedelmi miniszter? Ezt igen érdekes feladat volna levezetni. De estek már ennél nagyobb csodák is.

Egyszer a Magdeburg melletti erdőben kettéfűrészelték egy vastag, vén fát, és egy burkus katonát találtak benne, fegyverestől, panganétostól, úgy állt ott, mint a cövek. Az egész világ azon töprengett:

— Ejnye, hogy került ez a burkus a fa belsejébe?

Pedig igen egyszerűen történt. A katona a fa tetején volt, s a fa odvas lévén, a hirtelen támadó lyukba beleesett.

Hát igen. Dániel Ernő mindig a politikai élet tetején tartotta magát. Kedves modorú ember, minden prepotencia nélkül. Finom nett alak, sok értelemmel, nagy higgadsággal és elpusztíthatatlan szorgalommal.

Nem lehet tudni, milyen miniszter lesz belőle. De kiről lehet azt tudni? Minden új miniszter olyan, mint a fölvágtalan dinnye. A külső kérgéről alig lehet megítélni, hogy jó lesz-e.

De mégis inkább a jobbat lehet föltételezni. Szerencsés

keze van. Amihez eddig nyúlt, az mind arannyá változott, s noha aranyban dolgozik (sok mindenféle vállalatnak levén igazgató tagja), karaktere hótiszta maradt.

Egész lényén bizonyos jóleső nyugodtság ömlik el, mintha nem is volnának idegei, sötétbarna arca, mely erősen hegyes állba végződik, szinte ércből öntöttnek látszik merev mozduatlanságában, csak a két szeme élénk és fürge, mint a gykék. Ezzel a két gyksszemmel többet lát Dániel Ernő, mint gondolnátok!

A Házban nem játszott szembeötölő szerepet, ámbátor a legelőkelőbb bizottságnak, a pénzügyinek volt tagja, s egypár, mindig a nemzetgazdaság terén mozgó beszédével, kivált mint előadó, mindig a színvonal fölött maradt.

De mégis, nem annyira a beszédekkel, mint inkább azzal nőtt nagyobbra, hogy jól eszébe tartotta a bihari tizenegy parancsolatot.

Tisza Kálmán szerint ugyanis Biharban tizenegy parancsolat van, s az utolsó cikkelye így hangzik:

— Ne locs-fecs!

Dániel Ernő nagy volt a hallgatásban; soha nem követett el indiszkréciót, nem járt el a szája (a legtöbb politikus karrierjét ez rontja el), nem kritizálta a nagyokat, nem botránkozott meg a kicsinyek sületlenségén és a hatalmasok hibáin. Szája makacsul össze van szorítva, s gondolatai öt lakattal becsukva keringtek gyorsan bővülő homlokcsontja alatt.

S most íme ott ül ez okos ember a kereskedelmi piros székben; s abban is szerencsés, hogy a költségvetése már le van tárgyalva, s a következő még nagyon messze van és nagy ködben; de szerencsés abban is, hogy nincs annyi elődje, mint Wlassicsnak és Lukács Lászlónak, amely utóbbira négy hatalmas előd (Széll Kálmán, Szapáry Gyula, Tisza Kálmán és Wekerle) nézeget föl a szomszéd padokról. Hiszen mind finom, kellemes urak, nem csinálnak ezek semmi bajt, de mégiscsak kényelmesebb az őexcellenciákra nézve, ha az elődök az égből néznek alá, mint ahogy Baross fogja nézni Dániel Ernőt.

És hihetőleg meg lesz vele elégedve. Hihetőleg. Ej, mondjuk, hogy bizonyosan. Minek festenénk előre rémképeket? Hiszen olyan szép a jelen.

Őexcellenciája ott ül csendesesen a zsöllyében. Szempillái

le vannak félig csukva, ajkai közül szelíd mosoly leng. Fejével nyájasan bólint a jobboldal és a baloldal felé, ha ismerős tekintetekkel találkozik. Hegyesre faragott ceruzája mozdulatlanul hever az eleibe terített fehér papíron . . . Nincs mit jegyezni. Még nincs egyetlen ellenség sem. S sok jó barát ül körös-körül.

Minden oly vidám, oly meleg és kedélyes. A Házat valami sajátságos, üde illat tölti be, mint a ma kinyílt orgonavirágé (pedig voltaképp fojtó gőz van), s a hármaskorablakon beszűrődő téli napfény enyelegve futkározik a kegyelmes úr kifelé fordított tenyerén, mintha csiklandozná.

. . . És távol innen, fehér hóbunda alatt édesen alszik a kövér torontáli föld, mely immár nemcsak hüvelyes növényeket terem mesés bőséggel, mint eddig, hanem egy igazi minisztert is szült.

A MAI ÜLÉS

Akik bejöttek a Házba, széttekintettek, megdörzsölték a szemüket (s ha véletlenül ellenzéki szónoklat locsogott a koponyájukban), megkönnyebbülve vették észre, hogy az elnöki székből Berzeviczy ül hideg, méltóságteljes testtartással, márvány arcával, s átható mély tekintetével.

— Ah, már beleunt — gondolták. — Szilágyi tehát beleunt? Vagy tán beteg.

S megelégedetten dörzsölték kezeiket, miközben vidám lábkopogtatással veregették le a még megmaradt havat cipőikről.

— Jó jel, teringette, ez jó jel.

Minden szónok csak örülhet, ha nem Szilágyi az elnök. A tüdők mélyebb, üdőbb lélegzetet vesznek.

De nem, mi az? Hiszen Szilágyi ott ül a középső padsorban. Ohó! (És a réműlet szállta meg a szónokokat!) A tigris el van eresztve a láncról, hogy fölfaljon bennünket, ha mukanni merünk.

Bezzeg legott lohadni kezdett a beszélési kedv, s azon normális ülések egyike lett a mai, amiket tucatüléseknek szokás nevezni.

Az igazságügyi büdzsé volt napirenden, Erdélyi Sándor miniszter bemutatója. A vékony természetű, kellemes külsejű új

miniszter általános csendben fejtette ki programját. Nem használt semmi szösz, semmi cirádát, hanem minden szónoki cicoma nélkül egy szakminiszter rideg szófukarságával sorolta elő a jövő föladatait. Illett hozzá ez a puritán hang, mely a szerénység kellemes formái között hatott.

Erdélyinek jó ízlése van. Isten ments erről a helyről, még most, ahol mennydörgött és villámlott ezelőtt, egy úgynevezett »nagyobb igényű« beszédet tartani.

A minisztert nyugodtan, sőt helyesléssel hallgatták az ellenzékéről is, ellentmondások, közbekiáltások nem zavarták rokonszenves előadását, a jobboldalról pedig többször nyilvánult meg zajosan a helyeslés.

Utána az örökké nevető Kemény Pál kezdett beszélni. Rettenthetetlen bajnok, ő nem fél Szilágyitól, s si fractus illabitur orbis: elmondja a maga igazait. Végre is Szilágyi ide, Szilágyi oda, hiszen a fejét úgyse veszik, s a lábát kerékbe nem törik, hát mért ne beszélhetne?

Beszélt is a költségvetés ellen, mind jobban belemelegedve, kézzel-lábbal hadonászva, már azt se tudta az ádáz szónoki hévben, hogy mit beszél. Hát egyszer csak, uram fia, fölharsan egy nagy éljen a jobboldalról.

Kemény Pál elsápad. Mit mondtam? Istenem, mit mondhattam?

Megtántorodik, akadozni kezd. Az ördögbe is, Kemény Pál nincs az éljenekhez hozzászokva.

— Semmi, semmi — mondják a háta mögött — ne zavarasd magadat! Wlassicsot éljenzik a tegnapi győzelméért.

Csakugyan Wlassics ment végig a termen miniszteri széke felé.

Kemény Pál magához jött, s bevégezte beszédjét, átadva a szót Issekutznak, aki a budapesti törvényszéknek a Pesti Napló házkutatására vonatkozó ítéletét vitte a Ház elé, ami általános visszatetszést szült.

— Nem vagyunk mi királyi tábla, hogy ide föllebbezzzen!

De Issekutznak eleme a visszatetszés, mint a békának a rekettye a csendes hullámtalan tóban; még fokozottabb kedvvel beszélt, határozati javaslatot nyújtva be a sajtószabadságról és eljárásról szóló törvény revíziójára.

Issekutz nézeteit dirib-darabra csépelte egy igen okos beszéddel Horváth Gyula.

Most még Sághy akart szólani. S ha Sághy szólani akar, pedig sokszor akar, a Ház egyszerre kezdi keresni az ürügyet a menekülésre. Most az »idő előhaladottsága« volt az ar-kánium.

Orkánszerű kiáltás támadt:

— Holnap, holnap!

Ez lett a határozat is.

Minden ember azzal az erős elhatározással ment haza:

— Ej, de derék, ma éjjel kialhatom magamat. Csak tizen-két óra felé jövök holnap a Házba.

AZ ÚJ MINISZTEREK

Erdély Sándor igazságügy-miniszter

A jövőkor történetírója, ha elolvassa a mostani új miniszterium programbeszédeit, melyek pontról pontra az elődök testamentumának végrehajtására vállalkoznak, sokat fogja törni a fejét:

— Mi az ördögért távoztak hát el helyükről a régiek?

De végre is nem ennek a fickónak (ti. a jövőkor történetírójának) a kedvéért igazodik el a világ, elég, ha mi kortársak mindent tudunk, sőt még azonfelül is egy kicsit.

A dolog megtörtént. Elmentek. Egyik-másik a távozó miniszterekből ismételte a jelenetet, mikor Hunyadi János ráadja öltözetét Kemény Simonra.

Elhívatta egy-egy miniszterünk jó emberét, hú államtitkárát.

— Vedd föl a ruháimat, és viseld te!

A Kenyérmezőn ez avégből történt, hogy Hunyadiban kár ne essék, hogy a személy megmeneküljön, itten pedig azért történt, hogy a *ruhának* ne legyen semmi baja.

Ezért lett miniszterré Erdély Sándor is, aki még két évvel előbb másodállamtitkár volt az igazságügy miniszteriumában.

Először a derék kis fekete ember, Teleszky István államtitkár távozott. Rendjelenben vagy valamely más királyi kitün-

tetésben nem volt része, pedig ráérdemelt volna, hanem kapott helyette Szilágyi Dezsőtől egy legendát.

Ő komponálta ki, hogy Teleszky István (mint a Gyulai Pál Éjjeli látogatás-ában olvassuk) estenden beoson az igazságügy minisztériumába, és földolgozza a restanciákat.

Azután maga Szilágyi távozott el, és egyedül hagyta Erdély Sándort. De Szilágyi se akart kisebb lenni Teleszkynél.

S ha Teleszky a restanciákat dolgozza föl titokban, éjszaka, Szilágyi arra vállalkozott, hogy (mint a megholt Csaba vezér) amikor szükség lesz, előtoppan, és szétveri Erdély ellenfeleit a Házban.

Ilyen két *hazajáró ktsértet* mellett szinte könnyű feladatnak látszik az Erdély Sándor minisztersége. De meglehet, hogy csak látszik.

Hátha Kemény Simonnak is kényelmetlen volt a Hunyady páncélja, fegyverzete?

*

Erdély Sándorról különben vagy csak keveset, vagy csak lappáliákat lehet írni. Egy jó bírónak nincs története. S ő igazán jó bíró volt.

Azután államtitkár lett. De hát egy Szilágyi mellett lehet-e egy államtitkárnak története?

Elvégezte a kötelességét, ez az egész.

Nincs a pályájában semmi csillogó (mert a munka, hisz az csak munka!), nem fűződnék nevéhez nagy jelenetek, nagy beszédek, a parlamentben rövid ideje van, és különben sem kellett Szilágyit beszédekkel kisegítenie. De ha nincs semmi csillámló pályáján, nincs benne semmi homályos sem. Tiszta fehér út az, amelyen ő idáig jött. Pedig messziről jött. Ma harminc esztendeje a pesti városház egyik cellájában percegettette a tollát, mint írártárnok. S az a kopott fróasztal, amelyen dolgozott, nem rázkódott meg, nem vált szilaj csikóvá, mint az írók, szónokok bővös fróasztala, amely azt kérdezi:

— Hova röpüljek veled édes gazdám?

Neki lassan, fokozatosan kellett emelkednie lépésről lépésre, a szorgalom, kitartás és munka meredek, nehéz lépcsőin.

Harminc év sok idő. Harminc év jártányi terület attól a

kis cellától addig a fényes palotáig, ahol kétszer csendt a kapus, mikor az egykori irattárnok fényes cilinderjében belép a kapun.

Harminc év előtt! Mily különbség. Azaz, hogy semmi különbség. Akkor is hó volt, most is hó van. Akkor is így sietett a munkához reggelenként, most is a munkához siet. Ah, az egész különbség az a két csendítés a kapu alatt.

Azonfelül akkor szép ruganyos fiatal ember volt, bizonyosan az asszonyok is szerették (ezek helyett most csak a mamelukok szeretik). Azóta beteges és köhécselő ember lett; finom, törekeny alak, hosszúkas, piros arccal. Domború homlokán, ajkai körül fiatalos derű, de baloldalt kettéválasztott haját már erősen megcsípte a dér, olyan messziről, mint a cukorral behintett mákos metélt.

Sok csalóka dolog van Erdélyben; arca gyöngéd piros, mint egy diákgyereké, szakálla hófehér, mint aggastyáné. Mosolya kellemetes, szinte édes, van az egész lényében valami leányos bátortalanság, valami szűzies íz; mintha minden percben el akarna pirulni, s emellett a gondolkozásmódja határozott, de rideg, szinte kietlen. Szeléd, lesütött szemeiből viszatükröződik a szerénység, őszinteség, nyugodt, kellemetes, lassú hangjából az egyszerű igénytelenség melegsége árad szét, de néha fölveti a fejét, ajkai körül és a halántékainál sajtáságos ismeretlen vonalak képződnek, szemeiből zöldes fény lövell, s egy percre úgy rémlik, mintha egy kevély hatalmas úr állna előttünk.

De nem, nem, ez csak káprázat, csak képzelődés. Ő jó, egyszerű és kellemetes. Lehetetlen az, hogy másképp legyen. Már gyermekkoromban így képzeltem azokat a jó bácsikat, akik mindenkit szeretnek, akik megsimogatják a fejünket, kiveszik ujjainkból a tüskét, és valamennyi zsebük tele van cukorkákkal.

És mégis, hátha? Hisz annyi példa van rá.

Eszetekbe jut-e a bíbornok, aki alázatosan lehorgasztott fejjel járt Róma utcáin, míg nem lett pápa, és azután felemelte a fejét, és kiegyenesedett a termete, mondván:

— Eddig azért voltam meghajolva, mert a szent Péter kulcsait kerestem.

Hisz az asszonyok dereka is halcsontok közé van szorítva,

és az ember sohasem láthatja azokat az ördögös formákat egész valójukban. Azaz, hacsak ... de nem akarom folytatni.

A miniszterek egyénisége is ilyen szellemi halcsontok között van ... csak hogy ezek egyenként föl pattognak ...

Csak türelem, minden kitudódik.

Cup, cup! Ugráljatok vissza a tavakba, ti smaragdszínű leveli békácskák, akik jósolni akarnátok. És türelem, türelem.

Az bizonyos, hogy egy dilemma van itt. A képviselők így szólanak Erdélyről:

»Jó és lágy, mint a vaj, kenyérrre lehetne kenni.«

A tisztviselői azt hirdetik:

»Kemény akár a kő; még az igaz könny se váj rajta.«
(Gutta non cavat lapidem.)

Hogy van ez? Melyik az igaz? Mind a kettő semmi esetre. De hát nagy differencia-e, ha akár így igaz, akár úgy? Hisz ez csak a magánembert érinti benne. És végre is nem a saját kisasszony leányunkat adtuk feleségül hozzá, hanem ahhoz az istenasszonyhoz állították, akinek a szeme be van kötve, aki tehát nem is nézheti, hogy a szeretetreméltó mosolya-e hamis, vagy a szigorú lelke-e föl vett allűr?

Hogy fog-e csinálni nagyobb dolgokat, az a jövő titka, hogy tud-e, az az ő titka, szeretni fogják-e a mamelukok, az a mamelukok titka, mi azt nem tudjuk.

De egy rostaforogtatás nélkül is kétségtelen, hogy jó és szívs anyag, hogy becsületes ember, és azt a ruhát és fegyverzetet, amit Szilágyitól átvett, nem éri órajta semmi mocsok.

AZ ÚJ MINISZTEREK

Br. Jósika Samu miniszter a latere

I. Elődei

A személy körüli miniszterség voltaképpen magyar specialitás, ami abból a szomorú körülményből sarjadzik, hogy a magyar király nem lakik a saját országában.

Kreálásakor jól volt az kombinálva, de rosszul sikerült. Mindjárt a kezdeténél elromlott hatvanhétben, mert az öreg

Festetics Györgynek hatalmas kotlettekben lecsüngő szakállá volt, amivel imponáljon, de egyebe nem volt, úgy, hogy nem közvetíthette volna sikerrel a fölségnél a magyar kormány politikáját, céljait, s a királynak esetről esetre Andrássyval kellett az egyes dolgokat megbeszélgetni, s Festetich György gróf csak annyiban egyszívtalt az udvar előtt, mert rajta volt a főudvarmester listáján, azok között, akiket, mikor a sor rájuk kerül, meghívják ebédre. Mert bizonyos számú besteck fér a királyi asztalra, s minden besteckhez szükséges egy eleven főnemes.

Utána báró Wenckheim Béla jött; kedves ember, talpig gentleman, s azonfelül ötletes fej. Mondják, hogy egyszer másszor, amikor hozzáférhetett a királyhoz, meg tudta nevetetni, de hogy befolyása lett volna a királyra komoly politikában, az csak mese.

Orczy igen derék, jó ember volt, de nem a Metternichék fájából, a dolgokon nem tudott változtatni semmit, pedig mindinkább érezhetővé vált, hogy szükség volna Bécsben valakire, aki a nemzeti céloknak utat egyenget a király szívében, hű tolmácsa legyen a kormány intencióinak, s éles eszű megfigyelője ama finom pókhálóknak, melyek az udvarnál szövődnek, és (ha ügyesen állnak a résen azok, akiket illet) még idején összetéphetők.

Kezdték észrevenni, hogy a személy körüli miniszter hatáskörét ki kellene bővíteni (mert mi lesz belőlünk, ha egyszer csak a mi jó nemtőnk, Pápay is kidől onnan?). Végre is nem lehet azt többé olyan sine curának hagyni, mely csak a szabóművészet kiegészítéséhez járul — lévén a frakk sokkal szebb rendjellel, mint anélkül.

De hát nehéz, nagyon nehéz! Ha egy társaság következetesen megszokja, hogy a játszmánknál bizonyos meghatározott *Spielmark* csak egy pennyt jelent, nehéz rávenni az elméket, hogy az azontúl sovereign legyen. Nem, nem urak, ti nem bírtjátok odaállítani többé a személy körüli minisztert a megkívánt alakjában és értékében.

De az urak nem hagytak föl a reménnyel. A magyarok minden időben bírtak bizonyos *naiv* élelmességgel. Régen is, most is. Már Ferdinándot is nyilván azért választották meg Zápolya ellenében, mert Ferdinánd olcsóbb királynak látszott

— kész udvartartása s kész hadserege volt, a másíknak mindent előlről kellett volna kezdeni.

Hát most is Szögyény-Marich Lászlóra esett a Tiszáék szeme. Szögyény lesz a legjobb személy körüli miniszter. A többi embernek csak apródonkint, lassan kell magát a király rokonszenvébe belopnia. Ez már benne van nyakig. Ez egy kész ember. Azonfelül ismeri az intrikusokat — hiszen maga is intrikált. De éppen azért . . . Szegénylegényekből lesznek a jó pandúrok.

Szögyény lett tehát a személy körüli miniszter, de ő se vált be, mert ahelyett, hogy a magyar minisztertanácsot képviselte volna az udvarnál: az udvart képviselte a magyar minisztertanácsban — persze ezt is rosszul.

Lehetetlen volt tehát valamit csinálni ebből a szerencsétlen pozícióból. Mintha átok volna rajta. Maradt minden a régiben. A miniszterelnök koronkinti jelentései képezték az egyetlen érintkezési pontot a nemzet és a király között, amiről ezzel a körülfrással értesült a közönség a lapokból:

»Ma a miniszterelnök Bécsbe érkezett, délelőtt 11-kor legfelső helyen egy óráig tartó kihallgatáson fogadtatott.« (Bud. Corr.)

Ez ötször-hatszor történt szélcsendes évben, tehát körülbelül hat óra jutott őfelségének egy évben kedvelt Magyarországjára.

A királynak kétségen kívül vannak egyéb gondjai és egyéb országai is, de annyi országai nincsenek, hogy be kelljen látnunk, miszerint aránylag ennyi idő esik ránk.

A nemzeti közvélemény is megmordult a Szögyény távozásakor. Hiszen ebben az országban mindenki lojális. S mint-hogy máskor is megtalálta a nemzeti ösztön, ami neki jó, végignyilallott az elméken, mint egy jelszó, mint a »tengerre magyar« vagy más egyéb, hogy »közelebb a királyhoz, közelebb!«

A politikusok elkezdtek okoskodni:

— Küldtünk már nagy urat, Festeticset, de az ott fönt Bécsben kicsi úr lett a Schwarzenbergék, Lichtensteinok közt, küldtünk jó embert, Orczyt, de van is ott a jó embernek valami becse! Megpróbáltuk végre egy az *udvar levegőjében nőtt* államférfival, no annak csak lesz befolyása: volt is befolyása,

de mit ér, ha nem a mi kerekeinket hajtotta vele. Most még csináljunk egy próbát. Küldjünk oda egy a mi *parlamentünkben* *nőtt államférfit*, akinek esze is, tekintélye is sok legyen.

Igy ment fel gróf Tisza Lajos. Nehéz, kényes epocha volt ez. Csodák történtek ezalatt. A király a maga jóságával lehajolt a nemzet óhajtásaihoz, az egyházpolitikai kérdésekben. Már-már összeölelkezett nemzet és király oly melegen, mint soha azelőtt, mikor váratlanul közéjük esett egy *koporsó*.

Az öreg Kossuth meghalt és Hát igen annak meg kellett történni. Legenda volt már az a nép között, hogy egy kormányt az öreg magával visz a másvilágra.

Egyszerre mozogni kezdtek az udvari élet összes szövőszékei, ármánykodások, intrikák, s a beteges Tisza Lajos elkeseredve hagyta ott helyét a júniusi válságkor.

És most megint főni kezdtek a nagyfejűek koponyái a személy körüli miniszterség dolgában.

— Mindent próbáltunk már a világon, semmi se ment. A nagy úr nem hatott a nagy uraságával, a nagy tehetség az okosságával, a kedves ember a szeretetreméltóságával. Az udvar hatalmasain nem bírta magát keresztülverni. Még egy mód van. Küldjünk egy csinos, eszes fiatalembert, aki esetleg az udvari dámák révén próbálja . . .

Igy ment föl gróf Andrássy Gyula.

De gróf Andrássy Gyula, akinek már most is sok megvan abból, ami az apját nagy történelmi alakká tette, de még némelyeket ezután kell megszereznie, már akkor mindjárt kesernyésen jegyzé meg:

— Nem érdemes fölhurcolkodni arra a rövid időre.

. . . Persze, nem érdemes. Hiú törekvés minden. Amit az ős szakáll-kotlettek tönkretettek, azt most már a legpörgőbb szöke bajusz se reparálhatja meg.

II. Ő maga

Ilyen áldatlan pozícióra vállalkozott most báró Jósika Samu. Hogy hátha talán *erdélyi ember* többre megy ott, ahol a magyarországiak sorra kidőltek, mert az erdélyi embernek két esze van.

Mondják, hogy a király maga óhajtotta őt — s ez leg-
alábbis *szép kezdet*.

Jósika Samuról kevés mondanivalónk van. Szép, fel-
tűnően szép arisztokratikus fej és csinos alak. Nagy, lelkes,
fekete szeméből mély értelem sugárzik, domborúan ívezett
homlokán komoly nyugalom ül, csak ajkai körül látszik némi
gőg. De ez csak itt a klubban hiba, az udvarnál, meglehet,
imponálni fog.

Nem fiatalember már, az ötvenes évek tájékán van, s
mégis ő a kabinet legszebb embere. (Br. Fejérváry el van
csapva erről az állásáról.) Gazdag és művelt lelkű, aki mégis
szeret valamivel foglalkozni. Volt már főispán, képviselő és
államtitkár, de minden csak rövid ideig.

Jellemző rá, hogy ami meglehetősen szokatlan nagyurak-
nál, maga szólította meg Hieronymit a mostani országgyűlés
elején:

— Dolgozni szeretnék.

Hieronymi nagyot nézett rá:

— Ugyan ne beszélj? Hisz neked százezer forint jöve-
delmed van.

Mindegy. Mégis dolgozni akart, és Hieronymi állam-
titkárnak nevezte ki.

Most azonban odakerült a bankgassei szomorú palotába
— ahonnan még eleven ember vissza nem került sikerrel.

Eddigi működéséről alig szólhatunk, mert az még igen
parányi, és csak egy még parányibb ruhadarabon volt látható,
mely mikor valahol a Gyulai Pál szekrényében lóg.

AZ ÚJ MINISZTEREK

Br. Bánffy Dezső miniszterelnök

Azt a különös természeti tünetényt emlegették pár évvel
előbb az összes európai lapok, hogy Szibériában már most
augusztus elején kezd a prémes vadállatok szőre nőni — pedig
ezelőtt mindig szeptemberben nőtt.

Ebből persze mindjárt meg lehetett jósolni, hogy kemény
és hosszú tél lesz.

Az is volt; kegyetlen, zimankós, korai tél következett. A szegény állapotoknak azonban jó bundájuk lévén, föl se veték, és magam ellenben megtanultam ebből, hogy csakugyan van gondviselés.

És ha ez a gondviselés még egy gonosz farkasról is előre gondoskodik, lehetetlen, hogy a nemzetek jövőjét szívében ne hordja.

Mármost tehát, mi következik abból, hogy most egy a rendesnél vékonyabb szőrméjű kabinetet adott nekünk a gondviselés?

Az, hogy enyhe, derűs idők következnek Magyarországra, hogy nem kellene Széchenyi Istvánok és Kossuth Lajosok, se Deák Ferencek, hanem hogy a bekövetkező időre elegendő nekünk azon tiszta és becsületes politikusokból álló kabinet, amelyet Bánffy összeállított.

Ami magát Bánffyt illeti, ő ama csalóka rézgarasokhoz hasonlított, melyek a középkorban voltak elterjedve (én magam is láttam még egy ilyet), kívülről garasok voltak, de bennük arany volt elrejtve.

Efféle garasokkal a fejedelmek szoktak volt kártyázni, hogy a papok, akiktől mindig tartottak, azt higgyék, mintha kicsibe játszanának.

Bánffy sok csalódásba ejtette az országot. Egyike volt a Tisza-féle főispánoknak, akiket egykor így jellemzett a szűkszavú »generális«.

— Az én főispánjaim kétfélék: olyanok, akik azt mondják »így lesz« és arra mérget vennék, hogy úgy lesz és olyanok, akik ugyancsak azt mondják, hogy »így lesz«, de amire én válat vonok: »az isten tudja«.

Hát Bánffy nem az »isten tudja« főispánokból való volt (pedig ezeknek a családja nagyon elszaporodott azóta), hanem akinek az »így lesz« szavára mérget lehetett venni.

Ez a híre emelte föl házelnöknek. Ott ült immár a magasban, az ország leghatalmasabb székében, amely azonban a véderő vita óta úgyszólván Dózsa György izzó trónusává lett. Ott ült, de volt-e a kezében más hatalom, mint a házszabályok lemondáséja s a vén csengettyű, mely egy kos nyakára kötve, külön effektust csinálna, mint a Péchy kezében csinált?

S ezzel szemben, e semmi hatalommal szemben ott volt az elmérgesedett szituáció és az ő *híre*: hogy azért tették elnökké, mert hatalmas és erélyes volt, mert meg akarják a Házat zabolázni.

Én istenem, hisz ha egy szelíd idei bárányt ültettek volna ily kommentárral az elnöki székbe, akkor is fogvicsorgatva törnek ellene a szittyá farkasok:

— Micsoda, tisztelt bárány úr, ön meg akar bennünket enni? Hát majd mi esszük meg önt.

Bánffy ugyan nem volt afféle báránka, inkább tigris volt, de mit ért az ő tigrissége, ha érezte, hogy a fogai kukoricaszemekből vannak.

A házelnökség azon a fokon állt, amikor ő elfoglalta, amin a törülközőkendő — mindenki ezen törülte le a fölháborodását, rossz kedvét. A sajtó is, az ellenzék is, a szabadelvű párt is, még a kormány is. Ha valaki ballábbal kelt föl reggel e faktorok közül, annak a levét az elnök itta ki.

Belekötöttek a gérokkjába (hogy mer az úr szürke kabátban jönni ide?), kifogásolták a vörös nyakkendőjét (bezzeg Szilágyin most a sárga-feketét is megtűrnék), még talán arra is ügyeltek, meg van-e az elnök mindennap borotválkozva, mert úgy illik az ország méltóságához.

Száz furfangos agyvelő, egy egész siserahad gáncsolta, kifogásolta, csűrte-csavarta, analizálta kijelentéseit s alapszabály magyarázatait. S ő ott állt egymaga száz ellen, némi-lykor nem volt más a háta mögött, csak az a két mezítlábas angyal a címer mellől, mégis bátran állt nem egyszer, néha azonban megzavarodva, s támogatás híján eleresztve a gyepelőket, a szegény pamut cérnából való gyepelőket. Az emberek kicsinylőn mondták:

— Érthetetlen, hogy miért tartottuk mi ezt a Bánffy-t erős főispánnak.

De helyén maradt: szívós volt; ritka kitartással hagyta magát a Ház szeszélyei által paskoltatni és nem hiába. Vasakarata érvényesült. Az Eldorádó országába egy cukorhegyen kell magát az embernek keresztülnenie, ő egy arzenikumhegyen ette magát keresztül, s három év alatt túrhető állapotba hozta az elnöki katedrát.

És ma, midőn elhagyta, és mint miniszterelnök kezd igazi

valójában kibontakozni, az emberek elálmélkodva mondták:

— Érthetetlen, hogy miért tartottuk ma ezt a Bánffy gyenge elnöknek.

*

Miért? Hát miért? Amiért most erősnek tartjuk. Nem ő csalt, hanem mi csaltuk vagy csaljuk magunkat. Ő mindig ugyanaz volt, de nem ebben a világításban és attitűdben, s mi is ugyanazok voltunk, de nem ezzel a szemüveggel.

Gondoljatok csak vissza; hát úgy nézett ő ki, mint a sablon emberek szoktak? Más embereknek a homlokán képződnek redők, neki a nyakcsigája vet ráncokat. Ez az ember a nyakával is gondolkodik. Mocsárkékes szemeiben nem cikázta-e egyszer-másszor villámok? És milyen különös, tigrisszerű arca van. Mikor jól érzi magát, akkor komoly, mikor kedvetlen, akkor ez az arc nevetni kezd.

Van az egyéniségében valami titokzatos érdekesség, dacára annak, hogy lelke oly átlátszó, mint a kristály: nincs benne parányi se a tettetésből.

Még azt se titkolta el, hogy miniszterelnök szeretne lenni. Pedig ezt még Apponyi is el tudja titkolni — az igaz, hogy rosszul.

Hogy nem tagadta, amit nagy államférfiak is eltitkolnak, mint a szemérmes leány a férjhezmenési vágyat, el lehetne magyarázni önhittségnek is, de igaztalanul, mert Bánffy szerény ember.

E sorok írója maga kérdezte tőle a válság előtt, igaz-e, hogy ő lesz a miniszterelnök?

— Nem tudom — mondta, szokása szerint, levegőt szírpantva az orrán keresztül és a bajuszát sodorintva —, de nem lehetetlen, ha a különb tehetségek nem vállalkoznak. Nincs kizárva, hogy valami hasznot tehessek én is, habár csak kis időre.

És néhány nap múlva valóban beköltözött a miniszterelnöki palotába, melynek küszöbét még egy lakója se lépte át aggodalom nélkül, s nem hurcolkodott ki belőle megelégedett szívvel.

Mindenki többet visz oda, mint amennyit visszahoz. Ter-

mészetesen illúziókban, reményekben és nem egyebekben. Egyebekben inkább az ellenkező áll, mert Tisza alatt levették ugyan a homlokzatról a kifogásolt sasmadarat, de a *gólyának*, úgy látszik, nincsen megtiltva odaszállni.

*

Bánffy az első miniszterelnök, ki aggodalom nélkül lépett e palotába, melynek van szép terasza, pompás gobelinjei, van Tarkovicha, van Berczikje és van csuszamlós padlója, de Bánffy, mintha egy oroszlán és egy gyermek vére volna benne összekeverve, látszatával sem bír annak, hogy a veszélyekre gondolna. A felhőfoslányokkal berojtzott ég nem von árnyékot homlokára. Kis fekete selyem sapkája alatt alszik a gond, s végzi a maga miniszterelnöki teendőit oly könnyedén, olyan ügyesen, majdnem játszilag, mint egykor Morny herceg: »Igazítsd meg a tüzet Baptiste a kandallóban, én majd addig eligazítom Franciaországot.« Az ember szinte fölkiált: »Hát ilyen könnyű a kormányzás?«

Pedig nem könnyű — de valóban hinni kell, hivatása van rá Bánffynak, s hogy olyan bizonyosan *ehhez a helyhez* termett, mint midőn valamely plánta, mely egyebütt alig díszlett, egy egészen új földben, egyszerre csak mesésen nőni kezd és nő, nő, folyton csak nő . . . Bámulatos az ő megnövekedése harminc nap alatt, attól a *szeredától* kezdve, amikor átvette a kormányt azzal a gúnyos »signum«-mal, hogy *provizórius*, mondjuk addig a napig, míg ebédre hívta miniszterelnök elődjait — akik közt már ezen a napon nem ő volt a legkisebbik.

Eseménydús harminc nap — reá nézve.

Ott voltunk az első debütjén. A síri csöndben, amint elmondta a betanult kormányprogramot, amint gúnyosan vi-gyorgott a balmező, szorongó érzésekkel néztek össze a mamelukok, és az ijedelemtől csillámló vagy kárörömet kilövellő szemekből ki lehetett olvasni: »Nem fog beszélni tudni«.

. . . Hát igen, úgy van az, mikor az arany egy rézgarasha van belerejtve.

A becsületes jó mamelukoknak azonban nem volt idejük megőszülni e kínos érzelmek közt, mert egy félóra múlva ki-ugrott az arany.

Az első rögtönzésnél bámulatba ejtette Bánffy a megijesz-

tett pártot. Kitűnt, hogy okos szónok, aki hirtelen ki tudja parírozni a vágásokat, hogy ötletei vannak, gyorsan tekinti át a helyzetet, s debatterri ügyességgel emeli ki a fölvetett anyagból a kfnálkozó argumentumokat.

Az emberek föllélegzettek: az éljenzúgás megrázta a parlament falait, s Bánffy presztízse meg volt mentve.

Azóta aztán minden fölszólalása sikerült, mind mind jobban, amint a lámpaláz múlt — úgy hatott egy-egy beszéde a pártra, mint az őstalajból fölserkenő friss forrás.

A harmadik fölszólalásánál már eldobhatta azt a csúf mankót, azt a signumot. Senki se mondta már, hogy »provi-zórius«.

A főrendiházi sikerült beszéde óta pedig azt kezdik mondogatni: »Kész államférfi«.

Az egyszer bizonyos, hogy nem közönséges debatterri tehetség. Hangja nem valami különös, de jól hallható, beszédjében nincs sok lendület, de van bizonyos charme és erősen férfias aroma. Komprehenzív erő látszik a gondolatmenetén. A Tisza-iskolából való szónok, aki poénekkal dolgozik, polémiáknál az egész anyagot nem öleli föl, hanem piszkál benne a gyenge oldalakon.

Előadása rokonszenves, mert minden póz nélkül való, igénytelen, virágtalan és végtelenül egyszerű. A pátoszba át nem csap sohasem, s ez sokat ér. A mélységekben még nem jár, inkább csak fölül, de keze lába van mindennek, amit mond, a logikája duzzad az egészségtől, s fordulatai elevenek, sőt némelykor meglepők. Elragadni sohase fogja tudni a Házat — de meggyőzni igen, mert szavaiból úgy tetszik néha, mintha meggyőződésének melege áradna ki.

»Nem tudok beszédet könyv nélkül megtanulni« — panaszkodott az ominózus programbeszéd előtt s csakugyan nem tudta megtanulni. De a rögtönzésnél elemében van. Elég nyugodt szónok, csak az arca pirosabb valamivel, vagy halványabb, amikor szól. Jele, hogy vannak idegei. Nincs semmi különös szokása. A ceruzával nem gesztikulál, általában se-hogy se gesztikulál, a homloka nem gyöngyözik, mint az Apponyié, haja át nem nedvesedik, mint a Szilágyié (az igaz, hogy nem is igen van haja), csupán a bajuszához nyúlkál sűrűbben, mintha abból szedegetné ki a gondolatait, amelyek

a rögtönzések természeténél fogva bár laza pongyola összefüggésben következnek, de választékosan formulázott parlamenti nyelven, egy kis erdélyi mellékízzel.

De ami kormányelnöki állásában legtöbb hasznára lesz, az fegyelmezett feje. Tudja, mit akar mondani, és nem hagyja magát észébe ötlő új gondolatok által tárgyától elvezetni. Egy vassorompót állít szellemi énje elé. Közbeszólások és váratlanul fölmerülő incidensek megzavarhatják, de a zavara át nem hágatja vele a sorompóit. Készebb kétszer is elmondani egy ugyanazon érvet vagy fölvilágosítást, és újra meg újra kezdeni más variánsban, de hogy *elszólja* magát (amitől pedig már sok miniszter esett sorvadásba) egy poén kedvéért, vitetve az elokvencia és a hatás paripáján, arra olyan nagyon tud vigyázni, mintha a miniszterelnöki székben töltötte volna ötvenkét tavaszának fele részét.

Úgy, úgy! Rezzenjetek össze reménykedő lesipuskások, mert egy csodálatosan óvatos ember ez a Bánffy. Ez még a sziklák csúcsain is megtanul járni — és igen sokáig maradhat a nyakatokon.

Hallgassátok csak mikor beszél. Nem agresszív, nem kötekedő. Mérsékelt tartózkodó, s ha kidugja is szarvait, mint a csiga, egész testével sohasem jön ki a héjából.

E harminc nap valóságos epocha nála. Alig történt valami, és mégis sok. Hogy mit adott ő hozzá, mit a véletlen, nem lehet analizálni, de ami történt, az véges-végig kellemetes.

A lázadó százok csendesen, békeségesen billiárdoznak a klubban.

A szabadelvű párt szereti új vezérét. Oh, ez a párt folytonos szeretetre van alkotva. Igazán megindító.

A Ház, ez a rettentő Minotaurus, mely rúgott, harapott éveken át, most néhány százra menő karjaival elterpeszkedve aludni látszik. Bánffy adott volna be neki valami láthatatlan altatóport?

S a választások? Nos, azok is sikerültek. A fölgyújtott kerületekből diadalmasan jöttek vissza a miniszterek, s a fő-tisztelendő püspök urak még egyre búsan dúdolhatják:

»Csak egy Zelenyák van a világon.«

*

Nem szabad immár sokat időzni Bánffy egyéniségének kidomborításánál. Ez már csak egy esszébe illenék, s esszé csak a történelmi alakokat illeti.

Nincsen kizárva, hogy egykor az lesz. Minek rajzolnám őt most a pálya kezdetén Haruspex-vonásokkal, amiknek színeit karikírozná az idők folyamataja.

S te jámbor olvasó, aki őt a történetek után talán egy partival képzeled a nyakában e fölfrással: »A király kedvence«, elégedj meg egy picinyke vázlattal, mert a lélek redőibe én bele nem látok, s csak félig nyithatom meg előtted a perspektívát. Vagy talán úgy képzeled, ahogy a beszterce-naszódi főispánt rajzolták az utolérhetetlen Jeffreys bírónak kegyetlen tekintetével, rettentő szemöldjeivel s fölháborító erőszakoságaival.

Mennyire csalódom, tisztelt barátom; ha belépsz esténként a szabadelvű klubba, egy szikár termetű, nyájas, vidám tekintetű urat látsz egy kissé excentrikus öltözetben, az ember örökre azt hinné, hogy Bánffy kora hajnalban kel és *sötétben öltözködik*, gardrobjából csak úgy találomra húzván ki a mellényt egy 1873-i téli ancúgból, a nadrágot egy 1892-i tavaszi ancúgból, és így tovább.

A nyájas úriember barátságosan rázza meg kezeidet, derült szemeiből a nyíltszívűség sugárzik, s egész lényében jóleső varázs van, mely felkölti rokonszenvedet, megmelegít anélkül, hogy olyan faszcináló hatása lenne, mint a Wekerle modorának.

Nem affektál, nem nagyzol. Bizonyos nonchalance-szal diskurál, komoly témákat vegyítve pajkosakkal. A tréfa, kötekedés otthonos nála.

Majd mindenkinek mond valami ingerkedést, de aztán hozzáteszi:

— Nono, ne hidd, hisz csak tréfálok.

A nagyképűség (ez a politikai agyvelő-csúz) távol van tőle, nincs benne semmi mesterkéltséget, semmi csinált, egyenes, tiszta, gentlemanlike karakter, mint embernek csupán egy szembetűnő gyengéje van, amelybe belelátni csak a legbizalmasabb barátainak enged. Előttük ugyanis, körültekintve előbb, hogy magyartalanságát észre ne vegyék a távol állók,

kihúzza burnót-szelencéjét, és megédesíti orrának a nehéz szolgálatokat, melyeket ebben a náthás időben végez.

Más magyartalan vonást még eddig senki sem vett észre Bánffyban.

Kis fekete sapkája fején van a klubban is, ahol csoporttól csoporthoz megy, s meghallgatja barátjai tanácsát s kívánóságait.

Minden fontos vagy nem fontos ügyet szóba hoz diskurzus közben patriarkálisan könnyed, nyílt eleganciával, nem úgy, mint régen volt, hogy mindent a *boszorkánykonyhán* főztek. Rendesen megvan már a kiforrott véleménye, s ahhoz makacsul ragaszkodik, de szereti az eszmecserét, s egy kis disputa kedvéért — a legszebb asszonyt is képes volna a faképnél hagyni. Konok disputáló, de nem teszi főnnehézással, még kevésbé prepotenciával, hanem mindenáron kapacitálni akar. Ha nem adnak neki igazat, annál inkább kalapácsolják meggyőződésre a nézetét. Ilyenkor sebesebben szívja cigarettáját, s idegesen játszik az óraláncán fityegő tallérral, melyen Szent György legyőzi a sárkányt.

A képviselőkkel szemben szerencsés véralkatával igazi jó pajtásnak játssza magát, de azért képes megtagadni a kívánásaikat, s ha valami még nem aktuális dologra kéri ígéretét, vállvonogatva mondja:

— Édes barátom, én előbb mindég az ennivalóval akarok tisztában lenni, és csak azután hívlak rá vendéget.

Senki nem kezelte még a hatalmat ildomosabban, méréseltebben és tisztességesebben, mint ő eddig, s méltán lehetne kérdezni csodálkozva:

— Hová lett hát az erőszakos Bánffy főispán?

Mire csak a pszichológia adná meg a választ.

Hányszor esik meg, hogy akinek kevés pénze van, sokat költ, és mikor aztán sok pénzhez jut, fogához veri a garast.

A beszerce-naszódi főispán vickándozott a maga hatalmával, mert jól esett neki sokat mutatni a kevéssel, de Magyarország miniszterelnöke kímélve bán vele, mert sok hatalma van.

Egyebekben azután (hogy végre befejezzem) Bánffy is csak olyan, mint a többi miniszterelnök volt.

Átjárogat Falk Miksához.

Érdeklődik a Széll Kálmán siementhali tehenei iránt.
Zsebében hordja a bécsi vonatok menetrendjét.
S örül azoknak a napoknak, amelyekről mi búsan írjuk:
»Ma a Házban megint unalmas ülés volt«.

AZ ÚJ MINISZTEREK

Perczel Dezső belügyminiszter

Tisza idejében, azon nagy stabilitásnál fogva, mellyel a kormányzat mindig ugyanazon kezekben maradt, nem sűrűn támadtak a parlamentben úgynevezett »jó erők«. Vagy ha támadtak is, nem volt nagy a kereslet, következésképp nem volt előzködés, stréberség se.

Az emberek olyan szépen elképzelték, hogy Tisza mindig meglesz, hogy nem is tartották érdemesnek maguktól nőni. Elméjüket fölverte a fatalizmus gyepe:

— Ha a generális akarja, hát kihúz nagyobbra, ha pedig nem akarja, akkor úgyis hiába nyújtózkodom ám.

Az utolsó hároméves országgyűlésre mégis bejött néhány derekas tehetségű képviselő: Visi, Gajári, Latkóczy, Berzeviczy; a későbbi »keddi vacsorák« alakjai.

Berzeviczy államtitkár lett, s fényes karriert futott be, azon államférfiak közé küzdve föl magát, akik Bécsből lehetetlenek. (Némely embernek nagy szerencséje van.) Visi meghalt olyan jó időben, hogy minden ember megsiratta. Latkóczy államtitkár lett olyan rossz időben, hogy mindenki sajnálja, míg ellenben Gajári, akinek speciális talentuma van a politikára (nem kisebb, mint a legkiválóbbaké) beállt újságírónak, és nem lett semmi, mert az újságíró csak újságíró, örüljön, hogy él.

A következő öt éves országgyűlésben sem kereste senki a nevezetesebb új erőket. Hiszen csak főispánokra van szükség a megholtak helyett, s ahogy a tót mondja: »Zabocska mégiscsak termett«.

Csak a figyelmes, minden jelentéktelen dologra kiterjedő szem vehetett észre néhány érdekesebb alakot. A melankolikus Rosznert; csupa ideg, csupa finomság, okos analizáló fej.

Miklós Gyulát, a párt enfant terrible-jét, ezt a vakmerő kis sárkányt, aki parazsat fúj az orrlyukain és a száján keresztül, és meg fogja enni a korrupciót, az ellenzéket *és mindent, ami harapnivaló van a világon*. Friss erő duzzadt izmaiban, s üde bátorság árad ki egész lényéből.

A harmadik alak, aki kevésbé tűnt föl, egy csontos, szikár fiatalember volt. Hosszúkás arcát enyhe vonások tették rokonszenvessé, s korai barázdák szántották át: gesztenyeszín haja meggyérült és sűrűn vegyültek bele ezüstös szálak, sugár alakja meghajlott kissé vállban, csak diószínű szeméből csillámlott ki még az ifjúság tüze.

A szélsőjobboldal egyik padjában foglalt helyet, s nagy figyelemmel hallgatta a szónokokat. Olykor hátrafordult a szomszédjaihoz, és dicsérte a beszédet vagy gáncsolta (már amilyen volt), de már maguk a megjegyzések bizonyos figyelmet keltettek a szomszédság előtt.

— Ez valami komoly ember lehet.

Mert a Ház tagjai, tisztelt olvasó, leginkább a folyosókon tartózkodnak, s akik bent vannak is, hosszú évek alatt úgy megszokták nem figyelni a beszédekre, hanem elgondolkozni valamiről, hogy nekik a bent folyó szónoklatok olyanok, mintha tengerparton ülnének és hallgatnák az óceán mormogását, csak egy-egy zivataros szcénánál vagy »zajos derűtségnél« riadnak föl, és jobbra-balra kérdezősködnek:

— Mi történt?

— Mit mondott?

— Nem tudom.

A szavazásnál felállnak gépiesen, a »helyes«-eknél és »úgy van«-oknál belevegyülnek a kórusba gépiesen, a testük és a voksuk ott van, de a lelkük ki tudja hol kalandozik . . .

Hát némi figyelmet keltett mondom, az új képviselő. A megjegyzései is mindig talpraesettek voltak. Ugyan ki lehet?

— Akik ösmerték, bizonyos elismerő hangon mondták:

— Ez Perczel Dezső, volt Tolna megyei alispán.

Persze. Hogy ezt mindjárt ki nem találta az ember! Pedig minden Perczel úgy néz ki, a familiáris hasonlat meglepő. S a vicispánból is van rajta valami. Az önérettel párosult nyugalom a homlokán.

Lassan-lassan kezdett kibontakozni és szerepelni. Nem

lépett fel aplomballal; nem szífta fel hirtelen a rokonszenveket, mint fényes napgolyó, ahogy fölszítja a nedveket. Az ő hatása a nyájas házi lámpáé volt, amely fényt tart és még melegít is közelről.

Csakhogy idő kellett, míg észrevették a szfinxek közt. Mert első intrádára úgy ülnek ott az új Ház új tagjai megfjetlenül, mint a szfinxek.

De a legtöbbről csakhamar lekopik a titokzatosság. Az öregúr amott a hátsó padban, ki közömbösen hallgat ellenfelet, jó barátot, rezes pápaszemét a homlokára tolva, pihenni jött ide egy hosszú életpálya után. Itt elől az a feszingő fiatalúr mindjárt harmadnapra el fogja hozni a gukkerját, majd meglássátok. Szeme a karzatokon jár. Sapristi, ez meg akar itten házasodni, a képviselőség nimbuszában.

A bal szomszédja vörös lesz, dühbe jön, ha bosszantót hall ellenzéki padból; közbekiált, fölszisszen, mintha ő volna a nemzet élő lelkiismerete, s tomboló tetszésben tör ki, ha a miniszter mond valami helyeset. Rögtön tisztában vagyunk barátunkkal. Ez se szfinx már. Jó napot, kedves akarnok úr!

És lassan-lassan mindenik elárulja, mit akar. Ott egy kiélt grófocska, aki megunta az asszonyokat a kontinensen, a tigrisvadászatot Afrikában, a bikaviadalokat Madridban, és idejött új sportot keresni. A stréberék, pozőrök, fezőrök és gascogne-iak egész serege nyüzsög. A gascogne-inak virág van a gomblyukában, s könnyed mosoly lebeg ajkai körül, a pozőr nagy képeket vág, a fezőr diplomáciai ügyességét csillogtatja, a stréber hajlong és kúszik.

S a fent hullámzó, izgó, mozgó és vickándoó alakok által mintegy eltakartatva, nőtt meg Perczel Dezső, szinte észrevétlenül, úgy, ahogy februártól júniusig megnő a nap, egy tyúklépéssel nagyobbodva, ahányszor a földgolyó egyet fordul a tengelye körül.

*

Milyen világ ez itt, milyen világ! A ravaszság az együgyűség ruháját ölti fel, s az ostobaság néha ravaszágnak néz ki. Itt minden csalóka, mert minden fénylik. Fénylik az arany és fénylik a szurok is. Ragyogó színpompában bukkan föl a

nagyravágyás, a bölcsesség lárvája alatt kullog a cinizmus, s hóféhér koszorúval táncol kánkánt a bizantinizmus.

Ilyen világban nehéz volt Perczel Dezsőnek megnőnie. Nagyon is egyszerű és szerény volt arra.

Nem előzködött. Nem lökdöste az embereket felgyűrt öklökkel, magára vonva a figyelmet.

— Nézzétek, milyen izmaim vannak! Erős vagyok. Adjatok munkát, több munkát, még több munkát.

Csendes volt, hátra húzódott. Ha néha fölszólt a bizottságokban vagy a plénumban, annak is olyan igénytelen formát tudott adni, hogy csak kevesen vették észre hideg, erős judíciumát, nézeteinek érettségét s a hosszú, széles mezőt, amit belát.

Fejét könyökére támasztva üldögélt padjában hosszú évekig egyszerű, többnyire szürke ruhában, figyelt, kontemplált, tapasztalt. Nem volt semmi híre, mint ahogy nincs a jól nevelt szűz leánynak. Évek futottak évek után, miniszterek, államtitkárok keletkeztek, s a régiek átültek a zöld bőrpadokra, hol valóságos gyűjtemény van már belőlük, mint az elhasznált levélbélyegekből. (Az szinte mindegy már, hogy egyik talán egy frankos márk volt, a másik csak öt centime-os.) Új emberek lettek szereplők, régi híresek eltűntek végképp az elfeledés szűk ajtaján — és Perczel Dezső még mindig ott ült minden duzzogás nélkül, szerényen, csöndesen régi padjában, két könyökére támasztott fejével.

Vajon megfordult-e ebben a fejben a gondolat, hogy ő valamikor Magyarország belügyminisztere lesz?

S ha megfordult, milyen minőségben motoszkált ott? Úgy-e, mint vág, úgy-e, mint álom?

Nem. Erre nem gondolt Perczel Dezső. Erre senki se gondolt. Ebben a nagy vásárban rá nem érnek az emberek találni, kibem mi lakik. Ha valamelyik óra muzsikális, hát az ütésnél maga húzza el a nótáját, ha pedig kakukkos, hát 'iszén majd kijön belőle a kakukk magától is. És in ultima analisi, a gondviselés dolga, hogy mit tegyen a maga kiszemeltjeivel.

Nos igen. Szükséges volt, hogy egy lift ereszkedjék le a mélységbe, hogy Magyarország leendő belügyminisztere fölfelé emelkedhessék a homályból.

Te gonosz fátum, ki a természet összes rejtélyes erőit ina-

saidul tartod, te csinálod az eseményeket, a fordulatokat, a katasztrófákat, sikereket. Te csinálsz mindent.

A lift lezuhant. Egy ember meghalt. És azt mondták: »Ravasz volt egész élete, és ravasz volt a halála is.« Ej, pedig, látod fátum, te még annál is ravaszabb vagy!

A képviselőház alelnöki széke maradt üresen. Bizonyára nem vált azért alacsonyabbá, mert egy bűnös ember ült rajta.

A Ház figyelme Perczel Dezső felé fordult. Miért éppen őfeléje? Ki tudja! Más is betölthette volna, kétségtelen. De éppen ez az a megmagyarázhatatlan, ez a rejtélyes, ez a végzet.

Perczel Dezső képviselőházi alelnök lett. Valami láthatatlan kéz egy rugót nyomott meg az irányadó emberek elméjében, s a rugó Perczel Dezsőre ugrott. Éppen úgy ugorhatott volna másra is, de őrá ugrott.

S Perczel Dezső sorsa el volt döntve.

Az egyszerű mameluk, ha szerény, láthatatlan, a Ház elnöke ellenben látható. Az alelnök már ott van a parlamenti kirakatban, és górcső alá kerül.

Ami tehát ezentúl következik, az többé nem véletlen. Perczelt megfigyelni annyi, mint felismerni az értékét.

Az most már matematika volt, hogy a piros székét el nem kerüli.

*

Gyorsabban történt, mint hinni lehetett volna. A bécsi fellegek meghasadtak . . . Szinte álomnak látszanak a válság elvonuló képei. Kálnoky boldogtalan sziluettje a háttérből. A király kedvetlen, neheztelő arca. A Khuen kísérlete . . . Milyen gondolat, hogy a vadludak tojásait egy jámbor házi tyúk költse ki.

Pedig kicsibe múlt, hogy nem így történt.

Aztán milyen váratlan fordulat ismét, amint a kinevezett miniszterelnök, Bánffy Dezső, akinek régi szerelme, vágya volt a belügyi tárca, mikor előtte állott, egyszerre azt mondta: »Nem kell«.

Azon kezdte a kormányzást, hogy önmagának parancsolt. A tárcát átadta Perczel Dezsőnek.

A meglepetés moraja zajlott. Aggodalmas hangok emelkedtek:

— Gyenge lesz, gyenge, gyenge.

S valóban óriás feladatokat tologat az idő e tárcára. A király kinevezésének így kellett volna szólnia: »Kedves Perczel! Kinevezem önt Gigásznak«. De a király csak belügyminiszternek nevezte ki. A nagy feladatok pedig jönnek, ez csendesen kísérteties léptekkel, az dübörögve zordonan.

Jön az egyházpolitikai törvények végrehajtása.

A közigazgatás államosítása. És ami talán a legfontosabb, jön a nemzetiségi kérdés.

Ah a nemzetiségi kérdés! Mily szerencsétlenség, hogy a magyarok nemzetiségi politikájához csak egyetlen népfaj paszszol be: az úgynevezett *görög-rác*, amelyik szép csendesen elnémul, kihál *önmagától*.

Hát igen, szélteben kóvályogtak aggódó hangok Perczel gyengésege miatt, de csak addig, amíg Perczel meg nem szólalt. Bonyhádön elmondott szép beszéde után elnémultak azon becsületes Kasszandrák, akiknek látóképességét a túlságos hazaszeretet növeli.

S mikor legközelebb a Házban is fölszólt az új belügyminiszter, az ő egyszerű becsületes érveléseivel, minden pátoz és póz nélkül, távol ugyan a cicerói kellemtől vagy a humor fönséges nagyságától, de a szakember biztonságával, a feladatok felismerésének magaslatáról, a meggyőződés kisugárzó erejétől valóságosan beragyogva, még az ellenzék is úgy érezte:

»De 'iszen egy egész férfi ül ebben a nehéz székben«.

Epilóg

Állj meg itt tisztelt olvasó, mert én is (e sorok ismeretlen frója) megszakítottam e helyen a vázlatrajzot, így okoskodván:

»A miniszter túlságosan meg van dicsérve, a közönség el sem hiszi. Mert semmi sem lehet banálisabb, mint egy minisztert dicsérni anélkül, hogy szidná is az ember. Hiszen még az arany közé is rezet kell vegyíteni.«

Féltettem a kéziratomat, amíg valami malíciát kigon-

dolok Perczel ellen, amit a cikk végére csapjak. Semmi, de semmi se jutott eszembe.

Az ellenzékhez kellett fordulnom.

— Mondjanak nekem valami rosszat Perczel felől.

Rázták a fejüket, hogy ők semmit se tudnak, hanem adtak egy jó tanácsot:

— Kérdezősködjék ön a főispánoktól!

A főispánokat is meginterjúvoltam; az egyik rejtélyes arcot vágott, és baljóslatún mosolygott, a másik a füle tövét vakarta kedvtelenül, a harmadik az égre nézett és felsóhajtott, mintha mondaná, hogy legyen még egy darabig türelemmel. Hiszen minden szivar elég, egyik jobban, szebben ég, mint a másik, ha rágyújtanak, de a *csutkája valamennyinek keserű lesz.*

... Igaz, ami igaz, jó miniszternek, rossz miniszternek egyenlően ez a sorsa.

APRÓ CSATÁROZÁSOK

A folydogáló vitában sok elkánficsorodott locsogás volt. Beszélt Pál és Péter, beszéltek a nagyobb beszélők és a kisebbek mindenféle formában és alakban, meritumban, személyi kérdésben és »félreértett szavak«-ban. Beszéltek mindenféleképpen. És a nagy összemérvőzésnek a következő eredményei voltak.

Kisült, hogy az a történet, mikor a gólya, amelynek a fészket feldúlták, egy égő üszköt hozott bosszúból karmaiban a házfedélre — csak egy egyszerű ostoba madár volt. A mi politikai gólyánk (nem a nemzeti párt vezéréről van szó) még amellet olajágot is tart a csőrében — hogy Bécsből ezt lássák, a kaszinóból pedig amazt.

Kisült, hogy a fúzióból nem lesz semmi.

Meg lett ijeszttve az ország, hogy Apponyi a kolostorba megy — ha beismeri a tévedését.

De a nagy tévedők szerencsére nem úgy vannak alkotva, hogy valamit beismerjenek. A nagy tévedők sohase számolnak tényekkel, hanem a reményeikkel.

Ugyancsak e vita alatt kibontakozott a szabadelvű párt szürke harcvonaláiból Magyarország leendő vezéralakja,

Tisza István, kinek kétszeres fölszólására, mint mikor a romantikus regényekben valaki végre az ideálját találja föl, a párt szíve szinte megdobbant:

— Ez ő!

Templomi csöndben hallgatta barát és ellenség most első ízben, mire egy angломán (de nem Beöthy Ákos) szellemesen jegyzé meg egy brit parlamenti kifejezéssel élve:

— Megtalálta végre a Ház fülét.

Most már körülbelül bizonyos a jövő, hogy a következő decenniumban Tisza István és Apponyi Albert fognak vívni heroszi csatákat a parlamenti homokon — ha csak ... De nem, lehetetlen az, hogy ő belássa. —

De egyelőre még Bánffyt ütik mindnyájan, s hihetőleg még soká fogják ütni, azért, hogy nem nagy orátor. Más ok nincs — tehát ehhez nyúlnak, mintha egy államférfiúnak valósággal a nyelvelés volna a kritériuma. Hiszen szép volna, jó volna, ha a sas énekelni is tudna — de hogy nem tud: abba egyszer bele van nyugodva mindenki, Herman Ottótól kezdve egész Brehmig, s az is áll, hogy azért mégis előkelőbb madár némely énekeseknél.

Kisült ebből a vitából az is, hogy Polónyi szereti Apponyit, s hogy Apponyi szereti Szapáryt, s következésképp Szapáry is szereti Polónyit. S ez a keresztényi szeretet az egyetlen meghatározó momentum a harcban álló parlamenti tömegek között.

A mai napon egyébiránt nem annyira a kormány ellen viaskodott a szélsőbal, inkább egymást dőfték, boksztolták ádáz gyűlölettel és elkeseredéssel.

A Justh-párt, az igaz, nem volt bent (legjobb lesz, úgy látszik azt a nevet venni föl: a be nem járó párt), mindössze négy Justh-párti lézengett, elvegyülve a szomorú mezőn, hol őt bogáncskóróra esik egy kalász. De ez csak annál kényelmesebb volt a Polónyi-pártnak, hogy vehemensen támadja őket.

A kormánypárt diszpusztálva őgyelgett a folyosókon, míg a nagy viaskodás betöltötte az ülés utolsó felét.

Sok mindenféle diskurzus van ilyenkor.

Az egyik csoportban Bánffyt dicsérték, aki a kellemetlen támadások dacára is, férfiasan, el nem veszített kedvvel viszi

az ügyeket; a másik csoportban Szilágyi méltóságteljes elnökségét magasztalták, melyre, mint valamely epochális fénypontra, fognak föltekinteni a késő utódok.

Valaki megjegyezte a csoportból:

— Nem lesz ő holtáig elnök. Kiösmerek Bécsben és megszeretik. Majd meglássátok, hogy egyszer Bánffy után ő veszi át a miniszterelnökséget.

— Nem vállalja — felelte apodiktikus hangon egy komoly arcú államférfi.

— Dehogyan vállalja — bizonykodott egy másik Garantfrozom, hogy elvállalja, és miniszterelnök lesz.

— Nem lesz, ha mondom — viszonzá mogorván az előbbi.

— De miért nem? — kérde amaz bosszankodva.

— Miért? Miért? Hát azért, mert senki sem vállalkozik melléje királynak.

A FŐRENDIHÁZBÓL

Amióta az egyházpolitika fölszűn van, érdekessé váltak a főrendek tanácskozásai. A múzeumi háznagyi hivatalt időnkint megrohanják a karzati jegyért esenkedők. Fehér hajú, csillagkeresztes dámák, bájos komtessek könyörögnek helyért, akár a kakasülő utolsó sorában. Így volt ez a múlt héten is, mikor újólág a méltóságos Ház elé kerültek a vallás szabad gyakorlatáról és a zsidó vallás recepciójáról szóló törvényjavaslatok.

A karzat minden parlamentnek érdekes kiegészítője, sőt akárhányszor hőmérője és vezetője.

A magyar főrendiház karzata különösen jó hőmérő. Mikor nagyon sok mágnásasszony tódul az ülésre, akkor a kormány lába alatt többnyire erősen inog a föld. Ők vezetik és szervezik tulajdonképpen a főrendi ellenzéket.

A templomtól (ahol a gyűlött egyházpolitikai törvényjavaslat bukásáért imádkoztak) a fogat a múzeum lépcsőháza elé röpíti őket. Suhogva haladnak föl a lépcsőkönn, betekintenek egy percre a főrendiház előcsarnokába, ahol szép fejüket nagy alázattal meghajtják a kardinálisok és püspökök előtt,

míg lornyettjük üvegjét leírhatatlan kicsinyléssel csillantatják meg az arra menő liberális minisztereken . . . Aztán letelepednek a karzaton; a vita alatt kipirult arccal számolgatják híveiket és ellenfeleiket, kesztyűs kezük idegesen gyúri a csipkekendőt, s olykor lehajolnak valamelyik ismerősiükhöz:

— Még nem jött meg a Niki?

A legyező hevesen a páholy korlátjához csapódik:

— Sürgönyözni kell azonnal!

S míg a sürgöny repül hegyen-völgyön át, Niki gróf elegánsan belejt a terembe, s fogadja a hölgyek hálás mosolyát.

A karzatnak másik megszokott csoportja az újságírók, akik amíg ceruzájuk gyorsan szánt végig a papíron, sólyomszemmel figyelnek a teremre, s szemük elől el nem illan az ott levők egyetlen mozdulata sem. Az ő fejükben minden szó és minden mozzanat azonnal felőrlődik, s készen lefolyik a vezércikkbe, a karcolatba, vagy valami szenzációs riportba.

Íme, most is . . . Az ülés még el nem kezdődött, a terem üres, alig lézeng itt-ott egy alak. Egyszerre megjelenik a teremben Tisza Kálmán, lassú lépéseivel Nopcsa báróhoz biceg, és halkán diskurál vele. Az újságírók szeme fölcsillan. Mit keres Tisza a főrendek üléstermében, és mit akar Nopcsától? (Hogy mit? Azt megkapja kegyed, nyájas olvasó, dús választékban, és tízféle variációban a másnap reggeli lapokban.)

De kezdődik az ülés. Egy csapatban bevonul az óhitű főpapság, csupa hosszú szakállú, impozáns alak, csillogó meggyeszlínű bársonybíréttel a leomló fürtjeiken. A képünkön az egyikkel kezét fog egy katolikus püspök . . . alighanem az örökké mosolygó, örökké hajlongó Schuszter Konstantin.

Nagy a mozgás, mikor megjelenik a hercegprímás ragyogó bíborköpönyegben, mely sugár természetét egészen befödi. Ebbe beburkolózva szokta hallgatni a vitát, fejét meghajtván, s ajkán — mint most, mikor a Szontagh Pál tüzes beszédjét hallgatja —, kegyes, szelíd mosoly játszadozik. Melléje és háta mögé telekszik a katolikus püspöki kar, kik közül rajzolóknak találó vonásokkal kapta le Schlauch kardinálist, Dessewffy és Bende püspököket.

Aztán lassan kiegészül a terem képe. A látvány, ami elénk tárul, festői az ő égő, bíbor, lila, vörös, feketeszínű papi öltönyeivel, tisztí uniformisaival, a jellemző arcok százaival, ame-

lyek közt képviselve van a sápadt török típus, meg az olyan is, mely mintha egyenesen a germán lovagvárakból jött volna ide.

Ott ül az emelvényen az elnök, Szilávy József, karddal oldalán; fejét egyik kezére támasztja, s úgy hallgatja a szónokokat. Mellette van a csöngettyű, ez a jámbor öreg bútor, mely váltig csodálkozhatik, mi lelta a világot, hogy őt egy idő óta folyton rázzák. Azelőtt senki sem nyúlt hozzá.

Ott, a jobb oldal egyik padjában Szécsen Antal, az elmaradhatatlan rendjellel a fekete kabátján, közel hozzá Zichy Nándor gróf, előttük hosszú, szikár alakja Pálffy Móric grófnak, akinek félszemét fekete kötelék fedi el; Esterházy Miklós Móric gróf, hóna alatt egy csomó szavazólistával nyughatatlanul jár-keel a teremben, míg Csáky-Pallavicini gróf, kinek fél szeme szintén be van kötve, gúnyosan mosolyogva hallgatja Wlassics minisztert, aki nagy hévvel utasítja vissza Csáky-Pallavicininak a zsidó recepció vitája alatt a zsidókra szórt sértéseit.

Amikor a vita lepereg, többnyire név szerinti szavazás következik. Ilyen a múlt héten több is volt. Izgalmasok, mindvégig kétesek, sokszor olyan is, melynél végül nem tudták, melyik párt van többségben. Csak másnap konstatálták, hogy egyformán állanak, s az elnök döntött.

Ilyenkor mindenki kezében nyomtatott lista van, mely a főrendek névsorát tartalmazza. Mindenki előveszi ceruzáját. A miniszterek, a püspökök, a zászlósúruk, az újságírók egytől egyig a közelgő nagy momentumnak az íródeákjává szegődnek. S amíg a szavazás folyik, néha olyan csörgés támad, mintha valami szél hervadt levelű fák közé rontott volna, aminek oka, hogy a névsor a jegyzék végéhez ért és félezer kéz egyszerre fordít lapot. Olykor, valamelyik névnel halk éljenzés hangzik, olykor meg egy másik névnel gyorsan kelő és elhaló hurrogás, mely a karzatról származik.

Majd véget ér a szavazás, mely a múlt héten hol jobbra, hol balra billentette a többséget, ám mégis a kormány vereségével végződött. A harcnak és vitának egyelőre vége. A főrendek, a főpapok, a mágnás asszonyok zsi bongva leszállanak a lépcsőkön, s nemsokára hallható lenn a portás harsány kiabálása, amint a fogatokat szólítgatja elő, meg az elgördülő kerekek robaja.

KÉT NEMES ALAK A PARLAMENTBEN

Mungó, bámulj! Csakugyan két nemes alakról van szó, s csakugyan a parlamentből valók. Az egyik jön, a másik távozik, de szerencsére köztünk marad mind a kettő. Az egyik,

Gróf Andrássy Tivadar

kijelentette, hogy nem akar többé alelnöke lenni a képviselőháznak. Okot is mondott, miért vonul vissza, gyakran nem lehet jelen az üléseken, minélfogva — úgymond — nem képes esetleg tisztét betölteni.

Ah, hát ez is ok? Tizenöt éve nézem a nyüzsgő mozgó parlamenti alakokat, hol frói görcsövön, hol szabad szemmel; hallottam már mindent olyat, amit már mondtak Krisztus születése óta mások is (ilyet sokat), olyat is, amit még nem mondtak, de azt még sohase hallottam, hogy valaki azt mondta volna, hogy ő valamit nem képes betölteni. Ez új, ez csodálatos.

És az se tréfa dolog, hogy valaki otthagyon szándékosan egy olyan állást, amely nagy díszet ad ebben az országban mindenkinek, mely senkinek se kicsi, s melyhez senki se túlságos nagy — mert csak egy Szilágyit lát följebb —, s mely nem jár fárasztó kötelességekkel, terhekkkel. Nem tréfa dolog ez ebben a korban, mely a stréberség korszakának nevezetik.

Itt mindenki vállal mindent, mindenki tud mindenhez. Nincs kis ember, nincs nagy dolog, s nincs lehetetlenség.

Andrássy Tivadar gr. tehát visszavonult az alelnöki székéből. Pedig méltó volt rá, mint ahogy méltó a csillámló névre, amelyet visel, amelyet Andrássy Gyula gróf tett fényessé, s amelyet nem fognak soha elhomályosítani a fiai.

A következő korszakban, melynek Tisza István lesz a gerince (hogy ezt a rossz szót használjuk), a két Andrássy főszerepet van hivatva játszani, ha nem is urbi et orbi, hanem a pártban mindenesetre. A pártban már ma is ők az úgynevezett couleur — a zavaros víznek ők adnak szép színt.

Andrássy Tivadar judiciózus fej, széles látókörű politikus, nagy műveltségű ember lévén, olyan régiókba is lát, amiket a mi egyoldalú államférfiaiink nem vesznek számba (s innen a

primitivitás az eszközök megválogatásában az ország előhaladására nézve). Erősen disztingvált gentleman a politikában is. Eszmények lebegnek előtte, s igen válogatós, majdnem túlságosan válogatós a módokban, melyek a célhoz vezetnek. A gyakorlati politika hullámverései, sok salakja, szennye szemmel láthatólag diszgyasztálja. Talán ezért is alkalmatlan arra, hogy vezető politikus legyen. Csakis ezért. Mert, hogy mint szónok bátortalan, annak oka csupán roppant szerénységében, a parlamenti terrénum szokatlanságában és a Ház rakoncátlan modorában van.

Andrássy Tivadar egyébiránt sohasem gondol arra, mit volna most szükséges cselekedni. Hanem mindig az az első kérdése önmagához, mit illenék most cselekedni. S ezzel van némileg jellemezve.

Azon önzetlen, nemes fájú alakokhoz tartozik, kik a közügyek mellé nem azért állanak, hogy ők nőjenek, hanem, hogy a közügyek gyarapodjanak.

Egy-két magvas beszédet tartott meglehetősen rossz előadásban, de nem a beszédek adják annyira az ő súlyát, hanem amint ő véleményt mond egyes fölmerült incidenseknél a folyosón, kis csoportok előtt, körvonalazza álláspontját precízen, világosan, a logika kontempláló és egybekapcsoló erejével, amint a legkomplicáltabb helyzetekből kitalálja a kivezető utak közül mindjárt az első blikkre, nem a legrövidebbet, nem a legkényelmesebbet, nem a legszebbet, hanem a legtisztességebbet.

Sajnálattal látjuk, hogy Andrássy Tivadar azon a lépcsőn, melynek környékét a stréberek raja állja körül, a »tekints ide« mosolygós allűrjeivel, a saját akaratából visszafelé lépett egyet.

Darányi Ignác

Andrássy Tivadar gróf helyére Darányi Ignácot választotta meg a Ház mai tisztújító ülésén alelnökének.

Darányi született . . . Ejh, tudja isten, talán nem is született, talán mindig volt. Az ember nem is tudja elképzelni, hogy a világ Darányi nélkül is egzisztált valaha. Öreg-e? Isten tudja. Talán hatvanéves, meglehet, hogy százéves — de az

is meglehet, hogy százharminc éves. Az bizonyos, hogy senki se emlékszik rá, hogy valaha fiatalon látta volna. A Sturm almanachja 46 évesnek mondja, de a Sturm almanachja nincs odaragasztva az arcára, s mindennap hallani a klubban némelykor hatvanéves emberektől is:

— Nem volt itt Náci bácsi?

— Hol van ma Náci bácsi?

— Ki az, akivel Náci bácsi beszél?

— Náci bácsi ma nagyon rejtélyes.

— Mit mond ehhez a Náci bácsi?

Náci bácsi ritkán mond valamit, mert nem szeret határozott kijelentéseket tenni. (A kijelentések nagy gézengúzok, és néha olyankor térnek vissza az ember szeme elé, mikor kelemetlenek.) Náci bácsi sima, szelíd, türelmes, sokat mosolyog, de keveset mond, s amit mond is, úgy mondja, hogy a delphibeli jósdá is kölcsönözne rá, de habár nincs eligazodó válasza, azért csak mégis célirányos mindenkor megkérdezni, hogy mit mond ehhez Náci bácsi.

Mert a Náci bácsi nagy portentum, s emlékeztet arra a bűvös almára, amely az Ali-Müszein házában mindenre használtatott; amint a nagy szakállú becsületes Müszein akarta, aszerint változott.

— Kedves almám, légy most törülközőkendő.

És ebbe törülte le a könnyeit.

— Légy most kard! és az alma kard lett, ütött-vágott.

— Légy most díszkaftán. És az alma díszkaftán lett, amiben paradírozhatott a jámbor Ali-Müszein.

Éjjel lámpa volt, és világított a dervisnek, nappal harci lándzsa (a padisah ellen vagy mellett), lett faltörő kos, ragasztó gumiarabikum, mellvért, evőkanál, egyszóval minden kiugrott az almából, amit kívántak. Becses egy alma volt ez, majdnem olyan becses, mint Náci bácsi a szabadelvű párt-nak.

Ő is excentrikus ember — ma, mikor nem az oroszlánok és sasok idejét éljük, hanem az aranybornyúét. Mikor minden ember lót-fut, szerezh, még Rotschild is lót-fut és szerezh, akkor Darányi Náci, akinek csak úgy ömlik be ügyvédi Wertheim-jébe a tömérdek honorárium, egyszerre csak becsukja a kasszáját, és azt mondja, hogy ide többé ugyan be ne tegye a

lábát egyetlen garas se, elég abból ennyi — és bezárja ügyvédi irodáját.

Darányi nem akart gazdag lenni — nem ért rá gazdag lenni —, mert a politika elvette az idejét. S ő inkább akarta a politikát, mint a vagyont. Darányinak nem sport a politika, hanem valóságosan szerelmes bele, s olyan becsületesen, nemesen szolgálja, kétségtelenül nagy és hajlékony tehetségével, roppant szívósságával, hogy ragyogó példaul állhat a honorácior osztály előtt — amelyhez ő magát számtani szereti (nem anélkül azonban, hogy grófi barátjaitól ezért bocsánatot kérne).

Am, ha ő szerelmes is a politikába, ha hű is, jó is, azért még e ravasz istenasszony (mert istenasszony a politika is) nem pazarolta rá a legbecsesebb kegyeit, még nem fűzte ki előtte elég tágra a vállfűzőjét — Náci bácsit igazán úgyszólván csak *elefántnak* használták eddig a szerencsébben járt udvarlók.

Volt ugyan hírben sok mindenféle dologgal, de ő kitért előle, s ha volt is alkalom rá vagy fölbátorító gesztus, mint a szerény udvarló, az összes kegyek tárából egy ici-pici rezedaszálat választott.

Ez volt az a kis *selyem fekete sapka*, amit a Háznak bizonyos kopasz emberei hordanak, ha bizonyos fokú tekintély járul a kopaszsághoz.

Náci bácsi sok mindent tett már, mindenki elősmerte tehetségét, munkásságát, erélyét, nemes önzetlenségét, gyönyörű karakterét. Mindenki tudta róla, hogy minden lehetne, ami akarna lenni. És Náci bácsinak ez jólesett.

És azt is tudta mindenki, hogy bár mindene lehetne Náci bácsinak, még sincs mind ezekért a nagy érdemekért egyebe, csak a kis fekete selyem sapkája. Mindenki tudta ezt is, és Náci bácsinak ez is jólesett. Sőt hiú volt rá.

— Én még mindig nem vagyok semmi.

Am a nemezis őt is utolérte. Vége a szüzességének. Ma már alelnöke a t. Háznak, és tudja isten, mi lesz még őméltóságából idővel.

AZ ÚJ MINISZTEREK

Wlassics Gyula kultuszminiszter

Egy ködös januári estén a Bánffy-kabinet alakulásakor egy képviselő hevesen szakította föl a szabadelvű klub ajtaját, s lihegve mondta:

— A Gyula miniszter lett.

Egyszerre huszan is körülvették, s özönnel dőltek a kérdéseik:

— Honnan jössz? Melyik Gyula? Csak talán nem az Antal Gyula?

— Wlassics Gyula.

Ah, Wlassics Gyula! Kitért az általános csodálkozás. Szinte hihetetlen volt. (Az igaz, hogy Antal Gyula még hihetlenebb lett volna.) Wlassics Gyula és kultuszminiszter! Nem lehet az. Talán igazságügy-miniszter lett?

De új hírnökök érkezének Budáról, s egy félóra múlva már mint tény feküdt a klub boncoló asztalán a Wlassics Gyula kultuszminisztersége. A párt legnagyobb kombinátorai: Rosenberg Gyula és Papp Géza, akik pedig a föl villanó gondolatot is megérik egy miniszteri koponyában, kijelentették, hogy erre sohasem gondoltak, mindenki meg volt lepette, de nem kellemetlenül, futótűz gyanánt terjedt a hír az olvasóba, a kártyaszobákba, s a legkonokabb tarokkisták is letették csodálkozásukban a kártyáikat.

— Hát Wlassics miniszter lett? *Már?* Ejnye, de derék dolog.

S ezen a »már«-on nyugszik a hangsúly. Mert hiszen a mostani miniszterek legtöbbször legfeljebb a tenyeréből lehetett volna megjósolni, hogy egykor a piros székbe jutnak — csak Wlassics volt az egyedüli, akit mindenki miniszternek predestinált. Már gyerekkorában »kis Zápolyának« nevezték. Amely elnevezésben benne volt, az a becézgető jóakarát, amellyel egy Zápolyát méregette az apja: »Ha csak egy araszszal volnál már nagyobb stb.«.

Bizonyos volt, elkerülhetetlen végzet volt, hogy Wlassics miniszter lesz. Csak azt az egy *arasz*t várták. Az araszra nézve lehettek véleménykülönbségek. S az lepte csak meg a közön-

séget, hogy olyan hamar történt. Szinte regébe való gyorsasággal. A Wekerle tüneményes pályafutása után egy másik ilyen legenda.

S az ilyen meglepetésben van valami természetes. Mint mikor a dinnyeföldön egy sokat ígérő dinnyénk van az indán, melyről mindenki meg van győződve, hogy valami rendkívüli pompás zamatos gyümölcs lesz — de mikor egyszerre a tányéron hozzák, mindenki megjijed:

— Jaj, nincs-e leszakítva idő előtt?

*

Wlassics még alig melegegett volt meg a parlamentben. Csak ezen az országgyűlésen került be, annak se az elején. Igaz, hogy nem úgy jött be, ahogy a közönséges halandók szürkén, észrevétlenül besompolyognak. Bizonyos nimbusz jött vele. Hír előzte meg, mint egykor Deák Ferencet:

— Hurrá! Nézzetek oda az ajtókra! A jövő kor igazságügy-minisztere fog rajta belépni!

— Egy ember, aki sokat tud — mondták némelyek fázósan.

Valóban a sokat tudó emberek iránt bizonyos averzióval van a Ház, a sokat tudó emberekkel nagyon megjárta egynehányszor. A sokat tudó emberek végzetesek.

De Wlassics annyira sokat tudó, ő azt is tudta, hogy csak annyi tudást kell mutatni egyszerre, amennyi az embereknek nem kellemetlen, s rövid idő alatt úgy rájátszotta magát a fiatal képviselőre, a »gubó« politikusra, annak összes apró tulajdonságait, hibáit, erényeit és allúrjeit föltéve, hogy csakhamar a legkedvesebb pajtás lett a folyosón, a klubban, a vacsorákon és mindenütt.

Csak a beszédjei voltak olyanok, mint a nagyfejűeké, sőt az egyházpolitikai javaslatok első vitájában tartott beszéde elérte a legjelesebb szónokaink nivóját. A fiatal képviselők gyanakodva összenéztek:

— Hiszen ez stréber!

Egy kész államférfi állt előttünk, aki behatol a kérdések mélyére, s nemcsak okoskodni tud, hanem röpülni is. (Ritka madár most, mikor a szónokok szárny nélkül születnek.) Világos látás, analizálóképesség és komprehenzív erő jellemzik.

Hatalmas messzeérő háttér bontakozik ki megjegyzései mögött. Ez a háttér valóságosan félelmetes, mint Szilágyinál. Meglehet, hogy a háttérben nincs semmi, de a hallgatót megdöbbent, mert érzi, hogy a szónok a logika rostáin átszűrte dedukciókat mond el. Ah, Wlassics ügyes, roppant ügyes! Megtartotta a múlt iskolákból azt, ami tetszett, és hozzávette a modern szónoklati iskolákból azt, ami a régi elokvenciát képes volt feledtetni. Wlassicsban megvan a negyvennyolcadiki nagy szónokok pátosza, csillámló koloritja, fölbuggyanó elánja, hangulatkeltő művészete, és megvan a modern szónokok tartalmassága, luciditása és tömörsége — ami ebben a Házban, melyben bent ülnek azok az urak, akik Kölcsey, Kazinczy Gábor és Kossuth beszédjeinél nem olvastak egyebet és bent vannak azok az urak is, akik Bismarck, Gladstone és Disraeli nagy beszédjeivel is ismerősök, igazi Dárius kincse.

Wlassics határozottan nagy talentum, igaz, hogy erősen meg van kenve a XIX. század mázával.

Hogy néz ki? fogják kérdezni az asszonyok, az ország tanítónői, és azon hölgyek mindnyájan, akik a képviselőház karzatán voltak valaha, és el akarnak még egyszer oda jutni. Én értem azt. Önök mindnyájan kíváncsiak rá. Önök már tudják az újságokból, hogy őexcellenciája fiatalember — tehát hogy néz ki.

Csinos fiatalember. De nem mameluk szempontból mondom (mert ami igaz, igaz, tőlünk az is kitelik, hogy a savósfn szemeket megszavazzuk barnáknak), magyaros koponyája szinte annyira kerek, hogy nem lehet köcsögkalapot rátenni, s ezt a gömbölyű fejet, mely olyan, mint egy óriás ágyúgolyó, fekete göndör haj köríti. (Olyan, mint a gróf Andrássy Gyuláé volt a borbély mindennapi segítségével.) Rokonszenves arc piroslik ki a barna hajcsigák alól, fekete, dölt § forma bajuszszal, s középtűt kiborotvált állal. Ez a takaros fej, mely Magyarország közoktatásügyét vezeti, elegáns, nyúlánk törzsökön pihen (azaz dehogy pihen). Képzelnék önök még egy fekete Ferencz József-kabátot, selyem betéttel a hajtókáján, mely alól egy bő, többnyire csíkos nadrág kezdődik, képzelnék továbbá egy fekete mellényt, melynek zsebében egy vékony aranyláncra fűzött cvikker van, és akkor maguk előtt látják Wlassicsot. Az arcán mosoly van, mint a Wekerléén volt, de

valamivel bágyadtabb ennél; a szemeiben sajtószerű méla tűz pislog, mely azt az érzetet költi föl az alantas halandó emberekben, hogy őexcellenciája ki van merülve.

De ez csalódás. Őexcellenciája nincs kimerülve. Ruganyos és eleven, mint a gyökér. Keresi a harcot, a szellemi bírkózást. Örül, ha akad valaki, akivel vitatkozásba keveredhet.

Meg-megáll néha a Ház folyosóján vagy a klub közepén, hogy kiszemeljen valami ellenfelet, s kérdi tőle nagy érdeklődéssel:

— Hát neked mi a nézeted öreg, erről a dologról? (Már amilyen dolog éppen akkor van.)

Ha az illető véletlenül eltalálja az ő nézetét, elkedvetlenedve hagyja ott:

— Ugyan ereddj, már te is ravaszkodol!

*

Hogy lett miniszter Wlassics — csak találgatni lehet. Amennyit mi látunk belőle, az elég pszichológiai oknak.

Az új év terhes eseményekkel megrakodva lépegetett Magyarország felé.

Míg Berzeviczy Albert és Wlassics Gyula újévi felköszöntőket komponáltak otthon az íróasztalaiknál, az egyik Wekerlének szólt, a másik Bánffyknak, ezalatt már csomagolt a pesti útra a horvát bán inasa a zágrábi palotában. S a bán tűnődött, hogy hány inget tétessen a bőröndjébe, mennyi ideig tarthat a dolog. Közben füstölögni kezdtek a budai várak kéményei, a király lakószobáit fűtötték. Ez mind igen veszélyes jelenség volt, de Berzeviczy csak egyre készíté a beszédet a miniszterelnöknek s Wlassics a házelnöknek.

Akkor még senki sem gondolta, hogy Wlassics a miniszterelnöki szónok, és nem Berzeviczy.

De Wlassics sejtette. Wlassics tudta. Wlassics kombinált. S Wlassics mindig jól kombinált, és jól fog kombinálni ezután is.

Melon a szépen szóló síppal búvólte el a thébai Pelopidas füleit. S Wlassics ez újévi szónoklata valóban kecses és csiklandozó sípolás volt. Wlassics gondolatain e beszédben a gráciák cicomája csillámlik.

Bánffy fejében talán e beszéd hatása alatt csrázott ki a gondolat: »Ha . . .«.

Mert még csak per »ha« lehetett gondolni e napon azokra, amik bekövetkeztek, s azok közt az ő miniszterelnökségére, s ennek következtében a Wlassics kultuszminisztertségére.

De akármi is volt a Bánffy indító oka, dicséret illeti őt azért, hogy egy fiatal képviselőt mert odaállítani a legnehezebb pozícióra — hogy szakított a haszontalan sablonnal, mely nem az erőt keresi föl, ahová erő kell, hanem a tekintély után nyúl. Az erő megszerzi magának a tekintélyt, de a tekintélyes szamarak már igen sok bajt okoztak az országnak.

*

Wlassics tehát miniszter lett, nehéz viszonyok közt, nehéz órákban. Még meg se száradt kinevezésén a porzó, még ki se gyönyörködhetette magát a királyi kézirat betűin, a »kedves Wlassics«-on, már a Házba kellett mennie a közoktatásügyi költségvetést tárgyalni, a fogát vicsorgató ellenzék közé, mely más megoldást, más személyeket remélt. Mint a lóra termett katonát, csak az első roham zavarta kissé, csak az első lándzsadőfések alatt látszott erre-arra mozogni a nyergében, azontúl, amint a lámpaláz elmúlt, megülte helyét, keményen, biztosan, sőt bravúrral.

Bizony, csak szilárdság, excellenciás uram! Ezen a talajon csak a szilárdság imponál.

Nem kell ezektől az ellenségektől megijedni. Hiszen csak mesterségesen tenyésznek. Ott van Apponyi, prototípusa a várakozó aggszűzeknek, aki elszalasztva a reális partikat, várja, várja az ő megálmódott herceget, mert az ólomöntés szerint, meg kell érkeznie, és amíg várja, koronként más fülbevalót tesz föl és új harisnyakötőt soványodó lábikráira.

Szomszédjában Ugron, egy új Sisyphus, akinek tüje is van, cérnája is van, de arra van kárhoztatva, hogy sohase bírja a lyukba behúzni.

Említsem Péchy Tamást? Hisz ő is vezér. Mindig valami vizenyős hely fölött lebeg, mint ahogy a gazdák nedves helyre szokták fölakasztani a gyapjúzsákot, hogy súlyban nyerjen. Mit mondjak Szapáry Gyuláról? Ő unikum. Egy tövig elégett

szivar, amelynek hamuja még mindig le nem esett. Hallottam valamikor gyermekkoromban, hogy az ilyenre dj van kitűzve, hogy üveg alatt tartanak egyet a British Múzeumban — nem tudom, igaz-e, de azt tudom, hogy a szabad levegőn összeesik.

Ezekkel az ellenfelekkel kell megküzdenie Wlassicsnak, mert a kultuszbüdzsé óta a főrendiházban annyira megnőtt két pompás beszéde által, hogy ma már ő a *kabinet nyelve*. — A sprechminiszter.

Kétségkívül nem kis feladat vár rá: mert az elsorolt ellenzéki férfiak közül kettő mester az ékesszólásban, s a harmadikat tekintély fogja körül.

De Wlassics is szemlátomást izmosodik, s bontja szárnyait szélesebbre.

Minden jel odamutat, hogy nagy miniszter lesz belőle.

*

Reszortjában még eddig alig fejthetett ki szembetűnőbb tevékenységet. Nincsenek vehemens fölforgatási hajlamai, tehát egyelőre minden a régi kerékvágásban megy. Egy veszedelmes tünet mutatkozik rajta: a levélírás. De ez végre is olcsóbb szenvedély, mint a Treforté volt, ki építkezni szeretett, beépítette vörös kalitkákkal az egész várost, s többnyire átlépte emiatt a büdzséje kereteit. A Wlassics szenvedélyét előreláthatólag meg fogja bírni a kultusz-büdzsé — tekintetbe véve, hogy a levelek belföldi része portómentes.

Egyebekben olyan ő is, mint a többi miniszterek.

a) Panaszkodik, hogy sok dolga van.

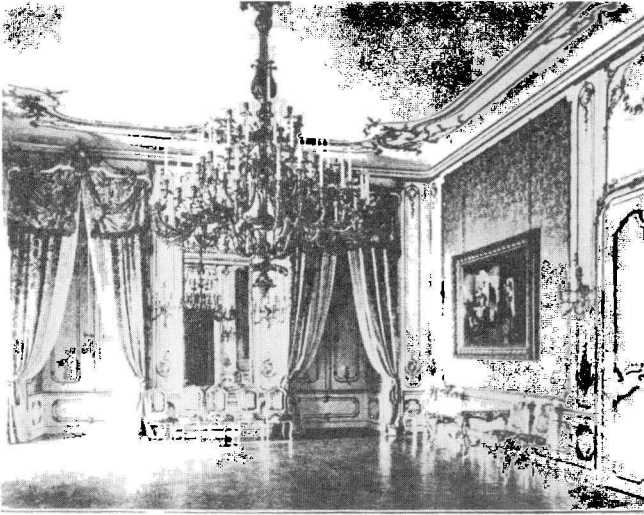
b) Bosszankodik, hogy a lapok ostobaságokat írnak róla.

c) A két milliójáról (a büdzséről) roppant kicsinyléssel és keserőséggel beszél: »Hova legyenek, istenem, ezzel a potom összeggel?« (Az ember szinte sírva fakad a sorsán.)

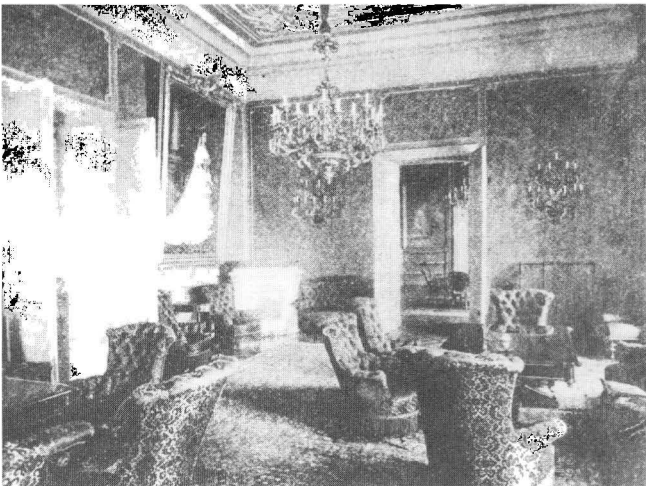
d) Sójajt és lesüti a szeméit, ha a tanfelügyelőket említik előtte.

e) Némelykor redőkbe szedi a homlokát, és egypár odavetett mondattal sejtetni engedi, hogy a Vatikánban megint zavarokat lehet észlelni.

Közönségesen ezekből a vonásokból van egy magyar kultuszminiszter konstruálva, de Wlassics abból a fából való, aki

Fogadóterem a várpalotában

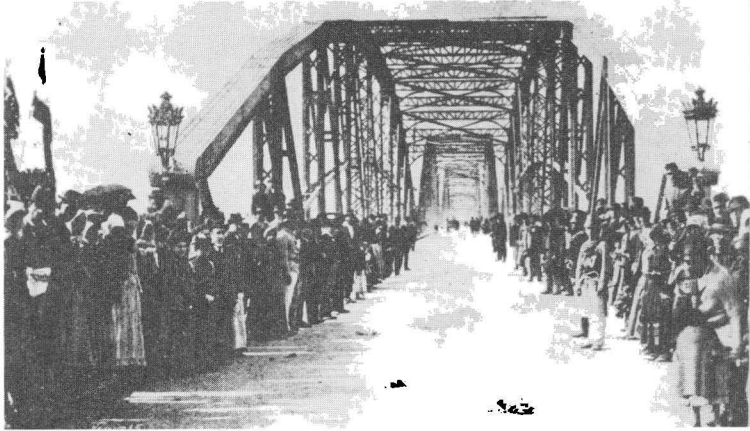

A minisztertanács ülésterme

II

Hol a tök kétszem? (Kármán)

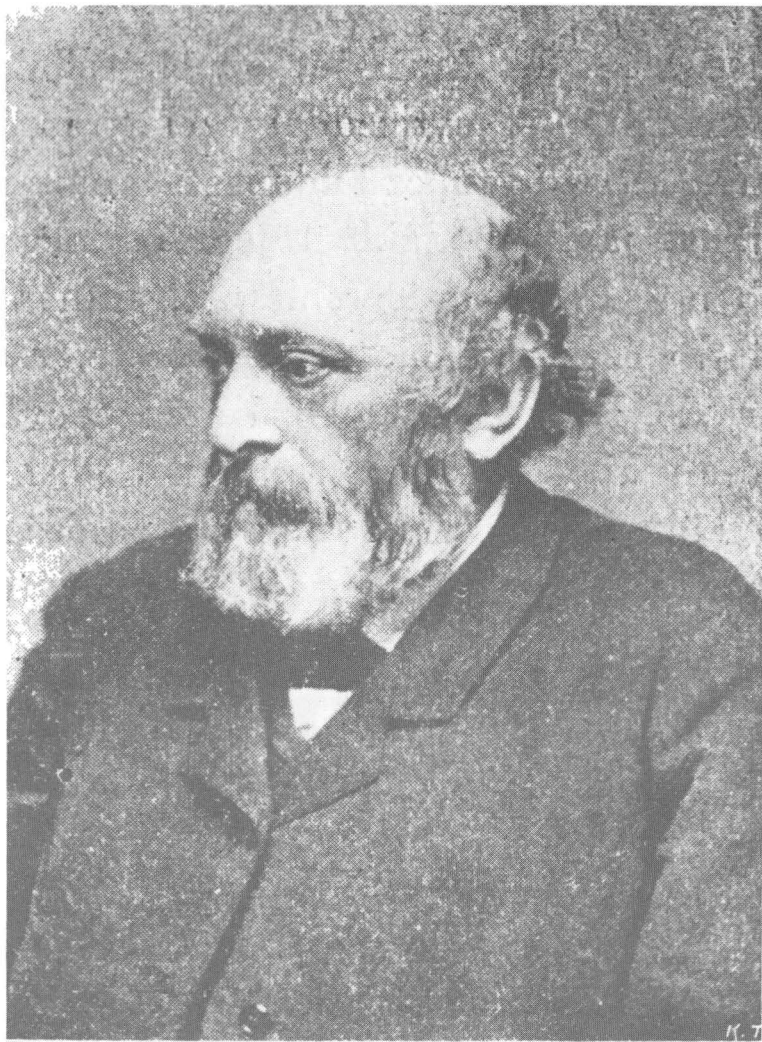

Az esztergomi új híd a feljárójáról nézve

Vörös László, Gróf Széchenyi Pál, Báró Bánffy Dezső,
Perczel Dezső, Gróf Bethlen Balázs
Visszatérés az esztergomi hídatavató ünnepélyről

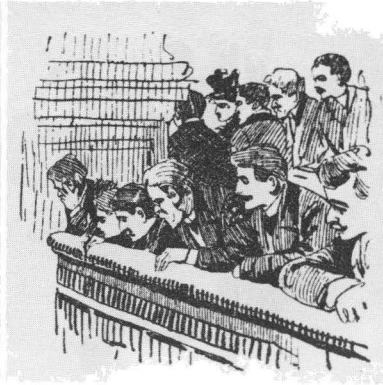
IV

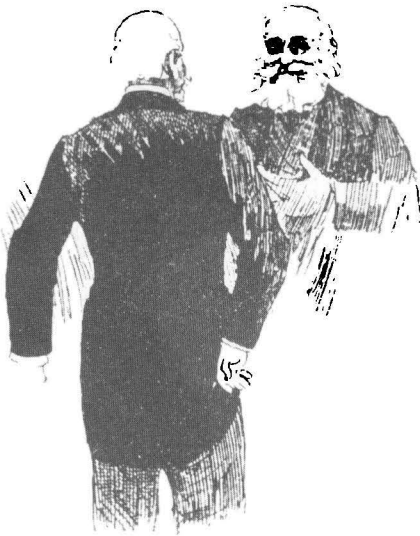
Prilevsky Tádé

Az újságírók

A karzat

Tisza és Nopcsa

Eszterházy Miklós Móric

VI

A görögkeletiek

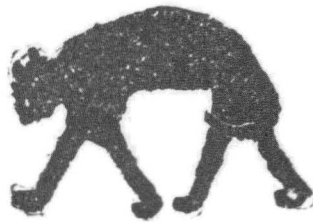
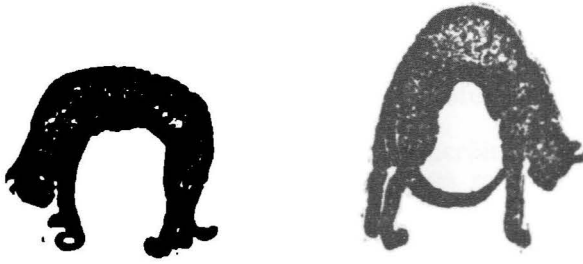
Wlassics beszél

A lépcsőn

A szavazat-jegyző

Macska az üvegburán

VIII

Egy főrangú hölgy a képviselőház karzatán a szavazás alatt

ha sokáig marad kezében a tárca, ott fogja hagyni mindenütt, a Vatikántól kezdve le a szépen vasalt cilinderű tanfelügyelőig, hatalmas keze nyomát.

EGY CSENDES NAP

(A bolygó zsidó újra megjelenik. — Hírnökök Nyitráról. — Kossuth Ferenc megkezdi pályafutását.)

A húsvéti locsolások után újra összekerült a tisztelt Ház, — semmi különös megjegyezni való nincs rajta. Bánffy egy kicsit szikárabb lett, Wekerle tömöttebb, s az arca is meg van pörkölve a dánosi napfénytől. Egyebekben minden a régi. Még a tárgyalásra kitűzött anyag is a zsidó recepció, mely bolyongva jár a Múzeumból ide és innen a Múzeumba. Hogy meddig fog tartani bujdosása a szegény bélpoklos javaslatnak, annak csak az isten a megmondhatója.

A zsi bongó folyosó nagy eseményeket várt ma. Húsvét alatt jócskán meggyűltek a témák. A szép szavú Sima Szentesen járt, és ott megverték, a jóltáplált pápai nuncius Magyarországon járt, és meg nem verték — mindezek szívélénkítő gravámenek, s minden valószínűség szerint feltálasásra várnak.

De a folyosó hiába várt, ezekből nem történt ott bent semmi; a zsidó recepció visszaküldése volt az egyetlen anyag, úgy, hogy a mai ülés úgyszólván egy rövid extraktuma volt hajdani mozgalmas üléseknek.

A kormánypárt jó hangulatban ült padjaiban, mert az álmosan gyülekező mamelukokat jó hír várta már mindjárt a korridoron, hol a sárgacsizmás szolgák is siettek hírrül adni:

— Győzött Janits!

Hm! Tehát a szegény Zelenyák megint csak egyedül lesz, elhagyatottan, magányosan, mint az üstökös.

A zsidó recepcióval most egyszer nem sok teketória volt, rövidesen végeztek vele. Még Wlassics miniszter is csak néhány szóval terjesztette be a visszaküldési határozati javaslatot, mintha ilyenformán beszélne:

»Itt van, t. Ház, Kohn Jakab. Mindnyájan ösmerik Kohn

Jakobot. Mindent elmondtunk már Kohn Jakabról. A Ház mindenbe lelkesedett Kohn Jakabért, mi pedig örököltük Kohn Jakabot, és eszünk ágában sincs őt elejteni, a Ház el-
lenben már kétszer akceptálta Kohn Jakabot — tehát harmad-
szor is kell, hogy akceptálja . . . »

Erre a Justh-párt poétája, Illyés Bálint rakott le egy szó-
bokrétát a Kohn Jakab lábaihoz.

Majd Szapáry Gyula gróf szólalt föl nagy figyelem mel-
lett, de indítványa, hogy a két visszamaradt javaslatot össze-
kössék, nemigen talált tetszésre, mert hirtelen senki sem ér-
tette meg micsoda praktikus kára lenne ebből a szabadelvűek-
nek; sem azt, hogy micsoda haszna az antiliberálisoknak.

Hol itt a lóláb? tűnődtek a mamelukok. Végre is nem
találván a lólábat, belenyugodtak, hogy ez valami *magasabb*
politika lehet — tehát nem kell elfogadni.

Biz ez taktika volt. De milyen szubtilis taktika! Három
összedugott fej egy fülkében főzhette ezt ki. Polónyi, Apponyi
és Szapáry. Csak hadd olvasszuk össze a két javaslatot, ha
együtt lesz a kettő, könnyű lesz belőle elhullajtani az egyiket.

Apponyi is beszélt, Polónyi is beszélt, egy nyomon mind
a hárman; hat kézre játszottak egy melódiát, mint valami jól
összeszokott virtuóz művészek.

Szapáry beszéde után következett az elnök reggelije. Az
elnök délfelé fölfüggeszti az ülést, és reggelizni megy. Ilyenkor
megtelik a büfé és a folyosó. A minisztereket kérelmezők rajai
fogják körül. A leselkedő deputációk már türelmetlenül vár-
ják, mikor megyen az elnök reggelizni, s gyakran hallani a
folyosókon az idegenek közül ilyenforma szavakat:

— Hát az az ember sohasem lesz már éhes?

A reggelizés tíz percig tart. Ha az elnök jól megreggeli-
zett, a gyűlés vidáman kezdődik újra, ha az elnök rosszul reg-
gelizett (ezt azonnal észre lehet venni a Perczel Béni arcán),
akkor nem tanácsos a közbeszólói szerep.

Ma nem is voltak számba vehető közbeszólások. A szünet
után még Mezei Mór beszélt (a javaslat mellett), majd a kis
Papp Géza rögtönzött egy igen csinos, okos beszédet. Ebben
a Papp Gézában erős ember lakik.

Azután az öreg Péchy tette le a garast. Valahányszor az
öregúr beszélni kezd a nagypolitikához, mindig eszébe jut-

tatja az embernek azokat a medvéket a Brunner kirakatában, amelyeknek olyan gépezetük van, hogy szivarozni tudnak. De ezt csak később csodálja az ember, az első benyomás az, mikor az ember látja a füstöt a medvéből, hogy »Segítségl! Ég a kirakat!«

Valóban a Péchy beszédjei mindig a »Füstölög a kirakat« benyomását teszik. Mindegy, azért az öregúr mégis jól érzi magát, ha beszélhet. Az öregúr mindig hiú volt egy kicsit, és ebből a bajából az új levegőn se gyógyult meg. Szerette az éljeneket már elnök korában is, s mostan se átal utánok nyúlni. Volt is ma belőlük elég része — mert amint a beszédje végére ért, egyszerre csak zajos, növekvő éljenáradat kezdett kihasadni az ajtó mögül. Az öregúr arcát előntötte az öröm fénye, s megdicsőülten kuporodott lehelyére, és csak akkor nézett szét.

Ah, bárcsak ne nézett volna szét! A bosszankodás vilámai jelentek meg szelíd kék szemeiben; két karját bágyadtan eresztette alá, mint letört szárnyakat.

Borzasztó látomány bontakozott ki szeme előtt.

Kossuth Ferenc lépett be az ajtón, s lassú ünnepélyes méltósággal közelgett a helyhez, amely ezentúl immár szent hely lesz. Vagyon pedig ezen hely az első padsor második padjában a szép hosszú szakállú Haviár Dani mellett. A Kossuth olaszos nagy fekete szeme ezen a helyen akadt meg, s eléje siető híveinek sora és éljenek zúgása közt lépkedett azt elfoglalni.

A nagy férfiú lassan, ünnepélyesen helyezkedett el, szétválasztván hátul nagy óvatosan fekete Ferenc József kabátja két szárnyát, majd fölemelte fénylő szemkarikáit a plafonra, mintha hálákat adna a szent gondviselésnek, mely immár a küzdelmek szent porondjára vezérelte, azután megkezdte számtalan beszédjeiben jelzett nagy küzdelmet a hazáért, fölrakván kopaszodó fejét a két könyökére. Hóféhér fogai, s még fehérebb mandzsettái szemkápráztatón fénylettek ki a gondatlanul öltözködő párt ensembléjéből.

De nem sokáig tarthatá nemes törekvésektől izzó fejét könyökein, mert odajárult csakhamar Polónyi, hogy kordialisan megrázza a kezét — mire ki kellett azt venni a feje alól és odanyújtani Polónyinak aki rázta, rázta és egyre rázta

Igazán érzékeny jelenet volt. A karzat hölgyei fölálltak. Minden szem (s milyen színes szemek) Kossuthot kereste, s minden szem Polónyi taláta. Polónyi eltakarta Kossuthot.

Talán négy percig is eltartott, hogy Kossuth megjelenése kötötte le a figyelmet, az ötödik percben azonban egyszerre híre kelt, hogy megjöttek Nyitráról a képviselők.

Nosza egyszerre kiürült a Ház. Ki, ki a folyosóra! Hol vannak? Merre vannak?

Hát csakugyan megjöttek, s hozták a választás élményeit. Nagy csoportok verődtek össze s hallgatták.

Csinos legendák. Holt emberekről, akik szavaztak. Harmincéves emberekről, akik hetvenötévesekre változtak át.

Száz meg száz apró élmény... Valóságos csemegék.

Kár, hogy az elnök hívó csengettyűje bezavarta a diskurálókat, hogy segítsenek újra visszaküldeni a zsidó recepciót a méltóságos főrendekhez.

Majdnem az egész Ház fölállt a Szapáry-javaslat elejtése után a visszaküldés mellett, fölállt Szapáry, Apponyi, fölállt Polónyi meg Ugron is.

Szilágyi kimondta a határozatot:

— A javaslat tehát újra visszaküldetik!

S azzal kesernyés mosollyal kezdte összecsomagolni a javaslat iratait, volt a tekintetében valami ábrándoszerű, amint végigsiklott az iratokon...

— A viszontlátásig a viszontlátásig!

VIVANT VACATIONES

A kalendáriumi nyárnak már itt kellene lennie, de nincs itt, a képviselőházi nyárnak még nem kellene itt lennie, de már itt van.

A szalma kezd kifogni a szecs-kavágógépből. Az utolsó érdekkeltő javaslatot a vallás szabad gyakorlatáról, ma tárgyalták, s újra átküldték változatlanul a főrendiháznak. Egyébként igen szelíd lefolyású ülés volt, mely nem zavarta föl a kedélyeket. Pusztán két kiemelkedő momentuma volt, az egyik a Kiss Albert fölszólalása, aki csinos beszédjében fölpanaszolta, hogy őt Polónyi »vörös jezsuitának« nevezte.

— Erre akarok — úgymond — reflektálni.

— Nem érdemes — felelte Olay megvető hangon, amire nagy hahota támadt mindenfelé, s az unatkozó honatyai arcok kiderültek.

A másik kiemelkedő momentum a Wlassics gyönyörű beszéde volt, mely az egész szabadelvű pártot még egyszer (reméljük, hogy utoljára) föl villanyozta e kérdésben. Nyugodtan, néhol magas lendülettel beszélt, és a pátoszt se használta, csak éppen azon helyeken, hol a hangulatkeltés művésze megkívánja.

Bánffy Dezső ragyogó arccal hallgatta Wlassicsot, s mikor fölhangzottak a zajos éljenek, reménykedve nézett szét, hogy hátha fölkel valaki az ellenzékéről s Wlassicsra visszalő, hogy hátha még el lehetne a vitát nyújtani a jövő hétre, de bizony senkinek sem volt kedve Wlassics után beszélni, mire Szilágyi bezárta a vitát, s a Ház óriás többséggel visszaizent a főrendeknek, hogy mégis ragaszkodik a javaslatához.

Most tehát minden eleség elfogyott. A parlamentet pedig még táplálni kellene legalább május végéig.

A sopánkodó Bánffyt még Széll Kálmán is vigasztalta.

— Ne búsulj! Láttad a Kállay Béni is nekünk segített. A boszniai javaslat három napig is eltart. Azután isten tudja mi akadhat. Katonák összeverekedhetnek valahol civilekkel. Jó az isten.

Ötperces szünet következett.

*

Bánffy igazi mesés ember. Wekerle is mesés ember volt. Wekerle alatt mindig az történt, amit óhajtott — kivéven a legvégét. Bánffy alatt pedig mindig az ellenkezője történik annak, amitől fél. Bánffyt legelőbb a király szerette meg, Bánffy most attól tartott, hogy emiatt nem fogja szeretni a párt, de Bánffyt a párt is nagyon megszerette, Bánffy tehát most attól tartott, hogy emiatt a király hidegedik el tőle, de a király még jobban megszerette Bánffyt. Elannyira megszerette, hogy egy igazi mameluk, ha rossz kedve van, ha szeretne desperálni, ha szívét összeszorítják rossz sejtelmek, ezzel sarkantúzza föl elernyedtet életkedvét:

— Ejh, mitől tartunk? Hiszen a király végre is szereti Bánffy!

Bánffy e kettős szeretet melegében attól tartott, hogy az ellenzék roppant rakoncátlan lesz, minélfogva nem akart nekik anyagot adni, egészen szűkre szabva a munkaprogramot.

De ellenkezőleg történt. Az ellenzék szelíden kezd tárgyalni, s valóságosan duzzadnak izmai a munkakedvtől (ha ugyan nem ravaszság az egész). Bánffy tehát attól tart, hogy a Háznak most már nem fog tudni adni egy teendő.

S ez az aggodalom nem alaptalan. A szünet után, mikor a négy rendbeli interpellációnak vége lett, s mikor Szilágyi bezárván az ülést, a hétfői nap munkarendjét bejelentette — néhány igénytelen jelentést —, zajos derűtség hangzott a balmezőkön:

— Hát csak ennyi?

— Vivant vacationes! — kiáltá egy öblös torok, amint a Ház kivonult a folyosóra, hol érzékenyen búcsúztak a mezei hadak, akiket már aligha fogunk látni az ősz közepéig.

De hát semmi az. Akár van munka, akár nincs. Hiszen munka előtt és nélkül is édes a nyugalom. És végre is mi bajunk eshet? Hiszen a király szereti Bánffy.

MACSKA AZ ÜVEGBURÁN

Agliardi pápai nuncius lerándult Bécsből egy kicsit Magyarországra, s itt konferálván Zichy Nándor »főherceg úrral«, Szapáry Géza gróffal, Eszterházy Miklós Móriccal, az egyházpolitikai ellenzék »macher«-jeivel, valamiképpen az ügyes magvető, sok jó búzamatot elszórt, részint úgy, hogy láttuk, részint úgy, hogy nem láttuk. Szóval a jól táplált Agliardi úr beavatkozott Magyarország belügyeibe — amit Magyarországon minden időkből féltékenyen néztek a hazafiak. Nem is igen próbálta Cesarini és Gentilis bíbornokok óta senki. De azoknak is a körmére koppantottak Hunyadiék.

Vártuk, napokig vártuk, hogy az ellenzék majdcsak

meginterpellálja Agliardi dolgában Bánffy-t, noha Hunyadi Jánosok nemigen szaladgálnak az ellenzéken. Mindegy. Okvetetlenül haragba gurulnak Agliardi miatt.

De nem gurultak. Az ellenzék néma maradt, mert hisz a dologból semmi hasznot se húzhat az ellenzék. Ez a dolog csak az ország reputációjának árt, de az ellenzéknek nem árt, tehát az ördög törődjek vele. A nemzeti érzések letéteményese Apponyi Albert gróf úr szintén elfeledkezett erről a letétről, és ő is néma maradt. Egészen más persze, ha Pázmándy úr nem kap passepartout-t a választási elnöktől, vagy valamelyik részeg baka kihúzza a korcsmában a panganétját. Erre mindjárt villámlik, és megnyílnak a hazafias fölháborodás szócsatornái

Nap nap után múlt, s nincs semmi nesz, míg végre a tegnapi országgyűlésen egy mameluknak, Terényi Lajosnak kellett előhozni a nuncius-kérdést.

Különben is sajtáságos, szaggatott napirend volt, mely nem tarthatta lebilincselve a figyelmet. Meggyülemlett interpellációkra adandó feleletek töltötték ki az egész ülést. Egymás után száguldottak el a hallgatók előtt tarkábbnál tarkább képek, a tutajozás Máramarosban, a vármegyék restorációja, a királyi udvartartás, a tokaj—rakamazi út stb.

Az ülés tehát unalmasan folydogált első felerészében. S talán szét is széledtek volna a képviselők vagy elaludtak volna, ha le nem köti az érdeklődésüket fönt a tompa fényű üvegfedélen egy oldalt fekvő macskának a sötét kísérteties sziluettje.

Minden szem a terem üvegburája felé fordult, interpellálók és interpelláltak mosolyogva nézték a csodálatos szörnyeteget, mely négy elterpesztett lába közé hajtott farkával egy mozdulatlan merev kéznek a figuráját mutatta.

— A holt kéz! — susogták imitt-amott —, az Agliardi keze!

A kis Szapáry László babonásan húzta összebb a nyakát, úgy, hogy az egész elveszett a Ferenc József-kabátja gallérjában, Batthyány Tivadar gúnyosan vigyorgott — de denique az egész Ház a macskát nézte. Soha még macska így le nem kötötte egy egész országnak a figyelmét, amióta történelem van.

Bánffy Pulszky Guszti figyelmeztette (mert véletlenül mindég ő van a legközelebb hozzá).

— Látod a macskát?

— Ősmerem már. Az én elnökségem alatt is ott sütkérezett mindég tavaszkor.

Apponyit Horánszky lökte meg:

— Látod a macskát?

— Ősmerem már. Minden kormányválság előtt oda fekszik.

A macska undok, piszkos, barna árnyéka Szilágyi szemét is megsérté, idegesen kérdezte a jegyzőktől:

— Mi az ott?

— Nyilván egy macska — felelte Schóber Ernő, aki semmit se mer apodiktice állítani Szilágyinak. Minden csak »nyilván« vagy »alkalmasint«, hogy Szilágyinak módja legyen az önálló véleményét beékelni, mert neki mindenben önálló véleménye van — Schóbernek tehát nem mer önálló véleménye lenni semmiben, és ha azt kérdezi Szilágyi: hányadika van, Schóber okvetlenül így felel: »Alkalmasint május elseje«.

— Macska — pattan föl Szilágyi. — Hát miért macska? Okosan beszélj nekem! Rámondod, hogy macska. Mert lábai vannak és fekete, ugye? De a lábas serpenyőnek is vannak lábai és fekete is, de mégsem macska. Hát vagy beszélj okosabban — vagy el nem hiszem, hogy macska.

— Kegyelmes uram, akármi legyenek, ha nem látszik macskának.

— Látszik? Ne »látszikozz« nekem. Hiszen nem mozdul.

— Az igaz, hogy mereven fekszik, egész mozdulatlanul ...

— Mit akarsz ezzel mondani?

Schóber megszeppent.

— Úgy vélem, hogy egy holt macska.

Szilágyi idegesen vonta össze a szemöldökeit.

— Pfuj! Hisz ez undorító! Egy holt macska az üvegburán! Ez esetben el kell onnan rögtön távolítani. Jót állasz-e érte, hogy holt macska?

— Én semmiért sem állok jót.

Szilágyi azon törte a fejét, miközben a szónokló párok csöndesen csinálták a magok dolgait »veszem, nem veszem

tudomásul«, hogy miképpen lehetne megtudni, holt-e a macska vagy eleven.

Molnár Antalnak mindjárt volt egy propozíciója, mert az mindig van Molnár Antalnak, ő maga is egy propozíció.

— Egy egeret kellene fogni, kegyelmes uram, és elereszteni a fedélen, ha a macska nem szalad utána, akkor holt macska, ha utána szalad, akkor eleven macska.

— Ostobaság! Hát ereddj, fogjál!

— Az a háznagy dolga — szólt Molnár Antal bizonytalanul.

Szilágyi gúnyosan mosolygott:

— De külön diurnum mellett te is megteszed.

Az egész Ház holtak hitte a macskát, mikor végre belekezdett a szépen komponált interpellációjába Terényi — akinek most már a Szivák Imréé mellé került a neve a Vatikán fekete könyvében.

Az ellenzék tetszéssel hallgatta az interpellációt, Meszlényi cspősen kiáltott közbe:

— Visszaadta Bánffynak a vizitet!

Néhányan újra fölpillantottak az üvegburai holt kézre, mire elálmélkodva látták, hogy a kéz eltűnt, hanem egy A betű formálódott a helyébe a macska végtagjaiból. S gyorsan futott padról padra az értesítés:

— Nini, a macska él.

Bánffy állt föl most azonnal felelni. Az ellenzéki arcokra kiült a derült kíváncsiság, szinte előre örültek, milyen limonádé választ fog adni Bánffy, a hatalmas nunciushoz nyúlni se merve. Batthyány és Szapáry László boldogan nevetgéltek egymás mellett, Apponyi előre hajlott, s füle mellé vitte a kezét, hogy egyetlenegy szót se szalasszon el ebből a lágy-meleg beszédből.

De mekkora lett a csodálkozás, amint Bánffy első szavainál megcsendült a férfias erő és a határozottság, s amint kimondta nyíltan, hogy a nuncius magyarországi viselkedésével túllépte megengedett hatáskörét.

A vigyorgás jéggé fagyott a Szapáry László és a Batthyány arcán. Ohó! Hisz ez félig se tréfa! Apponyi szögletes homloka izzadni kezdett, nézett jobbra, nézett balra, kivette külső zsebéből a gondosan elhelyezett keszkenőt, melyből másfél centi-

méternek szabad kilátszani, megtörülgette a homlokát, kihúzta az óráját, összehasonlította a Ház órájával, s lopva egy pillantást vetett a padok közül kivezető sikátorokra. Hm! Itt ma megint egy nehéz szavazás következik.

Az öreg Pongrácz arca elvörösödött:

— Mivel lépte túl a hatáskörét? Tessék megmondani!

Vajay fölkiáltott holt haloványan:

— Ez rettenetes!

Györffy Gyula keresztbe fonta mellén a kezét, csak az arcán látszott, hogy mennyit szenved ez irtózatos szavaktól.

A szabadelvű párt ellenben élénken kezdett mozogni. A tetszés jelei törtek ki száz alakban. Bánffy úgy beszélt, mint ahogy illik a többség vezéréhez, s ez minden szívbe meleget önt. Csak Tisza Kálmántól hallottunk ilyen hatalmas történelmi erejű nyilatkozatokat valaha régen, régen . . .

Fölzúgott a helyeslés. Gomolyogni kezdett az ember-tömeg. Többen előbbre jöttek, hogy jobban hallják a miniszterelnök szavait. Még a macska is megmozdult fönn, átfeküdt a másik oldalára, s most már a W betűt rajzolták ki a lábai.

— Íme egy W! Egy dupla W! — mormogták, akik a szép, komoly pillanatban is a macskára figyeltek.

Valaki sajnálkozott is egy jobboldali padban, hogy milyen kár Schwarz Gyuláért. Ha az most itt volna! Ő bizonyosan tudná magyarázni a macska-ábécét is.

Bánffy, amint a zajtól újra szóhoz jutott, azzal a ponttal zárta szavait, hogy a külügyminiszter is egy nézetten van vele és hogy már e nézetek a Szentszéknél ki is lettek fejezve.

Viharos éljen tört ki a jobbmezőn, a tenyerek tapsra verődtek össze . . . de már akkor köd előtte, köd utána, Apponyi nem volt a teremben. Senki se látta kimenni, de mégse volt ott.

És ugyanezen szempillantásban csodálatos módon a macska sziluettje is eltűnt.

Ott állt felettünk az üvegfedél, tisztán, átlátszón, a macska nélkül, és a napfény rajta keresztül nyájasan nevetett be a lelkesen éljenző alakokra, akik a föltett kérdésre, hogy tudomásul veszik-e a választ, nagy robogással emelkednek föl.

Hogy hova lett a macska, meg Apponyi közvetlenül a szavazás előtt, az olyan rejtély, amit e sorok írója képtelen megfejtteni.

HELFIG INTERPELLÁCIÓJA

Azzal lehetne kezdeni, hogy volt egyszer egy órás, és volt annak egy aranyórája, és azon az órán két mutatója. De mégsem lehet ezen kezdeni, mert önök mindjárt célzást találnak, hogy az egyik mutató Bánffy volt, a másik Kálnoky. Az óra ketyegett, igen csinosan ketyegett, s a mutatókat mindig a belső gépezet igazgatta. Ha a fertály-mutató szeszélyeskedni kezdett, elferdült vagy nem mutatott úgy, mint az óramutató — mindjárt reparatúrába került az óra s a rossz fertály-mutatót helyettesítették újjal. Sok gondot adott ez az órásnak, mert már a mutatók kezdtek kifogyni.

Hanem egyszer megfordult a dolog, a két mutató egy ponton összeért, és innen elindulva a fertály-mutató pontosan csinálta a maga útjait, kivéven talán, hogy egy sekundumminutával sietett, mire dühbe jött az óramutató, és elkezdett visszafelé mászni, jól összeszidván a fertály-mutatót, hogy nem jó úton jár.

Nagy zűrzavar támadt az órás háznépe előtt, senki se tudta most már, hány óra van és mit jelentsen ez a dolog.

Az óra tehát ismét reparatúrába került, s a világ azt várta volna, hogy az órás az elferdült óramutatót löki el . . .

Ebből a százból lehetne szólni a mesét odább és odább, de ez divatja múlt genre már — s ezért sokkal egyszerűbb, ha egész nyíltan beszélünk az összeveszett mutatókról, amelyeket egy ugyanazon gépezet hajt, de melyek mégse vágnak össze a haladási törvények szerint. Az is igaz lehet, hogy a gépezet rossz — sőt az bizonyosan rossz. Hanem a gépezetnek maradni kell, tehát egyelőre még csak a mutatókról lehet szó.

S van is szó bőven. Bár hétfőn, kedden bizonyos fokú elintézése deklaráltatott az óramutatók között felmerült differenciának, ma megint szóba került az ügy az alsóházban.

Igénytelennek ígérkező ülés volt, a pénztári készletekről szóló törvényjavaslat lévén napirenden. Ezután következett a Helfy interpellációja.

A meglehetősen telt Ház mély csöndben hallgatta az ósdi »magyar-magyart« — mert ebben az ügyben minden magyar szívben van alul valami fájdalmas érzés. Egy húr, mely ellentmondásra, dacra, elkeseredésre sarkall.

A kérdés sarkpontja a Kálnoky gróf tapintatlan kommunikéje, mellyel Magyarország miniszterelnökét megsértette. Minden arcra kiül a bosszúság és harag felhője, mikor ezt említi Helfy, csak Futtaky nevet gúnyosan a karzaton.

— Hja, nem könnyű ám kommunikét írni. Ész kell ahhoz — morogja. — Sok ész kell ahhoz!

Ő már írt vagy tízezret, s egyikből sem lett európai botrány. Kálnoky csak egyet írt, és íme. De mit is kapkod mindenféle fuser az ő mesterségébe!

Helfy jól összeállította ez egyszer interpellációját, elbeszélve a konfliktus minden fázisát elejétől kezdve végig, amivel a mamelukok egy részét is úgy föltüzelt, hogy zajos helyeslések törtek ki itt is; a kormánypárt hangulata is elementáris erővel nyilatkozott meg a tekintetben, hogy a mostani kiegyenlítés ki nem elégíti.

— Csak türelem, türelem — szól hátra szelíden Bánffy, ki csöndesen, jó példával előjárva a türelemben, hallgatta a szónokot.

Az éppen most ért el a legfájóbb gravámenhez, a felséges király meleg leveléhez, melyet Kálnokyhoz intézett. Kálnoky sértette meg ok nélkül, jog nélkül Bánffyt, s mégis Kálnoky kapott elégtételt.

Az öreg Pongrácz mérgesen ugrott föl a padban:

— Ne tessék őfelsége eljárását kritizálni!

Szegény Helfy szinte belesápadt, megborzongott, elkapta a fejét ijedten, mintha már a hóhérbárd készülne lecsapni. Dehogy kritizálta ő a király eljárását, csak a leveléről mondta, hogy meleg volt.

Már-már elborult a világ Helfy szeme előtt, zavartan kezdte keresgélni a mondatnak másik részét, mikor egyszerre mint a villám lecsapott Szilágyi, s elfogta feje felől a hóhérpallóst.

— A kellő határok megtartására én ügyelek — szól közbe harsányan, és rendreutasította a nagy bajuszú generálist, aki azután jó kedvvel tette le agyagsárgás nagy fejét a

könyökére, s kékes szemei boldogan nevetgéltek, ekképpen okoskodván:

»Ezer kartács! az mindegy. Azért az én közbeszólásom mégis jó hatást fog tenni Bécsben. Mit gondolsz Tivadar?«

*

A mai ülésnek, bármily rövid volt is, nagy jelentősége van. A szabadelvű párt megnyilatkozott. Most nem lehet többé habozás. Ez a párt be nem éri többé limonádéval. Bánffy-nak teljes elégtételt kell kapnia.

A másik szomorú momentum az volt, de ezen igazán sírni lehetne, hogy akadtak az Ugron és Apponyi emberei közül sokan, akik ellentmondásokkal és gúnyolódással, röhej-jel hallgatták az ország megalázásának (magam is mondom) kissé túl élénk leírását.

Mit bánják ezek az ország presztízsét, méltóságát? Az sifli nekik. Csak a jól táplált Agliardinak ne történjék valami kellemetlensége.

... Ilyen magyarokat talál itt az ezredik év, pláne törvényhozói székben.

*

Helfy befejezte interpellációját, melynek főpontja, hogy elküldetett-e már a jegyzék Rómába, vagy nem?

Bánffy nem felelhetett meg erre — csak röviden nyilatkozott, hogy nemsokára felelni fog: az egész dolog még most van reparatúra alatt. Minden az órától függ. Az óra rosszul jár. Egy új rugóra van szükség és egy új mutatóra.

LEGÚJABB

A Bánffy—Kálnoky-konfliktus a mai nappal ismét új stádiumba lépett. S most szinte még komolyabb, mint első *ügynevezett* megoldása előtt volt, amely megoldás egy hétig se tartott ki. A magyar közvélemény nyomása oly nagy, erőteljes, hogy a kormánynak úgyszólván a *lélegzetvétele is nehezzé vált*, míg elintézve nincs. Hogy végleges elintézést nyer-e ezúttal,

nem tudhatni. Félünk, hogy a helyzet újra valami ideiglenes preparátumokkal fog szanáltatni — mesterséges étert szívatnak be Kálnokyval és Bánffyval, amitől egy kis ideig megint élnek — de ez lenne a legrosszabb. A monarchia vitális érdekei kívánják, hogy ez a seb ne tartassék tovább is nyitva.

A sanszok könnyen precizírozhatók és megtélhetők.

Az az egy bizonyos, hogy őfelsége egyetlenegy számbavehető politikust se talál Magyarországon, aki kevesebbel érje be mint Bánffy.

S viszont mi egyetlen számbavehető politikust se találunk az országban, akinek a király szívesebben adja meg azt a maximumot, ameddig az engedményben elmehet, mint éppen Bánffynak.

Ebből tehát az következik, hogy abszolúte semmi praktikus indok se található arra, hogy a *miniszterelnöki székben személycseré történjék*. A helyzet éppen olyan nehéz lesz x-szel, mint y-nal. A személycseré csak komplikálja a helyzetet, tisztázni egy hajszálnyira se képes.

Más megoldási mód tehát nincs, és a Burgban se lehet mást kigondolni, mint megadni a magyar miniszterelnököknek, ami nélkül nem képes sem ő, sem utódja megállni a miniszterelnöki székben.

Hogy mi ez, s hogy hol van a határ ebben, ennek a meghatározása éppen az a nehézség, mely e válságot oly szokatlanná és kényessé teszi.

Azt igen jól tudjuk, hogy a magyar közvélemény mit óhajt. A magyar közvélemény egyenesen Kálnoky elmenetelét kívánja — mint akinek hasznát a *történetek után* már úgysem veheti a monarchia.

De a Kálnoky elbocsátása a király bizalmi levele óta mindinkább veszít valószínűségéből — s ezért mondható ma a magyar kormány részéről a helyzet súlyosabbnak, mint egy hét előtt volt, amikor még az uralkodó könnyebben és simábban határozhatta volna magát az önként kínálkozó lépésre annál is inkább, mert az egész áldatlan vizsályt Kálnoky gróf alig jellemezhető eljárása idézte föl.

A mai minisztertanácsban is kifejezésre letek ez aggodalmak, de azért maga a kabinet meg van győződve, hogy radikális megoldási eszköz csak ez lehetne, mert minden egyéb

esetben egy kiújuló seb marad Kálnoky külügyminisztersége s számtalan konfliktusok szülője.

Igaz, hogy Kálnoky távozása a maximum, amit óhajthatunk és mégis szinte a minimum is, mert kétes, hogy célra vezető-e egy kisebb elégtétel. De a minisztertanács, mint értesülünk, mégis kontemplált egy kevésbé érdes elégtételt is, mely lényegileg ezzel egybevág (mindössze a görögtűz van belőle kihagyva).

Elegendő lenne, szerintük először:

ha a kormányelnök kijelenthetné, hogy a szóban levő jegyzék *már elküldetett* Rómába.

Ez az első sine qua non, a másik pedig, hogy Kálnoky a Pol. Corr. kommunikéjére és minden ezzel összefüggő egyéb dolgaira nézve, *valamely exkuzáló nyilatkozatot tenne*.

Ez volna hír szerint a mai minisztertanács határozata, melyet Bánffy az aláírt lemondási nyilatkozattal együtt holnap a trón számolya elé terjeszt.

A szabadelvű pártkörben késő esti órákig semmi se szivárgott ki a minisztertanács határozatából, következőképp nem is fejlődhetett semmiféle magatartás mellette vagy ellene.

A hangulat azonban izgatott és keserű, a történetek minden szála a kiegyezés művének nimbuszán koptat — s igen óhajtanók, hogy a legmagasabb körökben is vegyék figyelembe a határokat a nemzet önérzetének érintésében — mint ahogy másrészt a szabadelvű pártnak is jó lesz eltekinteni az eclat-októl (az eclat-ok sokba kerülnek): a lényegesből nem szabad engedni semmit, de viszont a legénykedő politikai bokrétákért sem szabad kockáztatni semmit.

A VÁLSÁGOK ORSZÁGA

Bajorországban nagy sörfogyasztás van, Olaszországban nagy macskafogyasztás, Oroszországban nagy teafogyasztás, Magyarországon nagy emberfogyasztás. A politikusok fogyasztását értjük.

Hiszen politikusok fogyasztása egyebütt is van. Franciaország is gyorsan eszi a maga kiváló embereit. Hát semmi az, hiszen az övéi.

De Magyarország nemcsak maga eszi, hanem még kosztosokat is tart rájuk. Ilyen Kálnoky úr. Amit mi nem győzünk itthon fölemesztetni, azt föleszi Kálnoky úr vagy egyszerre, vagy néha kétszerre (mint ahogy Wekerléékkel történt).

Ha rossz minisztériumunk van, azt agyonütjük magunk (s ez úgy van minden alkotmányos országban), ha ellenben jó minisztériumunk van, azt agyonüttetik Bécsben (s ez nincs úgy minden alkotmányos országban).

Természetes, hogy ebből aztán különböző konfliktusok és krízisek támadnak, mert még az a különlegesség járul a famózus szituációhoz, hogy ami itt jó miniszter, az a bécsieknek rossz, s ami a bécsieknek jó, az nekünk rossz miniszter. Minélfogva a konfliktusok és válságok úgyszólván permanensek. Az úgynevezett »jó viszony« örökös reparatúra alatt van.

Elannyira, hogy a folytonos reparatúra már szinte külön foglalkozási ágakat teremtett. Vannak képviselők, akik egyebet se csinálnak, csak kombinálnak; mint ahogy egy időben Orlice kombinált a számokkal, ők az emberekkel kombinálnak úgy. Vannak »válság-szakemberek«, akik a válság első szimatjára összesereglenek az ország minden részéből, és a hangulatot igazítják a klubban. Magának a koronának is vannak külön emberei, akiket válság idején kikérdeznek. Vannak továbbá *válságjósok*, akik előre ki tudják jelölni azokat a helyeket, ahol a zökkenés a jövőben bekövetkezik. Vannak *válság-becsüsök*, akik első tekintetre meg tudják mondani, hogy kormányválság lesz-e vagy pártválság is, vagy pláne még alkotmányválság is, és végre van válság idejére egy állandó miniszterelnökjelölt, aki arra a szóra, hogy »ki vállalja« feltartja az ujját és azt feleli: »Én«. Vannak buzgó honfitársaik, akik az esetleg lohadó válságokat innen előkészítik, és szítják, pletykákból gyűjtő szikrákat gyártanak, és azokat nagy előszere-ttel exportálják Bécsbe. Vannak *válság grófnők*, többnyire vének, akik válságok idején a templomokban imádkoznak, hogy a válságok a gonosz magyar ügy leteperésével végződjenek. Egyszóval olyan alaposan vagyunk már berendezve a válságokra, mindenünk annyira megvan, ami a válságokhoz szükséges, hogy szinte bosszantó lenne már, ha a válságok végképpen elmúlnának. Még Futtakynk is van erre a célra, s annak

valóságos litografált blankettái, amiket válságok idején a dátumokat kitöltve Bécsből hazasürgönyöz:

»A király egy órai kihallgatáson fogadta . . . órákor a miniszterelnököt; tekintettel arra, hogy a főnnforgó ügy minél előbbi tisztázásának útjában álló differenciák legyőzhetőeknek látszanak, a kedvező esélyek lehetőségének alapfeltételei meg nem szűnván, információk szerint, a kizártság ama foka, melyet az ellenzéki lapok kürtölnek a kedvező döntés tekintetében, egyelőre légből kapottnak tekintetik.« (Bud. Corr.)

Ilyen apparátus mellett igazán neveltséges volna, ha a válságok búsítanának bennünket. Az éppen oly botorság lenne, mintha az okozna szívgyörcsöt az embernek, hogy éj és nap föl-váltják egymást vagy hogy a hold megfogy és megtelik. Ennek így kell lennie, punctum. Akklimatizálódjunk uraim, akik szerencsések vagyunk a válságok országában élvezni a parlamenti rendszer áldásait.

*

Mindamellettt azonban, hogy a válságoktól nem kell immár félni, mint valami olyan dologtól, ami magától értetődik, mégsem való utánuk mohón nyúlni. Ne térjünk ki előlük, de ne is siessünk elébök. Tökéletesítsük magunkat a válságokra, mint ahogy télen előkészítjük a jeget a fagyalthoz nyárra, és nyáron varratjuk a bundát télre.

Sok mindenünk megvan már eddig is a válságokhoz, de még valami hiányzik: a *válság taktika*. Ez is egy külön tudomány. S erről, különösen erről akarok írni néhány sort. Mert valamiképpen a hadjáratok bizonyos taktikával csináltatnak, úgy a válságokhoz is szükséges a taktika. Természetesen aszerint, aminő természetű a válság. Mert a magyarországi válságok kétfélék. Vagy olyanok, hogy nekünk vétettek valamit, vagy olyanok, hogy mi vétünk valamit Bécsnek.

Az egyik esetben, ha mi vétünk valamit Bécsnek, az a szokás uralkodik, hogy a kormány húzódozva halasztgatja a Bécsbe menetelt — mivelhogy kellemetlen is, és jól kell átgondolnia a védekezés rendjét. A másik esetben ha ők vétettek valamit, rögtön rohan a kormányunk Bécsbe a reparációt megszerezni, mintegy kergeti a felháborodott közvélemény.

Pedig éppen megfordítva kellene csinálni. Ha mi vétünk valamit, rögtön szaladnia kellene Bécsbe a kormánynak addig, míg a válságot nem kvalifikálták »bűnné« az ottani intrikusok; ha pedig ők vétnek valamit, aludni kellene rá egyet, míg a célzataik jobban kidomborodnak, s míg itthon is inkább kiforrja magát a közvélemény, míg felfogása, álláspontja megtisztul, s teljesen megítélhető lesz az elégtétel mértéke. Mert örökké a mértékek fölött támadnak a mellékonyodalmak.

A jelen válság is ebben a hibában szenved. Bánffy gyorsan, túlgyorsan ment föl Bécsbe, mielőtt még megítélhette volna a közvélemény fölháborodásának fokait — s ezért tért vissza olyan eredménnyel, hogy mire ideért vele, csekélyke lett, úgy olvadt el kezei közt, mint a vaj.

A másodszori fölmenetele szintén gyorsan történt. A kibonyolítás most már nehezebbé is lett, s kitette magát annak, hogy a király másodszori felutazásánál bele se ment a kérdésbe. A király fáradt volt. S valószínűleg a kérdés nehézségei is kedvetlenítették. Helfy már az első fölmenetelt festő interpellációjában is gúnyosan jegyzé meg, hogy a király negyvennyolc órán keresztül várakoztatta Bánffyt. (Persze azt a Helfy választói úgy fogják föl, hogy Bánffy a király udvarán várakozott negyvennyolc óráig.)

Hogy mennyivel jobb az e tárca frója által ajánlott metódus, kimutatja a Tisza Kálmán esete, aki mikor az általa a parlamentben megrovott Jansky tábornok előléptetése történt, s az egész magyar közvélemény fölszisszent, mozogni és háborogni kezdett, maga a megsértett nagy államférfi hazament nagy szempislogások közt, és otthon rögtön csomagoltatott.

— A nyugoti pályaházhoz? — kérdé a történelmi emlékü Schneider, mikor a bőröndöt saját lábánál elhelyezte.

— Nem, a keleti pályaházhoz — felelte a miniszterelnök —, Gesztre megyek.

Gesztre ment, és tíz napig maradt ott egyfolytában, kuglizott, olvasgatott, nézegette a gyümölcsfáit, és legfeljebb egy-egy hernyót taposott el, ha talált.

Azalatt a közvélemény forrt, szinte izzó lett haragjában, a lapok lármáztak, a kérdés betöltötte egész Európát, a palotáktól le egész a kicsi falusi házakig, mindenütt azon disputáltak, tanakodtak, hogy hát mi lesz most.

Csak maga az az egy ember nem szólott egy kukkot se, akit ez a kérdés legjobban illetett. Hallgatott, mint a sár.

A negyedik napon valami különös érzés kezdte szorongatni a Ball-platzot, és mindenféle vélemény eljutott oda, csak a Tiszáé nem.

— Ejh, hát mit szól ehhez Tisza? Hiszen az egészet az ő truccára csinálták, őellene, az ő bátor vágásának a kiparírozására, és az öreg Tisza nem szól semmit. Hogy van ez?

Valami félelmetes, valami megdöbbenő volt ez a bizonytalanság. Mit akar? Hiszen csak nem hagyhatja ennyiben. Okvetlenül tesz valamit, készül valamire. De hát mi lehet az? Mégiscsak csodálatos, hogy nem jön fel.

Ötödnapra már a főséges királynak is feltűnt:

— Micsoda dolog az, hogy Tisza nem jön?

A király alázatos szolgálói csodálkozó arcokat vágtak, hogy az igazán megfoghatatlan.

A hatodik nap elkezdett a király idegeskedni.

— Talán beteg a Tisza?

Legott is utána jártak, és megjött a jelentés, hogy Tisza bizony nem beteg, olyan egészséges, mint a makk. Talán Ostendébe se megy az idén — minélfogva Tarkovics egészsége is szilárd lábon áll.

— Egészséges? — tűnődött a király. — Egészséges és mégse jön fel. Ezt nem érthetem.

A hetedik napon egészen elbúsulta magát a király:

— Hát senki sem jön panaszkodni?

Olyan feltűnő volt ez, oly szokatlan, hogy a felség szinte bosszús lett, mert maga is érezte, hogy valami jár a magyaroknak ezért, amit ő a hadsereg kedvéért tett — mért nem jönnek hát már el érte? A király igazságos, és magától is érzi, ha a serpenyője valahol megbillent a túlsúly alatt.

Így lőn aztán, hogy a király maga hívatta Tiszát a kérdés kiegészítésére, mert az ő nemes lelkét is nyomta az, legalábbis annyira, mint a Tiszáét, s ebből kifolyólag kaptuk azt a szép cikket a Budapesti Közlönyben, aminő lélekemelő szatiszfakciót még Magyarország nem kapott Habsburg-házbéli királytól.

A legnagyobb faktor tehát a válságoknál is a türelem: kikoplalni tudni a kedvező eredményeket.

PILLANATNYI KÉPEK A FŐRENDIHÁZBÓL

»A' Hetz ist heute.« Így fejezné ki azt a mozgalmas állapotot, mely a Múzeumban és körülé lejátszódik, egy-egy méltóságos ajak: »A' Hetz ist heute«, azaz, hogy ma főrendiházi ülés van. Természetesen az egyházpolitikai javaslatokat tárgyalják odabent, ki tudja hányadszor.

Az sem érdekes, hogy melyik ülés van mellékelt képeinken megörökítve a sok közül, mert többé-kevésbé mindenik egyforma volt. A wippek: Radvánszky báró és Degenfeld gróf (milyen nyáj lehet az, hol ilyenek már a *hajtsárok* is) lótottak-futottak, számígtatták a fogasokon a felöltőket, kapacitáltak, ravaszkodtak, maga a kultuszminiszter, Wlassics is ott kötekedett a büfében a püspökökkel és a befolyásos mágnásokkal.

— Éppen most kaptam táviratot — mondja Festetics Tasziló grófnak —, hogy az excellenciád birtoka víz alatt van . . .

— Ah — mondja Tasziló gróf, meg se rezzenve. — Ez érdekes. Én semmit se tudok róla. De persze úgy van az, fel nem bontottam még a tegnapi érkezett leveleimet. Ez az átkozott szórakozottság!

— Csak azért mondom — bontogatja ki Wlassics a maga tréfáját —, hogy jó volna, ha a gróf rögtön haza utaznék. Azért mondtam a dolgot.

— Úgy? — mondja a gróf habozva —, hát eszerint nincs az hogy is mondjam csak, az *izé* víz alatt.

— Persze hogy nincs. Csak tréfáltam.

— Hát úgy is jó — fejezi be a gróf előkelő mosollyal, és odább lépdel a csoportok között.

Bent a teremben fullasztó a levegő. Zavaros gőzben úszik az egész terem. Valóságos purgatórium itt ülni a fojtó melegben, és mégis tele van a terem minden része. A kövér görögkeleti püspökök, kiknek feje búbján ott ül a lilaszín barett, nem győzik a homlokukat törülgetni, de azért állhatatosan hallgatják a szónokot. Vajh, ki a szónok? Oly figyelmesen hallgatják, olyan áhítattal, hogy az csak gr. Zichy Nándor lehet. Különben is csak ő beszél, mindig beszél.

De nemcsak bent érdekes és mozgalmas minden, a kép-

viselők karzatától kezdve, ahol rakoncátlan élénkség és hangos eszmecsere folyik, a hölgyek karzatáig, ahonnan elegáns parfüm terjeng szét, s hol buzgó mágnásasszonyok üldögélnek legyezőikkel, s szorongó érzések közt várják az eredményt. Rajzolóink egyik legcsinosabbat vetette papírra, amint lázasan jegyzi a főrendi tagok lajstromán a szavazatokat. Hát mondom, nemcsak a belső helyiség érdekes, ahol a történelmi események folynak, s ahol jéghidegen nézi fehér lován Árpád (a Munkácsy festményén) a kifejlődött jeleneteket, mintha valami fumigáló mosoly játszanék az ajkai körül (vagy hogy csak a napfény egy odavetődő sugara az), mintha önmagában tűnődnék:

— Hát ezek számára hódítottam én meg ezt az országot?

*

Ott lent a Múzeum-kertre, sőt egész környezetére, a Sándor utcát is beleértve, kiterjed a »nagy hecc« elevevége, nyüzsgése.

Főrendek jönnek-mennek folytonosan, hintó robog be, a wippek kíváncsian tekintenek ki:

— Egy szavazat jött.

— Kinek? Nektek?

— Nem. Nektek.

Egy szavazat itt most sokat ér, könnyen az dönthet, mert a differencia közönségesen olyan csekély szokott lenni, hogy joggal mondhatja az öreg Zuber József, aki az utolsó a szavazólajstromban: »Úgy látom én, hogy itt énrajtam fordul mag minden«.

Azelőtt, míg a főrendiház csak afféle álmos üléseket tartott, nem fejlődött ki benne a parlamenti élet, nem volt átlátszó, de zürzavaros, s egymást nem is ösmerték a főrendi tagok; most rendes pártélet kezd képződni itt is, szervezkedés, taktika. Egy-egy sakkhúzás, kortesfogás is előbukkan. Valami ilyenféléről tanakodhatnak most is összebújva Batthyány Tivadarék, s annál is bizonyosabban, mert báró Rudnyánszky József is ott látható, s hogy teljesen *ad oculos* legyen, honnan jött az ér, mely most már folyammá kezd dagadni, ott áll a háttérben Ábrányi Lajos, a piktör is, aki valamikor Solymosi Esztert festette le személyleírása nyomán. Vagy hogy talán

nem jól ösmertem meg. Az ördögbe is, rövidlító vagyok, és vibrál a szemem is. Úgy látszik Förster Ottó az, és nem Ábrányi Lajos.

Bús, kedvetlen arccal kullog le a lépcsőkön Pongrácz tábornok, bal kezét a nadrágja zsebébe müllyesztve. Hangelatáról az látszik, hogy nem jól áll ott fönt a dolog.

Amit megerősít Szász Károly püspök önérzetes magatartása. Nem így néznek ki a legyőzöttek.

Azonban meglehet, hogy a jelen öreg poéta csak azért emelte a fejét úgy, mert valami gondolatot keres — egy készülő szép költeményhez.

Úgy látszik, vége van az ülésnek. Lassankint jönni kezdenek ki csoportosan. Báró Bánffy Dezső miniszterelnök szét-néz a kocsija után. Tőle jobbra főrendiházi tagok haladnak; ezek közt gr. Csáky-Pallavicini, bekötött fél szemmel. Más irányban Wodianer báró Bohus Zsigmonddal baktat a kaszinó felé.

— Kemény napunk volt — mondja Bohus.

— Hja, hja! — felelt Wodianer. — Nehéz az élet.

Szell Kálmán társtalanul jön ki egy mellékajton, és aztán eltűnik a künn csoportosuló tömegek közt. Tekintetén látszik, hogy el van mélyedve a saját gondolataiba. Néha szórakozottan suhint egyet-egyet esernyőjével a levegőben, mintha valami előtolakodó árnyékot akarna maga elől elkergetni.

Végre lejön a szürke lépcsőkön, mentésen, kardosan az elnök is. Meg van elégedve magával. Lépte alatt alázatosan, tompán kopognak a márványkövek. Most már csakugyan vége az ülésnek.

A riporterek egymást taszigálva rohannak lapjaikhoz, megrakodva színekkel, képekkel, megfigyelésekkel, mint a méhek.

A kerítésen kívül a tarka-barka népcsoportok, kik egyrészt a notabilitásokat bámulják és mutogatják egymásnak, még egy darabig beszélnek egymás közt, ami az ülés eseményeiből kiszivárgott.

— Nagy baj az. Igazán nagy baj — mondja sopánkodva egy csizmadia. — Tönkre vagyunk téve, atyafiak. Hogy azt mondják, az a határozat, nem térhetünk át zsidókká. Hát érdemes itt élni?

A gyerkőcök, az öregasszonyok és a tudákos utcai proletárok még vihognak, nevetgélnek egy darabig, aztán szétoszolnak, s újra síri csend ül a Múzeum környékére, azaz hogy egy kellemesebb, üdébb zaj költözik ide: a karikázó gyermekek napi lármája.

PARLAMENTI KÉPEK

A kezdet

A legvonzóbb dolog van napirenden — a viszontlátás. Ellenségek, jó pajtások összejönnek, mint a kulcsok, amelyek mindenike egy külön zárt nyit, itt egy rakáson csörögnek. Bár csak formai a szünetek utáni első ülés, mégis bejönnek rá a sánták és betegek is, akik Budapesten vannak, hogy örüljenek egymásnak, hogy élvezzék, amit nyár elején már olyan szörnyen meguntak, a Ház varázslatos levegőjét.

Szétnéznek, mosolyognak vidáman, ruganyosan lépkednek, bekukkantanak ide is, oda is minden szögletbe. Hiszen minden szöglet ösmerős, barátságos.

— Ah, milyen kellemes itt.

Pedig csak éppen olyan verőfényes, hévséges nap van, mint amilyen volt, mikor nyár elején eloszlottak. Mindegy, most mégis kellemesen csiklandozza az orrokat a szőnyegről fölvert por, a folyosói füst, mely hűségesen beszivárog és felhőt ver a magasban.

Akkor bágyadt, unott volt mindenki, most fürge, életteljes. Talán a nyár, a fenyvesek, a tenger acélozták meg úgy a Ház tagjait? Dehogy. Öregebbek ők, mint voltak és fáradtabbak. De a képviselősködés vált újra vonzóvá *egy percre*. Mint egy szép asszony, aki már közömbös lett, három havi távollét után megint bír ingerrel.

Ne méltóztassanak képzelődni, az urakat nem cserélte ki a nyár, meglátszik az urakon az aggság, a negyedik esztendő, mely némi politikai csúzzal jár. Ezt elmoshatja egy kis hangulat, de az öregség permanens marad.

Ez ám az érzés uraim — amit az ember a nyári szünidő után érez, midőn régi otthonába tér vissza. Minden olyan

megszokott, természetes. Az óra a régi helyen ketyeg. A szekrények a maguk helyén állnak. Darányi Ignác ott ül, ahol június elején elhagytuk, mintha meg sem mozdult volna onnan. Hieronymivel beszélgetett akkor is, most is. Jókai a regénykorrektúráját végzi amott. Mintha másképp volna azóta megkötve a nyakkendője . . .

Szétnézünk a három hónapra elhagyott otthonban: hogy van, mint van? Minden rendben. A miniszterekben nem esett kár. (Persze, mert jól be voltak naftalinozva.) Wlassics haja közé egy pár fehér szerencseszálat vegyített a nyár, meg az a Baross-szerű lázasság, mellyel tárcája nívóját emeli. Dániel Ernőnek semmi baja, jó színben van, pedig az egészségéről rossz hírek szállongtak. A pénzügyminiszter új gérokkot csináltatott (nagyon jól állhatnak az ország pénzállásai). Bánffy ravaszkan mosolyog a miniszterelnöki székben. Még a legnagyobb intimusok se tudják, hogy ma megint megajándékozta az Akadémiát egy új szóval. Őneki is használ a miniszterelnökség. Fiatal ember lett, egy kicsit talán meg is hízott a király sátorában, jó királyi kosztón.

Nini! A kárpitos is csinált azóta valamit. Bordó-piros baldachin borul az elnöki emelvényre. A régi fűrjkalitkát tehát visszacsináltatta Szilágyi, csakhogy most nem zöld a mennyezet, mint Péchy idejében. És az jól is van. Piros a magyarok főszíne. Kár, hogy nem király-piros, aminők a pitykés melények. Mindegy, még így is jobban megfelel az elnöki széknek. Péchy alatt azonban, megengedem, jobban megfelelt a zöld.

A miniszterek közül csak Fejérváry nincs itt. Azt az erdélyi táborban hagyta Bánffy. Apponyi se rukkolt még be, az öreg Tisza Geszten kuglizik, Wekerle Dánoson várja az őszi dereket. A nagy mogulok közül hiányzik Csáky is.

Megszóal végre a csengettyű. Ah, kedves hangok! De régen hallottuk. Csak csilingelj, csilingelj . . .

Azután Szilágyi tette meg bejelentéseit, elsíratta a megholtakat néhány meleg és klasszikus szóval; az öreg báró Huszár Károlyt és gróf Károlyi Gábort. Mély, ünnepélyes csönd volt, még az elnök is lélegzetet vett.

Mintha egy közbeszólást várna a Ház:

— Mégis magammal vittem egy mamelukot!

A holtak után az újszülötteket jelentette be Szilágyi: Dániel Lászlót, egy elegáns, csinos alakot, bágyadt diplomatarccal. Légrády Károlyt — akire féltékeny szemeket vet a szentendrei Gül Baba, Luppa Péter: mert most Légrády fogja ellátni képviselőtársait rózsákkal a Pesti Hírlapból. Az új képviselők közül megjelent a mai ülésen Kola János is. Jó, kedélyes arcú ember, aki nemsokára általános »Kola bácsi« lesz a folyosón.

A bejelentéseken, az általános baráti ölelgetéseken és kézszorításokon kívül csak a napirend megállapítása lett volna a mai ülés dolga, de a pihent elméjű Ugron Gábor egy kis játszói fegyverforgatás nélkül nem akarta a mai napot elengedni.

Megsürgette tehát, minthogy neki magának nincsen *el nem választott* interpellációja, a Bartha Miklós egyik interpellációjára a választ. Izzó szónoklati hévvel, és olyan hangon, mintha Mátyás királlyá választását kiáltaná ki Budavár ablakán a Duna jegén táborozó negyvenezer embernek. Lelkiismeretesen bebizonyította, hogy a hangja semmit se romlott tavasz óta. De ez nem célirányos. Azért mégis azt mondom, hogy minek ragasztani helyi levelekre öt krajcáros márkot?

De térjünk az interpellációra, vagyis Batthyány Lajos gróf másodszori kivégeztetésére, vagyis egy újabb merényletre a nemzet ellen.

A Bartha interpellációja ugyanis arról szólt, hogy a kormány a megfestendő miniszterelnökök arcképei közül ki akarja hagyni gróf Batthyány Lajos volt miniszterelnököt.

Hej — gondolta Ugron —, nagy kérdés lesz ebből, vihar lesz, zápor lesz. Rozmaring nő ebből az ellenzéki kalapokra.

Mondom, ravasz-kás mosollyal hallgatta ezt Bánffy — mintha nagyon kellemetlen lenne neki, néha a feje búbját is megvakarta, hol idenézett, hol odanézett, még az üvegpaddásra is fölneézett, egyszer-kétszer hátrafordult, hogy azt higgyék, mintha a Pulszky Gusztit keresné a háta mögött, mintha nagyon bosszantaná: »Ejnye, hol van ilyenkor a Guszti?«

Aztán csak mégis fölállott kedvetlenül, mivelhogy kénytelen vala, megrángatta a kabátja két elálló oldalát, és olyan szelíd volt a hangja, és olyan tompán, bágyadtan kongott, mint a non sum paratus diáké. Elmondta, hogy hiszen jól van,

majd megfelelnek a miniszterek az összes interpellációkra idővel, s a harminc napon belül — még erre is (de itt még alázatosabb, nyikorgóbb lett a hangja), sőt addig is, míg az érdemleges választ megadná, valamit tájékoztatásul ő már most is mondhat. (No ugyan mit? Még a lélegzete is elállott az ellenzéknek.) Hát csak azt, hogy a Batthyány volt miniszterelnök arcképe már most is ott függ kellő díszben a miniszterelnöki palotában.

Lett erre nagy meglepetés, kacagás, éljenzés a jobboldalon. Ugron a váll-lapockái közé húzta a fejét, és egy szót se szólt. Sőt bizonyosan már az *érdemleges* válasza se kíváncsi.

Így vágott ki ma Bánffy egy új szót és egy váratlan ríposztot. Az új szó nem eredeti, de nagyon rossz, a ríposzt eredeti és nagyon jó.

PARLAMENTI KÉPEK

[okt. 26.]

— Holnap válaszol Bánffy!

Már tegnap mozgott egész Budapest, s illatos levelek egész sorát kapta Dessewffy Arisztid, melyekben jegyet kérnek, részint mert Bánffy válaszol, részint mert Apponyi biztosan fog beszélni.

A karzatok megteltek rogyásig. A főrendi osztályban néhány ismeretes horvát főúr is megjelent. De lent a képviselői padok se maradtak üresen, zsúfolt Ház volt, mint nagy parlamenti események idején.

Az ellenzéki mező unatkozva nyüzsgött, míg a Lukács László válasza tartottak. Madarász papa félkönyökre dőlve várta az elégtételt — melyet ő olyanformának képzelt, mint Nagy Lajos alatt a Nápolyba induló magyar hadak, kik lihegnek a bosszúszomjtól. Maguk a horvát képviselők is majdnem teljes számmal ott ültek szokott helyeiken, a centrum hegyén, de a szokottnál is szerényebben, szinte szepegeve; Istenem, mi lesz velünk?

A folyosón se beszéltek egyébről, mint a horvát kérdésről. Természetesen ahányféle temperamentum, annyképpen.

Az egyik azt mondta:

— Ez nem a horvát diákok csínyje. Mit bánom én a horvát diákokat? Miattam akár egész évben magyar zászlókkal fűthetnek. Engem a királyi válaszok aggasztanak, melyeknek melegsége könnyen ébresztheti azt a hitet (s ezt évek óta terjesztik a nemzetiségi agitátorok), hogy Bécsben tetszik a bakafántoskodás a magyar állameszme ellen.

Az ellenzékiek a kormány eljárását kifogásolták:

— Bánffynak rögtön haza kellett volna jönnie a sértés után.

— De miért? — feleli gúnyosan a másik ellenzéki. — Hiszen végre is a királyé a tartomány, s a király meg volt elégedve.

Így folyt a sok beszéd pro et kontra. A bán az oka. De-hogy a bán! Mit tehet arról a bán? De hát akkor ki az oka? Hát senki. Oka az az ösztön, melyet a természet oltott be a népekbe, hogy nem szeretik azokat, akikkel össze vannak kapcsolva, kivált még akkor, ha azok a mások vannak fölül. Bizonyosan a szíami ikrek is gyűlölték egymást, pedig az egyiknek az erein keresztül folyt a vér a másik ereibe.

De végre ütött a bosszúállás rettenetes órája (öt perccel tizenegy előtt), fölállott Bánffy Dezső, s templomi csöndben kezdett beszélni.

Beszédje kitűnően volt konstruálva és érdekesen. Az ellenzék, mely mindenáron »zaj«-ra készült, csak a pongyola kifejezésekbe bírt belekötni, de nem a beszéd logikai pántjaiba. Egyszer-kétszer fölkavarodott a vihar a baltábor részéről, mely nem annyira Zágrábot akarta megostromolni, mint a piros karszékeket, de mind a kétszer a »kommá«-nál (mint például a közös hadsereg fölfogásának említésénél), a komma után következő másik fele a mondatnak rendesen lehűtötte a röhøjben nyilvánuló honfíbut, ahogy egy mai kormánypárti közbeszólás jellemezte az ellenzék megbotránkozásai szomjúságát.

Bánffy jól beszélt; nem mint orátor, de mint okos ember, s beszédje szerkezetében volt bizonyos finom, sőt diplomatikus raffinement, mely nem kerülhetett oda véletlenül.

Amint előterjeszté a zágrábi események rövid vázát — már ez egyszerű historikus anyagba bele voltak szöve észrevétlenül amaz argumentumok, közjogi megjegyzések és oportunitási okok, melyek fokról fokra lecsillapították a kedé-

lyeket. A nagy zágrábi botrány kezdett apránként zsugorodni és egyre zsugorodni (anélkül, hogy ő mondotta volna a jelentéktelenséget). A Ház mintegy megelevenedve látta a sunyi módon közelgő diákokat, amint lopva a zsebébe nyúl az egyik, és kihúzza »az összevarrt vásznat«, s hirtelen leöntik egy spirítuszos üvegből (a megmaradt spirítuszt hihetőleg megiszszák), a magyar színű »zágrábi varrottas« most kékes lángokban gyullad ki, s a főtettes nebuló eszeveszetten menekül a mellékutcákon.

Szóval, oly ügyesen volt gruppírozva a kicsiny anyag, melyből Bánffynak jól kellett lakatnia az országgyűlést, mint egykor Krisztusnak néhány hallal és kenyérral kellett megvendégelnie negyvenezer embert, hogy a végén azok is, akik valami nagyon csattanós bosszút szerettek volna, önkéntlenül a Bánffy álláspontjára tereltetve belátták, hogy »ennyi az igazság és nem több«. A Shylock fontja, amelyből egy lat sem hiányzik.

Azonfelül, bár ma is hanyagul kezelte a nyelvét, bizonyos fesztelenséggel és folyékonyssággal beszélt, azzal a lélekjelenléttel, melyet csak a parlamenti porond teljes megszokottsága adhat. Egy-kétszer visszavágott igen találóan és helyesen a kormánypart zajos tetszése közt.

Az ellenzék mind jobban veszté reményét. Az arcok kezdtek elsavanyodni. Atzél Béla br., aki csak rendkívüli viharok előérzetében szokott betérni a mob közé, ostentatíve hagyta el a termet: »Hisz nincs itt semmi«. A nemzeti párt nagyobb szabású zajcsinálói végre már nem találtak mást a gúnyolódásra, csak a szónok köhécselését, kit a hosszabb beszéd kimerített. Hangja gyöngébb lett s kissé tompább, a nyakráncai kivörösödtek, megizzadtak (mert Bánffy a nyakán öregszik, nem a homlokán).

De amennyire lankadtabb lett Bánffy, úgy vidult, élénkült a szabadelvű párt, mely kellemetlen kérdéstől szabadult meg ez ügyes felelettel, mely két pontban hegyeződött ki: hogy Horvátország belterület lévén, csak a főnálló büntető törvények szerint lehet eljárni a megtorlásnál, és hogy zászló nem tépetvén le sehonnan, vissza se állítható. (Ha csak a diák zsebébe nem tesszük.)

Bánffy után Josipovich Imre felelt a Pázmándy tegnap-

előtti kérdéseire. Hogy nemes nemzet a magyar, az mutatja, hogy Josipovich iránt, dacára a horvátellenes láznak, nem csappant meg az szeretet, ami őt környezi.

A kedves öregúr okosan, szépen felelt, csak az utolsó mondatnál, amit Kossuth Ferenchez intézett, hagyta cserben a szittyai idióma.

Hát igen. A Bánffy-rezsim volt az, amelyben Szarvas Gábornak meg kellett halnia. Nem, ezt a magyar nyelvezetet ő túl nem élhette.

A Bánffy beszéde sok zavart okozhatott az interpellálók előre átgondolt viszonzásaiban. Nagy törléseket kellett csinálniuk. Apponyi beszéde vergődés volt. Egyet-mást ismételt a tegnapelőttiekből — de hogy néztek ki ma már azok az érvek!

... Hja, a virágok csak virágok! Három nap alatt elfonnyadnak. Tegnapelőtt még illatoztak, ameddig frissek voltak, most már ki lehet őket az ablakon hajítani.

Aztán Kossuth beszélt, ez a nyugodt temperamentumú, jó érzésű úriember, aki azon kezdte, hogy megdicsérte a mamelukokat.

Valóságos mozgás támadt a jobbon. Bizonyos kényelmetlenség. Ilyesmi sohase történt még a mamelukokkal. Valaki közbe is szólt arról az oldalról:

— Igaza van, de a vezéri süveget az asztal alá vágta!

Nyugtalanul fészkelődött a szélsőbal is, mintha csalánban ülne. Polónyi széles, zsíros arcán démoni vigyorgás világolt.

Gyöngén beszélt a szegény Kossuth, nagyon, de nagyon gyöngén. Helfy lehorgasztotta a fejét és két tenyere közül eregette ki megváltozott hangon a dauphin szavaira: Úgy van! Úgy van!

Oly szomorú volt hallani, amikor beszélt, de olyan nagyon szomorú volt, mintha azt látná az ember, hogy a Rothschild fia rézkrajcárokkal játszik a börzén. De beszédjének tenorja mindvégig előkelő volt és illemteljes.

— Látszik, hogy nem köztük nőtt! — hallatszott egy kormánypárti hang.

Hja! Minden embernek más a sorsa, ahogy a párkák szövik. Órula nem az volt megírva, hogy köztük nőjön, hanem hogy köztük kisebbedjék.

A legutolsó szónoknak a derék Pázmány Dini állott föl, de minthogy Dini úr tegnap óta nem volt sem Zágrábban, sem a budai vártermek kulcslyukán nem hallgatózott, sem a Khuen-Héderváry komornyikjával nem diskurálgatott, hát ma már semmi érdekeset se tudott mondani.

VÉGE AZ EGYHÁZPOLITIKÁNAK

Árpád és a honszerző magyarok, akik a Munkácsy óriási képéből tekintenek mereven a főrendiház üléstermére, hétfőn újra együtt láthatták a kegyelmes és méltóságos urak társaságát. A máskor néptelen teremben, a körbefutó padok piros székein ismét megjelentek a nagy domíniumok urai, az egyszerű reverendás katolikus püspökök, a görögkeleti, lengőszakállú egyháznagyok, a kinevezett főrendek szerény csoportja . . . Havas fejű, tar koponyák tűntek elő, ifjú monoklis mágnások mögül, egy-egy vatermörderes öregúr összekerült a huszárhadnagy öccsével, a Zichyek hatalmas falanxa maga kiállított egy nemzedéket . . .

Az utolsó egyházpolitikai javaslatot tárgyalták, és a két tábor még egyszer összemérte fegyvereit, mielőtt végbúcsút mondana az egyházpolitika néven ismeretes, de az avatatlan előtt zűrzavaros káosznak. De a régi tűz már elhamvadt, és az ellenzék már csak Zichy Nándort küldte csatába, míg a liberálisok megelégedtek azzal, hogy a göndör hajú Wlassics védelmezze meg őket. Hová tűntek a szép idők, mikor a Pálffy Mór gróf hallócsöve, a Windischgrätz herceg csillogó tábor-szernagyi uniformisa, a nyírott bajuszú, piros képű Szécsen Antal gróf tömzsi alakja jelentek meg a látóhatáron? Óh, teljesen feledésbe ment már az a szép jelenet is, mikor a Széchenyi Béla gróf beszéde után egyszerre szokatlan zaj ütötte meg a füleket: taps hangzott a komor teremben, és a másik pillanatban a jószágos Szlávy komor ráncokkal homlokán, szigorúan kijelentette:

— A főrendiház nem színház . . .

Akkor selymek suhogása hallatszott szüntelenül a karzaton, parfüm-illat szállt a levegőben, szép mágnásasszonyok forgatták kezükben a modern olvasót: a főrendiház névjegy-

zékét . . . Hétfőn már nem volt annyi mágnásasszony fönn (az első sorban ott volt a miniszterelnökné egy fess huszárhadnaggyal, a mostohafiával, aki teljesen apjának a mása), és Szlávyinak sem kellett kijelentenie, hogy a főrendiház nem színház.

Simán ment a dolog, úgy, mint a karikacsapás . . . A Zichy Nándor kifogásaira rögtön kész volt válaszával a kultuszminiszter, a többiek nyugodtan hagyták őket csatározni. A többiek, a többiek . . . mással voltak elfoglalva.

A karzaton nevezetesen megjelent egy kétlábú faalkotmány, közepén egy kerck üvegszemmel. Az alkotmány tetejére fekete posztó borult, amely alól egy rejtélyes alak körvonalai tűntek elő. A rejtélyes alaknak a feje nem látszott, de a teste szüntelenül forgolódott erre-arra. A rejtélyes alak, e tisztelt férfiú, az *Új Idők* fotográfusa volt, a kétlábú faalkotmány pedig az ő masinája. A tanácskozó főrendiházat vette le rajta.

A rejtélyes úr némi szenzációt keltett a teremben, a nagyurak, hogy műszóval éljünk, kellemezettették egy kissé magukat . . . Vegre is, a fotográfus megörökíti az embert, és az üvegszem, mintha csak azt mondta volna:

— Némi vidámságot kérek uraim, egy mosolyt, egy szeretetreméltó mosolyt . . .

A főrendek oly jószívűek, és mint a szavazásnál, éppen úgy a mosoly keltésénél is liberálisoknak mutatták magukat . . . Az utolsó egyházpolitikai javaslat is győzött, és tessék megnézni a képünket, mennyi mosolygó arcot találnak rajta!

PARLAMENTI KÉPEK

[nov. 6.]

Sovány ülésre volt kilátás. Napirend megállapító ülés — ez a legutolsó grádus az ülések rangjában. Már a falakra kiragasztott összehívó plakát is fumigálja, mert tizenkét órára jelzi. Az ilyen ülésekre nem érdemes el sem indulni a honatyáknak, mert úgyis lekésnek róla.

Egyszóval az ember, ha nagyságos úr (azaz, ha képviselő), elolvassa reggel ágyában a lapjából, hogy tizenkét

órára ülés van, szépen befordul, és alszik még egy kicsinyt, ha az estét az orfeumban töltötte, pedig alighanem ott töltötte, alszik még tán a tizenkettőn túl is, mert az álom az istennek ajándéka, az országgyűlés pedig csak a földiek furfangos intézménye.

Végre is minden csöndes. Darányi fönn esküszik a bécsi burgban. Bánffy is vele ment, és most vígan villásreggeliznek *re bene gesta* a Sachernál.

Minek is ilyenkor a Házba menni? Hiszen minden tiszta, minden nyugodt. Derült égből, végre is nem esnek villámok.

Nem bizony, de csak azért, mert a mennybeli villámokat nem Ugron kezeli. Volnának csak az Ugron kezében, és nem az istenében, a legnagyobb verőfényben is kigyulladnának mennykőcsapásoktól az asztagok és házfedelek.

Amint megnyílt az ülés, és bejelentette az elnök, hogy Festetics fölmentetett a miniszterségtől, s helyébe Darányit nevezte ki a király, íme csak fölugrik vitéz Ugron Gábor, és a nemzet nevében tiltakozik a »családias jellegű« kinevezések ellen, s kéri az okokat előterjeszteni, amelyek a miniszterváltozást előidézték, különben nem veszi tudomásul se a Festetics fölmentését, se a Darányi kinevezését.

Ej no, gondolták magokban a jobboldalon, csak beszélj derék Gábor, csak beszélj, beszélj.

Erre fölkelte Festetics Andor gróf, persze most már egy képviselői padból, a középről — ahova az exminiszterek temetkeznek. Felelete éppoly nobilis és korrekt volt, mint egész eljárása, melyet most még a kulisszák takarnak el. Körülbelül azt felelte, hogy a vesztegzár ellen bizonyos körökben és a pártban is ellenkezést vett észre, mely később személye ellen is fordult, mint önérzetes ember, aki más meggyőződésen van, nem tarthatta meg állását.

Az ellenzék ravasz jóakarattal szórta az »Úgy van«-okat és a »Helyes«-eket. Az ellenzék szeret *újoncozni*. A szabadelvű párt ellenben a *túlságos* tapintat miatt hűvösen hallgatta az igen derék párttagot.

Erre fölugrott Beöthy, és keveselte a fölvilágosítást. Nem tartja elég indoknak, hogy azért hagyta el a miniszteri széket, mert a pártjának nem tetszett:

— Ön nemcsak a Hegedüs és mások minisztere — mondá —, hanem az országé.

Megharagudott most Hegedüs. Nem cselszövő ő, és nem tart külön minisztereket.

Hegedüs haragjának örült Perczel Béni, aki sápadtan kezdte megolvasni a különböző koponyákat a jobbmezőn és a balmezőn. Megfagyott ereiben a vér. Az ellenzék többségben volt. Óh, csak haragudj, kedves Hegedüs Sándor, csak haragudj, mert addig, míg te haragszol, beszállingóznak apródonkint a mamelukok.

Hegedüs személyi fölszólalását a Polónyi kíváncsisága követte. Mert a nagy Polónyi kíváncsi. Ínyenc bizonyos dolgok kipiszkálásában. S mint a mókus a diót, Polónyi a pénzt szereti kifürkészni. Hiszen Richelieu is kíváncsi volt. I. Napóleon a csatlósoktól is kérdezősködött, igaz-e, hogy ennek meg amannak a lovásznak a felesége kiejtette a bölcsőből a gyereket? Polónyi azt kérdezte Festeticsstől, igaz-e, hogy 100 ezer forinttal kárpótolta a vállalkozókat? S nagy, erekkkel befuttatott szeméi irigyen csillámlottak e szavaknál.

Festetics fészkelődött, látszott, hogy felelni fog. Jaj, csak ne beszélne — szepegtek a jobboldalon. Jaj, csak beszélne — kívánta a házörző Béni, mert azalatt talán megnövekednék a párt.

Szilágyi engedte Festeticset, hogy még egyszer beszéljen.

Kijelentette, hogy nem adott százezer forintot.

— Kevesebbet sem? — kiálták balról.

Erre nem felelt, de megígérte, hogyha a Ház nem veszi tudomásul az eddigieket, akkor hajlandó részletesen is nyilatkozni, amire élénk helyeslés zajlott föl szerte a két baltáboron.

Míg Festetics beszélt, bejött a Házba Nagy Sándor. Soha még Nagy Sándornak úgy meg nem örültek — még tán a macedóniainak se. Nagy Sándor bejövetele egyenlővé tette a számarányokat. (Óh, isten, te mégis a szabadelvű párttal tartasz.)

Most Horánszky tette le a garast. Rövid pár szavának hatása megrendítő volt a szabadelvű pártra, mert egy szóke úriember döcögött be, és leült Polónyi mögé.

Most már megint kisebbség lett a szabadelvű párt. Halálos tréma ütött ki a wippek között.

Szerencsére ott volt a belügyminiszter, aki egy tárgyilagos, csinos fölszólalással kihúzta az időt három mameluknyira.

Ugyanis hárman érkeztek azalatt. Még Eötvös beszélt a tárgyhöz, de hasztalan — nem jött senki, se ide, se oda. Több honatya mára nem volt készletben.

Ennél fogva megejtetvén a szavazás szakaszonként a legnagyobb fokú izgatottság mellett (mert hátha valaki bejön azalatt oda, valakit pedig megüt emitt a guta), két szavazattal ismét győzött a sok száz győzedelmet átélt szabadelvű párt, ti. tudomásul vették az elnöki jelentést.

AZ ÚJ MINISZTER

Darányi született . . . Ejh, tudja isten, talán nem is született, talán mindig volt. Az ember nem tudja elképzelni, hogy a világ Darányi nélkül is egzisztált valaha. Öreg-e? Isten tudja. Talán hatvanéves, meglehet, hogy százéves — de az is meglehet, hogy százharminc éves. Az bizonyos, hogy senki se emlékszik rá, hogy valaha fiatalon látta volna.

A Sturm almanachja negyvenhat évesnek mondja, de a Sturm almanachja nincs oda ragasztva az arcára, s minden nap hallani a klubban, némelykor hatvanéves emberektől is:

- Nem volt itt Náci bácsi?
- Hol van ma Náci bácsi?
- Ki az, akivel Náci bácsi beszél?
- Náci bácsi ma nagyon rejtélyes.
- Mit mond ehhez Náci bácsi?

Náci bácsi ritkán mond valamit, mert nem szeret határozott kijelentéseket tenni. (A kijelentések nagy gézengúzok, és néha olyankor térnek vissza az ember szeme elé, mikor kelemetlenek.) Náci bácsi sima, szelíd, türelmes, sokat mosolyog, de keveset mond, s amit mond is, úgy mondja, hogy a Delphi-beli jósdá is kölcsönözne rá, de habár nincs eligazodó válasza, azért csak mégis célirányos mindenkor megkérdezni, hogy mit mond ehhez Náci bácsi.

Mert a Náci bácsi nagy portentum, s emlékeztet arra a bűvös almára, mely az Ali-Müszein házában mindenre hasz-

náltatott; amint a nagy szakállú becsületes Músein akarta, aszerint változott.

— Kedves almám, légy most törülközőkendő.

És ebbe törülte le a könnyeit.

— Légy most kard! — és az alma kard lett, ütött-vágott.

— Légy most díszkaftán. — És az alma díszkaftán lett, amiben paradírozhatott a jámbor Ali-Músein.

Éjjel lámpa volt és világított a dervisnek, nappal harci lándzsa (a padisah ellen vagy mellett), lett faltörő kos, ragasztó gumiarábikum, mellvért, evőkanál, medicinás üveg, szóval minden, ami kellett, éppen úgy, mint Náci bácsi, aki mind e megbecsülhetlen hajlékonyságok mellett mégis excentrikus ember, kivált ma, midőn nem az oroszlanok és sasok idejét éljük, hanem az aranyborjúét. Mikor minden ember lófut, szerez, kapar, még Rotschild is lófut és szerez, kapar, akkor Darányi Ignác, akinek csak úgy omlott ügyvédi Wertheimjába a tömérdék honorárium, egyszerre csak becsukja a kasszáját, és azt mondja, hogy ide többé ugyan be ne tegye a lábát egyetlen garas se, elég abból ennyi — és bezárja ügyvédi irodáját.

Darányi nem akart gazdag lenni — nem ért rá gazdag lenni —, mert a politika elvette az idejét. S ő inkább akarta a politikát, mint a vagyont. Darányinak nem sport a politika, hanem valóságosan szerelmes bele, s olyan becsületesen, nemesen szolgálja, kétségtelenül nagy és hajlékony tehetségével, roppant szívósságával, hogy ragyogó például állhat a honoráciorosztály előtt — amelyhez ő magát számítani szereti (nem anélkül azonban, hogy grófi barátjaitól ezért bocsánatot kérne).

Ám, ha ő szerelmes is a politikába, ha hú is, jó is, azért még e ravasz istenasszony (mert istenasszony a politika is) nem pazarolta rá a legbecsesebb kegyeit, még nem fűzte ki előtte elég tágra a vállfűzőjét; — Náci bácsit igazán úgyszólván csak *elefántnak* használták eddig a szerencsésebben járt udvarlók.

Volt ugyan hírben sok mindenféle dologgal, de ő kitért előle, s ha volt is alkalom rá vagy fölbátorító gesztus, mint a szerény udvarló, az összes kegyek tárából egy icipici rezedaszálat választott.

Ez volt az a kis *selyem fekete sapka*, amit a Háznak bizo-

nyos kopasz emberei hordanak, ha bizonyos fokú tekintély járul a kopaszsághoz.

Náci bácsi sok mindent tett már, mindenki elősmerte tehetségét, munkásságát, erélyét, nemes önzetlenségét, gyönyörű karakterét. Mindenki tudta róla, hogy minden lehetne, ami akarna lenni. És Náci bácsinak ez jólesett.

És azt is tudta mindenki, hogy bár mindene lehetne Náci bácsinak, még sincs mindezekért a nagy érdemekért egyebe, csak egy kis fekete selyem sapkája. Mindenki tudta ezt is, és Náci bácsinak ez is jól esett. Sőt hiú volt rá.

— Én még mindig nem vagyok semmi.

Ám a Nemezis őt is utolérte — addig jár a korszó a kútra, hogy végre eltörik.

Náci bácsit ez év tavaszán beültették a Ház alelnöki székébe, igazi bizalom, igazi szeretet emelte őt oda, mégis habozott, de végre elfogadta. És ezzel meg volt a sorsa pecsételve — le kellett mondania arról a kevély mondatáról, hogy ő »semmi«.

Az alelnökségben nem volt szerencséje, Szilágyi alatt egyszer se elnökölhetett, mégis jól érezte magát, hiszen az alelnökség végre is nem jár fizetéssel, se különös kötelezettséggel, az csak egy szép *nemzeti bokréta*, az ember függetlennek, szabadnak érezheti magát mellette, és hívhatják úgy mint azelőtt »Náci bácsinak«.

De most már vége van ennek. Náci bácsi nincs többé. Helyette itt van őexcellenciája, az új földművelésügyi miniszter. A király megbosszúlta magát a tavalyi határozati javaslatért Náci bácsin.

Sokat dolgozott, fennköltlen gondolkozott, jelleme tiszta, mint a frissen esett hó, önmagának köszönheti e nemes fejű államférfiú azt, amivé lett — csak kicsiny részben segítettek mások is.

A parlamentbe a II. kerület választói.

A miniszteri székbe a X-ik kerület sertései.

BERZEVICZY

Itt van ni! elpazarolták az összes szavainkat, amik benne vannak a magyar nyelv nagy szótárában, és most nincs egyetlen epithetonunk, hogy mint Wekerle mondaná: meg-honoráljuk a mai nap szónokát, Berzeviczy Albertet.

Nagyszabású . . . Ejh, pokolba a nagyszabásúval! Nagyszabású beszédeket mondott Angliában Pitt, Disraeli, néha Gladstone; Franciaországban a kis Thiers és a vak Gambetta, de Magyarországon már mindenki mondott nagyszabású beszédet vagy a »Nemzet«, vagy az »Egyetértés« szerint.

Hónapok elmúlnak a nagy lefetyelésben, az országházban néha évek is, az ember nem talál bennök egyetlen új és értékes gondolatot se szalmára, se magra nézve — de azért ezek a beszédek mind nagyszabásúak. Nagyszabású beszédet mond Magyarországon minden ember, a névnapot köszöntő kántortól kezdve föl a programot adó miniszterig.

Kicsiny az ország és zöld egy kicsit, azonfelül dicsekvő is, képzelődő is. De azért hála istennek a fejlődés útján jár.

Húsz-huszonöt év előtt még minden megyei főjegyzőt ékes tollúnak tartottak, pedig ezek a gyarló öregurak még írni se tudtak grammaticé. Mikor először kezdtem följárogatni a képviselőház karzatára (bár egy isten kegyelméből való nagyember vezette akkor a nemzetet), ha valaki egy afféle frázist kiejtett, hogy »valamint a terebélyes tölgy« vagy »miképpen a csörgedező patak«, a Ház elérékenyült és éljenezni kezdett. A jó öreg Horvát Boldizsár akkor rikatta meg a tisztelt Házat egy-egy pátozzsal kiejtett, elcsépelte szóvirággal, amikor neki tetszett.

— Istenem, de gyönyörű! — mondák.

Valami rettentő primitív dolog volt ez. Voltak akkor is már magas szónokok, Andrássy Gyula gróf fényes ötleteivel, melyek a világ bármely parlamentjében számot tettek volna, s melyek Cicerótól Apponyiig egyetlen szónoknak se derogálhatnának, Tisza Kálmán sajátos harcászati modorával kicsipkedte az ellenfelek megtámadható kifejezéseit, s olyan könnyedséggel verte meg őket velök, hogy csak akkor vették már észre, mikor végők volt. Tisza nem törődött az ellenfelek igazságaival, néha hozzá se nyúlt az igazságaikhoz, hanem őket magukat mindennap elpüfölte. Igazi parlamenti birkózó volt.

De a Ház Horvát Boldizsárt és Somssichot tartotta nagy szónoknak, akik üres chriákat mondtak el, régi klasszikusokból vett idézetekkel. Gyönyörű volt ez az akkori Háznak. Ah, milyen gyerek volt az akkori Ház, a maihoz képest. Igaz, hogy egy illedelmes, tisztességes gyerek volt, tele naivitással, s ez a mostani ez egy kozák, egy kamasz, még nem egészen érett, de már nem egészen naiv.

Ma már mások a jó beszédek, mint azelőtt — és tíz év múlva ismét mások lesznek.

Ha majd egyszer a Ház nagyon okos lesz, és támadnak nagy szónokaink, akkor aztán nem lesznek olyan gyakoriak a *nagyszabású beszédek*.

*

Egyik kisfiam roppant érzékeny volt négyéves korában, gyakran szerettem produkálni a puha szívét, mikor vendégek voltak.

Behíttam magamhoz, s elkezdtem érzékeny, elnyúlt hangon mondani:

— Szegény Szapáry Gyula! Óh, szegény Szapáry Gyula!

A második szegény Szapáry Gyulánál félregömbült a kicsi szájacskája, a harmadik szegény Szapáry Gyulánál elkezdett hangosan zokogni, hogy szinte meghasadt a szíve. Nem tudta miért szegény Szapáry, nem tudta kicsoda, nem értett semmit, csak a hang bánatos légysága, érzelgőssége rikkatta meg.

S ebből következik, hogy a nem intelligens egyénre a legnagyobb hatással maga a *hang* van, sőt merném mondani csak is ez; az egy kicsit intelligens hallgató ízlése már a szóvirágig ér, egy jó flosculus faszcinálja a *közepes nívójú hallgatót* (aminókból nagy részben ma áll a Ház), szereti a szép hangot, a szóvirágot is, de már megköveteli a tárgy megvilágítását is — ám azzal nem sokat törődik, hogy milyen anyaggal világítják meg. Villany-e vagy fagygyertya, az nem tesz nála különbséget.

Azokban a »nagyszabású« beszédekben tehát csupa harmadrangú anyag van, úgynevezett »kávéházi okoskodás«; semmi finomság, semmi eredetiség.

De minek is az? Csak a roppant elkényeztetett test érzi meg, hogy a matracban lószőr van-e vagy csak tengeri fű?

*

Milyen érdekes kép ez a mai! Ma végre a politikai gourmandok, az ínycselek kaptak valamit. Egy szónok beszélt, aki húsz év múlva is nagy szónok lesz, és az lett volna ezer év előtt is.

Elértünk a tetőre.

Egy szónok beszélt, aki csak olyat mondott a parlamenti helyzetről, ami új, ami az ő saját megfigyelése, amit egy szem se láthat meg, csak az ő szeme, amit egy agy se figyelt meg, csak az ő agya. (Más szemek, más elmék, mást kell, hogy észrevegyenek.) A mélységből hozott föl finomságokat, melyek egyéniek és mégis igazak. Apró vonásokból állított össze képeket, amik hatottak, gyönyörködtettek, csapdákat, melyekbe szemünk láttára csúszott be az ellenzék, ellentmondásokból nyilakat élezett ki, az ellenfelek golyóiból zseniális művészetel pajzst öntött a barátjainak.

Kihagyott minden fölöslegest, nem érintette a közhelyeket, átsiklott a nagy vonalak fölött, amiket mindenki lát, tud, mert akkora nagyok, mint a gerendák, nem e gerendákkal birkózott, amiket most négy hétig fognak emelgetni, innen is, onnan is, erősebb és kevésbé erősebb legények, borzasztó unalmára az országnak, hanem önmaga *teremtett egy külön vagdalozási anyagot* egy Berzeviczymust (mint Pasteur a veszettség ellen).

Gyönyörű volt az előkelő hang, a szelíd borongó hangulat, benne az elvadult állapotok fölött. De ami csodálatossá tette e beszédet, az a Berzeviczy elemző tehetsége, megfigyelő ereje, enyelgő malíciája, agyvelejének e szubtilis játéka. A leleményesen összeszedett érvek, melyeknek csoportosításában valóságos bravúr rejlett.

Szötte, fonta a szálakat . . . (a hallgató el se találta hirtelen, mire valók), mikor egy váratlan fordulattal hurok lett belőle az ellenzék nyakán.

S a Ház elandalodva hallgatta, úgy, ahogy Szilágyit szokta. A Ház érezte, hogy ma egy nagy szónok támadt.

És hogy ennek a szónoklati formának nagy hatása egy új, fejlettebb stádiumot jelent a magyar parlamentben. A régi sablonok összedűlnek. Új jelszó támad e beszéd után.

— Újat, csak újat, és egyre újat méltóztassanak mondani, vagy semmit.

A Ház ízlése ma egy évtizeddel ugrott előre.
S ha megvan egyszer a magas ízlés, úgy lehet, akadnak hozzá a jövőben szónokok is.

*

Hát igen. Egy igazi nagy szónokkal lett ma több.
Szikár, görög vonalakkal élezett arcú férfiú az új nagy szónok, a férfikor innenső felében, hideg, mint egy jégcsap, merev és kissé szertartásos.

A szürke, nyájas, léha, de szeretetreméltó tömeg, mely éljenezte egy darabig, kijózanodva kissé a mámoros hatástól, szinte sajnálkozva bírálja a folyosón.

— Csak ne volna olyan hideg Olyan végtelenül hideg a modorában.

Milyen bolondság! Hogy hideg? Ó, aki mindnyájatokat megmelegített . . .

De nem tesz semmit. Hideg vagy nem hideg, faragjunk rajta egy kicsit. Sokat nőtt ma, túlságos sokat. S az mégse jó . . . Ki tudja, mire nem jó?

LÁNG

A mi parlamentünknek, illetve a szabadelvű pártnak most éppen az a baja (azaz jövőben keletkezhetnek abból bajok), hogy igen sok nagyember (helyi értelemben vett nagy ember) ül az egyszerű, zöld képviselői padokban. A parlamentárizmusnak — miután korszakot alkotó művét befejezte — Deák Ferenc is terhére volt, mert a kormánynak nemcsak a »Burg«-gal kellett tárgyalnia némely ügyekben, hanem az »Angol királynő«-vel is, ahol ti. Deák lakott.

De mi lett volna, ha számtalan Deák Ferencek ülnek vala a jobboldalon.

Ez a kör gazdag pihenő és félretett nagyemberekben. A vörös mennyezet alatt ott ül Szilágyi; a szélsőjobb második szakaszát Csáky gróf, Wekerle szegi be. A hatalmas Tisza mindennap népszerűbb, az idő patinája egyre szépít rajta. Széll Kálmán tekintélye félelmetesen növekszik, éppen azért, mert semmi se akar lenni. Szóval, már elég lenne a nagyemberek-

ből a zöld padokban. Tessék elhinni, sok nagyembert az ország nem bír el.

S íme, most jön egy epochális beszéddel Berzeviczy.

Hát jól van. Egy kis helyet lehet még neki szorítani. Ám-bár hova tegyük akkor Pulszky Gusztit, mert az is egy pompás beszédet mondott. Ejh, Pulszky Guszti még várhat. Pulszky Guszti végre is kellemetlen pártember, párbajozik, veszekszik, összeszed minden ódiomot, hát az ő nagy esztét ne ösmerjük el, ne haragítsuk az ellenzékét; hanem a Berzeviczy elől, a szombati beszéde óta nem lehet többé a Pantheont elzárni, ő most már egyenrangú lett a nagyokkal.

Ilyen elmélgedések közt virradunk föl a mai napra, amikor Láng Lajos szólalt föl, s egy olyan polemikus beszédet mondott, hogy a Ház szemé-szája elállott. Nem hatás volt ez, hanem eksztázis.

Láng Lajos nem népszerű ember (tudja isten, miért nem), de ma mégis egyetlen száj volt a párt:

— Ilyen beszédet még nem hallottunk!

Hát már megint egy új nagyember. Hm, ez sok. Bizonyisten, nem jó lesz. Némelyek szinte fenyegetőzni kezdtek: Ha még egy tigris kiugrik . . .

Szó, ami szó, gyönyörű beszéd volt. Főleg Apponyival foglalkozott, egy debatter modorában, de egy isten által jókedvében teremtett debatter könnyedségével, mélységével, játzsiságával. Valósággal szétszedte a kassai nagy ünnepeltet. Beszédje nem volt megépítve, a lazaság illik ehhez a genrehez; de az anyag, amellyel dolgozott, az elsőrendű anyag volt (az angol parlamentben is ritkán hallanak magasabb nívójú polemiciát), megfigyelés, a háttér mélységeiből éles szemmel leszűrt következtetések, a helyzetből leleményesen kihalogatott fonalak gyönyörködtették a Ház politikailag fejlettebb részét; maga az ellenzék is élvezett (mert ez a kritériuma egy nagy beszédnek) csak Apponyi feszeltett kényelmetlenül. Imittamott fölcillámlott napsugaras fényével a szellem is . . . enélkül nem teljes a szónok fegyverzete. Láng talentuma oly hajlékony, hogy minden ingrediencia megvan benne — a humort kivéve. De az istenek ez adománya csak ritka században adatik egy-egy szónoknak a földgömbön, a többi szükségessel

együtt. Az isten nem szívesen csinál Rotschildokat, mikor a tehetségeket adogatja.

Hát igen, megint több van egy kiváló államférfiúval. Tessek kérem ebbe belenyugodni. Megtörtént, pedig már nem vártuk. Láng Lajos egyik szép beszéde óta, melyet a főrendiház reformjáról tartott mint előadó, nem bírta többé magát utolérni. Közbejött az államtitkári pünkösdi királysága, ahol nem tudott érvényesülni. Ki tudja, ki volt az oka, ő-e, Werkerle-e? Mindegy. Nem tudott érvényesülni.

A párt jósai, mert a római augurok nem foglalkoztak olyan szakszerűen a jóslással, mint a klub Falbjai összecsapták már az aktákat felette:

— Lajos hanyatlik. — Mint lutheránus főkurátor fog meghalni.

S íme, előjött fényesen, mint egy üstökös, akit láttunk már valamikor, mint fölkelő csillagot, aztán mint bágyadó csillagot, ma pedig megjelenik teljes pompában a kibontott ragyogó sörényével . . .

Semmi kétség, Láng ezzel a beszéddel a miniszterségre kvalifikálta magát. Ezt többé el se kerülheti — a piacra került, a sorba, most már csak élni kell egyik keddtől a másikig, míg egyszer csak megjön az az úgynevezett »Kedves Láng! stb«.

De ez a beszéd voltaképpen nagyobb tulajdonokat sejtet Lángban, mint csak egy miniszterét. Egy nagyember készülsége analízáló és komprehenzív ereje nyilatkozott meg benne.

És mégis (ne tessék megijedni), nagyember nem lesz Lángból, mert a nagyembernek két fő tulajdonsággal kell bírnia a sok minden egyéb mellett. Hideg eszének kell lennie, és meleg szívének. Lángnak megvan a hideg esze, de a szíve csak langyos. Nagy szenvedélyek nem lüktetnek benne. Erős akaratok nem vezetik. Egy kis személyes ambíció, nem túlságosan sok, egy kis önzés, ízléses formában nyilatkozó, némi megszokással vegyített előszeretet a közügyek iránt, ezek azok a rugók, melyek tevékenységét, nagy tehetségeit izgatják, mozgásba hozzák.

Művelt, kívülről-belülről megfésült fej, az emberismeret akkora adagával, mely több, mint kellene. Pesszimista éppen azért, mert jobban ösmeri az embert, mint kellene. Előtte megnyílik az emberek belseje, s belát a lelkek redőibe. Nem

szereti az embert, de nem is gyűlöli. Konstatálja, hogy az ember ilyen és esze ágában sincsen, hogy azt jobbá tegye. Mint ahogy nem gondol arra, hogy a bükkfának másforma levele legyen, és a róza szárának ne legyenek tövisai. Csak az adott helyzetek és az átlagemberek érdeklik. Az emberek komiszak ezért és ezért, nézzük már most, mit lehet ezekkel a komisz emberekkel csinálni, ebben vagy abban az irányban . . .

Hát igen. Láng Lajos nem az emberiség jól tevő szellemei közé tartozik. Ha egy isteni varázsnóvel át lehetne változtatni az embereket egy perc alatt tökéletesebb lényekké, Láng Lajosnak az volna az első gondolata:

— Mire való volt az? Most már az a sok intéció, ami a régi emberekre volt szabva, mind tönkrement. A sok könyv évezredek megfigyelésével az emberről, mind nem ér egy hajítófát. Hát nem kár mindezekért?

Hiba, hogy professzor és statisztikus. A számok pedig nagy urak, akik elszoktatják az embert, hogy merész, önálló akarata legyen, amelyekért küzdenie kell. A számok elfojtják az önállóságot és az ideálokat. A számok azt mondják: »Hallgass és alkalmazkodj, mi parancsolunk«.

*

Egyébiránt hiszen még korán volna Lángról esszét írni (bár most már nem lehetetlen többé, hogy ilyen témává váljék).

A tény az, hogy utána már nem ugrott ki több tigris, de ne is ugorják, elég volt.

A szegény Asbóth állott föl, s úgyszólván még szemmel láthatóbb hatással beszélt, mint Láng, amennyiben egypár perc alatt kibeszélte Bánffy háta mögül annak egész pártját.

Egyedül ült ott a miniszterelnök, mint a tenger zúgását hallgató Mikes Kelemen; a környéken jobbról-balról nagy némaságban tátongtak üresen a kormánypartí padok.

A HÁZ ÁBÉCÉJE

Valaha a képviselőház ábécéje is az A-nál kezdődött és a Z-nél végződött a név szerinti szavazásoknál éppúgy, mint a főrendiházban, hol méltán elmondhatta az ábécé legvégén fityegő Zuber József a tavalyi kis differenciájú szavazásoknál: »En döntöm el Magyarország sorsát«.

Az alsóházban azonban ez másképp van. Ott a szavazás előtt kihúznak egy betűt, és az a betű kezd szavazni. A kihúzott betűre megindulnak a legsületlenebb alliterációk, szójátékok és viccek. Ha M-et húz ki az elnök, fölzúg a »Mameluk« szó, ha B-t húz ki, fölkiáltanak: »Bécs! Bécs!« Az S-nél »Sadova« hangzik, a K-nál »Königgráz«, az F-nél »Fuss« és így tovább. Igen pompásan írta azt meg a »Hét«-ben egy magvas tolláról ismeretes frótársunk.

Zajos derűtség támad ez *elmésségek* nyomán. Kacagnak és visszhangozzák a satnya elmeszikrát, mely mindent csinál inkább, csak nem szikrázik. Az egész azt a képet nyújtja, mint mikor a lesti tótok berúgnak a savanyúvíztől. Istenem, milyen nívó ez! Komolyan hiszik-e magukról ezek a jól öltözött urak, hogy ők szellemesek? Nem, az lehetetlen! És mégis . . .

Mindegy, mindenképp pitoyabilis dolog, s az ürességi és szellemtelenségi bizonyítványok mellett ott áll az eklatáns példa a hírhedt »szereti maga a sajtot?« mellett. Hát igen, tisztelt Ház, szereti a t. Ház a sajtot? Bocsánat e gúnyos kérdésért t. Ház, hiszen tudom én, hogy ez csak egy ártatlan mulatsága a tisztelt Háznak (vannak veszedelmesebb és kártékonyabb mulatságai is), de végre az elmésség, ha maró is, ha veszedelmes is, mindig parlamentáris, míg ellenben a szármárság, legyen bár ártatlan, még sem parlamentáris.

Érdekes tudnivaló, hogy e zöld elménckedést milyen véletlennek köszönhetjük, mert azelőtt, mint már mondtuk, rendesen olvasták a névsort az alsóházban, a képviselő viselte a betűje terheit és előnyeit. Ha elől volt az ábécében, hamarább mehetett haza név szerinti szavazáskor, ha pedig hátul volt a neve, akkor később jöhetett, szóval, volt valami bázis, melynek alapján kiszámíthatta, hogy mikor kerül rá a sor. Most minden a betűkihúzástól függ. S vannak teljesen elkeseredett képviselők, akik vicinális vasúthoz nem juthatván, név

szerinti szavazások alkalmával legalább arra drukkolnak, hogy az ő kezdőbetűjüket húzza ki az elnök. Ez is egy kedvezmény a sorstól.

Beszélik a folyosón öreg képviselők (érdekes volna utánanézni, milyen kérdésnél történt), hogy a hatvanas évek végén *dőlt meg a régi ábécé*. Valami incidens merült föl hirtelen a napi-rend folyamán, amire az ellenzék húsz tagja név szerinti szavazást kért.

A jegyző (talán még Széll Kálmán vagy Paysa Andor) olvasni kezdte a névsort, a mamelukok szavaztak nemmel — mert az indítványt az ellenzék tette (bizony elég indok néha ez is), az ellenzék szavazott igennel. Az elnöki székben az öreg Szentiványi Károly bóbiskolt.

Semmi rendkívüli nem történt. Lepergett az A, aki jobbra tartozott, »nem«-et mondott, aki balra tartozott, »igen«-t mondott, ahogy ez már lenni szokott, a beszédek sohase kapacitálnak senkit (de azért csodák csodája, mégis beszélnek az emberek egész mai napig). Leőröltetett a gazdag B is, nemkülönben az akkori Cs Csanády és Csiky bátyámuraimékkal, a D-ben járt a jegyző sarlója, mikor egyszerre csak közbemennydörög az egyik jobboldali padból egy hatalmas dörgő »igen« és megszeppen, hullámozni kezd az egész Ház, és elhalványodtak az arcok a piros bíborpadokon — mert a hatalmas »igen« éppen arról a helyről hangzott, ahol most az ezüst táblácska csillog a Deák Ferenc nevével — maga Deák szavazott az ellenzékkel.

Nagy éljen dördült balról — s ezentúl nem kellett többé két papírra jegyezni a szavazatokat, a többi betűk egyértelműleg igennel szavaztak. Ez az egy igen az összes, még következő nemeket fölfalta. Az indítványt a Ház elfogadta.

De ugyanekkor merült föl az a kérdés is, hogy ha Deákat például Tahynak hívták volna, az indítvány elesik. Az pedig csak igazán véletlen, hogy a vezetékeve Deák — hiszen lehetne a kezdőbetűje Z is. A bölcsességet a természet adta neki, de a név csak véletlen. S az ilyen véletlent nem szabad állandó úrrá tenni. Ha ott lesz az ábécé elején, mindig ő dönt — pedig az összességnek kell döntenie. Tehát mit csináljanak? Az ábécé végére a D-t sehogy se tehetik, pedig az volna az igazságos,

hogy egyszer elől legyen, egyszer hátul. De ez nem lehet. Nos, hát mit lehet tenni?

Ejh no, az ábécét kell fölforgatni. Az ábécé végre is nem képviselő, se nem excellenciás úr, azt lehet vele tenni, amit tetszik. Az ábécé nem haragszik meg érte.

S így hozták be, hogy ezentúl a név szerinti szavazásoknál mindig kisorsoltassék a betű, amely a szavazást kezdi.

Ez a szokás megmaradt mai napig is — pedig már Deák Ferenc is meghalt, s a mamelukok is odatökéletesedtek azóta, hogy bátran kezdődhetik a szavazás akárhol, akárhány Deák Ferencsel.

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

MK	= Mikszáth Kálmán
MKm	= Mikszáth Kálmán munkái 1—33. köt. Bp., Révai Testvérek kiadása. 1889—1908 között több kiadást megért sorozat.
Jk	= Jubileumi kiadás. Mikszáth Kálmán Munkái. 1—32. köt. Bp., Révai Testvérek kiadása. 1910.
Hi	= Hátrahagyott iratok. (A Jk folytatása) 1—19. köt. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes.
Krk	= a jelen kritikai kiadás
PH	= Pesti Hírlap
ÚI	= Új Idők
VÚ	= Vasárnapi Újság
PN	= Pesti Napló
BH	= Budapesti Hírlap
KNapló	= Képviselőházi Napló [képviselőházi ciklusonként az egyes kötetek római számmal való jelölése újra kezdődik]
M	= megjelent

TUDNIVALÓK

E karcolatokkal az eddigi Mikszáth-irodalom érdemben nem foglalkozott. Jegyzeteinknek ezért nincs »Irodalom« rovata.

BEVEZETÉS A JEGYZETEKHEZ

A Krk jelen kötete Mikszáth Kálmánnak az 1895. január 1-jétől 1895. december 31-ig keletkezett publicisztikai írásait tartalmazza. A korábbi kötetek szerkesztési elvét megtartva, külön csoportba soroltuk a cikkeket és tárcákat, illetőleg a parlamenti karcolatokat. Mind a két sorozatot szoros kronológiai rendben illesztettük kötetünkbe.

Az 1895. évben Mikszáth a korábbi évekhez viszonyítva kissé több cikket és tárcát írt különböző orgánumokba. Az előző év legvégén jelent meg Herczeg Ferenc szerkesztésében az »Új Idők« című illusztrált irodalmi hetilap. Az előfizetési felhívásokban Mikszáth Kálmán a hetilap főmunkatársaként szerepel, és a felhívás minden számba ígért tőle valamiféle írásművet. Ez csak részben valósult meg, és az is különösen az év első negyedében. De ennek ellenére a Herczeg Ferenc szerkesztette hetilapba írt Mikszáth tárcák és karcolatok jelentősen színesítik az évi termést.

A cikkek és tárcák sorába ebben az évben két olyan írást is besoroltuk, amely háromnegyed, illetve három év múlva megjelent szép-irodalmi alkotásának szerves részévé fog majd válni. Az egyik a *Bálint császár* című, első szám első személyben előadott karcolata, amely a Katánghy Menyhért első választási történetének a *Nagyságos Katánghy Menyhért képviselő úr viszontagságos élete, kalandjai, szerencsétlensége és szerencséje* című, 1895 legvégén megjelent mű több fejezetének alapanyagát adta. A másik, irodalmi metamorfózison átment írása *A Rózer család ebédjei* című, amely 1898-ban az »Országos Hírlap«-ban megjelent *Új Zrínyiász* című regény V. fejezetének, a *Rózerék* címűnek adta a szövegét. A *Bálint császár* és *A Rózer család ebédjei* c. karcolatok jegyzetében részletesen szövegtünk azokról az indítékokról, amelyek szükségessé tették, hogy a két textust itt külön is közreadjuk.

A Rózer család ebédjei c. írás az »Új Idők« számára készült, és az lett volna a hivatása, hogy többé-kevésbé olyan állandó rovatot teremtsen a lapnak, amelyben számot adnak és reflektálnak az előző hét jelesebb közéleti és társadalmi eseményeire. Ez a szándék nem valósult meg; valamilyen — számunkra ismeretlen ok miatt — Mikszáth a megteremtett szituációt nem hasznosította, hiába »talált« kifogást és mentéséget az olvasói levelekre adott szerkesztői üzenet, vagy hiába írta meg maga a szerkesztő, Herczeg Ferenc, a következő év első felében egy Rózer-ebéd történetét. (Ld. e kötet 229—236. lapjait.)

Sorozatnak ígérkezett, de ugyancsak folytatás nélkül maradt a

szintén Herczeg Ferenc lapjában megjelent *Szerencsétlen szónokok* című darab is. Itt sem ismerjük a gátló motívumokat.

A »Pesti Hírlap«-on kívül még a »Vasárnapi Újság«-ban megjelent cikkei érdemelnek figyelmet. Ezek többsége egy-egy eseményhez kötődik, az esetek többségében fénykép vagy illusztráció is készült a cikkhez, vagy úgy is fogalmazhatunk, hogy a fotó vagy illusztráció ihlette a mellé vagy köré kerekített történetet (*Vásár az Operaházban, Pillanatnyi képek a főrendiházból, Hol a tők kétszem?, Miniszterek a vizen*).

Itt kívánunk még szólni az 1895. év őszén megjelent *Társalgási leckék* című Mikszáth által összeállított kiadványról is. A nem magyar anyanyelvű gyermekek számára írt 100—100 mondatot felölölő füzet genezisééről szól Mikszáth a *Magyarok szaporítása* c. karcolatában, míg az év utolsó napjaiban megjelent *Morognak a tanügyi bácsik* című írásában a méltánytalan támadásokkal szemben próbálja szándéka nemességét és valódi célját megmagyarázni. Az utóbbi karcolat jegyzeteibe beleillesztettük a legjellegzetesebb támadó cikkek teljes szövegét is.

Végül itt említjük meg, hogy az 1895-ös év is több jeles ember elmúlását hozta magával, Mikszáth hármójukat külön nekrológban búcsúztatta, köztük ketten parlamenti karcolatainak is jellegzetes alakjai voltak. (*Károlyi gróf halálára, Józsi bácsi, Prileszky Tádé* címűek.)

A parlamenti élet eseményei különböző típusú karcolatban jelennek meg a »Parlamenti karcolat« ciklus cím alá sorolt írásaiban. Az év legelején, nehéz tárgyalások után létrejött Bánffy Dezső kabinetjét *Az új miniszterek* című ciklus nyolc darabjában mutatja be olvasóinak, míg az ülésekről szóló beszámolók a legkülönbözőbb címek alatt, más-más megközelítésben vagy találásban számolnak be a parlament történéseiről. A főtéma még mindig a polgári házasságról szóló törvényjavaslatok jogerőre való emelése, különösen a vegyes házasság és a zsidó vallás recepciójáról szóló törvényjavaslat többszöri főrendiházi tárgyalása, illetőleg visszaküldése foglal el fontos helyet.

Az egyházzpolitikai harcokról, azok előzményeiről, a törvények beterjesztéséről és azok megvitatásáról már az előző három kötetben részletesen és folyamatosan szoltunk (ld. Krk 81. köt. 259—263. l., Krk 82. köt. 218—222. l. és Krk 83. köt. 177—184. l.). A 83. kötet jelzett részén foglalkoztunk a Wekerle-kormány bukásának okaival. Az 1894 decemberében kirobbant kormányválság átnyúlt az 1895-ös év legelejére is. Az év első napján még úgy tűnt, hogy Ferenc József — a korábbi kormányválságokkor is miniszterelnökségre alkalmasnak tartott — Khuen-Héderváry Károlyt szemelte ki kormányfőnek. A szabadelvű párt ellenállt e választásnak: a király és a kormánypárt kompromisszumának eredménye báró Bánffy Dezső miniszterelnökké való kinevezése. Az év eleji kormányválság megoldásáról *A minisztérium bemutatója* c. karcolathoz fűzött jegyzetben szoltunk részletesebben. Ezt még kiegészíti *Az új miniszterek. Bevezetés* c. karcolat jegyzeteiben található fejtegetés, illetőleg az egyes minisztereket bemutató írásokhoz a szükségnek megfelelően csatoltunk kommentáló fejtegetéseket az egyes karcolatokhoz tartozó jegyzetekben. Alig foglalta el helyét a Bánffy-kabinet, a katolikus Néppártnak nyújtandó segítségként Magyarországra látogatott Agliardi nuncius. A szűkebb egyházi körökön kívül elhangzott megnyilvánulásai előbb belpolitikai vihart

váltottak ki, majd ezt eliminálandó Bánffy Dezső báró a Sándor utcai parlamentben olyan kijelentést és ígéretet tett a közös külügyminiszter »számlájára«, amely a Monarchián belüli ellentéteket fellobbantotta. Az osztrák részről jogtalannak tartott magyar lépést elítélő osztrák, sőt császári megnyilvánulások is elhangzottak. E kérdésekről szól Mikszáth 1895 május első felében írt négy karcolata, és a hozzájuk fűzött jegyzetekben mutatjuk be az ellentéteket megvilágító és kommentáló megnyilvánulásokat a 320—331. lapokon olvasható összefoglalásokban.

A Bánffy-kabinetnek még az év őszén egy nemzetiségi bonyodalmat is meg kellett oldania: az októberi királylátogatás alkalmával a zág-rábi horvát egyetemisták magyarelleses érzelmük megnyilvánulásaként a magyar nemzeti zászlót nyilvános helyen leszakították és elégették. Ez az esemény itthon a parlamentben vihart keltett, és ennek lezajlásáról az októberi *Parlamenti képek* c. karcolat jegyzet-apparátusában szólunk részletesebben (e kötet 339—341. l.).

Mint az eddigiekből az olvasó érzékelheti, hogy a mikszáthi parlamenti karcolatokban tárgyalt események társadalmi és politikai hátterét itt ebben a kötetben nem a bevezetőbe illesztett összefoglalóban világítjuk meg, hanem felmerülésük vagy felbukkanásuk alkalmával az egyes karcolatokhoz kapcsolódó jegyzeten belül szólunk a helyzetről vagy jelenségről.

*

A kötet szerkesztésével kapcsolatban megjegyezzük még, hogy a Krk e kötetében közzétett parlamenti karcolatok jegyzetapparátusát ezúttal is a korábban kifejtet módszertani elvek alapján állítottuk össze. (Ld. Krk 65. köt. 223—226. l.)

A korábbi kötetekhez hasonlóan az azonos címmel megjelent parlamenti karcolatok és a hozzájuk kapcsolódó jegyzetek könnyebb és zavaraltalanabb követhetősége érdekében a szöveg előtt, a jobb oldalon, szögletes zárójelben közöljük a megjelenés napját.

1990. március 21.

Péterváriné Erdey-Grúz Helga—Rejtő István

CIKKEK, TÁRCÁK

A LULU VENDÉGEI

- M** I. *Pesti Hírlap*. 1895. január 25., 17. évf. 25. sz. (7. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
II. *Hi 13. köt.* = *Jk 45. köt.* *Anekdoták*. Bp. 1917. 167—169. l.
A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

Újabb anekdotikus történet Meszlényi Lajos rovására

Meszlényi Lajost függetlenségi párti programmal választották országgyűlési képviselővé 1881-ben a Fejér megyei bodajki kerületben, 1892-ben a megye másik kerületében, a csákváriban választották meg újból függetlenségi programmal. Személyisége, magatartása, alacsony termete, rigmüsteremtő képessége szinte a karcolatok írásának megkezdésétől felkeltették MK érdeklődését a dunántúli függetlenségi párti képviselő iránt: először alacsony természetére figyelt fel »a kis „skiz” Meszlényi«-ként emlegette (Krk 65. köt. 75—77. l.), majd piperkóc természetére figyelt fel: »Meszlényi Lajos éjt nappá fűzve még egy különb tarkább öltözetet fundált ki . . .« (Krk 66. köt. 65. l.) Egyik karcolatában felidézte markáns arcvonását gúnyoló bodajki kortes-nótát: »Ki nem látott kaffer-zulut / Nézze meg Meszlényi Lulut.« (Krk 67. köt. 224. l.) Másik alkalommal éles nyelvű közbeszólásait említette meg. (Krk 68. köt. 185., 188., 197. l.) Egyik 1886-os *A t. Házból* c. karcolatának *Egy kis fűzfapolzis* alcimet adta ezzel is kiemelve Meszlényinek képviselőházi felszólalásába beleszólt klapanciáját. (Krk 72. köt. 98—99. l.) Még ugyanebben az évben *Az én legújabb riválisom* c. parlamenti karcolatába beleillesztett egy ötvenegy sorból álló »Hogy jön össze a Ház« című verset, amelynek szerzőjeként Meszlényi Lajost tüntette fel. A karcolathoz fűzött jegyzetben kifejtették azt a feltételezésünket, hogy a verset paródia, nem Meszlényi, hanem MK alkotása. (Krk 72. köt. 191—192. l. és jegyzeteink 379—380. l.) Az ironizálásnak másik eszköze az volt, hogy megteremtett MK egy sajátos helyzetet, amelyben a Ház tréfacsinálója, Beöthy Algernon kifejtette, hogy »ezt a Meszlényi Lulut szeretném én utódomul ki-nevelni. . .« (Krk 74. köt. 111. l.)

A korábbi csipkelődéseket 1888-ban egy bántó megjegyzés követte: a parlamenti ülésen összevitakozott Schvarcz Gyula és Meszlényi Lajos. Mikszátth erről a parlamenti karcolatban úgy számolt be, hogy »egy kis vitézi tornajáték volt . . . ha valaki vígjátéknak kidolgozná, ez lehetne: „A tudós és a clown”.« (Krk 76. köt. 102. l.) A tréfa nagyon éles volt,

hisz a mikszáthi karcolat minden olvasója tudta, hogy Schvarcz Gyula jogászprofesszor és hosszú évek óta tagja az Akadémiának. A »clown« szó tehát csak a másik szereplőre, Meszlényi Lajosra vonatkozhatott. A január végén elküvetett csipős tréfára nem egész öt hónap múlva, 1888 június elején »Nemirő« álnévvel »A nem igen tisztelt Házból« főcímmel »Szabadon Mikszáth Kálmán után« alcímmel megjelent egy pasquillus, amelynek mottójául — a félreértések elkerülése végett — »Milyen az „Adjon isten” olyan a „Fogadj isten”«-t választotta a füzet szerzője, aki természetesen nem volt más mint a sértett képviselő: Meszlényi Lajos. Mikszáth Kálmán a jún. 10-én megjelent *A mai ülés* című parlamenti karcolatának második részét *A vörös könyv* alcímmel a Meszlényi pamfletnek szentelte. Ironikus hangon próbálta »helyére« illeszteni a verszetet, maga említette fel a sértődést kiváltó »A tudós és a clown« fordulatot és Meszlényi akkori reakcióját, majd igazi scarroni fordulattal zárta le az ügyet: »A szélsőbal szemléletű ördög e könyvnek (szándékosan nem nevezem „füzet”-nek, mivelhogy benne van a fűz szó). De hogyné örülne . . . hiszen ez az első komoly akciójuk az idén.« (Krk 76. köt. 171. l.) — Meszlényi pamfletjét Sz. Garai Judit megjelentette »Függetlenségi paszkvillus a képviselő Mikszáthról és parlamenti karcolatairól« címmel az ItK 1979. évfolyamában a 618—637. lapokon.

Az éles támadás nem vette el Mikszáth csipkelődő kedvét: a következő évben sem mulasztotta el megjegyezni: »Meszlényi versei tetszenek az ellenzéknek . . . Semmi kétség, hogy nagy sikert fog aratni.« (Krk 77. köt. 179—180. l.) Meszlényi féktelen közbeszólásait maliciózus megjegyzéssel közvetíti. (Krk 78. köt. 56., 57., 98., 115. l.; 79. köt. 87., 162., 195. l.; 80. köt. 115., 127. l.; 81. köt. 93., 108., 114. l.; 82. köt. 103., 161. l. stb.)

Az említett helyek érzékeltetik, hogy Meszlényi Lajos alakja végigkíséri a mikszáthi parlamenti karcolatokat, és magatartása színesítő elemként bukkan fel a karcolatokban.

Az ebben a történetben felidézett helyzet a képviselőnél megszálló vidéki ismerősök, választók esete sem új mozzanat: már 1885 őszén megírta *A »Haluska János«* c. rajzában a fővárosba érkezett vidékieknek a képviselő nyakan való élőködésének történetét (Krk 36. köt. 173—177.) és ezt a helyzetet annyira jellegzetesnek tekintette, hogy *A tisztelt Ház* c. 1886-os kötetke önálló fejezetévé is megtette. (Krk 71. köt. 202—206. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
7	2—3	(amikor eszébe jut, hogy Kossuthné Meszlényi-leány volt) — az utalás Meszlényi Teréziára vonatkozik, aki Kossuth Lajos felesége volt.
7	4—5	Néha nagy klerikális (amikor a püspök bácsijára gondol). — MK utalása Meszlényi Gyulára, a szatmári püspökre vonatkozik, aki Meszlényi Lajos nagybátyja volt.
7	7	Pulszky Ágoston zürányi követválasztása. — MK e fordulattal »megfosztotta« valódi helyszínétől az anekdotát; Pulszkyt ugyanis

Lap	Sor	
		Füleken, majd Szécsényben, és utoljára Verbászon választották meg Deák-párti, ill. mérsékelt ellenzéki programmal.
8	20	<i>reconnaissance vizit</i> — (fr.) valamilyen meghívást követő, azt megköszönő udvariassági látogatás
8	23—24	<i>a képviselőház karzatára is elhozta tegnapelőtt.</i> — A PH hírei között nem találtuk a vidéki atyafiak látogatásáról és Meszlényi gardfrozásáról szóló híradást.
8	25—26	<i>száz meg száz ember kérdi Luluitól</i> — MK e fordulattal teremtette meg az anekdotikus történet »hitelet«.

KÉT SZOBA

M *Új Idők.* (Szerkesztő: Herczeg Ferenc.) 1895. január 27., 1. évf. 6. sz. (94—95. l.) Szignó: *M. K.* Két illusztrációval, amelyek e kötet I. sz. képmellékletei.

Kötetben itt először.

A kormányválság tárgyalási színhelyei

A tárcában leírt két színhely a királyi lakosztály fogadóterme a királyi várban, illetve a minisztertanács ülésterme a miniszterelnöki palotában, amely szintén a Várhegyen helyezkedett el. Wekerle Sándor 1894. december 20-án nyújtotta be lemondását. Wekerle lemondását a király dec. 27-én elfogadta. Az új kormány megalakítására irányuló tárgyalások 1895. január 11-ig tartottak, amikor is a király Bánffy Dezsőt bízta meg a kormány megalakításával. A közbülső tárgyalásokról — amelynek helyszíneit és hangulatát, illetőleg módozatát a jelen karcolatban idézi fel Mikszáth — részletesen szoltunk *A minisztérium bemutatója* c., e kötetben olvasható karcolathoz fűzött jegyzetekben a 272—276. lapokon, a Kabinet alakítási nehézségek c. részben. Ott részletesen szoltunk a különböző kombinációkról és az azokat kísérő sajtó-vélekedésekről.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
9	9	<i>fonográf</i> — hangfelvételtre alkalmas, viaszkhengerrel működő szerkezet, amely ugyanakkor a felvétel lejátszására is alkalmas volt.
9	34—35	<i>Tisza Kálmán szokott volt ülve referálni kormányzása vége felé, s ez különös kegy volt.</i> — MK ezzel az információval érzékeltette Tisza Kálmán helyzetét, és Ferenc József habitusát is.
9	37—10	<i>1 Deák és a király viszonya.</i> — MK ezzel a történettel egy Deák Ferenc helyzetét jellemző mozzanatot elevenített fel és örökített meg.
10	5—6	<i>ez alkalommal először ment a kihallgatás magyarul.</i> — A királyi audienciának ezt a sajátos vonását a korabeli újságok is meg-

Lap	Sor	
		említik híreikben. Rendkívüliségét MK a »magyarul« szó dőlt betűvel való szedésével is érzékelteti.
10	10—11	<i>Igy történt például a júniusi válságnál.</i> — Az utalás az 1894. május végi, június elejei Wekerle-féle közbülső válságra utal. Erről szoltunk a Krk 83. köt. jegyzeteinek élén 181—182. l., és szó van róla <i>A lemondás bejelentés után</i> és a <i>Miniszterek bemutatja</i> c. MK cikkekben és a hozzájuk fűzött jegyzetekben. (Krk 83. köt. 120—125. l., illetőleg 276—284. l.)
11	9—11	<i>Itt folyt le a nyolcak tanácskozása, akiket a király jelöltje [...] hitt össze, hogy fűző megcsinálásának megnyerje.</i> — MK utalása valószínűleg a miniszterelnökségen jan. 8-án folytatott megbeszélésre vonatkozott. Erről a PH a következőket írta: »Wekerle miniszterelnöknél tanácskozásra gyűltek ma délután össze b. Bánffy Dezső képviselőházi elnök, gr. Khuen-Héderváry Károly horvát bán, gr. Csáky Albin, Szilágyi Dezső, Tisza Kálmán, Szilágyi József, Széll Kálmán és Darányi Ignác. A tanácskozás tárgyát az új kormányalakítás feltételei és garanciái képezték. Az egyházpolitikai kérdésekre, valamint azon program elvi részére nézve, melynek alapján gr. Khuen-Héderváry által az új minisztérium megalakítandó, s amely teljesen meg-egyezik a szabadelvű párt eddigi programjával, s a jövőendő főladatok közt első sorba helyezi a közigazgatás államosítását — értesülésünk szerint — nem merült fel véleménykülönbség. Gr. Khuen-Héderváryt a szabadelvű párt teljes támogatásáról biztosíthatták a jelen voltak. Úgy halljuk azonban, hogy nem vélték ezt a támogatást egyértelműleg kilátásba helyezhetőnek, esetleges más pártalakulás keletkezésére, vagyis a fűzőra való tekintettel is. A dolgok mai állásához képest ismét bizonytalan, vajon az új minisztériumot csakugyan gróf Khuen-Héderváry fogja-e megalakítani?« (PH, 1895. jan. 9. 3. l.)
11	12—13	<i>Szegény jó horvát bán! Júniusban nem hitte, hogy a szabadelvű párt haragszik rá, és elvállalta a kabinetalakítást.</i> — Erről szoltunk a Krk 83. köt. 181. lapján. A lemondását Bécsben benyújtó Wekerlét a szabadelvű párt Budapesten tüntető lelkesedéssel fogadta. Ilyen ellenséges hangulatban Khuen-Héderváry Károly meg sem kísérelte a kormányalakítást.
11	25	<i>biksic</i> — tapasztalatlan, oktondi

VACSORA A KÖLTŐNÉL

M *Új Idők.* (Szerkesztő: Herczeg Ferenc.) 1895. február 24., 1. évf. 10. sz. 178—179. l. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Jókai Mór 70. születésnapja

A nagy országos megemlékezés az elmúlt 1894-es év januárjában volt: ekkor ünnepelte az ország Jókai Mórt ötvenéves írói jubileuma alkalmával. Ekkor volt a Redout termében az országos ünnepség, ekkorra jelent meg az életmű kiadás, az ún. Nemzeti Kiadás. Ezekről az ünnepségekről MK a PH-ban beszámolt *Jókai ötletei és leleménye* c. cikkében, az ünneplés másnapján hangzott el Csillag Teréz előadásában MK másik ünnepi írása a *Jókai Mórok* című, ugyancsak a Redout termében rendezett ünnepségen. (Szövegüket ld. Krk 83. köt. 7—17. l., hozzá fűzött jegyzeteinket 186—192. l.)

A hetvenedik születésnapot családiás körülmények között rendezték meg Feszty Árpád műtermében. Erről a PH másnap a következőket írta:

»A HETVENÉVES JÓKAI

Megünnepelték ma a Jókai Mór hetvenedik születésnapját; ha mindnyájan ott lehettek volna, akik valami jót kívánnának a hetvenéves ifjú írókirálynak, ugyancsak szűk lett volna a Feszty-műterme, de az egész epreskert is. Nem voltak sokan a barátságosan berendezett műteremben, ahol a kandallóban vígan lobogott a tűz; de akik ott voltak, csakugyan az ország színe-javát képezték, és a megjelent férfiak egyéni súlya országossá tette a különben szűk körű családi ünnepélyt.

A születésnap vacsora ugyan csak kilenc óraker kezdődött, de azért három vendég már hat óraker is ott ült egyik asztalkánál. A tarokkparti, a Ferraris képében is megörökített híres parti. Tisza Kálmán, Mikszáth Kálmán és Nedeczky István verték a blattot. Nem is zavartatták meg magukat mással, mint amikor a háziasszony, Fesztyné Jókai Róza bemutatta a kis Feszty leánykát.

Mikszáth Kálmán nézte meg legjobban a piros bársony kabátkába bújtatott mosolygó babát.

— Éppen a Laci fiannak volna jó.

Ki tudja?

Aztán gyülekeztek a vendégek, ott voltak: Bánffy Dezső b. miniszterelnök, Wlassics Gyula közoktatásügy-miniszter, Szilágyi Dezső a képviselőház elnöke, Tisza Kálmán, Csáky Albin gr., Hegedűs Sándor, Horváth Gyula, Bessenyei Ferenc, Beöthy Zsolt, Rákosi Jenő, Gajári Ödön, Gerlőczy Károly polgármester, Zala György szobrász.

Hogy felköszöntöknél nem volt hiány, azt persze fölösleges mondani, valamint azt is, hogy a tósztok szellemesnél szellemesebbek voltak. Oh, hiszen maga Jókai Mór nyitotta meg a sort.

Az ő jóleső csendes humorú modorában visszaemlékezett az 1848-i nagy napokra, amikor fölállították a történelmi nevezetességű program-pontokat. Degré Alajos akkoriban még külföldön járt, de hamarosan hazajött. Akkorára azonban már minden ki volt hirdetve, minden „meg volt követelve”. Degré azonban mégiscsak akart valamit követelni, hát a só árának leszállítását sürgette. És most ismétlődik az eset; megint ki-

fogytak a követelnivalóból; most meg a marhasó árának leszállítását hangoztatják. Másodszer éri meg tehát az olyan időt, mikor minden beteljesedik.

Jókai végül a vendégeit éltette, kik közül többen azonnal vízszontták a jókívánságokat. Horváth Gyula szép szavakban üdvözölte az ünnepeltet, *Wlassics* Gyula pedig ékes beszéddel toldotta meg a gratuláló levelét. *Tisza* Kálmán is Jókait köszöntötte föl, mégpedig rendkívül lendületesen.

Aztán Szilágyit kívánta hallani a társaság; Szilágyi azonban nem nagy hajlandóságot mutatott a beszédre, mert tegnap Hegedűséknél mondott remek tósztot Jókaira. Csak kötekedett a szomszédaival, kikezdte őket élcesen és a szokott causeriejét folytatta velük.

Wlassics ingerkedett, hogy amíg beszélget, nyilván azalatt gondolkodik.

Erre azt jegyezte meg Mikszáth:

— Éppen úgy van vele, mint az angol. Magunkféle ember akkor megy, ha takarékoskodni akar. Szilágyi azért beszél, hogy ideje legyen azalatt gondolkozni.

Csakugyan úgy is lett, mert megcsipkedvén a társaság jó fele részét, oly ragyogó szónoklatot mondott Jókaira, hogy sokáig marad meg a jelenlevők emlékezetében.

Mikszáth Kálmán a Jókai szavainak kapcsán megemlékezett azokról, akik közreműködtek abban, hogy Jókai álmai valósággá váljanak. A jelenlevő államférfiakat élteti és ezek közt Bánffy, aki biztatva van a megkezdett munkát folytatni és ki igaz magyar érzésekben nem áll háta mögött nagy elődeinek.

Gajári Ödön a háziasszonyt éltette, *Beöthy* Zsolt Jókait köszöntötte föl.«

Eddig tartott a PH 1895. febr. 20-i számában a 8. lapon olvasható beszámoló. Gyors, riporter munka volt, nem tartalmaz semmi olyan jegyet, amely valószínűsíthetné MK szerzőségét. Ezért közöltük itt a jegyzetek között.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor
12	4—5 <i>ahol a »Magyarok bejövetele« készült.</i> — Feszty Árpád 1892 és 1894 között festette meg a körképet, amely 120 méter hosszú, 15 méter széles volt, összesen 1800 négyzetméter nagyságú.
12	12—13 <i>Akappannál (aki egyedül parlamenti egyniség a holt állatok között)</i> — a »kappan« fiatal korában kiherélt kakas, MK a zárójeles megjegyzésben arra a népi jelentésre utal, amely szerint kappan a »nők körül legyeskedő idősebb vagy nemileg tehetetlen férfi«.
13 : 26	—28 <i>Ő álmodta meg az Androméda csillagot is, s a csillagászok ennek folytán fixirozták és konstatálták, hogy csakugyan megvan</i> — Jókai Mór az 1850-es években írott »A láthatatlan csillag« c. elbeszélésé-

Lap Sor

ben tett csillagászati feltételezésére vonatkozott. MK ezt a tényt a *Jókai Mórok* c. karcolatában (Krk 83. köt. 16. l.) is említi.

KÖNTÖSNÉ ASSZONYOM

M I. *Új Idők.* (Szerkesztő: Herczeg Ferenc.) 1895. február 24., 1. évf. 10. sz. (234. l.) *Klotild kir. hercegasszony elbeszélése* alcímmel. Névjelzés nélkül.

II. *Pesti Hírlap,* 1895. február 24., 17. évf. 55. sz. (17. l.) »Vegyesek« rovatban. *Klotild kir. hercegasszony elbeszélése* alcímmel. Névjelzés nélkül. »Az Új Idők e heti 10. számából« megjegyzéssel.

Kötetben itt először, a jelen kiadás az ÚI szövegét közvetíti.

A hercegi házból kikerült történet Mikszáth írói megformálásának nyomait viseli: a csikorgós téli idő érzékeltetésével, Köntösné kezdeményezte beszélgetés alakot teremtő fordulataival, és különösen a befejező csattanó megformálásával.

A történet szereplői

József Károly Lajos magyar kir. herceg, osztrák főherceg a magyar kir. honvédség főparancsnoka volt. 1864-ben vette feleségül a szász-koburg-gothai német hercegi családból származó Koburg Klotild Mária Amália hercegasszonyt. Ez időtől fogva a hercegi család Alcsutban tartott udvart. Házasságából öt gyermeke született, négy leánya és egy fia. A jelen történetben szereplő leányok két legkisebb leánya lehet, az 1883-ban született Erzsébet Klotild Mária Henrietta Viktoria és az 1884-ben született Klotild Mária Amália Filomena Rainera.

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

14 10 *capichon* — kendő

BÁLINT CSÁSZÁR

M *A Hét.* (Szerk.: Kiss József.) 1895. március 3. — március 17., 6. évf. 9—11. sz. *Képek a székelyek életéből* alcímmel. *Teljes névjelzéssel.* Három folytatásban az alábbi részletezés szerint:

1. márc. 3., 9. sz. (135—137. l.) Az elejétől 10 : 12 sorig. »Vége következik« jelzéssel.

2. márc. 10., 10. sz. (151—152. l.) A 10 : 13 sortól 16 : 15 sorig bezárólag. »Vége következik« megjegyzéssel.

3. márc. 17., 11. sz. (168—171. l.) 16 : 16 sortól a karcolat végéig.

Ebben az alakban kötetben itt először.

AZ ILYEFALVI MEGVÁLASZTÁS TÖRTÉNETE — NYOLC ÉV MŰLVA

1887. jún. 18-án a székelyföldi ilyefalvi kerületben Mikszáth Kálmánt megválasztották szabadelvű párti programmal országgyűlési képviselőnek. A megválasztása után az összegyűlték előtt beszéddel köszöntö meg a bizalmat. Ezt a beszédet a Krk 74. kötetében a 39—42. lapon közvettük, és az íráshoz fűzött jegyzetben (uo. 183—193. l.) szoltunk MK székely kapcsolatainak kezdeteiről és az ilyefalvi fellépés történetéről. Az itt kifejtettek önálló cikkben is megfogalmazva: Rejtő István »Hogyan lett Mikszáth Ilyefalva képviselője«, ItK, 1978. 2. sz. 157—172. l.

Ezekben a fejtegetésekben szoltunk arról, hogy Mikszáthnak a Székelyföldről írt első cikke *Akik nem zúgolódnak* címmel 1885. jún. 6-án jelent meg a PH-ban. (Krk 70. köt. 65—68. l., és jegyzeteink 267—268. l.) A cikk Császár Bálintnak, Sepsiszentgyörgy polgármesterének, a kor egyik híres kortesének a megye törvényhatósági közgyűlése elé terjesztett indítványának fontosabb pontjait ismertette, kiemelve az előterjesztő Császár Bálint szerepét. Ezt a cikket a helyi újság, a »Székely Nemzet« teljes szövegében átvette. Császár Bálint röpiratára Beksics Gusztáv, írónk szerkesztőségi kollegája hívhatta fel figyelmét. Beksics 1884-től volt Sepsiszentgyörgy szabadelvű párti képviselője, tehát érdeke volt a vidék gondjainak országos szintre való juttatása. Beksics volt az, aki Mikszáth cikkét a »Székely Nemzet«-hez eljuttatta.

A személyes ismeretségre is hamarosan sor került: 1885. okt. 3-án Mikszáth Beksics Gusztáv társaságában Sepsiszentgyörgyre utazott, ahol néhány napot időztek. Beksics találkozott választóival, részt vett különböző programokon. Mikszáth mindenütt követte, sőt egyedül is tett kirándulást a környéken. Erről az utazásról szól hat részből álló *A székelyek között* című, a PH-ban 1885. okt. 9. és okt. 15. között megjelent cikksorozata. (Ld. Krk 71. köt. 37—51. l.; a cikksorozathoz fűzött jegyzetben részletesen szoltunk az úti programról és Mikszáth ünnepléséről is a 239—242. lapokon.) Ez alkalommal Mikszáth személyesen megismerkedett Császár Bálinttal is: »... Hát nem is töröm rajta a fejem — írta Mikszáth a látogatás egyik mozzanatáról —, hanem átmegyek a hatalmas Császár Bálinthoz, akit Bálint császárnak híznak a székelyföldön.« (Krk 71. köt. 43. l.) E látogatás alkalmával találkozhatott MK Málik Józseffel, a »Székely Nemzet« c. lap szerkesztőjével. Ennek bizonyosága, hogy e látogatást követően feltűnnek Mikszáth cikkei a »Székely Nemzet« hasábjain.

Az 1885 ősztén kialakult személyes kapcsolat a következő évben tovább mélyült: 1886. január végén és február elején Mikszáth Beksics társaságában újból Háromszék megyében utazott, és részt vett Nagy Károly szotyori birtokosnál megtartott Károly napi lakomán. A névnapon ott voltak a megye politikai közhangulatának alakítói. Mikszáth erről az útról újabb cikket írt *A mi külön Tündérországunk* címmel (ld. Krk 72. köt. 17—24. és a jegyzetek a 258—260. l.). Az 1886-os év folyamán a sepsiszentgyörgyi kormánylap, a »Székely Nemzet« hat alkalommal közvlt Mikszáth-írást.

A képviselőjelöltség felé a döntő lépést Mikszáth 1887. február végén tette meg. De azt megelőzően február közepéről fennmaradt Mik-

szátnak egy Málík Józsefhez írott levele, amelyben arra kérte a »Székely Nemzet« szerkesztőjét, hogy küldje számára a lapot, mert »érdekes olvasmány lesz az most nekem egy darabig«, a képviselőjelöltség ügyéről a levél egy másik mondata beszél: »Bálint bátyánknak [Császár Bálintról van szó] írtam, hogy az furcsán venné ki magát (Tanárky miatt), ha mi kezdenénk itt a mozgalmat. Ott kell annak nálatok kezdődnie.« (Krk 25. köt. 18—19. l.) Tanárky Gedeon volt ekkor még az ilyefalvi szabadelvű párt képviselője.

A Málík Józsefnek írt levél bizonyítja, hogy már megvolt az elhatározás a képviselői jelöltetésre. Az újabb személyes találkozásra hamarosan sor került: Mikszáth újabb névnapvi meghívást kapott Szotyorba Nagy Károlyhoz. Erről a »Székely Nemzet« 1887. márc. 1-jei száma következőképp számolt be: »Díszes lakoma volt szombaton este és vasárnap délben Nagy Károlynál Szotyorban, hol a háziúr névnapjára (a „szabadelvű párti naptár” szerint) mintegy 50-en gyűltek össze a vidék legelőkelőbb férfiai közül. Az estélyen részt vett Bekics Gusztáv és Mikszáth Kálmán is, kik szombaton este érkeztek meg Brassón át s a vasárnap esti vonattal vissza is utaztak Budapestre. Ott volt a díszes társaságban többek közt: Pótsa József főispán, báró Apor Gábor alispán, báró Rauber Ottó, báró Szentkereszty Béla, Künle József kir. tanácsos, stb. A gazdag lakomát szellemes pohárköszöntők fűszerezték, s a házigazdán kívül szép felköszöntők mondattak Tisza Kálmán miniszterelnökért, Pótsa József főispánért, Bekicsért és Mikszáthért, stb.«

Erről az 1887. február végi meg az ezt megelőző 1886-os szotyori Nagy Károly neve napjának megünneplésén tapasztaltakról és átételekről szól a jelen *Bálint császár* c. karcolat, röviden felidézve az ilyefalvi képviselőjelölés előzményeit. Középpontba állítva Császár Bálint furlangos praktikáját, amely megteremtette a lehetőségét a nem helyi képviselőjelölt elfogadásának, sőt aktív támogatásának. *Az első személyben 1895-ben elmondott történet tehát egyértelműen Mikszáth személyes vallomása ilyefalvi mandátuma biztosításának lezajlásáról.*

A *Bálint császár* fordulatait olvasva a textus nagy része ismerősnek tűnik. A *Két választás Magyarországon* c. mű első részének, *Katánghy viszontagságos élete* c. első résznek, Katánghy Menyhért életútjának és első képviselőisége történetének, a borontói mandátum megszerzése históriájának bizonyos részére emlékeztet. A szöveget gondozó Bisztray Gyula a keletkezéstörténetben a következőket írta: »A borontói választás színhelye és figurái több tekintetben Mikszáth első kerületének, Ilyefalvának viszonyait tükrözik. „János király”, vagyis Király János — a ravasz kortes — neve és figurája mögött bizonyára Császár Jánosnak, Mikszáth ilyefalvi főkortesének figurája rejtőzik stb.« (Krk 9. köt. 190. l.)

Feltehetően elkerülte Bisztray Gyula figyelmét »A Hét« 1895. évfolyamában megjelent *Bálint császár* c. karcolat, mert ha ez nem történt volna meg, akkor nemcsak utalt volna a személyes élményre és a regénybeli Király János és Császár Bálint közötti hasonlóságra, hanem szövegszerűen is kimutathatta volna, hogy az 1895 végén a Pesti Hírlap Nap-tárában megjelent *Katánghy viszontagságos életének* körülbelül 35%-a »A Hét«-ben megjelent közlemény szövegének átvétele némi változással.

Nem véletlenül használjuk a némi változtatás fordulatot, mert a *Bálint császár* egyes szám első személyben előadott históriáját MK-nak át kellett alakítania egy figura — Katángy Menyhért — élettörténetévé, beleillesztve amannak egyik-másik speciális fordulátát, beleértve azt is, hogy a nagy kortesvezér Császár Bálint Király Jánossá, Katángy Menyhért feleségének nagybátyjává válik a Katángy-életrajzban.

Ez a tény arra készítetett bennünket, hogy a *Bálint császár* című frás szövegét önálló karcolatként itt ebben a ciklusban teljes szövegében közlétegyük. Ugyanakkor feladatunknak tekintjük, hogy főbb vonalaiban nyomon kövessük a Katángy életrajzba való beleillesztés főbb állomásait. (Főbb vonalakon az értelemszerű egyezést értjük, és a kisebb szöveg-változtatást mellőzzük.) Első hasámban a jelen karcolat, a másodikban a *Katángy viszontagságos életének* szövege olvasható:

<i>Bálint császár</i>	Crk 9. köt. <i>Katángy</i>
1 : 1— 2 : 7	51 13—52 19
2 : 8— 4 : 10	∅
4 : 11— 4 : 28	66 : 10—66 : 21
5 : 6— 5 : 16	68 : 3—68 : 13
5 : 17—13 : 28	69 : 8—75 : 33
13 : 29—18 : 6	76 : 2—89 : 24
∅	79 : 25—80 : 9
18 : 7—19 : 4	∅
19 : 5—20 : 25	80 12—81 17
20 : 26—21 : 27	∅
21 : 28—22 : 9	81 : 22—81 : 38
∅	82 : 1—85 : 5
22 19—24 : 9	85 : 6—97 : 9
24 10—26 : 26	88 : 1—90 : 30
∅	90 : 31—91 : 7
26 : 29—27 : 8	∅
27 : 9—27 : 17	91 9—91 : 15
27 : 18— végig más	91 16—91 : 20 a befejező bekezdés más

A két textus párhuzamba állításával megállapítható, hogy *Katángy viszontagságos élete* második része, a főhős képviselővé választásának története írónknak saját élményeit feldolgozó *Bálint császár* c. karcolata szövegének igen kis mérvű átalakításán alapul.

A változtatás tulajdonképpen a kétféle kompozícióból származik, abból, hogy a Katángy életrajz egyik elemét a tetszhalott Varga Mihály boncolóasztalon való feléledésének humoros történetét (ld. Crk 9. köt. 18—21. l.) a borontói történetbe is beköti MK azzal, hogy a Borcsa szolgáló Varga Mihály Székelyföldön maradt felesége, és a tőle való megszabadulás elősegítéséhez köti Borcsa a közreműködést a dinom-dánomból való elszöktetéshez (Crk 9. köt. 82 : 1—85 : 5). Különben a fenti szövegösszevetési táblázatban ez a legnagyobb eltérés a két szöveg felépítése között.

Összegezve: a fentiekben kifejtett indokok miatt tekintjük nem szövegváltozatnak, hanem önálló karcolatnak a *Bálint császár* c. karcolatot, és ezért iktattuk e kötetbe a kronológiának megfelelő helyre.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
16	8	<i>filigrán</i> — (ol.) aprólékos kidolgozású, finom
16	14	<i>Heródes</i> — zsidó király: Máté evangélista neki tulajdonította a betlehemi vérengzéseket.
17	6	<i>epocha</i> — (gör.) kor, korszak
17	7—8	<i>Még Magdeburg ostrománál is minden asszony kivihetett magának egy férfit.</i> — A motívum MK más írásaiban is felmerül. György Lajos »Tárgytörténeti jegyzetek Mikszáth anekdotáihoz« c. tanulmányában (Bp., 1933.) megjegyezte, hogy »Az a monda, amelyre itt Mikszáth céloz, nem Magdeburghoz, hanem Weinsberghez fűződik. III. Konrád császár állítólag megengedte, hogy az ostromlott városból a nők sértetlenül kivonulhassanak s magukkal vihessék, ami nekik legkedvesebb. Erre férjükkel a hátukon a várost elhagyták. Ez a történet 1170 körül, tehát az állítólagos esemény után negyven évvel jelentkezik először . . .« (I. h. 35. l.)
17	16	<i>regnál</i> — (lat.) uralkodik
17	19—21	<i>Ma már azonban ő is csendes ember, alszik mozdulatlanul, némán, mélyen lent a földben, nagy hóbunda alatt.</i> — Ez a mondat egyértelműen bizonyítja, hogy a karcolat keletkezésekor Császár Bálint már elhunyt, ezért szerepeltette MK karcolatában saját nevével hajdani ilyefalvi fő kortesét. — Különben Császár Bálint személyi adatait a rendelkezésre álló forrásokban nem találtuk meg.
18	6	<i>distancia</i> — (lat.) itt: távköz
18	19—20	<i>Valamikor egy nagy író képviselte.</i> — Az utalás Jókai Móra vonatkozott: 1881—84-ben ő volt Ilyefalva szabadelvű párti képviselője.
19	12	<i>faktor</i> — (lat.) tényező, a folyamat hajtó ereje
19	23—24	<i>fumigatíve</i> — (lat.) megvetőleg
19	35	<i>varcal</i> — valószínűleg a varcog ige (am. kellemetlen csikorgó hangot ad) más nyelvjárási változata
19	39	<i>Nemere</i> — A Székelyföldön, különösen Háromszék megyében uralkodó, keletről érkező, viharos, hideg szél.
20	36	<i>kordális</i> — (lat.) szívélyes
21	2	<i>garmada</i> — itt: halom, kupac, rakás
21	15	<i>primipilus</i> — a lófők vagyis a székely nemesek második osztálya, mely a főrendek (primores) után következett.
21	16	<i>pixedarius</i> — a gyalogok vagy darabontok, a székely nemesek harmadik, vagyis legalsó osztálya.
22	4	<i>mentor</i> — pártfogó, atyai jóbarát
23	32	<i>vizi</i> — az az összeg, amit a ferblinél az első játékos, mielőtt kártyáját megnézte volna, az asztalra tesz.

- Lap Sor
- 23 35 *picula* — húszfilléres aprópénz
- 24 6 *Lónyai-hatos* — húszfilléres aprópénz
- 24 17 *sztentori hangon* — igen erős, átható hang (a Tróját ostromló görög sereg egyik hősről, Szentórról, akinek olyan erős hangja volt, mint ötven embernek együttvéve).
- 25 5 *Restitutio in integrum* — (lat.) korábbi állapot helyreállítása.
- 25 28 *post tot discrimina rerum* — annyi válságos veszély után. Eredetileg, Vergilius Aeneisében (I. j. 204): »Per tot discrimina rerum«.
- 25 32 *árenda* — (lat.) haszonbér; itt: bérlet
- 25 35 *meggóttul* — megbágyad, elfárad
- 25 36 *Majmuna* — álomtündér, Mikszáthnál gyakran szerepel az elálmosodás érzékeltetésére
- 26 11 *ad hoc* — (lat.) egyszeri, alkalmi
- 27 15 *gibic* — (ném.) Kibic alakban is: a kártyajátékot csak figyelő, a játékos néha kéretlen tanáccsal is ellátó személy.
- 27 22 *lanszíroz* — (fr.—ném.) felkarol, támogat, lendít a dolgokon
- 28 10—11 *Hiszen nem tud ez még magyarul sem. Ugyan hallgassák csak, hogyan ejti ki a szavakat.* — MK önironikus megjegyzése erősen palócos kiejtéséről.
- 28 22 *prepotencia* — (lat.) szemtelenség, itt: hatalmaskodás, erőszak
- 29 19 *punktum* — (lat.) pont, itt: az ügy be van fejezve!
- 29 38 *delicia* — (lat.) gyönyörűség, öröm
- 35 : 15 *britanika* — finom szivarfajta
- 35 : 30 *kapitális* — (lat.) nagyszerű, kiváló
- 36 : 27 *kóstálat* — a ferblinél kiadott második két kártyát díjaztatni
- 37 4 *stangli* — (ném.) rúd, rúd alakba csomagolt
- 38 36—37 *Bálint császár sincs meg* — Ld. a 2 : 8—9 sorhoz fűzött jegyzetünket
- 38 37—38 *a mandátum sincs meg (már ti. az, amit őtlük kaptam).* — Mikszáth az ilyefalvi mandátumot az 1887—92-es ciklusban birtokolta, az 1892-es választásokkor Fogarasban választották szabadelvű párti képviselőnek.

LATKÓCZY IMRE

- M** *Vasárnapi Újság.* (Szerk.: Nagy Miklós.) 1895. március 10., 42. évf. 10. sz. (153. l.) *A belügyminisztérium két új államtitkára* főcímmel. Latkóczy Imre arcképpel. Névjelzés: *-th.*
- Kötetben itt először.

Az államtitkár bemutatása

1895. febr. 24-én kinevezték Latkóczy Imrét belügyi államtitkárnak. Vele együtt Széll Ignácot is kinevezték erre a posztra, de róla nem Mikszáth, hanem dr. K. J. írt bemutatató ismertetőt.

Mikszáth Latkóczy első képviselői megnyilvánulására már felfigyelt 1884 novemberében: »Latkóczy Imre az első szűzszónok. A kecskés Nyitra szülötte, mindamellett jó akcentussal beszél. A hangorgánuma is megjárja. A jó akvizíció benyomását teszi.« (Krk 69. köt. 139. l.) De ezt követően majd tíz évig nem bukkan fel figurája a parlamenti karcolatokban. 1893-ban két ízben is említi nevét. Egyszer közbeszólását jegyezte fel MK (Krk 82. köt. 90. l.), egyik következő ülésen pedig a költségvetési vitában a közoktatási tárca vitájában szólalt fel. Beszédét Mikszáth melegen méltatta: »Latkóczy Imre kezd beszélni. Nyomott, körteképű szikár ember, kinek gyér haja csak kertészeti berendezéssel borítja el fejét, mint a folyóka. De belül nem olyan szegényes ez a fej. Erős judícium, tudás és logika jellemzi . . . Ma különös lendülettel beszél, mert hangja egyébkor monoton, színtelen, mint a „drága Nyitra” kopár hegyei. Katolikus volta nem nyomja el, nem homályosítja el szellemének üde röptét . . .« (Krk 82. köt. 96. l.) A következő 1894-es évben újból kétszer bukkan fel Latkóczy neve a Mikszáth karcolatokban: egyszer csak hivatkozik rá, a másik alkalommal pedig kopaszsága rovására követ el tréfát: a hosszúra nyúló egyházpolitikai vitát azzal érzékelteti, hogy megjegyzi: »Latkóczy-nak, az előadónak, pedig haja nőtt.« (Krk 83. köt. 66. l., ill. 73. l.)

Arra Mikszáth is utal (39 : 22—27), hogy inkább bizottságokban fejtett ki tevékenységet, mint szónok kevesebbszer szerepelt. Valóban: 1884-es megválasztása után öt éven át rendes előadója volt a közigazgatási bizottságnak, mint előadó, illetőleg mint elnök működött az egyik bíráló bizottságban, tagja volt annak a bizottságnak, amely a választási ügyekben folyó bíráskodást szabályozta. 1894-től elnöke lett a határfolyók ügyével foglalkozó bizottságnak.

MK karcolatának befejező szakaszában (40 : 34—35) hivatkozott az ő sorait követő rövid életrajzi összeállításra, amely a VÚ azonos lapján olvasható. Ennek teljes szövege a következő:

»Latkóczy Imre Nyitrán, 1848. szept. 4-én született. Tanulmányait Pozsonyban és Budapesten végezte. 19 éves korában már mint megyei aljegyző működött, néhány hóval azután pedig városi tanácsnoknak választatott. 1870-ben letette az ügyvédi, 1871-ben pedig a váltóvizsgát. Mint gyakorló ügyvéd a vármegye legtekintélyesebb intézeteit és birtokosait képviselte. Idejének túlnyomó részét azonban a közigazgatás szolgálatának szentelte. Nyitra megye és város közgyűléseinek ő volt a vezérszónoka, alig volt megyei és városi fontosabb bizottság, melynek ne lett volna tagja vagy elnöke. A regale-kártalanítási bizottságnak is, Nyitra vármegye törvényhatóságának területére kihatólag, ő volt az elnöke és eme minőségben — ami akkoron a legnagyobb ritkaságok közé tartozott — nemcsak a közönségnek, de a pénzügyi kormányzat elismerésében is részesített. Nyitra két legszebb középülete az ő kitartó buzgalmának köszöni létrejöttét, az egyik a városháza, a másik a nyitrai nemzeti színház. 1884 óta mint országgyűlési képviselő képviseli Nyitra megye egyik legnagyobb választó kerületét. A törvényhozás körében öt éven keresztül állandó rendes előadója volt a közigazgatási bizottságnak, és itt a jogi és részben az igazgatási szakba eső kérdéseket adja elő, ezenkívül ismétlenül előadója volt; jelenleg pedig elnöke volt az egyik bírálóbizottságnak, tagja a Kúria bíráskodását (választási ügyekben) szabályozó tör-

vényjavaslat előzetes tárgyalásra kiküldött bizottságnak, előadója a közgazgatási bizottságokról szóló törvényjavaslatnak, stb. Utóbbi kérdés szabályozása iránt még 1890-ben egy indokolt törvényjavaslatot adott át az akkori belügyminiszternek, s tagja volt több törvényelőkészítő ankétbizottságnak. 1894-ben az országos határok és határfolyók (Morva víz stb.) szabályozása tárgyában kiküldött magyar országos bizottságnak elnöke volt, és az alsó-ausztriai, valamint morvaországi hasonló bizottsággal folytatott több heti tárgyalás után sikerült a fennforgott elvi ellentéteket kiegyenlítenie.» (VÜ, 1895. márc. 10. 153. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
39	5—7	<i>Latkóczy Imrét Nyitra megye egyik kerülete, s ő mindjárt a felirati vitánál feltűnt egy csinos beszédjével.</i> — Nyitra képviselőjeként került Latkóczy a parlamentbe, és megválasztása után elhangzott első beszédjére MK is felfigyelt az aznapi parlamenti karcolatában. (Ld. a bevezetőben idézett sorokat.)
39	7—9	Tisza Kálmán megjegyzése. — MK csak itt ebben az államtitkárt üdvözlő sorokban árulta el, hogy a karcolat 39 : 4—7 sorában említett parlamenti szereplése Latkóczyra irányította Tisza Kálmán figyelmét, és ezzel megalapozta parlamenti karrierjét.
39	12—13	a »keddi vacsora-kompániát« — a Láng Lajos szervezte fiatal szabadelvű párti politikusokból szervezett társaságról MK a <i>Tisza-klikk, keddi vacsorák</i> c. karcolatában is szólt. (Krk 80. köt. 7—8. l.)
39	: 25	<i>indikál</i> — (lat.) javall, ajánl, itt: indíttatva érzi magát
40	: 6	<i>debatter</i> — harcos, vitaközlő
40	: 7—13	A Tisza-féle szónok-iskola — MK más, korábbi karcolatában is megemlítette, hogy a szabadelvű párt szónokai, sőt miniszterei is gyakran éltek Tisza Kálmántól eltanult fordulatokkal, hangsúlyozásokkal.
40	14—15	(<i>hogy én is a Tisza egyik mindenki által használt szófüzésével éljek</i>), <i>miszerint</i> — MK különösen az 1880-as évek első felében írott karcolataiban többször megemlíti, hogy Tisza Kálmán gyakorta használja a »hogy« és a »miszerint« szót.
40	: 16	<i>judicium</i> — (lat.) ítélőképesség
40	: 20—21	<i>átbarázdált körte alakú arccal</i> — Két évvel korábbi karcolatában is hasonlóan jellemezte MK Latkóczy arcberendezését. (Krk 82. köt. 96. l.)
40	26	<i>udvari marsall</i> — az udvarnagyi hivatal főnöke, hozzá tartozik az egész udvari háztartás vezetése
40	36—37	<i>átlátszó, mint egy Dzierzon méhköpbű</i> — Dzierzon karlsmarkti plébános 1848-ban írt egy elméleti és gyakorlati méhészeti munkát, és forradalmasította a méhészetet azzal, hogy a kaptárt mozgathatóvá tette, és a lép vastagságának megfelelő lépkedetekkel ellátott lécecskéket helyezett el a kaptárban. (Palas-lexikon, 10. köt. 137. l.)

SZERENCSETLEN SZÓNOKOK

M *Új Idők.* (Szerkesztő: Herczeg Ferenc.) 1895. március 17., 1. évf. 13. sz. (233—234. l.) »Mindenféle« rovatban. Névjelzés: *Scorpió*. Kötetben itt először.

A »Scorpió« álnevet frónk az ÚI hasábjain megjelent frásaiban használta, ld. erről a folyóirat első félévének összesítő tartalomjegyzékét, amelynek végén feloldották a gyakrabban használt álneveket. Itt olvasható: »M. K. Mikszáth Kálmán . . . , Scorpió Mikszáth Kálmán«.

Egy tervezett sorozat

A jelen karcolat felépítése és a *Bevezetés* két helyén alkalmazott fordulat »Nem azokról akarok beszélni, akik nagy diadalokat arattak a szónoklat terén . . .« (41 : 1—2) és »a szerencsétlenül járt szónokok igazi specialitások. Azokat érdemes összegyűjteni és átadni a hálás utókorunk« (42 : 11—14) arra utal, hogy MK egy sorozat első darabjaként adta közre ezt az írást.

A tények egyértelműen arra mutatnak, hogy a szándékból csak a bevezető és az »1.« sorszámú ellátott *Urbanovszky Ernő és Deák Ferenc* története készült el. Az ÚI 1895-ös évfolyamában, sem az 1896-os évfolyamban nem találunk újabb »szerencsétlen szónokokról« szóló történetet, de még a szerkesztői üzenetekben sincs nyoma sem annak, hogy MK ígért újabb történetet, sem annak, hogy a szerkesztő nyugtatgatta volna az olvasókat a további történetek késlekedése miatt.

Urbanovszky Ernő neve a mikszáthi parlamenti karcolatokban többször parlamenti és klubbeli becenevén »Ucsu« formában olvasható. Személye a karcolatokban jutott hírnévre. Az egyik hírhedtté vált mondása, amely a jelen karcolatban is olvasható (42 : 27—29), és aminek az a lényege, bárki is legyen a klub, ő maga mindig azzal tart, akié a klub, korábbi Mikszáth frásokban ötször is felbukkant (ld. Krk 68. köt. 21. l.; 69. köt. 89. l.; 71. köt. 149. l.; 72. köt. 72. l.; 77. köt. 43. l.). A másik híressé vált vonása, amellyel személyét MK a karcolatokban megeleveníti hallgatagsága és egyetértésének fejbólogatással való kifejezése.

Harmadik nevezetességét MK ebben a karcolatban árulta el: Deák Ferencről »eltáladonított« szónoklattal elszenvedett kudarc, amely képviselőházi hallgatagságának is forrásává vált.

Tárgyi magyarázatok

alcím *Tóth Pál esete* — nincs rá adatunk, de a történet abszurditása arra mutat, hogy MK e kitalált alföldi történettel akarta érzékeltetni a »szerencsétlen szónokok« ritkaságát.

Lap Sor

42 2 *burkus* — porosz, MK szóhasználatában német vagy német anyanyelvű

42 3 *ex abrupta* — (lat.) helyesen: ex abrupto; rögtönözve, kapásból

Lap	Sor	
42	7—8	Szilágyi Dezsőnek tulajdonított mondás. — A karcolat szövegében idézett fordulat MK korábbi írásaiban nem merült fel, kissé triviális fordulata arra a feltételezésre csábít, hogy a karcolat hatásos, markáns indításához maga Mikszáth alkotta ezt a mondást és csak a »hitelesség« kedvéért említette Szilágyit.
42	27—29	Urbanovszky mondása. — Ld. a bevezetőben a mondással kapcsolatos megjegyzésünket.
43	2	<i>fenomenális</i> — (gör.—lat.) nem mindennapi, tüneményes
43	6	<i>delicia</i> — (lat.) gyönyör, élvezet
43	11	<i>Trencsinszka sztolica</i> — Trencsény városa (szlovákul)
43	21—22	<i>sztrehlói csevice</i> — sztrehlói savanyúvíz
43	28	<i>vicem pro vice</i> — (lat.) valamiért valamit (nehezen lefordítható latin fordulat)
43	37	<i>Vanitas vanitatum</i> — (lat.) helyesen: vanitatum vanitas am. hiúságok hiúsága. Szabadabban: a földi életben minden múlandó és hiábavaló.

A RÓZER CSALÁD EBÉDJEI

M *Új Idők.* (Szerkesztő: Herczeg Ferenc.) 1895. március 24., 2. évf. 14. sz. (253—256. l.) Névjelzés nélkül.
Ebben a formában kötetben itt először.

Egy megkezdett, de nem folytatott sorozat váratlan megoldása

Az ÚI fennállásának első évnegyedének végéhez közeledett. A fő-szerkesztő úgy vélte, hogy érdekes sorozattal további olvasókat szerezhet a heti lapnak. Így támadhatott az az ötlete, hogy egyik főmunkatársával, Mikszáth Kálmánnal egy ciklust hívat életre, amely lehetőséget ad a szerkesztői elgondolás megvalósítására. Így született meg Mikszáth ötletéből a Rózer család, akiknek hét végi ebédjeire érdekes embereket hívnak meg, »ahol mindig ebédelt valami kitűnőség, és élvezetesen beszél a heti eseményekről a tudni vágyó családnak. Becsületemre mondom, érdemes volna külön sztenografust küldeni a Rózer-ebédekre.« (44 : 9—13) A karcolat végén Mikszáth már meg is írta a biztató megoldást, amely szerint »lapunk élelmes kiadója, aki a Rózer családdal jó lábon áll, kieszközölte, hogy a híres ebédekre egy munkatársunk ezentúl mindig meg legyen híva, és szabadságában álljon az ott hallott tanulságos dolgokat az Új Idők számára lesztenografálni.« (53 : 12—16)

Ahhoz, hogy a rendszeres ebédek megtartathassanak, Mikszáthnak meg kellett teremtenie a különös családot, amely az Új Idők akkori olvasó táborához igazodva »egyike a legvagyonosabb, legelőkelőbb pesti polgárcsaládoknak . . . a polgári erényeknek és demokratikus műveltségnek azon a fokán, mikor a nemesség után kezdenek áhítozni.« (44 : 17—20)

A karcolat *I. A Rózerék vagyonra tesznek szert* című fejezetében nagy vonásokkal felskiccelte Mikszáth a becsületes polgári munkával megszerezhető vagyon felgyülemlesztését, itt-ott romantikusan váratlan fordula-

tokkal. A karcolat második részében *II. A dinék története* címűben a már jómódba illesztett család unalmasnak ígérkező életét megváltoztatja egy, a vasúton elcserélődött »csomagoló kosár«, amely Rózer né holmijai helyett ócska férfi lim-lomokat tartalmazott, továbbá egy »újdonságú urasági inasruhát otágú koronás ezüstgombokkal mellényestül, nadrágostul«. Hogy az így birtokukba került holmit hasznosíthassák, hosszas morfondírozás után elhatározták, hogy felfogadnak egy a ruha méreteihez megfelelő alkatú inast, majd hogy az inassal el is lehessen büszkélkedni, hintót vásárolnak és inasostul hetente egyszer kikocsikáznak, és hogy az irigy megjegyzésekről halljanak is valamit, kigondolják, hogy hetente egyszer ebédet adnak meghívott vendégek számára (akik majd hozzák és viszik a híreket).

Ezt a vázlatot írta meg Mikszáth az ÚI 1895. március 24-i számában megjelent két fejezetben, mintegy a következő heti számba előkészítve a társasági hírek szabad áramlását, hiszen az ominózus ebédek, azaz »dinék« számára a jelen írással megteremtette a szereplő személyeket.

Sorra jelentek meg hétről hétre az ÚI újabb és újabb számai, de a Rózer család ebédjeiről nem jelent meg egyetlenegy újabb történet, azaz folytatás sem.

A lap olvasói pedig számítottak rá. Erre mutatnak a Szerkesztő-ségi üzenetekben fel-felbukkanó szerkesztő válaszok.

A következő negyedévi előfizetési hírdetésben a következő olvasható: »Regényszámba megy, ámbár minden részében önálló és aktuális A Rózer család ebédjei.« Majd alább még a következőket írják egy olvasói kérdésre: »H. I. A Rózer család nem minden héten ebédel. Csak akkor, ha valami érdekes esemény kfnálkozik. Úgy tudjuk, hogy a jövő héten a derék családnál nagy ebéd lesz, a meghívót mi legalább megkaptuk. A nagy, aranyozott szélű kártyára kilitografált betűkkel ez van nyomtatva: „Nagyságos . . . szívesen láttatik ebédnél, a következő csütörtök április . . . Rózer és neje. 2 óra. Frakk.” Az arany szegély fölött egészen kicsiny stilizált betűkkel ez: „Új liba”. Vajon micsoda titkos jelszó ez? Vagy tény? Mindenesetre ott lesz az emberünk.« (ÚI, 1895. márc. 31. 15. sz. 280. l.) A bérgért ebéd helyett az ÚI következő számának szerkesztő-ségi üzeneteiben a következő olvasható: »K. K. Magyar. Római katolikus. A vőlegénye bizonyára megbocsátja, de a törvény nem ismer tréfát ebben a tekintetben. Rózerék nem haragszanak azért, ami róluk van írva, sőt hízeleg nekik.« (ÚI, 1895. ápr. 7. 16. sz. 300. l.) A következő folyóirat-számban is csak a Szerkesztői üzenetek között olvashatunk a Rózer családról: »Többeknek. Rózer né influenzája miatt a Rózer család első ebédje elmaradt a múlt hétről. Ez azonban úgy látszik, csak kifogás, mert Rózerék, mint istenfélő család, húsvét hétfőjén akarnak először társaságot látni asztaluknál. E napra már meg is kaptuk a meghívót. Így a jövő számban minden bizonnyal lesz tudósítás a Rózer család első ebédjéről.« (ÚI, 1895. ápr. 14. 324. l.) Több mint két hónapig még hír sem jelent meg a Rózer családról, majd újból a Szerkesztő-ségi üzenetekben olvashatjuk: »Varga Elemér. A kívánt számot elküldjük, ára 38 kr. A R. cs-nál baj van, betegség vagy más, nem tudjuk, de azt hisszük, hogy legközelebb a Sváb hegyen találkozunk.« (ÚI, 1895. jún. 16. 26. sz. 429. l.) Az Új Idők 1895. év-

folyamában ez volt az utolsó alkalom, hogy a Rózer családról szó esett. Több szerkesztőségi üzenet sem látott napvilágot.

Az ÚI következő, 1896-os évfolyamában az I. kötet ápr. 5-i 15. számában a 328—334. lapig »A Rózer család ebédjei« címmel egy hosszabb írás jelent meg »Oméga« aláírással, amely szignót a szerkesztő Herczegh Ferenc használta a folyóirat hasábjain. Ennek az írásnak teljes szövegét az alábbiakban közzétesszük, érdekes dokumentumaként a mikszáthi ötlet hercegi megfogalmazásának, amely egyben adalékul is szolgál arra, hogy még az illetén szerkesztői biztatás sem tudta Mikszáthot rávenni felhagyott terve folytatására.

»A RÓZER CSALÁD EBÉDJEI HOGYAN ÖSMERKEDTEM MEG RÓZERÉKKEL?

A szíves olvasó, aki visszaemlékezik arra, hogy e lapban körülbelül egy esztendővel ezelőtt — az 1895. márc. 24-iki számban! — volt már szó a Rózerék ebédjeiről, a fentebbi címet elolvassván, bizonyára ilyenformán kiáltott föl:

— Ohó! Hát szoktak egyáltalán ebédelni Rózerék? Azt hittük már, hogy éhen haltak szegények!

Nos, türelmes olvasóm, Rózerék igen is szoktak ebédelni. Még pedig igen jól. Tanú vagyok rá én, amióta egy különös véletlen folytán, az a szerencse jutott osztályrészemül, hogy vendége lehettem a kítúnó családnak.

Előre bocsátom, hogy én a legújabb időkig nem ösmertem Rózerékat személyesen, sőt, ha egészen őszinte akarok lenni, be kell vallanom azt is, hogy újabban már nem is igen hittem az ebédjeikben. Egy esztendővel ezelőtt egyik kiváló dolgozótársunk megemlékezett ugyan Zoldfa utcai házukról, mint a fővárosi társaság egyik előkelő találkozó helyéről, de aztán nem vettünk több hírt a Rózer család felől, és bennem gyökeret vert a meggyőződés, hogy azok a rokonszenves emberek csak papíron élő fantómok, az ebédjeik pedig egy inspirált poéta agyának étvágygerjesztő koholmányai.

Nemrégiben egy különös véletlen folytán meggyőződtem, hogy elhamarkodottan ítéltém.

Két héttel ezelőtt történt — az idő már tavaszodni kezdett —, hogy künn sétáltam a Stefánia úton. A víztorony tájékán egy bosszantó jelenet tanúja voltam. Négy ökölnyi síheder, afféle iskolakerülő kis perna-hajder, kódobásokkal üldözött egy túlságosan elhízott pincsikutyát, melyet két előkelő külsejű hölgy kétségbeesetten próbált védelmezni az apró útonálló ellen. A kutya láthatólag a hölgyeké volt. Az egyik igen tekintélyes külsejű, kövér úriasszony volt; a duplatokájú, jóságos arca rákvörös volt a méltó fölháborodástól; selyem napernyőjével fenyegette a vásott kölyköket. A másik szemmel láthatólag a leánya volt; körülbelül tizenöt-éves, csinos, szőszke és kövéres süldőleány, akit, ha hosszú ruha lett volna rajta, bátran tizenharc esztendősnék mondhattak volna. A kisleány szepeve és a megbotránkozástól könnyezve simult édes anyjához.

Természetesen azonnal a hölgyek, illetőleg az inzultált pincsi vé-

delmére siettem. Az egyik merénylőt fültövön legyintettem, mindannyian aztán vad futásban menekültek a lóversenyter irányában. Elcsíptem a vinyogó kis kutyát, és odavittem a hölgyeknek.

— Nem kell tartaniok már semmitől . . . A pincsinék sem esett komolyabb baja . . .

Az asszonyág még jó ideig nem tudott erőt venni a fölháborodásán.

— Ilyen betyárok! — mondta. — Az embernek nem biztos már az élete sem, és a rendőrség nincs sehol!

Mikor észrevette, hogy a megfutott ellenség a lóversenyter akácok bokrai között gyülekezik, és azzal akar lovagiatlan bosszút állani vereségért, hogy kiölti ránk a nyelvét; harciasan csóválta megint a napernyőjét.

— De édes mama! — csitítgatta a kisleánya.

A mama ekkor vett csak tudomást rólam.

— Igazán bocsánatot kell kérnem — még meg sem köszöntem a szívességét . . . Nem is tudom, hogy mi lett volna velünk, ha ön nem jön . . .

Hajlandóságot mutatott, hogy igen fölbecsülje a szolgálatkészségemet, és én szerénységből védekeztem a hálálkodása ellen.

— Kérem, nagyságos asszonyom, hiszen szót sem érdemel. Hálás vagyok a véletlennek, hogy ezt a csekély szolgálatot tehettem önöknek . . .

— Hanem megfogadom — mondta a mama —, hogy ezentúl egy lépést sem teszek Georges nélkül. A fogatunk ott áll a fenyves alatt és Georges is ott van, az inasunk . . .

— Ha megengedik a hölgyek, akkor elkísérem a fogatig, ott teljes biztosságban lesznek — mondtam udvariasan. (Bevallom azt a gyöngeségemet, hogy a fogat és az inas említése bizonyos tiszteletet ébresztett bennem ösmeretlen hölgyeim iránt. Az olvasó ezért nem fog pálcát törni fölöttem.)

A kisleány a karjára vette a pincsit, magam pedig a mama oldalán haladtam. Kissé különös helyzetben voltam, mert nem mutattam be magamat; úgy vélekedtem azonban, hogy ilyen véletlen találkozásból kifolyólag nem erőszakolhatom az ösmeretségemet olyan hölgyekre, akiknek saját fogatjuk és inasuk van.

— Mindig kocsin szoktunk menni — mondta később a mama —, mert ha már ott abrakol a két ló az istállóban, hát miért ne vegye hasznát az ember? Csak mostanában csinállok nagyobb gyalogsztákat, amióta a doktorunk rám parancsolt. A házi orvosunk doktor Wlada — tetszik talán ösmerni?

— Volt alkalmam találkozni vele . . .

— Nekünk inkább barátunk, mint doktorunk. Nagyon kedves ember. Még ha gorombáskodik is az emberrel, akkor is kedves . . .

Már a Csömöri út keresztvezésénél voltunk, mikor egy szürke cilinderes, elégáns úri ember köszöntött a hölgyekre.

— Kezüket csókolom, nagyságos asszonyom!

Bibithy Gedeon országgyűlési képviselő volt, akit nekem is van szerencsém ösmerni. (Néha el szokott jönni hozzánk a szerkesztőségbe, megkérni a redaktort, hogy közölje teljes terjedelmében valamelyik képviselőházi szónoklatát. Olyankor mindig nagyon szeretetreméltó.)

Az asszony megállította a képviselőt.

— Képzelmé, kedves képviselő úr, mi történt velünk!

És elmondta neki töviről-hegyire a kalandját. A képviselő keserű mosollyal bólongatta a fejét.

— Természetes! Olyan embert állítottak a fővárosi rendőrség élére, aki minden egyéni integritása mellett is laikus a közrendészet terén . . .

(Úgy emlékszem, hogy a főkapitányi állás betöltése alkalmával Bibithy képviselő urat is kombinációba vették. Őt mindig és minden betöltendő állásra kombinációba veszik.)

— Ha ez az úr nincs véletlenül a közelben, akkor igazán nem tudom, hogy mi lett volna velünk — fejezte be előadását az asszony.

A képviselő ekkor kezet fogott velem és egy pillanatig komolyan a szemembe nézett. Megértettem pillantásának néma ékesszólását: »Örülök, hogy ön lovagias ember. Az adott helyzetben magam sem viselkedhettem volna lovagiasabban.«

— Lesz egyes bemutatni a hölgyeknek, képviselő úr?

— Nagyon szívesen, kedves barátom! Íme nagyságos asszonyom, ez —

Hirtelen elhallgatott. Megértettem: nem emlékezett a nevemre. Megneveztem hát magamat és Bibithy Gedeon megmondta a hölgyek nevét.

— Rózer Jánosné ő nagysága — Nina kisasszony . . .

— Rózer? Rózer? Ősmerem azt a nevet . . . Már hallottam valahol, vagy olvastam . . . Jó régen lehetett már . . .

A képviselő elbúcsúzott tőlünk, és mi csakhamar odaértünk a Rózerék kocsjához. Szép fogat volt, két pompás almásszürkével.

— Ugy-e kérem — mondta ekkor Rózer né —, ön újságíró?

— Az vagyok.

— Ősmeri talán Mikszáth Kálmán képviselő urat?

— Ki ne ősmerné Mikszáth Kálmánt?

— Mi is ősmérjük és nagyon szeretjük . . . Ha véletlenül össze találkozik vele, mondja meg neki, hogy tisztelem . . . Azt is megmondhatja neki, hogy nagyon haragszom reá. Ő jól tudja, hogy miért. Hanem azért könnyen megbékélhetne — ő jól tudja, hogy mivel . . .

Talán még tovább beszélt volna, ha Georges, az inas, aki mereven és komor arccal ült a bakon, halkán oda nem szól a kocsisnak: Menjünk már!

A koci nyilsebesen ügetett tovább.

AZ EBÉD

Már nem igen gondoltam a városligeti kalandommal, mikor nemrégiben a következő litografált meghívót hozta nekem a posta:

*E hó 24-ikén, kedden este 6 órakor
ngs Oméga urat
szívesen látják ebédre
Rózer Nep. János és neje
V. k.
Zöldfa utca, Rózer-ház.*

A kártya túlsó lapján még a következő, téntával írott, szavakat találtam: »Biztosan elvárjuk és igen szívesen látjuk. Személyesen is meg akarom köszönni önnek lovagias szolgálatkésztségét. Rózer.«

Tehát jól sejtettem: ők azok. Rózerék nem komponált novella-hősök, ők reális életet élnek, sőt ebédelnek is. Mi több: velük fogok ebédelni.

Természetes, hogy a következő kedden este magamra vettem a frakkomat, és elmentem a Zöldfa utcai házba. Kissé megkéstem útközben, és mikor Georges nyugodt grandezzaival kinyitotta előttem a szalon ajtaját, odabenn már együtt találtam az egész ebédlő társaságot. Ezúttal nem voltak sokan. A háziasszonyt, Bibithy képviselőt és a háziorvost, dr. Wlada Celesztint már előbb ösmertem, rajtuk kívül még Bobor ezredes úr, Boborné és Rózer voltak a szobában.

Rózer úr felém nyújtotta a jól ápolat fehér kezét.

— Kriska, eljött a hős lovagod!

Rózerne mosolyogva bölintott felém. Ezúttal sokkal szelidebb volt az arca, mint első találkozásunk alkalmával, mikor napernyőjével fenyegette a suhancokat.

— Nem tetszik véletlenül az *Új Idők* szerkesztőségéből jönni?
— kérdezte Rózer úr.

— De igen, onnan jövök.

— Nem volt ott Mikszáth Kálmán képviselő úr?

— Ma nem . . .

— Azt hittem, hogy az urak talán együtt jönnek

Boborné e pillanatban maliciózan mosolygott . . . Ez az ezredesné határozottan érdekes és különös asszonyka lehet. Vagy húsz esztendővel ifjabb az uránál. Kicsi, graciózus és csinos. Az arca sápadt és keskeny, de a termete — amennyit a mélyen kivágott ruhája elárul belőle — formás és gömbölyű. Az orra fitos, nagyon szeretetreméltóan és kissé impertinensen fitos. A szürke szemének pillantása nyugtalan, elmés és gőgös.

Mikor bemutatott nekem, azt az ügyetlenséget követtem el, hogy nagyságos asszonynak szólítottam. Csak akkor jutott eszembe, hogy Boborné született báró Plichta leány, mikor már kicsinylő mosollyal mért végig. A társaság többi tagjai mind tüntetve bárónőnek szólították.

Időközben előkerült a kisleány is, Nina kisasszony, fehér ruhájában. Egy ezüstcsattos emlékalbumot hozott a kezében; azt hittem, nekem

kell majd beleírnom, hogy »az élet csak álom«, — de a kisleány, miután családostan nézett körül a szobában, az asztalkán fekvő fotográfiák közé csúsztatta a könyvét.

— Nem jött el? — kérdezte félhangosan a mamájától.

— Még nem, de majd el fog jönni — súgta vissza némi zavarral a mama.

Rózer úr az órát nézte. Már egynegyed hétre volt.

— Azt hiszem, még várhatunk félórát a találással — mondta a feleségének. — Mikszáth Kálmánnak ilyenkor a klubban van dolga . . .

Háromnegyed hétkor Georges kinyitotta az ebédlőbe vezető szárnyas ajtót, aztán ünnepélyes arccal jelentette, hogy tálalva van. Rózer úr egy aggódó pillantást vetett még az ajtó felé — hátha most lép be a várva várt vendég? — de Boborné, született Plichta báróné, már a háziúr karja alá fűzte a kezét, Bobor ezredes pedig Rózernét vezette asztalhoz.

A következő sorrendben ültünk asztalnál:

Háziasszony

Üres hely		Bobor ezredes
Boborné sz. Plichta báróné		Wlada dr.
Bibithy képviselő		Én
Nina		Rózer úr

A szíves olvasó láthatja, hogy az egyik szék, a háziasszony és a szép bárónő között levő szék üresen maradt.

— Mikszáth képviselő úr helye — magyarázta nekem Rózer úr. — Üresen hagyjuk, mert meglehet, hogy a képviselő úr későbbben jó. Mi nem vagyunk szigorúak etikett dolgában, és különösen a képviselő úrnak minden szabad a mi házunkban. Jöhet, mehet a kedve szerint. Mi azt szeretnők, hogy jól érezze magát nálunk, és tudjuk, hogy nagyon elfoglalt ember, aki nem rendelkezik szabadon az ideje fölött . . .

Az ezredesné e pillanatban az üres székre tette a legyezőjét. Bibithy képviselő nagyon udvariasan magához akarta venni, de a bárónő mosolyogva rázta a fejét.

— Hagyja csak, a legyezőm már megszokta ezt a helyet . . . *Egész télen itt feküdt . . .*

Rózerné ekkor elpirult, Rózer úr pedig zavartan pödörte a bajuszát . . . Wlada doktor — talán csak azért, hogy másra terelje a szót — a színházról kezdett beszélni. Rózer úr az általános zaj közepett odaszólt a feleségének:

— Félretettél *neki* valamit, Kriszka? Mert hátha még jön?

— Fogast, spárgát, szalonkát félretettem . . .

A kisleány ekkor fölbiggyesztette a száját, Boborné öméltósága pedig szintén a színházról kezdett beszélni.

— A Nemzeti Színházban láttam nemrégiben azt a jeles magyar bohózatot, amelynek a címére már nem emlékszem . . . A legkedvesebb alak a darabban egy Gyula nevű úr, aki nem lép föl a színpadon, sőt nem is existál, ámbár egyre emlegetik. . . . Egy fiatal asszonyka komponálta ki magának Gyulát, hogy imponáljon vele az urának . . . Elhiteti vele, hogy Gyula volt az ő első szerelme . . . Gyula a legkedvesebb, a leggyöngédebb, a legelmésőbb ember . . . Gyula mintaképe a férfinak . . . Gyula, — örökké Gyula! A férj féltékeny és irigy Gyulára — pedig Gyula nincs is, és nem is volt soha! Igazán mulatságos darab . . .

A méltóságos asszony elhallgatott. Róznér arca lángvörös volt, Rózer úr pedig még zavartabban pödörte a bajuszát. A következő pillanatban azonban dacos elhatározással fölkel a helyéről, és felköszöntőt mondott.

— A régi magyar szokáshoz híven, poharamat emelem kedves vendégeimre . . . A jelenlevőkre éppúgy, mint a távollevőkre . . . A távollevők közül mindenekelőtt öreá, aki legközelebb áll mindannyiunk szívéhez: éltetem Mikszáth Kálmán képviselő urat!

— Tud maga latinul? — kérdezte e pillanatban Boborné Bibithy képviselőtől.

— Keveset

— A múltkor olvastam, hogy egy régi király törvényt hozott, amely így kezdődött: *de strigis, quae non sunt* . . . Mít jelent ez magyarul?

Talán a méltóságos asszony különös és előttem érthetetlen élcelődése volt oka annak, hogy a társalgás sehogyszem akart fölélnékelni. Valami különös, nyomasztó érzés nehezedit a mellünkre, mint ha valami titokzatos szerencsétlenség fenyegetne bennünket. Én azt reméltem, hogy Rózerék ebédjén vidáman és elmésen csevegő embereket fogok találni, de csalódtam. Az emberek nem csevegtek, csak ettek. Én is azt tettem. Az ebéd különben megérte a fáradságot, valóban kitűnő volt.

Nyomott hangulat uralkodott a szalonban is, ahová teázni mentünk. Aranyvirágos, fehér csészékben szolgálták föl a teát, csak nekem adott Georges egy kék cirádás csészét. A csészét díszes monogrammm ékesítette, két összefonódó betű: K. M.

— Georges, az istenért, mit tett? — kiáltotta e pillanatban a háziasszony — hiszen az a csésze . . .

— Bocsánat! — mormogta Georges elhalványodva. Azzal kikapta a kezemből a kék csészét, és egy fehérét adott helyette.

Rózer úr szivarral szolgált nekünk. Jóféle, nyolcvan krajcáros Henry Clay szivarral.

— Én inkább csak egy Mikszáth-félét kérnék — mondta Wlada doktor alamuszi mosollyal.

A háziúr ekkor egy lapos skatulyát hozott, amely üvegcsövekbe pecsételt szivar-torpedókkal volt tele. Azt hiszem, az ilyen szivar darabját nem árulják el három forinton alul . . .

A kisleány zongorázni kezdett, és ekkor történt, hogy Boborné, született Plichta bárónő hozzám lépett, és megszólítással tüntetett ki.

— Maga író, ugy-e? — mondta. — Maga ösmeri az irodalmi viszonyokat . . . Nagyon szeretném tudni, tényleg egzisztál az a Mikszáth, vagy csak el akarják velünk hitetni?

— De méltóságos asszonyom! Hát nem olvasott Mikszáthtól semmit?

— Dehogynem! Minden könyvét ösmerem. De az még nem bizonyít semmit. Kisleánykoromban szerelmes voltam egy *Oskar von der Tanne* nevű íróba, aki párbajozó gárdatisztekről és vörös hajú szalonkígyókról írt . . . Később megösmelkedtem vele Grácban . . . Krecsmár Katalínának hívták, citromarcú, ötvenesztendőcs aggszűz volt . . .

— Mikszáth nem olyan . . . Csodálom egyébként, hogy még nem találkozott vele Rózeréknél . . . Úgy látszik, hogy ő itt házibarát?

— Úgy látszik! — mondta a bárónő.

Többet azonban nem mondott.

Kilenc óra előtt a társaság már oszladozni kezdett. Magam is ajánlani akartam magamat, mikor Rózer úr karon fogott.

— Még ne menjen. Szeretnék önnel valami bizalmas dologról beszélni . . .

— Parancsoljon velem!

A szalon mellett levő kis dohányzó szobába vezetett, ott leültetett és némi habozás után beszélni kezdett.

— Hogy megérthessen, és hogy helyesen ítélhesse meg őszinteségemet, el kell önnek mondanom, hogy mi indított engem arra, hogy szerény polgárember létemre úri házat vigyek . . . Tavaly télen történt, hogy egyik utazásom alkalmával a vasúti kupéban megösmelkedtem Mikszáth Kálmánnal . . . Nagyon megörültem az ösmeretségének, mert szeretem az irodalmat, és hízelgett nekem a tapasztalás, hogy én sem tettem rá rossz benyomást. Mikor később gyakrabban is összetalálkoztunk Budapesten, a képviselő úr mindig megösmert, és igen szíves volt hozzám. Kedves barátjának és Rózer bácsinak nevezett, és gyakran tudakozódott a családom után. Mikor egyszer egy ilyen utcai találkozás alkalmából elmondtam neki, hogy a családomban milyen sokat emlegetjük a nevét, Mikszáth így szólt hozzám: »Hallja, Rózer bácsi, én egyszer majd meglátogatom magukat.« Látssa, kedves uramöcsém, azzal el volt vetve a kocka!

— Hogyan? — kérdeztem.

— Ekkor fogamzott meg a fejemben a keddi ebédék szerencsétlen ötlete. Mikszáth el fog jönni hozzánk, jól érzi magát nálunk és házunk barátjává lesz . . . Másokat is hívunk, verbuválunk egy kedélyes kis társaságot, ahol mindenki jól érezheti magát. Van szép házom, egy millióm, okos feleségem és vannak jőnevelésű gyermekeim — végre is miért ne tegyem kellembessé a magam és a mások életét? Megbeszéltük a dolgot Kriskával, aztán építeni és rendezkedni kezdtünk. Falakat törettünk ki az emeleten és új bútorokat hozattunk . . . Mikor rendben volt minden, tiszteletemet tettem Mikszáth lakásán, és meghívtam a keddi ebédre. »Nagyon jó lesz! mondta a képviselő úr. — Most ugyan el vagyok foglalva, de majd később rendes vendégük leszek. Hívjon meg másokat is, Rózer bácsi! Alkalmilag majd én is viszek magammal egypár fiatal író-t. Nekünk össze kell vegyülnünk, meg kell egymást ösmernünk!

Eltrécselünk és adomázás közben néha kisütünk valami okos dolgot is. Párizsban is ilyenformán keletkeztek a világhírű szalonok, ahol kormányokat buktattak . . . « Egy esztendő telt el, és Mikszáth egyszer sem volt nálunk! Nem tehetek neki szemrehányást, mert tudom, hogy nagyon el van foglalva, a képviselőházban, a klubban és a dolgozószobájában is. Minden keddre külön meghívtam. — Írtam neki, kérő, könyörgő, sürgető leveleket. És most rettenetes, kínos helyzetben vagyok.

Az ebédeket Mikszáth-ebédeknek neveztük el — és Mikszáth még egyszer se volt ott. Az ösmerőseink gúnyolódnak és csipkednek. Azt hiszik, hogy bolonddá akarom őket tenni, hogy kérdésből emlegetem csak Mikszáthot, a valóságban pedig nem is ösmerem. Hallotta az előbb a méltóságos asszonyt? Olyan derék úri asszony különben, de az örökös várakozástól ő is ideges lett. Hát még a feleségem és én! Mondhatom, mi már egészen belebetegedtünk a keddi ebédjeinkbe. Ha valaki azt kérdi tőlem: Mikor volt nálad Mikszáth utójára? — Szeretnék a föld alá süllyedni szégyenemben

A szegény Rózer elhallgatott, és én megindultan néztem reá.

— Azért mondtam el önnek mindezt, hogy tanácsot kérjek, mondta aztán. — Érzem, hogy kell valamit tennem . . . Ez nem maradhat így! Az ösmerőseim szédelgőnek fognak tartani . . .

— Tudja mit, Rózer bácsi? (Olyan arca volt, hogy az embernek a szája akaratlanul is rájárt a bácsizásra.) Tudja mit? Menjen el Mikszáthhoz, és mondja el neki a dolgot úgy, ahogy elmondta nekem. Meglehet, hogy megesik a szíve magán, aztán rendezhetnek az évad végén még egy rehabilitáló ebédet . . .

— Azt nem merném megtenni. Nem jönne, és meg is haragudnék a tolakodásomért . . .

— Nem jól ösmeri Mikszáthot, Rózer bácsi. Meglehet, hogy nem jön el, de haragudni semmi esetre nem fog . . .

— Bizonyos az? — kérdezte Rózer csillogó szemmel.

— Olyan bizonyos, hogy akár a becsületszavamat is adhatom reá.

— Oh, ha úgy van, ha gondolja — igen, el fogok hozzá menni! És ha sikerül, akkor ön is eljön, kedves öcsémuram?

— Minden bizonnyal!

Elbúcsúztam a derék embertől.

Mikor Georges az előszobában reám adta a felöltömet, Rózer úr még kiszólt a szalonból.

— Georges, kocsit a nagyságos úrnak! A Mikszáth nagyságos úr komfortábliját!

Ezzel beszámoltam volna Rózerék ebédjéről. Sajnálom és nem is énrajtam múlik, ha e beszámolóval csalódást okoztam volna nyájas olvasóimnak.

OMÉGA«

Herczeg Ferenc tréfás baráti biztatója sem hozta meg a kívánt eredményt. Mikszáth nemhogy nem folytatta a Rózer családról szóló történetet, hanem egyre ritkábban írt a heti lapnak is. A Rózer család ebédjeiről az Új Idők hasábjain többet nem esett szó.

Három év elmúltával, amikor MK az Országos Hírlap főszer-

kesztőjeként saját napilapjában folytatásokban tette közzé az *Új Zrínyiászt*, az 1898. márc. 3-i lapszámában megjelent 14. folytatásban hirtelen elöbukkant a Rózer család neve, majd hamarosan az Új Időkben három évvel korábban megjelent történet első két fejezete szinte hiánytalanul beleépült a regény szövetébe, sőt Zrínyi Miklós új életének egy részévé váltak a Rózer család ebédjei. (Ld. erről részletesebben a Krk 10. köt. 307—309., ill. 338—339. lapjain Király István Szövegvariációs, illetőleg Tárgyi magyarázatként írott jegyzeteit. E jegyzetek világossá teszik, hogy az *Új Zrínyiász* írásakor Mikszáth a három évvel korábban elejtett történet fonalát újra megragadta — némi előkészítés után —, beleszötte az *Új Zrínyiász* cselekményfonatába, és azt tovább szötte. Ennek további részleteit az *Új Zrínyiász* jelzett helyét (Krk 10. köt. 107—115. l.) követő fejezetekben lehet nyomon követni.

A fentiekben elmondottak alapján — annak ellenére, hogy Király István a textológiai elveknek megfelelően jelezte a szöveg átalakulását és beépülését — a jelen *A Rózer család ebédjei* c. karcolatot első megjelenésének megfelelő időrendben itt, a Krk jelen kötetében teljes szövegében közzétesszük, és a meg nem valósult írói szándék különböző nyomait és tényeit csokorba gyűjtjük. A nagy regényben, az *Új Zrínyiászban* a jelen karcolat — bár eredeti »információs« funkcióját megtartja — átalakul, és a regény szerves részévé válik a történet és minden egyes figurája. Úgy, ahogy azt a regény felépítése megkövetelte.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor
45	5 <i>koktum</i> — főzet
46	28 <i>megapprehendál</i> — megneheztel, megsértődik
47	6 <i>kubus</i> — kőb, harmadik hatvány
47	10—11 <i>Sacré Coeur</i> — (fr.) a. m. Szent Szív, katolikus női tanítórend által fenntartott iskola
47	: 13—14 <i>kalkulus</i> — számolás, számítás
48	: 10 <i>kalabriász</i> — alsós kártyajáték
48	: 12 <i>krisztkindli</i> — (ném.) karácsonyi ajándék
49	: 12—13 <i>suviszkoló kefe</i> — cipőkenőcsöt felvivő kefe
49	: 16 <i>strimpflis</i> — (ném.) harisnyás
49	: 21 <i>libéria</i> — (fr.—ném.) inasruha, lakájruha
49	: 26—27 <i>species</i> — (ném.) alak, személy
50	: 4 <i>livré</i> — (fr.) libéria, az inasok formaruhája
51	: 19 <i>diner</i> — (fr.) estebéd
52	: 17 <i>dictum-factum</i> — (lat.) a szót rögtön tett követte

A MAJORNOKY KISASSZONYOK

- M** I. *Vasárnapi Újság*. (Főszerkesztő: Nagy Miklós.) 1895. március 31., 42. évf. 13. sz. (195. l.) *Teljes névjelzéssel*.
II. *Pesti Hírlap*. 1895. március 31., 17. évf. 89. sz. (16., 17. l.) Regény-csarnok rovatban. *Teljes névjelzéssel*.

Kötetben itt először.

Egy visszatérő novellafigura »pót-csínje«

A jelen karcolat bevezetőjében (53:1—6) szól arrólMK, hogy a PH-ban folytatásokban megjelenő *Ne okoskodj*, *Pista* c. elbeszélések (1895. márc. 12. és 1895. ápr. 2. között látott napvilágot az újság tárcarovatában) egyik figurájának, Gróf Kozsibrovszkynak, a »nagy tréfacsínáló«-nak »legjobb csínje« nem fér be az elbeszélés keretébe, ezért azt külön előadja a VÚ olvasóinak.

A Majornoky kisasszonyok valójában Kozsibrovszky rossz tréfájának lettek szenvedő alanyai, de valójában sem Kozsibrovszky, sem az unokahugaiként szereplő két Majornoky leány nem a főszereplője a történetnek, hanem a »nagytekintetű Hiléczy Sámuel« uram, az ásványtan tudós professzora, akit a szakterületén kívül az égvilágon semmi sem érdekelt.

A jelen írásban feltálat eset tulajdonképpen egy kissé bőbeszédűen előadott, ki nem dolgozott anekdotikus történet. Anélkül azonban, hogy MK az irodalmi alkotás igényével vagy a figuráit, vagy a megteremtett helyzetet érzékletesebbé tette volna, azaz írói eszközökkel ábrázolta volna.

Ezért tekintjük ezt az írást inkább karcolatnak, és ezért ebben a ciklusban közöljük, és nem az »Elbeszélések« ciklusának megfelelő kötetében.

Megemlítjük még, hogy Bisztray Gyula a *Ne okoskodj*, *Pista* c. elbeszélés jegyzetei között szót a helyszín és miliő megválasztásáról, és Kozsibrovszky figurája kapcsán az alak egyéb előfordulásairól a mikszáthi életműben (Krk 8. köt. 236—238., ill. 245. l.). Kozsibrovszky az elbeszélésben mellékfiguraként a főhős sérelmének megoldásában segítkezik, és alakjának színesebb tétele érdekében írónk elbeszélésének szövegébe két tréfáját illesztette: a fűszerkereskedő segédek beugrató álnaiv hitetlenkedését (a pörköletlen babbkává zöld színe miatt nem hiszi el, hogy a bogycók kávészemek), és a fővárosi író ismerős új regényét a városka piacának minden kofája kezébe adatta, hadd lássa a fővárosi íróvendég, milyen nagy a népszerűsége (Krk 8. köt. 39. l.). Az elbeszélésbe szőtt két tréfa valóban tömörebben előadható volt, mint a jelen történetben leírt, és az is igaz, hogy a jelen anekdotának két időszintje szétfeszítette volna a *Ne okoskodj*, *Pista* keretét, amelyben Kozsibrovszky gróf csak mellékalként szerepelt.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
53	7	<i>A dolog Rimaszombatban játszik.</i> — A <i>Ne okoskodj, Pista</i> Rimaszombatban játszódik, tehát természetes, hogy ez az elbeszélésbe bele nem illesztett történet is ott »történet meg«.
53	9	<i>tiszolci</i> — Tiszolc nagyközség volt Gömör vármegye rimaszombati járásában; lakosainak túlnyomó többsége az 1891-es népszámlálás során is szlovák anyanyelvű volt.
53	10—11	<i>zeheri menyecskék</i> — Zeher nevű helységet helység névtáraink nem tartanak számon. — Itt MK jellegzetes írói fogásával állunk szemben: egy valódi helységnév, Tiszolc mellé egy kitalált helynevet illeszt, az előbbi valódisága átsugárzik erre is.
54	11—	<i>kaputrokk</i> — (ném.) felső kabát városlakók számára
54	37—55 : 15	a piacon ácsorgó suhanc és Kozsibrovsky párbeszéde. — A suhanc hányaveti válaszaival MK jobban jellemzi a fiút, mint karcolata egyéb alakjait.
55	17—32	Hiléczy Sámuel akadémiai felolvasása. — Hiléczy figurája kitalált, MK rimaszombati és selmecbányai természettan tanárainak vonásait gyúrta alakjába. Akadémiai levelező tagsága is az írói képzelet alkotása.
55	21—23	<i>habár ott voltam, és gróf Kozsibrovsky t. képviselőtársam mellett ültem a hallgatóság között</i> — Mikszáth Kálmánt 1889. máj. 3-án választották meg levelező taggá az Akadémián, de székfoglalóját — többszöri halasztás után — csak 1901-ben tartotta meg <i>A szökevények</i> c. elbeszélésének felolvasásával. — MK tehát levelező tagként is jogosult volt részt venni az Akadémia felolvasó ülésein, de mint érdeklődő is meghallgatható felolvasást. Kozsibrovsky itt már MK »t. képviselőtársaként« tűnik fel.
56	3	<i>vizavi</i> — szemközt lévő
56	19	<i>Döbling</i> — Bécs melletti falu, a XIX. sz. utolsó évtizedében Bécshez csatolták, és akkor a XIX. kerülethez tartozott. A Lazareth utcában van az 1848—52 között Fellner tervei szerint 22 katasztrális holdnyi park közepén felépült, és 1878-ban tetemesen kibővített bolondok háza.
58	1	<i>indicium</i> — (lat.) ismérv, meghatározó jegy

MAGYAROK SZAPORÍTÁSA

- M** I. *Pesti Hírlap. 1895. április 14., 17. évf. 103. sz. (2., 3., 4. l.) a »Tárca«* rovatban. *Teljes névjelzéssel.*
 II. *Jk 33. köt. = Hi 1. köt. A saját ábrázatomról. Bp., 1914. 188—193. l.*

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

Egy ötlet genezise és megvalósulásának nehézségei

Az 1895. január derekán kinevezett Bánffy-kabinet kultuszminisztere Wlassics Gyula lett. Hat nappal korábban megjelent *Wlassics Gyula kultuszminiszter* c. karcolatában MK a többi minisztert bemutató cikkéhez hasonlóan inkább jellemképet és részben pályaképet rajzolt a váratlanul kinevezett miniszterről, és mint ahogy a többiekénél, így Wlassicsnál sem szól programjáról, terveiről. (Ld. e kötet 155—161. 1. és jegyzeteinket a 314. lapokon.)

A jelen karcolat bevezetőjében (58 : 1—14) a *Társalgási leckék* ötletét az új kultuszminisztertől származó ideaként mutatja be, és írja le. E bevezető után következik egy kulcsmondat: »Nekem is nagyon megtetszett az idea, és a miniszternek, ki a száz mondat összehozásával megbízott, megígértem, hogy megcsinálom«. (58 : 15—17) E mondat több információt tartalmaz, de bizonyos kérdéseket homályban hagy. Az bizonyos, hogy Wlassics Gyula és Mikszáth Kálmán között lezajlott egy személyes beszélgetés, amely kapcsán felmerülhetett a nem magyar anyanyelvű gyerekek számára készítenendő száz magyar mondat ötlete. Az előző bevezető bekezdésben MK egyértelműen leszögezte, hogy az ötlet a miniszteré volt, tehát a beszélgetés során igen valószínű, hogy Wlassics adta elő a gondolatot. Nem biztos az idézett mondatból: 1. mikor zajlott le ez a beszélgetés; az új minisztert bemutató karcolat megjelenése előtt, vagy közvetlen utána. 2. A miniszter száz mondatra vonatkozó ötletét miniszteri tervként adta elő, esetleg kikérve a neves író véleményét, akiről köztudott volt, hogy nemzetiségi területen végezte iskoláit, szlovák és német anyanyelvű gyerekek között nőtt fel, és az idő szerint Fogaras képviselőjeként választóinak többsége román anyanyelvű volt. 3. Az is elképzelhető, hogy ezen a beszélgetésen a miniszter tervét elmondva azonnal felkérte Mikszáthot, hogy vállalja el, vegyen részt a terv megvalósításában.

A kiemelt mondat nem segíti a három kérdés egyértelmű megoldását: egy dolog bizonyos, hogy Wlassics Gyulától származott a nemzetiségi iskolák számára segédeszközként összeállítandó füzet ötlete, amelyet Mikszáth őszinte lelkesedéssel hallgatott végig, és szívesen vállalta a textus összeválogatását.

A jelen karcolat megírásának közvetlen kiváltója a feladat megoldása körüli elsőnek felmerülő gondok közzététele. A csevegő hangnem kissé a közvéleményt is beavatta a készülő munkába, előadhatta Mikszáth e téren szerzett személyes tapasztalatait is, sőt egy könnyed fordulattal a cikk befejező bekezdésében (61 : 39—62 : 6) az olvasókat is bevonta a legmegfelelőbb fordulatok, legszükségesebb mondatok megkomponálásába. (Az más kérdés, arra nem találunk nyomokat, hogy eredményes volt-e ez a sajátos »felkérés«, és érkezett-e Mikszáth számára az olvasói postából mondat- vagy témakör-ötlet.)

Az viszont tény, hogy a füzetke 1895 késő őszi megjelenése után több sajtóorgánumban indulatos cikk jelent meg bírálat címen a *Társalgási leckék* ellen, ezekben kíméletlenül megtámadták a vállalkozást, és még Mikszáth magyar nyelvtudását is kétségbe vonták. (Ld. e kötetben *Morognak a tanügyi bácsik* c. cikkét a 90—94. lapon, a hozzátartozó jegyzetek-

ben megtalálhatók a támadó írások a 260—268. lapokon. Az 1896. év első napján írt cikk, *Még egyszer a társalgási leckék* című, is a méltatlan vádakat utasította vissza. Ez az írás a Krk 85. kötetében fog megjelenni és jegyzetapparátusába beleillesztettük az újabb támadó »bírálatok« szövegét.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 58 : 26 *abszorbeál* — (lat.) elnyel, felszív
- 58 : 27—59 : 1 *Összeolvastam, amit erről a tárgyról publicisták írtak, de ebből megvallom, igen kevés hasznom lett.* — MK-nak a nemzetiségiek magyar nyelvtanulására vonatkozó »publicisztikai« szakirodalmának tanulmányozására nincs adatunk. Lehet, hogy a szerkesztőségben kezebe került egy-két ilyen tárgyú írás, de még inkább valószínű, hogy e kérdés exponálásának írói eszközöként szól az eredménytelen szakirodalmazásról.
- 59 13—16 *Ott vagyok újra a parasztjaim között, akiket hajdanta ékesen kivarrt ködmönökbe öltöttem a novelláimban, s azóta szépen engedem róluk lehuzatni a megszavazott adójavaslatokkal.* — Hasonló gondolatot fogalmazott meg MK *A jó palócok* negyedik kiadása elé írott előszavában (Krk 79. köt. 74 : 14—16.).
- 60 6—7 *rám ösmer a hajdani selmeci kosztadó gazdámnak a fia* — emlékeztetőül: MK 1863 őszétől 1866 nyaráig járta a selmecbányai líceum VII. és VIII. osztályát, a fennmaradt anyakönyvben a szállás vagy kosztadó neve nem szerepelt. (Ld. Krk 38. köt. 268—271. l.)
- 61 3—5 *egyetlen eset sem fordult elő, hogy valaki azt mondta volna: — Az iskolában tanultam.* — MK az ezt megelőző három történetben a katonaságot, a börtönt és a magyar szeretőt hozta fel a nemzetiségi számára, mint a magyar nyelv elsajátítására alkalmas helyet és módot. E megállapítással az iskolát kizárta. Lehet, hogy ez a gondolatmenet is szerepet játszott a füzetke megjelenését követő többoldalú támadásnak: a sértett pedagógusok visszavágtak . . .
- 61 14—19 a sakk feltalálója és a jutalmul kért búza mennyisége. — Az indiai anekdota szerint a feltaláló azt kérte, hogy a sakktábla első kockájára adjanak neki egy szem búzát, a másodikra kettőt, a harmadikra négyet, a negyedikre nyolcat és így tovább, mindig duplázva a hatvannégy kockáig. A kérés szerénynek tűnt, de amikor kiszámították, hogy a 64. kockára 18 446 744 073 709 551 615 szem búza jutna, akkor nagy lett a meglepetés, mert az elérhetetlen súlyú búzát jelentett. (Tóth Béla »Mendemondák« Bp., 1896. 195—196. l.)
- 61 : 29—33 a különböző nemzetiségiek jellegzetes foglalkozása. — MK

Lap Sor

ezzel a felsorolással a szűkebb pátriát elhagyó különböző nemzetiségiek különböző, reájuk leginkább jellemző foglalkozását kísérelte meg felsorakoztatni.

- 61 34—36 *pedig az íróársaim is mondanak ajándékba némi használhatót, s a folyosóról is hozok néha egyet-egyet az államszűkítőtől — MK e két »forrás« megemlékezésével a száz mondat összeállításának nehézségét érzékeltette irodalmi eszközökkel.*

VÁSÁR AZ OPERAHÁZBAN

M *Vasárnapi Újság.* (Szerk.: Nagy Miklós.) 1895. április 14., 42. évf. 15. sz. (237—238. l.) Öt fénykép-illusztrációval. Névjelzés: *-th.*
Kötetben itt először.

A jótékonyasági vásár

Az Operaház nézőterén megrendezett jótékonyasági vásárról a PH is részletesen beszámolt. A márc. 27-i számában »Mulatságok« címmel a 9. lapon közli a különböző sátrakban »árusító« főrangú hölgyek és előkelőségek névsorát, sátranként részletezve, hogy ki melyik sátor tevékenységében fog részt venni.

A PH márc. 28-i számában az 5. lapon »Vásár az Operában« címmel már részletes beszámolót írtak az első nap eseményeiről, megemlítve a vásár érdekesebb »vendégeit«, az előadó főrangú hölgyek kereskedői ügyességét. Megemlíti a PH, hogy »Vigasz« címen alkalmi lapot jelentettek meg, amelyben a notabilitásoktól nyilatkozatok, festőktől, rajzolóktól képek jelentek meg. Ízelítőként Jókai Mór, Tisza Kálmán, Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Perczel Dezső, Apponyi Albert, gr. Csáky Albin, Tisza István, Kenedi Géza emléksorait idézik.

A PH márc. 30-i számában nem ír semmit az előző napi Operabazár eseményeiről, a színházi rovatban csupán egy hír jelzi, hogy nem tartottak előadást az Operaház épületében, de a Várszínházba tervezett operai előadás is elmaradt: »A várszínházban mára hirdetett „Rómeó és Júlia” előadása a mai napról is elmaradt, mivel előadás tartása a budaújlaki vízvezetéki főcső megrepedés következtében beállott vízhiány miatt hatóságilag megtiltott.« (PH, 1895. márc. 29. 6. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 62 1—2 *Vajon álmolta-e volna valaha Cartouche, Franciaország legregényesebb ... rablója.* — A XVII. és a XVIII. század fordulóján élt és tevékenykedett. 1721 novemberében elítélték és kerékbe törték. Hírhedt viselt ügyeit még a per folyamán színpadra vitte Legrand és Riccobini.
- 62 24—25 *mint a korteskedés a főrendi tárgyalások irányára.* — MK utalása

Lap	Sor	
		a főrend hölgytagjainak hangulatkeltő és szervező tevékenységére vonatkozik, amelyet az egyházjogi törvények képviselőházi és főrendiházi elfogadása ellen kifejtettek. Korábbi karcolataiban is többször utalt e tevékenységükre.
62	26	<i>graciózus</i> — kecses, bájos
63	3—4	<i>comtesse</i> — (fr.) grófnő
63	6—7	<i>még esetleg gazdája is akadhat (ti. a fehér kezecskének)</i> — az utalás a főrangú hajadonok férjhezmenési esélyére vonatkozik.
63	16	<i>volt már »Segítség«, »Jó szív«, »Felebarát«</i> — a »Jó szív« bazárt 1888-ban rendezték az árvízkárosultak megsegélyezésére. Erről a jótékonyági rendezvényről írt MK <i>Ki adott leg-többet a »Jó Szív«-nek?</i> címmel. (Krk 76. köt. 68—70. l.)
63	21—22	<i>(akiknek fényképeit fényképszeinktől megszerezhettük)</i> — A VÚ Mikszáth cikkét követő 239. lapon Gróf Almássy Dénesné, Beniczky Agatha, gróf Károlyi Zsófia, dr. Hegedüs Gyuláné és Rupp Lili jelmezes fényképét tette közzé. A fényképek Strelnszky és Koller utódai fényképszeti intézetében készültek.
64	1—2	<i>(A kegyelmes asszonyok fürgébben csinálják az effélt, mint báró Jósika Samu.)</i> — A tréfás utalás ma már feloldhatatlan.
64	6	<i>odaliszka</i> — (tör.) háremhölgy (eredeti jelentésben: háremhölgy szolgáloja, rabszolgája)
64	6—8	<i>a vörös fező, festett bácsi, akit a köznapi trafikégtáblákon látunk</i> — a dohányra, különösen a török kikészítésű dohányra való szimbólumként festették a dohányárudák cégtáblájára a török fezes fejet.
64	31—32	<i>mert leszavaztátok a recepciót</i> — utalás a főrendiház előző hetekben hozott döntésére, amely a képviselőház által előterjesztett formában visszautasította a zsidó vallás recepcióját.
64	37	<i>Linek műterme is</i> — utalás Linek Lajosra, aki korán feltűnt hírlap-illusztrációival; a Múcsarnokban női pasztellrajzokat állított ki.

HOL A TÖK KÉTSZEM?

- M** *Vasárnapi Újság.* (Szerk.: Nagy Miklós.) 1895. augusztus 11., 42. évf. 32. sz. (518., 519. l.) Eberle Adolf festményének reprodukcióját a heti lap 520. lapján közli, kötetünkben a II. sz. képmelléklet. Szignó: *M—th K—n*

Kötetben itt először.

Még egy újabb képmagyarázat

A Krk előző kötetiben sorra jelentek meg Mikszáth képeslapokban közzétett képmagyarázatai. Ezt a közlési formát kezdő újságíró korában a kenyérkereset kényszeréből is végezte: ti. abban az esetben, amikor nem állt megfelelő téma rendelkezésére, akkor egy rajz, egy festmény reprodukcióját szemlélve történetet, helyzetképet vagy életképet kanyarított a képzőművész által rögzített mozzanat köré. Az 1880-as évek dere-

kától már nem ez a »kényszer« hajtotta Mikszáthot, hanem részben művész ismerősei alkotásait kommentálta egy-egy kedves, hangulatos történettel, részben pedig fiatal, pályakezdő piktorokat segített nagyobb nyilvánossághoz ezekkel a hangulatos történetekkel. (Ld. erről a *Hazatérés a vásártól* c. képmagyarázat jegyzeteiben írott összegezésünket a Krk 70. köt. 227—228. l.)

Eberle Adolf festőről nem sok adatot jegyeztek fel egykorú kézikönyveink. A Pallas Lexikon szerint 1843-ban született Münchenben Eberle Róbert német festő fiaként. A müncheni festőiskolában Piloty tanítványa volt, zsánerképeivel Németországban nagy népszerűsége tett szert. Különösen ismert festményei: »Az utolsó tehén lefoglalása« (1861); »Az első őzbak« (1879); »A szerencsés fogás« (1891). Münchenben élt. (Pallas Lexikon 5. köt. 655. l.) A Pallas 1904-ben megjelent pótkötete már fel sem vette Eberle Adolf nevét.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
65	: 21	<i>feküdték</i> — itt: katonai kifejezés, a. m. vhol egy helyőrségben tölteni a szolgálati időt.
65	: 22	<i>Majland</i> — Miláno német nyelvű alakjának (Mailand) magyaros kiejtésű formája.
65	: 22	<i>obsit</i> — (ném.) katonai elbocsátó levél
66	: 5	<i>kökler</i> — (ném.) szemfényvesztő, mutatványos
66	: 6	<i>kunzt</i> — (ném.) mesterfogás, nehéz feladat
66	: 8—9	<i>Fra Kátiit</i> (<i>Frau Kati</i>) — MK előbb tájnyelvi formájában, majd irodalmi alakban közli »Kati asszony« német megszólítását
66	15	<i>mondur</i> — (ném.) a mundér, a. m. egyenruha osztrák tájnyelvi alakja.
66	17	<i>konágnációs pipa</i> — a »condigno« méltóságos, megfelelő latin szóból alakított kifejezés, a. m. »méltó, megfelelő pipa«.
66	39—67	: 1 <i>szakácsné-verő tekintet</i> — szakácsnét megbabonázó tekintet
67	27	<i>pohánka</i> — lisztes magja miatt természetett, egynyári növény (<i>Fagopyrum vulgare</i>), köznyelvi neve: hajdina
68	3	<i>becsukorít</i> — szorosra zár (markát, térdét) ÚMTSZ
68	11	<i>nadragulya</i> — a burgonya rokonságába tartozó, a gyógyszeriparban hasznosított mérges növény, vörösbarna virágja van, termése fekete, húsos bogyó (<i>atropa belladonna</i>)
68	11	<i>Nem ettem nadragulyát</i> — nem vagyok bolond, eszemnél vagyok.
68	22	<i>domtnium</i> — (lat.) birtok, birodalom

KÁROLYI GÁBOR GRÓF HALÁLA

M *Pesti Hírlap. 1895. szeptember 1., 17. luf. 239. sz. (7. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A »nagy közbeszóló« hirtelen halála

Parlamenti szereplései jellemzésére illetve e névvel nem sokkal képviselővé való megválasztása után Mikszáth Kálmán gr. Károlyi Gábert, Székesfehérvár függetlenségi képviselőjét, a függetlenségi gondolat töretlen hívét. (Krk 71. köt. 171. l.)

Károlyi Gábor gr. Pesten született, 1841. nov. 18-án, harmadik fia volt szüleinek gróf Károlyi Györgynek és gróf Zichy Karolinának. Tanulmányait Pesten végezte, majd 1861—64-ig anyjával, Svájcban élt. Külföldi tartózkodása során ismerkedett meg a magyar emigráció nevezetesebb tagjaival, Klapkával, Komáromy Györggyel, és később az emigráció vezérével, Kossuth Lajossal is, aki iránt érzett tiszteletét és kegyeletét mindvégig hiven megtartotta, s 1894-ben holttestének hazaszállításánál is buzgón közreműködött. Később fivérével, Tibor gróffal nagyobb utazást tett Spanyolországban, Portugáliában, sőt Ázsiában s Afrikában is. 1866-ban és a következő években Párizsban és Firenzében tartózkodott, de több ízben hazalátogatott Magyarországra. Az osztrák—porosz háború alatt, amelyben Tibor és István fivére Klapka oldalán harcolt, Károlyi Gábor gróf Párizsban élt és ott lakott 1870-ig. A kommün kitörésekor az utolsó vonattal hagyta el Párizst, és Olaszországba utazott, ahol közelebbi kapcsolatot teremtett az őt igen kedvelő Garibaldival. Genovában lakott, és sok időt töltött Kossuth Lajossal, akinek politikai álláspontját teljesen magáénak vallotta. Apja, Károlyi György gróf halála után újból Párizsba tette át lakhelyét, és 1884-ig ott is élt, ott nősülve meg. Egy hosszadalmas örökösödési per után, amely egységgel végződött, 1884-ben hazatért Magyarországra. Eötvös Károly tanácsára az 1887-es választásokkor Székesfehérváron lépett fel függetlenségi jelöltként. A mandátumot megszerezte, érvényességét az újonnan összeülő parlamentben megtámadták. Több hónapig tartó procedúra után a mandátumot érvényesnek ismerték el.

Károlyi Gábor gróf alakja székesfehérvári megválasztásától kezdve Mikszáth parlamenti karcolatainak visszatérő érdeklődésre számottevő személyiségévé vált. Különösen közbeszólásait, szellemes megjegyzéseit jegyezte fel. (Krk 77. köt. 95., 162., Krk 78. köt. 56., 65., 74., 80., 85., 90., 99., 111., 147., 158., Krk 79. köt. 86., 133., 157—158.; Krk 80. köt. 115., 168., 170. stb.) Mikszáth Károlyi Gábor gróf 1888 január végén tartott szűzbeszédéről rokonszenyvel számolt be a PH olvasóinak (Krk 77. köt. 183. l.), ugyanúgy az egyházpolitikai vitákban harcos támogató magatartásáról is a parlamenti karcolatokban mindig szó esik.

Károlyi Gábor gróf halála váratlan volt, de évek óta tartó betegeskedése, heves asztmatikus köhögési rohamai még a parlamentben is kínozták. A napilapok hírei szerint szívroham végzett vele a reggeli felkelést követő tevékenység közben.

Mikszáthot megrendítette kedves személyiségének hirtelen elvesztése, a váratlan veszteség szövi át sorait.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 69 1 *A beszédes száj elnémult* — E fordulattal MK nem a szónoklatokra gondolt, hanem Károlyi Gábor szellemes parlamenti közbeszólásaira.
- 69 9—10 *ellenségei nem voltak, még talán a saját családjában sem.* — MK e fordulattal az 1880-as évek elején testvéreivel folytatott örökösödési perére vonatkozott, amely megegyezéssel végződött.
- 69 : 21 *eszélyesség* — célszerűség, a legmegfelelőbb eszközök alkalmazása. (Régies irodalmi kifejezés.)
- 69 : 25—26 *Égalitè herceg volt ő is* — MK a francia forradalom hármasszavaból az egalitét, az egyenlőséget emelte ki Károlyi Gábor gróf politikai és közéleti magatartásának jellemzésére.
- 69 33—34 *Igazi gavallért veszített el benne a magyar társadalom, egyik legértékesebb egyéniségét a magyar parlament.* — Ezekkel a fordulatokkal Mikszáth őszinte véleményét fejtette ki, és a kiemelkedő egyéniségre vonatkozó megállapítását korábbi parlamenti karcolatainak Károlyi Gábor grófra vonatkozó elismerő megjegyzései csak nyomósítják.

EGY EL NEM MONDOTT BESZÉD

M *Pesti Hírlap. 1895. szeptember 14., 17. évf. 252. sz. (7. l.) A Napi hírek rovatban. Teljes névjelzéssel.*

Kötetben itt először.

Egy rosszul sikerült tréfa

Mikszáth Kálmán 1895. nyár végén kétszer járt Vas megyében: augusztus utolsó harmadában családjával Gleichenbergbe utaztában, szeptember második hetében pedig képviselőtársát, Rosenberg Gyulát kísérte el beszámoló körútján.

A helyi újság ezeknek az utaknak megőrizte nyomait.

»Mikszáth Kálmán Vas megyében. Mikszáth Kálmán országos képviselő, a hírneves humorista, f. hó 23-án Répcelakra érkezett szentmártoni Radó Kálmán titkos tanácsos látogatására.« (Vas megye, 1895. aug. 25., 81. sz. 4. l.) »Hírek« rovatban.)

Az újság következő számában a »Hírek« élén az alábbi közlemény jelent meg: »Mikszáth Kálmán Szombathelyen. A hírneves író f. hó 26-án de. 10 és fél óraker Répcelakról Szombathelyre érkezett s látogatást tett a főispán öméltségánál és az alispán úrnál, s a nevezett urak, valamint Rosenberg Gyula orsz. képviselő úr társaságában a Sabáriában meg ebédelvén, családjával együtt du. 3 óraker Gleichenbergbe utazott.« (Vas megye, 1895. aug. 29. 82. sz. 2. l.)

A Szombathelyi újság szept. 12-i számában »Dr. Rosenberg Gyula beszámolója« címmel hosszabb beszámoló jelent meg a képviselő beszámoló körútjáról. A bevezetőben a következők olvashatók: »Dr. Rosenberg

Gyula országgyűlési képviselő f. hó 8-án reggel fél hat órakor *Mikszáth* Kálmán és *Molnár* Béla országos képviselő, dr. *Bezerédy* István főjegyző, *Sényi* Kálmán anyakönyvi felügyelő és lapunk főszerkesztője [Kövéry Kaffehr Béla] által kísérve, Szombathelyről vasúton utazott Körmentre, honnan kocsikon folytatták az útát N.[émet]-Újvár felé.« Utaztukban Orbánfalván megálltak, majd folytatták Németújvár felé útjukat. Németújvárott délben a főtéren Rosenberg Gyula beszédet mondott. Ezt a lap teljes egészében leközölte. A beszéd délután fél kettőkor ért véget. Utána a társaság Pusztaszent-Mihályra kocsizott, és a mintegy 150 meghívott részére díszebédet adtak. Az ebéden több felköszöntő hangzott el. Itt adjuk át a szót a helyi újságnak.». . . Eközben a közönség hallani kívánta *Mikszáth* Kálmánt, a magyar irodalom e nagy alakját, aki elvégre fel-emelkedett. (Halljuk Mikszáthot! Halljuk! Halljuk!)

Mikszáth Kálmán: Uraim! Egyáltalában sohase szoktam rettegni, de azt bevallom, hogy mikor átléptem a híres Vas megye határát, akkor bizonyos aggodalom nehézkedett lelkületemre, mely engem arra bírta, hogy komoly pillantást vessek bensőmbé: vajon veszély nélkül ide jöhetnek-e én, hol előbb t. barátom, *Radó* Kálmán jogara, most pedig *Reiszig* Ede t. barátom pálcája alatt nyögnek, azaz dehogyan nyögnek, hanem éppen ellenkezőleg, vigadoznak és virágznak a feddhetetlen és minden köz- és magas erkölcsök dolgában tökéletes magyarok. (Élénk derűtség.)

Egész úton azon tépődtem, hogy nincs-e valami vonzódás szívem fenekén a békési szocializmus iránt, mert ha volna, akkor nehéz nekem ezeket az illegális érzelmeket elrejtennem az én t. Barátom, az egykori békési kormánybiztos veséig hatoló inquisitorius pillantásai elől.

Egyéb tekintetekben is megvizsgáltam magamat, s csak mikor nyugodt lélekkel megállapítottam, hogy én olyan ártatlan vagyok: akár szent Alajosként fehér liliummal kezemben ábrázolhatnának a képzőművészek: akkor merészelttem elhatározni, hogy átlépek Vas vármegye határát, sőt itt meg is állapodom. (Zajos éljenzés.)

Itt vagyok tehát uraim, az én igen tisztelt képviselőtársam kerületében, a jó emberében, aki általánosságban szint oly ártatlan, mint én magam, s csak egyben bűnös: a határtalan önzésben és kapzsiságban — a kerülete javára. (Zajos éljenzés.) Telhetetlen zsákként lóg ő mindenkinek a nyakán, akitől valamit vár — a kerülete érdekében. (Zajos éljenzés.) Meg akartam közelebbről nézni, hogy ugyan, azok a tisztelt választók, akiknek nevében az én t. barátom oly alkalmatlan és telhetetlen, éppen oly telhetetlenek-e a hozzá való szeretet és ragaszkodás kinyilatkoztatásában? Látom, hogy jó helyen járok, látom, hogy nemcsak az én t. barátom szereti a Haluskát, hanem a Haluska is szereti őtet! (Hosszantartó viharos éljenzés és taps.) Poharat emelek tehát arra a szent és nemes frigyre, mely az éhes ember és az étel között fennáll! (Nagy derűtség.) Poharat emelek azon pillanatban, midőn titokban a káposztásrítés és túróscsusz között tényleg fennálló jelentékeny különbségen elmélkedem, és pedig poharat emelek a németújvári kerület országos képviselőjére s az ő méltó választóira! (Perceken át tartó zajos éljenzés.)

Ezek után a menet csakhamar megindult további diadalútjára.«
(»Vasvármegye«, 1895. szept. 12. 2—4. l.)

Az újság ugyanabban a számában »Hódító liberalizmus« címmel

két hasábos vezércikk méltatta dr. Rosenberg Gyula képviselő körútját, megjegyezve: »... A parlament két kiváló tagja: *Mikszáth Kálmán*, a nagynevű író, nemzetünknek méltó büszkesége és *Molnár Béla* kísérték el képviselőtársukat kerületébe ...« (Uo. I. lap.)

A Vas megyei látogatás befejezéséről is ír a helyi lap.

»Főispánny vendégei. F. hó 9-én szentmártoni *Radó Kálmán* öngyméltósága, *Mikszáth Kálmán*, *Molnár Béla* és *Rosenberg Gyula* országos képviselők látogatást tettek a főispán öméltóságánál Kisunyomban. A társaság este bejött Szombathelyre, s a Sabáriában kedélyes estét töltvén, másnap reggel feledhetetlen vendégeink elutaztak. *Mikszáth* és *Molnár* képviselők Szombathelyen több látogatást tettek, s a Frankl és Ledofszky cégnél öri bicskákkal — ezzel a híres Vas megyei különlegességgel — dúsan felszerelve vettek búcsút a vármegyétől, melynek határa között annyi lelkes hívet és tisztelöt hagytak vissza.« (»Vasvármegye«, 1895. szept. 12. 86. sz. 4. l.)

A PHban megjelent Mikszáth nyilatkozatot követően a »Vasvármegye« következő 1896. szept. 15-én megjelent 87. számában, a 6. lapon a szerkesztőség az alábbi reagálást tette közzé:

»Egy el nem mondott beszéd. A nagy Mikszáth Kálmán a „Pesti Hírlap” legutóbbi számában az alábbi nyilatkozatot teszi közzé: [A PH szept. 14-i számában megjelent Mikszáth nyilatkozat teljes szövege.] (Ld. e kötet 70. lapján.)

Mindenek előtt konstatáljuk, hogy Mikszáth valóban mélyen hallgatott a beszámoló körúton, s *egyedül délceg alakjával*, tehát 82 kiló élösúlyú anyaggal járult a fényes siker előmozdításához. A beszéd, amelyet tudósítónk neki tulajdonít, nem hallucináció eredménye, hanem a nagy férfiú személyéhez közel álló férfiak tréfája, amiről különben *Mikszáth úrnak elsőleges tudomása volt*. Épp azért csodálatos a Sima Ferenc furcsa nyilatkozata, mert az be van bizonyítva, hogy *Mikszáth* jobb novellákat tud írni *Sima* Ferencnél, de azt eddigelé még *nem bizonyította be, hogy annál a jeles „szónoklatnál” jobb toasztot tudna mondani!* Am, ha a fogarasi oláhokat *Mikszáth* *ékszózlása* még egy 5 éves ciklus erejéig meg találja hódítani, azon idő alatt hihetőleg annyira előrehalad majd, hogy el tud mondani egy olyan derék toasztot, amilyent ezúttal számára és javára *nem ugyan a „Vas megye” szerkesztősége, hanem tulajdon kebelbarátai komponáltak.*«

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor
70	6—7 <i>Szentesen hangversenyen novellát olvasott föl éntőlem Sima Ferenc, amit ő maga írt.</i> — Sima Ferenc 1876-tól szerkesztette helybeli lakosként a »Szentesi lap« c. újságot. A MK által említett hangversenyen való felolvasás valószínűleg az 1880-as években eshetett meg. Sima 1892-ben a tápéi kerület 48-as párti tagjaként bejutott a parlamentbe, és e sorok megjelenésekor MK képviselőtársa volt.

JÓZSI BÁCSI

M *Új Idők.* (Szerk.: Herczeg Ferenc.) 1895. szeptember 22., 1. évf. 40. sz. Székely József arcképével. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Búcsú Székely Józseftől, az írótól és honvédszázadostól

Szept. 15-én a PH »Napi hírek« rovatában egy huszonöt soros hír adta tudtúl, hogy az előző nap elhunyt Székely József. E híradás teljes szövege a következő:

»A régi írói gárda egyik legkiválóbbika, az öreg Székely József, Pest megyének 19 esztendőn keresztül főlevéltárosa dőlt a mai nappal sírba. A mai ifjabb írói nemzedék már alig emlékszik nevére, pedig azt *Vajda Jánosé* mellett emlegették annak idejében, mint nagyon tehetséges íróét. Tizenkilenc esztendő óta, amióta Pest vármegye főlevéltárnoka lett, nemigen szólaltatta meg műzsáját, csak elvéve itt-ott jelent meg tőle egy-egy jó tollra valló újságcikk vagy történelmi visszaemlékezés. Pedig ifjú és férfi korában verskötetek, regények, színművek és történelmi művek jelentek meg tőle, és korának igen olvasott írója volt. Újabban a Nemzeti Színház történetét akarta megírni. Munkáját azonban, úgy látszik, nem fejezte be. Székely már 70 éves elmúlt. 1825-ben született Debrecenben, ahol jogi tanulmányait is elvégezte. A szabadságharcot mint honvédszázados küzdötte vitézül végig. Pest megye irodalmi érdemeinek elismeréséül főlevéltárossává választotta, mely állásában halála napjáig megmaradt. Három év óta betegeskedett már az öregúr, de baja csak két nap előtt döntötte ágyba. Ma reggel fél nyolc órakor aztán szenvedéseitől megváltotta a halál. Elhunytát neje, ifjú leánya és kis fiacskája siratják. Temetése hétfőn délután lesz a vármegyei székházban levő lakásáról.« (I. h. 8. l.)

Két nap múlva D'Artagan »Emlékezés Székely Józsefre« címmel az író nagy szerelmi történetét írta meg, amelynek verses emlékeit a »Kalárisok« c. kötetébe gyűjtötte. A szerző szól Székely 1850 utáni írói tevékenységéről megjegyezve: »Székely József, a Petőfi kortársa, Lisznyay Kálmánnal, Tóth Kálmánnal, Dobsa Lajossal együtt kedvenc poétája volt a forradalom utáni korszaknak, és alig volt szépirodalmi lap, amely ne sorozta volna munkatársai közé.« (PH, 1895. szept. 17. 5. l.)

Székely József valóban az 1850-es évek legnépszerűbb szerzői közé tartozott: a Pesti Naplóban, a Hölgyfutárban, a Losonci Phönixben, a Divatcsarnokban, a Szépirodalmi Lapokban, a Szépirodalmi Közlönyben, a Vasárnapi Újságban, a Reményben, a Népújságban jelentek meg írásai. Az említett versköteten kívül »Szeszélydalok« címmel egy másik kötetet is megjelentetett, regényt is írt »Liliputfalvi Liliputi Tóbiás« címmel, több külföldi művet magyarra fordított, és politikai röpiratokat is írt.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

71 : 21—22 *Lemondott hát a nyilvános pályáról, és a régi idők emlékének élt* — Székely József az 1860-as évek elején hagyott fel az irodalmi

tevékenységgel ezután csak elvéve jelentek meg visszaemlékező írásai.

- 71 : 27—29 *Az a koszorú, melyet a mai irodalom képviselői ravatalára tettek, annak a jóakaratnak viszonzása volt csak.* — Székely József szept. 16-i temetésén a megyei tisztségviselőkn kívül az íróársadalom idősebb és fiatalabb tagjai is megjelentek: a Petőfi Társaság nevében Szana Tamás és Prém József, ott volt még Ágai Adolf, Vadnay Károly, Radó Antal, Nagy Miklós.

A MINISZTEREK A VÍZEN

M *Vasárnapi Újság.* (Szerk.: Nagy Miklós.) 1895. október 6., 42. évf. 40. sz. (663., 664. l.) Szignó: —*th—n.* A cikkhez csatlakozik Weinwurm Antal négy fotográfiája, közülük kettő a felavatott esztergomi Duna-hídát ábrázolja, két felvétel pedig a hajón utazókat mutatja be, köztük kettő a III. sz. képmellékletünk.

Kötetben itt először.

Az esztergomi hídavatásról hazatérő miniszterek

Az esztergom—párkányi új híd másfél év alatt készült el, 1895. szept. 28-án avatták fel és adták át a közforgalomnak. Az új híd nagy jelentőségű volt a város és a környék számára, hiszen a város addig szinte el volt szakadva a forgalomtól, télen pedig szinte hermetikusan elzárta a Duna befagyott vize. A híd a Felvidék és a Dunántúl közvetlen kapcsolata szempontjából is igen jelentős előrelépést jelentett. Az új híd 494 méter hosszú volt, négy mederpilléren nyugodott. A híd teljes hossza a feljárókkal együtt 1100 méter, a híd kocsiútja impregnált fakockákkal volt burkolva. A beruházási költségek 1 300 000 forintot tettek ki.

Az avatási ünnepségre különvonaton érkeztek meg a fővárosból a vendégek. Ott volt *Bánffy Dezső* miniszterelnök, *Dániel Ernő* kereskedelemügyi, *Perczel Dezső* belügyi-, *Wlassics Gyula* vallás- és közoktatási miniszter. Ott volt *Széchenyi Pál* a Magyar Dunagőzhajózási Társaság elnöke, *Bethlen Balázs* országgyűlési képviselő, a kereskedelmi minisztérium több vezető tisztségviselője, *Ludvig Gyula* az államvasutak elnökgazdátója. A hídavatási ünnepségek délelőtt 11 órakor kezdődtek. Az avató beszédet *Dániel Ernő* kereskedelemügyi miniszter tartotta. Az esztergomi hidat *Mária-Valéria* főhercegnőről nevezték el. A meghívott vendégek az avatási ünnepség után a primási palotába vonultak, ahol tisztelegtek a primás előtt, majd díszében vettek részt, ahol több felkészöntő hangzott el. A hercegprimás a királyt élte, beszédet mondott *Bánffy Dezső*, *Andrássy János* alispán és több előkelőség. A fővárosi vendégek délután fél négykor szálltak fel a külön hajóra, amelyik este fél nyolckor érkezett meg Budapestre.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
72	7—9	<i>minthogy a demokrácia folytonos fejlődésben van hazánkban, minden jórawaló banketten kell lennie egy grófnak vagy legrosszabb esetben egy bárónak</i> — MK más egykorú írásaiban is felbukkan a hazai társadalmi helyzetnek ez a gunyoros jellemzése.
72	12—13	Bánffy panasza — Mikszáth valószínűleg egy a klubban elhangzott önironikus mondását jegyezte fel a miniszterelnöknek.
72	14	<i>diner</i> — (fr.) estebéd, itt: díszebéd
72	29	<i>rébusz</i> — (fr.) rejtvény, talány
72	39—73	: 1 <i>mert az elhasznált levélbélyegeket is meg lehet becsülni gyűjtemény szempontjából</i> — MK e hasonlattal a filatélia növekvő népszerűségét is jelzi kora és korunk olvasói számára.
73	1—2	<i>aktuális miniszterek</i> — a. m. aktív, funkcióban lévő miniszterek
73	5	<i>medikámen</i> — (lat—ném.) gyógyszer
73	16—17	<i>Télen halt meg Simor, s a minisztereknek a Duna repedező jegén kellett átmenniök a városba.</i> — Simor János 1891. jan. 23-án hunyt el, temetése február legelején volt. A múlt század végén csak a Duna bal partján volt vasútvonál, a Budapest—Pozsony—Bécs vonal. Esztergomba a párkánynánai megállónál kellett leszállni és a Dunán át kellett kelni — amíg a cikkben szereplő híd el nem készült.
74	2	<i>Bánffy elbeszéli tábori élményeit Erdélyből</i> — 1895 szeptemberében hadgyakorlat volt Kolozsvár környékén, amelyen a király is részt vett. Így a miniszterelnöknek természetesen is jelen kellett lennie.
74	11—12	<i>majd lesznek itt mindjárt bukott miniszterek kivülem is</i> — <i>fenyegetőzik Széchenyi Pál.</i> — Széchenyi Pál a Tisza kormányban volt földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter 1882. okt. 12-től 1889. ápr. 9. között. A megnyitó ünnepségen a Magyar Dunagőzhajózási Társaság elnökeként volt hivatalos.
74	14	<i>kihajigálja a fölösleges »kicsinyeket«</i> — bizonyos kártyajátékoknál az alacsony értékű kártyákat kiemelik a pakliból.
74	28	<i>Skíz</i> — a tarokk legerősebb lapja. A kártyalap egy bohócot ábrázol.
74	28—29	<i>Az átkozott Skíz (»politikai társadalmunk kimagasló alakja« mint Szontágh Pál nevezte)</i> — Mikszáth több alkalommal feljegyezte Szontágh ironikus mondását, így <i>A tisztelt Ház</i> c. kötetkében is a következő formában: »Így lett, hogy Szontágh Pál a „skíz”-t nevezte el finom gúnnyal „pártunk kimagasló alakjá”-nak.« (Krk 71. köt. 164. l.)

PRILESZKY TÁDÉ

- M** I. *Pesti Hírlap.* 1895. november 13., 17. évf. 321. sz. (8. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
- II. *Vasárnapi Újság.* (Szerk.: Nagy Miklós.) 1895. november 17., 42.

évf. 46. sz. (766., 767. l.) Névjelzés: *M—th K—n*. Prileszky arc-képével, amely kötetünk IV. sz. képmelléklete.

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

A szövegről

A VÚ a PH szövegét vette át, mivel a hetilap négy nappal a képviselő halála után látott napvilágot a napilapban közzétett szöveg 1 : 1—3 sorában apró módosítást hajtottak végre: »A képviselőház elnökéhez a nov. 13-án tartott ülés alatt távirat érkezett e szomorú szavakkal: *Prileszky Tádé képviselőtársunk ma meghalt.*«

Egy kedvelt parlamenti személyiség halálára

Mikszáth parlamenti karcolatai írásának kezdetén felfigyelt Prileszky Tádéra. Neve, egy-egy jellegzetes mondanéja gyakorta izesítette a parlamenti karcolatokat, de több esetben tőle hallott anekdotát is belecsúsztatta a beszámoló szövegébe. Így Krk 65. 136. l.; 66. köt. 19—21. l.; 67. köt. 184—185. l.; 68. köt. 116—117. l., 196. l.; 69. köt. 159—160. l.; 70. köt. 100. l. Az 1887-es választások után, amikor kiderült, hogy Prileszky nem jutott mandátumhoz, MK sajnálattal állapította meg: »Prileszky Tádé zöld sipkája és vastag aranylánca nem lesz látható többé a folyosókon.« (Krk 74. köt. 45. l.) Az újonnan összeülő parlament személyi veszteségeit számbavéve rezignáltan jegyezte meg: »Utoljára is kisül, hogy nincs vesztes senki, csak én. Ki adja vissza nekem Prileszkyt?« (Krk 75. köt. 82—83. l.) 1891 késő őszén az *Országgyűlési karcolatok* előszavát írva a parlamenti karcolat írás rejtelmeibe is bevezeti olvasóit. És itt is felmerül Prileszky Tádé alakja: »Ötletek támadtak a fejemben s azokat jól esett díjmentesen szétadományozni a kedvenc alakjaim közt. Néha Prileszkynek adtam a szájába, máskor Zalay Istvánnak . . .« (Krk 80 köt. 72. l.) Az 1892-es választás után örömmel állapította meg: »sok régi jó ismerős visszakerült (itt van például Prileszky Tádé) . . .« (Krk 81. köt. 89. l.)

1892. után Mikszáth érzékeltette, hogy Prileszky már nem érzi annyira otthon magát a parlamentben mint korábban, de azért tárcáiban fel-felmerül az öreg mameluk alakja. Még az 1895-ös év első felében írt karcolataiban is megjelenik

Az 1895. november 13-i ülésre érkezett hír berekesztette a róla szóló napi újdonságok sorát. Megrendülten ragadott tollat Mikszáth, hogy egy önálló cikkben, egy nekrológban elevenítse fel utoljára sokak által kedvelt alakját.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor
75	9—10 Jókai Tallérosy Zebulonja. — MK korábban nem említette a Jókai alkotta figura és Prileszky közötti kölcsönhatást.
75	: 12 <i>brontes</i> — hatalmas, tagbaszakadt
75	: 20 <i>bonhómia</i> — kedélyesség, nyájasság

- Lap Sor
- 75 : 25 *Többször szólalt föl a Házban, bizonyos eredetiséggel beszélt* — MK két ízben írt kedveskedő stílusparódiát Prileszky Tádé képviselő felszólalásáról. (Ld. Krk 72. köt. 91—92. l. és 74. köt.
- 75 35—76 : 1 *Midőn 1892-ben újra előjött az öreg Taddus, új embereket, új vezéreket talált már a pártban.* — Ezt MK érzékeltette az 1894-es évben megjelent karcolatokban (ld. Krk 83. köt.).
- 76 14—33 Prileszky anekdotája a nemzeti párttal létrehozandó fúzióra. — MK itt, a nekrológban adta elő először ezt a szellemes Prileszky-történetet.
- 76 34 *parabola* — (lat.) itt: példázat, példabeszéd
- 77 2 *püruszok* — az egyházipolitikai törvények parlamenti vitájakor a szabadelvű pártot elhagyó képviselők nevezték magukat püruszoknak.

APPONYI BESZÉDEI

- M** *Pesti Hírlap. 1895. november 23—24.* A »Tárca« rovatban. Névjelzés nélkül. Két részletben, az alábbi részletekben:
1. *1895. november 23. 322. sz.* (1., 2., 3. l.) Elejétől a 6 : 5 sorig.
2. *1895. november 24. 323. sz.* (2., 3. l.) A főcím alatt (*Második közlemény*) 7 : 1 sortól a karcolat befejezéséig.
- Kötetben itt először.

A szónok mint a recenzió tárgya

A Singer és Wolfner kiadó gondozásában az 1895-ös év karácsonyi piacára jelent meg Apponyi Albert gróf »Beszédei« című munkája két kötetben, kereken 1500 nyomtatott oldalon. (Az I. kötet 738, a II. 762 lap terjedelmű volt.) Majd huszonnyolc év anyagát ölelte fel, pontosabban az 1872-es évből közölte az első beszédet, és a második kötet időpontban legkésőbb elhangzott beszéde 1895. márc. 7-éről származott, az 1895-ös költségvetési törvényjavaslat tárgyalásakor.

A beszédeket tartalmazó kötetet Apponyi »Elszó«-nak titulált bevezetője nyitja meg. Azonnal leszögezte, az hogy ezek a beszédek »megérdemlik-e, hogy életüket ily módon meghosszabbítsák az alkalmoszerűség óráján túl: erre a kérdésre sem válaszolni nem vagyok illetékes, sem ebben az irányban felelősséget nem vállalok. A felelőségnek ezt a részét tisztelt kiadómra háritom át: náluk született az eszme, és csak ismételi sürgetéssel nyerték meg beleegyezésemet annak megvalósításához.« (I. h. V. 1.) A továbbiakban Apponyi vallott szónoki felkészülés módjáról, a beszédeknek az egykorú aktualitásokhoz kötődéséről, arról is szót ejtett, hogy vázlat alapján rögtönözve mondotta el beszédeit: »Nagyon érzem szónoki alkotásaimnak hiányait és különösen azokat a nyelvészeti tökéletlenségeket, melyek szónoki módszeremnek majdnem elkerülhetetlen folyamányai. Beszédeimnek nyelvezete ugyanis majdnem mindig a rögtönzésnek szülöttje.« (I. h. VII. 1.) A sajtó alá rendezésben Benedek Elek segít-

ségét vette igénybe. Benedekkel együtt »a legszükségesebb irályi simítást tette« (i. h. VIII. 1.). Az előszó végén még megjegyezte Apponyi, hogy Benedek Elek, nemcsak a stílári csiszolásban segítette, »hanem a gyűjteménybe fölveendő beszédek kiszemelésében is — az én jóváhagyásom mellett — és minden beszédhez az előzményeket ismertető bevezetést nagy precízióval és történelmi hűséggel megírta.« (I. h. XI. 1.) Az előszó keltezéséeként 1895 május havát tüntette fel.

Két hónappal előbb a Kisfaludy Társaság tagjává választotta Apponyi Albertet.

A Társaság 1895. febr. 10-én tartott 48. ünnepélyes közgyűlésén, Gyulai Pált ünnepelték írói munkássága 50. évfordulója alkalmával, és Apponyi Albert tartotta meg székfoglaló felolvasását. Az Akadémia dísztermében tartott ülésen megjelent a kormány részéről Wlassics Gyula kultuszminiszter, az országgyűlést Szilágyi Dezső képviselte. *Gyulai Pál* ünnepi előadásában a rajz és tárca irodalommal kapcsolatban fejtette ki bíráló megjegyzéseit, utána *Beöthy Zsolt* terjesztette elő évi jelentését, majd *Vadnay Károly* tartotta meg emlékbeszédét Tomory Anasztáz felett. Az ülés második részében hangzott el Apponyi Albert gróf székfoglalója »Eszttika és politika, művész és államférfi« címmel. Az előadás után Gyulai Pál üdvözölte az új tagot. Beszédéből érdemes kiemelni a következőket: »Ön, gróf úr, a politikai pálya bajnoka s mint kitűnő szónok van kapcsolatban az irodalommal és társaságunkkal. A politika az időszerinti igazságok keresése, a tudomány az örök igazságokat kutatja, a művészet az örök szépet igyekszik megtestesíteni. Ha ön, gróf úr, elfárad vagy csalódik az időszerinti igazságok keresésében, mindig enyhelyet, vígaszt találhat az örök igaz és örök szép kultuszában s ugyanakkor egyszersmind a nemzetiség oltárán fog áldozni, mert semmi sem erősíti annyira a nemzetiséget, mint a tudomány ereje s a művészet varázsa.« (PH, 1895. febr. 11. »Irodalmi ünnep« c. cikk)

»A Hét« következő, febr. 17-i száma első helyen foglalkozott a Kisfaludy Társaság ünnepi ülésével »Apponyi Albert, mint író« címmel. Kesernyésen jegyezte meg a cikk szerzője, Tiborc — tizenöt évig Ambrus Zoltán jegyezte e névvel cikkeit »A Hét«-ben — »... tagadhatatlan, hogy itt székfoglaló jobban be nem ütött, mint ez a várvavárt beköszöntő. Az akadémia falai, melyek talán a temérdek átszenvedett értekezéstől lettek oly szomorúak, sohasem voltak tanúi hasonló dicsőséges debut-nak. Apponyi gróf itt is: jött, látott és győzött . . . Szóval minden jót megtalálhatunk ebben a beszédben, csak egyet nem: magát az íróművészt. Az egész beszéd krudélisan van írva, s a sok szép gondolat csak úgy sir-ri szomorú formátlanságában. Az ötletek itt-ott elefelejtetik a szavakat, de lehetetlen minduntalan észre nem vennünk, hogy írónk mondatai úgy dőcögnek egymás után, mint megannyi terhes kocsi, hogy szófűzése rettenetes, s hogy maguk a szavak szintelenek, szárazak, banálisak . . . Hogy műkedvelésének ekkora sikere lesz, bizonyára maga sem gondolta. Aligha számolt azzal, hogy Magyarországon a társadalmi pozícióval s a politikai téren szerzett nagy érdemekkel szemben az irodalomnak szükségképpen meg kell alázkodnia . . .« (»A Hét«, i. h. 102—103. 1.)

Az Apponyi Albert parlamenti beszédeit tartalmazó két vaskos kötetről szóló Mikszáth-karcolat különben stílusában, elemző készségében

más hangot ütött meg, mint a parlamenti karcolatokban az egyes elhangzott beszédek fogadó, kommentáló karcolat. A tónus különbségének okára Mikszáth többször visszatér — ezekre a Tárgyi magyarázatokban utalunk is — ez az eltérés abból következik, hogy a kinyomtatott szöveg nélküli Apponyi Albert oratori képességeit jellemző vonásokat. Megmaradt a csupasz gondolat, amelyet Mikszáth nem talált olyan vonzónak, mint az élőszo varázsát.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
77	5	<i>Deák nem adta ki soha a beszédeit</i> — Deák Ferenc beszédeit halála után Kónyi Manó gyűjtötte össze és jelentette meg 1882-től.
77	6—7	<i>Szilágyit hiába üldözik évek óta a Révai testvérek</i> — Szilágyi Dezső beszédei is csak halála után jelentek meg Fayer László és Vikár Béla szerkesztésében. Az első kötet 1906-ban, a második 1909-ben.
77	8—9	<i>Ellenben Orbán Balázs, Göndöcs Benedek beszédjei megjelentek</i> — Orbán Balázs országgyűlési beszédei 1872-től 1884-ig öt füzetben láttak napvilágot Országgyűlési Naplóból készített különnyomatként; Göndöcs Benedektől 1884-ben jelent meg egy kötet a következő címmel: »Országgyűlési beszédek, melyeket Gyula városa országgyűlési képviselője 1881—84. években tartott és azokra vonatkozó nyilatkozatok. Összeszedte Beucr Ferenc«.
77	9—10	<i>ha jól emlékszem, megjelentek a Szalay Imréné is.</i> — Mikszáth emlékezete rosszul őrizte meg a tényeket, Szalay Imre nem adta közre országgyűlési beszédeit. — Az is elképzelhető, hogy írói eszközként hozva fel negyedik beszédeit kiadó képviselőnek Szalay Imréné.
77	18—20	<i>Én is benne vagyok parányi részben e két vaskos könyvben, ott, ahol ilyenforma szöveg van a zárjelek közt: (Mozgás, nyugtalanság jobbról)</i> — MK e tréfás fordulattal nemcsak azt érzékeltette, hogy ő, a recenzens képviselőként hallgatta a beszédek és közbe közbeszólt, hanem egyúttal enyhén bírálta is a beszédek közreadását, hiszen még a közbeszólásokat is beleillesztették a szövegbe.
78	5—6	<i>Még hét év kell hozzá, és akkor kitelik a harmincéves háború, az eredménytelen ostrom a piros karszékek ellen.</i> — MK a parlamenti karcolatokban is visszatérően ironikusan szól arról, hogy Apponyi legfőbb vágya egy miniszteri szék elérése, de ez mindig valami ok miatt nem vezet sikerre.
78	16—17	<i>mert én nem tartom komédiának Apponyi küzdelmét</i> — MK parlamenti karcolataiban korábban finoman utalt rá, hogy egyesek komikusnak ítélték Apponyi konzekvens fellépéseit. Mikszáth írásaiban ilyen utalást nem találhatunk.
78	19—20	<i>Nem, a »kalksburgi növendéket«, amint gúnyosan odavetik</i> — Az utalás arra vonatkozik, hogy Apponyi Albert neveltetését Kalksburgban, a jezsuiták intézetében nyerte el.

Lap Sor

- 78 : 28 *fallácia* — (lat.) megtévesztés, becsapás
- 79 : 17 *famulus* — (lat.) segítő, segéd
- 79 : 18—19 *a párt szolgálatában, mely huszonhárom év óta oly sokszor változtatott nevet.* — Apponyi a Deák-pártban kezdte politikai pályáját, majd a Sennyey-féle konzervatív párthoz csatlakozott. 1878-tól az egyesült, majd a mérsékelt ellenzék vezére, az 1890-es években az ellenzéki Nemzeti Pártot irányította.
- 79 : 26—27 *Nyelvi szépségek nincsenek benne, ezt Apponyi maga se hiszi, s említi is az előszóban.* — Ld. a könyv bevezetőjéből idézettek a 253. lapon.
- 80 3—23 Apponyi előadói stílusának negatív jellemzése. — MK a korábbi parlamenti karcolataiban, a beszédek elhangzásakor nem kifogásolta a túlciszoltságot, a mindent egyféle előadói tónusra való formázást. Valószínűleg a kötet olvasása kelthette benne ezt a benyomást, de a többi kritikai vélemény is ilyen irányba befolyásolta.
- 80 13 *Kraftausdruck* — (ném.) erős, határozott kifejezés
- 81 8—10 *A tegnapi cikkre azt a megjegyzést hallottam a sok között, ami a Ház folyosóján ejtetett, hogy nagyon megszólalt bennem a pártember.* — A szöveg egyes helyei joggal mondták MK ismerőseivel e vádakot, mert Apponyi beszédeinek tartalmát és formáját illetően igen sok elmarasztalót tartalmazott a cikk első része.
- 81 17—19 *Mikor arról volt szó, hogy a Kisfaludy Társaság megkoszorúzza mint szónokot, hozzájárultam ehhez a koszorúhoz a szavazatommal* — e mozzanat megemlítésénél MK az olyan és ahhoz hasonló véleményekre utalt, amelyet Ambrus Zoltán fejtett ki »A Hét« hasábjain. (Ld. a bevezető rész 254. lapját.)
- 81 25 *figált* — valószínűleg a 'fingel' Szabolcs megyében feljegyzett tájszó hangváltozata, a.m. hazudott (UMTSz)
- 81 34 *tertium comparationis* — (lat.) az összehasonlítás alapja, amiben az összehasonlított két dolog egyezik
- 82 4—5 *Kohinor* — az angol királynő birtokában lévő indiai eredetű 106/16 karátos gyémánt.
- 82 12 *debatter* — (ang.) ügyes vitázó, vitakozó
- 82 12—14 *Tisza Kálmán, kit egykor szívesen kaparna ki majd az ország a sírjából, de akit kicsinyíteni divat most (gyümölcstelen fára nem hajigálnak bottal)* — MK ezekkel a fordulatokkal élénken érzékeltette Tisza iránt változatlanul meglévő elismerését és ragaszkodását.
- 82 14—19 Tisza Kálmán szónoki eszközei — a felsorolással Mikszáth Tisza vitázó módszerének erejét és gyengeségét érzékeltette, ezekről az eszközökről szolt korábbi karcolataiban is.
- 82 25—27 *azon padokról, hol a borostyán terem, és nem a mi oldalunkról, hol az utak szerint vicinális vasutak teremnek* — MK e fordulattal egy korabeli képviselőházi ironikus fordulatot örökölt meg, amellyel az ellenzék a szabadelvű párti képviselőket illette. — A vicinális vasutak említése a szárnyvonalak építésének megszerzésére utalt, amellyel a kormánypárti képviselők részben

- saját anyagi hasznukat biztosították, részben választóik számára szerveztek közvetlen közúti összeköttetési lehetőséget.
- 82 34—83 : 2 A könyvben kinyomatott képviselőházi beszéd. — Mikszáth ezekkel a fordulatokkal érzékeltette legtalálékosabban Apponyi beszédeinek gyenge pontját: az élő szó, a szónoki előadói készség felhasználása nélkül az ő beszédei nagyon sokat veszítenek varázsukból.
- 83 11 *reveláció* — (lat.) megnyilatkozás, felismerés
- 84 3 *peniculus* — (lat.) zsebkés
- 84 11—13 *8 addig is bátran elmondhatja Bánk bánnal: »Fölöttem bíró csak Magyarország lehet«.* — Katona József színművében Bánk bán mondja e szavakat a királynak, amikor az felelősségre vonja Bánkot Gertrudis haláláért.
- 84 17—18 *ah ezek a huszonhárom évig tartó beszédek annyira csábítanak a maliciára!* — E fordulattal is MK újból visszatér a karcolat elején is hangoztatott fenntartására.
- 84 : 19 *kobold* — (ném.) pajkos, jókedvű manó
- 84 : 27—28 *a legnagyobb beszédnél is többet nyom egy közönséges bolha teste.* — Szilágyinak tulajdonított ironikus megjegyzéssel itt találkoztunk először. De az is elképzelhető, hogy e fordulat, a karcolat zárómondata, Mikszáth csipős megjegyzése, amelyet Apponyi nagy ellenfelének nevével csupán fémjelzett.

[ELŐSZÓ AZ EGYETEMES REGÉNYTÁR ALMANACHJA AZ 1896-OS ÉVRE C. KÖTETHEZ]

- M** I. *Egyetemes Regénytár. Almanach az 1896. évre.* (Szerk. Mikszáth Kálmán.) *XI. évf. 3., 4. sz. Bp., 1895.* Singer és Wolfner kiad. III—XI. l. — *Előszó az előszóhoz* címmel. *Teljes névjelzéssel.*
- II. *Pesti Hírlap. 1895. november 30., 17. évf. 329. sz. (1., 2., 3. l.) a »Tárca«* rovatban. *Teljes névjelzéssel.*
- III. *Egyetemes regénytár. Almanach az 1897. évre.* (Szerkesztő Mikszáth Kálmán.) *XII. évf. 3., 4. sz. Bp., 1896.* Singer és Wolfner kiad. 42—48. l. *A Jk 35. köt. = Hí 3. köt. Tudós írások. Bp., 1914.* c. kötetben ez az előszó nem jelent meg. A sajtó alá rendező Rubinyi Mózes következőkkel indokolta a mellőzést: Az előszó »három részből áll: egy *Előszó az előszóhoz*, „*A szittya vér, a tulajdonképpeni előszó*” s pár sornyi *utószó*ból. *A szittya vér* megjelent Zalay Pista címmel *Az én kortársaimban* (vö. Jub. kiad. II.: 61—66.). Minthogy a bevezetés s a pár sornyi utólagos megjegyzés magával a történettel szerves kapcsolatban van, egyébként is alárendelt jelentőségű, az egészet elhagytuk.« 254. l.
- A jelen Krk az 1896-os Almanach szövegét közvetíti.

Az Egyetemes Regénytár Almanachjának kilencedik köteté

1887. őszének végén jelent meg a könyvpiacra a Singer és Wolfner cég kiadásában az Egyetemes Regénytár köteteként az Almanach első

darabja, mely a következő, 1888-as esztendőre szól. Ezt követően minden év téli könyvpiacán rendszeresen november végén napvilágot látott az Almanach újabb kötete, tucatnyi elbeszélő írásával, köztük természetesen Mikszáth elbeszélésével is. Az eddig megjelent kötetek elé Mikszáth Kálmán írta az előszót. (Ld. Krk 75. köt. 63—64. l., Krk 77. köt. 71—72. l., Krk 78. köt. 32—36. l., Krk 79. köt. 65—69. l., Krk 80. köt. 57—61. l., Krk 81. köt. 76—81. l., Krk 82. köt. 33—37. l., Krk 83. köt. 22—23. l.)

Az előző évek Almanachjainak előszavában egyre gyakrabban visszatérő meditációvá vált a megfelelő előszó témájának megtalálása. Ebben a kilencedik előszóban sajátos formát ölt ez az írói gond: az *Előszó az előszóhoz* című bevezetőben arról cseveg Mikszáth, hogy minden embernek van egy története, amit szívesen előad, ki jobban, ki rosszabbul. Ezt követi a tulajdonképpeni történet, *A szittyá vér* című, amelyben maga Mikszáth is előad egy olyan történetet, amelyet már kétszer az olvasók elé tárt. Mindkét esetben — éppen úgy, mint itt az előszóban is — azzal a céllal, hogy a könyvolvasástól való tartózkodás egy szélsőséges esetét adja elő, amely Zalay István kormánypárti képviselővel esett meg 1886-ban. Az első változatot szinte azon melegében megírta *A betű gyűlölete* címmel, első történetként egy személyes ügyét, másodikként *A Pali barátom esete* címmel Zalay István példáját írta meg (az akkor még élő Zalay Istvánra való tekintettel őt keresztelte át Pali barátomra), akit majd elepezített a vágy, hogy megtudja mit írt róla Hentaller Lajos, de arra nem volt kapható, hogy maga megvegye a könyvecskét. (Ld. Krk 72. köt. 78—81. l. Jegyzetekben még nem tudtuk feloldani Pali barátom = Zalay István szituációt, így csak a Hentaller féle könyv eredménytelen átnézéséről eshetett szó a 299—300. lapokon.) A rejtély három év múlva oldódott meg, amikor egy másik képviselőről és Zalay Istvánról egyszerre írt MK nekrológot *Apáthy István és Zalay István* címmel. Apáthy Istvánról viszonylag keveset írt, de amikor Zalay Istvánra került a sor, akkor ugyanazt a történetet adta elő róla, amelyik a három évvel korábban megjelent írás, *A Pali barátom esete* című részben szerepelt, szinte minden mozzanat egyezett, csupán a képviselőkről szóló gúnyrajzokat megíró politikus nevét hallgatta el itt az anekdota szövegében. A kettős nekrológhoz fűzött jegyzetben az összefüggésekről részletesen szóltunk, és Hentaller művéből teljes szövegében idéztük a Zalay Istvánra vonatkozó részt. (Ld. Krk 78. köt. 36—39. l. és a jegyzeteket 210—211. l.)

A jelen Almanach-előszóban, immár hat évvel Zalay István halála után a teljes történet harmadszori előadásán kívül, az 1886-os megfogalmazáshoz hasonlóan, nemcsak a politikai krockötet szerepel, hanem annak szerzőjét, Hentaller Lajost is néven nevezi Mikszáth.

A kritikai kiadás jellege megköveteli, hogy az anekdotikus történetnek harmadik előadását is teljes szövegében közöljük, és ne kövessük a Hi-t sajtó alá rendező Rubinyi Mózes gyakorlatát. Bizonyos összefüggésekre itt ebben a részben, bizonyosakra majd a Tárgyi magyarázatok között fogunk szükségünk szerint szólni.

De még ezt megelőzően az Egyetemes Regénytár Almanachjáról kell néhány információt nyújtanunk.

*

Lap	Sor	
85	35—86	: 4 Visi Imre és Láng Lajos közös anekdotája. — A két képviselőhöz fűződő anekdota-történetet MK itt említette meg először: Visi Imre hat évvel korábban 1889-ben hunyt el.
86	24—26	még <i>Hentaller barátom is, dacára, hogy egy könyvet írván (mintegy nyolc év előtt) a mamelukokról</i> — Hentaller Lajos könyve 1886-ban jelent meg kilenc évvel korábban »Politikusaink pongyolában« címmel. Zalay Istvánról szóló rész a kötet 104—105. lapján kapott helyet. Ennek szövege a Krk 78. köt. 211. lapon teljes egészében elolvasható.
86	: 28—29	[Hentaller Zalay] származására valló <i>göndör firtjeire és hajlott orrára tett félremagyarázhatatlan célzásokat.</i> — MK emlékezetből idézte fel Hentaller állításait: Hentaller »gyanús göndörségű hajzat«-ról írt, az orráról nem szólt, viszont van egy félreérthetetlen célzása. Ehhez tudni kell, hogy Zalay István a mádi kerület szabadelvű képviselője volt. Erre utalva írta Hentaller: »Antiszemitanak nem antiszemita, mert tiszteli őseit; s miután mádi képviselő, ott van, ahol a mádi zsidó.« (I. h. 105. l.)
88	3—6	Zalay István és a borászati szakemberek. — MK Zalay parlamenti szereplései között a borászattal kapcsolatos felszólalásait emelte ki, ld. Krk 72. köt. 148. l.
88	19—21	<i>de csak jobb mégis kilérni, ha lehet (lutheránus embernek pedig mindig lehet — külön ezse van az ilyenhez).</i> — Itt külön kiemelő Mikszáth éles öniróniája a helyzet felvázolásában.
88	33—89	: 15 Zalay és választója a színházban. — Az anekdota korábbi előadásában Mikszáth és Zalay színházi találkozása nem szerepelt. MK a választó Shakespeare-tiszteletével is a helyzet komikumát kívánta fokozni.
89	35—90	: 5 a szittya vér jellegzetességei. — MK ebben a képsorban a magyar jellemet és magatartást kívánta érzékelteni.

MOROGNAK A TANÜGYI BÁCSIK

- M** I. *Pesti Hírlap. 1895. december 27., 17. évf. 355. sz. (4., 5. l.)* »Tanügy« c. rovatban. *Teljes névalátrással.*
 II. *Jk 33. köt. = Hi 1. köt. A saját ábrázatomról. Bp., 1914. 194—199. l.*
 A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

Mérges támadások a »Társalgási leckék« ellen

Az év első felében, április derekán írta Mikszáth a *Magyarok szaporítása* című cikkét, amelyben félig tréfás, félig komoly formában számolt be azokról a szerzői gondokról, amelyek a *Társalgási leckék*, a nem magyar anyanyelvű gyerekek számára készítendő kétnyelvű példamondat-tár fogalomköreinek és mondatainak összeállításakor foglalkoztatták. (Ld. e kötet 58—62. lapján és jegyzeteinket a 240—241. lapokon.) A minisz-

teri megbízásról szóló karcolatot mindössze hat nappal előzte meg *Az új minisztereket* bemutató arcképcsarnok utolsó darabja, a Wlassics Gyuláról készített portré, amely az oktatásügy új miniszterét mutatta be a PH olvasóinak, röviden összegezve politikai pályafutását és személyes tulajdonságait. (Ld. e kötet 155—161. l.)

A *Társalgási leckék* valószínűleg a késő őszi időben készültek el a Légrády Testvérek nyomdájában százezres példányban.

Hosszú hetekig nem jelent meg semmi a kötetkéről a sajtóban. Karácsony előtt a »Nemzeti Iskola« c. heti lapban, amelynek felelős szerkesztője Benedek Elek volt, a dec. 21-i 50. számban az első két lapon a szerkesztő szignójával élehangú cikk látott napvilágot. Ennek teljes szövege a következő:

»Társalogjunk!

— A Mikszáth-féle társalgóról —

Mikor őfelsége a Bánffy-kabinetet legkegyelmesebben kinevezte, Mikszáth Kálmán, a nagy palóc sorba vette a kabinet tagjait, s valamenynyit megtárcázta a Pesti Hírlapban. Írt természetesen a mi miniszterünk-ről is, Wlassics Gyuláról, de legutoljára, ami csak újabb bizonyossága annak a régi szomorú valóságnak, hogy a tanügy mindenütt az utolsó, a mostoha-gyerek. Utolsónak maradt a tanügy feje is, s ez még nem elég: azzal is megkeserítette a nagy palóc szegény minisztert, hogy a nemzetiségek nem az iskolában tanulnak magyarul, hanem katonáéknál. Olvasván e tárcát az újdonsült miniszter, búskomoran ment föl aznap este a szabadelvű klubba. A mamelukok meglepődve néztek Wlassicsra. Tízen-húszan fogták közre, részvétellel tudakolták: mért vagy oly szomorú, kegyelmes uram? Rossz hírek Bécsből? Válság? Már? Ily hamar? A miniszter arcán végtelen nagy bánat ült, szemében könnyek csillogtak.

— Kegyelmes úr, te sírsz — kiáltott fel megindultan az öreg Ucsu, a legöregebb mameluk, ki minfenféle minisztert látott már, csak síró minisztert nem.

— Igen — mondá a miniszter ellágyultan — én sírok. Nem tagadom, sírok. Olvastátok Mikszáth tárcáját? Azt írja, hogy az oláh, meg a tót gyerekek nem az iskolában tanulnak meg magyarul, hanem a hadseregben. Mit tegyek? Hisz ez szörnyű! Hol voltak az én elődeim, hogy ezt nem vették észre? Itt tenni kell. Ez így nem maradhat!

Eközben a nagy palóc a társasághoz sompolyodott, szájában az elmaradhatatlan virginiaival. Nagy, beszédes szemével ravaszul pislogott. A miniszter észrevette, s idegesen fordult hozzá:

— Nos, te nagy pedagógus, mit tegyek?

Mondta a nagy palóc, az ő saját külön palóc nyelvéen:

— Nagyon egyszerű a dolog, kegyelmes uram. Irass egy társalgó könyvecskét tótcskáknak, oláhocskáknak, s a többi ocskáknak.

— Felséges idea! — ujjongott Wlassics — Megírod?

A nagy palóc egypár pillanatig gondolkozott, úgy tett mintha habozna, de aztán hirtelen elhatározással kezét adott Wlassicsnak:

— Megírom. Írok olyan száz mondatot, hogy esztendőn minden gyerek magyarul beszél.

Még az este megtörtént az alku. A miniszter fényes honoráriumot ajánlott fel a nagy palócnak, s amint a hozzám beküldött oláh és német—magyar nyelvű *Társalgási leckékből* látom, Mikszáth meg is írta az ő száz mondatját. Aki még nem látta, s ennek okáért nem hisz nekem, ide írom a teljes címet:

Társalgási leckék
(Az elemi népiskolák számára)
Kulcs a magyar nyelv megtanulásához
Írta: Mikszáth Kálmán

A vallás- és közokt. m. kir. minisztérium által ajánlva.
Budapest, Légrády testvérek kiadása.

A zöld füzetes Társalgási leckék már szerencsésen megérkeztek a tanfelügyelőkhöz, azok eddig bizonyára szét is osztották az összes iskolákban, hol nem magyar anyanyelvű gyerekek tanulnak, s ma már folyik az élénk *társalgás* — a „Mikszáth-féle Hold utcai művelt társalgó” nyomán.

Hát társalogjunk!

Először is azt kérdem Mikszáthtól, az ő művelt társalgójával a kezemben:

— Kend az a — Mikszáth?

— Én vagyok.

— Kend írta ezt a társalgót?

— Én.

— Mondja kend ezt a bolondnak, nekem ne. Valamelyik reporterrel íratna ezt kend. Bebizonyítsam?

— Kíváncsi vagyok rá.

— Kérdi a magyar ember: *mennyi ideig* érek b.-re? S ha kérdené: jó volna a kérdésnek megfelelő válasz: *egy napig*? Nem áll-e hadilábon a helyesírással, aki ezt írja: Adjon kérem tüzet? Talán így kellene: adjon, kérem, tüzet? Hány paraszt embernek van az életben szüksége erre a kérdésre: Van-e útközben olyan falu, vagy puszta, ahol meghálhatok? Mintha bizony a paraszt nem fogna ki az út szélén, akárhol, ahol elsötétedik? Melyik francia grammatikából vette ezt a kérdést: segítsenek a szekereimet *kiemelni*? Mi értelme van ennek: Itt hagyom zálogban a szűrőmet, *míg* kiváltom? Talán ezt akarta mondani: *majd* kiváltom? Ez is magyar beszéd: engedje gazd'uram a szín alá tölni a kocsimat? És ez: Mutassa meg az utat, melyen N-hez jutok? És ez: Szorítsa meg kocsis a fekete ló patkóját, a másik lóra verjen újat? Talán veressen?

Folytassam-e még? Mondjam-e, hogy a punktumozás mindenütt hiányzik, ahol a legszükségesebb, s tele van az egész társalgó könyv a magyar nyelv szellemével meg nem férő „kérem feladni” stb. mondással?

Társalogjunk!

Most már a minisztertől kérdem:

— Olvasta-e, kegyelmes uram, a Mikszáth-féle művelt társalgót vagy elégnék tartotta, hogy megrendelje és megfizesse?

— Ha ön nem olvasta, ki olvasta? A közoktatási tanács? Vagy az ön tisztviselői?

— Mióta van a közokt. minisztériumnak az a tenger pénze, hogy

míg tanároknak, tanítóknak az anyagi során nem tud javítani, pénzt költ botrányos tákalmányokra?

— Gondolja-e, hogy a mindennapi élet legszükségesebb dolgaival sem törődő e füzetecskek előbbre viszik a magyar nyelv ügyét?

— Hiszi, hogy az ön tanítóinak szükségük van ily silány fércmunkákra? Nem hallatszik fel a Hold utcai palotába annak a sok ezer tanítónak a gúnyos nevetése?

S végezetül, nem kérdezek, de mondok valamit. Ahhoz nekem semmi közöm, ha a kormány Mikszáth Kálmánnak, a magyar írónak, publicisztikai szolgálataiért, az ellenzék, főként az ellenzék vezéreibőlnek minduntalan való sárba rántásáért *biztos oláh kerületekkel* fizet. Ha én volnék kormányon, pláne három oláh kerületet is adnék, csak azért a legújabb fölfedezéséért, amely szerint Berzeviczy Albert és Láng Lajos nagyobb szónokok Apponyinál. De ahhoz már van némi közöm, ha Mikszáth Kálmán a tanítókat boldogítja az ő sületlenségeivel, miniszteri ajánlás mellett. Szidja, piszkolja tovább az ellenzékét, az úgy is csak addig tart, míg az ellenzék kormányra nem jut; de az iskolásoknak hagyjon békét. Írjon a fiatal nemzedéknek mesét, történetet, és ne írjon, ne írasson reporterekkel társalgó leckéket.

Anélkül is biztos neki az oláh kerület.

B[enedek] E[lek]«

A bántóan éles hangú támadás módszeréhez csak annyit kell megjegyeznünk, hogy a bevezetőben »felidézett« helyzet nem felelt meg a valóságnak. Tudniillik Mikszáth nem a Wlassicsról szóló cikkében írta azt, hogy a nem magyar anyanyelvű gyerekek nem az iskolában, hanem a katonaságnál tanulnak meg magyarul, hanem a *Magyarok szaporítása* címűben (ld. e kötet 59—60. l.), ahol éppen arról csevegett, hogy Wlassics megbízta ezzel a feladattal, és milyen gondokkal kell megbirkóznia. Míg a Benedek Elek által előadott klubbeli jelenet úgy állítja be, mintha ez a megállapítás a Wlassicsot bemutató karcolatban jelent volna meg, ami nagyon rosszul esett az új kultuszminiszternek, és Mikszáth ott a helyszínen, a klubban kényszerítette volna ki a miniszteri megbízást a füzetecske megírására.

Mikszáth Benedek Eleknek karácsony előtt megjelent támadására nem reagált. Lehet, hogy tudott róla, de nem akart reagálni; de az is lehetséges, hogy ez a szaklap elkerülte figyelmét.

A »Magyarország« c. napilap 1895. dec. 25-i számában a »Tanügy« c. rovatban egy (—) szignóval jelölt írás ismeretlen szerzője felfigyelt Benedek Elek vádaskodására, és érveinek egy részét felhasználva újabb oldalról intézett támadást a Mikszáth-féle füzet ellen. A »Magyarország« 1895. dec. 25. számában a 17., 18. lapon megjelent cikk teljes szövege a következő:

»Tanügy. Mikszáth, a tankönyvíró

(Társalgási leckék az elemi népiskolák számára kulcs a magyar nyelv megtanulásához. Írta: Mikszáth Kálmán. A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszterium által ajánlva. Oláh—magyar szöveg.)

Ez a hosszú címe van az előttünk fekvő 16 oldalas füzetnek, amelynek olvastára majd azt írjuk ösmertetésünk címéül, hogy még egy irodalmi merénylet.

Benedek Elek a maga tanügypolitikai lapjában elmondja az előzményeit is. Mikszáth ígéretet tőn Wlassicsnak, azt mondván: Irok olyan száz mondatot, hogy esztendőre minden gyerek magyarul beszél. És ezt joggal mondhatta Mikszáth, mert ő nagy humorista. Wlassics is joggal írt neki fényes honoráriumot, mert ő meg iskolaminiszter.

A nagy palóc állt a szavának — s mert ez a füzet a főt nyert címen íme megjelent, föl kell tennünk, hogy a miniszter is állt a szavának.

Hogy a tanítók számára íródott-e imez evangéliom vagy a rumuny csemetéknek, bajos kieszelni.

Mert, ha van tanító a kegyelmes úr 26 000-nyi nyájában, aki eme könyvre rá van szorulva, ha van, aki ezt csak *így* tudta volna megírni, akkor a kegyelmes úr azt csapja el, de mindjárt, s emeljen vádat a miniszterelődei ellen.

Hanem hát ennyire együgyűeknek, nyomorékoknak és — mondjuk ki — butáknak tán mégse gondolta a nagy palóc és a nagy miniszter a tanítókat, hogy *vezérkönyvnek* adja kezükbe ezt a füzetet, hanem tán csak a gyermekeknek van szánva.

Itt aztán megakadunk. Hát olyan csekélység az a magyar megtanítása, hogy ezzel a 16 oldalas frással meg van oldva? A nemzetiségi vidékeken működő magyar tanítók színe java évek óta fárad, ír, gyakorol, cikkezik, vezérkönyveket csinál, az állam approbálja, gyámolítja ezeket a könyveket. Mikszáth azt mondja: eh subick: ehol az ige, ehol a kinyilatkoztatás 112 mondatban. Add be oláhnak, tótnak, rácnak: esztendő alatt magyarul szid minket.

Nem, ezt a humorista mondta. A miniszter komolyan vette a dolgot, akkor a nagy palóc fogott egy országlátott repülő vigéct s avval megíratta az ígért füzetet. *De ezt az írást nem Mikszáth követte el.* Benedek Elek azt mondja, hogy valami riporterrel íratta. Nem: *vigéccel.*

Azt mutatja mindjárt a beosztás. Az evangéliom négy részre oszlik. Útközben. A faluban. A városban. A papkévét pedig fölteszi a legszükségesebb 19 szó litániája.

Mikszáth, aki okos ember, poéta ember, apa, gyermekíró, nem követhette el ezt a merényletet a természetes didaktika, a magyar nyelv, az iskola és önmaga ellen. Aki a gyermek lelkivilágát úgy ismeri és *felfogja* mint ő, azon kezdi-e valamely idegen nyelv tanítását: „Mennyi ideig érek N-be?” Nem, ezt a vigéc kezdené így, meg ezzel a magyarsággal.

Itt megjegyzem mindjárt, hogy a 112 mondatból álló kinyilatkoztatásnak 55 mondata kérdő. Hát aztán a feleletemet megérti-e, aki a *magyar nyelvnek ezen kulcsát* lenyelé?

„Adjon kérem tüzet!” Bizony: Mikszáth kommak közé tette volna a közbevetett mondatot. Általában a központosítás botrányos.

„Hát vasalni tud-e? — Nincs még gyakorlatom, de gyorsan belejövök” — Nem, ez se a Mikszáth nyelve, de még a tanítás nyelve se.

„Igazítsa meg a kocsis a fekete ló patkóját, a másikra verjen újat” — Hogy a kocsisok lópatkolással foglalkoznának, azt én eddig nem tudtam.

„Van-e a faluban *faragni tudó* ember, aki megrongálódott szekere-
remet helyrehozza?” — Nohát ezt se Mikszáth írta.

„Ügyvédet keresek, aki tótul beszél!” — ezt kérdi a rumuny ma-
gyarul. Szeretném tudni hol, minek? „Segítsen kérem ezt a vállamra fel-
adni” Így van. Magyar ember pedig így nem beszél, se Mikszáth.

„Mi van ebben a zsákban?” — kérdezi az oláh a vásáron. Macska,
mondom én. Egyebet nem szoktak *bekötött* zsákban árulni.

És így tovább még száztizenhét mondatban.

Most már kérem: írhat *így* a mi nagy palócunk? S írhatja ezeket
a gyermeknek? Azon kezdjük a gyereket magyarul tanítani: Eltört a ten-
gelyem támasztófát keresek. Nem láttak erre menni egy barna asszonyt?
Engedje uram a fészter alá tólni a kocsimat. Előéletemről bizonyítványaim
vannak? Nem, és nem. Ezt a könyvet vigécek számára vigéc írta. Ezt a
gyerekszív be nem veszi. Olyan nincs.

És amikor Mikszáth elolvasta, akkor oszt ő is írt hozzá valamit.
A függelék, a legszükségesebb 19 magyar szót azt ő írta össze. Ez az ő
humora, ezzel akarta a legénye munkájáról elmondani a kritikát.

S íme a legszükségesebb 19 magyar szó bokorba kötve!

ebéd, pálinka, szij, zab, kötőfék, fűrés, gereblye, vacsora, kötél,
tarisznya, sarló, villa, zsmacska, bor,holt, madzag, kantár, ásó

Ezzel figurázza ki Mikszáth az egész munka rendszerét.

De komolyan csak nem írta?

Mert ha ez a könyv komoly könyv, akkor ez nagyon szomorú dolog.

Tankönyv, iskolák számára írott könyv, a miniszter ajánlja. —

Akkor a közoktatási tanács, meg nem tudom miféle bölcs emberek ke-
zén kellett átmennie föl, egész a miniszterig.

Hát azok mind nem vették észre, hogy a nagy palóc bolonddá
tette őket.

Ehhez a füzethez foghatót csak egyet ismerek, azt bolond *egyszer-
egynek* nevezik a pesti tanítók, s Mutsenbacher Rökk Szilárd utcai papir-
kereskedőnél árulják. De azt nem a magyar állam adta ki, nem fizeti meg
az íróját a miniszter, pedig az jobban rászorulna, mint Mikszáth Kálmán.

Igaza van Benedeknek, aki biztatja Mikszáthot, hogy a képviselő-
sége árában csak rángasson a sárig akár naponként három ellenzéki köve-
tet — de az ilyen sületlenségektől kímélje meg az iskolát.

Most pedig kegyelmes uramhoz van egy szavam, Wlassics úrhoz.
Úgy halljuk ennek a füzetnek minden egyes mondata annyiba került,
mint egy-egy oláh tanítónak a hónapi fizetése. Nem tudjuk nyilván való-
sággal igaz-e ez, de ha igaz is, hát isten neki. Dobtak kegyelmességek
nagyobb összegeket is a sárba, dobnak is még.

Hanem csak azt kérjük, hogy ha nem küldötte még szét kegyel-
mességed: ne küldesse szét.

Se a tanítóságot ne szégyenítse meg vele, se magát ne tegye nevet-
ségessé.«

Erre a »Magyarország«-ban megjelent cikke írta válaszul Mik-
száth a jelen *Morognak a tanügyi bácsik* c. karcolatát, amely a kiadvány célja
mellett a támadó írás motívumait, mozgató rugóit is felsorakoztatta.

Mikszáth szerzői becsületébe gázoló írásra adott válaszra a két lap

különbözőképpen válaszolt: a »Nemzeti Iskola« dec. 28-i számában más oldalról támadt, míg a »Magyarország« inkább kissé visszavonult.

Következzék először Benedek Elek lapjának újabb támadása:

»Igaz-e a fővárosban szerteszét beszélők képviselői és tanügyi férfiak, hogy a közökt. miniszter 3 000, azaz háromezer forintot fizet Mikszáth Kálmánnak a lapunk múlt heti számában ismertetett művelt társalgóért, melyhez fogható botrányos fércmunka még nem került a gyermekek kezébe. Mindazok a tanügyi férfiak, kik már látták a füzetecskét, tanúságot tehetnek mellettünk, hogy a Mikszáth-féle művelt társalgó megégetni való ostobaság, s ha a miniszter nem 3 000 forintot, de csak 3 000 krajcárt is adott ezért az ostobaságért, a legsúlyosabb megrovást érdemli. A miniszter mindenestre a maga jó hírve érdekében cselekednék, ha alkalmas formában kijelentené, hogy őt e füzetecskék megíratásában jó szándék vezette (amiben nem is akarunk kételkedni), s egyben elégettetné az összes füzetecskéket, melyek a szó legigazabb értelmében kompromittálják a minisztert. Még mindig megmarad, természetesen, sok ezer ember ebbeli keserűsége, hogy íme a miniszter ezeket ad egy kormánypárti író ostobaságáért, ellenben nincs pénze tanítók és tanárok munkájának tisztességes megfizetésére; és ezzel ha megsemmisítené ezeket az ostoba füzetecskéket, mégis némiképp enyhítené a dolog botrányosságát, s reményt adna arra, hogy jövőre nem engedi meg könnyen beugratni, s nagyobb gondja lesz a tanítókra és tanárookra, mint a kormánypárti újságírókra.« (»Nemzeti Iskola«, 1895. dec. 28., 51. sz. 2. l.)

A »Magyarország« dec. 29-i számában az 5. lapon Móra István aláírással egy újabb cikk jelent meg. A cikk zárómondata arra is célozhat, hogy a »Magyarország« előző (—) szignóval ellátott cikkét is ő írhatta. Erre utal különben a bevezetőben olvasható mentegetőzés is.

(Móra Istvánról érdemes megjegyezni, hogy Kiskunfélegyházán született 1864-ben, néptanító lett, tanyai tanító volt, 1895-ben »Földszint« címen verskötete jelent meg, vidéki és fővárosi lapok közölték írásait, 1895-ben a fővárosba került, majd később polgári iskolai tanár lett, a századfordulón elbeszéléskötete is napvilágot látott, több színdarabot írt. A nála tizenöt évvel fiatalabb Móra Ferenc testvéröccse volt. Móra István túlélte Móra Ferencet, 1957-ben halt meg kilencvenhárom éves korában.)

De következnek a »Magyarország«-ban megjelent második írás is teljes szövegében, hiszen a *Morognak a tanügyi bácsik* című Mikszáth-cikk hatására keletkezett.

»Társalgási leckék (Még egyszer)

Mikszáth, a legfiatalabb tankönyvíró várt, hogy a „tanügyi bácsik”, ama őszülő szakállú, komolyképű urak, ama darázsok fölzúdulnak majd a könyv ellen.

Nahát én, aki se amolyan bácsi, se őszülő szakállú — (nincs szakállam) — se fekete nyakkendő s úr nem vagyok, se Wodianerékat sem elevenen, sem képben nem ismerem, aki a kultuszminisztériumból mindössze a boldogult Lévaht ismertem, azt is tanfelügyelő korából, s aki nagyon kiváló sem vagyok: mert Pestalozzi életrajzát nem olvastam — hát

mondom, én is vártam, hogy nem leszen a felszólalásom felelet nélkül maradó kurjantás.

Egyébiránt azt is meg kell jegyeznem, hogy tankönyvírásra soha világeletemben se tollal, se ollóval nem vetemedtem, s ámbátor tanító vagyok: aláírnám azt is, hogy az ábécén, meg az olvasókönyvön túl minden népiskolai könyv máglyán végeztessék ki.

Még a Társalgási leckék is.

Majd elfelejtettem, hogy Holló Lajos t. barátom lapját én is minden este elolvasom. Ha már ez is az osztóperhez tartozik.

A tankönyvgyártás machéját nem ösmerem. De ki tudom választani az iskolakönyvből a jót, meg tudom ítélni, minek van maradandó értéke, tízesztendő gyakorlatom megtanított rá, hogy mi a használható, és mi nem az.

Első tekintetre látom, hogy ez a könyv nem az.

Azt se mondtam, hogy a többi *mind* jó. De annyit mondhatok, hogy ha a magyar iskolai könyvek mind a jó német és más könyvek rossz fordításai, hát abban a tisztelt magyar közoktatási tanács, a volt közoktatási miniszterek, sőt a jelenlegi miniszter is hibásak, mert ők engedélyezték, olyikat ajánlották is.

De lelkük rajta: a társalgási leckéknél rosszabbat nem ajánlottak.

(Most személyes természetű megjegyzések jönnek. A tanulmányíró Mikszáth azt találgatja ki, miféle volt a vakmerő, aki az Igébe beleköltözködni merész volt. *Tanügyi bácsi-e* vagy *újságíró kollega*? Hát szokás ezt is keresni még? Igenis: tanító vagyok, újságíró ember is volnék. Kollegának nincs jussom mondódni, igazán tisztelt, szeretett princípális uram.)

Kapacitálni azonban lehet engem mindkét voltomban. Teszem azt, elhiszem, hogy a honorárium nem volt olyan busás, mint pl. amely kijár egy ellenzéki kollegájának lehúzásáért. Meg azért se bánt ez az oldala a dolognak, mert ismétlem: tankönyvet sohasem írtam, írni nem is fogok. Csak az bánt, hogy a tanítók oly keveset kapnak, kivált az oláhok, tótok.

Most pedig következik az érdemleges tárgyalás.

Tehát a mi egyetlen, a mi igazán nagy, a mi utolérhetetlen Mikszáthunk írta azt a 112 mondatot egytől-egyig. (Ezeket a jelzőket pedig szívem szerint érzem.)

Tudva csinálta úgy a mondatait. Jól van. Az életre szánta őket, amikor oláh, tót stb. kis testvérünk majd vándorolni mên: akkorra.

Úgy: de rá köllött volna nyomtatni a testamentomra, hogy az élet iskolájának; nevéen nevezve az *ismétlő iskolának* szánta. De azt én nem tudtam kivenni és más se tudta, mert vakmerő iskolaminiszterünk dacára amaz ismétlő iskola *nem létezik*, csak a híres-nevezetes XXXVIII törvény-cikkelyben, ill. annak a papirosán.

Az a fölfogás, hogy a kérdéses 112 mondat által majd csak egyszer azon veszi észre magát a rumuny: hogy ő tud magyarul: az vakmerő elbizakodás. Rosszabb ama *chablonnál* „melybe a tanügyi bácsik esze be van göngyölgetve”.

Hogy az oláh nyelv annyira választékos, hogy csak az általam is idézett fene-magyar kifejezésekkel lehet visszaadni: ezt én nem tudtam, mert én oláhképviselő nem vagyok.

És most már azt szeretném én tudni, hogy ha megfordítva veszem

a dolgot, s én, aki oláhu, tótul, rácul stb. nem tudok: megtanulom ezt a 112 mondatot oláh szövegében, bevágom a 19 legszükségesebb szót is a maguk sorrendjében (ebéd, pálinka, szij stb.).

Hát akkor tudok én oláhu?

Tudom-e én az oláh *válaszából*: hogy neki mehetek-e lábbal, kocsi-val a válaszban is érintett víznek?

Itt ebben van a bökkenő.

Hogy én ezt megértsem, hogy én ennek a 112 mondatnak hasznát vegyem szükségem van ezer másikra.

Már pedig aki arra meg tud tanítani, az kell hogy ezekre is meg tudjon tanítani.

Nem ez a 16 oldalas füzet a *magyar nyelvnek* vagy bármely más nyelvnek a kulcsa, hanem az a semmibe se vett, az a bácsinak csúfolt *tanító*.

E szerint aztán nem jóakarátú e fajta *kísérletekre*, hanem másra van itt szükség.

Ez a füzet, megengedi Mikszáth is, lehetne jobb. Igen, lehetne talán rosszabb is. De olyan jót soha sem ő, sem más sem fog írni, amely az oláht a füzetben levő ama mondásra megtanítsa hogy: „Bár a nyelvem román, de azért magyar vagyok” . . .

Soha ezt könyvből nem fogja megtanulni.

Hanem:

Tegyük magyarrá az oláh tanítót. Tegyük azzá *felekezeti, nemzeti-ségi tanítóképzők reorganizálásával*.

Adjon a magyar állam az oláh tanítónak *fehér magyar kenyeret*, mert megkeseredett málliszten nem lesz magyarrá soha. 3000 Ft-on nem fogja jól a mi szupremáciánkat.

Ne szívelje el a magyar felügyelőség, hogy az ún. beszéd—értelemgyakorlat, a nyelvtanításnak ez a melegágya nullifikáltassék.

Szervezze a közoktatásügyi miniszter, ha igazán vakmerő, az *ismétlő iskolákat*, az élet ezen előkészítő tanfolyamát.

És ezek számára frasson Mikszáthtal egy jobb könyvet, ha kell.

Nagyobb igazság okáért (hogy ti. nem a tankönyvírói kenyeremet féltsem), hogy írjam alá én is a nevemet:

Móra István«

Ezekkel a személyeskedő hangú támadásokkal még nem zárult le a Mikszáth ellenes kampány. Az 1895-ös év utolsó napján, dec. 31-én a »Hazánk« újból felmelegítve a szakmai vádakat, és a »Nemzeti Iskola« által emlegetett 3 000 forintos honoráriumot tényként elfogadva, újult erővel támadta a füzetet. Hogy mondandójának nagyobb nyomatékot adjon, a cikkbe beleillesztette — elrémítő példaként — a *Társalgási leckék* teljes német—magyar változatát. Erre a támadásra Mikszáth a következő nap, 1896. jan. 1-én *Még egyszer a társalgási leckék* c. írással válaszol. Ennek szövege a Krk következő 85. kötetében fog megjelenni. A karcolatához fűzött jegyzetapparátusban teljes egészében leközöljük a »Hazánk« támadó cikkét, amelyben — mint említettük — a *Társalgási leckék* teljes szövege is elolvasható lesz.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 90 1 *Holló Lajos t. képviselőtársam lapjában* — Holló Lajos szerkesztésében és tulajdonában lévő »Magyarország« c. napilap 1894-ben indult meg, 1895-ben II. évfolyamába lépett.
- 90 16 *más nem ért, csak a két tintagolyóbist váltó úr* — MK e fordulattal párbajhoz hasonlítja a hírlapi polémiát.
- 90 : 23 *pertu van a Wodianer F. fiaival* — az utalás arra vonatkozott, hogy a tankönyvek többsége a Wodianer nyomda és kiadóvállalatnál jelent meg
- 91 1 *líferáns* — (ném.) katonai szállító
- 91 5—6 *mint ahogy a francia hóhérság a Sanson családnál volt.* — Franciaországban 7 generáción át (1688—1847) a Sanson család őrzi a hóhér mesterséget. A leghíresebb Charles Henri Sanson volt, aki a forradalom alatt XVI. Lajost kivégezte. Fia, Henri, Marie-Antoinette-n hajtotta végre a halálos ítéletet.
- 91 18—19 [Wlassics] *aki nemcsak az asszonyokat meri emancipálni* — MK valószínűleg Wlassicsnak a felső leányiskolák tantervének a fiúközépiskolákéhoz való közelítésére, és arra az Ausztriát és Németországot is megelőző lépésére utalhatott, amellyel Wlassics a leányok előtt megnyitotta a bölcsészeti, orvosi és gyógyszerészeti karjait az egyetemnek.
- 91 23 *fűleléma* — (arab) tudó, főtanácsadó
- 91 24 *a janicsárokhoz ne nyúlj* — *Bektas kertjének virágjaihoz* — Bektári (tör.) egy Hadszi Bektástól (1357) alapított és róla elnevezett dervis-rend, mely a janicsárokkal a legbensőbb szövetségben állott, politikai ügyekbe avatkozott, és melynek mindenféle lázadásban nagy szerepe volt. Ezért II. Mahmud szultán a janicsárok megsemmisítésével (1826) kapcsolatosan a dervisrendet is keményen üldözte.
- 92 7—9 *Az a honorárium, melyet munkámért a kormány fizetett, alatta áll annak, amit a kiadók szoktak fizetni bármely kéziratomért.* — A bevezetőben idézett cikkek szörnyülködve 3 000 forintot emlegettek honoráriumként. — Hasonló mód nyilatkozott MK az 1896. jan. 1-én megjelent *Mégegyszer a társalgási leckék* című írásában. (Ld. Krk 85. köt. — előkészületben.)
- 92 11—12 *Az ön kifogása az, hogy ezek a mondatok nem szólnak a gyermekszívhez.* — Ld. a »Magyarország« dec. 25-i cikkének ezt a részét a 264. lapon.
- 92 27—29 *A másik lényeges kifogása a cikkírónak az, hogy e mondatok sem szerkezetre, sem zamatra nem elég magyarosak, s azért el sem hiszi, hogy én írtam.* — Ld. a »Magyarország« dec. 25-i cikkének vonatkozó megállapítását e kötet 267. lapján.
- 92 32—34 *hogy nem tökéletes magyarságúak, igen jól tudom, éppen ez az egyik legnagyobb előnyük, s ezt a miniszterhez írt indoklásban ki is fejtettem* — MK utalása feltételezhetően a *Társalgási leckék* elkészült kéziratának benyújtásakor a kéziratához, vagy attól függetlenül Wlassics Gyula miniszterhez intézett levelére vonat-

Lap	Sor	
		kozik, amelyről eddig a szakirodalom nem tud. De az is elképzelhető, hogy e levél felemlítése csak írói fogás.
92	: 35	<i>ornamentikája</i> — díszítő elem
92	: 39	—93 : 2 <i>összerakásában és a fogalmak kifejezési formájában világosabb, könnyebb és az övékhez hasonlatosabb legyen.</i> — MK felsorakoztatott érvei lélektanilag, pedagógiailag érthetők és elfogadhatók, az alacsonyabb fokú nyelv elsajátítás jellegzetes pedagógiai elemei.
93	31	<i>első intrádára</i> — (ol.) mindjárt az elején, már az első próbálkozásra
94	4	—6 <i>egy ember csak egy ember, s az emberi életviszonyok milliárdnyi változataiból nem egykönnyen halássza ki azt a száz legszükségesebb szituációt</i> — MK ezzel a fordulattal a valódi kritika területét említette meg; valóban tág teret biztosította az általa összeállított kötet annak vitatására, hogy a kitűzött célt éppen az az anyagtest segíti elérni, vagy sem.
94	8	—9 <i>mert a tanügyi bácsi soha, még tévedésből sem találja el, hova üssön. Hiszen azért tanügyi bácsi.</i> — MK karcolatának zárómondatával is az általa a cikk folyamán többször elítelt tanferfiúi önteltséget támadja és bírálja.

PARLAMENTI KARCOLATOK

A MINISZTERIUM BEMUTATÓJA

M *Pesti Hírlap. 1895. január 20., 17. évf. 20. sz. (2., 3., 4., 5. 1.)*
A Tárca rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az új kormány megalakulása utáni első ülésen, jan. 19-én, felolvasták megalakulására vonatkozó királyi leiratot. Ezután *Bánffy Dezső*, az új miniszterelnök felolvasta programbeszédét, amelyben biztosította a parlamentet, hogy az új kormány törekedni fog a korona és az országgyűlés közötti összhang megjavítására, a magyar állam nemzeti irányban való kifejlesztésére. Egyházpolitikai téren folytatni fogja a leköszönt kormány megkezdett munkáját, gondja lesz a közoktatáspolitikai megjavítására, igazságügyi vonalon fenntartja az eddigi reformirányzatot, pénzügyi téren célul tűzi ki az elért egyensúly megtartását, valamint új pénzügyi reformnak végrehajtását szorgalmazza. Ezenkívül gondoskodni fognak az ipar és a mezőgazdaság fejlesztéséről is. *Justh Gyula* elsősorban arra keresett választ, hogy miért vonta meg bizalmát a korona az előző kormánytól, és miért bízik a most létrejött kabinetben, ha a régi célkitűzéseit folytatják. Kifogásolta, hogy a közvéleményt egyáltalán nem tájékoztatták az eseményekről és azok hátteréről. Hibáztatta a kormánypártot, hogy akadályozta a fűziót. *Apponyi Albert* rámutatott, hogy a kormányprogramban nincsen semmi új. Kifogásolta, hogy az új kabinet egyik célja a korona és a törvényhozás közötti bizalom ápolása, holott a korona és a nemzet közötti bizalom a lényeg. Sikra szállt a választások és általában a politika tisztaságáért. *Szapáry Gyula* a parlament akcióképességének növelését a közjogi alapon álló pártok összefogásával vélte elérni. *Darányi Ignác* arról szölt, hogy a szabadelvű párt támogatta Khuen-Héderváry kormányalakítási kísérletét, nem zárkozna el a 67-es alapon álló pártok fűziója elől. *Bánffy Dezső* kijelentette, hogy 67-es alapon kész mindenkivel együttműködni, és mindenben folytatni kívánja az előző kormány programját. *Eötvös Károly* kifogásolta, hogy a függetlenségi párt képviselőit a király soha nem hallgatja meg. Rámutatott arra, hogy fontos a magyar államot a kormánynak a magyar nemzet szellemében fejleszteni. Kifejtette, hogy az állami közigazgatás bevezetését pártja ellenezni fogja. *Pólnyi Géza* hiányolta a kormányválsággal kapcsolatos események nyílt tárgyalását, ellenezte Szilágyi Dezsőnek a Ház elnökévé való kinevezését,

és általában bizalmatlanságot szavazott a kormánynak. *Sierbán Miklós* a nemzetiségiek — különösen a románok — jogainak helyreállítását sürgette (KNapló 1892—96. 22. köt. 3—25. l.).

Kabinet alakítási nehézségek

1894. június végén némi halogatás után a főrendiház is megszavazta a kötelező polgári házasságot. A király azonban egyre halogatta annak szentesítését, így éreztetve a kormánnyal neheztelését, mert az egyházpolitikai reformokkal nem rokonszenvezett, csak a kormány nyomására engedett. A reformokkal kapcsolatos küzdelmek során az amúgy is egyre gyengülő Wekerle-kabinet helyzete a király halogató magatartása és az ellenzék erősödő támadása miatt, továbbá a saját pártján belüli klikkharc következtében teljesen megrendült. Wekerle 1894. november 26-án felajánlotta kormánya lemondását azzal a feltétellel, ha a király szentesíti a kötelező polgári házasságról szóló törvényt. A király elfogadta az ajánlatot, és december 9-én megtörtént a polgári házasság szentesítése. December 20-án Wekerle kihallgatáson volt a királynál, és 21-én frásban is benyújtotta lemondását. December 27-én Ferenc József elfogadta azt. Így a legfontosabb törvények (házassági jog, a gyermek vallása, az állami anyakönyvvizetés) szentesítésével lényegében befejeződött az egyházpolitikai küzdelem és megszűnt a kormányválság.

A kormányalakítási tárgyalások 1895. január 11-ig tartottak. Ferenc József régebbi elképzelése értelmében Khuen-Héderváry Károly horvát bánnal tárgyalta a kormányalakításról. Emellett azonban szóba került Bánffy Dezső és Széll Kálmán is.

Az egyházpolitikai harcok alatt a pártok átrendeződtek, új párt alakult Katolikus Néppárt néven. A régi pártokból többen kiléptek, külön csoportosulásokat alkottak. A szabadelvű párt sorait is gyengítették a kilépések, belső villongások, klikkharcok, és nem utolsósorban az uralkodó bizalmának csökkenése az egyházpolitikai reformok véghezvitele miatt. A király megértette, jobb, ha nem egy párttal van függő viszonyban. Ezért kísérletet tett a nemzeti pártnak a kormányzásba való bevonására a szabadelvű párt és a nemzeti párt fúziója révén. E cél megvalósítandó tárgyalta Khuen-Héderváry gróffal, aki a kormányalakítás feltételeként szabta a 67-es alapon álló pártok fúziójának lehetőségét. Ferenc József a fúzió ügyében tárgyalta Apponyi Alberttel. Megegyezni nem tudtak, de a szabadelvű párt vezetői sem nézték jó szemmel ezt az elképzelést, így Khuen-Héderváry kormányalakítási szándékától visszalépett, és az uralkodó kénytelen-kelletlen Bánffy Dezsőt bízta meg a kormányalakítással, aki ezt el is vállalta 1895. január 11-én.

A több hétig tartó kormányválság, a gyakran kiismerhetetlen helyzet illusztrálására idézünk a korabeli sajtóból. »A homályba derű esik újesztendő napján, mert párttüntetések lesznek, fontos nyilatkozatokkal. Leleplezéseket nem fognak a beszédek tartalmazni, de fogják tájékoztatni és irányítani a megzavarodott pártokat. [...] Mindenki kíváncsi a vélemények eltérésére. A hírlapok fuzionális híresztelése aligha fog megerősíteni. Nincsen is a fúzió létesítésére senkinek mandátuma, hiszen kormányalakításra sincsen. Khuen-Héderváry sem kapott a királytól erre

mandátumot, s miniszterelnöknek még nem tekinthető Bánffy sem, kihez a szabadelvű párt egy része ragaszkodik, őt a párt jelöltjének tekintvén.« (BH 1895. jan. 1. 2. l.)

»A budai várkastélyban történt kihallgatások során a korona, mint tudva van, egyetlen szóval sem tett célzást az új kabinetalakítás személyi momentumaira. Történt azonban a király részéről, mint teljesen megbízható forrásból értesültünk, negatív formában egy kijelentés, amely alkalmas a válságból való kibontakozás személyi oldalának megvilágítására. Legnagyobb része a királyi kihallgatásra hivatalosoknak ugyanis az úgynevezett átmeneti kabinet eszméje ellen nyilatkozott, s lehetőleg *tartós jellegű megoldásnak* a szükséges voltát hangsúlyozta. Egy ilyen értelmű válasz után jegyezte volna meg a király, *hogy állandó jellegű megoldás az amit ő szem előtt tart*. Kombinálva ezzel a hivatalosak tetemes részének az a vélekedését, hogy a Bánffy-kabinetet már eleve okvetlenül átmeneti karakterrel ruháznák fel a viszonyok, arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a királyi kihallgatások folyamán a Bánffy Dezső báró által alakítandó új minisztérium eszméje jóformán *szétfoszlott*. [...] mindinkább megbarátkoznak [a szabadelvű párt] Khuen-Héderváry Károly gróf *kormányelnök jelöltjével*. Döntő befolyással van rájuk két szempont. Az egyik, hogy az ország érdekében felelte kívánatos, hogy a korona teljes bizalmának részese az ország ügyeit vezető kormány. A másik szempont, hogy a pártnak súlyt kell fektetnie a még hátralévő két egyházpolitikai javaslatnak elvi változtatás nélkül való törvényre emelkedésére, ez pedig, ha egyáltalán lehetséges, leginkább Khuen-Héderváry gróf elnöksége alatt álló kabinet révén történhetik meg.« (BH 1895. jan. 1. 3. l.)

»... Igen valószínű, hogy a szabadelvű párt aránytalanul túlnyomó részénél nem fog ellenkezéssel találkozni Khuen-Héderváry gróf megbízása. Ha, és mihelyt ez megtörténik, Khuen gróf, úgy vagyunk értesülve, kísérletet fog tenni abban az irányban, hogy a közjogi alapnak a szabadelvű párt követeléken kívül álló hívei közül minél többen egyesüljenek a szabadelvű párttal.« (uo.)

Újév napján Bánffy Dezső lakására vonultak a szabadelvű párt képviselői, és a képviselőház elnöke mellett tüntettek Khuen-Héderváry ellenében. A beszédet Wlassics Gyula mondta.

A BH 1895. jan. 3. 3. l.: »Közeledés a szabadelvű párt és a nemzeti párt között nem történvén, sőt az újévi üdvözetek még inkább kifejtvén az ellentéteket a nemzeti párt és a pártonkívüliek között mutatkozik nagyobb egyetértés, melyből a koalíció eszméje kezd kibontakozni.«

A szabadelvű párton belül a »vélemények jóformán egyenlő mértékben oszlanak meg Khuen-Héderváry gróf és Bánffy báró között. [...] Bánffy báróban megvan a hajlandóság elvállalni a kormányalakítást, s sokan azt is tudni vélik, hogy Wekerle és kabinetjének legtöbb tagja az ő jelöltségét favorizálja. [...] Khuen-Héderváry grófnál nem vehető észre a hajlandóság teljes pozitivitással.« (uo.) Wekerlének a leköszönd miniszterelnöknek nyilatkozata: »... mivel biztosnak tekinthető, hogy a király Khuen-Héderváryt óhajtja kormányelnöknek, a szabadelvű párt saját jól felfogott érdekében járuljon hozzá és hagyjon fel passzív ellenállásával.« (BH 1895. jan. 4. 3. l.)

Tisza Kálmán, aki eddig távoltartotta magát az eseményektől¹⁸

közben Budapestre érkezvén kézbe vette az irányítást. »Tisza, amint megjelent a pártkörben, mindjárt alkalmat vett, mint halljuk, annak kijelentésére, hogy nézete szerint lehetőleg állandó és tartós jellegű kabinet alakulására van szükség, ebben a tekintetben pedig sokkal több garanciát nyújt Khuen-Héderváry Károly gróf, mint Bánffy Dezső báró.« (BH 1895. jan. 5. 2. 1.)

»Tudósítóink minden oldalról jelentik *Khuen-Héderváry* győzelmét a szabadelvű párton, s ezzel a válság közeledését vége felé. Hogy mi a győzelem, mi a szabadelvű párt magamegadásának jelentősége: azt ma még sejteni sem lehet.« (BH 1895. jan. 5. 2. 1.)

A lapok szerint a király addig nem jön Budára, míg *Khuen-Héderváry* meg nem egyezik a szabadelvű párttal. Eleinte a párt Bánffyt akarta, de »néhány nap alatt azonban a szabadelvű párt tudatára ébredt annak, hogy ha *Khuen* miniszterségét másodszer is visszautasítja, a saját uralkodását teszi lehetetlenné, s a pártot kockáztatja. Ezt megfontolva engedtek először *Wekerle* tanácsának, ki szerdán (jan. 2.) a körben először nyilatkozott *Khuen* támogatása mellett. Határozó volt azonban csütörtökön este a Gesztről visszatért *Tisza Kálmán* állásfoglalása.« (BH 1895. jan. 5. 3. 1.)

Arra a kérdésre, hogy a szabadelvű párt milyen álláspontot képviseljen a miniszterelnökség kérdésében a következő választ adják: »... Mind *Wekerle* miniszterelnök, mind *Szilágyi Dezső* abban a véleményben voltak — s osztottak ebben többi kollégáik is —, hogy tekintet nélkül a személyekre, teljes támogatásukban részesítendő az új kabinet, ha arra az alapra helyezkedik, melyet *Wekerle* miniszterelnök társainak nevében is a szabadelvű párt legutóbbi értekezletén megjelölt. Miután pedig *Khuen-Héderváry Károly* gróf erről őket biztosította, őszintén támogatni fogják őt, ha a korona által kabinetalakítással megbízatik, s elő fogják mozdítani a megbízás sikerét.« (BH 1895. jan. 5. 3. 1.)

Január 6-án a lapok szerint a válság már befejezéséhez közeledett, és »a horvát bán jelöltsége és miniszterelnöksége jóformán már konkurencián kívül áll, csupán az egyes miniszteri tárcák betöltésére folynak végtelen kombinációk.« (BH 1895. jan. 6. 3. 1.)

Következő napra a helyzet megváltozott: »a válságnak biztosra vett befejezése elmaradt, és függőben van. Szombatról vasárnapra valami közbejött, ami az immár kész helyzetet ismét összekuszálta, s őfelsége nem volt abban a helyzetben, hogy megbízást adhasson, *Khuen-Héderváry* nem volt abban a helyzetben, hogy megbízást elfogadhasson a kabinet alakítására.« (BH jan. 7. 1. 1.)

A lap rámutat, hogy valószínűleg személyes okok jöhettek közbe: »a megegyezésből, amelyre a függő ügyek dolgában a felek jutottak, hiányzik az őszinteség és a kabinet alakításában a kiegyezett felek személyi biztosítókkal iparkodnak pótolni a kölcsönös bizalom hiányát« (uo.).

A király fogadta *Szlávy Józsefet* a főrendiház elnökét, *Bánffy Dezsőt*, *Szell Kálmánt* és *Khuen-Héderváryt*. Ezenkívül senki nem tudott semmit, aki pedig tudott valamit az nem nyilatkozott.

Január 8-án: »A válság ma a délutáni órákban új stádiumba lépett. *Khuen-Héderváry* elvállalta őfelsége parancsából a megbízást kabinetalakításra, mégpedig *Tisza Kálmán* közbenjárásával. [...] A fordulat

a szabadelvű párt vezérférfiai közbejöttével történt, tehát azt jelenti, hogy egyelőre a válság és a hatalom ismét lokalizálva van a szabadelvű pártra.« (BH 1895. jan. 8. 1. l.)

Következő cikkében a lap így folytatja: »A mai királyi kihallgatások eredménye, hogy a felséges úr megbízta Khuen-Héderváry gróft a kormányalakítással. A bán a megbízást elfogadta úgy, hogy körülbelül 4—5 nap múlva meglesz az új kormány. [. . .] A megoldás főkérdés-tikumuma, hogy minden marad a régiben a pártok állása és a Tisza-befolyás dolgában.« (BH 1895. jan. 8. 2. l.)

Khuen-Héderváry bizonyos feltételeinek megbeszélése végett január 8-án összeült a szabadelvű párt vezetősége a horvát bánnal, »amely arról értekezett, hogy minő programja legyen az új szabadelvű kabinetnek. De nemcsak a kormányprogram megállapítása okozott nehézségeket, hanem még sokkal inkább Khuen-Héderváry grófnak az a követelése, hogy ez urakkal együttesen megállapodván a teendőkre nézve, és megalkíván miniszteriumát kizárólag a szabadelvű pártból, a költségvetés letárgyalása után engedessék meg neki, vagyis a szabadelvű párt hatalmaztassék fel arra, hogy a *közjogi alapon álló összes pártokkal a további teendőkre nézve egyesülés céljából alkudozásokat kezdessen*. E felhatalmazástól teszi függővé, hogy elvállal-e miniszterelnökséget, vagy sem. S míg eziránt megállapodás nincs, személyi kérdésekre nézve nem tesz lépéseket. [. . .] A tanácskozásoknak *nem volt teljes és kielégítő eredménye*.« (BH 1895. jan. 9. 2—3. l.)

A szabadelvű pártnak ugyanis nem tetszett a miniszterelnökjelölt fúzióra való törekvése, amivel a király bírta meg őt. »... A király arra a meggyőződésre jutott, hogy a jelenlegi szabadelvű párttal tartósságra számítható állandó kormányt létrehozni nem lehet, ezért megbízta Khuen-Héderváryt, hogy a szabadelvű párttal egyezzen meg az iránt, hogy mint esetleges kormányelnök folytathassa a fuzionális törekvéseket. Khuen-Héderváry is csak abban az esetben hajlandó a kabinetalakításra vonatkozó megbízást véglegesen elfogadni, ha a szabadelvű párt beleegyezését a fúzió létrehozására nézve megnyerheti.« (BH 1895. jan. 9. 3. l.)

A horvát bán a fúzió szükségességét a következőkkel indokolta: »Mivel tartós kormányt akar, nem szorítkozhatik arra, hogy csak azt hajtsa végre, amit előtte mások teremtettek, hanem főcélja, hogy maga is alkosson, különösen a *közgazgatási reform* dolgában. Ennek a reformnak megvalósítására azonban a *szabadelvű párt jelenlegi száma*, tekintettel a képviselőházi pártokra, *nem elegendő*, és azért azt kívánja, hatalmazza föl a szabadelvű párt, hogy alkalmas időben és az általa megállapítandó módon az *összes, a közjogi alapon álló pártokat egyesítse*.« A szabadelvű párt vezéreinek válasza erre: »Lehetetlenség támogatnia a szabadelvű párt-nak, mert ez egyenlő lenne avval a nyilatkozattal, hogy a szabadelvű párt képtelen az akcióra, és kegyelemre megadja magát politikai ellenfeleinek.« (BH 1895. jan. 10. 3—4. l.)

A párt vezetői megegyeztek abban, hogy a fúzió gondolatának nem ellenségei, de ilyen formában a kabinetalakítás feltételeként elfogadni lehetetlen. Ilyen körülmények között Khuen-Héderváry nem vállalta a kormányalakítást, és hazautazott. A szabadelvű párton belül is megoszlottak a vélemények a fúzió kérdésében. A király is érezte neheztlenségét.

Miután Széll Kálmán, akit a párt legszívesebben látott volna a miniszterelnöki székben, és a korona is pártolta, nem vállalta a megbízatást, ismét Bánffy Dezső személye került előtérbe, akit január 11-én a király meg is bízott a kormányalakítással. A válságból a kormánypárt kissé megtépázva került ki, és a Bánffy-kormányt mindenki ideiglenes megoldásnak vélte.

*

Miután hosszú vajúdas eredményeként a király kinevezte Bánffy Dezsőt miniszterelnöknek, és megtörtént a kormányalakítás, az új kormány letette az esküt, s január 19-én összeült a képviselőház.

MK írása az új miniszterelnök és kabinetjének első parlamenti üléséről szól. Meglehetősen nyomott, sőt indulatokkal terhes hangulatot tár elénk híven követve az ülés eseményeit. A miniszterek sallangoktól megszabadított felvonulása és általában a formáságok csökkentése jó érzéssel töltötték el a frónkat, de a miniszterelnök személyét illetően érezhetően voltak kételyei, még akkor is, ha megkönnyebbüléssel nyugtázta Bánffy második, rögtönzött felszólalását, s így sikerült bizonyos derűlátással lezárni az első ülés ismertetését.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
97	3	»Ah, milyen gonoszat álmodtunk!« — Utalás a hetekig tartó kormányválságra. Ld. a bevezetőben írottakat.
97	11—12	<i>Az elnökökben nagy pusztítást vitt véghez a király.</i> — Miniszterelnökké való kinevezéséig Bánffy Dezső volt a Ház elnöke.
97	12—13	<i>nagyot lélegzik Janicsáry Sándor . . .</i> — Az 1892-es parlamenti választások utáni első üléseken Janicsáry Sándornak, mint kor-elnöknek kellett elnökölnie, az új elnök megválasztásáig. Ld. Krk 81. köt.
97	17—19	Tisza Kálmán fogadtatása — »(Nagy zaj. Tisza Kálmán a terembe lép. Felkiáltások a szélső baloldalon: Hoch! Élénk éljenzés jobb felől)« (KNapló 1892—96. 22. köt. 3. l.)
97	27—28	<i>A kormány még nincs is bent, s mégis úgy látszik, mintha senki sem hiányoznék a Házból.</i> — Itt arra utal frónk, hogy a régi kormány tagjai közül szinte senki sem vesz részt az új kabinetben.
98	14—15	<i>Ott könyökölget Horvát Boldizsár, ott ábrándozik emlékein Fabiny.</i> — Horvát Boldizsár 1867—1871 között, Fabiny Teofil pedig 1886—1889 között volt igazságügyminiszter.
99	8	<i>gänsemarsch</i> — libasor
99	36	<i>Bánffy jól válogatta meg minisztereit.</i> — Bánffy a kabinetalakítás-kor mellőzte az eddig vezetőszerepeket betöltött politikusokat, egészen új gárdát alakított ki, de valóban jó érzékkel.
100	8—10	<i>Tisza Kálmán-i vonás volt tőle, hogy egyikét a legfiatalabb képviselőknak emelte a kultuszminiszteri székbe.</i> — Annak idején Tisza

Lap Sor

- Kálmán nevezte ki fiatalon Wekerle Sándort pénzügyminiszterré 1889-ben.
- 100 : 21—22 [Dániel Ernő] *Lukács Béla utóda és Baross unokája.* — Dániel Ernő a kereskedelemügyi miniszteri széket foglalta el az új kormányban. Ezt a posztot 1892 májusában bekövetkezett haláláig Baross Gábor töltötte be, majd Lukács Béla.
- 100 37 *Jó, hogy gyenge a Madarász szeme, és nem lát odáig* — Madarász József negyvennyolcas mivoltára való utalás.
- 101 3—4 *Molnár . . . nem »kedvelt hívünket«, Khuent olvassa ki, hanem losonci Bánffy Dezsőt* — A király, és a közvélemény egy részének is Khuen-Héderváry Károly miniszterelnöki kinevezése volt a fő óhaja, ami csak az utolsó napokban hiúsult meg.
- 102 5—6 *Darányi Ignác tett igen érdekes leleplezéseket a Khuen-Héderváry-féle szereplésről* — A képviselő elmondta, hogy Khuen-Héderváry tanácskozott a szabadelvű párt több képviselőjével, és ennek folyamán a következő javaslatot tette: »Mínthogy a szabadelvű pártnak egyik programpontja a közigazgatás államosítása, ennek keresztülvitele megkönnyítésének érdekében szabad kezét kér arra, hogy a 67-es alapon álló pártoknak, melyek ezen reformot szintén programjukul vallják, azon időben és formában kereshesse közreműködését, melyet e célból legalkalmasabbnak tart, azon kijelentéssel, hogy ez nem történhetik sem az egyházpolitikai program és általában a szabadelvű irány rovására, sem pedig az 1867. kiegyezési törvények és azoknak 28 éven át adott értelmezésének és gyakorlatának kárára. T. Ház! Ez volt azon előterjesztés, melyet ama tanácskozáson a horvát ban tett és [.] senki sem volt, ki a 67-es alapon álló pártoknak együttműködését, a pártok közti közeledést ellenezte, vagy kifogásolta volna. [. . .] Hanem mindnyájan, akik jelen voltak, kivétel nélkül úgy találták, bármennyire óhajtják is a közeledést és együttműködést, de megfelelő előzmények és támpontok hiányában ezt, mint egy programpontot odaállítani, ily programszerű nyilatkozatot tenni, arra párthatározatot provokálni, nem volna célravezető. Mert az könnyen odamagyaráztathatnák, mintha a szabadelvű párt nem érezné magát elég erősnek arra, hogy önmagában is meg tudjon állani.« (KNapló i. h. 13. l.)
- 103 2 *debatter* — ügyes vitázó
- 103 6 *Ex abrupto* — rögtönözve, kapásból

ÚJ ELNÖK ÉS NEM ÚJ TÉMA

M *Pesti Hírlap. 1895. január 22., 17. évf. 22. sz. (1., 2. l.) A Tárca rovatban. Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A jan. 21-i ülésen megválasztották a képviselőház elnökét és al-elnökét Szilágyi Dezső és Berzeviczy Albert személyében. *Szilágyi Dezső* ígéretet tett, hogy pártatlanul, a nemzet érdekét szem előtt tartva fogja vigyázni az ülések rendjét. *Ugron Gábor* és *Madarász József* üdvözölte az elnököt. Ezután folytatódott a Bánffy Dezső bemutatkozó nyilatkozata feletti vita. *Bethlen Gábor* Sierbán román nemzetiségű képviselő előző ülésen elhangzott, a román nemzetiség hátrányos helyzetére utaló megállapításaira reflektált, cáfolva azokat. Kifejtette, hogy a szabadelvű pártnak azért, hogy megtartsa többségét, nem szabad megalkuvó paktumokat kötni a nemzetiségekkel. *Meltzl Oszkár* a szász nemzetiség nevében kijelentette, hogy az, ha egy új kormány bármely érdekcsoporttal, frakcióval érintkezésbe lép, szabványos dolog. Csupán az történt, hogy megkérdezték az új miniszterelnököt, egyetért-e a szász néppárt programjával, mire Bánffy megnyugtató választ adott. *Bánffy Dezső* ezt megerősítette, hozzátéve, hogy nem tartja helyesnek egy párt nemzetiségi alapon való szerveződését. *Herman Ottó* ebben a kérdésben egyetértett a miniszterelnökkel, majd a lezajlott kormányválság okát kutatva arra a következtetésre jutott, hogy Wekerlét azért lehetett ilyen egyszerűen »meneszteni«, mert polgári származású volt. Végül bejelentette bizalmatlanságát a kormánnyal szemben. *Asbóth János* szintén a válságról és annak okairól beszélt. *Ugron Gábor* kikelt a 67-es alap megváltoztathatatlanságának elve ellen. Rámutatott arra, hogy minden pártnak a nemzet érdekét és nem a pártérdekeket kell szem előtt tartania. Ezt az elvet a szabadelvű párt nem követi, ezért ő továbbra is a kabinet ellenfele marad. (KNapló 1892—96. 22. köt. 29—45. l.)

*

Szilágyi Dezső elnökké választása a karcolat központi témája. Szinte az egész ülés az ő szemüvegén keresztül érzékelhető. MK több írásában ábrázolta már a volt igazságügy-miniszter lenyűgöző és ellentmondásos alakját. A parlamenti ülés egyéb mozzanatait csak vázlatosan eleveníti meg, de azért minden lényeges eseményről tudomást szerezhetünk.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor
104	5 <i>grâce</i> — kecsesség, báj
104	14—16 <i>Szapáry Gyula . . . aki a közjogi alap védelmére első volt kész a maga külön zászlaját begöngyölgetni</i> — Szapáry Gyula 1894-ben kilépett a szabadelvű pártból.
104	16 [Szapáry] <i>Justh Gyulára szavazott</i> — Erre nincs utalás sem a KNaplóban, sem az újságokban.
104	24 <i>aritmetika</i> — számtan, a matematikának a valós számok körében végzett műveletekkel foglalkozó ága.
104	: 27 <i>Habemus papam</i> — a pápaválasztás eredménye bejelentésének

- Lap Sor
- formulája: »van pápánk«. Átvitt értelemben: »végre van vezetők».
- 104 38—39 Szilágyi még nem jöhetett, nem volt még átöltözve. — Szilágyi fekete díszmagyarban jelent meg az elnöki székben.
- 105 4—5 éppén az ország legnagyobb szónokát, legerősebb bírkózóját teszik bele az elnöki székbe — A Budapesti Hírlap így ír Szilágyi Dezső megválasztásáról: »Most az elnöki széket, ha tán nem a legnagyobb, de a legerősebb elme foglalta el, mely Magyarországon ismeretes. Hosszú gyakorlat, a szükséges ismeretek tömege az ítéletnek a villáméhoz hasonló gyorsasága és a kifejezés készsége állanak feladatához rendelkezésére. Ez nem háromágú, hanem százágú szigony.« (BH 1895. jan. 22. 2. l.)
- 105 8—9 munitió — itt: készlet
- 105 8 Kinizsi Pál — Mátyás király hadvezére, akit legendás ereje tett híressé
- 105 15 Csaba vezér — Csaba királyfi, Attila fia, a monda szerint, a Hadak útján vissza fog térni, ha népét veszély fenyegeti
- 105 22 fringia — széles pengéjű, nehéz szablya
- 105 26—27 Szilágyi belép, s fátrengető éljenzés mellett halad föl az emelvény lépcsőin. — Erről a KNapló is tanúskodik: »(Szilágyi Dezső elfoglalja az elnöki széket. Szünni nem akaró lelkesült éljenzés és taps a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)« (KNapló 1892—96. 22. köt. 30. l.)
- 105 39 prognosztikon — előjel
- 107 2—6 Herman Ottó megjegyzése Szécsen Antalra és Szilágyi Dezső elnöki megjegyzése. — A jelenet a KNapló szerint így zajlott: »Herman Ottó: . . . de megmozdultak és jöttek a nemzet kifejezett akarata ellenére latba vetni befolyásukat, és tették azt gróf Szécsen Antal vezérlete alatt, akiről mindnyájan tudjuk, hogy nyíltan kiszakította magát a nemzet kebeléből még a békés téren is, mert hiszen lemondott még az akadémiai tagságról is, (Zaj. Elnök csenget) ELNÖK: (Halljuk! Halljuk!) Kérem a t. képviselő urat, azt a súlyos vádat, hogy valaki a nemzet kebeléből kiszakította magát, kivált jelen nem lévő és a törvényhozás másik házához tartozó tag ellenében felhozni nem igazságos (Élénk helyeslés jobbfelől.)« (KNapló 1892—96. 22. köt. 34. l.)
- 107 10—12 Sierbán Miklós személyes kérdésben állott fel, de másról akart beszélni, így Szilágyi leültette. — Szilágyi valóban keményen kezében tartotta az irányítást. Sierbánt a következő szavakkal akadályozta meg, hogy beszédet tartson: »Kérem a képviselő urat, személyes kérdésben kért szót; (Igaz! Úgy van!) joga van személyes kérdésben felszólalni, joga van szavai értelmét helyreigazítani, de új beszédet tartania nincs joga. (Helyeslés.)« (KNapló, i. h. 37. l.)

M *Pesti Hírlap.* 1895. január 29., 17. évf. 29. sz. (1., 2., 3. l.) A Tárca rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülések helyett az új Ház-elnökről

A jan. 22—28-ig MK a Ház üléseiről nem írt ismertetést.

A jan. 22-i ülésen *Horváth Gyula*, *Batthyány Tivadar*, *Zay Adolf*, *Ugron Gábor*, *Horánszky Nándor*, *Bánffy Dezső* szólaltak fel. A tanácskozás fő témája a miniszterelnök és a szászok közötti megegyezés bírálata, az egyházpolitikai kérdések és a fúzió szükségességének elemzése volt.

A jan. 24-i ülésen *Wlassich Gyula* vallás és közoktatásügyi miniszter adta elő az egyházpolitikai kérdésekre és az oktatásügy fejlesztésére vonatkozó programját. Ehhez szólt hozzá *Kiss Albert* és *Polónyi Géza*. Mindketten támogatásukról biztosították a minisztert.

A jan. 25-i ülésen folytatódtak a közoktatásügyi költségvetéssel kapcsolatos tárgyalások. *Veres József* a magyar nyelv és magyar szellem megromlásáról szólt. *Papp Géza* a felekezeti iskolákat támadta mondván, hogy nem érvényesül eléggé bennük a magyar nyelv. *Bánó József* ellentétet látott a miniszterelnök és a kultuszminiszter egyházpolitikai fejtegetései között. Ehhez a megállapításhoz csatlakozott *Zichy Jenő* is.

A jan. 26-i ülésen tovább folytatódott az oktatásüggyel kapcsolatos vita. Az iskolák államosításával és a tanfelügyeleti rendszerrel kapcsolatos véleményének adott hangot *Tuba János*, *Kovács Albert*, *Pulszky Agoston*.

Jan. 28-i ülésen folytatódott a közoktatási tárca költségvetésének vitája. *Sághy Gyula* a katolikus autonómiáról, a népoktatási törvény revíziójáról, a középiskolai latin nyelv tanításának javításáról és egy harmadik egyetem felállításának szükségességéről szólt. *Kammerer Ernő* a középiskolai oktatáson belül a rajzoktatás, az iparművészeti szakoktatás javításáról beszélt. *Okolicsányi László* elsősorban a katolikus autonómia ügyével, majd a népoktatási törvénnyel foglalkozott, sürgette a tanítók képeztésének szigorúbbá tételét. *Hock János* élesen bírálta *Wlassics Gyula* miniszter programbeszédét, azt állítva, hogy a miniszter beszédében nem érezte a hozzáértést, és elvtelen akkor, mikor a főrendiházzal mindenáron békét akar. *Wlassics Gyula* válaszában visszautasította ezeket a rágalmat. (KNapló 1892—96. 22. köt. 45—164. l.)

*

Napok óta meglehetősen részvétlenség mellett folyt a közoktatásügyi tárca költségvetési vitája. *Sághy Gyula* beszédét például csak 46 képviselő hallgatta. Az ezt megelőző üléseken MK vagy nem volt jelen, vagy semmi megörökítésre méltó momentumot nem talált. Ezért kedvenc témájához, Szilágyi Dezső jellemzéséhez fordult. A volt igazságügy-minisztert írónk már többször megjelenítette színesnél színesebb fordulatokkal telt karcolataiban. Minden alkalommal szinte drámai hősként elevenítette meg, nem hallgatva el rossz tulajdonságait sem. Legáldásosabb tulajdonságá-

nak szónoki erejét tartotta. A jelen karcolatban azt bizonyítja, hogy Szilágyi akkor is hatalmas erővel, tekintéllyel és ráhatás képességgel bír, ha szónoklási lehetőségeitől megfosztva a Ház elnöki székében ülve a rend fenntartása a feladata.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
108	14	[Szilágyi Dezsőt] <i>a nemzet ... mind két kezével fölvetve, s úgy emelte oda.</i> — MK itt arra utal, hogy a Wekerle-kormánnyal együtt Szilágyi Dezsőt is menesztette a király. Ő egyébként sem volt kívánatos a korona szemében, mert az egyházpolitikai kérdésekben évek óta radikális nézeteket vallott.
108	: 29—30	<i>Ma kétségkívül Magyarországnak ő a legérdekesebb és legnépszerűbb embere.</i> — Szilágyi Dezsőt a képviselőház elnökévé választották. Erre utalás ez a megjegyzés.
109	3—4	<i>A biztonság, mellyel a Ház fölött uralkodik, oly rendkívüli, hogy szinte megdöbbenő.</i> — A volt igazságügy-miniszter elnökként a K.Napló tanúsága szerint valóban nagy erélyről és határozottságról tett tanúságot már az első ülések alkalmával is, amikor az új kormány bemutatkozása nyomán nagy nyugtalanság uralkodott a teremben.
109	4—6	<i>Mintha a gondviselés ülne ott az emelvényen Molnár Antal és Bartók között.</i> — Molnár Antal és Bartók Lajos a Ház jegyzői voltak.
109	38	<i>delirium</i> — itt: elragadtatás, lelkesültség
110	1	<i>enthusiazmus</i> — elragadtatás, lelkesedés
110	6	<i>applikál</i> — alkalmaz
110	5—7	<i>ha Szilágyi applikálva lett volna a II. Endre udvarában. Akkor nem történik az a bűn.</i> — A Bánk bánról van szó.
110	11—12	<i>I. Ulászló sem szegte volna meg a töröknek adott esküt ... és elmarad Várna</i> — 1444. júliusában I. Ulászló 10 évre szóló békét kötött Törökországgal, amit később a pápa biztatására megszegett és hadjáratot kezdeményezett a török ellen, ami 1444. nov. 10-én Várnánál I. Ulászló vereségével, sőt halálával végződött.
110	13	<i>in floribus</i> — virágjában, legjobb állapotában.
111	6	<i>fúria</i> — itt: dührohám.

SZILÁGYI-LÁZ [II.]

M *Pesti Hírlap. 1895. január 30., 17. évf. 30. sz. (8. l.) A Napi hírek rovatban. Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A nyomda ördöge

A jelen kiegészítés az előző *Szilágyi-láz* c. karcolat — feltehetően szedéshibából — kimaradt öt bekezdését közli. E sorok helyét nem jelöli meg pontosan, csak tematikusan jelzi, hogy az előző napi karcolatnak a történelmi »visszatekintést« tartalmazó részébe illik. Ezt a helyet csak feltehetőleg, hogy az előző karcolat 110 : 12—13¹ sora közé lenne illesztendő. Ezt az támasztja alá, hogy MK a történelmi visszapillantásban kronológikus sorrendben halad, az itt megemlített két mozzanat időrendben a karcolatban közzétettek után következnek. E bizonytalansági tényezők miatt, továbbá a bevezető és berekesztő sorok jellegzetes fordulatai miatt is, a kiegészítést az előző napi cikk után közöljük.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
112	6—7	<i>Az aradi, ónodi országgyűléseken semmi sem lett volna a koncolásokból</i> — 1707-ben az ónodi országgyűlésen, miután II. Rákóczi Ferenc fejedelem leleplezte a Turóc vármegyei nemesek által szervezett összeesküvést, az országgyűlés résztvevői felkoncolták Rakovszky Menyhért és Okolicsányi Kristóf turóci követeket.
112	15	<i>A vitam et sanguinem</i> — Az 1741-i pozsonyi országgyűlésen a rendek e kiáltással ajánlották fel a királynőnek védelmüket. A karonülő gyermek — a későbbi II. József — jelenléte történelmileg nem bizonyított.

AZ ÚJ MINISZTEREK

BEVEZETÉS

- M** I. *Pesti Hirlap. 1895. február 1., 17. évf. 32. sz. (1., 2. 1.)* A Tárca rovatban. Névjelzés nélkül.
II. *Hi. 17. köt. = Jk 49. köt. Karcolatok. Politikai karcolatok és jellemrajzok 1892—1906.* Bp., 1917. 27—30. l.

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

A parlamenti ülések helyett a kabinet bemutatása

A január 29., 30., 31-i ülésen tovább folyt a közoktatásügyi tárca költségvetési vitája. Ezekről az ülésekről MK nem írt tudósítást. Az ülések témája az általános oktatási reform, a kiseddóvás kérdései, a harmadik egyetem szükségessége, a pedagógusképzés színvonalának emelése, a katolikus autonómia, a papképzés, kultúrpolitikai kérdések, és a kultuszminiszter hozzá nem értése volt. A felsorolt problémáknak *Hévízy János, Berzeviczy Albert, Batthyány Tivadar, Thaly Kálmán, Bartók Lajos, Márkus József, Dégen Gusztáv* és *Wlassics Gyula* voltak jelentősebb szószólói. A jan. 31-i ülésen befejeződött a tárca költségvetési tárgyalása. (KNapló, 1892—96. 22. köt. 164—238. l.)

Bánffy Dezső kinevezését a közvélemény vegyes érzelmekkel fogadta. Általában alkalmatlannak tartották, és átmeneti megoldásnak vélték. Maga a király eképp nyilatkozott Kálnoky külügyminiszternek küldött táviratában: »Más választás sajnos nem maradt, mint Bánffy, aki a párt támogatását élvezi. Bármennyire nem kielégítő megoldás legyen is ez, pillanatnyilag nincs más.« (Ferenc József távirata Kálnokynak, 1895. jan. 11. OL Pápay hagyaték Karton 24. idézi: Magyarország története. 7. köt. 1890—1918. Szerk. Mucsi Ferenc. 149. l.)

Bánffy kabinetjét nem az addigi vezéregyéniségekből állította össze, hanem a politikai életben második garnitúráként szereplő, vagy csaknem ismeretlen egyéniségeket hívott meg kormányába. Ez a körülmény tovább növelte a kormánnyal szemben meglévő bizalmatlanságot és gúnyolódó hajlamot. Bizonyításul álljon itt a korabeli napi sajtóból néhány idézet: »Jókai megírta a leaotungi emberkék meséjét. [...] Volt Leaotungban egy patak, melynek csodás vize azt, aki benne megfürdött, oly kicsivé törpítette, hogy akkora lett, mint gyermekszoba ólomkatonája. [...] Gyönyörű mese volt ez, vagy talán nem is volt egészen mese, s mikor ma a költő bement a Házba és szemét a miniszterek félkörére vetette, bizonyára megdöbbenve sutogta: Nini, a leaotungi emberkék! Úgy van a leaotungi emberkék kiszálltak a Jókai meséskönyvéből. A nagy egyházpolitikai földrengés Leaotungot elzárta a világtól, s a bölcs kormányzó sóhajtvá nézett Wekerlére, Szilágyira meg társaira. [...] Hopp be veletek a törpék vizébe! A Wekerle-kabinet óriásait bemártották a vízbe és mikorra kihúzták, átváltak a Bánffy-kabinet emberkéivé. [...] Rettenetes hahota tört ki az ellenzéken az epigonok menete láttára. Soha ilyen árva társaság át nem vonult azon a históriai téren ekkora teherrel a hátán. Torzsképe a régi kormánynak, szomorú árnyéka minden más uralomnak.« (BH, 1895. jan. 20. 6. l. A bemutató.) A BH ugyanebben a számában beszámol az országgyűlés eseményeiről: »Sivár napja a magyar parlamentarizmusnak január 19-ike, mikor a Bánffy-kormány magát bemutatta. Csupa tüntetés, de nem kitüntetés. [...] Az elnöki bejelentések vége felé a miniszterek helyett belépett magában *Tisza* Kálmán. Ekkor tört ki az izgatottság először, erős *hocholással* ... A szabadelvű párt vezérének, válság intézőjének, a Bánffy-kabinet atyjának szóltak a hochok. [...] Két perc múlva beléptek a miniszterek egyenkint, Bánffy Dezső nyomában. Amint az ellenzék megpillantá őket, gúnyos nevetésben tört ki, amely elnyomta a tisztaisták éljenzését. (i. h. 2. l. Országgyűlés.)« »A Bánffy-kormány olyanformán kezdi pályafutását a képviselőházban, mint ahogy más kabinetek végezni szokták ... Az ülés főmozzanata az volt, hogy miképpen bánt a Ház az új kormánnyal. Ha egy mondatot keresünk rá, azt kell mondanunk, hogy úgy bánt vele, mintha nem venné komolyan.« (i. h. 1. l. »Az első fellépés«)

Az új kormány többször hangoztatta, hogy követni szeretné a leköszönt kabinet célkitűzéseit. Ennek túlzott hangoztatása is gúnyolódásra adott okot: »Azt mondta Wlassics miniszter, hogy az egyházpolitikai törvényalkotások terén a főrendi tárgyalásra váró javaslatokon csak oly módosításokat fogad el és támogat, amelyeket az eltávozott Wekerle-kabinet *nagyjai is elfogadnak*. Ebből a kijelentésből most már lehetetlenség más következtetni, mint hogy Wlassics Gyula és társai voltaképp nem is a

korona kinevezése folytán, hanem mint az *eltávozott kabinetnek a miniszteri székekbe ültetett exponensei* csinálják a magyar kultúrpolitikát.« (BH, 1895. febr. 1. 2. I. Országgyűlés.)

A BH január 17-i számának vezércikke némi előlegezett bizalmat is szavaz az új minisztereknek: »Az új minisztereknek, akik nagyrészt váratlanul, a helyzet fonákiságából jutottak nagy állásukba, s kikben egyelőre inkább a vállalkozás merészsége tűnik fel, semmint a rátermettségük — ezentúl lesz a feladatuk, hogy az ország kedvező véleményét a maguk részére hódítsák.«

MK karcolatában a fent bemutatott hangulatot, hangulathullámzást érzékelteti. Míg Jókai az új minisztereket törpékké változtatott emberkéhez hasonlítja, itt a nem túl hízelgő kis fazekak és bögrék képében jelennek meg. Ezt a dehonesztáló hasonlatot igyekszik enyhíteni azzal, hogy végeredményben senkiről sem lehet tudni ki rejtőzik benne, és a 67-es nagynak hitt államférfiak közül is csak Andrassy tündöklök még mindig. Ezért inti türelemre az olvasót, és tesz ígéretet az új kabinet bemutatására.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
113	9—12	<i>Széll Kálmán . . . magát képzeletben kedves szimentali állattjai közé ringatja . . . — Széll Kálmán rátóti birtokán mintagazdaságot létesített, híres szarvasmarha tenyészeté volt.</i>
113	15—18	<i>Tisza Kálmán inkább a folyosón fecseg, ahelyett, hogy a teremben aktívan részt venne az ülésen. — Érdekes mozzanat, hogy MK úgy látja kár, hogy Tisza nem folyik bele eléggé az ügyekbe. Ugyanakkor az ellenzék szerint minden bajnak és válságnak az ő túlzott befolyása az oka.</i>
113	37—38	<i>úgy ahogy Héderváry Kont vagy Hunyadi László idejében volt</i>
114	1	<i>divatban . . . leültetni a fejeiket — Héderváry Kont István Nagy Lajos király halála után trónörökösei ellen fordult. Csellel elfogták, 32 hívével 1393-ban Budára vitték és társaival együtt a Szent György téren lefejezték. A trónját féltő V. László minden törvényes formaságot mellőzve 1467. márc. 16-án lefejeztette Hunyadi Lászlót.</i>
114	: 21—22	<i>Nem kicsinek tetszett-e Baross Gábor, mikor Tisza államtitkáru lett Kemény Gáborhoz? — Baross Gábor 1883 márciusában lett a közlekedésügyi minisztériumban államtitkár, de MK állítása csak részben igaz, mert Baross nem teljesen ismeretlenül került e posztra, hiszen 1875-től tagja volt a parlamentnek, elnöke volt a közoktatási bizottságnak, fontos kereskedelmi szerződések parlamenti előadója volt. MK A tegnap és a ma c. karcolatában mutatta be olvasóinak az új államtitkárt. (Krk. 67. köt. 39—42. l.)</i>
114	22—23	<i>Pedig ugyancsak kicsihez tette. — Kemény Gábor, báró előbb földművelésügyi (1878—82) majd 1882—86 között közmunka és közlekedésügyi miniszter volt. Közlekedési minisztersége idején MK több ízben megcsipkedte tevékenységét karcolataiban.</i>

Lap Sor

- 114 : 23—25 *Gondolta-e valaki, hogy egy nemzeti vezéralak rejlik gróf Csáky Albinban, midőn először ült le arra a székre, amelyet most Wlassics nyom* — Csáky Albin, gróf Trefort Ágoston halála után, 1888 szeptemberében vállalta el a vallás- és közoktatásügyi miniszteri funkciót. Határozott liberális politikája az elkeresztelési rendelet kiadásában (1891) és a polgári házasság és a vallás-szabadság kérdésében éveken át folyó harcban többször megmutatkozott.
- 114 : 28 *epitheton* — jelző
- 114 : 39 *lázsiás tallér* — népies neve a koronás talléroknak, melyek II. József, II. Lipót és I. Ferenc korában Bécsben, Kőrömbányán, Milánóban s más pénzverdekben, eredetileg Brabant és Flandria számára készültek, a rendes osztrák tallérnál két grammal voltak súlyosabbak, ezért értékesebbek voltak, innen nevük az olasz l'agio-ból.
- 115 2 *Csak az egy Andrassy tündöklük ki* — Andrassy Gyula 1867 után az első miniszterelnök 1871-ig, 1871—1879-ig a Monarchia külügyminiszteri tisztségét töltötte be.
- 115 9 — *Itt ül a Tisza a nyolc trnokával!* — Ez a fordulat MK korábbi karcolataiban több ízben felmerült.
- 115 11—12 (Szilágyi) *ellenzéki képviselő korában* — Szilágyi Dezső 1875-ben szabadelvű párti képviselő, 1877-ben kilépett a pártból, és az egyesült ellenzék vezéralakja lett. 1886-ban kivált az ellenzékéből, és 1889-ben újra a szabadelvű párt tagja lett.
- 115 18 *grand vin* — híres bor

AZ ÚJ MINISZTEREK

LUKÁCS LÁSZLÓ PÉNZÜGYMINISZTER

- M** I. *Pesti Hírlap. 1895. február 2., 17. évf. 33. sz. (1., 2., 3. 1.)* A Tárca rovatban. *Második közlemény alcímmel.* Névjelzés nélkül.
- II. *Hi. 17. köt. = 7k 49. köt. Karcolatok. Politikai karcolatok és jellemrajzok. 1892—1906. Bp., 1917. 31—36. l.*

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti. Megjegyezzük, hogy a Hi sajtó alá rendezésekor Rubinyi Mózes a karcolatot záró három bekezdést (119 : 37—32) az egykorú aktualitás elvesztése miatt kihagyta a kötet szövegéből.

Miniszter-portré — az érdektelen parlamenti ülésről szóló beszámoló helyett

A febr. 1-i ülés napirendjén különben a vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetésének részletes tárgyalása volt. *Herman Ottó* szólt a harmadik egyetem felállításának szükségességéről, *Dégen Gusztáv* az érrettségi vizsgák megszigorítását és az egyetemi hallgatók elé állított követelmények emelését kívánta, *Hortoványi József* a harmadik egyetemet Pozsony-

ban szeretne volna látni, Szederkényi Nándor a reálistanok kifejlését kérte, Pécsey Tamás és Zay Adolf azt javasolta, hogy ahol szükséges, a lelkészek is végezzenek népoktatást. Szó volt továbbá arról, hogy miből finanszírozzák Kossuth Lajos iratainak megvásárlását. (KNapló 1892—96. 22. köt. 238—266. 1.)

Az eddig jelentéktelen pénzügyminisztériumi államtitkár, Lukács László kinevezése beleillett Bánffy-nak az új kabinettel kapcsolatos elképzelésébe. Az új miniszterelnök ugyanis nem a legismertebb politikusok köréből nevezte ki minisztereit.

MK írásában ügyesen rajzolja meg az új pénzügyminiszter kép-mását. Bevezetőként szürke, beteges, gyenge embert ábrázolva, egyre pozitívabb tulajdonságokkal ruházza fel, végül a szerény külső mögött meghúzódó hatalmas és biztos szakmai tudás megcsillantásával örömmel üdvözli kinevezését, és egyben elismerően veszi tudomásul, hogy az új vezetés e belső értékeket mindenféle protekció nélkül is észrevette és jutalmazta.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 116 12—13 *ebben a morgásban azonfelül, hogy híven kifejezte a közhangulatot* — Lukács László kinevezését, akárcsak az egész Bánffy-kormányt mindenki ideiglenesnek hitte. »Lukács László beteges, nyugalomra vágyó ember, ő Wekerle kérésére lesz pénzügyminiszter az átmeneti kabinetben, mint ennek helytartója, hogy a valuta és adókérdésekben az ő politikáját folytassa, s amikor Wekerle visszakérül, az ügyeket rendben találja. Hiszen akkor Lukács Lászlónak vagy más tárca, vagy egyéb elismerés fog jutni.« (BH, 1895. jan. 14. 1—2. 1.)
- 116 15 *kardinalis* — alapvető, sarkalatos
- 116 20—22 *a Lukácsok éppoly szerencsések, mint a Szmracsányiak.* — Tréfás célzás arra, hogy a Lukács név gyakorta fordult elő, hiszen az előző kereskedelmi miniszter neve is azonos volt. Szmracsányi néven szerepelt ebben az időben Szmracsányi Lajos egri érsek, a MTA ig. tagja, Szmracsányi Miklós művészettörténeti író.
- 116 : 22—23 *Lukács György államtitkár volt.* — Lukács György 1861-től Nagyvárad polgármestere volt, 1875-től miniszteri tanácsos, 1885-ben pedig belügyminiszteri államtitkár lett.
- 116 23—24 *Lukács Béla lett kereskedelmi miniszter.* — Lukács Béla a MÁV elnök igazgatója, majd kereskedelmi minisztériumi államtitkár lett, 1892-től 1895-ig kereskedelemügyi miniszter a Szapáry-és a Wekerle-kormányban.
- 116 31—32 *mezei szavazatok, amelyeket a wépp telegrammja ránt be a padokba időről időre.* — E megjegyzés arra utal, hogy voltak olyan képviselők, akik csak akkor jártak az ülésekre, ha szavazatukra szükség volt.
- 117 3 *Aranybányái vannak* — Lukács László 1877-ben átvette apja ércbányáinak vezetését.

Lap	Sor	
118	7	(<i>Neményi írta egy cikkében</i>) — Neményi Ambrus ezekben az években a Pester Lloyd munkatársa volt. Lehet, hogy e német nyelvű újság egyik tárcájában szólt Lukács Lászlóról, de ismerve MK karcolatírói eszköztárát, csak tréfás tekintélyelvként hivatkozott Neményinek egy soha sehol meg nem jelent fordulatára.
118	19	<i>A Tisza sasszeme kellett, hogy fölfedezze.</i> — Tisza Kálmán 1887-ben pénzügyi szakértőnek hívta meg Lukács Lászlót a Pénzügyminisztériumba miniszteri osztálytanácsosi rangban. 1888-ban tanácsos lett.
118	33	<i>Wekerle államtitkárul vette maga mellé.</i> — Lukács Lajos 1893-ban lett pénzügyi államtitkár Wekerle miniszterelnöksége és pénzügyminisztersége idején.
119	18—20	Lukács László utódja lett Duscheknek. — Duschek Ferenc 1849. máj. 2-án Szemere Bertalan kormányának pénzügyminisztere lett. Követte a kormányt Szegedre is. A világségi fegyverletétel után osztrák fogságba került, és kiszolgáltatta a kormány irattárát és a hadikincstárát.

AZ ÚJ MINISZTEREK

DÁNIEL ERNŐ KERESKEDELMi MINISZTER

- M** I. *Pesti Hírlap. 1895. február 6., 17. évf. 37. sz. (1., 2. 1.)* A Tárca rovatban. *Harmadik közlemény* alcímmel. Névjelzés nélkül.
- II. *Hi. 17. köt. = Jk 49. köt. Karcolatok. Politikai karcolatok és jellemrajzok. 1892—1906.* Bp. 1917. 36—39. l.
- A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

A parlamenti ülések helyett a kereskedelmi miniszter személyéről

Az előző két ülésről MK nem írt beszámolót. A febr. 4-i ülésen a közoktatásügyi költségvetés keretében a Zeneakadémia tételt tárgyaltak. A vitában felszóltak: *Kammerer Ernő, Szederkényi Nándor, Fenyvessy Ferenc, Bartók Lajos, Thaly Kálmán, Ugron Gábor és Eötvös Károly.* Tárgyaltak még a festészeti mesteriskola és az egyházi célokra fordítandó összegekről. Felszóltak: *Thaly Kálmán, Sághy Gyula, Pulszky Ágoston.* A nyugdíjakról szóló vitában *Veres József* és *Thaly Kálmán* szerepelt. Ezután viharos jelenetek közepette a Ház megszavazta az indemnity-törvényt. (KNapló, 1892—96. 22. köt. 267—297. l.)

Febr. 5-én az országgyűlés az 1895-ben kiállítandó újoncok megajánlásáról szóló törvényjavaslatot, a közös hadseregtől a honvédség állományába történt tisztí áthelyezésekről, a hadseregben előforduló gyakori öngyilkosságról tárgyalt. A vitában részt vettek: *Tóth János, Tóth Aladár, Lits Gyula, Nagy István, Fejérváry Géza és Ugron Gábor.* (KNapló, 1892—96. 22. köt. 298—318. l.)

*

A kereskedelmi miniszteri tárca az utolsó percig betöltetlen maradt. A korabeli lapok szerint több jelölt volt erre a tisztségre, és kezdetben Dániel Ernő neve nem is merült fel. A BH ezt írta: »A kereskedelmi tárca vezetőt cseréli, miután Bánffy báró és az eddigi kereskedelmi miniszter, Lukács Béla közt nem olyan a viszony, amely valószínűvé tenné az egy minisztériumban való együttműködésüket. A kereskedelmi tárcát a volt belügyminiszternek, Hieronyminek ajánlották fel, aki azonban vonakodik elfogadásától, s úgy látszik, többre tartja az új gőzhajós társaság elnöki tisztlét.« (BH, 1895. jan. 12. 2. 1.) Egy nappal később is bizonytalannak tűnik a helyzet: »A kereskedelmi minisztériumnak még mindig nincs gazdája. Hieronymi egyáltalán nem hajlandó a kereskedelmi tárca vezetését elfogadni [...] a kereskedelmi tárcát pedig melyre Batthyány (Lajos) gróf szintén jelölt, Ludwigh Gyula államvasúti igazgatósági elnöknek fogják felajánlani.« (BH, 1895. jan. 13. 2. 1.) A BH tudósít, hogy már minden tárcát sikerült betölteni, és most először találunk utalást Dániel Ernőre. »Ekként csak a kereskedelmi tárca marad még hátra, amelyre nézve Bánffy báró még mindig tárgyalásokat folytat Hieronymival. E tárgyalások meghiúsulása esetére Dániel Ernő képviselő van kiszemelve.« (BH, 1895. jan. 14. 2. 1.) »Bánffy Dezső báró ma felkérte Dániel Ernő képviselőt, venné át a kereskedelmi tárcát és Dániel képviselő ezt el is fogadta.« (BH, 1895. jan. 15. 2. 1.)

MK is felteszi a kérdést — noha tréfás formában —, hogy miért is lett Ő miniszter, és miért éppen kereskedelmi miniszter? Ki tudja. De reméli, hogy működése olyan békés és sima lesz, mint a modora.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
120	1	<i>A közéletben kétféle Dánielek mozognak.</i> — Léteztek ékezet nélküli Dánielek is. Pl. Daniel István, aki Vargyason született, 1684—1774-ig élt.
120	: 3	<i>primipilus</i> — lófő. Székely nemesi rang.
120	: 3	<i>gügyü</i> —hivatásos vagy alkalmi házasságközvetítő
120	: 6	<i>serenissimus</i> — őfensége régies alakja
120	: 22	<i>burkus</i> — porosz, de MK német anyanyelvűek megnevezésére is használta
120	: 23	<i>panganét</i> — szurony (régies)
120	: 28	<i>prepotencia</i> — itt: bántó magabiztosság
121	: 2	<i>aranyban dolgozik</i> — Dániel Ernő a szabadelvű párt pénzügyi és gazdasági szakértője volt.
121	11—12	[Dániel Ernő] <i>egy pár, mindig a nemzetgazdaság terén mozgó beszédével, kivált mint elbádo, mindig a színonal fölött maradt.</i> — Dániel Ernő 1884-től volt a parlament és a pénzügyi bizottság előadója. E tizenkét év alatt MK mindössze kétszer említette meg nevét karcolataiban: 1887-ben annyit szólt róla, hogy »katonás, rövid szavakban ajánlták a javaslat elfogadását« (Krk 74. köt. 107. l.) és 1894-ben csupán annyit jegyzett meg MK, hogy »Dániel Ernő szép beszédét már moha fődí.« (Krk 83. köt. 73. l.)

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1895. február 9., 17. évf. 40. sz. (1. l.)* A Tárca rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A febr. 6-i és 7-i üléseken, amelyekről MK nem írt tudósítást, a honvédelmi tárca költségvetését tárgyalták. Hosszabb vita csak az újonctöbblet kitaníttatásához szükséges 600.000 frt. többletköltség megszavazása körül volt. Ez ugyanis azt jelentette, hogy a költségvetés évek óta először újra deficitessé lett. (KNapló 1892—96. 22. köt. 318—360. l.)

A febr. 8-i ülésen az igazságügyi tárca költségvetésének vitáját kezdték meg. *Latkóczy Imre* pénzügyi előadó általánosságban ismertette a költségvetést. Azután *Erdélyi Sándor* igazságügy-miniszter mondta el programbeszédét, rámutatva arra, hogy a Szilágyi Dezső által megkezdett és bevégzett reformmunkálatokban, mint államtitkár, maga is részt vett, így azokon változtatni nincs szándékában. Bejelentette, hogy még ez évben beterjeszti az örökösödési és végrehajtási eljárásról, a perrendtartásról, a kamatláb leszállításáról, a kereskedelmi jog reformjáról szóló törvényjavaslatokat, életbe lépteti az új házassági jogot. Ígérte a börtönrendszer fejlesztését. *Kemény Pál* a szélsőbal részéről bírálta a fent elhangzott programot. Egyik fő hibájául rótta fel, hogy a szegényebb, jogkereső réteg dolgának könnyítéséről nem gondoskodik, mivel az illetékek túl magasak. A bírák felkészületlenségét kifogásolta. Határozati javaslatot nyújtott be a polgári törvénykönyvek, katonai büntetőtörvénykönyvek és a hitbizományok korszerű rendezésére vonatkozóan. *Issekutz Győző* kritizálta az igazságügyi programot Kemény Pállal egyetértésben. Egy törvénytészi tárgyaláson tapasztalt visszaélés tükrében ecsetelte az igazságszolgáltatási rendszer visszasságait. Majd határozati javaslatot nyújtott be a sajtótörvény módosítása ügyében. *Horváth Gyula* ellenezte a sajtótörvény módosítását, mert nem tartotta megfelelőnek a körülményeket erre. *Sághy Gyula* az egységes magánjogi kódex megalkotását sürgette, bírálta Szilágyi Dezsőt, hogy minisztersége idején a magánjogból a házassági jogot kiszakítva, csak ezzel foglalkozott. (KNapló, 1892—96. 22. köt. 361—388. l.)

*

MK karcolata bevezetőjében humoros fordulattal ábrázolja a képviselők megkönnyebbülését, látván, hogy az elnöki székben nem Szilágyi Dezső ül. Ezután megdöbbenéssel tapasztalják, hogy a Ház elnöke a pad-sorokban foglal helyet. A Házban ugyanis az igazságügyi tárca költségvetését kezdték tárgyalni. A BH így indokolja ezt a szokatlan tény: »Mint értesülünk, a képviselőház elnöke, Szilágyi Dezső, eme tárgyalás alkalmával le fog szállani az elnöki székből, s a tanácskozással vezetését Berzeviczy Albert alelnöknek engedi át. Előrelátható ugyanis, hogy az utóbbi évek igazságügyi reformjai, esetleg egyes igazságügyi adminisztratív rendszabályok is a vita folyamán bírálat alá vételnek, s Szilágyi Dezső szemé-

lyesen óhajt választ adni az ellenzéki szónokok ide vonatkozó észrevételeire.« (1895. febr. 6. 2. 1.)

Továbbiakban az írás követi a meglehetősen monoton, unalmas hangulatú ülés eseménytelenségét.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
122	1—5	A képviselők megkönnyebbülve látták, hogy az elnöki székben nem Szilágyi ül. — Szilágyi a képviselők között foglalt helyet, mert az igazságügyi tárca költségvetésével kapcsolatban felmerülő kérdésekre maga akart válaszolni. Ld. fentebb.
122	12	<i>Minden szónok csak örülhet, ha nem Szilágyi az elnök.</i> — Utalás arra, hogy Szilágyi szigorú elnök volt, kérlelhetetlenül rendreutasított mindenkit, aki a szabályzattól eltért.
123	6—8	<i>Isten mentis erről a helyről, még most, ahol mennydörgött és villámlott ezeldőt, egy úgynevezett »nagyobb igényű« beszédet tartani.</i> — Erről a helyről egykor Szilágyi Dezső tartott »nagyigényű« beszédeket. Erre utal MK.
123	14—15	<i>si fractus illabatur orbis.</i> — Idézet Horatius: Ódák harmadik kötetéből: Si fractus illabatur orbis! Impavidum ferient ruinae. — Ha romba dől is a világ, rettenthetetlenül fog omladékin állni.
123	20—21	<i>Hát egyszer csak, uram fia, fölhasan a nagy éljen a jobboldalról.</i> — Ennek a KNaplóban nincs nyoma. Írónk valószínűleg hangulatkeltés céljából alkalmazta e motívumot.
123	27	<i>Wlassicsot éljenzik a tegnapi győzelemért.</i> — Wlassics Gyulát febr. 7-én Csáktornyan választották szabadelvű párti képviselővé 1280 szavazattal, míg ellenfele a néppárti Major Ferenc 1220 szavazatot kapott.
123	31—32	<i>a budapesti törvényszéknek a Pesti Napló házkutatásra vonatkozó ítéletét</i> — A Pesti Napló 1893-ban közzé tette azokat a táviratokat, melyeket a külügyminisztérium és a magyar földművelésügyi miniszter váltottak a takarmánykiviteli tilalom ügyében. A táviratokat a földművelésügyi minisztérium egyik díjnoka Oszoly Géza vitte el az újság szerkesztőségébe, ahol 15 ft. jutalmat kapott. A budapesti büntetőtörvényszék megbízta Czárán István központi vizsgálóbíró, hogy kutassa át a PN szerkesztőségét, s szerezzze meg az eredeti kéziratot, hogy így fény derüljön arra, hogy ki árulta el a hivatalos titkot. Így került sor arra, hogy ifj. Ábrányi Kornél, aki akkor a lap főszerkesztője volt, s képviselői immunitásának, s a sajtószabadságnak megsértését látta ezen eljárásban, a vizsgálóbíró ellen szegült, és állítólag pisztolyt is fogott rá. Később Ábrányi állítása szerint az nem pisztoly volt, hanem egy szivarvágó. Másfél évig tartó vizsgálat után Ábrányi Kornélt bűnpártolás és hatóság ellen való erőszak miatt vád alá helyezték, és 8 havi börtönrre s három évi jogvesztésre ítélték. (Ld. BH, 1895. febr. 5. 9—10. 1.) Issekutz részletesen foglalkozott ezen ügygel, s Horváth Gyula azt helytelenítette.

Lap	Sor	
124	3—6	Sághy Gyula hozzászólásának elmaradásáról. — Ez az állítás nem felel meg a valóságnak, mert a KNapló tanúsága szerint Sághy Gyula elmondta hosszadalmas felszólalását.
124	5—6	arkánium — titkos szer, csodagyógyszer

AZ ÚJ MINISZTEREK

ERDÉLY SÁNDOR IGAZSÁGÜGY-MINISZTER

- M** I. *Pesti Hírlap*. 1895. február 10., 17. évf. 41. sz. (2., 3. l.) A Tárca rovatban. *Negyedik közlemény* alcímmel. Névjelzés nélkül.
 II. *Hi 17. köt.* = *Jk 49. köt. Karcolatok. Politikai karcolatok és jellemrajzok. 1892—1906.* Bp., 1917. 39—44. l.
 A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

Az új igazságügy-miniszter

A febr. 9-i ülésen, melyről MK nem írt ismertetést, tovább tárgyalták az igazságügyi tárca költségvetését. *Polónyi Géza* bírálta Szilágyi Dezső működését. Élesen elítélte a házassági jog gyors keresztülvételét, és hangoztatta a magánjog kodifikációjának szükségességét. *Jellinek Artúr* védelmébe vette Szilágyit a támadásokkal szemben. *Mérey Lajos* megvádolta Szilágyit, hogy érdemtelenül nevezte ki Zsitvayt táblabíróvá. Ezután *Szilágyi Dezső* személyes megtámadtatás címén kért szót, és vitába szállt Polónyival, aki azelőtt nagyon sürgette a házassági jog megalkotását. Visszautasította azt a vádat, hogy a kinevezéseknél igazságtalanul járt volna el. (KNapló, 1892—96. 22. köt. 389—416. l.)

*

Szilágyi Dezső lemondása után Teleszky István volt igazságügyi államtitkár neve merült fel. A BH így írt erről: »Gazdát cserél az igazságügyi minisztérium is Teleszky István és Czorda Bódog a kandidatúsok; Teleszkyben nem lévén hajlandóság, valószínű, hogy Czorda lesz az új igazságügy-miniszter.« (BH, 1895. jan. 12. 2. l.) Teleszky visszalépése után azonban Erdély Sándor államtitkár került a miniszteri székbe. Ez a fordulat meglepte a közvéleményt, mert az új miniszter eddig semmivel sem tűnt ki a politikai berkekben. Bizonyosságul idézzük a BH kissé ironikus hangú cikkét: »Lukács László [...] Wekerle kérésére lesz a pénzügyminiszter az átmeneti kabinetben, mint ennek helytartója, hogy a valuta és adókérdésekben az ő politikáját folytassa, s amikor Wekerle visszakerül, az ügyeket rendben találja. Hasonlóképpen Szilágyi Dezső *Erdély Sándort*, államtitkárját ülteti a maga karosszékebe, de nem, mintha újra miniszter akarna lenni, hanem, hogy ez neki egyházpolitikáját az ő intenciói értelmében folytassa és végrehajtsa. Erdély pedig új válság esetén kúriai tanácselnökséget kap.« (BH, 1895. jan. 14. 1—2. l.) Néhány nappal később a BH vezércikkében így kommentálja az új kabinet megalakulását: »Az új miniszterek, akik nagyrészt váratlanul, a helyzet fonák-

ságából jutottak nagy állásukba, s kibíven egyelőre inkább a vállalkozás merészsége tűnik fel, semmint a rátermettségük — ezentúl lesz a feladatuk, hogy az ország kedvező véleményét a maguk részére hódítsák. Ha végre is olyan érdemes férfiú s előkelő bírói állásban fényesen bevált erő minő Erdély Sándor, eddig szóhoz nem juthatott annak bő oka van abban, hogy minisztere — Szilágyi Dezső volt, aki mellett bajos is, de felesleges is mint államtitkárnak szót kérni. Ez nem zárja ki azt, hogy mint miniszter is érvényesítse magát.» (BH, 1895. jan. 17. 1. l.) Az új miniszter, amikor átvette hivatalát a házi ünnepeken kisebb beszédet mondott, amit a napilapok ismertettek: »A miniszter azt mondta, hogy nagy kételyeket kellett leküzdenie, mikor rászánta magát, hogy a miniszterséget elfogadja. Elődjének lángelméje, az ő nagy alkotásai, politikai sikerei soha nem sejtett színvonalra emelték a magyar igazságügyet. Ennek a nívónak megtartása, az igazságügynek a megteremtett alapon való tovább fejlesztése, a tervezett reformok megvalósítása az ő feladata. Megjegyzni, hogy azon az úton fog haladni, melyet elődje megjelölt, azokat az elveket fogja követni, melyeket ő megállapított, és azokat a reformokat fogja megvalósítani, melyeket ő tervezett. Ő és társai fenntartják elődje elveit, reformjait és terveit, s ezt annál inkább teheti, mivel azokban ő is osztozott, azok az ő hozzájárulását mindenkor megnyerték, azoknak megállapításában neki is tevékeny része volt, azokat magáénak tekintette.« (BH, 1895. jan. 19. 61. l.)

MK karcolatának első részében a fenti gondolatokat mondja igazi mikszáthi élcelődő szellemességgel, színes képekkel, gondolatársításokkal gazdagítva. Itt is kifejeződik az az aggodalom, hogy miként fog működni ez az »árnykabinet«. Vajon tényleg csak ideiglenesen van szükség ezekre a látszólag szürke emberekre? Valóban csak ruhacsere történik, és mögöttük a régi »nagyok« irányítanak majd? Az egész közvéleményt is ez a kérdés foglalkoztatta azokban a napokban.

Az írás második felében frónk olyan szemléletesen, élénk színekkel festi le a miniszter külső megjelenését és jellemét apró jelek felvillantásával, hogy szinte magunk előtt látjuk alakját, még tekintetének változásait is. Erdély Sándor igazságügy-miniszter arcképe remekbe sikerült.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 124 1—3 Az új miniszterek az elődök testamentumának végrehajtói.
— Ld. a karcolathoz fűzött bevezetőt.
- 124 10—11 mikor Hunyadi János ráadja öltözetét Kemény Simonra. — MK tévesen írta Kemény Simon nevét. Ugyanis Kamonyai Simonról van szó, aki Hunyadi János familiárisa volt. A marosszentimrei vereség után, 1442-ben Hunyadi János újra szembeszállt Mezd béggel, akinek leghőbb vágya Hunyadi megölése volt. Kamonyai Simon Hunyadi páncélját magára öltve, magára vonta a török támadást, s így élete feláldozásával lehetővé tette Hunyadi megmenekülését és győzelmét.
- 124 16—17 *úten pedig azért történt, hogy a ruhának ne legyen semmi baja.*
— Ld. a karcolathoz fűzött bevezető jegyzeteinket.

Lap Sor

- 124 : 20—21 *Először a derék kis fekete ember, Teleszky István államtitkár távozott.* — Teleszky 1893-ig volt igazságügyi államtitkár. Utána nyugalomba vonult.
- 125 9—11 Szilágyi, mint Csaba vezér, amikor szükség lesz, előtöppan és szétveri Erdély ellenfeleit a Házban. — Csaba királyfi képe, aki végső szükségben eljön és megszabadítja a székelyeket, többször megjelenik MK írásában. Az idézett kép arra utal, hogy a háttérben Szilágyi irányítja majd a dolgokat. Ez az elképzelés megegyezik a közvélemény hangulatával is.
- 125 : 22—23 *Szilágyi mellett lehet-e egy államtitkárnak története?* — Szilágyi domináns, színes egyénisége mellett más, főleg beosztott állásban lévő ember nem igen tudott tündökölni.

AZ ÚJ MINISZTEREK

B. JÓSIKA SAMU, MINISZTER A LATERE

- M** I. *Pesti Hírlap. 1895. február 14., 17. évf. 45. sz. (1., 2., 3. l.)* A Tárca rovatban. *Ötödik közlemény* alcímmel. Névjelzés nélkül.
- II. *Hi 17. köt. = Jk 49. köt. Karcolatok. Politikai karcolatok és jellemrajzok. 1892—1906. Bp., 1917. 44—49. l.*

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti. Megemlítjük, hogy a Hi jelzett kötetének sajtó alá rendezésekor Rubinyi Mózes a karcolat utolsó bekezdését (131 : 25—27) az egykorú, közvetlen aktualitásra való tekintettel nem tette közzé a Hi-ben.

A parlamenti ülésekről szóló beszámoló helyett újabb miniszterbemutató

MK a febr. 11. és 12-i ülésekről nem írt tudósítást. Febr. 11-én tovább tárgyalták és befejezték az igazságügyi tárca költségvetését. A febr. 12-i ülésen a pénzügyi tárca költségvetésének tárgyalása kezdődött *Lukács László* pénzügyminiszter előterjesztésében. Febr. 13-án a képviselőház nem tartott ülést.

*

A király állandó székhelye a kiegyezés után is Bécs maradt. Budára évente kétszer-háromszor utazott, akkor ha ez feltétlenül szükséges volt. Ezt az állapotot a parlamentben az ellenzék több ízben nehezményezte mondván, hogy az udvartartásnak az év egyik felében Bécsben, a másik felében Budán kell tartózkodnia. Ez azonban a Monarchia fennállása alatt soha nem következett be. E körülmény tette szükségessé többek között a király személye körüli miniszterség intézményét, aminek feladata volt, hogy összekötő kapocsként működjön a magyar kormány és a király között. Azonban ennek a tárcának, mint ahogyan ez a jelen írásból is kiténik, nem volt különösen nagy jelentősége. A király, ha szükség volt rá, a minisztereket, vagy a miniszterelnököt rendelte magához Bécsbe,

és úgy irányította az ügyeket. A személye körüli miniszter posztja inkább csak névleges maradt.

MK írásában szinte meszeszerűen mondja el ennek a nem sok sikerrel kecsegtető tárcának a történetét. A Bánffy-kormány megalakulásakor legtovább ennek a tárcának a betöltése várattot magára. Jan. 15-én a királyi leirat még így fogalmazott: »... a személyem körüli minisztérium vezetésével ideiglenesen honvédelmi miniszteremet bízom meg.« (BH, 1895. jan. 17. 3. l.) Bánffy jan. 17-én ajánlotta fel Jósika Sámuel volt belügyi államtitkárnak a király személye körüli tárcát, amit az el is fogadott.

Tárgyi magyarázatok

cím: *miniszter a latere* — az oldalán, mellette lévő miniszter. MK e fordulattal valószínűleg a király személye körüli miniszter funkció ironikus, tréfás elnevezését rögzítette.

- Lap Sor
- 128 1 *kollett* — barkó, oldalszakáll
- 128 1— 5 [Festetics György] *nem közvetíthette volna sikerrel a főlésnél a magyar kormány politikáját, céljait, s a királynak esetről esetre Andrássyval kellett az egyes dolgokat megbeszélgetni* — Andrássy Gyula 1867—1871-ig miniszterelnök volt. Az ő kormányában volt Festetics a király személye körüli miniszter 1871 májusáig.
- 128 8 *besteck* — (ném.) evőeszköz, evőkészlet. Itt: teríték.
- 128 11 *Utána báró Wenckheim Béla jött*; — Wenckheim 1871. máj. 19-től 1879. júl. 7-ig volt a király személye körüli miniszter az Andrássy-, a Lónyay-, a Szlavay-, a Bittó- és a Tisza-kormányban.
- 128 16 *Orczy igen derék, jó ember volt*, — Orczy Béla 1879. szeptemberétől 1890. dec. 24-ig töltötte be a király személye körüli tárcát.
- 128 25—26 (*mert mi lesz belőlünk, ha egyszer csak a mi jó nemlünk, Pápay is kiddle onnan?*) — Pápay István előbb a kassai, majd a brünni helytartótanács tanácsosa az abszolútizmus idejében, 1861-től Bécsben, a m. kir. udvari kancelláriánál tevékenykedett. A kinevezés előkészítésében tevékenyen részt vett. 1867-től a kabinettirodába került. Az ő feladata volt, hogy »a királyi látogatások alkalmával a tisztelgő küldöttségeknek adandó királyi válaszokat, valamint a fontosabb királyi kéziratokat és nyilatkozatokat szövegezze.« (Pallas, 13. köt. 783. l.)
- 128 : 27 *sine cura* — (lat.) gond nélküli, de jó állás
- 128 : 32 *Spielmark* — helyesen: Spielmarke a. m. zseton, játékpénz.
- 128 : 32 *penny* — legkisebb értékű angol váltópénz
- 128 : 33 *sovereign* — (ang.) egy font értékű aranypénz
- 128 37—38 *Szögyény-Marich Lászlóra esett a Tiszák szeme*. — Szögyény-Marich László 1890. dec. 24. — 1892. okt. 24-ig vezette a király személye körüli minisztériumot. MK arra utal, hogy a minisz-

- ter egész életében az aulikus körökhöz állt közel, Ferenc József bizalmi embere volt. 1910-ben grófi rangot nyert szolgálataiért.
- 129 7—8 [Szögyény] ismeri az intrikusokat — hiszen maga is intrikált. — MK utalása az 1875-ös fúzió körüli időkre vonatkozik: a fúzió után Szögyén-Marich László a jobboldali konzervatív ellenzékhez csatlakozott. Miután ennek az ellenzéki csoportnak egy része fuzionált a szabadelvű párttal, Szögyény hozzájuk csatlakozott, és az 1882-es képviselőházi választásokkor a szabadelvű párt képviselőjeként szerepelt.
- 129 : 21 (*Bud. Corr.*) — Budapesti Correspondenz a. m. Budapesti Sajtótudósító
- 129 : 32—33 »tengerre magyar« — Kossuth Lajostól származó szállóige. 1846-ban a Hetilap 8. számában megjelent »Tengerhez magyar! El a tengerhez!« címmel vezércikket írt, amelyben arra buzdította az országot, hogy építsen vasutat Fiuméig.
- 129 33—39 A politikusok okoskodása. — MK e sorokban cikke előző részében előadottakat összegezte, és úgy állította be, mintha a politikai közvélemény álláspontját közvetítené.
- 130 4—9 *Igy ment fel gróf Tisza Lajos . . . Már-már összeülekezett nemzet és király . . . mikor váratlanul közjük esett egy koporsó.* — 1892. nov. 19-től 1894. jún. 10-ig a király személye körüli miniszter Tisza Lajos volt. Ez alatt az idő alatt bontakozott ki, és a megoldáshoz közeledett az egyházpolitikai harc. 1894 februárjában kezdődött meg a képviselőházban a kötelező polgári házasság tárgyalása, amit a Ház nagy többséggel, az ellenzék támogatásával jóváhagyott. Közben, március 20-án meghalt Kossuth Lajos. Ez az esemény kiélezte a viszonyt a magyar kormány és az udvar között. A király megtiltotta az állami gyászt, és azt, hogy a miniszterek, az állami főtisztviselők, a hadsereg tisztjei részt vegyenek a temetésen. Wekerle kormánya ugyan nem vett részt a gyászszertartáson, de tekintettel volt az országos gyászra, nem tiltotta be a tüntetéseket. Wekerle lemondásra kényszerült, de pártja és a magyar közvélemény nyomására a király hozzájárult ahhoz, hogy újból kabinetet alakítson. Ekkor Tisza Lajos helyett Ifj. Andrassy Gyula lett a király személye körüli miniszter.
- 130 11—12 *Legenda volt már az a nép között, hogy egy kormányt az öreg [Kossuth Lajos] magával visz a másvilágra.* — MK e politikai vélekedést röviddel Kossuth halála után már megírta *Nyitányok* c. karcolatában (Krk 83. köt. 98. l.).
- 130 24 *Igy ment föl gróf Andrassy Gyula.* — Andrassy minisztersége sem hagyott különösebb nyomot ezen a tárcán. »Andrassy Gyula grófról nem igen tudtuk annak idején, miért lett miniszter, most meg nem tudjuk miért bocsátott el.« (BH, 1895. jan. 17. l. l.)
- 130 : 29 — *Nem érdemes fölhurcolkodni arra a rövid időre.* — Gr. Andrassy Gyula valóban rövid ideig volt a király személye körüli miniszter, mindössze hét hónapig, 1894. jún. 10-től 1895. jan. 15-ig.
- 130 36—37 *Jósika Samu . . . erdélyi ember* — Ifj. Bethlen Miklós írja a BH eredeti tárcájában »Jósika Samuel báró, az új miniszter a

- Jósika család katolikus ágának ama csoportjából származott le egyenes vonalban, mely az erdélyi aulikus családok közt úgyszólván egyedül bírt mértékadó befolyással a bécsi udvarnál.« (BH, 1895. jan. 19. 1. l.)
- 131 1 *Mondják, hogy a király maga óhajtotta őt* — A BH-ban a kabinet-alakítással kapcsolatos cikkben ez áll: »Valószínű, hogy Jósika báró lesz a felség személye körüli miniszter, akit — állítólag — az udvari körök is szívesen látnának ebben az állásban.« (BH, 1895. jan. 12. 2. l.)
- 131 3—10 Jósika megjelenéséről. — Ifj. Bethlen Miklós így jellemzi Jósikát: »Az új miniszter a francia nyelvet úgy beszéli, mint született párizsi, és egész modora, külseje emlékeztet a legitimista párizsi grand-seigneurre. Ha magára venné a Roi-Soleil-féle ruházatot, előttünk állna Richelieu herceg. Eddigi politikai pályája arról nevezetes, mint alispán, főispán és államtitkár mindig *váratlanul* lemondott; mindenesetre oka volt rá; de ez bizonyítja, hogy az *önérzet* rajta mindenképpől uralkodik.« (BH, 1895. jan. 19. 1—2. l.)
- 131 15—20 Jósika és Hieronymi beszélgetése. — MK ezzel a dialógussal egy parlamenti helyzetet rögzített. Tény az, hogy Hieronymi belügyminisztersége idején 1893. január és 1894. májusa között Jósika Samu báró belügyminisztériumi második államtitkár volt.
- 131 : 23 *bankgassei szomorú palotába* — a király személye körüli miniszterek lakóhelye

AZ ÚJ MINISZTEREK

BR. BÁNFFY DEZSŐ MINISZTERELNÖK

M *Pesti Hírlap. 1895. február 17., 17. évf. 48. sz. (1., 2., 3., 4., 5. l.)*
A Tárca rovatban. *Hatodik közlemény* alcímmel. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A Bánffy-kabinet tagjairól szóló arckép-csarnokot Rubinyi Mózes a Hi 17. kötetébe felvette; kivéve a jelen karcolatot, amely a kormányfő politikai jellemképét kívánta megörökíteni. Az elhagyásról nem szól az említett kötetben, de a kihagyás tényét a bibliográfiában sem jelezte olyan formában sem, hogy a kötetbe nem került írások között megemlítette volna (Hi 51. köt. 126. l.). A teljes mellőzésnek okát nem ismerjük, még csak feltételezésekre sem bocsátkozhatunk. Itt, e helyütt csupán a tényre kívántuk a figyelmet felhívni.

A parlamenti ülések helyett portré a miniszterelnökről

MK a febr. 14-i, 15-i és 16-i ülésekről nem írt tudósítást. Febr. 14-én tovább folyt a pénzügyi költségvetés általános tárgyalása. *Vörös János* a tőzsde megadóztatását, a bélyegtörvény revízióját sürgette, *Farbaky István* a bányászati szakoktatás szükségességét taglalta. *Visontai Soma* hatá-

rozati javaslatot nyújtott be a tőzsdejáték korlátozása és a tőzsdebíróság hatáskörének megszorítása iránt. *Sima Ferenc* a nép nyomoráról beszélt. *Herman Ottó* a miniszteri nyugdíjak antidemokratikus voltát fejtegette. *Hoitsy Pál* véleménye szerint az adórendszer a szegényebb népréteg kiszorolására van alapozva. (KNapló, 1892—96. 23. köt.)

A 15-i ülésen a napirend továbbra is a pénzügyi tárca költségvetésének tárgyalása volt. *Boross Béni* az adóhivatalok számának gyarapítását szorgalmazta. *Horánszky Nándor* kijelentette, hogy ha a kormány nem jár el elég szigorúsággal, az állami háztartás egyensúlya nem tekinthető biztosítottnak. Progresszív adózás szükségességét hangsúlyozta. Végül *Lukács László* pénzügyminiszter reagált a felszólalásokra. (KNapló, 1892—96. 23. köt.)

A 16-i ülésen folytatták a vitát a pénzügyi tárca költségvetése fölött. A tőzsdei visszaélésekről szolt *Visontai Soma*. Személyes megtámadtatás ürügyén kért szót *Wekerle Sándor*. Kifejtette, hogy tisztában van a tőzsdei visszaélésekkel, de Visontai eltúlozta az ügyet. A tőzsde megszüntetése a magyar gazdaság rovására menne. (KNapló, 1892—96. 23. köt.)

*

MK egyik legjobb írása azok közül, amelyek az új kormány tagjainak bemutatását szolgálták. Lendületes, szellemes, széles skálájú jellemzése az új miniszterelnöknek. Bevezetesként érzékelteti azt a korabeli általános véleményt, hogy Bánffy kormányzása csak átmeneti szükségállapot, úgysis megbukik a gyenge kabinet. Ezt a gondolatot azonban fokozatosan maga az író cáfolja meg, egyre lelkesebben és határozottabbn felsorolva jó tulajdonságait, amik eddig csak elvélve kerültek felszínre, de bizonyos jelek mutatják meglétüket. Így szinte megjósolja, hogy az új miniszterelnök ki fog tartani posztján, még sok meglepetést tartogatva az ország számára. Az írást áthatja az író együttérző jóindulata.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
132	8—10	<i>most egy rendesnél vékonyabb szőrméjű kabinetet adott nekünk a gondviselés?</i> — Az új kabinet nagyrészt másodrendű politikusokból, általában a régi miniszterek államtitkáraiból, helyeteseiből tevődött össze. A BH így írt: »A király elvesztette bizalmát a lelépett kabinet iránt. Ófelsége nem bízik Wekerlelben, nem Szilágyiban, nem Eötvösben: mi készti a koronát azok iránt való bizalmára, akik emezeknek csak segédmunkásaik, fogalmazóik és előadóik voltak. És vajon a király e bizalmasai mertek volna-e vállalkozni új állásukra, ha nem bíznának azokban akik elvesztették a király bizodalját?« (BH, 1895. jan. 15. 1. l.)
132	: 23—24	[Bánffy] <i>Egyike volt a Tisza-féle főispánoknak</i> — Tisza miniszterelnöksége alatt Szolnok-Doboka megye főispánja volt.
132	: 26—29	Tisza Kálmán a főispánokról. — Tisza Kálmán kategorizálását MK korábbi években megjelent karcolataiban már megemlíttette.

- Lap Sor
- 132 33—39 Bánffy Ház-elnöki pozíciója. — 1880—1892-ig Péchy Tamás volt a Ház igen gyenge kezű és határozatlan elnöke. Ezt MK előző írásában is többször említette. 1892-től 95-ig Bánffy Dezső töltötte be e tisztséget. Ő elődjénél erősebb kézben tartotta az ülések rendjét, bár szerepe a pártokat is feloztató nagy viták tüzeiben élő parlamentben nem volt könnyű.
- 133 2—3 *az ő htre: hogy azért tették elnökké, mert hatalmas és erélyes volt* — Bánffy mint főispán a kegyetlenség határát súroló erélyéről volt nevezetes, különösen a nemzetiségekkel szemben volt kérelhetetlen.
- 133 11—12 *de mit ért az ő tigrissége, ha érezte, hogy a fogai kukoricaszemekből vannak.* — E megjegyzés arra utalás, hogy a Ház elnökének valójában nem áll rendelkezésére semmi a csengőn kívül, hogy az időnként medertelenül folyó vitákat, veszekedéseket megrendszabályozza.
- 133 13—14 *A házelnökség azon a fokon állt, amin a törülközőkendő* — MK egy kis túlzással érzékeltette a Péchy Tamástól átvett házelnöki funkció akkori súlyát.
- 133 18—19 *Beleköttöttek a gérokkjába (hogy mer az úr szürke kabátban jönni ide?)* — MK az 1892. ápr. 22-én megjelent *A t. Házból* c. karcolatában a következőket írta: »Bánffy Dezső már a nyáriás kávászín kabátját vette fel; amire legott megindult az ellenzék nyelve: — Hát már nem is fekete kabátban jön az elnök? — Micsoda reform ez megint? Eddig mindig feketében ült az elnök.« (Krk 81. köt. 125. l.) — Itt a karcolatban MK valószínűleg ironikus céllal nevezte gérokknak a szürke kabátot, amely szabását illetően esetleg nem is volt gérokk, hanem csak zakó.
- 133 18 *gérokk* — (ném.) majdnem térdig érő, szűk, fekete kabát.
- 133 19—20 *kifogásolták a vörös nyakkendőjét (bezzeg Szilágyin most a sárgafeketét is megtűrnék)* — MK e kicsinyes kifogását korábbi karcolataiban nem rögzítette, de meglehet, hogy folyosói kifogásként ez is elhangzott Bánffyval kapcsolatban.
- 133 26—27 *a két mezítlábas angyal a címer mellől* — Az ülésteremben az elnöki emelvény mögött volt a magyar címer, amit két angyal tartott.
- 134 19—20 *lelke oly átlátszó, mint a kristály: nincs benne parányi sem a tetteiből.* — Ennek alátámasztására álljon itt egy megjegyzés: »... az udvarnál és a külügyminisztériumban azt mondják, hogy [Bánffy] sokkal megnyerőbb, és több bizalmat gerjesztő államférfi, mint Tisza Kálmán és Wekerle. Bánffy Bécsben egészen legyőzte Khuen-Héderváryt; Bánffyval mindig lehet tudni hányadán vagyunk; tisztában lehetünk az iránt, hogy a magyar kormány mit akar és minő eszközökkel akarja elérni célját.« (BH, 1895. jan. 30. 2. l.)
- 134 : 35—36 *valóban beköltözött a miniszterelnöki palotába* — A várbeli Szent György tér 1—2. szám alatt lévő egyemeletes, klasszicista stílusban épült palota, amelyet 1867-től a miniszterelnökség rezidenciájává alakítottak át.

- Lap Sor
- 135 3—4 *a gólyának, úgy látszik nincsen megtöltve odaszállni* [a miniszterelnöki palotára] — a célzást ma már nem tudjuk feloldani, feltehetően a gólya emlegetése nem a szokványos értelmet, a gyermekáldást jelenti e helyütt.
- 135 6—7 [a miniszterelnöki palotának] *van Tarkovicha, van Berczikje* — Tarkovich József 1875-től miniszteri tanácsossá váló kinevezésétől a miniszterelnöki hivatal főnöke lett; Berczik Árpád 1872-től a miniszterelnök sajtóosztály vezetője volt.
- 135 13—15 *Morny herceg: »Igazítsd meg a tüzet Baptiste a kandallóban, én majd addig eligazítom Franciaországot.«* — Morny Károly Ágost herceg III. Napóleon féltestvére, az 1851. dec. 2-i államcsínyt belügyminiszterként megszervezte, később több magas állami tisztséget töltött be. — MK által idézett mondása széleskörű hatalmára utal.
- 135 22—23 *átvette a kormányt azzal a gúnyos »signum«-mal, hogy provizórius,* — utalás arra, hogy kinevezésekor úgy tűnt, ez a kabinet csak átmeneti lesz. — A Bánffy-kormány négy év és egy hónapig állt az ország élén 1895. jan. 15-től 1899. febr. 26-ig.
- 135 24 [Bánffy] *ebédre hitta miniszterelnök elődjeit* — febr. 12-én 3 órakor a miniszterelnök ebédet adott, amelyre többek között az alábbiak voltak hivatalosak: Tisza Kálmán, Wekerle Sándor, Széll Kálmán, Bittó István, Szapáry Gyula, stb. (BH, 1895. febr. 13. 7. 1.)
- 135 27—28 *Ott voltunk az első debütjén. A siri csöndben, amint elmondta a betanult kormányprogramot, amint gúnyosan vigorgott a balmező,* — Bánffy programbeszédét az új kormány első ülésén felolvasta. Ez nagy visszatetszést szült. Az ülés végén azonban, amikor az őt ért bírálatokra válaszolt, már szabadon beszélt, és nem is rosszul. (KNapló, 1892—96. 22. köt. 3—25. l.)
- 136 17 *charme* — (fr.) kedvesség, báj
- 136 18 *komprehenzív* — összefogó, átfogó
- 137 23 *epocha* — korszak
- 137 27—28 *A lázadózó szászok csendesen, békésen billiárdoznak a klubban.* — A szászok kezdetben ellenségesen viselkedtek, és azzal fenyegettek, hogy kilépnek a szabadelvű pártból. Jan. 24-én azonban a BH-ban megjelent a következő hír: »A beszercei szász kerületi választmány ma tartott ülésében hozzájárult a szebeni kerületi választmány határozatához, melynek értelmében a kerület országgyűlési szász képviselői utasítást kaptak, hogy a szabadelvű párt kebelében maradjanak.« (BH, 1895. jan. 24. 2. 1.)
- 137 31 *A Ház, ez a rettentő Minotaurus,* — A Kréta szigetén lévő mitológiai labirintus bika-öréhez hasonlítja írónk a képviselőházat.
- 137 37—38 *a püspök urak még egyre búsan dúdolhatják: »Csak egy Zelenyák van a világon«* — Zelenyák János a néppártnak a képviselőházban lévő egyetlen tagja.
- 638 5 *Haruspex* — (lat.) áldozati állatok beleiből, az áldozati tűz füstjéből jövőndőt mondó papok neve az ókori Rómában.

Lap	Sor	
138	7—8	<i>partli</i> — partedli, a.m. előke, a ruha védésére kisgyerekek nyakába kötött kendő
138	11—13	a beszterce-naszódi főispán kegyetlen tekintete. — Bánffy főispán korában híres-hírhedett volt szigoráról, különösen a nemzetiségekkel szemben tanúsított már-már kegyetlen magatartásáról.
138	12—13	Jeffrays bíró kegyetlen tekintete. — II. Jakab angol király idejében volt bíró. Mint ügyész és bíró szigorúsága és durvasága miatt vált neve hírhedtté. 1685-ben egy felkelés leverése után 320 vádlottat ítéltetett halálra.
138	18—19	<i>sőtiben öltözködik</i> — e fordulattal MK azt kívánta finoman érzékeltetni, hogy Bánffy sokszor nem egymáshoz illő ruhadarabokat ölt magára.
138	: 25	<i>fasczináló</i> — megigéző, megbűvölő
138	: 27	<i>nonchalance</i> — (fr.) hanyag előkelőség, fesztelenség
138	: 35	<i>gentlemanlike</i> — (ang.) tisztességes, becsületes, úriemberhez illő
139	: 15	<i>prepolencia</i> — hatalmaskodó, erőszakoskodó
139	: 39	[Bánffy] <i>Átjárogat Falk Miksához</i> . — Falk Miksa a kormánypárti Pester Lloyd főszerkesztője volt.
140	1	<i>Szell Kálmán siementhali tehenei</i> — Szell Kálmánnak rátóti birtokán mintagazdasága volt, híres szarvasmarha tenyésztettel.
140	2	[Bánffy] <i>Žsebében hordja a bécsi vonatok menetrendjét</i> . — Utalás arra, hogy a király bármikor Bécsbe rendelhette a miniszterelnököt, ha valami megbeszélni valója volt, mert az udvar tartósan sohasem tartózkodott Budán.

AZ ÚJ MINISZTEREK

PERCZEL DEZSŐ BELÜGYMINISZTER

- M** I. *Pesti Hírlap*. 1895. március 7., 17. évf. 66. sz. (1., 2., 3., 4. 1.) A Tárca rovatban. *Hetedik közlemény* alcímmel. Névjelzés nélkül.
 II. *Hi* 17. köt. = *Jk* 49. köt. *Karcolatok. Politikai karcolatok és jellemrajzok*. 1892—1906. Bp., 1917. 49—71. l.

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti. Meg kell jegyeznünk, hogy a *Hi* kötet sajtó alá rendezésekor Rubinyi Mózes — valószínűleg politikai tapintatból — néhány sort kihagyott; a 141 : 1—5 és 144 : 27—29 sorok nem olvashatók a kötetben.

A parlamenti ülések helyett a belügyminiszterről

A febr. 18—márc. 6-i ülésekről nem készült tudósítás MK tollából. A történeteket az alábbiakban foglaljuk össze. Febr. 18-án a pénzügyi tárca költségvetését tárgyalták. Majd *Endrey Gyula* indítványára a képviselők 1 napi tiszteletdíjukat felajánlották az alföldi ínségesek megsegítésére. (KNapló, 1892—96. 23. köt. 110—124. l.) 19-én Albrecht főherceg

halála miatt a tárgyalást elnapolták. (KNapló, 1892—96. 23. köt. 125—126. l.)

Febr. 20-án tovább vitatták az alföldi, és általában az ország többi részén egyre nagyobb számban jelentkező inségesek ügyét. A Ház elfogadta azt a javaslatot, hogy a segélyeket ki kell terjeszteni az egész országra. *Perczel Dezső* belügyminiszter bejelentette, hogy a kormány is megette a szükséges intézkedéseket, és segélyeket folyósít a nyomorgóknak. *Helfy Ignác* azt a véleményét hangoztatta, hogy nem elég segélyeket fizetni, munkaalkalmakat kell teremteni. Ez lenne a megoldás. (I. h. 126—143. l.)

Febr. 22-én a pénzügyi tárca költségvetésének tárgyalását folytatták. Ennek kapcsán az ellenzék (*Apponyi Albert*, *Ugron Gábor*) erősen támadta a kormányt és bizalmatlansága jeléül nem fogadta el a törvényjavaslatot. (I. h. 143—168. l.)

Febr. 23-án *Zelenyák János* néppárti képviselő kifejtette, hogy pártja »a nemzeti géniuszunk akar szép otthonot biztosítani«. Támadta az egyházpolitikai törvényeket. *Eötvös Károly* a néppártot és a kormányt egyaránt támadó beszédében kifejtette, hogy nem fogadja el a költségvetést. *Bánffy Dezső* is veszedelmesnek nyilvánította a néppárti mozgalmat, és sajnálattal vette tudomásul, hogy a 67-es alapon álló pártok fúziója nem jön létre. (I. h. 168—192. l.)

A következő ülés febr. 28-án volt. Kormánypárti és ellenzéki képviselők vitája zajlott az egyházpolitikai törvényről, a szabadelvű párt és a nemzeti párt fúziójáról, a nép-pártról, a választási visszaélésekről és a közigazgatási reformról. Felszólaltak: *Victorisz Miklós*, *Szacsavay Sándor*, *Perczel Dezső*, *Vajay István*, *Tisza István* és *Bethlen Gábor*. (I. h. 193—221. l.)

A márc. 1-én, 2-án, 4-én, 5-én és 6-án tartott üléseken egyre izgatottabb légkörben folytatódott a napok óta tartó szenvedélyes vita a fent említett kérdésekről, a mindinkább áttekinthetlenebbé váló pártok között. A vita gyakran vált személyessé, sértő szándékoktól volt terhes. A csatározásokból kitűnt, hogy a kormányt és a miniszterelnököt nem igen vették komolyan a felszólalók. A legszenvedélyesebb összecsapások a kormánypárt, a nemzeti párt és a pártönkívüliek fúziójával kapcsolatos kérdések körül voltak. (I. h. 222—356. l.)

*

A parlamenti vitákból, a közvélemény hangulatát tükröző újságcikkekből arra lehet következtetni, hogy a jelen kormányt és annak elnökét csak átmeneti megoldásnak tekintik. MK karcolata is ezt a hangulatot tükrözi. Véleménye szerint a képviselőház színvonala *Tisza Kálmán* ideje óta egyre alacsonyabb lett, bár voltak közben kimagasló alakok, de azok is eltűnnek, és a tanácskozások unalomba és teljes közönybe fulladnak. Ezt a véleményt tükrözik az új kormány tagjairól írt jellemzései is. Az új miniszterek mind a névtelenségből előbukkanó, szinte ismeretlen, ritkán megszólaló képviselők közül tevődtek össze. A feltűnés »mechanizmusát« mutatja be MK *Perczel Dezső* pályáját felelevenítő, színesen megírt bevezető részben *Perczel Dezső* kiemelkedésének felvázolása mellett a környezetet is bemutatja, az erőviszonyok érzékeltetésével. Ennek következtében *Perczel* jelleméről, egyéniségéről a tudósító sem tudhat sokat.

MK is így inkább az ülések hangulatát festi a régi szereplők megemlégetésével nosztalgikus színezettel, s csak a cikk végén tér rá az új belügyminiszter Perczel Dezső jutalajdonságainak ismertetésére.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
140	11	<i>Az utolsó hároméves országgyűlésre</i> — 1887-től az országgyűlés tagjait öt évre választották. Az utolsó hároméves ciklust 1884—87-es évekre választott képviselők alkották.
140	12—13	<i>Visi, Gajári, Latkóczy, Berzeviczy</i> — Visi Imrét, Gajári Ödönt és Latkóczy Imrét valóban az 1884-es választásokkor juttatták a parlamentbe szabadelvű párti programmal. Berzeviczy Albert esetében rosszul emlékezett MK: a kultúrpolitikus Berzeviczyt már az 1881-es választásokon megválasztották szabadelvű párti programmal, és azonnal a közoktatásügyi bizottság előadója lett. Az tény, hogy neve az 1880-as évek derekán írott parlamenti karcolatokban alig szerepel.
140	14	<i>keddi vacsorák</i> — MK <i>A fehér asztalnál</i> c. karcolatában írt arról, hogy különböző vendéglőkben találkoznak a képviselők különböző csoportjai (Krk 78. köt. 29—32. l.) Itt írta: »A „Hungáriá”-ban a keddi vacsorán gyűlnek össze a fiatal kormánypártiak. („Mamelukdedó”-nak is nevezik a kompániát.) Az anyaméh Láng Lajos. E köpüből rövid idő alatt egy miniszter (Wekerle), egy államtitkár (Láng Lajos) és számtalan főispán került ki.« (I. h. 31. l.)
140	15	<i>Berzeviczy államtitkár lett</i> , — Berzeviczyt 1887-ben nevezték ki a Vallás- és Közoktatásügyi minisztérium adminisztratív államtitkárának. Ezt a posztot 1894. jún. 9-ig töltötte be.
140	16—17	<i>Visi meghalt olyan jó időben, hogy minden ember megsiratta.</i> — Visi Imre 1889. dec. 24-én, harminchét éves korában halt meg. MK meglehangú nekrológót írt róla (Krk 78. köt. 40—44. l.), és a megemlékezés jegyzetében szólnak MK és Visi baráti kapcsolatáról. (214—217. l.)
140	17—18	<i>Latkóczy államtitkár lett</i> — Latkóczy Imre 1895. februárjában lett belügyminiszteri államtitkár, Nyitrán ugyan újra választották, de lemondott képviselői mandátumáról.
140	21	[Gajári] <i>nem lett semmi, mert az újságíró csak újságíró</i> — Gajári Ödön 1884-től kezdve kezdett politikai cikkeket írni a Nemzetbe és a Pester Lloydba, 1890 januárjától a Nemzet felelős szerkesztője lett.
140	28—29	<i>a melankolikus Rosznert</i> — Roszner Ervin bárót a Nógrád megyei Szécsény kerületben választották meg 1887-ben szabadelvű párti programmal.
141	1	Miklós Gyula a Ház enfant terrible-je. — Miklós Gyula az 1887—92-es ciklusban az edelényi kerület képviselője volt. Képviselővé választása után MK a parlamenti karcolatokban több alkalommal feljegyezte közbekiáltásait, megjegyzéseit. (Ld. Krk 75. köt. 150., Krk 80. köt. 97., 108., Krk 81. köt. 238.)

- Lap Sor
- 142 1 *aplomb* — (fr.) biztos fellépés, túlzott önérzet
- 142 6 *intráda* — itt: az elején, az első próbálkozás
- 142 11—15 a fiatal úr szeme a karzaton jár. — A karzaton foglaltak helyet ugyanis a hölgyek, akik érdeklődtek a parlamenti tárgyalások iránt.
- 142 : 13 *sapristi* — (fr.) teringettét
- 142 : 23 *pozór* — (fr.) hatásvadászó, színészkedő, nagyképű személy
- 142 : 23 *fezér* — (fr.) kétes üzletekből, gyorsan meggazdagodó személy, kalandor, szerencselovag
- 142 24 *gascogne-iak* — (fr.) fenegyerekek
- 142 23—24 és *Perczel Dezső még mindig ott ült minden duzzogás nélkül, szerényen, csendesen régi padjában*, — Perczel Dezső 1887-től volt országgyűlési képviselő. A parlamenti üléseken a KNapló tanúsága szerint nemigen szerepelt. MK parlamenti karcolataiban is csak elvéve említi nevét, szól személyéről.
- 142 34 *in ultima analisi* — (lat.) végső elemzésben.
- 142 37—38 *egy lift ereszkedik le a mélységbe* — a homályos utalás Bokross Elek öngyilkosságára utal, aki első emeleti lakásának liftaknájából a pincébe vetette magát. Ld. még a 144: 3—4 sorhoz fűzött magyarázatunkat.
- 144 3—4 *A lift lezuhant. Egy ember meghalt. És azt mondták: »Ravasz volt egész élete, és ravasz volt a halála is.«* — Bokross Elek 1893. okt. 1-én a Sándor utcában átépítés alatt lévő lakásából a pincébe vezető liftaknába vetette magát, hogy teljesítetlen váltókötelezettségének felelőssége elől elmenekülhessen. MK Bokross öngyilkosságáról *Az alelnökség* címmel karcolatot írt (Krk 82. köt. 24—26. és jegyzeteink 251—254. l.), amelyben részletesen szól a tragikus véget ért képviselőházi alelnökről.
- 144 12 *Perczel Dezső képviselőházi alelnök lett.* — A Bokross Elek öngyilkosságával megüresedett alelnöki posztra 1893. okt. 7-én a parlament Perczel Dezsőt választotta meg. (Krk 82. köt. 149. l.)
- 144 : 27—28 *A bécsi fellegek meghasadtak . . .* — itt MK a közelmúltban befejeződő kormányválságra utal.
- 144 28 *Kálnoky boldogtalan sziluettye* — Kálnoky Gusztáv közös külügyminiszter volt a kormányválság idején
- 144 29 *A király kedvetlen, neheztelő arca. A Khuen kísérlete . . .* — A király rossz néven vette, hogy Khuen-Héderváry Károly kormányalakítási kísérlete kudarcba fulladt. Ld. bevezető jegyzeteinket.
- 144 34—35 *Bánffy Dezső, akinek régi szerelme, vágya volt a belügyi tárcát.* — A köztudatban sokáig úgy volt, hogy Bánffy magának akarja megtartani a belügyi tárcát. Csak az utolsó percben állt el ettől a tervétől.
- 145 13—15 *a magyarok nemzetiségi politikájához csak egyetlen népfaj passzol be: az úgynevezett görög-rác, amelyik szép csendesen elnémul, kihál önmagától.* — A korabeli nyelvhasználat görögkeleti vallásuk miatt nevezte görög-rácoknak a szerb lakosságot. A statisztikai adatok ellene mondanak MK megjegyzésének, hogy a szerb nemzetiség csendesen kihál. Ezek szerint a szerb népesség lélek-

Lap	Sor	száma 1840-ben 324 186; 1870-ben 267 345 és 1891-ben 495 105 lélek volt.
145	19	<i>Kasszandra</i> — Homerosz Iliászában szereplő, jövőbe látó királylány, akinek később beteljesedett jóslatait előzetesen senki sem hitte el.
146	7	— <i>Kérdésködjék ön a főispánoktól!</i> — E fordulattal MK arra utalt, hogy a belügyminiszter volt a főispánok tevékenységét közvetlenül felügyelő és irányító kormánytag.

APRÓ CSATÁROZÁSOK

M *Pesti Hírlap. 1895. március 10., 17. évf. 69. sz. (6. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésekről

Mikszáth Kálmán a márc. 7-én és 8-án történt ülésekről nem írt tudósításokat. A márc. 7-i ülésen elsőnek *Apponyi Albert* beszélt. Keményen bírálta a kormányt tehetetlensége, következetlensége miatt. Véleménye szerint a törvények nincsenek előkészítve, bevezetésük elsiertett és meggondolatlan. (Pl. a polgári házasság bevezetése.) Kijelentette, hogy a *kötelező* polgári házasság bevezetését ő soha nem javasolta, és nem is támogatta. A szabadelvű párt és a nemzeti párt fúzióját elvetette, mert az általa képviselt nemzeti politikai elvekből nem engedhet. *Ugron Gábor* arról szólt, hogy Magyarországon nincs parlamentarizmus, mert csak egy párt uralkodhat, a többi párt, még ha többsége lenne sem kerülhetne hatalomra. Az ország kormánya nem lehet egy párt kezében. Szólt az ellenzék köteleességéről. Őva intett a vallási alapon történő ellenségeskedéstől. (KNapló, 1892—96. 23. köt. 356—380. l.)

A márc. 8-i ülésen az első felszólaló *Bánffy Dezsd* miniszterelnök volt. Kifejtette, annak ellenére, hogy több ülésen keresztül heves támadásnak volt kitéve, a kormány szilárdan ragaszkodik programjához (pl. egyházpolitikai kérdések). Védelmébe vette a kiegyezési törvényt, Apponyi előző napi beszédére reagálva. Magyar nyelvű katonai akadémia felállításának gondolatát elvetette. A honvédség jelvényeinek nemzetibbé tételét szükségtelennak tartotta. Legfontosabb szempontnak a hadsereg egységének biztosítását tartotta. A nemzeti párt által fontosnak vélt delegációk hatáskörének kiterjesztését is elvetette, mert ez már 67-es törvény megváltoztatását jelentette volna. Szükségesnek tartotta viszont az önálló bank megeremését, és Magyarország gazdasági érdekeinek figyelembevételét. A nemzeti párt és a szabadelvű párt között fennálló nézetkülönbségeket nem ítélte olyan jelentősnek, hogy ne lehessen szó a két párt fúziójáról. Apponyiékat idealistának minősítette, és szerinte csak a szabadelvű párt ítéli meg valósan a jelen válságos helyzetet. A továbbiakban felszóltak: *Helffy Ignác, Tisza István, Perczel Dezsd és Ivánka Oszkár.* (KNapló, i. h. 380—399. l.)

A márc. 9-i ülésen *Issekutz Győző* Prémusz dr. a zágrábi érseki titkár esetével foglalkozott, hivatkozva Perczel Dezső előző napi beszédében elhangzottakra helytelenítette és jogtalanak minősítette a vele kapcsolatos eljárást. Nem tartotta jogosnak továbbá a tanfítóknak az anyakönyvek vezetésével való megbízását sem. *Polónyi Géza* szintén e két kérdéssel foglalkozott, majd azt fejtegette, hogy a polgári házasságról szóló törvény nem hajtható végre a peres eljárásról szóló törvény egyidőjű életbeléptetése nélkül. *Ábrányi Kornél* Tisza István előző napi felszólalására hivatkozva a kiegyezés egyik megalkotójának, *Andrássy Gyulának* politikai végrendeletéből idézett, amelyben a kiegyezési törvényt maga sem tekintette véglegesnek, és a magyar nemzeti szellemnek a közös hadseregbe való bevitelét ő is fontosnak tartotta. Ezzel *Apponyi igazát* bizonyította. *Szalay Imre* a tirolai és voralbergi jogtalan vámköz ügyében kérdezte meg a miniszterelnöktől, hogy az előző miniszterelnök által tett ígéretnek megfelelően orvosolják-e a jogtalanságot. *Bánffy Dezső* válaszában elmondta, hogy tárgyalások folynak ez ügyben a magyar és az osztrák pénzügyminiszter között. *Helfy Ignác* tiltakozott az ellen, hogy őt kormánypártinak tartsák, mint ahogy ezt *Ábrányi Kornél* állította. Támogatta ugyan az egyházpolitikai reformot annál is inkább, mert ez az ellenzék programja volt eredetileg. A kormányt azonban nem támogatja. Rámutatott, hogy ő és társai nem gyanúsították *Apponyit* kormánypártisággal, amikor 1891-ben a közigazgatási vitában a kormánypárttal értett egyet. *Apponyi Albert* ezt az állítását kétségbe vonta mondván, hogy akkoriban a függetlenségi párt a legerősebb támadásban részesítette őt. Ezután a szélsőbaloldalon folytatódtak a csatározások. *Ugron Gábor* azt bizonyította, hogy a kormány által annak idején benyújtott egyházpolitikai javaslatok nem egyezők azokkal az elvekkel, amelyeket a függetlenségi és 48-as párt programjával elfogadott. Ehhez szóltak még *Nánássy Ödön* és *Helfy Ignác*. *Horányzsky Nándor* interpellált a marosújvári sóbányászok panasza tárgyában. *Lukács László* pénzügyminiszter megígérte a vizsgálat megindítását ez ügyben. (KNapló, i. h. 400—424. 1.)

*

A karcolat címe önmagában is a parlamentben kialakult valóságos helyzetet idézi. Napok óta folytak ezek az »apró csatározások« az üléseken, mintha nem volna egyéb cél, mint egymás csépelése. A jelen írás nem csak egy ülés eseményeit ismerteti, hanem az elmúlt napok parlamenti eseményeit, mondhatnánk eseménytelenségeit foglalja egybe nagyon tömören és plasztikusan érzékeltetve a tartalom jelentéktelenségét. Az ülések napirendi pontja a költségvetés általános tárgyalása volt, ennek kapcsán azonban szinte parttalanná váltak a témák.

A viták középpontjában még mindig a fúzió lehetősége vagy lehetetlensége állott, továbbá az egyházpolitikai kérdések törvényerőre emelkedésével kapcsolatos kérdéseket boncolták. Szokásához híven — a parlamenti hangulat ellenére — MK nem tagad meg néhány jó szót *Bánffytól*, *Tisza Istvántól*, és végül az elnöklő *Szilágyi Dezsőről* egy egész kis történetet kerekít, melyben egyszerre derül fény az elnök tehetségére és nehézségére.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 146 1 *elkánficsorodik* — a köznyelvben »elkánpicsorodik« alakban használatos a szó a keserű százíz nyomán támadt hangulat, a lehangolttá, rosszkedvűvé válás jelzésére.
- 146 2 *Beszéli Pál és Péter*. — A parlamenti vita napok óta a képviselők egymás elleni villongásaiból állt. Sok volt a felkiáltás, közbeszólás és személyeskedés. Szinte úgy tűnt, mintha mindenki beszélne. MK megjegyzése erre utal.
- 146 3 *meritum* — (lat.) érdem
- 146 3—4 »személyes kérdések«, »félreértett szavak« — A márc. 9-i ülés végén különösen az ellenzék körében kitört a testvérháború. Személyes kérdésekre, félreértett szavakra hivatkozva küzdöttek szinte egymás ellen a baloldali képviselők. (L. KNapló, 1892—96. 23. köt. 417—421. l.)
- 146 9—11 *A mi politikai gólyánk ... olaját is tart a csőrében* — A célzás valószínűleg Helfy Ignácot illeti, aki a támadásokra válaszulva kifejti, hogy az ellenzéknek kötelessége a kormányt támogatni, ha az az ellenzék programját valósítja meg. Itt az egyházjogi törvényekről van szó. Helfyt azzal vádolták, hogy ez a magatartása jelentősen hozzájárult a pártok felbomlásához. (L. KNapló i. h. 390—392., 415—416., 417—418. l.)
- 146 13 *Kisült, hogy a fúzióból nem lesz semmi*. — A szabadelvű párt és a nemzeti párt fúziójának gondolata már 1892-ben felmerült. (L. Krk 81. köt. 481. l.) Nem jöhetett létre Apponyiék erősen nemzeti színezetű politikája miatt. A jelen időszakban a Bánffy-kormány megalakulásakor, a kormány ellenes hangulat fokozódásával újra előtérbe került. Tisza István, Csáky Albin a viták során hangoztatták, hogy a nemzeti pártnak mérlegelnie kellene azt, hogy melyik szempont a fontosabb, ami elválaszt, vagy ami összeköt. Véleményük szerint e nehéz helyzetben az utóbbi szempontok alapján Apponyinak engednie kellene, és egyesülni a szabadelvű párttal. (L. KNapló i. h. 292. l.) »TISZA ISTVÁN: Ez megtörténhetik tisztességesen, megtörténhetik a nemzeti párt megalázása nélkül azon esetben, ha azon meggyőződésre jut az igen t. nemzeti párt, hogy fontosabb érdekek kívánják az egyesülést azon kérdések megoldására, melyekben egyetértünk, mint a nemzeti követelések feletti harc folytatását.« (KNapló, i. h. 328. l.) Apponyi az ajánlatot visszautasította mondván: »APPONYI ALBERT: Két politika áll egymással szemben: A visszafejlődés politikája s a nemzeti erő érvényesülésének politikája. S önök most azt kívánják tőlem, hogy a nemzeti jogok folytonosságának az erőteljes nemzeti fejlődésnek politikája kapituláljon a nemzeti visszafejlődés politikája előtt (*Zajos tetszés balfelől*). T. Ház! Ez az egyik oka, hogy én olyan fuzionális ajánlatokra, melyek azt mondják, hogy mi a ti nemzeti követelményeitekkel szóba sem állunk, csak egy

- választ tudok adni: én pedig ilyen fuzionális ajánlattal nem tudok szóba állni.« (KNapló, i. h. 369. l.)
- 146 14—15 *Apponyi a kolostorba megy* — Apponyi a márc. 7-i ülésen mondott, minden aktuális kérdést felölöl, lendületes beszédjének végén így nyilatkozott: »De ha valamikor megtörténnék az, hogy engem tévedésről győznének meg, ha magam is valamikor belátnám, hogy helytelen irányban vezettem a közvélemény azon részét, amely engem követ: akkor t. képviselőház ismerném kötelességemet. Akkor nem tartanám hivatásomnak, hogy most már én képviseljem az ellenkező politikát, hanem akkor azt tartanám kötelességemnek, hogy miután politikai céljaim kitűzésében és a nemzetnek általam megkísérlett vezetésében tévedtem, álljak félre, és ne igényeljem többé a vezető szerepet.« (KNapló, i. h. 371. l.) Apponyinak e kijelentését alakította át Issekutz Győző humoros formában: »ISSEKUTZ GYŐZŐ: ... Dániel Gábor képviselőtársamnak azon vádjával szemben, melyet Tisza István képviselő úrral szemben emelt, mintha ő kegyetlen lenne, hogy amidőn a szegény gróf Apponyi Albert most végre elhatározza, hogy kolostorba vonul, megfogja kabátja szárnyát és nem ereszti el. Én védelmembe kívánom venni Tisza István igen t. képviselő urat, és megnyugtatom Dániel Gábor t. képviselőtársamat a tekintetben, hogy gróf Apponyi Albertet meggyőződésének ereje, pártjának ragaszkodása, és a nemzetben elfoglalt erős pozíciója felmenti annak szüksége alól, hogy ő kolostorba vonuljon. (*Helyeslés bal-felől.*)« (KNapló, i. h. 402. l.)
- 147 1—8 Tisza István beszédét áhíthatos csöndben hallgatta mindenki, és egy angolmán megjegyzése. — Tisza István márc. 8-i ülésen mondott beszédét a KNapló tanúsága szerint nem hallgatták csöndben. Az ellenzék sokszor ellentmondott félbeszakítva az előadót. A MK által említett közbeszólásra nincs adat. Mindez valószínűleg irónk egyéni véleménye. Tisza beszéde valóban tárgyyszerű és alapos szabadelvű párti felszólalás volt. (KNapló, i. h. 392—395. l.)
- 147 10 *decennium* — évtized, tíz év
- 147 13 *De egyelőre még Bánffyit ütik mindnyájan*, — A márc. 8-i ülésen Bánffy miniszterelnök felszólalása nagy derűt keltett, és egyben hosszú ideig céltáblája lett a gúnyolódásnak. A Budapesti Hírlap így ír erről: »Ami ma a képviselőházban történt, azt leírni lehetetlen. Aki nem látta, el sem képzelheti. Fölkelt piros bársonyszékéről az első országos tekintély, kezében a megszerkesztett beszéddel, amelyet olvasni nem akart, elmondani nem tudott. Az igazgató-elnöknek kellett őt folytonosan megolalmazni, és Szilágyi Dezső e súlyos tisztét pompás humorral teljesítette ... Muszáj volt Bánffynak minden öt percben megakadni. Szilágyi gúnyos mosollyal széles szája körül kérte és intette az ellenzékét folytonosan kegyelmes hallgatásra. Talán belső elégtételt érzett, hogy minő más volt, amikor Bánffy ült

- Lap Sor
- a házelnöki székben, és Szilágyi beszélt a miniszteri asztal mellett.« (1895. márc. 9. 3. 1.)
- 147 17—19 *jó volna, ha a sas énekelni is tudna, — de hogy nem tud, abba egyszer bele van nyugodva mindenki, Herman Ottótól kezdve egész Brehmig, — Utalás Herman Ottó ellenzéki voltára, és arra, hogy természet tudósként madártani tanulmányokkal is foglalkozott. Brehm pedig az »Állatok világa« c. könyv szerzője.*
- 147 21—23 *Polónyi szereti Apponyit, s hogy Apponyi szereti Szapáryt, s következőképp Szapáry is szereti Polónyit. — Ez a trefás szillogizmus csak Mikszáth írói képzeletében él. Alapja annyi lehet, hogy Apponyi a márc. 7-én tartott beszédében többször hivatkozott arra, hogy vannak kérdések, (pl. a nemzeti párt katonai jellegű követelései, a katonaságra készülő ifjak nevelésének kérdése míg azok a hadseregbe nem tartoznak) amelyekben kettőjük álláspontja közel áll egymáshoz. (KNapló, i. h. 363—364. l.)*
- 147 : 26—28 *A mai napon a szélsőbaloldal nem a kormány ellen viaskodott, hanem inkább egymást döfték. — Az ülés végén az ellenék valóban egymást szidalmazta, és különféle személyes kérdéseken vitakozott. (Ugron Gábor, Helfy Ignác, Nánássy Ödön, Szederkényi Nándor.) (KNapló, i. h. 419—422. l.)*
- 147 : 35 *diszgyasztál* — (fr.) itt: undorodik, undort érez
- 148 : 2 *epochális* — korszakalkotó, nagy jelentőségű
- 148 : 8 *apodiktikus* — ellentmondást nem tűrő

A FÖRENDIHÁZBÓL

M *Új Idők.* (Szerkesztő: Herczeg Ferenc.) 1895. március 31., 1. évf. 15. sz. (277—278. l.) Tíz szövegközi rajzzal. [Ebből nyolc az V., VI. sz. képmelléklete a jelen kötetnek.] Névjelzés nélkül. Kötetben itt először.

A főrendiház üléséről

A főrendiház márc. 20-i ülésén a költségvetést tárgyalták meg, és kisebb vita után el is fogadták. (PH, 1895. márc. 21. 3., 4., 5. l.) A főrendiház márc. 21-i ülésén előbb a nyitrai választásokkal foglalkoztak, majd Czorda Bódog előadói beszéde alapján megkezdődött a vita a zsidó vallás recepcióját tartalmazó törvényről. A vitában felszólalt *Dessewffy Sándor* csanádi püspök, aki aggodalmát fejezte ki a vallásszabadság túlzott engedményei miatt. *Wlassics Gyula* hosszú beszédben ismételten megfogalmazta a kormány álláspontját a törvény elfogadásával és bevezetésével kapcsolatban. *Żay Miklós* gr. tiltakozott a felekezeti nélküliségnek még a lehetősége ellen is. *Beöthy Zsigmond* elfogadta a törvényjavaslatokat. *Vécsey József* aggodalmát fejezte ki a törvények bevezetésének morális következményei miatt, ellenezte a javaslatot. *Keglevich István* gr. hosszas beszédben szólt a törvényjavaslat mellett és több ellenérvet megcáfolva javasolta elfogadását. *Esterházy Miklós* gr. személyes megtámadtatás címen reagált

Keglevich érveire. *Prónay Dezső* is a törvény elfogadását javasolta. Ezt követte a főrendiház szavazása. (PH, 1895. márc. 22. 3., 4., 5., 6., 7., 8. l.) A szavazás végeredménye döntetlen lett. Erről a PH »Az elnök dönt« c. vezércikke a következőképpen írt: »Délután 3 óra is elmúlt már, amikor a vörös terem nehéz, szinte füllesztő levegőjében, meglehetősen bágyadt hangon leszavaztak. Az eredmény nem volt bizonyos. Akik a szavazatokat a suhogó íveken jegyeztették, maguk sem tudták bizonyosan, hogy a jegyzet jó-e? az öregebb urak ugyanis halk hangon szavaztak s a főrendiházban itt-ott nyugtalanság is volt ... A végén fél óra hosszat tartó bizonytalanság következett s ennek a vége az volt, hogy a négy jegyző íve sehogysm egyezett össze ... a hibák kiigazítása után egyértelműleg konstatálták, hogy szavazategyenlőség esete forog fön: 119 főrend szavazott a javaslat mellett és ugyanannyi ellene ... Azután pedig az elnök [a maga szavazatával] fog dönteni.« (PH uo 1., 2. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
148	4	<i>csillagkeresztes</i> — A »Csillagkereszt« rendet 1668-ban III. Ferdinánd osztrák császár alapította ősnemes hölgyek részére, a szent kereszt iránti áhítat, erényes élet és jótékonyság előmozdítására. Tag csak a magasabb arisztokráciához tartozó férjes nő vagy özvegy lehet, aki a felvételnél 8 atyai és 4 anyai őst tartozik kimutatni, úgyszintén azt, hogy férje már kamarás.
148	13—14	<i>Ők</i> [a mágnásasszonyok] <i>vezetik és szervezik tulajdonképpen a főrendi ellenzéket.</i> — MK ezt a korábbi évek karcolataiban már többször megírta, de különösen a tizedik Katánghy-levéiben (Krk 82. köt. 200—203. l.). Ott a satíra eszközeivel figurázta ki a mágnásasszonyok szervezkedését és érvelését.
149	1	<i>lornyett</i> — (fr.) összecukható, nyeles szemüveg
149	24—25	<i>óhitű főpapság</i> — MK e fordulattal a görögkeleti egyház főpapjaira utalt
149	: 26	<i>bársony bíré</i> — bársony papi főveg
149	: 34—36	<i>kik körül rajzolónk találó vonásokkal kapta le Schlauch kardiánalíst, Dessewffy és Bende püspököket.</i> — E szövegrész érzékelteti, hogy az illusztráció előbb, vagy legalábbis a korrektúra idejére elkészült, és MK szövegében utalhatott az illusztrációra.
150	14—16	<i>Wlassics minisztert, aki nagy hévvel utastíja vissza Csáky-Pallavicinak a zsidó recepció vitája alatt a zsidókra szórt sértéseit.</i> — Ld. az ülés összefoglalójában frottakat.
150	23—31	A főrendiházi szavazás nyomon kísérése a lista kipipálásával. — MK a korábbi években a főrendiházi szavazás leírásakor többször is megemlítette ezt a szokást, és a vele járó papírzizegést.

KÉT NEMES ALAK A PARLAMENTBEN

- M** I. *Pesti Hírlap*. 1895. április 3., 17. évf. 92. sz. (1., 2., 3. l.) Tárca rovatban. Névjelzés nélkül.
- II. *Jk 48. köt.* = *Hi 16. köt. A tisztelt Ház*. Bp. 1917. 148—150. l. Rubinyi Mózes csak a karcolat második részét *Darányi Ignác* címmel közölte. Önkényesen »Katángy Menyhért műveiből« gyűjtő cím alá illesztve.

Ebben a formában kötetben itt először. A PH szövegét közvetíti a jelen Krk.

A parlamenti ülésről és a két portréről

MK a március 11—április 2. között tartott ülésekről nem írt ismeretéseket.

A márc. 11-i ülésen *Andrássy Gyula* apjára hivatkozva vitába szállt *Abrányi Kornéllal* a magyar nemzeti jelvények, szimbólumok és a hadsereg nyelvének ügyében. Kifejtette, hogy apjának felfogása a célokban megegyezik Apponyi elgondolásával, de az eszközökben már nem. A fúzióval kapcsolatban *Tisza Kálmán* szerint arra lenne szükség, hogy a ma meg nem oldható kérdéseket félretelve, az országot leginkább fenyegető bajok orvoslásában közösen működjenek közre Apponyiek a kormánypárttal, mint ahogy azt *Tiszáék* tették 1875-ben. (KNapló, 1892—96. 2. köt. 424—449. p.)

A márc. 12-i ülésen tovább folyt a költségvetési vita ürügyén a hadsereg nemzetiből tételéről és nyelvezetéről, valamint a fúzióról szóló vita. Felszólaltak: *Horánszky Nándor*, *Pulszky Agost*, *Sierbán Miklós*, *Beöthy Ákos* és *Ugron Gábor*. A költségvetést elfogadták. (KNapló, 1892—1896. 23. köt. 449—467. l.)

Márc. 13-án a Ház vasutakról szóló törvényjavaslatokat tárgyalta. Felszólalók *Bethlen Balázs*, *Zselénszky Róbert*, *Dániel Ernő*, *Horánszky Nándor*, *Bauszern Guidó*, *Issekutz Győző*, *Neményi Ambrus*, *Szederkényi Nándor* voltak. *Hortoványi József* interpellált, hogy a nyitrai választókerület községeit, különösen, ahol ellenzéki választók vannak, katonasággal árasztották el. Kérte a minisztert, hogy intézkedjék. (KNapló, 1892—96. 24. köt. 3—26. l.)

Márc. 18-án viharos ülés keretében mentelmi ügyekről volt szó. A mentelmi bizottság javaslatára a Ház kiadta *Holló Lajost* és *Bartha Miklóst*, akik a vallásügyi viták hevében a »Magyarország« c. lapban »Óriási korrupció és botrány« címmel azt írták *Wekerle* kormányáról, hogy megvásárolták az ellenzéki lapokat az ország pénzén. *Wekerle*, az akkori miniszterelnök ezért pert indított a két képviselő ellen. Az ellenzék tiltakozása ellenére a két képviselőt többségi szavazat alapján kiadták. *Szalay Imrét*, aki keményen támadta a Ház döntését és kikelt a királyi ügyészek ellen, *Szilágyi Dezső* elnök rendre utasította. Ezután nagy vihar tört ki az ülésteremben. Mindenki egyszerre, a házszabályokra hivatkozva, egymást túlharsozva próbált véleményt nyilvánítani. Az ellenzék *Polónyi Gézával* az élen az elnökre támadt. Végül az ellenzék nyomására *Szilágyi Dezső* zárt ülést rendelt el. A zárt ülésen *Polónyi Géza* azzal vádolta

az elnököt, hogy különbséget tesz az ellenzéki és kormánypárti felszólalók közt. Ezután a mentelmi ügyekkel folytatták az ülést. *Hortoványi József* interpellációt nyújtott be a nyitrai választási kerületben történő választási visszaélések ügyében. (KNapló, 1892—96. 24. köt. 27—50. l.)

A márc. 19-i ülésen csak Hortoványi József a nyitrai szavazásokkal kapcsolatos előző napi bejelentésével foglalkoztak. *Perczel Dezső* belügyminiszter ígéretet tett az események figyelemmel kísérésére, és szabálytalanságok esetén fegyelmi eljárás indíttatására. (KNapló, 1892—96. 24. köt. 51—57. l.)

A képviselőház következő ülése márc. 26-án volt. Ekkor tárgyalták a nyitrai választás alkalmával történt felháborító visszaéléseket. *Pázmándy Dénes* és *Okolicsányi László* szemtanúként számolt be az ott törtétekről. *Perczel Dezső* fegyelmi vizsgálatot rendelt el. *Helfy Ignác* kilenc tagú vizsgálóbizottság kiküldését indítványozta minden párt részvételével. (KNapló, 1892—96. 24. köt. 58—81. l.)

A márc. 27-i ülésen tovább folytatódott a botrányos nyitrai választásokon történtek feletti vita. Felszólaltak az ügyben: *Batthyány Tivadar*, *Bethlen Bálint*, *Makfalvay Géza*, *Sierbán Miklós*, *Polónyi Géza* és *Péchy Tamás*. *Perczel Dezső* belügyminiszter ígéretet tett, hogy tekintettel a nagy felháborodásra az illetékes Nyitra megyei közigazgatási bizottság mellé delegálni fogja egy másik megye közigazgatási bizottságát is a dolog kivizsgálása érdekében. Végül az elnök ismertette a főrendiház átiratát, mely szerint a vallás szabad gyakorlatáról szóló törvényjavaslatot módosításokkal elfogadta, az izraelita vallásról szóló törvényjavaslatot pedig egyáltalán nem fogadta el. Ez utóbbit az elnök javaslata alapján a Ház újabb napirendjére tűzték. (KNapló, 1892—96. 24. köt. 81—108. l.)

A márc. 28-i ülésen a nyitrai botrányos választásokkal kapcsolatos vita záró aktusaként *Perczel Dezső* beszélt az előző napi állásfoglalásához képest 90 fokos fordulatot téve. Kétségbe vonta az ellenzék állítását, és védelmébe vette a választási elnököt. A szabadelvű párt nagy többséggel Perczellel egyetértésben a *Helfy Ignác* által javasolt parlamenti vizsgálóbizottság kiküldése ellen szavazott. *Szederkényi Nándor* és *Babó Emil* Kossuth Lajos érdemeinek törvénybe iktatását javasolta, amit *Bánffy Dezső* elutasított. (KNapló, 1892—96. 24. köt. 109—138. l.)

A márc. 29-i ülésen *Visontai Soma* a nemzetiségek jogait biztosító törvény betartását követelte, és szót emelt a magyar zsidóság érdekében is. *Bánffy Dezső* az előbbiekre válaszolva kijelentette, hogy a nemzetiségek túlkapásait kell korlátozni a magyarság érdekeinek figyelembevételével. A nemzetiségek panaszainak felülvizsgálatát ígerte. *Szász Károly* magyar tiszteket képző akadémia felállítását javasolta. *Láng Lajos* rámutatott, hogy az egyházi iskolákban és szemináriumokban is be kell vezetni a magyar nyelvű oktatást, mert ez fontosabb, mint a katonanevelés. *Apponyi Albert* csatlakozva az előbbi felszólalóhoz, természetesnek tartotta a magyar nyelven történő papi és katonai nevelést. E témához szólt még *Pulszky Agost* és *Ugron Gábor*. *Fejérváry Géza* szerint a katonai oktatásban, mivel a hadsereg közös, a német nyelv is fontos szerepet játszik. (KNapló, 1892—96. 24. köt. 139—164. l.)

A márc. 30-i ülésen felolvasták a királyi leiratot az országgyűlés

III. ülészakának berekesztéséről és a IV. ülészak ápr. 1-én történő összehívásáról. (KNapló, 1892—96. 24. köt. 165—166. l.)

Az ápr. 1. és 2-i ülésen újból felolvasták a királyi leiratot, alelnököket, jegyzőket és háznagyot választottak. (KNapló, 1892—96. 25. köt. 3—7. l.)

Az ápr. 3-i ülésen a képviselőház megalakult, megválasztották az osztályok elnökeit és a bizottságokat. *Bánffy Dezső* miniszterelnök bejelentette a Bosznia és Hercegovina megszállására megszavazott hitelből épített bród-zenicai vasútnak és a bosznia—bród—szlavón—brodi összekötő vonalnak a nevezett országok részére való átadásáról szóló törvényjavaslatot. Végül *Szinay Gyula* interpellált az általános munkás betegsegélyző és rokkantak pénztára ügyében. (KNapló, 1892—96. 25. köt. 8—12. l.)

*

A képviselőház ápr. 2-i ülésén újraválasztotta tisztségviselőit. Az alelnöki tisztségről lemondó *Andrássy Tivadar* helyett *Darányi Ignác*ot választották meg. Ez adott alkalmat MK-nak arra, hogy a leköszönő és a leendő alelnököt méltassa. Az 1890—95-ig alelnöki tisztséget betöltő *Andrássy Tivadar* szerénységét emeli ki, ami parlamenti szereplését illetően nem kétséges. Nem tartozott a gyakori felszólalók közé. Hosszú képviselősége (1881—1905) alatt egy jelentős felszólalása volt 1882-ben a képzőművészet érdekében.

*Darányi Ignác*ot MK könnyen hajlítható, de fontos személyként mutatja be, akiben mindig meg lehet bízni, de jelentős posztot eddig nem töltött be, mert nem is akart, *Darányi* még karrierje elején állt akkor, még ha írónk szerint már koros ember benyomását keltette is. Ezután lett két ízben is földművelésügyi miniszter.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
151	1	<i>Mungó</i> — menyéthez hasonló kisebb ragadozó emlős állat Indiában. Mint a mérges kígyók és patkányok pusztítója, igen nagy becsben áll.
151	4	<i>Andrássy Tivadar</i> a Ház alelnöke. — <i>Andrássy Tivadar</i> 1890-től volt alelnök.
151	19	<i>csak egy Szilágyit lát följebb</i> — <i>Szilágyi Dezső</i> a Ház elnöke lévén az alelnök fölött áll.
151	30	<i>urbi et orbi</i> — (lat.) világgá kiált. Itt: ország-világ előtt.
151	32	<i>couleur</i> — (fr.) szín, színezet, ütőkártya
151	33	<i>judiciózus</i> — (lat.) józan életű
152	6	<i>diszgyasztál</i> — itt: undorít
152	9	<i>terrénum</i> — (lat.) tér, talaj, terület
153	15—16	<i>a delphibeli jósda</i> — Delphoi (Delphi) ókori görög város. Jóshelye már Homérosz korában híres volt kétértelmű, és rendszerint csak utólag magyarázható jóslatairól.
153	19	<i>portentum</i> — (lat.) csodaszülött

- Lap Sor
- 153 : 20—22 Ali Müszein és a bűvös alma — a MK említette arab regé forrását nem sikerült megtalálnunk.
- 153 27 *paradíroz* — diszeleg, parádéz
- 153 37—39 *ömlik be ügyvédi Wertheimjébe a tömérdek honorárium, egyszerre csak becsukja a kasszáját*, — Darányi Ignác 1881-től lett szabad-elvű pártképviselő, ekkor hagyhatta abba ügyvédi tevékenységét.
- 154 : 22 *sályem fekete sapka* — A fekete sapkát MK többször említi, mint a tekintélynek bizonyos jelét, de ez valószínűleg csak az ülés-teremben lévő huzat elleni védekezésül szolgált, és MK részéről csak írói fogás.
- 154 : 34 *nemezis* — a bosszúálló sors, a büntető igazság

AZ ÚJ MINISZTEREK

WLASSICS GYULA KULTUSZMINISZTER

- M** I. *Pesti Hírlap*. 1895. április 8., 17. évf. 96. sz. (2., 3., 4., 5. l.) A Tárca rovatban. *Nyolcadik és utolsó közlemény* alcímmel. Névjelzés nélkül.
- II. *Jk 49. köt.* = *Hi 17. köt. Karcolatok*. Bp. 1917. 57—65. l. [Rubinyi Mózes a kötet sajtó alá rendezésekor e karcolathoz »II.« részként hozzáillesztette nyolc évvel később MK-nak Wlassicsnak, a kultuszminiszterségtől való megválásakor írott tárcáját. Ezt az írást a Krk megfelelő kötetében fogjuk közölni.]

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

A parlamenti ülésről és a Wlassics portréről

Az ápr. 4. és 5-i ülésről MK nem írt tudósítást. Az ápr. 4-i ülés különösebb vita nélkül zajlott. A törvényes kamatlábat 6 százalékról 4 százalékra csökkentették, elfogadták a szőlődézsmaváltási kedvezményekről szóló javaslatot *Szily Pongrác* előterjesztése nyomán. Az osztrák—magyar törökországi követség részére Jerikóban építendő nyári lakkal kapcsolatban *Ugron Gábor* pénzügyi kérdéseket vitatott, de ennek ellenére a többség megszavazta, és elfogadta az erről szóló jelentést. (KNapló, 1892—96. 25. köt. 13—26. l.)

Az ápr. 5-i ülésen a tengeri hajók építésének állami segélyezéséről szóló javaslatot terjesztette elő *Neményi Ambrus*, ezt *Lukács Gyula* nem fogadta el, mert kereselte a segélyt. *Dániel Ernő* kereskedelmi miniszter javaslatára azonban a Ház elfogadta a javaslatot. Az ülésen szó esett a mezőgazdasági összeírásokról szóló javaslatról, annak költségeiről és a Rába szabályozásáról. *Bánffy Dezső* javaslatára megegyeztek, hogy a következő ülés ápr. 23-án lesz. (KNapló, i. h. 27—51. l.)

Az ápr. 6-i ülésen folytatódott a Rába mellékfolyói szabályozásának költségeiről folytatott vita. Hozzászólók voltak: *Festetics Andor* földművelésügyi miniszter, *Reiter János*, *Horánszky Nándor*, *Nagy János*, *Lukács László*, *Ugron Ákos*, *Károlyi Sándor*, *Horváth Gyula*. Végül a javaslatot válto-

zatlanul elfogadták. A következő ülést ápr. 23-ra tűzték ki. (KNapló, i. h. 52—74. 1.)

*

Az 1852-ben született Wlassics Gyula a kormány legfiatalabb tagja volt. Rövid bírósági gyakorlat után az igazságügyi minisztérium törvény-előkészítő osztályán dolgozott, ahol később főügyészhelyettesként a büntetőeljárás kodifikálásával foglalkozott. Az egyházpolitikai törvényjavaslatok idején a polgári házasság mellett foglalt állást. A vallás szabad gyakorlásáról szóló törvényjavaslatnak ő volt az előadója a parlamentben.

A MK által emlegetett aggodalommal vegyes meglepetés valóban nagy volt. A napilapok is ezt bizonyítják. Meglepő, a fiatalságán kívül, a kultuszminiszterre való kinevezése volt. Hiszen az Igazságügyi Minisztériumban dolgozott. A BH vezércikke így fogalmaz: »Ki ne lenne kíváncsi, mikor egy hadnagy vezet egy hadosztályt, újonc ezen a téren Wlassics. Bár egészen újonc volna, könnyebb lenne a kormány helyzete. Nehézsége, hogy új közoktatásügyi minisztere az egyházpolitikában keveset, de erősen szerepelt kezdettől fogva. Már mikor a Szapáry-válság volt a pártkörben, Wlassics az elsők között tűnt ki, kik a kötelező polgári házasság behozatala mellett küzdöttek s bizonygatta külföldi példákkal és tervekkel, hogy a reform létesítése Magyarországon könnyű és rögtön eszközölhető. Hogy kell tenni, mint kell tenni, a szakirodalomban jártas egyetemi tanár hamar eltalálta. S azóta minden alkalommal előljárt az egyházpolitikában egész az új esztendei beszédig, melyet a párt nevében, s programjának változatlan fenntartása mellett mondott Bánffy házelnök előtt. Nem mehettek feledésbe beszédei, melyeket, mint a vallászabadságról szóló javaslat előadója múlt nyáron s ismét ez őszön mondott, s melyekben a felekezetenélküliségnek volt intrazigens szószólója. Innét hirtelen, s reá nézve is váratlanul kultuszminiszterré léptették elő egy oly kabinetben, melyről köztudomású, hogy az egyházpolitikában tranzakcióra készül.« (BH, 1895. jan. 24. 1. l.)

Az új miniszter nehéz helyzetben volt, mert rögtön az új kormány bemutatkozása után került sor a programbeszédére. A BH véleménye a parlamenti bemutatkozásról: »Oly gazdag tartalmú beszéd ez, hogy tízhúsz évi munkaidőnek felel meg, ami a mai viszonyok között jóformán a komolyságtól fosztja meg.« (BH, 1895. jan. 25. 1. l.)

MK írásában lelkes örömmel fogadja Wlassics Gyula kinevezését. Széleskörű, önálló gondolkodásra valló programját hallva bizalmat előlegezett neki, amit, mint majd későbbi írásából is kitűnik, igazoltnak láthatott.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
155	11	<i>Antal Gyula</i> — jogász, szabadelvű párti képviselő. Wlassics Gyulánál 10 évvel idősebb. MK Antal Gyula nevét csak a hatás kedvéért említi.
155	13	<i>Talán igazságügy-miniszter lett?</i> — Wlassics Gyula — mint a bevezetőben jeleztük — az Igazságügyi Minisztériumban dolgozott.

- Lap Sor
- 155 : 25 *Ezen a »már«-on nyugszik a hangsúly.* — Wlassics 43 évével a kormány legfiatalabb tagja volt.
- 155 25—27 *hiszen a mostani miniszterek legtöbbször legfeljebb a tenyeréből lehetett volna megjósolni, hogy egykor a piros székbe jutnak.* — Utalás arra, hogy a szóban forgó kormány meglehetősen váratlanul, szinte minden előzmény nélkül alakult meg.
- 155 29—30 [Wlassicsot] *»kis Zápolyának«* nevezték. — Zápolya János 24 éves korában lett erdélyi vajda, és 39 évesen Magyarország királya.
- 156 2—3 *Wekerle tüneményes pályafutása után egy másik ilyen legenda.* — Wekerle Sándor még fiatalabban, 41 éves korában lett pénzügyminiszter, és 44 éves volt amikor miniszterelnök lett. Ő volt az ország első polgári származású miniszterelnöke.
- 156 10—11 [Wlassics] *Csak ezen az országgyűlésen került be, annak se az elején.* — Wlassics Gyula az 1892-es választásokat követően 1892-ben pótválasztás alkalmával lett Csáktornyán képviselő szabadelvű párti programmal.
- 156 15—16 *A jövő kor igazságügy-minisztere fog rajta belépni!* — Ezt a vélekedést MK 1894-ben Wlassics első nagyhatású szónoki szereplése után írta le. (Krk 83. köt. 53. l.)
- 156 29—33 *Az első szónoki siker és a stréberség vádja.* — MK Wlassics 1894. febr. 20-án az egyházjogi törvény vitájakor elmondott beszédét kommentálva írta meg először e vélekedést. (Krk 83. köt. 53. l.)
- 157 11 *luciditás* — (lat.) szellemi éleslátás
- 158 21—22 *már csomagolt a pesti útra a horvát bán inasa a zágrábi palotában.* — Wekerle lemondása után a király Khuen-Héderváry Károly horvát bánt szerette volna a miniszterelnöki székbe. Ekkor utazott Budapestre Khuen-Héderváry gróf. MK a kormányválságra utal e megjegyzésével.
- 158 24—25 *Közben füstölögni kezdtek a budai várak kéményei.* — Utalás arra, hogy a kormányválság megoldása végett Budára érkezett a király.
- 158 28—29 *Wlassics a miniszterelnöki szónok, és nem Berzeviczy.* — Az újévi köszöntőt Wlassics Bánffy Dezsőnek, Berzeviczy Albert pedig Wekerlenek készítette. Akkor még Wekerle volt a miniszterelnök, Bánffy pedig a Ház elnöke. Később a kormányválság után Bánffy lett a miniszterelnök, így megváltozott a helyzet.
- 158 30 *Wlassics sejtette. Wlassics tudta.* — Úgy tűnik, mintha Wlassics valóban megérezte volna a jövőt. A Budapesti Hírlap így írt Wlassics újévi beszédéről, amellyel a Ház elnökét köszöntötte. »Ez a beszéd a mai körülmények között inkább helyén lett volna a kormány feje, semmint a Ház elnöke előtt ...« (1895. jan. 2. 2. l.)
- 158 33—34 *Melon a szépen szóló stíppal bővölte el a thébai Pelopidas füleit.* — Pelopidas thébai hadvezér és államférfi volt, aki Thébában helyreállította a demokráciát. I. e. 364-ben csatában esett el.
- 159 26—27 *Ott van Apponyi, prototípusa a várakozó aggszűzeknek,* —

- Apponyi nagyon szerette volna, ha pártja hatalomra kerül, és így ő maga is, de a fúzió lehetőségeit mindig elszalasztotta. Ez a motívum MK előbbi írásaiban is megjelenik.
- 159 31—33 *új Sisyphus, akinek tüje is van, cernája is van, de arra van kárhoztatva, hogy sohase bírja a lyukba behúzni.* — A görög mitológia szerint Sisyphus alvilági büntetése az volt, hogy egy folyton visszavisszagördülő követ kellett hegynek fölfelé hengerítenie. Alakját a görög vázáképek így örökítették meg. — A MK által említett tú befűzést a görög mitológia nem említi.
- 160 5— 7 [Wlassics] *annyira megnőtt két pompás beszéde által,* — Jan. 24-én mondta el programbeszédét, és jan. 31-én a vita végén szólalt fel hosszabban az új miniszter.
- 160 8 *sprech-miniszter* — (ném.) a beszélő, azaz a szószóló miniszter
- 160 17—18 *Egy veszedelmes tünet mutatkozik rajta: a levélírás.* — MK utalása ma már nem oldható fel.
- 160 20 [Trefort] *beépítette vörös kalitkával az egész várost,* — MK utalása az egységes tervek alapján épült, ún. klinker-téglával borított iskolaépületekre vonatkozik.
- 160 30—31 *Sóhajt és lesüti szemeit, ha a tanfelügyelőket említik előtte.* — Wlassics programbeszédében kifejtette, hogy a tanfelügyelők létszámának növelése nagyon fontos feladat.

EGY CSENDES NAP

- M** *Pesti Hírlap. 1895. április 26., 17. évf. 114. sz. (1., 2. l.) a »Tárca«* rovatban. *A bolygó zsidó újra megjelenik.* — *Hírnökök Nyitráról* — *Kossuth Ferenc megkezdi pályafutását* alcímmel. Névjelzés nélkül. Kötetben itt először.

A parlamenti ülésekről

Az országgyűlés ápr. 6. és 22. között húsvéti szünetet tartott. Az ápr. 23-i ülésről MK nem írt ismertetést. Ezen az ülésen *Ugron Gábor* a *Síma Ferenc* képviselő ellen elkövetett tetteleges inzultust jelentette be. *Perczel Dezső* ígéretet tett az ügy kivizsgálására. *Ugron Gábor* a Ház elkövetkezendő teendői iránt érdeklődött. *Bánffy Dezső* válaszul felsorolta az elintézésre váró ügyeket. (KNapló, 1892—96. 25. köt. 75—79. l.)

Az ápr. 25-i ülés fő témája az izraelita vallás recepciójával kapcsolatos törvényjavaslat főrendiházi elutasításának tárgyalása volt. *Wlassics Gyula* javasolta annak változatlan formában való visszaküldését. Ezt támogatta *Illyés Bálint* és *Polónyi Géza*. *Szabáry Gyula* a zsidó vallásról szóló törvényjavaslat és a vallás szabad gyakorlásáról szóló törvényjavaslat összeolvasztását indítványozta. A Ház *Wlassics Gyula* javaslatát fogadta el. Az ülés végén *Helly Ignác* kíséretében *Kossuth Ferenc* lépett a terembe a baloldal éljenzése közepette. (KNapló, 1892—96. 25. köt. 79—99. l.)

*

A tavaszi szünet után újra kezdődött ülés — a KNapló tanúsága szerint — egyetlen témája a főrendiház által már másodízben visszaküldött, a zsidó vallás recepciójáról szóló törvényjavaslat sorsa volt. A tanácskozás viszonylag csendben folyt, csak Kossuth Ferenc megjelenése pezsdítette fel valóban a kedélyeket.

Az írásban felcsillan az a sajátos, gúnyos és szeretettel kevert derű, ami MK írásait gyakran jellemzi. Elnézós mosollyal említi Péchy Tamás szónoklatát, és némi gúnyos ábrázolja Kossuth Ferenc bevonulását, a körülötte fontoskodó embereket.

A nyitrai választások eredménye a parlamenti ülésen nem került szóba.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
161	3—4	[Wekerle] <i>arca is meg van pörköelve a dánosi napfénytől.</i> — Wekerlénének Dánoson volt birtoka.
161	5—6	<i>a zsidó recepció, mely bolyongva jár a Múzeumból ide, és innen a Múzeumba.</i> — A főrendiház, mely a Nemzeti Múzeum épületében ülésezett, a zsidó recepcióról szóló törvényjavaslatot másodszor küldte vissza a képviselőknek.
161	10—11	<i>Sima Szentesen járt, és ott megverték.</i> — A szentesi vasútállomáson Mátéffy Kálmán dorozsmai főszolgabíró leütötte Sima Ferenc országgyűlési képviselőt. Az ügy háttere: »1889-ben az iparkamara a „Szentesi Lap”-ban nyilatkozatot tett közzé, melyben Mátéffyt a szegvári iparosok ellen elkövetett zsarolással vádolta. ... Ez a vád többször felújított a „Szentesi Lap”-ban, míg végre 1893-ban Mátéffy megindította a sajtópört. A vizsgálat folyamán a kihallgatott 40 iparos Mátéffy ellen oly kompromittáló vallomásokat tettek, hogy maga a főügyész is visszavonta a panaszt. Ennek következtében a megyei közigazgatási bizottsági ülésen Sima indítványozta, hogy Mátéffy ellen a terhelő vallomások alapján indíttassék meg a fegyelmi vizsgálat, de ez az indítvány leszavaztatott. Ezért történt a támadás.« (PH, 1895. ápr. 23. 8. l.)
161	11—12	<i>a jöltáplált pápai nuncius Magyarországon járt, és meg nem verték</i> — Agliardi magyarországi látogatásának bonyodalmairól a <i>Macska az üvegbúrán</i> c. karcolatunk jegyzetében szólnunk részletesebben a 321—323. lapokon.
161	: 13	<i>gravámen</i> — sérelem, panasz
161	: 17	<i>extraktum</i> — (lat.) kivonat, tömörítvény
161	: 22	<i>Győzött Janits!</i> — A nyitrai választáson a szabadelvű párti Janits Imre győzött a néppárti ifj. Zichy Jánossal szemben.
161	23	<i>szegény Zelenyák megint csak egyedül lesz</i> — Zelenyák volt az egyetlen néppárti képviselő a parlamentben.
161	26—28	Wlassics Gyula visszaküldési javaslata: »Mondja ki a képviselőház, hogy az izraelita vallásról szóló törvényjavaslatot a képviselőház által elfogadott szövegében változatlanul fenntartja, és azt alkotmányos tárgyalás és szíves hozzájárulás vé-

- Lap Sor
- gett a főrendiházzal közölni határozza.« (KNapló, 1892—96. 25. köt. 80. l.)
- 162 6 *a Justh-párt poétája, Illyés Bálint rakott le egy szöbokrétát* — Illyés Bálint költői tevékenységéről MK már korábban is szólt. Az evangélikus lelkész a »Vasárnapi Újság«-ba, a »Fővárosi Lapok«-ba, az »Ország-Világ«-ba és más, kevésbé jelentős orgánumokba helyezte el költeményeit.
- 162 8—10 Szapáry Gyula javaslata, *hogy a két visszamaradt javaslatot összekössék*, — Szapáry azt ajánlotta, hogy a vallás szabad gyakorlásáról és az izraelita vallás recepciójáról szóló törvényjavaslatot olvasszák egybe, és úgy terjesszék ismét a felsőház elé. (L.: KNapló, i. h. 83—86. l.)
- 162 16—19 Szapáry, Apponyi és Polónyi együtt főzték ki Szapáry javaslatát. — Szapáry javaslatához Apponyi és Polónyi valóban hozzászólt. Apponyi úgy nyilatkozott, hogy elfogadja Szapáry javaslatát, de ha a Ház Wlassics miniszter javaslatát tartja megfelelőnek, akkor azt is elfogadja. Polónyi pedig Wlassics határozati javaslata mellett foglalt állást. (Ld.: KNapló, i. h. 91—95. l.)
- 163 33 *mandzsetta* — (fr.) kézelő
- 163 34 *ensemble* — (fr.) művészegyüttes, társulat
- 164 11—12 *Csinos legendák. Holt emberekről, akik szavaztak. Harmincéves emberekről, akik hetvenötévesekre változtak át.* — E két mozzanattal MK jellegzetes korabeli választási visszaélési motívumokat vilantott fel.
- 164 25 *A viszontlátásig ... a viszontlátásig!* — MK ezzel a zárómondatral érzékeltette, hogy az egyházjogi törvények két utolsó részének vitája még tovább fog tartani, a főrendiház még további módosításokra tart majd igényt.

VIVANT VACATIONES

M *Pesti Hírlap. 1895. április 28., 17. évf. 116. sz. (2. l.)* Tárca rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésekről

MK az ápr. 26-i ülésről nem írt tudósítást. Ezen az ülésen a vallás szabad gyakorlásáról szóló törvényjavaslatot vitatták, miután a főrendiház másodsor küldte vissza a tervezetet, változtatási indítványt téve. *Bessenyei Ferenc, Vesztér Imre, Csáky Albin* az eredeti szöveg megtartása mellett foglalt állást, *Szapáry Gyula* újabb tárgyalásra javasolta a tervezetet és *Polónyi Géza* is megfontolásra ajánlotta a főrendiház javaslatát. (KNapló, 1892—96. 25. köt. 100—123. l.)

Az ápr. 27-i ülésen folytatódott a vallás szabad gyakorlásáról szóló vita. A főrendiház a törvényjavaslatnak a felekezetenkívüiség szabadsá-

gával foglalkozó passzusát nem fogadta el. *Kiss Albert* kritizálta Polónyi Géza előző napi, nem következetes állásfoglalását és az eredeti szöveg megtartását kérte. *Horánszky Nándor Csáky Albin* előző napi beszédével polemizált és elfogadta a főrendiház álláspontját. Véleménye szerint a felekezetenkülsőséget el lehet tűrni, de törvényt annak szentesítésére nem lehet hozni. Az eredeti szövegezés megváltoztatását kérte. *Wlassics Gyula* logikus okfejtéssel védelmezte a törvényjavaslat eredeti szövegét és javasolta, hogy azt változtatás nélkül küldjék vissza a főrendiházba. Ezt a képviselők többsége megszavazta. A szünet után 5 interpelláció hangzott el. *Molnár József* az osztrák—magyar bank szabadalmának meghosszabbítása, *Holló Lajos* a megyei választások módja, *Meszlényi Lajos* és *Apponyi Albert* a királyi udvari hivatal felállítása, *Bernáth Béla* a tokaj-rakamazi hidak ügyében interpellált. (KNapló, i. h. 124—146. l.)

*

MK ténszerűen reflektált a képviselőházban történetekre. Az eseményeket, mint a KNaplóból is kiténik, szelektálva nyomon követte. Unalmas ülés volt. A monoton hangulatú tárgyalásból Wlassics Gyula beszéde emelkedett ki.

Tárgyi magyarázatok

Cím : *Vivant vacationes* — (lat.) Éljen a szünet!

Lap	Sor	
164	9	<i>Kiss Albert fölszólalása</i> , — Polónyi Géza a Ház folyosóján megjegyzést tett arra, hogy ha valaki pap létére a felekezetenkülsőség mellett foglal állást, akkor jezsuita. <i>Kiss Albert</i> protestáns pap magára vette a célzást, tekintettel arra, hogy ő a vallás szabad gyakorlásáról szóló törvényjavaslatot teljes egészében támogatta. (KNapló, i. h. 126—127. l.)
165	1	<i>Kiss Albert reflexiója</i> , <i>Olay Lajos</i> közbeszólása. — A KNapló így dokumentálta az esetet: »KISS ALBERT: ... kötelességemnek tartom Polónyi Géza t. képviselőtársamnak tegnap elmondott beszédére egy megjegyzést tenni, lehető tárgyalogossággal. OLAY LAJÓS: Nem érdemli meg. (<i>Zaj, Halljuk!</i>)« (KNapló, i. h. 125. l.)
165	16—17	<i>a Ház óriási többséggel visszaient a főrendeknek, hogy mégis ragaszkodik a javaslathoz</i> . — Az ülésteremben szinte szószertint így történtek a dolgok. »ELNÖK: ... Ennélfogva annak értelmében a törvényjavaslat abban a szövegben, melyben a képviselőház már elfogadta, a főrendekhez visszaküldetik szíves hozzájárulás végett.« (KNapló, i. h. 139. l.)
165	21—22	<i>Kállay Béni is nekünk segít. A boszniai javaslat három napig is ellart</i> . — Napirenden volt a Bosznia és Hercegovina megszállására megszavazott hitelből épített bród-zenicai vasútnak és a boszna—bród—szlavon—brodi összekötő vonalnak a nevezett országoknak való átadásáról szóló törvényjavaslat. <i>Kállay Ben-</i>

- jámin közös pénzügyminiszteri tisztségében az okkupált Bosznia és Hercegovina ügyeinek irányítója volt.
- 165 : 26—36—166 : 1—2 Bánffy és a király, Bánffy és a szabadelvű párt. — MK e fejtegetéssel a miniszterelnök helyzetének megszilárdulását érzékeltetve, valószínűleg a klub hangulatát közvetítve.
- 165 35 *desperál* — (lat.) kétségbe esik, reményét veszti.
- 166 11—16 Szilágyi bejelentése a következő napirendről és a Ház derültége. — A KNapló tanúsága szerint így zajlott MK által említett esemény: »ELNÖK: ... Most megteszem javaslatomat a hétfőn tartandó ülés napirendjére nézve. (*Halljuk! Halljuk!*) Erre nézve javaslom, hogy tüzessék ki a napirendre a közgazgatási bizottság jelentése a Torda-Aranyosi vármegyei Veresmart községnek az Alsó-Fehér vármegyében fekvő Újvár községbe való átkebelezése tárgyában. (*Derültég és helyeslés a bal- és szélső balon*) a második tárgy pedig, amely kitűzetnek, (*Űaj, Halljuk! Halljuk!*) a könyvtári bizottság előterjesztése a képviselőházi könyvtár gyarapítása iránt. (*Derültég és helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.*) T. Ház! Minthogy ezen tárgyak hosszabb vitára valószínűleg nem adnak alkalmat, (*Derültég a bal- és szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Valószínűleg?!*) azt hoznám javaslatba, hogy a hétfői ülés 11 órára tűzessék ki. (*Helyeslés.* Hozzájárul a T. Ház ezen javaslatomhoz? (*Igen.*)« (KNapló, i. h. 146. l.)

MACSKA AZ ÜVEGBÚRÁN

M *Pesti Hírlap. 1895. május 3., 17. évf. 120. sz. (7. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül. Három macskát ábrázoló rajzzal, amely kötetünk VII. sz. képmelléklete.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésekről

Az ápr. 29-i ülésről MK nem írt tudósítást. Az ülés, mint azt *Szilágyi Dezső* az előző ülésen bejelentette, valóban rövid volt, alig 40 percig tartott. Az elnöki bejelentések után *Belitskai Béni* javaslatára a Ház elfogadta, hogy Vörösmart község területéből 58 holdat Maros-Újvár község bekebelezhesen, továbbá elfogadta a könyvtári bizottság jelentését. Az elnök bejelentette, hogy a következő ülésen több interpellációra törénik reagálás. (KNapló, 1892—96. 25. köt. 146—149. l.)

A május 1-i ülés nagyrészt az előző napokban benyújtott interpellációkra adott válaszok jegyében telt el, majd *Terényi Lajos* új interpellációt intézett a miniszterelnökhöz Agliardi pápai nuncius — az országban nyugtalanságot kiváltó — magyarországi útjával kapcsolatosan. *Bánffy Dezső* miniszterelnök válaszában elismerte, hogy a pápai küldött túllépte azt a határt, amely őt, mint külföldi állampolgárt belügyi kér-

désekben megilleti, és elmondta, hogy ezt a külügyminiszterrel is megtárgyalta, álláspontjuk egyezik, és a külügyminiszter megtette észrevételét a Szentszéknél. (KNapló, i. h. 150—169. l.)

Agliardi pápai követ látogatása

Április 15-én Magyarországra látogatott Agliardi, az új pápai nuncius. Látogatása a megérdemeltnél valószínűleg nagyobb port kavart fel. Tény az, hogy az amúgy is izgatott közhangulatban az ünnepi fogadásokon elmondott beszédek alkalmával érintett kérdések, amelyek még nemrég súlyos vitákra adtak alkalmat a kormány és a katolikus egyház között, újabb felháborodási hullámot váltottak ki. A lapok többször utaltak arra, hogy a nuncius azért érkezett Magyarországra, hogy a frissen alakult Néppártot támogassa, és a magyar katolikus egyházat az egyházpolitikai reformok ellen további harcra buzdítsa. A PH ápr. 12-i vezércikke, tehát a nuncius érkezése előtt, így vélekedik: »A néppárt ismétlődő kudarcai gondolkodóba ejtették a vezetőket. A kozmopolita klerikalizmus minden áron klerikális pártot akar szervezni Magyarországon, ahol eddig vallási alapon párt sohasem alakult. [...] Ennek az akciónak szervezésére jön Agliardi bécsi nuncius Esztergomba és később Budapestre, hogy a hercegprímást és a püspököket az üdv felismerésében támogassa, és a helyes útra vezérelje. Jön a nuncius, hogy elintézzé Magyarország sorsát. Mert a Néppárt nem magyar párt, csak fiókja a Rómából dirigált nemzetközi klerikalizmusnak. Parancsait, utasításait Rómából veszi közvetlenül, vagy a nuncius útján. [...] Agliardi utazása tehát nem csekély dolog. Benne egyik pártunk fejét, vezetőjét, taktikájának intőzőjét üdvözölhetjük.« (PH, 1895. ápr. 12. l. l.)

Az a hír pedig, hogy a nuncius Nagyváradra látogat, és ott Pavel Mihály görög katolikus román püspökkel tárgyal, méginkább élezte a helyzetet. Olyan értesülések terjedtek, hogy Agliardi a román nemzetiségű püspökkel nemzetiségi államot szeretne csinálni a miniszterelnök megbuktatására. A fent említett vezércikk a továbbiakban így ír: »A római kúria elégedetlen a Néppárt eddigi eredményeivel, és Agliardi útján taktikai oktatásban részesíti most a püspöki kart. Agliardi tudtul adja majd a püspököknek, hogy a szövetség Róma és Románia közt megkötött, és az igazi katolikus kötelessége Magyarországon most az, hogy a román nemzetiségű izgatókkal szövetkezve robbantsa föl a szabadelvű alapon álló nemzeti államot. [...] Agliardi terve nemzeti államból nemzetiségi állammá akarja Magyarországot átalakítani, hogy Ausztriának méltó párja legyen, és a klerikális világrend legyen benne az uralkodó. [...] Bizunk abban, hogy a püspökök, kivált a hercegprímás felháborodással utasítják vissza ezt a tervet.« (I. h.)

Néhány nappal később a PH a *Neue Freie Presse*-re hivatkozva enyhébb, diplomatikusabb hírt tesz közzé: »Vaszary bíboros székvárosába utazik, hogy a pápa követét, mint háziúr fogadja. Klerikális oldalról feltűnő módon tagadják ezen látogatás jelentőségét és azt állítják, hogy abban nem lehet semmi különös, ha a pápai követ, hivatalbéli elődjei példáját követve, a magyar katolikus egyház fejét meglátogatja. Mindannak dacára e látogatásnak némi súlyt lehet tulajdonítani, ha nem is az

egyházpolitikai kérdések tekintetében, de mindenesetre a személyes viszonyra nézve. A bécsi pápai követség és az esztergomi aula közti viszony ugyanis nem volt mindig a legbensőbb, amin nem is lehet csodálkozni, ha a kérdéses személyek különbözőségét vesszük. Vaszary bíboros az új egyházpolitikai törvényekkel szemben való ellenséges föllépése dacára, tetőtől talpig magyar ember, míg a bécsi pápai követségnél a magyar viszonyok felől nyilvánuló fölfogás inkább a nemzetiségek és azok különféle emlékiratai felé hajlik. A nuncius látogatása tehát minden körülmények közt a két egyháznagy közti közeledést jelent.« (PH, 1895. ápr. 14. 2. 1.)

A nuncius több egyházi intézményt látogatott meg és több beszédet mondott. Méltatta a magyar főpapok küzdelmét. Esztergomba való megérkezésekor többek között így szólt Vaszary Koloshoz: »Kérlek téged, ki e kitűnő nemzetnek öre vagy, folytasd nemes küzdelmeidet, hogy azokat az óhajtott eredményekre vezérelhesd.« (PH, ápr. 16. 2. 1.)

A lapok továbbra is a közvélemény bizalmatlanságáról számolnak be, és sürgetik a kormányt, hogy tegyen valamit. A PH ápr. 20-i vezércikke szerint: »Mindenki azt kérdezi magától, hogy mi a pápai nuncius magyarországi utazásának valódi célja? Minthogy pedig erre a kérdésre tiszta és kielégítő választ sem a nuncius esztergomi felköszöntőjéből, sem más hiteles forrásból nem nyerhetni, az az érzés, amivel itt fogadtatik az *élénk bizalmatlanság érzése*. [...] A polgári házasság tisztán belügyi kérdés. [...] Mi köze ehhez a római pápa bécsi követének? Amidőn tehát ő átlépi Magyarország határát azzal a szándékkal, hogy itt belügyeinkbe avatkozzék; hogy itt valamely politikai párttal érintkezék, akkor oly nemzetközi jogsérelmet követ el, ami ritkítja párját. [...] Hol van b. Bánffy Dezső erélye, hogy nem gátolja meg a külügyminiszter útján a külföldi uralkodó követjének az illetéktelen beavatkozását? Mint képzeli *Kálnoky gr.*, a monarchia külügyminisztere, miképp fog ő a történetekért felelni a nemsokára egybegyűlő magyar delegációnak?« (PH, i. h. ápr. 20. 1—2. 1.)

Végül a május 1-i parlamenti ülésen *Terényi Lajos* interpellált a miniszterelnökhöz Agliardi magyarországi útja tárgyában. Megkérdezte, hogy a kormány hajlandó-e megfelelő lépéseket tenni, hogy a látogatás okozta nyugtalanságot eloszlassa. Bánffyt a nuncius látogatása során előállt helyzet irritálta. A nyilvánosság előtt szerette volna az ügyet elintézni. Előzetesen tárgyalt Kálnokyval, aki »megrovandó tapintatlanságnak« minősítette a nuncius szereplését, mert — úgymond — nem elégedett meg azzal — ellentétben elődeivel —, hogy az őt meghívó egyházfejedelmeknél látogatást tegyen, nyilvános beszédeket mondott, amelyek félremagyarázhatók lehetnek. Megígérte, hogy a Szentzséknél panaszt fog emelni. Ezután Bánffy Terényi Lajos interpellációjára adott válaszában többek között a következőket mondta: »... habár kétségtelen is, hogy a római kúriának a lelkiekben jogköre, hatásköre és illetősége a hazai katolikusokra van, ezen jog- és intézkedési körét semmi körülmények között sem gyakorolhatja a szentszék a római pápa azon nunciusa által, akit egyes országba közvetlenül, mint követet küld. [...] Ilyen körülmények között, ha nem is a tény, ha nem is a szándéka, de a látszata mindenesetre fennforogni látszik annak, hogy jog- és hatáskörét talán célzatosság

nélkül, Agliardi pápai nuncius túllépte. Ez a nézetem nekem, t. Ház, ez a kormány nézete és a kormány egyetértésben a közös külügyminiszterrel (*Élénk helyeslés jobb felől*), ki e tekintetben a kormány álláspontját magáévá tette . . . (*Helyeslés a jobboldalon. Hosszantartó zaj, Polónyi Géza közbeszól, de szavai a zajban nem érthetők.*) . . . a kormány pedig ezen nézetének diplomáciai úton, a közös külügyminiszter közvetítésével, a Szentsekéknél kifejezést is adott, először kívánván felvilágosítást, továbbá kívánván tudomásulvételét annak, hogy ezen ténykedés a belügyeinkbe való beavatkozás látszatával bír. (*Élénk helyeslés jobb felől. Nagy zaj a baloldalon.*)» (KNapló, i. h. 168—169. l.)

*

MK írásának középpontjába állította a pápai követ magyarországi fellépésével kapcsolatos eseményeket. Ez a mozzanat az ülésnek csak elenyészőn kis idejét vette igénybe. Egyébként valóban csak az interpellációkra adott válaszok jelentették a napirendet, amelybe szint csak Terényi újabb interpellációja és Bánffy határozott válasza vitt. Az ülés monotonosságát írónk legjobb írásaira emlékeztető humorral élénkíti a macskamotívummal. Egy évtizeddel korábban már egyik parlamenti karcolata központi figurájává tette az ülésterembe betévedt macskát. (*Macska a t. Házban.* Krk 68. köt. 159—160. l.) Ezeket a motívumokat átemelte: *A tisztelt Ház c.* kötetbe *A macska* címmel önálló fejezetet alkotva. (Krk 71. köt. 178—179. l.) A humort szolgálta az a fogása is, hogy a nuncius körüli vitát dramatizálja párhuzamot vonva a Hunyadi-korszakban a törökök elleni háborúval kapcsolatos eseményekre. Ilyen analógiák felvetése MK írásaiban többször megjelenik.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 166 1—3 Agliardi tárgyál Zichy Nándorral, Szapáry Gézával és Eszterházy Miklóssal. — A főrendiház tagjai. Zichy Nándor és Eszterházy Miklós Móric a Néppárt megalapítói. A Néppárt 1895. január 28-án alakult Budapesten. Tagsága az egyházpolitikai reformok ellenzőiből, főként katolikus főurakból és papokból állt.
- 166 4 *macher* — ügyes, csalafinta
- 166 6—11 Magyarország belügyeibe Cesarini és Gentilis bíbornokok óta senki sem mert beavatkozni, de Hunyadiék azoknak is a körmére koppintottak. — MK e megjegyzése nem egészen fedi a valóságot. Gentilis de Monteflorum bíboros személyében V. Kelemen pápa 1308-ban legátust küld Magyarországra Károly Róbert jogainak védelmezésére. A bíboros 1311-ig tartózkodik az országban »Planetus elericorum« című, ismeretlen szerző által írt vers, amely 1310 körül keletkezett a magyarországi papság, főként az alsópapság tiltakozását fejezte ki Gentilis pápai legátus tevékenysége ellen. Giuliano Cesarini bíborost pápai követként IV. Jenő pápa küldi Magyarországra

- 1442-ben, hogy békét közvetítsen I. Ulászló és Erzsébet királyné között, és megszerveze a török elleni kereszties hadjáratot. Ulászló közben Hunyadi János és Brankovics György közreműködésével titokban békét köt a törökkel Váradon. Cesarini bíboros ellenben érvénytelennek nyilvánítja a békét, és a törökök ellen indulnak. 1444. novemberében a kereszties sereg súlyos vereséget szenved. Meghal Cesarini és I. Ulászló is.
- 167 4—13 Az ellenzék nem tiltakozik Agliardi magyarországi tevékenysége ellen. — A napilapok tanúsága szerint a közvélemény türelmetlenül várja, hogy a parlamentben szót emelnek a pápai nuncius útjával kapcsolatban. (Ld. bevezető jegyzetünket.)
- 167 10 *passpartout* — itt: mindenhová bebocsátást biztosító igazolvány
- 167 11 *panganét* — szurony
- 167 14—15 *Terényi Lajosnak kellett elhozni a nuncius-kérdést.* — A máj. 1-i parlamenti ülésen Terényi Lajos interpellált az ügyben. (Ld. KNapló, 1892—96. 25. köt. 167. 1.)
- 167 : 32 *holtkéz* — *manus mortuum*. Oly jogi személyeknek elnevezése, akik ingatlan vagyonukról szabadon nem rendelkezhetnek, az sem meg nem terhelhetik, sem el nem idegeníthetik. A holtkéz az egyházra hagyományozott birtokot jelenti.
- 167 36 *denique* — elvégre, utóvégre, tehát
- 168 14 *apodiktice* — határozottan
- 169 12 *diurnum* — napidj
- 169 14—16 *Terényi — akinek most már a Szivák Imréné mellé került a neve a Vatikán fekete könyvében.* — Szivák Imre politikus, ügyvéd és jogi író volt. Számos törvényjavaslat kidolgozásában részt vett. Az egyházpolitikai törvényekkel kapcsolatban elfoglalt álláspontja miatt a római katolikus egyház hevesen támadta.
- 169 19 *Visszaadta Bánffynek a vizitet!* — Meszlényi Lajos közbeszólása szó szerint elhangzott az ülésen. (Ld. KNapló, i. h. 167. 1.) Bánffy az interpellációra adott válaszában kijelentette: »Miniszterelnökké történt kineveztetésem után Bécsben megfordulván, azt gondolom, állásomból folyólag volt kötelességem, de a courtoisie is parancsolta, hogy az idegen államok képviselőit, követeit, nagyköveteit meglátogassam. Ezek közt látogatást tettem a pápai nunciusnál.« (KNapló, i. h. 168. 1.)
- 169 26—27 [Az ellenzék] *szinte előre örültek, milyen limonádé választ fog adni Bánffy.* — A PH így ír Bánffy felszólalásáról: »A miniszterelnök válasza az Agliardi nuncius magyarországi utazása ügyében hozzá intézett interpellációra nagy feltűnést keltett úgy a hazai, mint a külföldi politikai körökben. — Úgy a szabadelvű párt kebelében, mint az ellenzéki pártklubokban elismerik, hogy ez a válasz jelentékeny politikai sikert jelent Bánffy báró miniszterelnökre nézve.« (1895. máj. 3. 2. 1.)
- 169 32—35 Bánffy válasza az interpellációra — A miniszterelnök valóban határozottan fogalmazott a KNapló tanúsága szerint is: »... habár egyáltalában nem érzem magam feljogosítva arra, hogy akár tényei, akár szavai tekintetében vádat emeljek a

- nuncius ellen, mégis a modor, az időpont, a fellépés a vonatkozás, amelyek minden jelentkezésénél őt kísérték, rám azt a benyomást tették, hogy túllépte azon határt, amely őt belügyi kérdéseinkre vonatkozólag, mint egy külhatalom képviselőjét itt megilleti.« (KNapló, i. h. 168. l.)
- 170 6 *Mivel lépte túl a hatáskörét?* — az ülésen a képviselők közbekiálásaikkal tették fel ezt a kérdést. Az elnöknek kellett rendet tenni a nagy zűrzavarban. (KNapló, i. h. 168. l.)
- 170 : 26—29 [Bánffy] *azzal zárta szavait, hogy a külügyminiszter is egy nézetlen van vele* — A miniszterelnök a következőkkel fejezte be válaszáat: »... a kormány pedig ezen nézetének diplomáciai úton, a közös külügyminiszter közvetítésével, a szentszéknél kifejezést is adott ...« (KNapló, i. h. 169. l.)

HELFY INTERPELLÁCIÓJA

M *Pesti Hírlap. 1895. május 11., 17. évf. 128. sz. (1., 2. l.)* A »Tárca« rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésekről

A máj. 2., 3., 4., 6. és 7-i ülésekről MK nem írt tudósítást. A máj. 2-i rövid ülésen a katonai bezárlásokról szóló törvényjavaslatot tárgyalták *Münnich Aurél* beterveztése alapján. (KNapló, 1892—96. 25. köt. 170—177. l.)

A máj. 3-i ülésen jelentősebb vita a Budapesten épülő földalatti villamos vasútnak adandó kedvezményekről folyt. A témát *Gajári Ödön* adta elő. Hozzászóltak: *Mülel Lajos*, *Berzeviczy Albert*, *Visontai Soma* és *Lukács László* pénzügyminiszter. A vasútnak adandó támogatás tervezetét a Ház végül elfogadta. (KNapló, i. h. 18—201. l.)

A máj. 4-i ülésen *Gajári Ödön* jelentést tett az új országház építkezésének helyzetéről. Ezzel kapcsolatban vita alakult ki arról, hogy II. József szobrát is elhelyezik majd az új épületben. Majd interpellációk következtek *Sima Ferenc* ellen elkövetett támadás ügyében, továbbá a »Pol. Corr.« közleményről, amely *Bánffy Dezsőnek Terényi Lajos* interpellációjára adott válaszával kapcsolatosan jelent meg. (KNapló, i. h. 201—222. l.)

A máj. 6-i ülés témája a Bécsből éppen hazatért *Bánffy* miniszterelnök válasza volt, amit *Apponyi* előző napi interpellációjára adott azzal kapcsolatban, hogy *Kálnoky* külügyminiszter megcáfolta *Bánffy* azon állítását, hogy *Kálnoky* Rómában panaszt emelt a pápai nuncius magyarországi tevékenysége dolgában. *Bánffy* bemutatta az üggyel kapcsolatos, közte és *Kálnoky* közötti levelezést. (KNapló, i. h. 223—229. l.)

A máj. 7-i ülésen törvényjavaslatot tárgyaltak a Vaskapu szabályozásánál felmerült pótmunkákról, az árusforgalmi statisztika kiegészítéséről.

A máj. 10-i ülésen először — erről szól a jelen karcolat — a pénztári készletekről folyt a vita, amelyet *Láng Lajos* vezetett be. *Okolicsány László* szerint az ország költségvetése nem reális, nem értett egyet a kormány gazdaságpolitikájával. *Helfy Ignác* megszavazta a törvényjavaslatot, de ő sem értett egyet azzal, hogy az államháztartás nem stabil. *Horánszky Nándor* sem helyeselte a kormány gazdálkodását, és nem szavazta meg a törvényjavaslatot. *Lukács László* pénzügyminiszter válaszában kifejtette, hogy a pénztári készletek csökkenéséről a miniszterek mindig tájékozódhattak és tájékozódtak is. Annak ellenére, hogy voltak többletkiadások, az államháztartás stabilitása nincs veszélyeztetve. Ezután következett *Helfy Ignác* interpellációja Agliardi pápai nuncius magyarországi útja következtében Bánffy és Kálnoky között kialakult, az országra és a kormányra nézve megalázó konfliktus tárgyában. *Bánffy Dezső* megígérte, hogy rövidesen válaszolni fog, és kötelességének érzi a kormány tekintélyének megőrzését. (KNapló, i. h. 242—259. 1.)

*

A Bánffy—Kálnoky konfliktus

A május 1-i ülésen Bánffy Dezső miniszterelnök Terényi Lajos interpellációjára adott válaszában kijelentette, hogy az Agliardi ügyvel kapcsolatban megegyezésre jutott Kálnoky Gusztáv közös külügyminiszterrel, aki megígérte, hogy megteszi a szükséges lépéseket a Vatikán felé. (Ld. az előző karcolathoz fűzött megjegyzéseinket.)

A bécsi »Politische Correspondenz« máj. 3-i távirata, amely a máj. 4-i lapokban jelent meg, megcáfolta a miniszterelnök állítását, és ezzel kormányválságot idézett elő. Idézzük a bécsi félhivatalos cáfolatát: »Alakja és tartalma annak a válasznak, melyet Bánffy báró magyar miniszterelnök Terényi képviselőnek, Agliardi apostoli nuncius magyarországi utazására vonatkozó interpellációjára adott, mint mindenütt, a cs. és k. külügyminisztériumban is meglepetést kellett.

Nem kevésbé keltett meglepetést az, hogy *Bánffy báró* kijelentései több lényeges pontban láthatólag helytelenek, és ezért a külügyminiszter nézeteivel nem kongruensek. Ez áll a miniszteri nyilatkozatnak úgy megokolásaira, mint következtetéseire, és itt nem tudják azt sem, *hogyan volt följogosulva Bánffy báró*, hogy kifejezetten kijelentse, „hogy a külügyminiszter a m. kir. kormány előadott álláspontját magáévá tette”.

Erre vonatkozólag az *akták nem voltak befejezve*, éppoly kevésbé, mint azon esetleges kérdésre vonatkozólag, hogy mennyiben és mely formában tétessenek Rómában bizalmas megjegyzések Msgré Agliardi föllépésére. Ennek a külügyminiszternek még kezei közt nem levő adatoktól kellett függnie, melyek az apostoli nunciushoz való beavatkozását kimutatják.

Ha tehát Bánffy báró a magyar parlamentben kijelentette, hogy e lépés már megtörtént, úgy ez csak a diplomáciai ügyekben való járattlanságának tulajdonítható, és nyilván ennek róható fel az is, hogy a miniszterelnök saját felelősségére és tekintet nélkül a szentszékekhez való barátságos viszonyainkra a parlamentben csatakiáltásként hangzó nyilatkozatot tett, minek az ügyre

magára csak káros következményei lehetnek. Bánffy bárónak az interpellációra adott válasza tehát valószínűleg további nyilatkozatokra és konzekvenciákra fog vezetni.« (PH, 1895. máj. 4. 1. 1.)

Ez a nyilatkozat váratlanul érte a magyar politikai életet. Tekintettel arra, hogy Bánffynak az interpellációra adott válasza máj. 1-én hangzott el, a két nyilatkozat között több nap telt el, úgy gondolták, hogy az úgy el van intézve. A miniszterelnök azonnal Bécsbe utazott, saját igazának bebizonyítása végett.

»E tekintetben teljes tájékoztatlanság uralkodván a pártban, végleges ítéletet tagjaik maguknak nem formálhattak; beavatottak szerint a miniszterelnök *birtokában van Kálnoky gróf külügyminiszter egy levelének*, melyet e tárgyban hozza az irt, melynek tartalmát azonban nem ismerik. Föltűnőnek tartják azt is, hogy a külügyminiszter, ha a válasz ellen kifogása volt, a cáfolattal, ill. állásfoglalással 3 napig késett, és ezért kutatják az előzményeket és különösen az incidenseket, melyek a nézetváltozást magyarázhatnák.« (PH, 1895. máj. 4. 5. 1.)

A kormányválság lehetősége a bécsi sajtóban is felmerült, de véleményük szerint csak félreértésről lehet szó, és nem következhet be rendszerváltozás.

A »Neue Freie Presse« vezércikkében többek között ezt írta: »A konfliktust ki lehetett volna kerülni, ha Kálnoky más rendelkezésére álló módot választott volna arra, hogy Bánffy eljárását rosszalja. Kálnoky az eljárásával a monarchia tekintélyén ejtett csorbát, amit tőle a legkevésbé sem lehetett várni. Ha Kálnoky magyar kollégájának a diplomáciai ügymenetben tapasztalatlanságot vet szemére, és őt így félreismerhetetlenül megrója, az ellentmond minden érintkezési formának oly miniszterek között, akik ugyanaz alatt a fejedelemtől alatt szolgálnak. Ezzel pedig megerősítette azt a Magyarországon élő előítéletet, hogy vannak bizonyos bécsi körök, akik Magyarország önállóságát és a magyar kormány függetlenségét nem akarják elismerni.« (PH, 1895. máj. 5. 7. 1.)

A PH máj. 5-i számának vezércikke így vélekedik: »Magyarország állami önállóságán és a magyar miniszterelnöki szék méltóságán ejtett brutális igazságtalanság elégtétel nélkül nem maradhat. [...] Az elégtételt a korona adhatja csak meg és — teljesen bízunk benne — meg is fogja adni. [...] Egyébként Bánffy miniszterelnököt holnap fogadja a király. A korona rég kipróbált bölcsességétől és igazságosságától várják most politikai életünk legjobbjai a konfliktus gyors és megnyugtató rendezését, mindenesetre — Kálnoky nélkül.« (PH, 1895. máj. 5. 1—2. 1.)

Kálnokynak távoznia kell hivatalából, ez mindenkinek meggyőződése volt. Bánffy miniszterelnök helyzete sem volt biztos. Ha nem kap Bécsben elégtételt, benyújtja a kormány lemondását. »Az elégtétel csak Kálnoky gróf távozása által lesz teljessé és olyanná, amiben a magyar politikai élet megnyugodhatik.« (PH, 1895. máj. 6. 2. 1.)

Kálnoky be is adta lemondását de a király »egy kéziratban legmagasabb bizalmát fejezte ki s a külügyek vitelét továbbra is rábízta; egy alkotmányos miniszternek azonban parlamentáris hatalommal is kell rendelkeznie, hogy megmaradhasson.« (PH, 1895. máj. 7. 2. 1.)

Bánffy Bécsből való megérkezése után a Ház máj. 6-i ülésén Apponyinak a szóbanforgó ügyben hozzá intézett interpellációjára válaszolva

felolvasta a külügyminiszterhez intézett jegyzéket és Kálnoky válaszát. Mindkét jegyzéket idézzük a miniszterelnök beszédéből: »Nagyon könnyen megeshetik, hogy a pápai nuncius jelenlegi magyarországi útja az itteni képviselőházban interpelláció tárgyává fog tétetni. Ez esetben célszerű lenne az ily interpellációra rögtön válaszolni. Minthogy pedig az adandó választ Nagyméltóságod felfogásával egyértőleg kívánom nyújtani, nagy hállára kötelezne Nagyméltóságod, ha a fennforgó incidensre, illetve az esetleg adandó válasza vonatkozó bölcs nézeteit mielőbb velem közölni szíveskednék, mely válaszban igénytelen nézetem szerint kettős szempont lenne tekintetbe veendő (*Halljuk! Halljuk!*), és pedig: egyfelől az a tekintet, melyet a szentszék irányában figyelembe kell vennünk, másfelől Magyarország különleges viszonyai és azon álláspont megvédése, mely szerint semmiféle külhatalomnak belügyeinkbe való beavatkozásra jogot nem engedhetünk, így tehát a Szentszéknek sem a katolika egyház belső hitkérdéseinek kivételével.« Bánffy így folytatta felszólalását: »Ezen jegyzékemre, t. Ház — közben táviratok cseréltek, egészen jelentőség nélküliek, amennyiben csak sürgetésre vonatkoznak — április 25-én kaptam a közös külügyminiszter jegyzékét, amely így szólt: „Folyó hó 21-én 1272/M. E. szám alatt kelt nagybecsű átiratát, melyben Nagyméltóságod egy, a pápai nuncius magyarországi útjára vonatkozó interpellációra adandó válasza nézve nézeteim közlésére méltóztatott felhívni, volt szerencsem venni; egyidejűleg alkalmam volt báró Jósika miniszter úrral szemben, ki ezen ügyet előttem szintén szóba hozta, utalni arra, hogy mily nehézségbe ütközik annak megítélése, mennyire avatkozott Agliardi nuncius Magyarország belügyeibe, míg csak hírlapi közlemények állnak rendelkezésre. Azért bátor voltam Jósika Samu miniszter úrtól, ki éppen Budapestre készült, szíves felvilágosítást kérni azon körülményre nézve, valamint azon hosszabb beszélgetéseket illetőleg, amelyeket Nagyméltóságod és a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Agliardi nunciussal Budapesten folytatni méltóztattak, és melyek folyamán a magyar kormány által a nunciussal Magyarországon való fellépése ellen táplált aggályaim bizonyára megfelelő szabatossággal formulázva lettek.

Az éppen most vett sürgöny nem tartalmazza ugyan az általam kért felvilágosításokat, melyek abba a helyzetbe hoztak volna, hogy a helyzetet megbízható adatok alapján ítélem meg, másrészt azonban Nagyméltóságod ismételten méltóztatik azon óhajának kifejezést adni, hogy egy még meg sem tett interpellációra adandó esetleges válasza és az e részben tekintetbe jövő szempontokra nézve nézeteimet megismerje.

Egy olyan kényes ügyben, mint amilyen a szönyegen lévő, valamely interpellációra adandó válasznak okvetlenül a tett kérdésekhez kell alkalmazkodnia. En tehát nem vagyok azon helyzetben az adandó válasza nézve behatódobban nyilatkozni, mielőtt a kérdés nincsen formulázva.

Ami már most azon Nagyméltóságod által irányadónak jelzett két szempontot illeti, hogy tudniillik azon tekintetek, melyeket a szentszék irányában megtartani óhajunk, éppen úgy tartassanak szem előtt, mint Magyarország speciális viszonyai, és annak a jognak megóvása, mely szerint egyetlen külhatalomnak sem, tehát a Szentszéknek sem engedhetjük meg a belügyekbe való beavatkozást: ezen két szempontnak felállítást részemről is egészen helyesnek ismerem.

Az első pontot illetőleg csak kiemelhetem, hogy ezen az agg pápával szemben megtartani óhajtott tekintetek mellett, Magyarországnak sem feketé érdekében, hogy a Szentszék iránti viszony, melyet a hosszadalmas egyházpolitikai akció dacára eddig barátságos formában fenntartani sikerült, komolyan megzavartassék.

Ha nincs is kilátás arra, hogy a Szentszék a házasság feloldhatatlansága körül elfoglalt álláspontjával felhagyjon, mégsem közömbös, hogy a szóbanforgó egyházpolitikai törvények végrehajtásánál a Vatikán merevebb vagy toleránsabb magatartást tanúsít-e? Minthogy közös miniszteri állásomnál fogva a monarchia osztrák részének a Szentszékhez való viszonya felett is örködnöm kell, kötelességemnek tartom a kérdés ezen részét különösen hangsúlyozni.

Hogy a pápai nunciust csak egy külföldi nagykövetnek az állása illeti meg, és minden, ami ezt túlhaladja, nem helyes, a modern felfogás szerint elméletileg állítatik ugyan, különösen Franciaországban, ahol a püspöki karnak a pápához és meghatalmazottjához való viszonyát a törvényhozás szabályozta, de az életben — még Franciaországban sem — alig vihető keresztül, mert a pápai nuncius mint meghatalmazottja nem egy világi hatalomnak, hanem a katolikus egyház fejének, katolikus államokban mindig egy, a többi nagykövetektől lényegesen eltérő állást fog elfoglalni. Ennek alapját a római katolikus egyház és az összes katolikusok felett — habár csak a lelkiekben — elismert szupremáciája képezi; és alig gondolható nehezebb dolog, mint megállítani azon határt, ameddig a katolikus egyháznak bizonyos kérdésekben jogait védeni meg van engedve, és hogy hol szűnik meg azon határ.

Egy szembetűnő bizonyítékot azon rendkívüli állás mellett, melyet a pápai nuncius egy katolikus államban élvez, éppen azon ünnepélyes fogadtatás nyújt, amelyben Agliardi nuncius jelenleg Magyarországon, nemcsak a püspöki kar, hanem a lakosság minden rétege részéről részesült. Hol történnék valahol hasonló idegen nagykövettel?

Ami végre a belügyekbe — amelyek nem hitelviék — való avatkozást illeti, a helyszínen bizonyára oly alapos információk állnak rendelkezésre, hogy Nagyméltóságod bizonyára inkább van azon helyzetben, mint én, aki Magyarország speciális viszonyaira nézve nem tulajdonítok magamnak teljes tájékozottságot. De úgy tetszik előttem, hogy a nuncius részéről megrovandó tapintatlanságot követtetett el az által, hogy nem elégedett meg azzal, hogy azon egyházfejedelmeknél, akik őt meghívták, látogatást tegyen, hanem ellentétben elődeivel, akik ily alkalmakkor soha feltűnőleg előtérbe nem léptek, nyilvános beszédeket és felszólalásokat tartott, amelyek — a szentszék álláspontját tartva szem előtt — a kormány politikájával szemben csak ellentétesek lehettek. Okot adott erre talán azon tüntetészerű fogadtatás is, melyben a nuncius a magyarországi klérus és a katolikus párt által részesítettett. Mindenesetre kötelessége lett volna, vagy az utazást, mint időszerűtlen elhalasztani, vagy magát az iránt biztosítani, hogy magyarországi tartózkodása nem fog politikai kellemetlenségeket maga után vonni, és nem fog pártcélokra kihasználni.

Kész is vagyok, amennyiben a magyar kormány ezt kívánatosnak tartja, a császári és királyi nagykövet útján a szentszéknel a nunciushoz

czen, a jelen helyzetben határozottan tapintatlan fellépése és beavatkozása ellen, amely alkalmas Magyarországon az izgatottságot csak még fokozni, felszólalni, s panaszt emelni, és azon álláspontot elfoglalni, mely a pápai nunciushoz belpolitikai viszonyokba és harcokba való bármilyen beavatkozását kizárja.” T. Ház! Azt hiszem, hogy ezen jegyzékek teljes bizonyítékát szolgáltatják annak, hogy a dolog lényegét illetőleg, tudniillik, hogy a nuncius utazása alatt hatáskörét túllépni látszott, és hogy emiatt a Szentszéknél felszólalás történték, teljes egyetértés volt a közös külügyminiszter és én között. *(Helyeslés jobb felől)* És, hogy az egyetértés a külügyminiszter úr részéről semmiféle még teljesítendő feltételtől függővé nem tétetett, sőt ő jött a magyar kormány e részbeni óhajának élébe. Ami pedig, t. Ház, azon kérdést illeti, hogy megtörtént-e a hivatalos felszólalás Rómában: kijelentem, hogy miután a magyar kormány az itt felolvasott második jegyzékre válaszában a külügyminiszterhez április 27-én felküldte, joggal tételézhettem föl, hogy május hó 1-én, midőn én Terényi képviselő úr interpellációjára feleltem, a diplomáciai jegyzék Bécsből Rómába már elküldetett. Ez ugyan, t. Ház, mint utólagosan konstatáltott, akkor még nem történt meg.« (KNapló, 1892—96. 24. köt. 224—226. l.)

Bánffy abban követett el hibát, hogy a tiltakozás megtételének tényéről nem tájékozódott parlamenti bejelentése előtt. Ezt a tényt az ellenzék sem hagyta figyelmen kívül. *Apponyi Albert* a parlamenti ülésen így reagált a miniszterelnök beszédére: »... hiba, melyet a miniszterelnök úr ebben az ügyben elkövetett, az, hogy egy idegen hatalom képviselőjének itteni viselkedését — melyre nézve az illető nagykövet megbízójánál a diplomáciai lépések az ő hite szerint már megtörténtek, amint később kiderült, még csak meg sem kezdték, de az ő hite szerint megkezdték, és így függőben voltak —, tehát a két kabinet közt függőben lévő diplomáciai tárgyalást annak befejezése előtt itt a parlamentben nyilvános tárgyalás alá vonta.« (KNapló, i. h. 228. l.)

A pártok megegyeztek abban, hogy a sérelem nem a miniszterelnököt érte, hanem a nemzetet. *Apponyi* így fogalmazott: »Ami ebben sérelmes az szerintem nem az, hogy báró Bánffy Dezső miniszterelnök úrnak személyével és eljárásával szemben erős kifejezések használtak; ez az ő dolga és azoké, akik pártján ülnek. De az benne a sérelmes, hogy a közlemény hangja oly benyomást alkalmas előidézni, mintha a közös külügyminisztérium a magyar miniszterelnök felülbírálati fóruma volna, mintha arról hitelesen ítéletet kimondani jogosítva volna. És ezzel szemben az az elégtétel, amit én szükségesnek tartok, az, hogy illetékes helyről és illetékes módon történjék oly nyilatkozat, mely minden ily félremagyarázást a magyar miniszterelnöki állás közjogi jelentőségének és önállóságának minden ily lefokozását vagy e lefokozásnak csak a látszatát is az erre amúgy is nagyon hajlandó külföld előtt lehetetlenné teszi.« (KNapló, i. h. 227. l.)

A király sem Kálnokytól, sem Bánffytól nem szándékozott megválni, hanem arra törekedett, hogy ők ketten kibéküljenek egymással.

A »Pester Lloyd« a következőket írja: »Kálnoky gróf és Bánffy báró találkozása a legudvariasabb formában történt, de bárminemű pozitív eredmény nélkül maradt. Kálnoky gróf ez alkalommal is kijelentette, hogy

elbocsátása iránti kérvényét nem vette vissza, nem is fogja visszavenni, ellenben a fölmentés időpontjának megállapítását egészen öfelségének elhatározására bízza.« (Idézi: PH, 1895. máj. 7. 7. l.)

Kálnoky lemondásához a magyar parlament is ragaszkodott. Ugyanakkor az uralkodó a legteljesebb bizalmának kifejezése mellett ragaszkodott Kálnoky hivatalban maradásához. A bécsi lapok derűlátóan ítélték meg a helyzetet, és úgy tudták, hogy Kálnoky ki fogja jelenteni, hogy a »Pol. Corr.«-ban megjelent jegyzékkel nem volt szándéka szembe szállni Bánffyval és még kevésbé Magyarországgal. Ki fogja jelenteni, hogy soha nem avatkozott a magyar ügyekbe és nem is fog. Rövid ideig úgy tűnt, a válság lecsendesült.

A bécsi, de a budapesti lapok által is feltételezett »megbékélés« nem következett be. Kálnoky Gusztáv a bátorító uralkodói gesztusok ellenére következetes maradt lemondási szándékához. Ferenc József 1895. máj. 16-án kénytelen volt tekintetbe venni Kálnoky érveit, és lemondását a közös külminiszteri posztról elfogadta. A király ez alkalommal is nagy kegyvel emlékezett meg Kálnoky érdemeiről és szolgálatairól, s neki a Szent István-rend gyémántokba foglalt jelvényét adományozta.

MK karcolata összefoglalása a fent vázolt eseményeknek. A részben unalmas, részben elszomorító parlamenti ülést mikszáthi bölcs derűvel ábrázolta.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
171	1—18	Az óra és az órás története. — Allegorikus ábrázolása a Bánffy—Kálnoky ellentétnek, majd a király békítési kísérletének. Ld. a karcolathoz írt bevezető jegyzetet.
171	22	<i>genre</i> — itt: életkép
171	28—30	<i>Bár hétfőn, kedden bizonyos fokú elintézése deklaráltatott a felmerült differenciának</i> , — Bánffy Dezső hétfőn érkezett haza Bécsből, ahol az uralkodó kihallgatáson fogadta, és a miniszterelnök ezután úgy ítélte meg a helyzetet, hogy nem szükséges a lemondása.
172	1—2	<i>a Ház mély csöndben hallgatta az ósdi »magyar—magyart«</i> — Helfy Ignác 1848—49-ben Kossuth irodájában dolgozott, később követte őt az emigrációba. 1854-ben Olaszországba költözött, ahol 1869—70-ben »A magyar—magyar« címmel folyóiratot szerkesztett, melyben a kiegyezést támadta. Erre utal MK.
172	5—6	<i>Kálnoky gróf tapintatlan kommunikéje</i> , — Ld. a karcolathoz fűzött bevezetőt.
172	8	<i>Futtaky nevet gúnyosan</i> — Futtaky Gyula a »Budapesti Tudósító« és a »Budapester Correspondenz« könyvatosok tulajdonosa volt. Ezek a lapok a kormány félhivatalos organumai lettek.
172	13	<i>fuser</i> — (ném.) kontár, mindent elrontó
172	16—17	<i>Zajos helyeslések törtek ki</i> — A K.Napló tanúsítja, hogy Helfy interpellációját valóban nagy hangzavar és folytonos elnöki rendreutasítások kísérték. Ld. K.Napló, 1892—96. 25. köt. 256—259. l.

Lap	Sor	
172	23	<i>gravámen</i> — (lat.) sérelem, panasz
172	: 27—28	<i>Az öreg Pongrácz mérgesen ugrott föl a padban: — Ne tessék öfelsége eljárását kritizálni! —</i> A KNapló tanúsága szerint ez a jelenet szó szerint így játszódott le. (Ld. KNapló, i. h. 258. l.)
173	10—11	<i>akadtak az Ugron és Apponyi emberei közül sokan, akik [...] gúnyolódással, röhejjel hallgatták az ország megalázásának letrását. —</i> Helfy beszédét gyakran szakították meg nevetéssel a baloldalról és középről.
173	15	<i>sífi</i> — (jiddis) értéktelen holmi

LEGÚJABB

M *Pesti Hírlap. 1895. május 12., 17. évf. 129. sz. (8. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A Bánffy—Kálnoky-ellentét kiéleződése és megoldása

Az országgyűlés május 11-én, szombaton nem tartott ülést.

A május 10-i parlamenti ülésen elhangzott Helfy-interpelláció újra felszínre hozta a már-már lecsendesült Bánffy—Kálnoky-affért. A május 11-i minisztertanácson megtárgyalták a koronának szánt felterjesztést.

»A magyar kormány álláspontja az, hogy a külügyminiszter részéről önként felajánlott diplomáciai lépés a Szentszéknél megtörténjék, illetőleg, hogy az erre vonatkozó jegyzék haladéktalanul rendeltetése helyére küldessék, hogy eképpen a jegyzék megtörtént elküldésének ténye a képviselőháznak bejelenthető legyen, még mielőtt a főrendiházban az egyházpolitikai javaslatok tárgyalása megkezdődött volna. Egyúttal kérni fogja az elégtételt oly alakban, amely minden kételyt kizár, amire nézve a minisztérium által ma elhatározott, és a kabinet valamennyi tagja által aláírt *lemondási* kérvény alkalmul szolgálhatna.« (PH, 1895. máj. 12. 2—3. l.)

Bánffy május 12-én Jósika Samuval Bécsbe utazott, ahol a király *rövid* kihallgatáson fogadta, döntést nem hozott, csak ígéretet tett a gyors döntésre. Az ügy illetén elhúzódása a kormánynak többek között azért is kellemetlen volt, mert a főrendiházban megkezdődött a még elmaradt egyházpolitikai javaslatok tárgyalása. Az ilyen módon megrendült tekintélyű kormány nem tudott teljes határozottsággal fellépni.

A Bánffy-kabinet erősen fontolgatta lemondását, de a lapok egyértelműen úgy tudják, hogy a király nem fogadná el a lemondást, és a döntést magának tartja fönt.

Bánffy május 16-án újra Bécsbe utazott, és királyi kihallgatáson vett részt. Kálnoky Gusztáv május 15-én újra beadta lemondását, amit az uralkodó elfogadott. A PH Agliardiival kapcsolatosan a következő hírt közölte: »Politikai körökben hír jár, hogy Rómában még e hó vége előtt a consistorium összeül, melyben Agliardi nuncius megkapja a bibornoki kalapot, aminek természetszerű következménye Rómába való visszahíva-

tása lenne.« (PH, 1895. máj. 17. 6. l.) Így a konfliktus megoldódott, és Bánffy Dezső megerősödve, folytathatta kormányelnöki tevékenységét.

A jelen karcolat a közvélemény bizonytalan hangulatát igyekszik visszaadni minden széptípetés nélkül.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
173	1—2	<i>A Bánffy—Kálnoky-konfliktus új stádiumba lépett.</i> — A máj. 10-i ülésen Helffy sürgette, hogy Bánffy elégtételt kapjon a Kálnokyval történt affér ügyében. Ld. bevezető jegyzetünket.
174	2	<i>preparátum</i> — (lat.) mesterséges úton előállított vegyi készítmény
174	4	<i>vitális</i> — (lat.) életbevágó, létfontosságú
174	10—11	<i>Kálnoky elbocsátása a király bizalmi levele óta mindinkább vesztit valószínűségéből</i> — Kálnoky már beadta lemondását, de a király azt akkor nem fogadta el. Ld. az előző karcolat bevezetőjét.
175	6	<i>kontemplál</i> — (lat.) előirányoz, számításba vesz
175	12	<i>sine qua non</i> — (lat.) elengedhetetlen feltétel
175	26	<i>éclat</i> — (fr.) felcsattanó zaj, botrány

A VÁLSÁGOK ORSZÁGA

M *Pesti Hírlap. 1895. május 16., 17. évf. 133. sz. (1., 2. l.) A »Tárca«* rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Egy krízis összegezése — a példa: Tisza Kálmán válságkezelése

Mikszáthnak ez a karcolata nem kapcsolódott sem a parlamenti üléshez, sem más konkrét történéshez, hanem meditatív összefoglalója lett az Agliardi pápai nuncius budapesti látogatását követő politikai feszültségnek, amely — mint a rendelkezésünkre álló tényekből kitűnik — Bánffy Dezső miniszterelnök nem kellően időzített, és főleg politikailag nem elég körültekintően elhangzott parlamenti nyilatkozata nyomán Magyarország és Ausztria közötti feszültséggé terebélyesedett.

A Bánffy—Kálnoky-ügyről a *Helfy interpellációja* c. karcolat jegyzetapparátusában részletesen szoltunk (ld. e kötet 326—331. lapján), Mikszáth itt a tanulságokat próbálja meg összegezni, és példaként egy majdnem egy évtizede megtörtént eseményt és annak akkori válságkezelési módját idézi fel.

MK e remek írásában tehát végső összefoglalását adja a közvéleményt már hetek óta feszültségben tartó eseményeknek. A válságos időszakok kisebb-nagyobb megszakításokkal szinte állandóan jelen voltak. A Tisza Kálmánról szóló történet kapcsán érezhető bizonyos nosztalgia a régi nyugalmasabb idők után, bár valószínűleg csak az idő tette szebbé azokat az éveket, hiszen akkor is voltak feszültségek, ellentétek. Az akkori

válság Tisza Kálmán-féle megoldására vagy kezelésére az előző évtizedben kiobbant Jansky-ügyet említi meg Mikszáth. (Ld. erről részletesen Krk 72. köt. 408—421. lapján olvasható összefoglalót.)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
176	2—4	<i>Amit mi nem győzünk itthon fölemészteni, azt föleszi Kálnoky úr, vagy egyszerre, vagy néha kétszerre (mint ahogy Wekerléekkel történt).</i> — Wekerle Sándor az egyházpolitikai törvényjavaslatok miatt kialakult ellentétek miatt 1894. jún. 1-én lemondott, de a tömegek és saját kabinetje nyomására újra kormányt alakított, majd a kötelező polgári házasság törvénybeiktatásának elfogadása után 1894. dec. 24-én újra és végleg lemondott. A volt miniszterelnök mindkét lemondása az egyházpolitikai törvények körül kialakult huzavona miatt történt, de Kálnokynak személy szerint ebben nem volt szerepe. (Ld. erről Krk 83. köt. vonatkozó cikkeit.)
176	11	<i>famózus</i> — (lat.) hírhedt
176	13—14	<i>a konfliktusok és válságok úgyszólván permanensek.</i> — Egy éven belül a jelenlegi volt a harmadik kormányválság.
176	18—19	<i>mint ahogy egy időben Orlice kombinált a számokkal,</i> — MK korábbi karcolatában is hivatkozott Orlicé Rudolfra, a prágai matematika tanárra, aki a lottójátékosok kárára dolgozott.
176	28—29	<i>van válság idejére egy állandó miniszterelnökjelölt</i> — MK itt valószínűleg Khuen-Héderváry Károlyra gondol, mert Wekerle mindkét lemondása után a király őt szerette volna miniszterelnöknek kinevezni.
176	: 39—177	: 1 Futtaky és litografált blankettái. — Ld. az előző karcolathoz fűzött magyarázatot.
177	3—10	A Futtaky-féle klisé. — MK a »Bud. Corr.«-nak tulajdonított szöveggel kitűnően karikírozza a válságos időszakokban megjelenő tudósításokat, ill. kommünikéket.
178	3	<i>kvalifikál</i> — (lat.) minősít; itt: értékel
178	9—22	Bánffy bécsi útjai eredményének minősítése. — MK ezekkel a sorokkal feltehetően a szabadelvű párt Tisza Kálmán köré tömörült tagjainak véleményét is tolmácsolta.
178	18—20	[Helfy] <i>interpellációjában gúnyosan jegyzé meg, hogy a király negyvenyolc órán keresztül várakoztatta Bánffyt.</i> — Helfy a parlamenti ülésen ezt mondta: »Úgy látszik, hogy a „Politische Correspondenz”-nek ez a kíméletlen durva támadása, amely nemcsak minden jó hazafiban, de minden tisztességes emberben a felháborodás érzetét ébresztette, úgy látszik, hogy ez a kommüniké még a mi igen sokat túrni tudó miniszterelnökünket is kihozta a flegmájából. Sebbel lobbál, atilla, frakk és rendjel nélkül felrohant Bécsbe. (Derültség a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!) Felment Bécsbe, igen helyesen, hogy szatizfakciót nyern. És mi történt? Megint oly dolog, amit én a magam részéről

Lap Sor

- pedig meglehetősen öreg ember vagyok — szintén legelőször hallottam életemben. A magyar miniszterelnök felment Bécsbe, és teljes 24 óráig nem kerülhetett ő Felsege színe elé. (*Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás.*)« (KNapló, 1892—96. 25. köt. 257. l.)
- 178 : 25 *Jansky tábornok előléptetése.* — A Jansky ügyről ld. e kritikai kiadás 72. köt. 406—421. l.
- 178 29—30 *a történelmi emlékmű Schneider,* — Tisza Kálmán miniszterelnöksége idején egy Schneider nevű kocsis volt az állandó közlekedését biztosító bérkocsi konflisa.
- 178 : 24—179 : 1—37 *A Jansky-ügy lebonyolódása a király és Tisza személyes tárgyalásai során.* — E tényről a Krk 72. kötetben részletesen szoltunk a kommentárookban, de itt megjegyezzük, hogy Tisza 1886. máj. 24-én nyilatkozott a parlamentben, ezt követte Janskynak Ferenc József által való előléptetése, és csak augusztus első hetében utazott Tisza a királyhoz Ischlbe, és e tárgyalások eredményeként született meg a királynak Tiszához intézett levele, amely pontot tett az ügyre. Ennek teljes szövege a Krk 72. köt. 420. lapján olvasható.
- 179 4 *Ball-platz* — pontosabban Ballhaus platz, itt volt a monarchia idején a külügyminisztérium.
- 179 7 *trucc* — (ném. biz.) dac, makacsság
- 179 34—35 *kaptuk azt a szép cikket a Budapesti Közlönyben,* — utalás Ferenc Józsefnek Tisza Kálmánhoz írott 1886. aug. 7-én kelt levelére, amely a hivatalos lapban jelent meg, és a Krk 72. kötetében a 420. lapon teljes terjedelmében közöltük a Pesti Napló alapján.
- 179 : 35—36 *szatiszfakció* — (lat.) elégtétel

PILLANATNYI KÉPEK A FÖRENDIHÁZBÓL

M *Vasárnapi Újság.* (Szerk.: Nagy Miklós.) 1895. június 2., 42. évf. 22. sz. (359—360. l.) Egy illusztrációval a 356. lapon, amely a VIII. sz. képmelléklet. Szignó: *M—th.*

Kötetben itt először.

A főrendiház üléséről

Mikszáth a főrendiház máj. 14-i ülésének érdemi tárgyalásáról nem ad részletes beszámolót. Az ülés tárgya a vallás szabad gyakorlása volt. Vaszary Kolos, hercegrímás nem fogadta el a javaslatot, *Esterházy Miklós* Móric gróf névszerinti szavazást kért, *Beöthy Zsigmond* támogatta a javaslatot, *Zichy Nándor* névszerinti szavazást kér. *Wlassics Gyula* hosszabb beszédben méltatta a javaslatot, és a képviselőház elfogadott javaslata alapján a főrendiháztól is a törvényjavaslat elfogadását kérte. *Keglevich István* gróf csatlakozott a névszerinti szavazási javaslathoz. Még kisebb ügyrendi vita is támadt, végül a név szerint szavazáson a javaslat mellett

117-en szavaztak, ellene 116-an, így a javaslatot részletes tárgyalás alapjául elfogadták egy szavazat többséggel.

Máj. 15-én tovább folytatódott a vita, a részletes tárgyalás során az izraelita vallás recepciójáról szóló törvényjavaslat egyes paragrafusait tárgyalták, több részletkérdésben hozzászólások hangzottak el. A máj. 16-i ülésen tovább folyt a részletes vita, a szavazásnál az elnök szavazatával került többségbe a törvényjavaslat. A PH 1895. máj. 17-i számának vezércikke »A sikerek napja« címmel kommentálta az előző napok főrendiházi szavazási eredményeit.

*

Mikszáth ebben a karcolatban — mint a regesztánál jeleztük — nem az ülésterem eseményeit kísérte figyelemmel, hanem inkább a terem, a büfé és a Múzeum-kert hangulatát mutatta be, állította nézői figyelmébe.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
180	1	»A' Hetz is heute.« — (ném.) Ein Hetz ist Heute; a.m. Ma botrány van
180	32	<i>barett</i> — (fr.) lapos kerek (papi) sapka; itt: papi fejedő
180	34—35	<i>Oly figyelmesen hallgatják, olyan áhítattal, hogy az csak gr. Zichy Nándor lehet.</i> — MK utalása arra vonatkozott, hogy Zichy gróf, mint a Néppárt egyik vezére, szinte minden vitatott pontjához hozzászólt az egyházi jogi törvényeknek.
181	5—6	<i>Rajzolónk egyik legcsinosabbat velette papírra, amint lázasan jegyzi a főrendi tagok lajstromán a szavazatokat.</i> — Ez a fordulat is érzékelteti, hogy MK az elkészült rajzhoz készítette a főrendiházi hangulatot tükröző karcolatot.
181	: 24—25	<i>őreg Zuber József, aki az utolsó a szavazó-lajstromban:</i> — az utalás arra vonatkozott, hogy a betűrendbe illesztett főrendiházi tagok névsorát Zuber József zárta le.
181	33	<i>ad oculos</i> — (lat.) szemmel láthatóan; itt: szó szerint: szem előtt
181	34—36	<i>ott áll a háttérben Ábrányi Lajos, a piktor is, aki valamikor Solymosi Esztert festette le személyleírása nyomán.</i> — Az 1883-as tiszaezlári vérvádper szereplőiről a Vasárnapi Újság kiküldött munkatársaként Ábrányi Lajos készített rajzokat, és ezek a képes hetilapon kívül más helyen is megjelentek (ezeknek az illusztrációknak többsége a Krk 66. kötetében megtalálható). — A zsidó vallás recepciójának tárgyalásakor nem véletlenül merült fel Mikszáthban a tiszaezlári per.
182	36—39	<i>A Múzeum-kert előtt ácsorgó csizmadia.</i> — A figurának szájába adott fordulattal Mikszáth a népi vélekedés egyik megnyilvánulását közvetítette.

PARLAMENTI KÉPEK

A kezdet

M *Pesti Hírlap. 1895. szeptember 27., 17. évf. 265. sz. (1., 2. l.)* A Tárca rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléséről

A nyári szünetet követő első ülés mindössze negyvenöt percig tartott. *Szilágyi Dezső* házelnök ismertette a nyár folyamán bekövetkezett változásokat, *Huszár Károly* b. és *Károlyi Gábor* gr. képviselők elhunytát, *Balla Gyula* és *Filtsch József*, továbbá *Drescher Ede* képviselőknek mandátumukról való lemondását, és a nyár folyamán megválasztott képviselők megbízó-levelét átadta a mandátumvizsgáló bizottságoknak. A jegyző felolvasta a nyár folyamán a Házhoz beérkezett kérvényeket. *Ugron Gábor* az ügyrendi kérdések ismertetése után felszólalt, és sürgette a miniszterelnököt, hogy *Bartha Miklós* interpellációjára adjon választ. Az interpelláció még május elején hangzott el, és azt a kérdést tette fel, hogy mért rekesztik ki a miniszterelnök képcsarnokából gróf *Batthyány Lajos* arcképét. *Bánffy Dezső* b. miniszterelnök rövid válaszában bejelentette, hogy *Batthyány Lajos* gróf »Magyarország első miniszterelnökének arcképe már ott függ a miniszterelnöki palotában kellő díszben és egyéniségéhez méltó alakban«. A továbbiakban ismertette a következő ülések napirendjét. (KNapló, 1892—96. 26. köt. 3—6. l.)

*

A rövid ülésről szóló karcolat érthető módon nem annyira az ülésről szól — noha annak minden mozzanatát megörökítette MK —, hanem a nyári szünet után újból összetalálkozó parlamenti képviselőkéről, az újra találkozás különböző helyzeteiről. Az ülés meglepetése az *Ugron Gábor* kérdésére adott miniszterelnöki csavaros válasz volt. Ezt a sajátos helyzetet írónk alaposan kiaknázza.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 184 11—13 *Dániel Erőnek semmi baja, jó színben van, pedig az egészségéről rossz hírek szállongtak.* — E hírekre a PH-ban nem találtunk, feltehetően vagy más sajtóorgánumban esett erről szó, vagy szóbeszéd tárgya volt *Dániel* egészségi állapota.
- 184 14 *financia* — pénzügy, pénzügyi állapot
- 184 15—17 *Még a legnagyobb intímusok se tudják, hogy ma megint megajándékozza az Akadémiát egy új szóval.* — Ld. alább a 186 : 3—5 sorhoz fűzött jegyzeteinket.
- 184 18—19 *egy kicsit talán meg is híztott a király sátorában, jó királyi kosztan.* — MK utalása a nyáron tartott hadgyakorlatra vonatkozott, amelyen *Bánffy* is résztvett.

- 184 : 20—27 Az elnöki emelvény kárpitjának kicserélése. — MK a korábbi években is felfigyelt a képviselőház küllemén, berendezésén végrehajtott változtatásra, ezekre az első alkalommal fel is hívta olvasói figyelmét.
- 184 : 38—39 *Mínta egy közbeszólást várna a Ház:* — *Mégis magammal vittem egy mamelukot!* — Az utalás több értelmű, ma már nem tudjuk, hogy milyen aktualitása van MK közbevetésének. Az tény, hogy a nyár folyamán elhunyt két képviselő közül az egyik, báró Huszár Károly szabadelvű párti programmal került be a parlamentbe. De MK utalása nemcsak erre a tényre céloz.
- 185 3—5 *Légrády Károlyt — akire féltékeny szemeket vet a szentendrei Gül Baba, Luppá Péter: mert most Légrády fogja ellátni képviselőtársait rózsákkal a Pesti Hírlapból.* — Légrádyt a Maros-Torda megyei ákosfalvi kerületben választották meg szabadelvű párti képviselővé, Luppá Péter valóban a szentendrei kerület ugyancsak szabadelvű párti képviselője volt. A rózsza »osztás«-ra való utalás ma már feloldhatatlan.
- 185 : 21 *A minek ragasztani helyi levelekre öt krajcáros márkot?* — A körülírással MK azt kívánta érzékeltetni, hogy Ugron túlméretezte a miniszterelnököknek feltett kérdést.
- 185 : 25—27 *A Bartha interpellációja ugyanis arról szölt, hogy a kormány a megfestedő miniszterelnökök arcképei közül ki akarja hagyni Batthyány Lajos volt miniszterelnököt.* — Ugron ezt a kérdést sokkal erőteljesebben fogalmazta meg: »Igaz, hogy gróf Batthyány Lajos kivégeztetett, de arra nincs joga Magyarország miniszterelnököknek, hogy ezen vértanút másodszer is kivégezzék. Az a kivégzés, melyet a bakók hajtottak végre, midőn őt életétől megfosztották, nem érvényesülhetett a nemzettel szemben, mert bármennyire dehonesztáló különben a bakók általi kivégeztetés, gróf Batthyány Lajost a magyar nemzet egyik mártírjává, szentjévé avatta. (Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)« (KNapló, i. h. 6. l.)
- 185 3—5 [Bánffy] *addig is, míg az érdemleges választ megadná, valamit tájékoztatásul ő már most is mondhat.* — Bánffy Dezső válasza nem MK fróji karikírozása, Ugron interpellációjára valóban ez a furcsa válasz hangzott el: »Anélkül, hogy érdemleges választ adnék, már ez alkalommal a Bartha Miklós képviselő úr által tett interpellációra nézve megnyugtatót és tájékoztatni kívánom a t. képviselő urat — ki igen érdeklődik ezen kérdés iránt —, hogy gróf Batthyány Lajos, Magyarország első miniszterelnökének arcképe már ott függ a miniszterelnöki palotában kellő díszben és egyéniségéhez méltó alakban. A kérdésre különben az érdemleges választ legközelebb meg fogom adni. (Helyeslés jobbfelel.)« (KNapló, i. h. 6. l.) — A karcolat 184 : 16—17 sorában említett »új szó« csak az »érdemleges válasz« Bánffy-féle felfogása lehet, azaz a jelen válasza kielégítő volt az Ugron Gábor által feltett kérdésre, de a miniszterelnök ezt mégsem tekintette érdemleges válasznak.

PARLAMENTI KÉPEK

M *Pesti Hírlap. 1895. október 26., 17. évf. 294. sz. (1., 2. 1.) A Tárca rovatban. Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először

A zágrábi királylátogatás és a magyarelleses tüntetés

Az 1895. okt. 14-én megkezdődött zágrábi királylátogatás másod-harmad napján horvát egyetemisták magyarelleses jelszavakat hangoztattak, és több helyen megkísérelték eltávolítani a magyar nemzeti zászlót. Az újságok híradása szerint a horvát nacionalista mozgolódás nemcsak a kifüggesztett magyar zászlók ellen irányult, hanem a kisebb számban kitett szerb nemzeti zászlókat is el akarták távolítani. Okt. 16-án a korábbi kísérleteket tett követte. A PH-ban a következők jelentek meg: »Hallatlan merénylet történt ma délelőtt a királylátó Zágráb legdzszebsebb terén a magyar államiság szent szimbóluma, a magyar lobogó ellen. Körülbelül 11 óra lehetett, midőn egy diákcsoport gyors lépésben a Jellasics bán szobra elé vonult, kardhegyeken egy valahonnan előkerített magyar zászlót hordva magával.

A Jellasics szobor előtt a suhancok megálltak, kalapjaikat levevék, s aztán közülök az egyik gyerkőc kivált, lázító beszédet tartva a magyar nemzet ellen, s *durván szidalmazva Magyarországot.*

Egy óriás termetű diák a kezében tartott egyetemi zászlót magasan meglobogtatta, s ezalatt a többiek a magukkal hozott magyar lobogót meggyújtották.

A vörös-fehér-zöld trikolor lángot vetett, mire a díszruhás diákok kardot rántottak, s az égő zászló rúdját forgáccsá kaszabolták.

Rendőr sehosem volt ezalatt látható.

A diákok, miután elvégezték gyalázatos merényletüket, nyugodtan oszolhattak szét . . . « (PH, 1897. okt. 17., 285. sz. 7. l.)

A PH aznapi »Lobogó és államjog« c. vezércikke részletesen foglalkozott az előzményekkel, majd a következőképp összegezte a történeteket: »Lobogóinkat megtámadták, bemocskolták, ahol hozzáfértek, letördelték, Jellasics szobra alatt fölégették, nyelét karddal szétforgácsolták, és nemzetünket becsmérlő gúnydalokat énekeltek. Nem vigasztalásunk, de a horvát kiskorúság és történelmi éretlenség bizonyossága csak, hogy ugyanilyen meggyalázásoknak volt kitéve a szerb gör. keleti egyház lobogója is. A horvátországi szerbek megérték, hogy a délszláv egység álmaiból itt is a magyar nemzet történelmi sorsosai gyanánt virradtak föl azon a szép napon, amikor templomukat az ordító horvát csőcselék rajzotta körül . . .

. . . Egyelőre feltesszük a jobbat, azt ti. hogy az elégtételt maguk a horvátok iparkodnak megadni. Ami Zágrábban történt, hiába szépítség, az egész horvát nemzet számlájára történt. Hasonló politikai cudarságok csakis mindenki helyeslése, vagy helyesebb érülettel bírók gyávasága és tehetetlensége mellett mehetnek végbe nyílt utcán, háborítatlanul . . . « (»Lobogó és államjog« PH, 1895. okt. 17. 285. sz. 1., 2. 1.)

A zászlóvetés kérdése a parlament ülésein

A parlament 1895. szept. 26-i — az őszi ülészakot megnyitó tanácskozását követően csak szept. 30-án, okt. 1., 5., 8., 9., 10. napján tartott egy-egy rövidebb ülést. (KNapló, 1892—96. 26. köt. 7—66. l.)

Okt. 11. és okt. 21. között a zágrábi királylátogatás és a miniszterelnök zágrábi tartózkodása miatt a képviselőház nem tartott ülést. Okt. 22-én az előterjesztések után, de még napirend előtt *Kossuth Ferenc* szólalt fel, és éles szavakkal ítélte el a zágrábi diákok magyar zászlóvetési akcióját, és ezt a »horvát közvélemény« képviselőjében elkövetett tettnek tekintette, amelyet alátámaszt az, hogy a Zágráb város közgyűlése csak szó-többséggel és nem egyhangúlag követte meg a magyar nemzetet. *Ugron Gábor* is — Szilágyi Dezső házelnök többszöri rendteremtő megjegyzése ellenére — tiltakozott a zágrábi események ellen. *Bánffy Dezső* b. e. felszólalásokat a házszabályok kijátszásának tekintette, közölte, hogy a bejelentett interpellációk után válaszolni fog a feltett kérdésekre. A Ház csak nehezen jutott nyugalmi állapotba és megszakította a következő napok tárgyalási napirendjét. Csak ezek után tudta elmondani *Apponyi Albert* bejelentett interpellációját, amelyben a zágrábi események büntetőjogi és politikai súlyát ecsetelte. (KNapló, i. h. 66—85. l.)

Az okt. 23-i ülésen még a napirend előtt az előző napi vita utóhullámaiként *Vécsey Endre* és *Polónyi Géza* kért szót, majd a megszakított napirend értelmében a budapesti kir. büntetőtörvényszék felállítására vonatkozó törvényjavaslatot terjesztették elő, és néhány hozzászólással el is fogadták a javaslatot. *Bánffy Dezső* b. bejelentette, hogy a zágrábi incidenssel kapcsolatos interpellációkra pénteken (okt. 25-én) fog válaszolni. *Kossuth Ferenc* interpellációjában azt a kérdést feszegette, hogy hozzájárult-e a miniszterelnök a király zágrábi búcsúnyilatkozatának szövegéhez. Egyben visszautasította a miniszterelnök előző napi nyilatkozatát, amelyben őt azzal vádolta, hogy a házszabályok kijátszásával ragadta magához az ülés elején a szót. *Pázmándy Dénes* is hosszabb interpellációban taglalta a Zágrábban történeteket. *Szederkényi Nándor* a belügyminiszterhez intézett interpellációt azért, mert az előző nap este a budapesti rendőrök zaklatták azokat az egyetemi hallgatókat, akik a zágrábi magyar zászlóvetés ellen kívántak tiltakozni. *Perczel Dezső* belügyminiszter válaszolt az interpellációra, de *Szederkényi* a választ nem fogadta el. A többség viszont elfogadta a belügyminiszteri magyarázatot. *Hock János* interpellációjában kérdéseket tett fel a belügyminiszternek a Csongrád megyei választási körzetek kialakításával kapcsolatban; *Perczel Dezső* belügyminiszter azonnal válaszolt a feltett kérdésre, amelyet az interpelláló nem, de a többség ellogadott. (KNapló, i. h. 85—108. l.)

Az okt. 24-i ülésen korábbi interpellációkra válaszoltak a miniszterek. Először *Festetics Andor* földművelésügyi miniszter válaszolt az állami ménestelepek biztosítása ügyében tett interpellációra, majd *Bánffy Dezső* b. több korábbi interpellációra adott választ: *Bartha Miklósnak* a korábbi miniszterelnöki portrék megfestése és *Batthyány Lajos* arcképének a miniszterelnöki palotában való elhelyezéséről, ezt követően *Asbóth Jánosnak* a 67-es kiegyezés fenntartása, illetve *Péchy Tamásnak* a gazdakongresszussal kapcsolatban feltett kérdésére válaszolt. Ezt követően *Perczel*

Dezsd válaszolt több korábbi hozzá, mint belügyminiszterhez intézett interpellációra. (K.Napló, i. h. 109—125. l.)

Az okt. 25-i ülésen — amelyről a jelen karcolat szól — további miniszteri válaszok hangzottak el. *Lukács László* pénzügyminiszter Pázmándy Dénes, Péchy Tamás és Visontai Soma korábban hozzá intézett interpellációira válaszolt. Visontai Soma és a miniszter között vita alakult ki. Ezt követően került sor *Bánffy Dezsd* b. miniszterelnöknek Apponyi Albert, Kossuth Ferenc és Pázmándy Dénes képviselőknek a zágrábi magyar zászlóégetéssel kapcsolatban elhangzott interpellációira adott válaszára. Előjáróban leszögezte, hogy a király visszautazásakor elhangzott beszéd szövegét ismerte és megfelelőnek tartotta. Ez válasz volt Kossuth Ferenc elsőként feltett kérdésére. Majd arról szól, hogy a királlyal együtt érkezett meg Zágrábba, és az egész útvonalon a horvát nemzeti zászlókkal együtt a magyar nemzeti zászlók megfelelő számban voltak láthatók. Zágrábban is képviselve volt a magyar zászló, bár kisebb arányban, mint vidéken, az útvonal mentén. Zágrábban a magyar nemzeti zászló ellen két esetben követtek el inzultust: a diadalkapuról egy jogász megpróbálta levonni a magyar színeket, de a zászló csak lejjebb került, egy óra múlva visszahelyezték eredeti helyére. A másik eset volt az, amelyről az interpelláló képviselők is szóltak, amikor egy egyetemista egy háziilagosan összeállított és előzőleg szeszben megmártott, a magyar nemzeti színeket jelképező zászlót nyilvánosan meggyújtott, majd elmenekült. A továbbiakban *Bánffy* apró részletekbe is belemerült az interpelláló képviselők ugyancsak részkérdéseire válaszolva. *Josipovich Imre* horvát-szlavon-dalmátországi miniszter Pázmándy Dénes korábban elhangzott interpellációjára válaszolva elismerte, hogy a horvátországi nemesség — a fennálló törvények értelmében — »magyar nemesség s mint ilyen kezeltetett«, Horvátországban is »csak egy törvény van a magyar állampolgárságról«. A miniszterelnök és a miniszter által adott választ az interpelláló képviselők, Apponyi Albert, Kossuth Ferenc és Pázmándy Dénes hozzászólásaikban nem fogadták el, további részletekben vitáztak a miniszterelnökkel. A névszerinti szavazásnál a kormánypárt — soraiban Mikszáth Kálmánnal — 64 többségével a miniszterelnök válaszát a parlament tudomásul vette. (K.Napló, i. h. 125—153. l.)

*

A karcolat középpontjába MK a miniszterelnöki választ állította. A bevezetőben (186 : 1—187 : 18) az ellenzék különböző érveiből emelt ki egy-egy mozzanatot, majd a *Bánffy* válasz tartalmi és formai elemeit idézve olvasói elé nagy »jó indulattal« a parlament hangulatának »átváltozását« érzékeltette írónk. Az érvek »elgyengülését« sugallta a három interpelláló újabb felszólalásában. A K.Napló szövege, az élnék közbekiáltások, az ellenzéki interpellálók szenvedélyes érvelése azt jelzi, hogy MK érzelmeitől hajtva jelentéktelenebbnek kívánta érzékeltetni a helyzetet, mint amilyen valóban volt.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
186	2—4	<i>illatos levelek egész sorát kapta Dessewffy Arisztid, melyekben jeget kérnek, — ekkor Dessewffy volt a parlament háznagya, és hatáskörébe tartozott a karzatra szóló látogatójegyek kiadása.</i>
186	6—7	<i>A főrendi osztályban néhány ismeretes horvát főúr is megjelent. — A parlament karzatán a főrendiek számára meghatározott hely mindig fenn volt tartva.</i>
186	10—11	<i>míg a Lukács László válasza tartottak — a regesztában jeleztük, hogy az ülés elején Lukács László pénzügyminiszter több korábban elhangzott interpellációra válaszolt.</i>
186	10—11	<i>mint Nagy Lajos alatt a Nápolyba induló magyar hadak, kik lihegnek a bosszúszomjtól. — MK utalása az 1347—1352 között az olasz városok ellen folytatott Nagy Lajos vezette hadjáratra vonatkozott.</i>
186	16	<i>[a horvát képviselők] a szokottnál is szerényebben, szinte szeptegve; — ez a fordulat éppen úgy MK túlzó beállítása, mint ahogy később Bánffy sikerét kívánta érzékeltetni.</i>
187	5—6	<i>bakafántoskodás — itt: kötözködő veszekedés</i>
187	15—17	<i>Oka az az ösztön, melyet a természet oltott be a népekbe, hogy nem szeretik azokat, akikkel össze vannak kapcsolva, kivált még akkor, ha azok a mások vannak fölül. — MK ezzel a képletes leírással érzékeltette a jóindulatú, türelemre hivatkozó, megértő liberális nemzetiségi politikát.</i>
187	17—19	<i>Bizonyosan a számi ikerk is gyűlölték egymást, pedig az egyiknek az erein keresztül folyt a vér a másik ereibe. — E fordulattal zárta le MK a nemzetiségi viszonyt érzékeltető fejtegetést. Az ikerpár valóban élt a XIX. században: 1811-ben születtek Sziámban, a köldökük fölött voltak összenőve, Európában és Amerikában számos ízben pénzért mutogatták őket, 63 éves korukban észak-karolinai farmjukon 1874-ben haltak meg.</i>
187	24—25	<i>csak a pongyola kifejezésekre bírt belékötni, — Erre álljon itt példaként a következő hely: »BÁNFFY: [...] a magyar miniszterium Horvátország területén jog- és hatáskörrel bír, és érvényesítette azt, hogy Horvát-Szlavónországok Magyarországgal állami közösségben vannak, Szent István birodalmát együttesen Magyarországgal képezik. GR. ZICHY JENŐ: Horvát-Szlavónországok Szent István birodalmának kiegészítő részét képezik: ez a helyes kifejezés! (Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!) B. BÁNFFY DEZSÓ miniszterelnök: [...] Szent István birodalmának kiegészítő részét képezik.« (KNapló, i. h. 134. 1.)</i>
187	: 26	<i>Egyszer-kétszer fölkavarodott a vihar a baltábor részéről. — A KNapló tanúsága szerint Bánffy beszéde során Szilágyi Dezső házelnöként tizenegy alkalommal róttá meg a közbeszóló képviselőket. (KNapló, i. h. 135—139. 1.)</i>
187	: 28	<i>komma — vessző (írásjel) gör.</i>
187	: 28—29	<i>(mint például a közös hadsereg fölfogásának említésénél.) — A KNapló szövege arra mutat, hogy Bánffy oly értelemben</i>

- hivatkozott a közös hadseregére, hogy annak zágrábi tisztikara elítélte a magyar zászló elégetését; Bánffy beszédét itt e ponton többféle közbeszólás zavarta. (i. h. 139. l.)
- 187 : 31—32 *a röhøjben nyilvánuló honfibút, ahogy egy mai kormánypárti közbeszólás jellemezte az ellenzék megbotránkozásai szomjúságát.* — A KNapló nem őrizte meg a MK által említett kormánypárti közbeszólást, de az tény, hogy Bánffy beszéde folyamán az ellenzék részéről »Élénk derűltég« jegyeztetett fel. (i. h. 136., 138., 139. l.)
- 187 35 *raffinement* — ravaszság, fűrfang (fr.)
- 187 38—39 *opportunitás* — alkalmyszerűség, időszerűség (lat.)
- 188 1—9 a zágrábi diák magyar zászló égetése. — Itt érdemes a KNaplót idézni, ahogyan Bánffy előadta és az ellenzék fogadta a zászlógyújtást: »... Arról van szó, hogy a zágrábi egyetem hallgatóinak egy része összevarrattott egy három különböző színű [...] (*Élénk derűltég és zaj a bal- és szélsőbaloldalon.*) Méltóztassanak ezt nevetségesnek tartani akkor, ha majd megmondom azt, amit kifejezni akartam. (*Folytonos derűltég és közbekiáltások a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! Jobb felől.*) ELNÖK: kérek csendet! B. BÁNFFY DEZSŐ miniszterelnök: Kérem, méltóztassanak megengedni, hogy folytassam, mert Hodossy képviselő úr oly sűrűn rázza a fejét, hogy igazán sajnálom [...] (*Zajos derűltég a bal- és szélsőbaloldalon.*) T. Ház! Méltóztassék megengedni, hogy befejezhessem. (*Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hogy volt! Hogy volt! Felkiáltások jobb felől: Halljuk! Halljuk!*) ELNÖK: Kérem a képviselő urakat, hogy közbekiáltásaikkal ne zavarják a szónokot. (*Halljuk! Halljuk!*) B. BÁNFFY DEZSŐ miniszterelnök: Összevarrattak három különböző színből álló vásznat. (*Nagy derűltég a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Vásznat?*) Igenis vásznat, nagy célzatossággal, kiszámított fűrfanggal, történetesen azon három szint éppen, amelyek a magyar színek. (*Hosszantartó zaj és derűltég a bal- és szélsőbaloldalon. Hal'juk! Halljuk! Jobb felől.*) POLÓNYI GÉZA: Ez a botrány! (*Nagy mozgás jobb felől. Halljuk! Halljuk!*) ELNÖK: Kérem a képviselő urakat, miután eléggé adtak kifejezést érzelmeiknek, hallgassák meg csendben a szónokot. (*Helyeslés jobb felől.*) B. BÁNFFY DEZSŐ miniszterelnök: Ezen eljárás minden kétséget kizárólag szándékos volt, és a leghatározottabban a magyar nemzeti zászlónak megsértésére célzott. (*Úgy van! Jobb felől.*) Ezen, szerintem gyáva tökéletlenséggel kiszámított eljárást még tetézte az, hogy ezen zászlót előre elkészítve szeszebe mártották, felső kabátjuk alá rejtve vitték magukkal, hogy a tény elkövetése után azonnal gyorsan elmenekülhessenek. (*Úgy van! Jobb felől.*)« (KNapló, i. h. 136. l.)
- 188 16—17 *A Shylok fontja, a melyből a lat sem hiányzik.* — Utalás Shakespeare »Velecei kalmár« c. színművében szereplő gazdag uzsozásra.
- 188 : 25 *osztentatíve* — fitogtatva, kérkedve (lat.)

- 188 : 36—37 zászló nem tépetvén le sehonnan, vissza se állítható. (Ha csak a diák zsebébe nem tesszük.) — E fordulatot MK Bánffy beszédéből merítette:»[...] a zászlót, melyet egynehány vászonból fűztek össze [...] (Élénk derűtség a bal- és szélsőbaloldalon.), amely tulajdonképpen nem is volt zászló, mert nyele nem volt (Derűtség a bal- és szélsőbaloldalon) és amelyet összevarrva az illető kabátja alatt vitt, [...] hogy ezt hová méltóztatnak kívánni, hogy visszahelyeztessék, nem tudom [...]« (KNapló, i. h. 138. l.)
- 189 4—6 csak az utolsó mondatnál, amit Kossuth Ferenchez intézett, hagyta cserben a szittyia idióma. — MK valami nyelvi botlásra utalhatott a beszéd végén, de a KNapló szövegében — feltehetően a szöveg véglegessé tételekor — ezt kijavították, csupán egy bonyolult körmondat olvasható. (I. h. 140—141. l.)
- 189 7—8 Szarvas Gábornak meg kellett halnia. — Szarvas Gábor valóban ezekben a hetekben halt meg: 1895. okt. 12-én. Az 1872-ben megindított Magyar Nyelvőr c. folyóiratában harcolt az erőszakos nyelvújítás és az idegenszerű fordulatok ellen.
- 189 18—20 [Kossuth] megdicsérte a mamelukokat. — Kossuth szónoki fogásként mondta a következőket: »... Én nem követem a t. miniszterelnök urat a gyanúsítások terén, mert gyanúsítani nem szoktam, sőt többet mondok: meg vagyok győződve arról, hogy ha a t. Kormánypart bármely tagja előtt a magyar zászlót megsértették volna, a zászló védelmére odaállt volna ...« (KNapló, i. h. 147. l.)
- 189 24 Kormányparti közbeszólás. — A KNaplóban e helyen semmiféle közbeszólás nem olvasható, MK valószínűleg egy folyosói megjegyzést örökített meg.
- 189 34 tenor — hanghordozás, hangvétel (lat.)

VÉGE AZ EGYHÁZPOLITIKÁNAK

M *Új Idők. 1895. október 27., 1. évf. 45. sz. (II. köt. 313. l.)* Képeink rovatcím alatt. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Az utolsó egyházpolitikai törvényjavaslat főrendiházi elfogadása

A főrendiház okt. 21-i ülésén megtárgyalta a vallás szabad gyakorlásáról szóló törvényjavaslatot, a felekezeten kívüliséget biztosító törvénycikkelyt és az áttérés szabályozását tárgyaló törvénycikkelyt. Az említett szakaszoknál Zichy Nándor minden egyes alkalommal kifejtette ellen-tétes véleményét; a szavazás során — ugyan csekély többséggel — de az eredeti javaslattal értett egyet a főrendiház. (PH, 1895. okt. 22. 3., 4. l.) A PH ugyanaznap megjelent számának »A reform vége« c. vezércikke megállapította: »... A vallásszabadság Magyarországon a mai nappal kezdődik. Ez a nap az, mely a hitéletet felszabadította az állami kényszer bilincsei alól. Bármit mondjon is Zichy Nándor gróf az ő heccáplánjai-

val együtt Magyarország „elkereszténytelenítéséről”, az örvendetes való-
ság valamennyi keresztény hitfelkezetre nézve, hogy innét túl mindegyik
saját erkölcsi erejével és etikai hatalmával pótolhatja és fogja is pótolni
azt az egybefoglaló erőt, melyet eddig az államhatalom kényszerével tu-
dott csak kifejteni [. . .] Aki nem gyűlölködő szemekkel és nem kishitű resz-
ketéssel, hanem fölvilágosodottan és magához illő bátorsággal szemléli
hazánk belső életének képét az öt egyházpolitikai javaslat elfogadása után,
lehetetlen, hogy bizonyos megindultság ne vegyen rajta erőt, s hazafias
szíve az önértettől meg ne mozduljon . . . » (PH, 1895. okt. 22. 1. l.)

Egy fotográfia magyarázata

Az UI ugyanabban a számában jelent meg a VIII. sz. képmellék-
letként közölt üléstermi fotográfia. Mint ahogy MK szövegéből kiténik
(191 : 6—17) a fotográfus felülről, a karzatról készítette az üléstermet
megörökítő fényképfelvételét. MK képmagyarázata nem a fényképen
látható főrendek személyét vagy magatartását kommentálja, hanem az
ülés atmoszféráját próbálja az olvasók elé idézni. A törvényjavaslat-kom-
plexum utolsó tagjának főrendiházi vitája már korántsem keltett akkora
megmozdulást, oly nagy szervezkedést, mint a kezdet kezdetén, amikor
a főrendiház sorra-rendre visszautasította a képviselőház által hosszú és
szenvedélyes vitákon elfogadott törvényjavaslatokat. Erre utal a karcolat
második bekezdésében (190 : 12—26) felidézett korábbi ülés szenvedé-
lyes hangulata.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
190	1—2	<i>Árpád és a honszerző magyarok, akik a Munkácsy óriási képéről tekintenek</i> — Munkácsy Mihály festménye elkészülte után a főrendiházi üléseknek helyet adó Nemzeti Múzeumi terembe került, az Országház elkészülte után pedig annak egyik fogadó termét díszítette. MK az 1893-ban elkészült festményről korábbi írásaiban is megemlékezett.
190	9	<i>vatermörder</i> — magas, álló, kemény férfigallér (ném.)
190	10	<i>falanx</i> — itt: több sorból álló zárt egység (gör.)
190	12—25	a másik főrendiházi ülés. — A jelzett sorokban MK az 1894. május elején megtartott főrendiházi ülések magatartására és hangulatára utalt. <i>A főrendiházból</i> c. cikkében ezt az atmoszférát felidézte. (Krk 83. köt. 115—118. l., és ld. hozzáfűzött jegyzeteinket a 270—272. l.) A jelzett karcolatban nem szolt Szécheny Béla gr. felszólalásáról, mert az csak a következő, máj. 8-i ülésen hangzott el.
191	10—17	A fotográfus és masinájának megjelenése. — MK a technika cszközének megjelenését itt a technikához még kevésbé hozzászólt főrendek szemszögéből láttatja.

PARLAMENTI KÉPEK

M *Pesti Hírlap. 1895. november 6., 17. évf. 305. sz. (5. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Korabeli sajtóvélemények a földművelésügyi tárca-cseréről

Festetics Andor földművelésügyi miniszter lemondási szándékáról az első hírt a PH a »Magyarország« c. lapra hivatkozva közölte 1895. okt. 27-én (2. 1.). A lap következő híre arról szólt, hogy nem a miniszter, hanem államtitkára, Miklós Ödön mond le (okt. 29. 2. 1.). A következő híradás már részletekkel szolgál. A cikk címe: »Válság a földművelésügyi minisztériumban«. Konkrétumok a következők: »[...] A földművelési miniszter már jó ideje, azt a szándékát fejezte ki a minisztertanácsban, hogy Pusztapéteriben sertésveszteglő-állomást akarna létesíteni és közölte ama lényeges elveket is, melyek szerint ez intézetet életbe akarná léptetni. A minisztertanács elvi hozzájárulásának elnyerése után Festetics Andor gróf, Gerő, Parlagi és Kúszler urakkal — miután ezek ajánlata látszott legelőnyösebbnek — hosszabb évsorozatra (állítólag harminc évre) nyúló szerződést kötött, mely szerződés, midőn később a kabinet többi tagjainak tudomására jutott, nem nyerte el minden egyes részleteiben a földművelési miniszter kollégáinak helyeslését [...] Festetics a maga részéről nem ragaszkodik ugyan az általa kötött szerződés minden legkisebb pontozatához, de másrészt a maga személyére nézve annyira lekötöttnek érzi magát e dologban, hogy esetleges változtatásokra a másik szerződő fél önkéntes hozzájárulását elmellőzhetetlennek tartja [...] Ha nem sikerül oly módozatot találni, mely az összes érdekelt tényezők közti egyetértést helyreállítaná, akkor az ezen ügyben *személyesen* lekötött földművelési miniszter, Festetics gróf visszalépne — nem tartozván azok közé, kik minden áron ragaszkodnak tárcájukhoz — és akkor utódjának engedné át, hogy az említett kérdést minden fölött megfelelő befejezésre juttassa ...« (PH, 1895. okt. 31., 2., 3. 1.)

A nov. 10-én tartott minisztertanácson Festetics tárcájáról lemondott. Erről a PH a következőkben számolt be: A minisztertanácsban Festetics »kifejtette, hogy a Pusztapéteriben fölállítandó sertésveszteglő-állomásra vonatkozó szerződést — melyet ő az ország érdekében lévőnek talált, de melyre nézve sem a főváros törvényhatóságának, sem miniszterkollégáinak helyeslését nem nyerte — a vállalkozó konzorciummal egyetértőleg megszüntette, és ez ügyre vonatkozólag table nette-t csinált, úgyhogy a kormánynak tökéletesen szabad keze lesz ... de már azt nem lehet tőle kívánni, hogy nézetétől eltérőleg védelmezzen egy oly álláspontot, melyet ő helyesnek el nem ismer. Ezek következtében kénytelen miniszteri állásáról lemondani ...« (PH, 1895. nov. 2. 2. 1.)

A PH nov. 4-i száma már közli, hogy a király Darányi Ignác személyében új földművelésügyi minisztert nevezett ki. (PH, 1895. nov. 4., 1. 1.)

A parlament üléséről

Okt. 26-án a képviselőház egy rövidebb 1 óra 50 perces ülést tartott, amelyen több bizottsági előterjesztés hangzott el, a miniszterelnök válaszolt Ugron Gábor korábbi interpellációjára a külügyminiszter kinevezésével kapcsolatban. A továbbiakban a kereskedelemügyi és az igazságügyi miniszter válaszolt interpellációkra. *Visontai Soma* interpellációt terjesztett be a sütőmunkások helyzetének tárgyában. Az elnök bejelentette, hogy a következő ülést nov. 5-én fogják megtartani. (KNapló, 1892—96. 26. köt. 154—165. l.)

A nov. 5-i parlamenti ülésen — amelyről a jelen karcolat szól — *Szilágyi Dezső* az elnöki bejelentések végén bejelentette, hogy »ő császári és apostoli királyi Felseje gróf Festetics Andor urat földművelésügyi miniszteri állásától saját kérelmére kegyelemben fölmentette, s Darányi Ignác képviselőházi alelnök urat földművelésügyi m. kir. miniszterrel legkegyelmesebben kinevezte.« Az elhangzott bejelentés után *Ugron Gábor* azonnal szót kért, és a lemondás indokainak ismertetését kérte, mert véleménye szerint ez nem kíváncsiság, hanem a parlamenti élet jogos követelménye. *Festetics Andor* gr. lemondását azzal indokolta, hogy bizonyos intézkedései a szabadelvű párton belül ellenállásba ütköztek és ez lehetetlenné tette további tevékenységét. *Beöthy Akos* egyetértett Ugron Gábor kívánságával és Festetics Andor nyilatkozatát nem tartotta kielégítőnek. *Hegedüs Sándor* visszautasította Beöthy Akosnak személyével kapcsolatos megjegyzését de leszögezte, hogy a parlamentnek joga van megismerni a lemondás indokait. *Polónyi Géza* ironikusan szólt a kormánypárton belüli »palotaforradalomról«, majd megjegyezte, hogy tudják: a kőbányai serfésztelep körüli gazdasági lépések miatt tört ki a bizalmi válság. A lemondott miniszternek feltette a kérdést: igaz-e valóban, hogy 100 000 ft-ot fizetett a saját zsebéből, hogy a bérlők a kőbányai szerződéstől elálljanak. *Szilágyi Dezső* elnök figyelmeztette az ülést, hogy csupán a miniszteri lemondás tudomásulvételéről volt szó, és nem annak okainak vizsgálatáról. *Festetics Andor* gr. közölte, hogy ha a Ház a lemondás okát tárgyalásra fogja kitűzni, akkor nyilatkozik. De azt megjegyezte, hogy a Polónyi Géza emlegette 100 000 ft-ot »ezen célokra sohasem költöttem«. *Perczel Dezső* belügyminiszterként kifejtette, hogy 67 óta még nem fordult elő, hogy egy miniszter távozásának okai iránt a képviselők érdeklődtek volna. *Eötvös Károly* javasolta, hogy a parlament egyik közeli ülésén tűzzék napirendre a lemondás okának megvizsgálását. *Szilágyi Dezső* szavazásra tette fel a kérdést, hogy a Ház tudomásul veszi-e a földművelésügyi miniszter lemondását. A szavazáskor 58-an tudomásul vették a lemondást, míg 56-an az indokok napirendre tűzése mellett szavaztak. A két fős többséggel a miniszteri lemondás tudomásul vétele mellett döntöttek. *Szalay Imre* korábban elhangzott interpellációjára sürgette meg a választ, *Asbóth János* az előző ülésen személyével kapcsolatban elhangzottakat kívánta helyreigazítani. A bizottsági előadók jelentéseket terjesztettek még be. (KNapló, i. h. 166—172. l.)

*

Az igen rövid ideig tartó ülés igazi szenzációt hozott: az ellenzéki képviselők intenzíven érdeklődtek a földművelési miniszter lemondásának indokai iránt. A felszólaló ellenzéki képviselők minden legális »furfangot« elkövettek annak érdekében, hogy ott az ülésen nyilatkozatra bírják Festetics Andort. A konkrét válaszádat a volt miniszter ügyrendi kérdésre változtatta, ezt követően Eötvös Károly javasolta is a kérdés napirendre tűzését, de időközben az ülésteremben a kormánypárti képviselők aránya megváltozott, az elnöki szavazáskor két többséggel a lemondás egyszerű bejelentését tudomásul vették. Ezek a mozzanatok készítették MKt arra, hogy az igen rövid ülésről részletes beszámolót adjon, és félig kimondott szavaival is érzékeltesse az ülés igazi atmoszféráját.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
191	3	<i>fumigál</i> — megvet, semmibe vesz
191	3—4	<i>tizenkét órára jelzi [az ülést]</i> — A KNapló ezzel szemben »(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor)« megjegyzéssel indítja a jegyzőkönyvet (i. h. 166. l.). Minden bizonnyal MK közlése felel meg a valóságnak, mert a tárgyalás ugyancsak a KNapló szerint »(Az ülés végződik d. u. 1 óra 5 perckor)« jellel zárul (i. h. 172. l.). Hat és háromnegyed lapnyi helyet foglal el a KNaplóban, és ez megfelel hatvanötpercnyi tárgyalásnak.
192	8	<i>re bene gesta</i> — miután dolgát jól végezte (lat.)
192	8	<i>Sacher</i> — híres bécsi vendéglátóhely a XIX. században.
192	16—18	az elnöki bejelentés — ld. előbb a regesztában írottakat.
192	18—19	<i>ültakozik a »családi jellegű« kinevezések ellen</i> , — A KNapló szerint MK által kiemelt fordulat valóban szerepelt Ugron felszólalásában: »Az ország kormányzását nem lehet titokban, sőtét kamarákban folytatni, minisztereket pedig nem lehet úgy, családi körökben való kivégzésekkel az állásukból kilökní. (Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.) . . .« (I. h. 167. l.)
192	: 21—22	<i>különbén nem veszi tudomásul se a Festetics fölmentését, se a Darányi kinevezését.</i> — MK ezt a fordulatot úgy tűntette fel, mintha e kijelentéssel fejezte volna be Ugron a felszólalását. Valójában ezzel a fordulattal intonálta felszólalását. »T. Ház! (Halljuk! Halljuk!) Én nem vehetem egyszerűen tudomásul azon tény, hogy gróf Festetics Andor földművelésügyi miniszter állásáról lemondott mindaddig, amíg azon okok iránt felvilágosítást nem nyer a törvényhozás (Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon;) melyek arra indították a minisztert, hogy lemondását benyújtsa, s arra indították a kabinetet, hogy öfelségének a lemondás elfogadását tanácsolja . . .« (I. h. 167. l.)
192	28—30	<i>Körülbelül azt felelte, hogy a vesztélgár ellen bizonyos körökben és a pártban is ellenkezést vett észre, mely később személye ellen is fordult,</i> — A KNapló szövegéből az tűnik ki, hogy a miniszter általánosságokban beszélt, nem jelölt meg semmiféle konkrét intézkedést: » . . . olyan intézkedésekről volt szó, amely intézkedéseket és meggyőződésnek megfelelőleg mint helyesket-

- ismertem fel, s azokat életbeléptetni kívántam. (*Helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.*) Mindazonáltal bizonyos körökben és bizonyos oldalakról ezen intézkedések nem találtattak helyesnek, és ezen ellenvélemény kifejezésre jutott a pártban, melynek tagja lenni szerencsém van ...» (I. h. 168. l.)
- 192 33—34 *Az ellenzék ravasz jóakarattal szórta az »Úgy van«-okat és a helyeseket.* — Az igen rövid miniszteri nyilatkozat szövegét az ellenzék négyszeri helyeslő közbeszólással fogadta. (KNapló, i. h. 168. l.)
- 192 34 *újoncozni* — átvitt és régies értelemben: híveket szerez, munkatársakat toboroz
- 193 1—2 *Őn nemcsak a Hegedüs és mások minisztere* — mondá —, hanem az országé. — Beöthy Ákos felszólalásába Hegedüs Sándor közbeszólt, így került be a MK által kiemelt fordulat a szónok beszédébe. Beöthy: »... t. képviselőtársam arra hivatkozott, hogy az ő eljárása által elvesztette pártjának bizalmát. Én ezt a lépésre indokul el nem fogadhatom. (*Úgy van! Úgy van! a baloldalon.*) HEGEDÜS SÁNDOR: Hát mit? (*Zaj a bal- és szélsőbaloldalon.*) BEÖTHY ÁKOS: Mert a t. miniszter úr az ország törvényei értelmében nem Hegedüs Sándor és társainak minisztere (*Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon*), hanem minisztere a koronának és a nemzetnek, és csak abban az esetben hagyhatja el a helyét, ha itt az ország színe előtt a képviselőháznak szavazata őt kisebbségbe helyezte, és nem azért mert ott a klubban az urak intrikálnak és palotaforradalmakat csinálnak (*Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon*).« (I. h. 168. l.)
- 193 3—4 *Nem cselszövő ő, és nem tart külön minisztereket.* — Hegedüs Sándor beszédében a jelzett fordulat a következő formában fordult elő: »... nem jogosítottam fel Beöthy Ákos képviselő urat arra, hogy engem cselszövőnek és nem tudom miféle külön minisztertartónak adjon ki ...» (I. h. 169. l.)
- 193 17—18 *Polónyi azt kérdezte Festetictől, igaz-e, hogy 100 ezer forinttal kárpótolta a vállalkozókat?* — A KNapló szerint a felszólalás végén a MK által jelzett formában hangzott el a kérdés. (I. h. 169. l.)
- 193 25—29 *Festetics nyilatkozata és a baloldali közbeszólás.* — A KNapló szerint ez a következőképp hangzott el: »... Polónyi igen t. képviselő úr megnyugtatóra kijelentem, hogy én 100.000 forintot ezen célokra (*Felkiáltások a szélsőbalon: Kevesebbet sem?*) sohasem költöttem (*Helyeslés jobb felől. Zaj a szélsőbaloldalon.*) és azt gondolom, amíg élek, nem is fogok költeni ...» (I. h. 170. l.)
- 194 1—3 *Szerencsére ott volt a belügyminiszter, aki egy tárgyilagos, esinos felszólalással kihúzta az időt három mameluknyira.* — Perczel Dezső felszólalása valóban időnyerés szempontjából hangzott el, a vitatott kérdéshez nem tett hozzá semmit. (KNapló, i. h. 170. l.)
- 194 9—11 *két szavazattal ismét győzött a sok száz győzedelmet átélt szabadelvű párt, ti. tudomásul vették az elnöki jelentést.* — A szavazás ará-

Lap Sor

nyaról ld. a regesztában írottakat. A két fős többség azt jelentette tehát, hogy a földművelési miniszter lemondását tudomásul vették, és nem kellett részleteznie az okokat.

AZ ÚJ MINISZTER

M *Új Idők. 1895. november 10., I. évf. 47. sz. (II. köt. 355. l.)* Rovaton kívül. Darányi Ignác arcképével. *Teljes névjelzéssel.*
Kötetben itt először.

Darányi Ignácról — még egyszer

Az év tavaszán a képviselőház Andrassy Tivadar gróf helyébe megválasztotta a Ház egyik alelnökének Darányi Ignácot, aki 1881-től szabadelvű párti programmal tagja volt az országgyűlésnek. Ebből az alkalomból Mikszáth meleghangú karcolatban köszöntötte a szerény ember hírében álló politikust. (Ld. e kötet 152—154. lapját, és a hozzá fűzött jegyzeteinket a 312—313. lapokon.) 1895. nov. 2-án gr. Festetics Andor földművelésügyi miniszter váratlanul benyújtotta lemondását, amelyet a király a miniszterelnök Bánffy Dezső javaslatára el is fogadott, és a távozó Festetics helyébe Darányi Ignácot bízta meg a földművelésügyek irányításával. (Ld. az 1895. nov. 6-i *Parlamenti képek* c. karcolathoz fűzött jegyzeteinket e kötet 346—349. lapjain.)

Az ÚI nov. 10-én megjelent számában névvel jelzett cikkel köszöntötte MK *Az új minisztert*. A miniszternek szóló köszöntési alkalom valóban új volt, de a cikk szövege régi: a Ház alelnökévé való megválasztása alkalmával írott cikkét aktualizálta. A tavasszal megjelent karcolat első két sorát elhagyta, a 153 : 28—33 sort kissé módosította, a 154 : 35—36 sorától a korábbi cikk alelnökséget köszöntő részét elhagyta, a 196 : 14—34 sorig terjedő részben összefoglalta a félév alatt történeteket és röviden utalt miniszterre történő kinevezésére.

Az első *Darányi Ignác* c. karcolatot követően *Az új miniszter* címűt is teljes szövegében közöljük, mivel az újságírói munka sajátosságát rögzítő esettel találjuk szembe magunkat: hiszen a korábbi cikk egy más helyzetben a Ház alelnökké való megválasztásának alkalmából íródott, míg a jelen második változat már a földművelésügyi minisztert köszöntötte.

A Tárgyi magyarázatok szempontjából az olvasót az első cikkhez fűzöttekhez utaljuk. Itt csupán azokat a magyarázatokat találja meg a használó, amelyek a cikk továbbírása révén olvasható szövegrészhez kötődnek.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

196 19—20 *Az alelnökségben nem volt szerencséje, Szilágyi alatt egyszer se alelnökölteit,* — a KNapló kötetének tanúsága szerint azalatt a félév alatt, amíg a Ház alelnöke volt, egyszer sem támadt

- olyan helyzet, hogy Szilágyi Dezső helyett neki kellett volna az elnöki tisztelet betöltenie.
- 196 : 25—27 *De most már vége van ennek. Náci bácsi nincs többé. Helyette itt vanexcellenciája, az új földművelésügyi miniszter.* — MK ezzel a fordulattal érzékeltette, hogy a miniszteri kinevezés olyan nagymérvű társadalmi emelkedést jelentett, hogy a »Náci bácsi« megszólítás bizalmaskodónak tűnt.
- 195 31—34 *csak kicsiny részben segítették mások is. A parlamentbe a II. kerület választói. A miniszteri székbe a X-ik kerület sertései.* — Darányi Ignác az 1881-es megválasztása óta a főváros II. kerületének volt a szabadelvű párti képviselője. A »X-ik kerület sertései« fordulat pedig arra kívánt utalni, hogy az előző földművelésügyi miniszter, Festetics Andor a X. kerületben lévő sertéstelep körüli ügyek miatt került ellentétbe a szabadelvű párttal. (Ld. erről részletesebben a nov. 6-i *Parlamentti képek* c. karcok bevezető jegyzeteiben olvashatókat az e kötet 346. lapján.)

BERZEVICZY

M *Pesti Hírlap. 1895. november 16., 17. évf. 315. sz. (5., 6. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléséről

A képviselőház nov. 6. és 14. között nyolc ülést tartott, ezekről MK nem írt beszámolót. Az említett üléseken az 1896. évi költségvetés általános tárgyalása volt napirenden, bizottsági jelentéseket nyújtottak be, képviselői interpellációk hangzottak el, amelyeket egyik-másik esetben azonnal követte a miniszteri válasz is. (KNapló, 1892—96. 26. köt. 173—371. l.)

A nov. 15-i ülésen tovább folytatódott az 1896. évi költségvetés általános tárgyalása. Elsőnek *Ragályi Lajos* kért szót személyes megtámadtatás címen, korábban elhangzott interpellációjának téves interpretálása ellen tiltakozott. *Désy Zoltán* a költségvetés pénzügyi részéhez fűzött megjegyzéseket, a bevétel és a kiadás egyensúlyi állapotának elérését szorgalmazva. *Molnár Józsiás* is a pénzügyi helyzettel foglalkozott. Kifogásolta a kulturális területek erőtlenségét, a mezőgazdaság nem kielégítő állapotát. Minden hiány és hátrány forrását a közös vörösterület folyományának tekintette. A két felszólalást szünet követte, majd ezután kapott szót *Berzeviczy Albert*. Felszólalásának bevallott célja: »vizsgálni és amennyire erőmből telik, cáfolni szándékozom az ellenünkben felhozott vádak és támadásokat; kutatni igyekszem azoknak valódi okait és foglalkozni szándékozom a politikai és különösen a parlamentáris helyzettel.« (I. h. 386. l.) Elismerte, hogy a mezőgazdaság helyzete nem kielégítő, de vitatta az ellenzéknek azt az állítását, hogy ez annak a következménye, hogy a kormány túlzottan támogatja az ipart. Az egyházpolitikai kérdé-

sekben az egyházi javak szekularizációjával és a népoktatásügy erőszakos államosításával kapcsolatos ellenzéki vádakat visszaautasította. A törvényhatóságok szervilizmusával, a kormányt kiszolgáló tevékenységével kapcsolatban határozottan kijelentette, hogy ezek a vádak az ellenzék túlzásaiból következnek. A továbbiakban részletesen bírálta a nemzeti párt politikai manőverezését, külön kiemelve Apponyi Albert személyét és szerepét. A beszédet fokozódó ellenzéki közbekiáltások és ellenzéki képviselői ríposztok kísérték. *Pázmány Dénes* a nemzetiségi kérdés kapcsán visszatért az ősz folyamán Zágrábban történetekre és kijelentette, hogy a lefolytatott vizsgálatok azt mutatják, hogy a tetteket végrehajtó egyetemisták csak eszközök voltak a horvát nacionalista körök kezében, de az igazságszolgáltatás Horvátországban tovább nem kíván lépni. A költségvetést általánosságban sem fogadta el. (KNapló, i. h. 371—394. l.)

*

Mikszáth a törvényjavaslatok általános tárgyalását, különösen a költségvetés általános tárgyalását unalmas, egyhangú, megírásra sem méltó eseménynek tekintette korábban is. Azokban az időkben, amikor sűrűbben jelentek meg karcolatai, az ilyen alkalmakkor — néha a tárgytól teljesen független mozzanatot kiragadva — egy-egy érdekes helyzetről vagy eseményről, vagy esetleg parlamenti szóbeszédről írt színesen, hosszasan. A nov. 15-i ülésnapon ezt a felvillanyozó eseményt Berzeviczy Albert beszéde szolgáltatta. MKt annyira meglepte a szónoknak a szabadelvű párti szónokoktól eltérő könnyed érvelési módszere, hogy a hosszas bevezető után, amelyben felvázolta a korábbi évtizedek szónoki gyakorlatát, tulajdonképpen nem a szónok érveiről, hanem beszédének könnyed eleganciájáról, szónoki fogásairól, beszédének hangszínezetéről, tehát a formáról és nem a tartalomról szólt. Ez teszi a karcolatot az átlagosnál érdekesebbé, színesebbé, mert hiszen a szónoki gyakorlatot helyezi görcsöl alá MK. E gondolat szélesebb körű kifejtése érdekében teljes egészében figyelmen kívül hagyta az aznapi ülés másik három szónokát, függetlenül attól, hogy milyen pártárrnyalatot képviselnek.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
197	3	<i>epitheton</i> — jelző (gör.); a teljes szerkezet: epitheton ornans am. díszítő jelző
197	8—9	<i>Magyarországon már mindenki mondott nagyszabású beszédet vagy a »Nemzet«, vagy az »Egyetértés« szerint.</i> — MK ezzel az ironikus fordulattal a kormánypárti, illetőleg a függetlenségi párti sajtó túlzó és könnyen osztott magasztalásait bírálta.
197	10—17	a túlzó dicsérő magatartás. — MK e gondolatssrval nemcsak a parlamenti szokásokat bírálja, hanem a köz- és társasélet egyéb fórumain tapasztalható udvariaskodó semmitmondásokat is.
197	20	<i>grammatice</i> — a grammatika, a nyelvtan szempontjából

- Lap Sor
- 197 20—27 *Mikor először kezdtem följárogatni a képviselőház karzatára (bár egy isten kegyelméből való nagy ember vezette akkor a nemzetet).* — Bisztray Gyula a Krk 62. kötetében behizonyította, hogy 1881. szept. 27-én kelt MK első parlamenti karcolata, amelyet még további 17 követett az 1881-es év folyamán (289—293). A zárójelben megemlített politikus természetesen Tisza Kálmán.
- 197 25—27 Horvát Boldizsár szónoki stílusáról. — MK egykorú karcolataiban, így 1883. nov. 21-én megjelent *A t. Házból* c. karcolatában, nagy elismeréssel a következőket írta Horvát Boldizsár szónoklatáról: »jólesett végre egy beszédet hallanunk, melyből nem hiányzik a szín, a zománc sem, de amelyben hús és velő is van.« (Krk 67. köt. 184. l.)
- 197 33—198 : 1 Tisza Kálmán szónoki fogásai. — MK az egykorú karcolatokban hasonló módon méltatta Tisza szónoki és politikusi erőnyeit.
- 198 3 *chria* — am. haszonrafordítás (gör.). A régi retorikában így nevezték egy téma kidolgozásának bizonyos határozott mintáját, mely gyakran szolgált szónoki gyakorlatul. Általános formája: 1. a tétel, 2. bizonyítása, 3. kibővítése, 4. a befejezés.
- 198 14—24 Az egyik Mikszáth-fiú példája. — MK karcolataiban ritkán hivatkozott kiskorú gyermekei szokásaira, róluk inkább elbeszéléseiben írt. A keresztnév nélkül említett fiú talán a diftériában elhunyt Jánoska lehetett.
- 198 : 28 *flosculus* — szóvirág, cikornya (lat.)
- 198 : 28 *faszcinál* — megigéz, megbűvöl. (lat.)
- 199 : 27 *szubtilis* — finom, pontos, éles (lat.)
- 200 : 6 *a férfikor innenső felében*, — Berzeviczy ekkor negyvenkét éves volt.
- 200 : 8— 9 *szereketemelő tömeg, mely éljenezte egy darabig*, — A KKNapló szerint a Berzeviczy beszéd után »(Hosszantartó zajos helyeslés és éljenzés a jobboldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)« (I. h. 391. l.)
- 200 11—17 Kormánypárti folyosói vélemények Berzeviczy beszédéről. — MK a felsorakoztatott véleményekben — szemben saját elragadtatásával — a féltékeny irigység megnyilvánulásait összegezte.

LÁNG

M *Pesti Hírlap. 1895. november 19., 17. évf. 318. sz. (6. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléséről

A képviselőház nov. 16-i üléséről, amelyen tovább folytatódott az 1896. évi költségvetés általános tárgyalása, és amelyen *Helyfő Ignác* és *Tibád Antal* nyújtott be interpellációt, MK nem írt beszámolót. (KKNapló, 1892—96. 26. köt. 395—419. l.)

A nov. 18-i ülésen — erről szól a jelen karcolat — az elnöki bejelentések után tovább folytatódott a vita az 1896. évi költségvetésről. *Drakulits Pál* a regálé megváltások során alkalmazott helytelen gazdaságpolitikát kárhóztatta és támogatta több ellenzéki képviselő hangoztatott véleményét. *Láng Lajos* felszólalása elején *Drakulits Pál* állításaival és érveivel vitakozott, majd *Apponyi Albert*nek a nov. 16-i ülésen elhangzott beszédéhez lüzött néhány észrevételt. Különösen azt kifogásolta, hogy *Apponyi* érveivel egészen a kiegyezésig nyúlt vissza, megvédte *Andrássy Gyula* politikai irányvonalát. A másik kérdés, amelyben *Apponyi* nézeteit támadta a *Kassán* elhangzott beszédének a nemzetiségi kérdésben kifejtett álláspontja volt, bírálta *Apponyinak* a polgári házasság kérdésében kifejtett bizonytalankodó álláspontját is. A költségvetést általánosságban elfogadta. *Asbóth János* a meglévő oligarchikus és feudális tendenciákról szól általánosságban, és ennek következményét látja abban, hogy a parlamentarizmus bizonyos torz vonásokat hordoz magán. Bírálta *Berzeviczy Albert* korábban elhangzott beszédének a helyzetet előnyösebb színben bemutató állításait, majd részletesen szólt a mezőgazdaság szerinte legfontosabb kérdéseiről, az öntözésről, az előnytelen vámpolitikáról, a mezőgazdasági szakképzés gyatra színvonaláról. Végezetül a dinasztikus érzést magasztalta. (K.Napló, 1892—96. 27. köt. 3—26. 1.)

*

A következő évi költségvetést tárgyaló ülésen két ellenzéki és egy kormánypárti beszéd hangozott el. *MK Láng Lajos* beszédét emelte ki: megragadta a szónok ügyes, de nem hadakozó vitamódszere, amellyel az ellenzék vezérszónokainak állításait boncolta. A karcolat bevezető része ezt a kiemelést készíti elő, majd *Láng Lajos* szónoki fogásait, előadói stílusát, érvelési módszerét elemzi. Állításait szembeesíti a szónokról kialakult, szinte sztereotípiává alakult kijelentésekkel. A sokféle megközelítésből végül plasztikus képet alkothatott az egykori és a mai olvasó *Láng Lajos* ról, a szónokról.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
200	4—8	<i>A parlamentarizmusnak [...] Deák Ferenc is terhére volt, mert a kormánynak nemcsak a »Burg«-gal kellett tárgyalnia némely ügyekben, hanem az »Angol Királynővel« is, — A kormány és Deák Ferenc 1867. utáni viszonyáról MK korábbi karcolataiban már hasonlóan nyilatkozott.</i>
200	8	<i>»Angol királynő« — 1840-ben épült szálloda az egykori Lánchíd téren, a mai Roosevelt téren.</i>
200	12	<i>A vörös mennyezet alatt ott ül Szilágyi — a körülírással MK azt érzékelteti, hogy Szilágyi Dezső a Ház elnöke.</i>
200	12—13	<i>a szélső jobb második szakaszát Csáky gróf, Wekerle szegi be — a volt kultuszminiszter és a volt miniszterelnök nevének említésével MK az egyházpolitikai harcok két prominens tagját emelte ki; mindketten a parlamenti viták egy-egy fordulatóban</i>

- Lap Sor
- voltak kénytelenek tárcájuktól megválni, útban a törvényjavaslat elfogadása felé.
- 200 13—14 *A hatalmas Tisza mindennap népszerűbb, az idő patinája egyre szépít rajta.* — E fordulat MK változatlan szimpátiáját érzékelteti a szabadelvű párt volt vezére iránt. A tény az volt, hogy maga Tisza a parlamentben visszavonult és a szabadelvű párt kis köre tekintette még vezérének.
- 200 14—15 *Széll Kálmán tekintélye félelmetesen növekszik.* — A parlamenti szereplése és a korabeli sajtó véleménye nem támasztja alá MK helyzetértékelését.
- 201 3 *most jön egy epochális beszéddel Berzeviczy* — Ld. az előző *Berzeviczy* c. karcolat elismerő hangját, ill. a hozzá fűzött jegyzeteket a jelen kötet 197—200. és 351—353. lapjain.
- 201 5—6 *hova tegyük akkor Pulszky Gusztit, mert az is egy pompás beszédet mondott.* — A KNapló tanúsága szerint Pulszky Ágoston a nov. 14-i ülésen szölt hozzá az 1896. évi költségvetéshez egy viszonylag hosszabb beszédben (i. h. 26. köt. 362—370. l.)
- 201 7 [Pulszky] *kellemetlen pártember, párbajozik.* — Pulszky Ágoston kezdetben Deák párti, majd mérsékelt ellenzéki, 1884-ben pártonkívüli programmal lépett fel, 1889-től újból a szabadelvű párt tagja. Több bizottságnak volt tagja, első nagyobb beszédét a honvédségi törvény megalkotásakor mondta, s a beszédnek több párbaj lett az eredménye.
- 201 16 *Láng Lajos nem népszerű ember (tudja isten, miért nem)* — Láng Lajos 1881-es képviselővé választásától kezdve személye és megnyilvánulása szerepel MK parlamenti karcolataiban, de eddig egy helyen sem szólt arról, hogy a szabadelvű párti képviselő »nem népszerű«. Feltételezhető, hogy e mostani megjegyzése, a hatás és a szónoki képesség még erőteljesebb kiemelését szolgálja.
- 201 23 *debatter* — ügyes vitázó (ang.)
- 201 25 *kassai ünnepellet* — utalás Apponyi Albertnek néhány héttel korábban Kassán elmondott beszédére. Láng Lajos e beszédnek nemzetiségi vonatkozásaival külön foglalkozott (KNapló, i. h. 13. l.)
- 201 36 *ingrediencia* — alkatelem, kellék (lat.)
- 201 5—6 *Láng Lajos egyik szép beszéde óta, melyet a főrendiház reformjéről tartott mint előadó.* — Ez a javaslat 1884-ben készült el, akkor MK a következőket írta: »Magasztalták Láng Lajost, amiért hatalmas jelentést készített a főrendi javaslat-bizottság részéről.« (Krk 69. köt. 168. l.)
- 202 7—8 *Közbejött az államtitkári pünkösdi királysága, ahol nem tudott érvényesülni.* — Láng Lajos 1889 és 1893 között volt pénzügyminisztériumi államtitkár.
- 202 10 *augur* — a madarak röpte, éneke, viselkedése alapján jósoló ókori római pap (lat.)
- 202 11 *mint a klub Falbjai* — Rudolf Falb német természettudós, vulkanológus. Különböző dél-amerikai terepeken végzett vizsgálat

- Lap Sor
- után megtelepedett Berlinben, s az időjóslatra adta magát. A szakemberek Falb jóslatairól egészen más nézetet voltak, mint a laikus közönség. Ilyen jellegű művei: »Wetterbriefe« (Wien, 1883), »Das Wetter und der Mond« (Wien, 1892.)
- 202 13—14 [Láng] *Mint lutheránus főkurátor jog meghalni.* — Láng Lajos az 1890-es évek elején volt az evangélikus egyház főkurátora.
- 202 : 20 *kvalifikálta magát* — képesíti, minősíti magát
- 202 : 22 *megjön az az úgynevezett »Kedves Láng! stb.«* — Ez a fordulat a miniszteri kinevezés alkalmával a királytól érkező kinevező kézirat megszólítási formája volt.
- 202 : 22 *komprehenzív* — összefogó, átfogó (lat.)
- 203 : 12 *intitúció* — intézmény (lat.)
- 203 : 28—29 *szemmeláthatóbb hatással beszélt, mint Láng, amennyiben egy pár perc alatt kibeszélte Bánffy háta mögül annak egész pártját.* — MK ironikus fordulattal érzékeltette, hogy a szabadelvű párti képviselők Láng Lajos beszéde után csapatostul hagyták el a tárgyalási termet.

A HÁZ ÁBÉCÉJE

M *Pesti Hírlap. 1895. december 5., 17. évf. 334. sz. (1. l.) A »Tárca« rovatban. Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Anekdota a név szerinti szavazás rendjének kialakulásáról

MK a jelen karcolatban már nem követi a képviselőház üléseit, hanem az ott folyó költségvetési tárgyalások menetétől elszakadva anekdotikus történetként adja elő azt a metódust, amelyet a név szerinti szavazások alkalmával a képviselőházban alkalmaznak. Mivel a történet időpontja Deák Ferenc aktív képviselői korszakáig nyúlik vissza — az utolsó képviselőházi szereplése a kötelező polgári házasság bevezetéséről tartott 1873. jún. 23-i felszólalása volt, MK az új szavazási rendről szóló történetet, amely az előadása szerint mindenképp megelőzhette a jelzett 1873 nyári dátumot — minden bizonnyal csak a parlament folyosóján előadott anekdotaként, és nem személyesen megtapasztalt, a képviselőház karzatán végig kísért változtatásról lehet szó. Az anekdotaként hallott történetre mutat az a körülmény is, hogy az előadott szövegben nincs kellőképpen megindokolva Deák Ferencnek a szavazás további menetét eldöntő »igen« szavazata szemben párthívei sorozatos korábbi »nem« szavazatai után (205 : 14—26).

Az időpontról különben maga MK is nyilatkozik a történet bevezetőjében mondván: »a hatvanas évek végén dőlt meg a régi ábécé« a képviselőházi név szerinti szavazások alkalmával. (205 : 4—6).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 204 6—12 A szavazás előtt kihúzott betűkhöz fűzött megjegyzések. — MK korábbi parlamenti karcolataiban többször feljegyzett ilyen a kihúzott betűhöz fűzött alkalmi szavacskát vagy mondatot. E közbekiáltásokat soha sem tartotta szellemes vagy találó megnyilvánulásoknak.
- 204 12—13 *Igen pompásan írta azt meg a »Hét«-ben egy magvas tolláról ismeretes íróársunk.* — A Hét 1895. évfolyamát áttekintve ugyan több olyan cikket találtunk, amely a parlament ülésével foglalkozott, de e cikkek egyike sem említette a szavazás rendjét, így e vonatkozású megjegyzéssel sem találkozhatunk.
- 204 17 *mikor a lesti tótok berúgnak a savanyúvíztől.* — MK e fordulat tal egy korában ismert szólást örökölt meg. O. Nagy Gábor nem jegyezte fel a »Magyar szólások és közmondások« c. munkájában (Bp., 1966.).
- 204 : 20 *pitayabilis* — szánalmas, siralmas (fr).
- 204 : 22 *»szereti maga a sajtot?«* — A MK-tól hírhedtnek nevezett mondas külön értelmére rendelkezésünkre álló forrásokban nem találtunk megoldást.

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. *Két szoba.* Fogadóterem a várpalotában; A minisztertanács ülésterme. ÚI., 1895. január 27., I. évf. 6. sz. 94., 95. l.
- II. *Hol a tök kétszem?* Eberle Adolf festményéről készült fénykép. VÚ, 1895. augusztus 11., 42. évf. 32. sz. 522. l.
- III. *A miniszterek a vízen.* Az esztergomi új híd a feljárójáról nézve; Viszszatérés az esztergomi hidavató ünnepélyről. (Weinwurm Antal fényképe) VÚ, 1895. október 6., 42. évf. 40. sz. 664., 665. l.
- IV. *Prileszky Tádé.* VÚ, 1895. november 17., 42. évf. 46. sz. 767. l.
- V. *A főrendiházból.* Az újságíró, A karzat; Tisza és Nopcsa; Eszterházy Miklós Móric. Ismeretlen rajzoló munkája. ÚI, 1895. március 31. I. évf. 15. sz. 277. l.
- VI. *A főrendiházból.* A görög-keletiek; Wlassics beszél; A lépcsőn; A szavazat jegyző. Ismeretlen rajzoló munkája. ÚI, 1895. március 31., I. évf. 15. sz. 278., 279. l.
- VII. *Macska az üvegburán.* Három klisé ismeretlen szerzőtől. PH, 1895. május 3., 17. évf. 120. sz. 7. l.
- VIII. *Pillanatnyi képek a főrendiházból.* Egy főrangú hölgy a képviselőház karzatán a szavazás alatt. VÚ, 1895. június 2., 42. évf. 22. sz. 360. l. Jantyik Mátyás rajza.

ÉLETRAJZI JEGYZETEK ÉS NÉVMUTATÓ

A névmutatóba felvettük mindazoknak a személyeknek nevét, akik a Mikszáth-karcolatokban szerepelnek. A jegyzetekben előfordulók közül csupán azoknak a korabeli személyiségeknek nevét illesztettük a névmutatóba, akiknek személyi adatai magyarázzák Mikszáth írásait. A felsorolt adatok csak a Mikszáth-karcolatok megjelenésekor meglévő tisztségeket, funkciókat tüntetik fel. A jegyzetekben megemlített, általánosan ismert személyek adatait és a ma élő kortársak nevét nem illesztettük a névmutatóba. Az álló számok a karcolatokban, a dőlt számok a jegyzetekben való előfordulásra utalnak.

- Ábrányi Kornél* — (1849—1913) író, lapszerkesztő, 1887-től a »Pesti Napló« szerkesztője. Az 1892—97-es ciklusban ismét a Borsod megyei Dédesd országgyűlési képviselője. — 290, 305, 310
- Ábrányi Lajos* — (1849—1901) arcképfestő és illusztrátor; Münchenben és Párizsban tanult. — 181, 182, 335
- Ágai Adolf* — (1836—1916) író, újságíró, élclapszerkesztő. — 250, 259
- Agliardi, Antal* — 1893-ban bécsi nunciusnak nevezték ki, 1895 tavaszán Magyarországon tett látogatása belpolitikai vihart váltott ki. — 166, 167, 173, 210, 317, 320, 321, 322, 323, 324, 326, 328, 329, 332, 333
- Albrecht Frigyes Rudolf Domokos* — (1817—1895) ausztriai főherceg, a cs. és kir. osztrák—magyar hadsereg fővezére. — 85, 300
- Ali-Müszöjn*. — 153, 195, 313
- Ambrus Zoltán* — (1861—1932) író, műfordító, kritikus. — 254, 256
- Andrássy Gyula*, gróf — (1823—1890) 1867—1871-ig miniszterelnök, 1871—1879 között a Monarchia külügyminisztere volt, lemondása után visszavonult az aktív politikai élettől. — 115, 128, 157, 197, 284, 285, 294, 305, 354
- Andrássy Gyula*, gróf — (1860—1929) Andrássy Gyula volt miniszterelnök és külügyminiszter fia. Diplomata, 1884 óta tagja a képviselőháznak. A jelen ciklusban Budapest terézvárosi kerületének szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője, a mentelmi és pénzügyi bizottság tagja. — 80, 130, 151, 295, 310
- Andrássy János*, alispán. — 250
- Andrássy Manó*, gróf — (1821—1891) az MTA tagja, 1881-től Gömör és Kishont vármegye roznányi kerületének szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. — 88
- Andrássy Tivadar*, gróf — (1857—

- 1905) Andrássy Gyula gróf volt miniszterelnök és külügyminiszter idősebb fia. 1881 óta Zemplén megye terebesi kerületének szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. 1890-től a képviselőház alelnöke. A közigazgatási bizottság tagja. — 97, 100, 101, 102, 104, 105, 151, 152, 312, 350
- Antal Gyula** — (1842—1907) jogász, egyetemi tanár, először 1875—1881 között országgyűlési képviselő, majd 1884-től újból megválasztották, az 1892-es választáskor a Baranya megyei Dárda kerületben szabadelvű párti programmal, a kérvényi bizottság tagja volt. — 155, 314
- Apáthy István** — (1829—1889) jogász, egyetemi tanár, az MTA lev. tagja 1873-tól, 1884-től rendes tag, 1878-tól a Zala megyei letenyei kerület szabadelvű párti képviselője. — 258
- Apor Gábor**, báró — Háromszék vármegye alispánja. — 220
- Apponyi Albert**, gróf — (1846—1933) 1872-től különböző ellenzéki pártok képviselője, az 1880-as évek elején a mérsékelt ellenzék egyik vezére, majd a szerveződő Nemzeti Párt egyik irányítója, 1881-től Jászberény képviselője. 77—83, 101, 103, 106, 109, 134, 136, 146, 147, 159, 162, 164, 167, 169, 170, 171, 173, 184, 186, 189, 197, 201, 242, 253, 254, 255, 256, 257, 263, 271, 272, 301, 304, 305, 306, 307, 308, 310, 311, 315, 316, 318, 319, 325, 330, 340, 341, 352, 354, 355
- Arany János** — (1817—1882). — 93
- Árpád** — (?—907) fejedelem. — 65, 190, 345
- Asbóth János** — (1845—1911) író, újságíró, az 1892—97-es ciklusban ismét a Krassó-Szörény megyei Szászka kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 99, 107, 206, 278, 340, 347, 354
- Atzél Béla**, báró — (1850—1900) 1881-től cs. és kir. kamarás, a Park Klub megalapítója. Az 1892—97-es ciklusban a Fehér megyei Bodajk kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 188
- Babó Emil** — szegedi ügyvéd, az 1892—97-es ciklusban Szeged város II. kerületének függetlenségi párti képviselője. — 311
- Bálint császár** ld. Császár Bálint.
- Balla Gyula** — (1856— ?) 1882-től Maros Torda megye tisztségviselője, alszámvevő, majd aljegyző, 1889-ben főszolgabíró lett. 1892-ben a megye ákosfalvi kerületében szabadelvű párti programmal megválasztották, a naplóbíráló bizottság tagja lett. — 337
- Bánffy Dezső**, báró — (1843—1911) 1883—1891 között Szolnok-Doboka és Beszterce-Naszód megyék főispánja. Az 1892—97-es ciklusban a Szilágy megyei szilágyosmlyói kerületben szabadelvű párti programmal megválasztották képviselőnek, 1893-tól a képviselőház elnöke, 1895 januárjától miniszterelnök. — 10, 12, 14, 72, 74, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 106, 107, 109, 113, 114, 131—140, 144, 147, 148, 159, 161, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 178, 182, 184, 186, 187, 188, 192, 203, 210, 211, 214, 215, 216, 217, 240, 250, 251, 261, 271, 272, 273, 274, 276, 277, 278, 280, 283, 286, 288, 294, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 303, 304, 305, 307, 308,

- 311, 312, 313, 314, 315, 316, 320, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 330, 331, 332, 333, 334, 337, 338, 340, 341, 342, 343, 345, 350
- Bánó József** — (1824—1910) földbirtokos, 1861—78 között tagja a képviselőháznak, 1892-ben ismét bejutott a parlamentbe, Békéscsabán választották meg nemzeti párti programmal. — 280
- Baross Gábor** — (1848—1892) megyei tisztségviselő, 1875-től tagja a képviselőháznak, 1883-tól közlekedésügyi államtitkár. 1886-tól közlekedési miniszter, az 1887—1892-es ciklusban ismét Győr városában választották meg képviselőnek. 1889. márc. 22. és 1889. jún. 16. között belügyminiszter. — 100, 114, 115, 121, 277, 284
- Bársony István** — (1855—1928) újságíró, író. — 259
- Bartha Miklós** — (1847—1905) újságíró, 1881-től országgyűlési képviselő, az 1892—97-es ciklusban Háromszék megye nagyjaitai kerületének függetlenségi párti képviselője, a mentelmi bizottság tagja. — 185, 310, 337, 338, 340
- Bartók Lajos** — (1851—1902) költő, drámaíró, szerkesztő. 1869-ben az »Üstökös« munkatársa, majd 1878-ban megindította és haláláig szerkesztette a »Bolond Istók« c. élelclapot. Az 1892—97-es ciklusban Kecskemét I. kerületének függetlenségi párti képviselője. — 109, 281, 282, 287
- Bathány Lajos**, gróf — (1806—1849) liberális nagybirtokos, az első független magyar miniszterium elnöke. — 185, 186, 288, 337, 338, 340
- Bathány Tiwadar**, gróf — (1859—1931) politikus, 1892-ben szabadelvű párti programmal Fiume mandátumát nyerte el. — 167, 169, 181, 280, 282, 311
- Bauszern Guidó** — (1839—1917) 1872-től tagja az országgyűlésnek előbb Deák párti, majd szabadelvű párti programmal. Az 1880-as évek végén Fogaras vármegye főispánja lett. — 310
- Békési Antal** — (1859—1907) szegedi író, újságíró, a Dugonics Társaság egyik alapító tagja. — 259
- Beksics Gusztáv** — (1847—1906) publicista, közíró, MK szerkesztőségi kollegája a PH-nál. 1884-től Sepsiszentgyörgy szabadelvű párti képviselője. — 219, 220
- Bektas, Hadzsi** — XIV. században élt török hadvezér, aki 1357-ben alapította a róla elnevezett derwis rendet, amely nagy befolyással volt az ország politikai életére, a XIX. században e rendet keményen üldözték. — 91, 269
- Belitskai Béni** — (1842— ?) megyei tisztségviselő, 1890 őszétől a Torontál megyei bánátkomlói kerület szabadelvű párti képviselő, a képviselőház II. sz. bíráló bizottságának tagja. — 320
- Bende Imre** — (1824—1911) 1886-tól besztercebányai püspök. — 309
- Benedek Elek** — (1859—1929) újságíró, író, »Az Én Újságom« szerkesztője, 1887—92 között országgyűlési képviselő volt előbb szabadelvű párti, majd nemzeti párti programmal. — 253, 254, 259, 261, 263, 264, 265, 266
- Beniczkyné Bajza Lenke** — (1840—1905) írónő, a Petőfi Társaság tagja. Második férje Beniczky Ferenc volt. — 259
- Beöthy Akos** — (1838—1904) publicista, a parlamentnek 1872-től tagja (1881—84 között nem volt

- képviselő), az 1892—97-es ciklusban Kassa nemzeti párti programmal megválasztott képviselője. — 310, 347, 349
- Beöthy Algernon** — (1839—1900) megyei tisztségviselő, majd a Bihar megyei ugrai kerület szabadelvű párti képviselője. — 117, 192, 212
- Beöthy Zsigmond** — (1819—1896) költő, író, jogtudós. 1861-től országgyűlési képviselő, 1888-tól a főrendiház tagja lett. — 308, 335
- Beöthy Zsolt** — (1848—1922) irodalomtörténész, egy. tanár, az MTA tagja. — 12, 14, 216, 217, 254
- Berczik Árpád** — (1842—1919) novellista, színműíró, az MTA tagja, 1867-től a miniszterelnökségi sajtóosztály tisztviselője. — 135, 299
- Berryer, Pierre Antoin** — (1790—1868) ügyvéd és legitimista politikus, a kor egyik legünnepeltebb szónoka volt. — 83, 84
- Berzeviczy Albert** — (1853—1936) kultúrpolitikus, 1881-től tagja a parlamentnek, 1886-tól a közoktatásügyi minisztérium államtitkára, az 1892—97-es ciklusban Budapest VIII. kerületében választották meg szabadelvű párti programmal. — 39, 82, 83, 105, 122, 140, 158, 197—200, 201, 263, 278, 282, 302, 315, 325, 351, 352, 353, 354, 355
- Bessenyei Ferenc** — (1840—1904) főszolgabíró, ügyvéd, hírlapíró, 1881-től országgyűlési képviselő. Az 1892—97-es ciklusban Temes megye Kisbecskerek kerületének szabadelvű párti képviselője. — 216, 318
- Bethlen Balázs, gróf** — (1864—?) mérnök, minisztériumi tisztviselő, az 1892—97-es ciklusban a marosludasi kerület szabadelvű párti képviselője. — 74, 250, 310
- Bethlen Gábor** — (1580—1629) Erdély fejedelme (1613—29), a XVII. századi magyar történelem egyik legnagyobb alakja. — 120, 301
- Bethlen Gábor, gróf** — (1837—1897) 1890-ig Kisküküllő, majd Nagyküküllő vármegye főispánja. Az »Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület«, az EMKE elnöke. Az 1892—97-es ciklusban Marosvásárhely II. kerületének nemzeti párti programmal megválasztott képviselője. — 106, 278
- Bethlen Miklós, gróf** — (1831—1899) drámai színész, hírlapíró. — 295, 296
- Bezerédy István** — (1861—?) főjegyző. — 247
- Bibíthy Gedeon** — országgyűlési képviselő, MK alkotta személy neve. — 52, 230, 231, 232, 233, 234
- Bismarck, Otto von, herceg** — (1815—1898) német államférfi és diplomata. — 30, 157
- Bittó István** — (1822—1903) 1874—75-ben az utolsó Deák párti kormány miniszterelnöke, majd az ellenzékhez vonzódó képviselő, az 1887-es választásokkor nem jutott mandátumhoz. — 294, 299
- Bobor Károly** — ezredes, MK alkotta személy neve. — 51, 52, 232, 233
- Bobor Károlyné** — szül. báró Plichta lány, MK alkotta személy neve. — 51, 232, 233, 234
- Bobula János** — (1844—1903) építész és építőmester, a »Magyar Ipar- és Kereskedelmi Közlöny« alapítója, törvényhatósági tag, az 1892-es választáskor a Szepes megyei lublói kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 113

- Bohus Zsigmond** — (1825—?) 1872-től országgyűlési képviselő, 1892-től a főrendiház kinevezett tagja lett. — 182
- Bokross Elek** — (1844—1893) ügyvéd, 1878-tól képviselő, az 1892-es választásokkor is a Szolnok—Doboka vármegyei nagyközségi kerületben választották meg szabadelvű párti programmal, 1889-től a Ház egyik alnöke. — 303
- Boross Béni** — (1838—1896) vasútépítő mérnök. Erdemei elismeréséül kir. tanácsosi címet kapott, az 1887—92-es ciklusban ismét a borosjenői kerület szabadelvű párti képviselőjévé választották. — 297
- Brankovics György** — (1830—?) karlócai görögkeleti érsek, szerb pátriárka, a főrendiház tagja. — 324
- Brehm, Alfred** — (1829—1884) német zoológus, tudományos utazó, a hamburgi állatkert igazgatója. — 147, 308
- Bródy Sándor** — (1863—1924) író, drámaíró, publicista. — 259
- Brunner** — pesti kereskedő. ◀ 163
- Cartouche** — a XVII. és XVIII. század fordulóján élt francia rabló, 1721-ben kerékbe törték. — 62, 242
- Castelary Ripoll, Emilio** — (1832—1899) spanyol politikus, történétíró, író. — 81, 83
- Cesarini, Giulio** — (1398—1444) római bíbornok. — 166, 323, 324
- Cicero, Marcus Tullius** — (i. e. 106—43) a legnagyobb római szónok. — 197
- Czorda Bódog**, a főrendiház előadója. — 291, 308
- Csaba királyfi** — a hun mondakör jelentős alakja, Attila király fia. — 105, 125, 279, 293
- Csáky Albin, gróf** — (1841—1912) Trefort halála után 1888-ban vallás- és közoktatásügyi miniszter. Főrendiházi tag. 1894-ben nevezett volt a polgári házasság törvényjavaslata vitájakor elmondott főrendiházi beszéde, amellyel a polgári házasság ügyét támogatta. — 11, 98, 113, 114, 115, 184, 200, 215, 216, 242, 285, 306, 318, 319, 354
- Csáky-Pallavicini Zsigmond, gróf** — (1842—?) főrendiházi tag. — 150, 182, 309
- Csanády Sándor** — (1841—1892) földbirtokos, 1861-től tagja a képviselőháznak, függetlenségi programmal lépett fel. Az 1887-es választásokkor nem jutott mandátumhoz, 1890-ben pótválasztáskor került be a képviselőházba. 1892-ben a Bihar megyei berettyóújfalui kerületben választották meg. — 205
- Császár Bálint** — Sepsiszentgyörgy polgármestere volt. — 16, 17, 18, 19, 21, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 38, 219, 220, 222, 223
- Csávossy Béla** — (1848—1915) földbirtokos. 1875-től megszakítás nélkül Torontál megye párdányi kerületének szabadelvű párti képviselője. — 98
- Csiky Kálmán** — (1843—1905) közigazgatási jogász, egy. tanár, egy ciklusban országgyűlési képviselő. — 205
- Csillag Teréz** — (1862—1925) színésznő, a Nemzeti Színház tagja. — 216
- Dániel Ernő** — (1843—1923) ügyvéd, 1884-től a Torontál megyei Pancsova kerület szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság tagja, 1895. jan. 15-től kereskedelemügyi miniszter. — 100, 120—122, 184, 242, 250, 277, 288, 310, 313, 337

- Dániel Ernőné** — Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter felesége. — 64
- Dániel Gábor** — (1854—1915) képviselő, a Házba 1887-től Székelyudvarhely szabadelvű párti képviselőjeként került. — 307
- Dániel László** — országgyűlési képviselő. — 185
- Darányi Ignác** — (1849—1927) nagybirtokos, ügyvéd, 1881-től a főváros II. kerületének szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság elnöke, 1895 áprilisától a képviselőház második alelnöke, 1895 szeptemberétől földművelésügyi miniszter. — 102, 152—154, 184, 192, 194—196, 215, 271, 277, 311, 313, 346, 347, 348, 350, 351
- Darius** — görög. Dareiosz, perzsa Darayavanus perzsa uralkodó, dinasztia több uralkodójának neve. — 157
- Deák Ferenc** — (1803—1876). — 9, 10, 42, 43, 77, 80, 85, 132, 156, 200, 205, 206, 214, 226, 255, 354, 356
- Dégen Gusztáv** — (1834—1903) jogakadémiai tanár, politikus, 1884-től a Sopron megyei Nagymarton kerület szabadelvű párti képviselője. — 282, 285
- Dégenfeld-Schomburg Lajos, gróf** — (1843—1922) megyei tisztségviselő, 1872-től megszakításokkal tagja a parlamentnek, 1886-tól a debreceni II. kerület szabadelvű párti képviselője. — 180
- Degré Alajos** — (1819—1896) író, publicista, szerkesztő. — 12, 216
- Demkó Pál** — (1835—1904) ügyvéd, bíró, 1884-től Nagybecskerek szabadelvű párti képviselője. — 85
- Derczy János** — MK alkotta székelyföldi személynév. — 27
- Dessewffy Arisztid** — (1854—1922) a képviselőház háznagyi titkára, az Országos Kaszinó egyik alapító tagja. — 186, 342
- Dessewffy Sándor** — (1834— ?) paptanár, az egri jogakadémia tanára, 1890-től csanádi r. k. püspök. — 149, 308, 309
- Désy Zoltán** — (1862— ?) földbirtokos, 1892-ben a nemzeti párt jelöltjeként a marosvásárhelyi kerület országgyűlési képviselője lett. — 351
- Disraeli, Benjamin** — (1804—1881) angol konzervatív politikus, regényíró. — 157, 197
- Dobsa Lajos** — (1824—1902) jogász, színész, drámaíró. — 249
- Dóczy Lajos** — (1845—1919) költő, drámaíró, műfordító. — 259
- Dózsa György** — (1470—1514) az 1514-es parasztháború vezére. — 132
- Drakulits Pál** — (1856—1907) ügyvéd, 1892-ben a Bács-Bodrog megyei zombori kerület nemzeti párti programmal megválasztott képviselője. — 354
- Drescher Éde** — ügyvéd, Baja polgármestere, 1892-ben a város szabadelvű párti képviselőjévé választották. — 337
- Dusчек Ferenc** — (1797—1872) pénzügyi szakember, 1848-ban Kossuth mellett pénzügyminiszteriumi államtitkár, 1849. máj. 2-án a Szemere-kormány pénzügy minisztere lett. — 287
- Dzierzon** — karlmarkti plébános, méhészeti szakíró. — 40, 225
- Eberle, Adolf** — (1843— ?) müncheni német festő, Piloty tanítványa volt, genreképeivel nagy népszerűségre tett szert. — 67, 244
- II. Endre** — árpádházi király, uralk. 1205—1235. — 110, 281
- Endrey Gyula** — (1856— ?) megyei tisztségviselő, ügyvéd, lapszerkesztő. Az 1892-es választás

- tásokkor a Csongrád megyei Hódmezővásárhely függetlenségi párti képviselője lett. — 300
- Eötvös Károly* — (1842—1916) író, hírlapíró, ügyvéd. Megyei tisztségeit követően 1872-ben a parlament tagja lett, a fúzió után visszavonult, 1878-tól függetlenségi párti képviselő, 1883-ban a tiszacszlári vérvádperben a megvádolt zsidók védője volt, 1887-től Nagyköröst képviselte a parlamentben. — 79, 82, 194, 245, 271, 287, 297, 301, 347, 348
- Erdély Sándor* — (1889—1922) ügyvéd, győri ítélőtáblai elnök, 1892-től igazságügyi minisztériumi államtitkár, 1895. jan. 15-től igazságügy-miniszter. — 100, 122, 124—127, 289, 291, 292
- Esterházy Miklós Móric*, gróf — (1855—?) nagybirtokos, a főrendiház tagja. — 150, 166, 308, 323, 335
- Fabiny Teofil* — (1822—1908) jogász, előbb a hétszemélyes tábla, majd a legfelső ítélőszék bírója 1886. máj. 15.—1889. ápr. 9. között igazságügy-miniszter. 1887-től Sopron képviselője. — 98, 276
- Falb, Rudolf* — (1838—1903) német természettudós, vulkanológus. — 202, 355, 356
- Falk Miksa* — (1828—1908) publicista, politikus, 1867-től a »Pester Lloyd« szerkesztője. 1869-től képviselő, 1884-től Arad, 1892-ben Budapest I. kerülete választotta meg szabadelvű párti programmal. — 98, 139, 300
- Farbaky István* — (1836—1928) bányamérnök, bányászati akadémiai tanár. Az 1892-es választásokkor a Hont megyei Selmec és Bélabánya képviselőjévé választották. A közoktatásügyi bizottság tagja. — 296
- Fehér Miklós* — (1837—?) megyei tisztségviselő, minisztériumi tiszviselő 1889-ben földművelési minisztériumi államtitkár, ekkor lett Letenye képviselője, az 1892-es választásokkor a Máramaros megyei Huszt kerület képviselője lett. — 113
- Fejérváry Géza*, b. (1833—1914) tábornagyszernagy, 1884 októberétől 1903 júniusáig honvédelmi miniszter. Az 1887—92-es ciklusban a főváros I. kerületében választották meg. Az 1892-es választás után mandátumát az ellenzék megtámadta, így ő arról lemondott. — 10, 99, 131, 184, 287, 311
- Fenyvessy Ferenc* — (1855—1903) lapszerkesztő, 1881-től a Veszprém megyei ugozdi kerület mérsekelt ellenzéki, majd nemzeti párti képviselője. — 104, 287
- Ferdinánd, I.* — (1503—1564) 1526-tól magyar király Zápolya Jánossal szemben. — 128
- Ferdinánd, III.* — (1578—1637), 1618-tól magyar király, 1619-től német-római császár. — 309
- Ferdinánd, V.* — (1793—1875) 1835—1848. osztrák császár és magyar király. — 9
- Ferenc, I.* — (1768—1835) 1792-től magyar király, 1804-től osztrák császár. — 285
- Ferenc József, I.* — (1830—1916). — 39, 210, 214, 272, 283, 294, 331, 335
- Ferraris, Artur* — (1856—?) festő, 1893-ban Budapesten telepedett le. — 216
- Festetics Andor*, gróf — (1843—1930) földbirtokos, 1892-ben a Vas megye-felsőri kerületben szabadelvű párti programmal megválasztották, 1890 júliusától 1895 novemberéig földművelésügyi miniszter. — 192, 193, 313, 340, 346, 347, 348, 350, 351

- Festetics György*, gróf — (1755—1819) nagybirtokos, a keszthelyi Georgikon és Helikon alapítója. — 128, 129, 294
- Festetics Taszüló*, gróf — (1850—?) nagybirtokos, a főrendiház közgazdasági bizottságának tagja. — 180
- Fesztöy Árpád* — (1856—1914) festő, vallási és történeti témájú képek alkotója, 1888-ban feleségül vette Laborfalvi Róza unokáját, Jókai Mór fogadott leányát. — 12, 216, 217
- Filtsch József* — (1844—?) szász néppárti politikus és publicista. 1888-tól tagja a parlamentnek, az 1892—97-es ciklusban ismét Brassó megyei vidombáki kerület képviselője lett. — 337
- Förster Ottó* — (1854—?) katonatiszt, az 1892-es választáskor a Vas megyei Sávár kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 182
- Futtaki Gyula* — (1850—1895) hírlapíró, a kormány félhivatalos könyvmatosának szerkesztője és tulajdonosa. — 172, 176, 331, 334
- Gajári Ödön* — (1852—1919) hírlapíró, hosszabb időn át országgyűlési képviselő. Az 1887—92-es ciklusban a Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyei Dunapataj kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. Az 1892-es választáskor nem jutott mandátumhoz. MK baráti köréhez tartozott. — 13, 140, 216, 217, 302, 325
- Gambetta, Léon Michel* — (1838—1882) francia politikus, a polgári köztársaság híveinek egyik vezetője. — 197
- Gárdonyi Géza* — (1863—1922) tanító, író, költő. — 259
- Garibaldi, Giuseppe* — (1807—1882) olasz szabadsághős, az egységes Olaszország egyik megteremtője, az olasz felszabadító mozgalom egyik kimagasló vezére. — 245
- Geniliss de Monteflorum* — (? — 1312) bíboros, 1307 és 1310 között a pápa megbízottja volt Magyarországon. — 166, 323
- Gerlőczy Károly* — (1835—1900) Budapest első polgármestere. — 216
- Gertrudis* — (?1185—1213) II. András felesége, IV. Berthold meráni herceg leánya, 1202-ben ment férjhez András herceghez. — 110
- Ghyeczy Kálmán* — (1808—1888) politikus, ügyvéd, a képviselőház elnöke, 1885-től a főrendiház tagja. — 110
- Gladstone, William Ewart* — (1809—1898) angol államférfi. — 81, 157, 197
- Göndöcs Benedek* — (1824—1894) apátplébános Gyulán, 1881 és 1887 között Gyula város párton kívüli képviselője. — 77, 255
- Grünwald Béla* — (1839—1891) publicista, történész, az MTA I. tagja. 1878-tól mérsékelt ellenzéki programmal a Zólyom megyei szliácsi kerületet képviselte. — 40
- Gül Baba* — a hagyomány szerint XVI. századi török harcos, akit hősi haláláért az iszlám vértanújaként tiszteltek. — 185, 338
- Gyarmathy Zsigmondné* — (1843—1910) író, néprajzi gyűjtő. — 259
- Györfly Gyula* — (1858—1920) országgyűlési képviselő, 1884-től Csík megye Karczfalva kerületét képviselte függetlenségi párti programmal. — 170
- Gyulai Pál* — (1826—1909) költő és kritikus, egy. tanár, az MTA tagja, 1885-től a főrendiház ki-nevezett tagja. — 125, 131, 254

- Harkányi Frigyes**, báró — (1827—?) földbirtokos, a Magyar Földhitelezet egyik megalapítója, 1870-től tagja a parlamentnek, 1887-ben és 1892-ben a Krassó-Szörény megyei fecseti kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 85
- Haviár Dániel** — (1849—?) ügyvéd, Békés megye közigazgatási bizottságának tagja, 1884-től a Békés megyei Szarvas város függetlenségi párti képviselője. — 163
- Héderváry Kont** ld. Kont István. —
- Hegedüs Sándor** — (1847—1906) politikus, publicista. 1875-től tagja a parlamentnek. 1884-től Kolozsvár szabadelvű párti képviselője, 1878-tól a pénzügyi bizottság elnöke. — 193, 216, 217, 347, 349
- Helffy Ignác** — (1830—1897) Kossuth személyes híve, a függetlenségi párt egyik vezető egyénisége. 1878-tól tagja a képviselőháznak, 1887-től a Csongrád megyei szegvári kerület képviselője. — 171, 172, 173, 178, 301, 304, 305, 306, 308, 311, 316, 326, 331, 332, 334, 353
- Hentaller Lajos** — (1852—1912) író, hírlapíró, politikus. Évtizedeken át az »Egyetértés« munkatársa volt, majd a »Budapesti Újság« szerkesztője. Az 1892—97-es ciklusban Gyöngyös függetlenségi párti képviselője. — 86, 87, 258, 260
- Herczeg Ferenc** — (1863—1954) író, újságíró, az MTA tagja, 1894-től az »Új Idők« c. szépirodalmi hetilap szerkesztője. — 209, 210, 229, 236, 259
- Herman Ottó** — (1835—1914) természettudós, etnográfus és politikus. 1893-ban pótválasztással sikerült mandátumhoz jutnia, Miskolc függetlenségi programmal képviselőjévé választotta. — 106, 107, 147, 278, 279, 285, 297, 308
- Heródes, Nagy** — (i. e. 73—i. e. 4) Júdea királya. — 16, 222
- Hevesi József** — (1857—1914) író, újságíró. — 259
- Hévizi János** — (1854—?) pap-tanár, az 1892—97-es ciklusban a Zala megyei Nagykanizsa függetlenségi programmal megválasztott képviselője. A közoktatásügyi bizottság tagja. — 282
- Hieronymi Károly** — (1836—1911) mérnök, politikus, közlekedésügyi államtitkár, az 1892—97-es ciklusban továbbra is a Torontál megyei zsombolyai kerület szabadelvű párti képviselője. 1892. nov. 17-étől 1895. jan. 14-éig belügyminiszter. — 98, 103, 131, 288, 296
- Hiléczy Sámuel** — tanár, MK alkotta személy neve. — 54, 55, 56, 238, 239
- Hock János** — (1859—1936) katolikus pap, politikus és író. Az 1892—97-es ciklusban Csongrád város nemzeti párti képviselője. — 280, 340
- Hoitsy Pál** — (1850—1927) politikus, publicista és csillagász. 1881-től tagja a képviselőháznak, az 1892—97-es ciklusban Udvarhely megye Székelykeresztúr kerülete választotta meg képviselőjévé, az Ugron-csoport-hoz tartozott. — 297
- Holló Lajos** — (1859—1918) újságíró, az 1892—97-es ciklusban Félégyháza függetlenségi párti képviselője. — 90, 267, 269, 310, 319
- Horánszky Nándor** — (1838—1902) ügyvéd, politikus. 1872-ben bal-középi programmal képviselővé választották. 1875-ben csatlakozott a szabadelvű párthoz, 1881-től három ciklusban Esztergom

- mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. Az 1892—97-es ciklusban Abaúj-Torna megye szepti kerületében választották meg. A nemzeti párt egyik vezéralakja és a párt végrehajtó bizottságának elnöke. — 81, 106, 168, 280, 297, 305, 310, 313, 319, 326
- Horatius, Flaccus, Quintus* — (i. e. 65—i. e. 8). — 290
- Horvát Boldizsár* — (1822—1898) jogtudós, 1867—71 között igazságügy-miniszter, az 1887—92-es ciklusban Temesvár országgyűlési képviselője. — 98, 197, 198, 276, 353
- Horváth Gyula* — (1845—1897) publicista, 1875-től tagja a parlamentnek, 1879—80-ban tagja a szegedi kir. bizottságnak, az 1892—97-es ciklusban Óbuda nemzeti párti képviselője. A vízügyi bizottság tagja. — 12, 124, 216, 217, 280, 289, 291, 313
- Hortoványi József* — (1848— ?) jogász, országgyűlési képviselő. 1892-ben Pozsony megye galántai kerületében választották meg párton kívüli programmal. — 285, 310, 311
- Hunyadi János* — (?1407—1409 között—1456) kormányzó, hadvezér. — 124, 167, 324
- Hunyadi László* — (?1433—1457) Hunyadi János és Szilágyi Erzsébet elsőszülött fia. — 113, 284, 292
- Huszár Károly*, báró — (1829—1895) földbirtokos, katonatiszt. 1867 után több alkalommal volt képviselő. Az 1892—97-es ciklusban Szék városa szabadalvú programmal választotta meg. — 10, 184, 337, 338
- Illyés Bálint* — (1835—1910) költő és egyházi író. 1869-től a kisújszállási ref. egyház papja és egyházkerületi jegyzője, majd egyházkerületi tanácsbíró. 1887-ben a kisújszállási kerületben, 1892-ben a Bihar megyei bárándi kerületben választották meg függetlenségi párti programmal. — 162, 316, 318
- Issekutz Győző* — (1857— ?) ügyvéd, 1892-ben a Kis-Küküllő megyei erzsébetvárosi kerületben nemzeti párti programmal képviselővé választották. — 123, 124, 289, 290, 305, 307, 310
- Ivanka Oszkár* — (1852— ?) jogász, az 1892—97-es ciklusban jutott először mandátumhoz. Hont megye Szalka kerületének nemzeti párti képviselője. — 304
- Jakab, II.* — (1633—1701) Nagy-Britannia, Írország és Skócia királya (uralk. 1685—88). — 300
- Janiczary Sándor* — (1821— ?) katonatiszt, földbirtokos. 1868-tól megszakításokkal tagja a képviselőháznak, az 1892—97-es ciklusban újból a Temes megyei Rékás kerületben választották meg szabadalvú párti programmal. — 97, 276
- Janits Imre* — szabadalvú párti képviselő. — 161, 317
- János Péterné* — szakácsné. MK alkotta név. — 24
- Jansky, Ludwig* — (? —1900) törzskari tiszt, több katonai műszerője, ezredesi rangban részt vett Bosznia okkupációjában; 1882-től a 61. budapesti gyalogezred parancsnoka. 1886. máj. 21-én tiszttársaival megkoszorúzta Hentzi tábornok sírját és ezzel több hónapig tartó belpolitikai feszültséget idézett elő. — 178, 335
- Jeffreys, Georges* — (1643—1689) bíró és lordkancellár II. Jakab angol király idejében. Mint ügyész és bíró szigorúsága és dur-

- vasága által hírhedt névre tett szert Londonban. — 138
- Jellinek Artur* — (1852—1929) ügyvéd, jogi szakíró, 1887-től a Beszterce-Naszódi megyei naszódi kerület szabadelvű párti képviselője. — 291
- Jellasics, Josef*, báró — (1801—1859) horvát bán, Habsburg császári tábornok. — 339
- Jenő*, IV. — (1383—1447) 1431-től haláláig pápa, Zsigmond császárt ő koronázta meg. — 323
- Jókai Mór* — (1825—1904) 1861-től tagja a parlamentnek, az 1892—97-es ciklusban a Krassó-Szörény megyei Oravica kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 11, 12, 13, 14, 27, 75, 85, 98, 184, 216, 217, 222, 242, 252, 259, 283, 284
- Jókai Róza*, Feszty Árpádné — (1861—1936) festő, író, Laborfalvi Róza unokája. — 13, 216
- Jósika Sámuel*, báró — (1838—?) nagybirtokos, megyei tisztségviselő, Kolozs megye főispánja volt, majd Kolozs megye Kolozs kerületének szabadelvű párti képviselője. — 99, 127—131, 243, 293, 294, 295, 296, 320, 332
- Josipovich Géza* — (1857—1934) földbirtokos, minisztériumi tisztségviselő, 1887-től horvát nemzeti párti programmal a vinicai kerület országgyűlési képviselője. — 188, 189, 341
- József Károly Lajos* — (1833—1905) m. kir. herceg, osztrák főherceg, a magyar kir. honvédség főparancsnoka. — 14, 16, 218
- József*, II. — (1741—1790) német-római császár (1765—1790), magyar király (1780—1790). — 112, 282, 285, 325
- Justh Gyula* — (1850—1917) ügyvéd, 1884-től tagja a képviselőháznak, az 1892—97-es ciklusban Szolnok függetlenségi párti képviselője. — 101, 104, 147, 271, 278
- Justh Zsigmond* — (1863—1894) író, regényíró. — 259
- Kácsér* — MK alkotta gazdálkodó neve. — 7, 8
- Kálnoky Gusztáv Zsigmond*, gróf (1832—1898) diplomata, miniszter, 1891—1895-ig a Monarchia közös külügyminisztere. — 144, 171, 172, 174, 175, 176, 283, 303, 322, 325, 326, 327, 328, 330, 331, 332, 333, 334
- Kállay Benjámín* — (1839—1903) politikus, 1882—1903 között a Monarchia közös pénzügyminisztere, az MTA tagja. — 165, 319
- Kammerer Ernő* — (1856—?) jogász, minisztériumi tisztségviselő, 1887-től a Tolna megyei Szakcs kerületet képviselte szabadelvű párti programmal. — 280, 287
- Kamonyai Simon* — (? —1442) Hunyadi János familiárisa, aki Hunyadi páncélfját magára öltve élete feláldozásával lehetővé tette Hunyadi megmenekülését. — 124, 125, 292
- Károly Róbert* — (1288—1342) magyar király, uralkodott 1307—1342. — 323
- Károlyi Gábor*, gróf — (1841—1895) nagybirtokos, liberális politikus; 1884-ig javarészt külföldön élt. 1887-től tagja a képviselőháznak; az 1892—97-es ciklusban Cegléd függetlenségi párti képviselője. — 69, 184, 210, 245, 246, 337
- Károlyi Sándor* — (1831—1906) 1881-től tagja a képviselőháznak, az 1892—97-es ciklusban a nemzeti párt képviselője. — 313
- Kasszandra* — az Illiászban sze-

- replő, jövőbe látó királylány, akinek később beteljesedett jóslatait előzetesen senki sem hitte el. — 145, 304
- Katángy Menyhért* — MK teremtette figura, szabadelvű párti képviselő, 1894 őszétől e néven jelentette meg parlamenti karcolatainak egy részét. — 209, 220, 221, 309
- Kazár Emil* — (1843—1922) író, újságíró. — 259
- Kazinczy Gábor* — (1818—1864) író, politikus, az MTA I. tagja, Kazinczy Ferenc unokaöccse. — 157
- Keglevich István*, gróf — (1840—1905) földbirtokos, 1884-től országgyűlési képviselő, 1886-tól 1894-ig az Operaház és a Nemzeti Színház intendánsa, a főrendiház élethossziglanilag ki-nevezett tagja. — 308, 335
- Kelemen, V.* — 1305—1314. római pápa. — 323
- Kemény Gábor*, báró — (1830—1888) az MTA tiszteleti tagja, 1878—1882-ig földművelésügyi, 1882—1886 között közmunka-és közlekedésügyi miniszter volt. — 114, 284
- Kemény Pál* — (1851— ?) ügyvéd, az 1887-es választásokat követő pótválasztáson függetlenségi programmal megválasztották, 1892-ben is megszerezte a Veszprém megyei zirci kerület mandátumát. — 123, 289
- Kemény Simon* ld. Kamonyai Simon —
- Kenedi Géza* — (1853—1935) ügyvéd, publicista, író, 1881-től a »Pesti Hírlap« szerkesztője. — 242
- Kertész Tódor* — Szervita téri kereskedő. — 107
- Khuen-Héderváry Károly* — (1849—1918) politikus, főispán 1883—1903 között horvát bán. — 11, 101, 102, 109, 144, 190, 210, 215, 271, 272, 273, 274, 275, 277, 298, 303, 315, 334
- Kinizsi Pál* — (? —1494) hadvezér. — 105, 279
- Király János* — MK teremtette alak, Katángyhnyé anyai nagybátyja. — 220, 221
- Kiss Albert* — (1838— ?) református lelkész, 1878-tól a Bihar megyei székelyhidi kerület függetlenségi párti képviselője. — 164, 280, 319
- Klapka György* — (1820—1892) honvédtábornok, 1867-ig emigrációban élt, a kiegyezés után hazatért, az illavai kerület országgyűlési képviselője lett Tisza Kálmán balközépi pártjában, részt vett különféle vállalkozásban. — 245
- Köbor Tamás* — (1867—1942) író, publicista. — 259
- Koburg Klotild Mária Amália* hercegnő — József Károly kir. herceg felesége. — 218
- Kohn Jakab* — MK alkotta személy neve. — 161, 162
- Kola János* — 185
- Kolumbusz Kristóf* — (1446/7—1506) genovai hajós, Amerika felfedezője. — 57
- Komáromy György* — a XIX. század első felében élt, különöségeiről hírhedtté vált földbirtokos. — 245
- Kont István* — (? —1393) párt-ütő főúr, Zsigmond király 30 társával lefejeztette. — 113, 284
- Kónyi Manó* — (1842—1917) gyorsíró, publicista. 1865 és 1885 között az ő vezetése alatt működött az országgyűlési gyorsíró iroda. — 255
- Kós Ferenc* — sótári tiszt. MK alkotta személy neve. — 45
- Kós Krisztina* — Rózer Nep. János felesége, MK alkotta személy neve. — 45—53, 232—236
- Kossuth Ferenc* — (1841—1914)

- mérnök, politikus, Kossuth Lajos idősebb fia. — 161, 163, 164, 189, 316, 317, 340, 341, 342
- Kossuth Lajos* — (1802—1894). — 71, 131, 132, 157, 245, 286, 295, 311, 331
- Kovács Albert* — (1838—1904) református pap, teológiai tanár, az egyházi irodalom tevékeny szervezője és szerzője. 1881-től tagja a parlamentnek. Az 1892—97-es ciklusban a Háromszék megyei Kovászna kerületben választották meg nemzeti párti programmal. — 81, 280
- Kozma Andor* — (1861—1933) költő, műfordító, az MTA tagja. — 259
- Kozsibrowszky gróf* — Beöthy Algenon által teremtett alak. — 53, 54, 55, 56, 57, 58, 238, 239
- Kölcsey Ferenc* — (1790—1838). — 157
- Köntös Jánosné* — MK alkotta személy neve. — 14, 15, 16
- Kövér Lajos* — (1825—1863) a reformkor küzdelmeinek részese, a szabadságharcban honvéd, büntetésül az osztrák hadseregbe szorították, 1853-tól drámaíró. — 70
- Kubicza Pál* — (1816—1893) Trencsén megye főispánja volt 1867—1890 között. — 43
- Künne József* — kir. tanácsos. — 220
- Lajos, I. Nagy* — (?1326—1382) magyar király uralk.: 1342—1382. — 186, 284, 342
- Láng Lajos* — (1849—1918) statisztikus, politikus, az MTA I. tagja, 1881-től a pápai kerület szabadelvű párti képviselője. — 39, 82, 85, 86, 200—203, 225, 260, 263, 302, 326, 354, 355, 356
- László, V.* — (1440—1457) magyar és cseh király. — 284
- Latkóczy Imre* — (1848—1908) po-
- litikus, államférfi, 1884-től a nyitrai választókerület szabadelvű párti képviselője. — 39, 40, 140, 223, 224, 225, 289, 302
- Légrády Károly* — (1834—1903) lapkiadó és szerkesztő, a PH alapítója. — 185, 261, 338
- Lendvay Márton* — (1830—1875) drámai színész, a Nemzeti Színház tagja. — 99
- Lichtenstein Ferenc Lajos* — (1828—?) újságíró, szerkesztő, a »Pester Correspondenz« könyvatos megalapítója. — 129
- Linek Lajos* — (1859—1941) festő és grafikus. — 64, 243
- Lipcsey Ádám* — (1864—1910) újságíró, a »Szegedi Napló« munkatársa. — 259
- Lipót, I.* — (1640—1705) magyar király (1657—1705), a német-római birodalom császára (1658—1705). — 120
- Lipót, II.* — (1747—1792) német-római császár, magyar király (1790—92). — 285
- Lisznyai Kálmán* — (1823—1863) ügyvéd, megyei tisztségviselő, költő. — 249
- Lits Gyula* — (1846—1912) jogász, 1881-től a Fejér megyei vaáli kerület függetlenségi párti képviselője. — 287
- Lónyay Menyhért, gróf* — (1822—1884) politikus és publicista, miniszterelnök. — 294
- Ludvig Gyula* — (1841—1919) vasútépítő mérnök, 1887-től a MÁV elnökgazgatója, 1893-tól a főrendiház tagja. — 74, 250, 288
- Lukács Béla* — (1847—1901) politikus, szabadelvű párti képviselő, 1872-től tagja a parlamentnek. Az 1892—97-es ciklusban Marosvásárhely I. kerülete választotta képviselővé. — 98, 100, 116, 277, 286, 288
- Lukács György* — (1865—1950) belügyminisztériumi tisztségviselő.

- 1895-ben az ő javaslatára honosították meg az állami anyakönyvvezetést. — 116, 286
- Lukács Gyula* — (1851— ?) országgyűlési képviselő. A szalon-tai kerület függetlenségi párti képviselője. — 313
- Lukács László* — (1850—1932) jogakadémiai tanár, 1878-tól országgyűlési képviselő, 1887-től Abrudbányát képviselte szabadelvű párti programmal, 1893-tól pénzügyminisztériumi államtitkár, 1895. jan. 15-től pénzügyminiszter. — 99, 115—119, 186, 286, 287, 291, 293, 297, 305, 313, 325, 326, 341, 342
- Luppa Péter* — (1838—1902) mérnök, földbirtokos, 1875—81 között Szentendre képviselője, az 1887-es ciklustól szabadelvű párti programmal újból Szentendre képviselője. — 185, 338
- Madarász József* — (1814—1915) ügyvéd, 1868-tól a negyvennyolcas párt egyik vezető egyénisége volt. Fejér megyei sárkeresztúri kerületet képviselte haláláig. — 100, 111, 186, 277, 278
- Majornoky Gedeon* — MK alkotta személy neve. — 56
- Majornoky kisasszonyok* — MK alkotta személyek neve. — 53, 54, 56, 57, 238
- Makfalvay Géza* — (1844— ?) törvényszéki bíró, ügyvéd, 1892-ben a Somogy megyei Szil kerületben nemzeti párti programmal lett képviselő. — 311
- Málik József* — (1849—1901) tanár, újságíró, szerkesztő. 1877-től a »Nemere« c. politikai hetilapot szerkesztette; 1882-től haláláig főszerkesztője volt a »Székely Nemzet«-nek. — 219, 220
- Margittay Dezst* — (1840—1898) író, a Petőfi Társaság tagja. — 259
- Mária Terézia* — (1717—1780). — 112
- Márkus József* — (1848— ?) ügyvéd, 1892-ben a Jász-Nagykun-Szolnok megyei jákóhalmi kerület nemzeti párti programmal képviselővé választotta. — 282
- Mátffy Kálmán* — dorozsmai főszolgabíró. — 317
- Mátyás, I.* — (1443—1490). — 279
- Meltzl Oszkár* — (1843—1905) megyei tisztségviselő, 1875-től 1887-ig a nagyszombati jogakadémián tanár, 1887-től Nagyszombati országgyűlési képviselője. — 106, 278
- Mérey Lajos* — (1852— ?) ügyvéd, 1892-től tagja a képviselőháznak; Érsekújvár függetlenségi programmal megválasztott képviselője. — 291
- Meszlényi Gyula* — (1832—1905) 1887-től haláláig szatmári püspök. — 213
- Meszlényi Lajos* — (1852—1910) megyei tisztségviselő, 1881-től tagja a parlamentnek. Az 1892—97-es ciklusban a Fehér megyei csákvári kerület függetlenségi párti képviselője. — 7, 8, 169, 212, 213, 214, 319, 324
- Meszlényi Terézia* — Kossuth Lajos felesége. — 7, 213
- Mezei Mór* — (1836—1925) ügyvéd, publicista. Az 1892—97-es ciklusban Budapest V. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 162
- Metternich, Klemens Lothar von, herceg* — (1773—1859) osztrák államférfi, diplomata; nagy szerepe volt a Szent Szövetség életrehívásában 1848-ig kancellárként ő irányította a Habsburg ház külpolitikáját. — 128
- Mikes Kelemen* — (1690—1761). — 203

- Miklós Gyula* — (1855—1923) föld-birtokos, 1887-től a Borsod megyei edelényi kerület szabadelvű párti képviselője. — 141, 302
- Miklós Ödön* — (1856—1923) mérnök, 1892-től országgyűlési képviselő, a Borsod megyei szirma-besnyői kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 346
- Molnár Antal* — (1847—1902) levéltáros, az örménység kutatója. 1871—1878 között, majd 1884-től Szamosújvár szabadelvű párti képviselője. Az 1892-es országgyűlésen a Ház jegyzője. — 100, 101, 109, 111, 169, 277, 281
- Molnár Béla* — (1865— ?) 1892-től országgyűlési képviselő szabadelvű párti programmal. — 247, 248
- Molnár József* — (1849— ?) ügyvéd, 1887-től a Csík megyei Csíkszereda függetlenségi párti képviselője. — 319
- Molnár Józsiás* — (1836— ?) 1892-től tagja a parlamentnek, kézdivásárhely függetlenségi párti programmal megválasztott képviselője. — 351
- Móra Ferenc* — (1879—1934) — író, újságíró, múzeológus. — 266
- Móra István* — (1864—1957) tanító író, színműíró. — 266, 268
- Morny Károly Ágost*, herceg — (1811—1865) francia államférfi, III. Napóleon császár féltestvére. — 135, 299
- Munkácsy Mihály* — (1844—1900). — 181, 190, 345
- Murai Károly* — (1857—1933) író, újságíró, a PH belső munkatársa, MK szerkesztőségi kollegája. — 259
- Műlek Lajos* — (1850— ?) ügyvéd, a Csanád megyei nagylaki kerület képviselője. — 325
- Münnich Aurél* — (1856— ?) ügyvéd, 1844-től tagja a parlamentnek, az 1892—97-es ciklusban is megtartotta a Szepes megyei iglói kerület szabadelvű párti mandátumát. — 325
- Nagy István* — (1848— ?) föld-birtokos, 1878-tól a Sopron megyei lövői kerületet képviselte előbb párton kívüli, majd mérsekelt ellenzéki programmal. — 287
- Nagy János* — (1832— ?) mérnök, közlekedésügyi miniszteriumi tisztviselő, 1892-ben a Háromszék megyei Ilyefalván — MK volt kerületében — szabadelvű párti programmal képviselővé választották. — 313
- Nagy János* — MK alkotta képviselő neve. — 80, 313
- Nagy Károly* — Szotyori birtokos. — 219, 220
- Nagy Lajos* ld. Lajos. —
- Nagy Miklós* — (1840—1907) újságíró, VÜ szerkesztője. — 250
- Nagy Sándor* — (1859— ?) jogász, ügyvéd, 1892-ben a Zemplén megyei Medgyaszó kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 193
- Nagy Sándor* — (i. e. 356—323) Makedónia királya. — 193
- Nánássy Ödön* — (1867— ?) jogász, megyei tisztségviselő. 1892-ben a Heves megyei fügedi kerület függetlenségi párti programmal képviselővé választotta. — 305, 308
- Napóleon*, I. (Napoleon Bonaparte) — (1769—1821). — 16, 193
- Napóleon*, III. (Charles-Louis-Napoleon) — (1808—1873) 1852-től 1870-ig francia császár. — 299
- Nedeczky István* — (1831—1908) Deák Ferenc unokaöccse. — 216
- Neiszidler Károly* — (1832— ?) kereskedő, bank igazgatósági tag,

- 1884-től Pozsony II. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 76
- Neményi Ambrus* — (1852—1904) újságíró, a »Pester Lloyd« szerkesztőségének belső munkatársa. 1884-től a Szilágy megyei szilágycsehi kerület szabadelvű párti képviselője. — 287, 310, 313
- Nicolits Fedor*, báró — (1836— ?) 1861-től több ízben volt országgyűlési képviselő, 1887-től Nagykikinda szabadelvű párti programmal megválasztott országgyűlési képviselője. — 98
- Nopcsa Elek*, báró — (1848—1918) földbirtokos, 1887-től Hunyad vármegye hátszegi kerület szabadelvű párti képviselője. — 149
- Okolicsányi Kristóf* — (?—1707) Turóc megye alispánja. — 282
- Okolicsányi László* — (1865— ?) jogász, ügyvéd, az 1892-es választásokkor a Heves megyei Kápolna kerület függetlenségi párti képviselőjévé választották. — 280, 311, 326
- Olay Lajos* — (1844— ?) ügyvéd, 1881-től tagja a képviselőháznak, az 1892—97-es ciklusban ismét Bácsalmás függetlenségi párti képviselője. — 107, 165, 319
- Orbán Balázs*, báró — (1830—1890) etnográfiai író, 1871-től tagja a parlamentnek, az 1887—92-es ciklusban is a Bihar megyei berettyóújfalusi kerület függetlenségi párti képviselője volt. — 77, 255
- Orczy Béla*, báró — (1822—1917) országgyűlési képviselő, 1879—1890 között a király személye körüli miniszter, 1887—1889 között belügyminiszter is volt. — 128, 129, 294
- Orlicé, R.* — prágai matematika-tanár, aki a lottójátékosok kárára dolgozott. — 176, 334
- Pálffy Móric*, gróf — (1812— ?) altábornagy, 1861-ben Magyarország helytartója, a főrendiház tagja. — 150, 190
- Pantocsek Rezső* — (1830— ?) vegyész, 1881—87-ig mérsékelt ellenzéki programmal Nagyszombat képviselője. Az 1887—92-es ciklusban kimaradt a parlamentből, 1892-ben szabadelvű programmal ismét Nagyszombat képviselője. — 104
- Pápay István* — (1827—1897) a király kabinetirodájának főnöke. — 11, 128, 294
- Papp Géza* — (1864—1934) jogász, megyei tisztségviselő. 1892-ben a Torontál megyei bégaszentgyörgyi kerület szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. — 84, 155, 162, 280
- Pasteur, Louis* — (1822—1895) francia kémikus és bakterológus. — 199
- Pavel, Mihály* — (1827— ?) nagyváradi görög katolikus püspök. — 321
- Paysa Andor* — a képviselőház jegyzője az 1860-as években. — 205
- Pázmándy Dénes* — (1848—1936) publicista, 1874-től kisebb megszakításokkal tagja a képviselőháznak. Az 1892—97-es ciklusban Zalaegerszeg függetlenségi párti képviselője. — 167, 188, 190, 311, 340, 341, 352
- Péchy Tamás* — (1829—1907) politikus, 1868-tól tagja a parlamentnek és folyamatosan az Abaúj-Torna megyei szikszói kerület szabadelvű párti képviselője volt, az egyházpolitikai viták idején a púruszokhoz csatlakozott. — 104, 106, 159, 184, 286, 298, 311, 317, 340, 341

- Pekár Gyula* — (1867—1937) író, kultúrpolitikus. — 259
- Pelopidasz* — (i. e. 410—i. e. 364) thébai államférfi és hadvezér. — 158, 315
- Perczel Béni* — (1859—1907) megyei tisztségviselő, 1892-től a Baranya megyei Siklós kerület szabadelvű párti képviselője. — 105, 111, 162, 193
- Perczel Dezső* — (1848—1913) 1877—1887 között Tolna megye alispánja, 1887-től tagja a képviselőháznak. Az 1887—92-es ciklusban Bonyhád szabadelvű párti képviselője. 1895. jan. 15-től belügyminiszter. — 74, 99, 140—146, 250, 301, 302, 303, 304, 305, 311, 316, 340, 347, 349
- Petefi István* — (1852—1910) író, elbeszélő. — 259
- Péter István* — MK alkotta személy neve. — 38
- Péter Mihályné* — MK alkotta személy neve. — 38
- Petőfi Sándor* — (1823—1849). — 249
- Petür bán* — (?) — 1213) Simonnal összeesküdve megölték Gertudis királynét, a Halicsból hazakerkező II. András a két főurat elítélte és karóba húzatta. — 110
- Piloty, Karl von* — (1826—1886) német festő, a müncheni festőakadémia tanára. — 244
- Pitt, William, Earl of Chatam* — (1708—1778) angol államférfi. — 197
- Polónyi Géza* — (1848—1920) ügyvéd, 1881-től függetlenségi párti programmal tagja a képviselőháznak, az 1892—97-es ciklusban ismét a Hajdú megyei szoboszlói kerületben szerzett mandátumot. — 147, 162, 164, 189, 193, 271, 280, 291, 305, 308, 310, 311, 316, 318, 319, 323, 340, 343, 347, 349
- Pongrácz Agost, gróf* — (1841—?) nagybirtokos, a főrendiház élet-hosszigan megválasztott tagja. — 170, 172
- Pongrácz Károly, gróf* — (1832—1897) katonatiszt, a főrendiház tagja. 1885-től a Nyitra megyei verbói kerület párton kívüli, majd szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. — 182, 332
- Pótsa József* — Háromszék vármegye főispánja. — 220
- Prém József* — (1850—1910) író, műfordító. — 250
- Prémusz, dr.* — zágrábi érseki titkár. — 305
- Prileszky Tádé* — (1826—1895) 1869-től tagja a parlamentnek, az 1887-es képviselőválasztáson nem jutott mandátumhoz. Az 1892—97-es ciklusra a Pozsony megyei stomfai kerület szabadelvű párti képviselője. — 75—77, 210, 252, 253, 261
- Prónay Dezső, báró* — (1848—1940) az evangélikus egyház főfelügyelője, 1882-től tagja a parlamentnek, egy cikluson át a főrendiházban foglalt helyet, az 1887—92-es ciklusban Békéscsaba választotta meg függetlenségi programmal. Ezt követően többet nem lépett fel képviselőként, hanem a főrendiházban egyháznagyként vett részt a politikai életben. — 309
- Pulszky Agoston* — (1846—1901) jogfilozófus, egy. tanár, az MTA I. tagja, Pulszky Ferenc fia. Az 1892—97-es ciklusban Bács-Bodrog megye Verbász kerületének szabadelvű párti képviselője. — 7, 8, 168, 185, 201, 213, 280, 287, 310, 311, 355
- Radó Antal* (1862—1944) költő, műfordító, irodalomtörténész. — 250
- Radó Kálmán* — (1844—?) megyei tisztségviselő, 1882-től Vas megye főispánja. — 246, 247

- Radvánszky Béla**, báró — (1849—1906) 1875-től 1882-ig Zólyom megyei képviselő, 1882-től Zólyom megye főispánja, Tisza Kálmán veje, az MTA I. tagja, a főrendiház tagja. — 180
- Ragályi Lajos** — (1857—1910) ügyvéd, 1892-ben a Sopron megyei nagybaromi kerület szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. — 351
- Rákóczi Ferenc**, II. — (1676—1735). — 282
- Rákosi Jenő** — (1842—1929) író, újságíró, az MTA I. tagja. — 14, 216
- Rákosi Viktor** — (1860—1923) író, újságíró, humorista. — 259
- Rakovszky Géza** — (1848— ?) megyei tisztségviselő, földbirtokos, 1879-től folyamatosan a Trencsén megyei Trencsén kerület országgyűlési képviselője. — 98
- Rakovszky Menyhért** — (? —1707) Turóc vármegye jegyzője, akit követársával, Okolicsányi Krisztofál a királlyal való megbékélési szándékuk miatt az ónodi országgyűlésen követársaik összekaszaboltak. — 282
- Rauber Ottó**, báró — 220
- Regele** — a képviselőház irodájának igazgatója. — 104
- Reiszig Ede** — (1848— ?) megyei tisztségviselő, Vas megye alispánja, 1892-től kereskedelemügyi, majd belügyminisztériumi államtitkár, 1895-től Vas vármegye főispánja. — 247
- Reitter János** — (184?— ?) magyaróvári ügyvéd, az 1892-es választásokkor a Moson megyei Magyaróváron választották meg nemzeti párti programmal országgyűlési képviselőnek. — 313
- Richelieu, Armand Jean du Plessis**, herceg — (1585—1642) francia államférfi. — 193, 246
- Rosenberg Gyula** — (1856— ?) ügyvéd, az Adria magy. kir. tengerhajózási részvénytársaság igazgatója; az 1892—97-es ciklusban Németújvár szabadelvű párti képviselője. — 155, 246, 247, 248
- Roszner Ervin**, báró — (1852—1928) jogi író, egy. magántanár, az 1892-es ciklusban nem jutott mandátumhoz. — 302
- Rotschild** — német eredetű (majnafrankfurti származású) finánc-tőkés család. — 51, 153, 189, 195, 202
- Rózer Nep. János** — MK alkotta személy neve. — 44—53, 209, 228, 229, 232—236
- Rózer Nina** — MK alkotta személy neve. — 47, 231, 232, 233
- Rudnyánszky József**, báró — (1855— ?) minisztériumi tisztségviselő, 1876-tól tagja a főrendiháznak, 1878-tól jegyzője, a főrendiház újjászervezése során élethossziglanilag megválasztott taggá lett. — 181
- Sághy Gyula** — (1844—1916) jogász, egy. tanár. Az 1892—97-es ciklusban Pozsony megye somorjai kerületének nemzeti párti programmal megválasztott képviselője. — 81, 280, 287, 289, 291
- Sándor Károly** — néptanító, MK alkotta személy neve. — 21
- Sanson** — Francia hóhércsalád. — 91, 269
- Shlauch Lőrinc** — (1824—1902) egyházjogász, az MTA ig. tagja, 1887-től nagyváradai püspök, 1893-tól bíboros. — 149, 309
- Schneider** — Tisza Kálmán bérkocsijának kocsisa. — 178, 335
- Schöber Ernő** — (1849— ?) 1887-től tagja a képviselőháznak, a Nyitra megyei galgóci kerület szabadelvű párti képviselője. — 76, 168

- Schramm József* — vendéglős. MK alkotta személy neve. — 44
- Schusztar Konstantin* — (1817—1899) 1877-től kassai, 1886-tól váci püspök. — 149
- Schwarcz Gyula* — (1839—1900) államtudományi író, ókortörténész, az MTA tagja, az 1892—97-es ciklusban a Moson megyei zurányi kerület szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. — 170, 212, 213
- Schwarzenberg Félix Lajos János Frigyes*, herceg — (1800—1852) osztrák államférfi. — 129
- Sebők Zsigmond* — (1861—1916) újságíró, ifjúsági író, a PHnál MK szerkesztőségi kollegája. — 259
- Sényi Kálmán* — Vas megyei anyakönyvi felügyelő. — 247
- Sennyei Pál*, báró — (1824—1888) konzervatív politikus, az MTA ig. tagja; 1872—81 között országgyűlési képviselő, 1885-ben a főrendiház elnöke. — 256
- Shakespeare, William* — (1564—1616) — 70, 71, 88, 89, 260
- Shylock* — Shakespeare »A veleneci kalmár« c. művének figurája. — 188
- Sierbán Miklós* — (1865— ?) jogász, földbirtokos az 1892-es választásokkor a Fogaras megyei alsóárpási kerületben párton kívüli programmal választották meg, megválasztása után belépett a szabadelvű pártba. A naplóbíró bizottság tagja. — 107, 272, 278, 279, 310, 311
- Sima Ferenc* — (1853—1904) szerkesztő, 1892-ben Csongrád megye tápei kerülete függetlenségi párti programmal képviselővé választotta. — 70, 161, 248, 297, 317, 325
- Simor János* — (1813—1891) hercegprimás az MTA ig. tagja. — 73, 251
- Sisyphus* — a görög mitológia egyik hőse, aki ravaszságával még az istenek terveit is ki tudta kelmelni. Lelkének büntetése az alvilágban az lett, hogy egy súlyos sziklát kellett egy meredek hegyre felhengerítenie, de az a csúcscról mindig visszazuhant. — 159, 316
- Solymosi Eszter* — (1868—1882) tiszaezslári cselédlány. Az ő eltűnése váltotta ki a vérvád gyanúját. — 181, 336
- Somssich Pál* — (1811—1888) politikus, publicista, 1867 után a képviselőház alelnöke. — 198
- Sporzon Ernő* — (1839— ?) megyei tisztségviselő, először 1881-ben lett képviselő, 1892-ben a Nyitra megyei Privigyé kerület szabadelvű párti képviselőjévé választották. — 76
- Sturm Albert* — (1851—1909) újságíró, a »Pester Lloyd« parlamenti rovatának vezetője, 1887—1901 között az »Országgyűlési Almanach«-ot is szerkesztette. — 153, 194
- Szabó György* — inas, MK alkotta személy neve. — 49
- Szabóné Nogáll Janka* — (1861—1924) írónő, Szabó Endre felesége. — 259
- Szacsuvay Sándor* — (1840— ?) jogász, 1892-ben a Háromszék megye kézdívasárhelyi kerület függetlenségi párti képviselője. Az igazságügyi bizottság tagja. — 301
- Szalay Imre* — (1846—1902) politikus, 1875-től a Somogy megyei lengyeltői kerületet képviselte, 1875—1884 között függetlenségi, 1884—1887 között antiszemita, majd 1887-től újból függetlenségi párti programmal. — 77, 255, 305, 310, 347

- Szalóczy Bertalan* — (1843—1895) író, ref. lelkész. Írói álneve Vereskövi volt. — 259
- Szana Tamás* — (1844—1908) író, művészettörténész, kritikus. A Petőfi és a Kisfaludy Társaság tagja. — 250
- Szapáry Géza*, gróf — Fiume kormányzója. — 166
- Szapáry Gézáné*, gróf — Szapáry Géza Fiume kormányzójának felesége. — 64
- Szapáry Gyula*, gróf — (1832—1905) 1878—1887-ig pénzügy-, 1889—1890-ig földművelés- ipar- és kereskedelemügyi miniszter, 1890—1892 között miniszterelnök és belügyminiszter. Az 1892—97-es ciklusban a temesvári kerület szabadelvű párti képviselője. — 101, 104, 121, 147, 159, 162, 164, 198, 271, 278, 286, 299, 308, 314, 316, 318, 323
- Szapáry László*, gróf — (1864—1939) országgyűlési képviselő. 1892-ben szabadelvű párti programmal a Torontál megyei Lovrin kerületben választották meg. — 167, 169
- Szarvas Gábor* — (1832—1895) nyelvész. — 344
- Szász Károly* — (1863—1925?) főispáni titkár, országgyűlési képviselő. 1892-ben az Alsó-Fehér megyei Magyarig kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 182, 311
- Széchenyi Béla*, gróf — (1837—1918) földrajztudós, az MTA ig. tagja, főrendiházi tag. — 190, 345
- Széchenyi István*, gróf — (1791—1860). — 132
- Széchenyi Pál*, gróf — (1838—1901) politikus. 1882 októberétől 1889. ápr. 9-ig földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter. — 73, 74, 250, 251
- Szécsen Antal* — (1819—1896) po-
- litikus, az MTA tagja, főudvarnagy. — 107, 150, 190, 279
- Szederkényi Nándor* — (1838—1916) újságíró, történész, 1873-tól tagja a parlamentnek, 1878-tól Eger függetlenségi párti képviselője. — 286, 287, 308, 310, 311, 340
- Székely József* — (1825—1895) író, költő, újságíró, levéltáros. — 70—71, 249, 250
- Széll Ignác* — (1845— ?) Vas megyei tisztségviselő, 1883-tól a belügyminisztérium osztálytanácsosa, 1895-től közigazgatási államtitkár. — 223
- Széll Kálmán* — (1845—1915) politikus, 1875—78 között pénzügyminiszter, 1879-től párton kívüli képviselő, 1892-ben a Vas megyei Szentgotthárdon választották meg. — 11, 98, 113, 121, 140, 165, 182, 200, 205, 215, 272, 274, 276, 284, 299, 300, 359
- Szemere Bertalan* — (1812—1869) politikus, miniszterelnök, író, az MTA I. tagja. — 71, 287
- Szentiványi Károly* — (1802—1877) földbirtokos, megyei tisztségviselő, országgyűlési képviselő, a képviselőház elnöke. — 205
- Szentkereszty Béla*, báró — (1851— ?) földbirtokos. — 220
- Szilágyi Dezső* — (1840—1901) Deák-párti képviselő, a fúzió után a szabadelvű párt tagja, 1877-ben kilépett és 1878-ban az egyesült ellenzék egyik képviselője. 1889 áprilisától 1895 januárjáig igazságügy-miniszter. Az 1892—97-es ciklusban ismét Pozsony I. kerületében választották meg. 1895. január 15-től a Ház elnöke. — 11, 12, 13, 42, 79, 82, 84, 98, 100, 104, 105, 106, 107, 108—112, 119, 122, 123, 125, 127, 136, 148, 150, 157, 164, 168, 169, 172, 184, 185, 193, 196, 199, 200, 215, 216, 217, 227, 254, 255, 257,

- 271, 274, 278, 279, 280, 281, 283, 285, 305, 289, 290, 291, 292, 293, 298, 306, 307, 308, 310, 312, 320, 337, 340, 342, 347, 350, 351, 354
- Szily Pongrác** — (1867— ?) mérnök, miniszteriumi tisztviselő, az 1892-es választásokkor a Baranya megyei Sásd kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 313
- Szinay Gyula** — (184?— ?) ügyvéd, Hajdú megye tisztí főügyésze, majd ellenzéki lapszerkesztő, 1892-ben a Hajdú megyei Hajdúböszörmény függetlenségi párti programmal megválasztott képviselője. — 312
- Szivák Imre** — (1849—1912) megyei tisztségviselő, 1875-től megszakításokkal tagja a parlamentnek, az 1892—97-es ciklusban nem jutott mandátumhoz. — 168, 324
- Szlávy József** — (1818—1900) politikus, több kabinet tagja, 1872—1874 között miniszterelnök, az MTA ig. tagja. — 150, 190, 191, 215, 274, 294
- Szmrecsányi Lajos** — (1851— ?) kanonok, egri érseki titkár. — 116, 286
- Szmrecsányi Miklós** — (1854— ?) jogász, 1892-től a képzőművészeti társulat titkára, 1895 elejétől a vallás- és közoktatásügyi miniszterium osztálytanácsosa. — 286
- Szomaházy István** — (1864—1927) író, újságíró, »A Hét« belső munkatársa. — 259
- Szombathy István** — (1853— ?) főreáliskolai tanár, író. — 259
- Szontagh Pál** — (1820—1904) politika parlamentnek. — 74, 149, 251
- Szögyény Marich László, gróf** — miniszter, a főrendiház tagja. — 129, 294, 295
- Tábori Róbert** — (1855—1906) író, újságíró, a PN belső munkatársa. — 259
- Tahy** — MK alkotta személy neve. — 205
- Tanárky Gedeon** — (1815—1887) kultúrpolitikus, az MTA lev. tagja. Közoktatásügyi államtitkár, az 1884—87-es ciklusban — MKt megelőzően — az Ilyefalvi kerület szabadelvű párti képviselője volt. — 220
- Tarkovich József** — (1841— ?) 1867-től pénzügyminiszteriumi tisztviselő, 1886-tól miniszterelnökségi államtitkár. — 135, 179, 299
- Teleszky István** — (1836—1899) ügyvéd, jogi író. 1874-től tagja a képviselőháznak, 1887-től az Ugocsa megyei Halmi kerület szabadelvű párti képviselője. — 124, 125, 291, 293
- Terényi Lajos** — (1854—1897) ügyvéd, 1889-től Békés megye főispánja. 1892-ben Békés-Gyula város szabadelvű párti programmal képviselőjévé választotta. — 167, 168, 320, 322, 324, 325, 326, 330
- Thaly Kálmán** — (1839—1909) történész, az MTA tagja, 1878-tól haláláig függetlenségi párti képviselő. Az 1892—97-es ciklusban Debrecen I. kerületében választották meg. — 282, 287
- Thiers, Louis Adolphe** — (1797—1877) francia történétíró, miniszterelnök, a harmadik köztársaság első elnöke. — 197
- Tibád Antal** — (1843—1902) jogász, 1875-től tagja a képviselőháznak szabadelvű párti programmal. — 353
- Tisza István** — (1861—1918) Tisza Kálmán legidősebb fia. Közgazdasági tanulmányokat folytatótt. 1884-től vízaknai, 1892-től a Bars megyei újbányai kerüle-

- tet képviselte szabadelvű párti programmal. — 39, 147, 151, 242, 301, 304, 305, 306, 307
- Tisza Kálmán** — (1830—1902) 1875. okt. 20-ától 1890. márc. 13-ig miniszterelnök, 1887. febr. —1889 ápr. között pénzügyminiszter is. Az 1892—97-es ciklusban ismét Nagyvárad országgyűlési képviselője. — 9, 11, 12, 14, 16, 28, 39, 40, 82, 97, 98, 100, 113, 114, 115, 118, 121, 129, 132, 135, 140, 147, 149, 170, 178, 179, 184, 197, 200, 214, 215, 216, 217, 220, 225, 242, 251, 256, 273, 274, 275, 276, 283, 284, 285, 287, 294, 297, 298, 299, 301, 310, 333, 334, 335, 353, 355
- Tisza Lajos**, gróf (1832—1898) az 1879-es szegedi árvíz után a város újjáépítésének kormánybiztosa. Erdemei elismeréseül grófi rangot kapott. Az 1884-es választásoktól állandóan Szeged I. kerületét képviselte. A Wekerlekormányban 1892 novemberétől a király személye körüli miniszter. — 130, 295
- Tolnai Lajos** — (1837—1902) író, elbeszélő. — 259
- Tomori Anasztáz** — (1824—1894) mérnök, az MTA lev. tagja, a magyar tudományos és művészeti élet mecénása. — 254
- Tóth Aladár** — (1851— ?) katonatiszt, megyei tisztviselő. 1892-es választásokkor Székesfehérvár szabadelvű párti képviselője lett. — 287
- Tóth Béla** — (1857—1907) író, újságíró. — 241, 259
- Tóth János** — (1864— ?) földbirtokos, jogász. 1892-ben a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Mezőtúr kerület függetlenségi párti programmal megválasztott képviselője. — 287
- Tóth Kálmán** — (1831—1881) költő, író, az MTA l. tagja. — 249
- Tóth Pál** — MK alkotta személy neve. — 41, 226
- Tömörkény István** — (1866—1917) író, újságíró. — 259
- Trefort Ágoston** — (1817—1888) közgazdász, centrista politikus, az MTA tagja. — 160, 285, 316
- Tuba János** — (1855— ?) jogász, megyei tisztviselő. 1892-ben Komárom szabadelvű párti képviselője, a közigazgatási bizottság tagja. — 280
- Tutsek Anna** — (1865—1944) írónő, Tábori Róbert második felesége. — 259
- Ugron Ákos** — (1849— ?) 1878-tól tagja a parlamentnek, az 1892—97-es ciklusban ismét a Vas megyei kiscelli kerületben választották meg függetlenségi programmal. — 313
- Ugron Gábor** — (1847—1911) 1872-ben balközépi képviselő, a fúzió után a függetlenségi párthoz csatlakozott, az 1880-as években aktívan részt vett a párt parlamenti csatározásaiban; az 1892—97-es ciklusban Szatmár képviselője. — 82, 107, 159, 164, 173, 185, 186, 192, 278, 280, 287, 301, 304, 305, 308, 310, 311, 313, 316, 337, 338, 340, 347, 348
- Ulászló, I.** — (1424—1444) magyar király, 1440-ben került a trónra, a várnai csatában elesett. — 110, 281, 324
- Urbanovszky Ernő** — (1826— ?) 1865-től képviselő, előbb Deák párti, majd a szabadelvű párt tagja. Az 1892—97-es ciklusban Trencsén megye Bittse kerületének mandátumát szerezte meg. — 42, 43, 226

- Vadnai Károly* — (1832—1902) író, 1864—1893 között a »Fővárosi Lapok«-at, majd a »Budapesti Közlöny«-t szerkesztette. 1884-től Miskolc II. kerülete szabad-
elví párti képviselője. — 88, 250, 254
- Vajay István* — (1863— ?) pap, irodalmi téren is működött. 1892-ben Baranya megyei szalántai kerület klerikális függetlenségi párti programmal megválasztott képviselője. — 170, 301
- Vajda János* — (1827—1897). — 249
- Varga Mihály* — MK teremtetett figura Katángy életrajzában. — 221
- Vaszary Kólos* — (1832—1915) 1891-től hercegprímás, 1893-tól bíboros. — 321, 322, 335
- Vécsey Endre* — (1843— ?) jogász, megyei tisztségviselő, 1887-től az Abaúj-Torna megye Gönc kerületének függetlenségi programmal megválasztott képviselője, a kérvényi bizottság tagja. — 340
- Vécsey József, báró* — (1829— ?) megyei tisztségviselő, Szabolcs megye főispánja, a főrendiház tagja. — 308
- Veres József* — (185?—1918) evang. lelkész, 1884-től antiszemita, majd függetlenségi párti programmal Orosháza országgyűlési képviselője. — 280, 287
- Vergilius, Publius* — (i. e. 70—i. e. 19). — 223
- Vértesi Arnold* — (1834—1911) író, hírlapíró. — 259
- Veszter Imre* — (1839— ?) ügyvéd, az 1892—97-es ciklusban Szepes megye késmárki kerületének nemzeti párti programmal megválasztott képviselője. — 318
- Vietoris Miklós* — (1850— ?) földbirtokos, bankigazgató, 1887-től a Nyitra megyei Vágújhely szabadelví párti programmal megválasztott képviselője. — 301
- Visi Imre* — (1852—1889) újságíró, a »Hon« munkatársa, majd a »Nemzet« szerkesztője. — 39, 85, 86, 140, 260, 302
- Visontai Soma* — (1854—1925) ügyvéd és politikus. Újvidéken 1892-ben függetlenségi programmal képviselővé választották. — 296, 297, 311, 325, 341, 347
- Vörös János* — (1851— ?) ügyvéd, 1892-ben a Somogy megyei Tab kerületben függetlenségi párti programmal képviselővé választották. — 296
- Vörös László* — (1848—1925) minisztériumi tisztviselő, 1895-ben közlekedésügyi minisztériumi államtitkár. — 74
- Wekerle Sándor* — (1848—1921) pénzügyi szakember. 1887-től a Szatmár megyei nagybányai kerületet képviselte szabadelví programmal. 1889. ápr. 9-étől pénzügyminiszter, 1892. nov. 17-étől 1895. jan. 14-éig miniszterelnök. — 10, 11, 98, 99, 113, 115, 118, 119, 121, 138, 156, 157, 161, 165, 176, 184, 197, 200, 202, 210, 214, 215, 216, 272, 273, 274, 277, 278, 283, 286, 287, 295, 297, 298, 299, 302, 308, 310, 315, 317, 334, 354
- Wenckheim Béla, báró* (1811—1879) politikus főispán, több alkalommal miniszter. — 128, 294
- Windischgrätz Lajos, herceg* — (1830— ?) altábornagy, a főrendiház tagja. — 190
- Wlada Celestín, dr.* — házi orvos, MK alkotta személy neve. — 48, 230, 232, 233, 234
- Wlassics Gyula* — (1852—1937) jogász, egy. tanár, az MTA tagja, 1895. jan. 15-től vallás- és közoktatásügyi miniszter. — 12, 14,

- 58, 61, 73, 100, 114, 121, 123, 155—161, 165, 180, 184, 190, 217, 240, 250, 254, 261, 263, 264, 265, 269, 276, 273, 280, 282, 283, 285, 290, 291, 309, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 335
- Wodianer Fülöp* — (1820—1899) könyvkiadó, könyvkereskedő. — 90, 182, 266
- Zala György* — (1858—1937) szobrász, a századforduló hivatalos művészetének jelentős alakja. — 216
- Zalay István* — (1837—1889) ügyvéd, megyei tisztségviselő, 1869-től több alkalommal Mád képviselője volt. — 86, 87, 88, 252, 258, 260
- Zápolya, I. János* — (1487—1540) Magyarország királya 1526—1540. — 128, 155, 294, 315
- Zay Adolf* — (1850—1907) ügyvéd, 1875-től képviselő. Az 1892—97-es ciklusban Brassó I. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 280, 286
- Zay Miklós, gróf* — (1864—?) 1888-tól tagja a főrendiháznak, 1890-től az orosházai ev. egyház világi felügyelője. — 308
- Zelenyák János* — néppárti képviselő, a pótválasztáson jutott be a parlamentbe. — 59, 98, 137, 161, 241, 299, 301, 317
- ifj. Zichy János* — Nyitra néppárti képviselő jelöltje. — 317
- Zichy Jenő, gróf* — (1837—1906) ügyvéd, politikus. 1865-től haláláig képviselő, előbb Deák párti, azután párton kívüli, majd szabadelvű párti programmal. Az 1892—97-es ciklusban is az Árva megyei bobrói kerületben választották meg. — 59, 280, 342
- Zichy Nándor, gróf* — (1829—1911) közigazda és politikus. Az 1892—95 közötti időben az egyházpolitikai törvényjavaslatok ellenzékének vezére, a Néppárt alapítója, a főrendiház tagja. — 150, 166, 180, 190, 191, 323, 335, 336, 344
- Zuber József* — (1824—?) földbirtokos, megyei tisztségviselő, a főrendiház tagja. — 181, 204, 336
- Zselénzky Róbert, gróf* — (1850—?) nagybirtokos, 1881-től kihagyással tagja volt a parlamentnek. Az 1892—97-es ciklusban a Temes megyei Újarad kerületben választották meg nemzeti párti programmal. — 310

TARTALOM

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetre utal)

CIKKEK, TÁRCÁK

A Lulu vendégei	7	212
Két szoba	8	214
Vacsora a költőnél	11	215
Köntösné asszonyom	14	218
Bálint császár	16	218
Latkóczy Imre	39	223
Szerencsétlen szónokok	41	226
A Rózer család ebédjei	44	227
A Majornoky kisasszonyok	53	238
Magyarok szaporítása	58	239
Vásár az Operaházban	62	242
Hol a tök kétszem?	65	243
Károlyi Gábor gróf halála	69	244
Egy el nem mondott beszéd	70	246
Józi bácsi	70	249
A miniszterek a vízen	71	250
Prileszky Tádé	75	251
Apponyi beszédei	77	253
[Előszó az Egyetemes Regénytár Almanachja az 1896-os évre c. kötethez]	84	257
Morognak a tanügyi bácsik	90	260

PARLAMENTI KARCOLATOK

A minisztérium bemutatója	97	271
Új elnök és nem új téma	104	277
Szilágyi-láz [I.]	107	280
Szilágyi-láz [II.]	112	281
Az új miniszterek. Bevezetés	112	282
Az új miniszterek. Lukács László pénzügyminiszter	115	285
Az új miniszterek. Dániel Ernő kereskedelmi miniszter	120	287
A mai ülés	122	289
Az új miniszterek. Erdély Sándor igazságügy-miniszter	124	291
Az új miniszterek. Br. Jósika Samu, miniszter a latere	127	293
Az új miniszterek. Br. Bánffy Dezső miniszterelnök	131	296
Az új miniszterek. Perczel Dezső belügyminiszter	140	300

Apró csatározások	146	304
A főrendiházból	148	308
Két nemes alak a parlamentben	151	310
Az új miniszterek. Wlassics Gyula kultuszminiszter	155	313
Egy csendes nap	161	316
Vivant vacationes	164	318
Macska az üvegbúrán	166	320
Helfy interpellációja	171	321
Legújabb	173	332
A válságok országa	175	333
Pillanatnyi képek a főrendiházból	180	335
Parlamentari képek. A kezdet	183	337
Parlamentari képek (okt. 26.)	186	339
Vége az egyházpolitikának	190	344
Parlamentari képek (nov. 6.)	191	346
Az új miniszter	194	350
Berzeviczy	197	351
Láng	200	353
A Ház ábécéje	204	356

JEGYZETEK

Rövidítések	208
Bevezetés a jegyzetekhez	209
A képmellékletekről	358
Életrajzi jegyzetek és névmutató	359

